

КЛАРИСА ПИНКОЛА ЕСТЕС

БИБЛИЯ
ЗА ЖЕНИ

БЯГАЩАТА С ВЪЛЦИ

БЯГАЩАТА С ВЪЛЦИ не е обикновена книга.
Тя е плод на дълбоко проникновение, мъдрост и обич.
Пророчество на Онази, която знае...

— *Ню Йорк Таймс* —

КЛАРИСА ПИНКОЛА ЕСТЕС БЯГАЩАТА С ВЪЛЦИ

Превод: Крум Бъчваров

chitanka.info

Във всяка жена живее могъща позитивна сила, носеща вечно познание. Тя е Дивата жена, символ на инстинктивната природа. Но тя е застрашен от изчезване вид.

В „Бягащата с вълци“ д-р Естес интерпретира богати интеркултурни митове, приказки и притчи, които възраждат силата и мъдростта на съвременната жена.

Историите и коментарите в тази забележителна книга връщат изгубеното в живота и действат едновременно като вълшебство и лекарство.

Преведена на 31 езика, „Бягащата с вълци“ е международен бестселър — библия на женската психология и познание за душата. От 10 години тя е и неотменно настолна книга за българските си читателки.

С тази книга може да се говори тогава, когато никой не ни разбира.

Виргиния Захариева, психотерапевт и писател

Д-р Клариса Пинкола Естес, международно признат учен, поетеса и *cantadora* — пазителка на старите истории в латиноамериканската традиция, е старши психоаналитик от школата на Юнг, практикувала и преподавала в продължение на двадесет и пет години. Тя е бивш изпълнителен директор на Центъра за образование и научни изследвания „К. Г. Юнг“ и е защитила докторат по интеркултурни проучвания и клинична психология в Юниън Инститют. За трудовете и обществената си активност е получила наградата *Las Primeras* на Националната латиноамериканска фондация във Вашингтон.

Благодарна съм на „Бягащата с вълци“ и на д-р Клариса Пинкола Естес. Този труд показва на читателя колко е хубаво да си дръзка и нежна, да си жена. Всеки трябва да я прочете.

Мая Ангелу

ВИРГИНИЯ ЗАХАРИЕВА

ПРЕДГОВОР

КНИГА, КОЯТО СЕ ЧЕТЕ С КОЖАТА

... Имало някога едно дълго време, което сега си е отишло, но скоро пак ще дойде, време на небе, бял сняг... когато всички точки в далечината са хора, кучета или мечки...^[1]

„Бягащата с вълци“ ме намери в оригинал в края на 90-те. Като видях колко е дебела, се отчаях и я забутах в библиотеката си. Казах си, ще я прочета, като си усъвършенствам английския. Отложих го. Вълчицата обаче ме дебна от рафта една година. Един ден, докато търсех материали за бр. 3 на Р. S. — списанието за женска духовност, което издавах тогава, я прелистих пак и попаднах на мита за Синята брада. Текстът отразяваше точно това, което ми се беше случило през последните години. Преведохме го и най-безсрамно го публикувах в списанието, защото разбрах колко важен е този текст за жените, които остават дълго в убийствени за тях ситуации, без да си позволят да потърсят помощ и да се спасят. Няколко месеца след това книгата се появи на българския пазар, публикувана от издателство „Бард“. Бяхме й направили добра предварителна реклама, защото списанието се четеше от над 3000 души тогава.

Прочетох я на български цялата за първи път. В този период ме занимаваше темата за бунта и за връщането към същността ми. Така и съм я разбрала. Десет години по-късно я чета отново цялата по съвсем различен начин, защото и аз не съм същата. „Бягащата с вълци“ стои над главата ми, до Библията и „Дзен ум за начинаещи“. През тези години съм се връщала многократно към някои глави. Например главата „Чистата вода: грижа за творческия живот“ всеки път ме е окуражавала и ми е давала подкрепа, като се сблъскам със страха си от

творенето. Превеждала ме е през ужаса от белия лист, помагала ми е да се канализирам, да се съсредоточа, да събера енергия, да полюлея идеята, докато узрее, за да пиша с вдъхновение и удоволствие. Напълно в унисон с традицията жените често се саботират с работа до пълно изтощение. Но нима можеш да спасиш давящ се, ако не можеш да плуваш?! Чрез приказките за червените обувки и за тюленовата кожа Клариса Пинкола Естес ни учи на самосъхранение и здрав егоизъм — да се грижим първо за себе си и после за другите. Деветдесетте наистина не бяха лесни години за българските жени. Проклятието да живееш в променливи времена беше надвиснало над нас. Всички преминахме през дълъг и изморителен преход към пазарна икономика, за която не бяхме подготвени. Направо ни се *„изтриха задните крака“* и *„от гърдите ни потече мъртво мляко“* (ако трябва да си послужим с тези стари метафори за изтощение, цитирани от Клариса Естес). В крачка се учехме да си казваме цената, да я отстояваме, да се развиваме, да браним границите си, да се борим да запазим семействата си и да оцеляваме сред отломките на изпотрошеното ни общество. В този момент се сринаха всички ценности, без да се появяват нови. Това, което ни преведе през този хаос, е печалната традиция на българските жени да започват все отначало, връзката ни с природата и близостта ни до древни корени, които се бяха оголили от тресенето на земята под краката ни.

Книгите, които съм писала през този период, са давали простор на гласа ми, правила съм ги с ясното съзнание, че трябва да оставя следи от най-съкровения ми опит. От тях се носи смехът и воят на цяла една менажерия, която бе решила да проговори. И точно тогава се появи *„Бягащата с вълци“*, за да ме подкрепи в това, което бях, в живота, който бях водила, и в моята система от вярвания. Тя ми даде упование в инстинкта ми и надежда, че животът не е само битка за оцеляване, но и празнуване, и че *„няма нещо, което да не може да бъде простено на този свят“*. Клариса Пинкола Естес също ми напомни да съм милостива към себе си и към другите. Тогава, признавам, още не разчитах героите във всяка история като проявление на архетипове, които се съдържат в мен. Вниманието ми издърпваха отделни персонажи, в които предпочитах да се виждам. Изумена бях, че приказките могат да бъдат банки за толкова ценна информация. Същите тези познати от детството истории, които сме чели само на

повърхността. Неслучайно великите духовни учители говорят в притчи. Само да има хора с ясно съзнание да чуват посланията.

Формата, напълно издържана в стила на Юнгианския подход, използвана от Клариса Естес, допринася за по-директно възприемане на книгата. Ако това бяха просто твърдения и споделен опит, щеше да е доста дидактична и суха и нямаше да бъде чувана и с кожата. Образите в историите са толкова силни, че смисълът, без да е ясно как, някак се оказва откъм читателя.

Другото, за което благодаря на „Бягащата с вълци“, е, че тя разкрива важни детайли от лабиринтите на женската душа, посочва капаните, опасностите, дъното на изхода, учи ни да се лекуваме и да си правим поуки от преживяното. Препоръчала съм я през годините на хиляди хора, купувала съм я на антикварни цени в очакване на поредния нов тираж, подарила съм я на десетки, винаги имам поне още един екземпляр вкъщи (моят е бухнал като баница — подчертан, изрисуван и изписан), защото знам, че ще потрябва. И все изпитвам затруднение да я опиша с две думи. Казвам: „Това е книга за ставането на женската душа чрез анализ на приказки и митове. Написана е от Клариса Пинкола Естес — една мъдрица (понеже нямаме женски род за мъдрец) и събирачка на истории. Тя е от индианско — унгарски произход“.

Езикът в книгата е абсолютно женски, течен и дълбок, защото Клариса е и невероятна поетеса. Това им казвам на всички мои приятелки, клиентки и непознати от страниците на женските списания, от телевизията и от радиопредаванията, в които участвам.

Книгата е наистина дебела. Голяма е, има много плът в нея. Затова и трудно се чете наведнъж. Така ги успокоявам: „Не я четете подред, просто отворете и вижте дали ще ви дръпне някоя страница. Върнете се до историята и прочетете цялата глава. После вижте съдържанието — дали някоя тема не ви е по-близка сега. Това е текст, който се чете бавно и непрекъснато“.

Може би тук е мястото да направя едно малко отклонение. Началото на 90-те ме свари в емиграция във Франция — точно когато тази книга е публикувана за първи път в Америка. Тогава прозрях силата на книгите, писани от жени. Бях отчаяна, неподкрепена в творческата си същност, изтощена да удържам желанието си да творя. Започнах да слабея, престанах да се храня — същността ми отказваше

да живее така. Една нощ четях книгата „Думите, за да го кажем“ на Мари Кардинал и разбрах, че по-зле от това не може да бъде и реших да се завърна в България, където имах повече свобода да работя. Тази книга ми спаси живота. Оттогава се вслушвам в много женски гласове. Почти до края на 90-те изчетох тонове книги. Криех се от живота, вярно е, и трупях познание от книгите. Когато попаднах на „Бягащата с вълци“, вече няха толкова време за четене и живеех с все сили новия си живот. Тя се появи точно навреме — като подкрепа, корен, дълбинно разбиране на процесите, които ставаха в мен, и изборите, които правех. Книга упование, надежда и път как да се завърна обратно у дома. И тогава, и днес мога да кажа, че „Бягащата с вълци“ е най-доброто четиво, писано от жена, на което съм попадала. То е концентрат на всичко прочетено в тези близо двадесет години. Затова с благодарност и респект приех поканата на издателство „Бард“ да напиша предговора към десетото й издание у нас.

Трудно се говори преди една толкова богата по съдържание книга.

Добре е просто да я оставим да развърже собствените ни истории.

Да се връщаме към нея, за да търсим убежище, разговор, когато никой не ни разбира, да усетим светлината в мъдростта ѝ, събрана в лупата на една сълза.

Тази книга е скъпоценност, родена от нахлуването на живота дълбоко във влажния мрак на мидата.

Днес, десет години след първия прочит — я чета старателно и подред, притисната от срок. Но книгата е Дива и с мен се случват странни неща. Чета и... набъбвам. Имам вид на бременна в 5-ия месец. Предговорът иска да изскочи направо от диафрагмата ми. Пощръклявам — не ме свърта да я чета у дома. Препискавам чужди територии — чета я по приятелки. Откривам къщите им, докато те са на работа. Една ми отстъпва зелената си ливада край реката. Чета и се търкалям по тревата като пролетен вълк, потъвам в приказки сред дантелите и дългите сенки в хола на друга, а накрая, когато съвсем не ме свърта, вземам самолет и ето ме на брега на морето в къщата на една жена с опит — защото, когато духът натежи, се втечнява и е по-добре да сме край вода, както съветва Юнг. Чета за бягащите вълци до стара маслина, над нас се сипе воден и звезден прах, чета бавно,

олицетворявам се с всички герои и нараствам. „Хайде напиши го този предговор, че да си отдъхнем най-сетне“, мърморят близките ми. Но аз упорствам да чета внимателно дума по дума. Меся хлябове във формата на риби, чета и готвя тави с храна като за цели полкове, ям и настанявам край мен апетита на вълк. Събирам се с приятелки сутрин и правим йога, динамични медитации, пеем, смеем се, танцуваме леки, гледаме си на карти таро и накрая пускаме чинийки от листа с цветя и свещи по Перловската река: Включваме се отново във всемирното течение и пускаме да прелее от нас това, което има да прелива... Междувременно подпитвам жените около мен какво е за тях „Бягащата с вълци“:

Рада: Преди няколко лета си бях купила червени обувки — страхотни, за първи път в живота си. Много им се радвах и тичах насам-натам с тях. Тогава ме намери „Бягащата с вълци“. Прочетох историята за червените обувки, за това диво танцуване и правене само във външното, без връзка с душата. Бях потресена — точно така се чувствах в момента. Не можех да спра и да се прибера при живота си. Започнах да гледам на червените си обувки по нов начин. Случваха се странни съвпадения: влача книгата на плажа, идва една приятелка от Франция и гледам — вади същата книга, само че на френски. През годините „Бягащата...“ се превърна в съзаклятие, в код, с който веднага се подушваме...

Тинка: Слязох при бесовете си, разгледах ги и... си ги приех. Приемам се и с тях. Обичам се каквато съм.

Илияна: Тази книга е силна като отлежал алкохол, сдобрява със Сянката, приближава ни до вътрешния ни водач, реабилитира вълците...

Мадлен: Когато я прочетох, ти помниш, спрях да работя в петък. Дадох си един ден само за мен. В терапевтичната работа много говорим. След „Бягащата...“ започнах да правя това, за което говорех. Започнах да го правя за себе си, освен за другите. Разширих схващането си за необходимостта на жената да ражда. Не само деца — да създава плодове, да твори... Смени ми се също представата за „у дома“ — това е време, не място. Така навсякъде съм си у дома, чувствам се космичен човек. Мога да се гмурна в моите подломи, мога

да се окажа в планината или до водата, когато си поискам. Този текст реабилитира образа на Баба Яга. Помогна ми да интегрирам всичките си лица.

Ирен: За мен тази книга е лекарство. Средство за пряк достъп до най-дълбоката ми същност, която лекува. Мисля, че и аз допринесох за един от тиражите ѝ в България.

Регина: Усещането за дивата ми природа се върна много свежо, като прочетох „Бягащата с вълци“. Това чувство изпитах за първи път, когато баща ми беше отпрашил толкова напред в планината, че ние с мама се уморихме да го гоним и решихме да се върнем, но се загубихме и тръгнахме надолу по течението на една река. Тя беше много буйна, блъскахме се из шубраците край нея, уплашихме се, нямаше кой да ни покаже накъде да вървим и тогава за първи път усетих дивата сила в мен — че само тук и сега от моя инстинкт зависи да оцелея. Излязохме на пътя и бяхме много горди с майка ми, че се справихме.

Илина: За мен книгата на Клариса Пинкола Естес е зов за събуждане. Написана е с нежност и загриженост, с голяма обич. Полезна книга. „Бягащата...“ може да успoredи процеса на вътрешно търсене. Последните две години съм в такъв процес и когато ви чух да я препоръчвате по телевизията преди няколко месеца, си я купих. Чувствам се по-отворена, работя върху себе си на първо място и върху отношенията си с другите. Точно си я бях купила и я показах на един мой колега — доктор по философия. Той каза, че у тях, в Норвегия, книгата е предизвикала бум през 90-те. Погледна ме:

— Сигурна ли си, че искаш да я прочетеш?

— Защо?

— Ами защото тази книга е опасна... Не те ли е страх... да не станеш прекалено алтернативна?

Попитах го:

— Ти чел ли си я?

— Не — отвърна ми той.

Райна: За мен това е приказка за пораснали жени. Като тук нямам точно предвид възрастта. Една приятелка тия дни я захвърли и каза: „Не, няма да я прочета — много е мрачна“. Да, някои от историите са страховити, но ако човек няма смелост да се разходи из мазето на колективното и индивидуалното си несъзнавано, как ще се

запознае с корените, със сянката си и с ненахранените си аспекти, които е изтласкал там?

Милена: Това е настолна книга за културната жена. Научи ме да се страхувам по-малко.

Както виждате „Бягащата с вълци“ е своеобразен лакмус за зрелостта на жената и куража ѝ да надникне по-дълбоко в себе си, да види дали е готова да приеме цикъла Живот/Смърт/Живот и дали изобщо ѝ се занимава с това да разбере коя е. Общо взето читателките ѝ се разделят на три групи. Първите казват: „Абе нещо не мога да я чета“, други я четат оттук-оттам, но не я прочитат докрай, а трети просто заживяват с нея и я четат често. Разбира се, тази книга не е по-гениална от живота, но помага да го разбираме и износваме.

За кого е полезна още „Бягащата с вълци“? За терапевтичната общност, която отглеждаме в крачка, за да посрещнем собствените си нужди и тези на объркани хора, които поне осъзнават, че имат нужда от помощ и я търсят.

Тя е образец за интерпретиране на митове и сънища, които вадят дълбинен материал от човешката душа. Написаното от Клариса Пинкола Естес дава сигнал за заблудите и капаните, които дебнат жената във всяка нейна възраст, ако се откъсне от естествените цикли на живеене и от собствения си център. Авторката посочва какви са пътищата за излизането от кризите, на места предлага директни методи и практики, та дори и мантри. Коя жена не ги е откривала за себе си: „Не се предавам“ и „Продължавам напред“.

При днешния ми прочит откривам едно много важно предупреждение, което преди десет години като начинаещ терапевт не съм уловила: „Сливането с архетипа на лечителя може да има задържащо значение за развитието ни като личности, защото никой не може постоянно да отвръща на стонове на страдащия свят... Можем да отвръщаме само на призивите на тези, които ни призовават да се връщаме у дома... Защото желанията на сърцето невинаги съответстват на възможностите на душата...“ Този цитат от деветата история за тюленовата кожа ми обясни защо все давам повече от определеното време на клиентите си и защо съм поела повече отговорност на раменете си, отколкото може да понесе човек.

Тази книга е важна и с това, че твори култура на себеанализа, възпитава умение за прост и ясен разговор с душата, учи ни да бъдем „кристално осъзнати за стойността и употребата ѝ, за да можем да сведем кражбата ѝ до минимум“.

Вследствие на опита от пътуванията ми в Индия и заниманията ми с духовни практики вече разбирам твърдението в текста, че зареждащи с енергия не са задължително само красивите гледки и специалните хора и места. Енергия се съдържа и в грозното, и в мръсното, включително и в чертите на характера ни, които сме счели за неприлични и сме изтласкали в мазето. Но най-разтърсващото ми откритие от последния прочит беше, че именно докато съм отстоявала представата за доброто момиче, съм изхабила много енергия за творене, защото, както твърди г-жа Пинкола Естес, понякога точно до и под най-ниските ни страсти стои силна творческа енергия и изпращайки ги в мазето, съм се лишила от спонтанност и размах като творец. Стига! Това е, което мога да кажа сега. И да добавя още един цитат на Естес: „Дивата природа е свободна да прави каквото си пожелае!“.

Книгата „Бягащата с вълци“ се вглежда в живота на жената, като му дава друг прочит, защото държи сметка за инстинктивната ѝ природа. Събаря табута, разширява фокуса отвъд нормите, проветрява отлежали патриархални твърдения, Фройд и класически антропологически схващания. Тя е юнгианска по дух. Намирам я много близка и до теорията на Вилхелм Райх, според когото интегрирането на инстинктивната ни природа води до хармонична и независима личност. Вместо да ни кара да натъпчем спонтанността си в мазето, да я сублимираме в култура и да я догонваме, този текст ни подкрепя да поканим дивата си същност, да я осъзнаем, да я обичаме, да не се плашим от нея, а да се научим да я управляваме с цел свободно творчество, игри, танци, плодовитост, градивност, позитивност, изграждане на ярка индивидуалност и, разбира се, получаване на удоволствие от живота.

Освен изброените техники като молитвата, медитацията, упражнения в постоянство, седенето край реки, в задния двор, взирането в нощното небе, протягането на длани в дъжда и т.н. възнамерявам да направя следните неща в духа на написаното от Клариса Пинкола Естес. Ще надникна пак в 2-та тома на „Фолклорен

еротикон“, за да видя как битуват у нас Мръсните богини, дали наистина „смехът е вид сексуалност“ и да проверя тезата, че „еротичното е свещено“ (Егон Шиле твърди същото, само че са го пъхнали в затвора за това в началото на миналия век). Ще отида на гробищата да намеря урните на баба, дядо и леля, за да ги освободя над красиви места, защото било пагубно да забравиш къде са твоите мъртви. Мисля да си направя табло от портрети на жените, а после и на мъжете от моя род, които съм наследила. Искam също — тази техника много ми хареса — да си направя карта на живеенето ми досега с кръстчета на всички моменти, в които съм загубила нещо съкровено от душата си, от мен, за да почиват тези парченца там, където са в мир, и да не ми се разхождат повече из живота. Възнамерявам да се смея повече. И да видя защо пък „два дъха се поемат преди смеха“.

Сега си спомням, че като прочетох за първи път „Бягащата...“, много се ядосах, че не съм я имала до мен, когато съм била на 16, на 20, на 26 и на 32, защото това е книга за инициация и посвещаване на младата и за осмисляне на живота на зрялата жена, и защото учи как да „четем творчески традицията“. Но тя не е била написана още тогава. А може би така е по-добре — нали човек трябва да живее, да влезе в гората, да се изгуби, да го изядат и после пак да се намери като в приказките...

И друго — Клариса Пинкола Естес ми даде надежда, че е възможна женската солидарност, дари ме с разбирането за общата ни същност. Помогна ми да осмисля необходимостта от оставането в женска енергия, преди да се впусна отново да изследвам мъжкия свят. Вече присъствам в женски общества, но „без необходимостта да сливам душата си с ничий колектив“, гледам „да избирам и да не ставам едностранчива, просто да прибавям специфичното си присъствие към групата“. С една дума, събирам се с другите, но с внимание и будност за индивидуалността си. „Многото в сравнение с единия.“

Тези дни си говорих с моя учител по йога, който каза: „Това, което вие правите с едно женско събиране (на което ядем супа, говорим за незначителни неща, гледаме любовни филми, гушкаме се и пеem), ние не постигаме с десет години практика. Идва времето на жените, ние сме на изчезване. Сега е време вие да поемете

ръководството, защото мъжете се оплескаха. А така и на тях ще им е добре“. Подарих му „Бягащата с вълци“. Не съм се осмелявала да я давам на други мъже, въпреки че може да им бъде много полезна, за да се разберат по-добре.

На места Клариса си противоречи — веднъж казва обърнете се за помощ, бягайте, друг път те предизвиква да останеш, за да се усамотиш, да си издръжлива, да приемеш тежките загуби с надеждата и вярата, че има Някой, който се грижи за теб. Противоречието е само на пръв поглед — защото няма ситуация изобщо. Всеки миг от живота изисква будност, за да преценим правилното движение към света или да поддържаме жив усета си „кога да останем неподвижни, да застинем, за да ни намери духът“.

Книгата на Клариса Пинкола Естес е състояние, тя е процес. Преди бях повече в темата за бягството и съхранението на себе си, докато сега ме занимава богатството на различните архетипове като проявления на моята същност. Аз съм алчният и уплашен баща, който отсича ръцете на дъщеря си, дъщерята с отсечените ръце, която търси добротата на света, подземният цар, който се грижи за нея и никога няма да я изостави, аз също съм ръцете, които отново порастват, защото духът не може да бъде отсечен. Никога!

„Бягащата с вълци“ отваря място вътре в нас. Ако имаме силата да видим, приемем и работим с негативните аспекти от характера си, които ни отделят от съществуването, се отварят огромни територии за градивните и положителните ни същности. Това е работа по пътя на осъзнаването. Нелека задача, но от доброто ѝ свършване печели всеки човек и така допринася за повече хармония в объркания ни свят.

Чета днес „Бягащата с вълци“ като жена, поела отговорност за собствените си избори, като терапевт, човек, който твори, пътува и танцува. Страх ме е от вълка, но това не ми пречи да влизам в гората, както героинята от „Вълчата мигла“, защото *„ако не отидеш в гората, никога няма да се случи нищо и животът ти изобщо няма да започне“*.

Вече десет издания на „Бягащата с вълци“ са в хиляди български жени, защото книгата помага за целостта на ум, тяло, душа и дух, на анима и анимус и вдъхва увереност в дивата природа, която дава цвят и смисъл.

„Бягащата с вълци“ е Библия за жени.

И накрая мога спокойно да извикам като героиня от стихотворението на Нтозаке Шейндж в главата на „Жената пеперуда“:

*„... ето какво имам...
стихове,
дебели бедра,
увиснали цици
и
адски много любов.“*

Виргиния Захариева — психотерапевт и писател

*A kedves szuleimnek Maria es Jozsef, Mary and Joseph,
Szeretlek benneteket.*

Y

Para todos los que yo amo que continuan desaparecidos.^[2]

[1] Така започва деветата приказка за тюленовата кожа, преразказана от Клариса Пинкола Естес — cantadora. — Б.а. ↑

[2] На скъпите ми Мария и Йосеф с много обич. (унг.)

И на онези, които обичам и които продължават да си отиват. (исп.) — Б.пр. ↑

НАДСЛОВ

Копнежът по дивото изпълва всички ни. Някои културно ратифицирани противоотрови обуздават това страстно желание. Учили са ни да се срамуваме от него. Някога си пускахме дълга коса и криехме чувствата си. Ала сянката на Дивата жена все още се таи зад нас. Където и да сме, тази тичаща след нас сянка определено е четиринога.

Д-р Клариса Пинкола Естес, Шайен, Уайоминг

ВЪВЕДЕНИЕ

ПЕСЕН НАД КОСТИ

Дивите животни и Дивата жена са застрашени видове.

В миналото инстинктивната женска природа е била ограбвана, потискана и насилствено преобразявана. В продължение на няколко хиляди години тя е била опустошавана като дивата природа, заточавали са я в най-затънтените кътчета на женското психе^[1]. Духовните владения на Дивата жена са били плячкосвани и опожарявани, обиталищата ѝ са били поругавани, а естествените ѝ цикли — натъпквани в калъпа на чужди ѝ ритми за удоволствие на други.

Не е случайност, че колкото повече изчезва девственият живот на нашата планета, толкова повече избледнява познанието ни за изконната ни дива природа. Не е много трудно да разберем защо древните гори и старите жени се смятат за изчерпан ресурс. Това изобщо не е загадка. Едва ли за някого е странно, че вълците и койотите, мечките и дивите жени имат подобна репутация. Всички те споделят сходен инстинктивен архетип^[2] и като такива погрешно се смятат за грозни, опасни и хищни.

Моят живот и работа като психоаналитичка от школата на Юнг, поетеса и *cantadora* — пазителка на древните предания, са ме научили, че линеещата женска жизненост може да се възстанови с помощта на мащабни „психоархеологически“ разкопки в руините на вътрешния женски свят. Тези методи ни дават възможност да възродим естественото инстинктивно психе и чрез неговата персонификация в архетипа на Дивата жена да установим характера на най-дълбоката женска природа. Модерната жена е изключително активна. Тя е принудена да е всичко за всички. Старото познание отдавна е забравено.

Заглавието на тази книга — „Бягащата с вълци“, идва от моите проучвания на дивата природа и конкретно на живота на вълците.

Проучванията ми за живота на вълците *Canis lupus* и *Canis rufus* са като историята на жените и по отношение на тяхната душевност, и по отношение на техните страдания.

Здравите вълци и здравите жени имат общи психични характеристики: изострена сетивност, игрив дух и подчертана всеотдайност. Вълците и жените са сходни по природа, любопитни, извънредно издръжливи и силни. Те притежават дълбока интуитивност, грижа за малките, партньорите и глутницата. Лесно се адаптират към постоянно променящите се обстоятелства, проявяват непоколебима храброст и преданост.

И все пак винаги са ги преследвали и измъчвали, погрешно са ги смятали за лукави и хищни, прекалено агресивни и по-нисши от техните мъчители. Постоянно са били под прицела на онези, които се стремят да прочистят девствените територии и дивите кътчета на човешкото психе, да изстребят инстинктивното така, че от него да не остане и следа. Преследването на вълците и на жените от страна на онези, които не разбират що за същества са, е поразително сходно.

Ето защо концепцията за архетипа на Дивата жена за пръв път изкристализира у мен именно по време на проучванията ми за вълците. Занимавала съм се и с други животни като мечки, слонове и пеперуди. Особеностите на всеки вид изобилстват с метафорични податки за познаваемото в инстинктивното женско психе.

Дивата природа е повлияла двойно върху моята душевност — веднъж с огнения ми мексикано-испански произход, и по-късно с осиновяването ми от унгарско семейство, което се отличаваше с пламенен дух. Отраснала съм край щатската граница на Мичиган сред гори, овощни градини и ниви, близо до Големите езера. Гръмотевиците и мълниците бяха основната ми храна. Нощем царевичните стъбла шумоляха в неспирен разговор. Далеч на север по огрените от луната поляни се събираха вълци, присядаха на задните си крака и виеха към луната сякаш се молеха. Всички ние без страх можехме да пием от едни и същи потоци.

Макар че тогава не я наричах с това име, обичта ми към Дивата жена се зароди, още когато бях малка. По-скоро бях естет, отколкото спортна натура и единственото ми желание бе да се скитам сред природата. Пред столовете и масите предпочитах земята, дърветата и пещерите, защото там усещах, че мога да се докосна до Господ.

Реката винаги ме зовеше след мръкване, нивите ме мамеха да навляза сред тях, за да започнат шумолящия си разказ. Нощем в гората трябваше да се палят огньове и приказките да се разказват шепнешком, далеч от ушите на възрастните.

Имах щастието да отрасна сред Природата. Падащите мълнии ми напомняха за внезапността на смъртта и преходността на живота. Когато изравях от пръстта „индиански мъниста“, разбирах, че прапраотдавна тук са живели хора. Усвоих свещеното изкуство да украсявам денем главата си с пъстри пеперуди, а нощем — със светулки, ръцете си — със смарагдовозелени жаби вместо гривни.

Една вълчица уби смъртно раненото си малко — това ми даде тежък урок по състрадание и ми показва колко важно е смъртта да идва навреме при умиращите. Мъхнатите гъсеници, които падаха от клоните и отново запълзяваха нагоре по ствола, ме научиха на целеустременост. Когато гъделичкаха ръката ми, кожата ми сякаш оживяваше. От катеренето по върхарите на дърветата научих какво ще ми носи някой ден сексът.

Моето следвоенно поколение израсна във време, когато към жените се отнасяха като към вещи. Пазеха ги като угарни ниви... но слава богу, вятърът винаги носеше диви семена. Макар че се мълчеше за онова, което пишеха, жените все пак намираха начин да проявят таланта си. Макар че никой не признаваше онова, което рисуваха, картините им все пак радваха душата. Жените трябваше да молят за оръдията и пространството, необходими за тяхното изкуство, и ако такива нямаше, си намираха място в хралупи, пещери, гори и килери.

Танците бяха едва ли не забранени, затова те танцуваха в гората, където никой не можеше да ги види, в мазето или докато изхвърляха кофата с боклук. Украшенията пораждаха подозрителност. Гримът и пъстрата рокля увеличаваха опасността от сексуален тормоз. Жената не притежаваше дори дрехата на гърба си.

По онова време родителите, които биеха децата си, бяха наричани просто „строги“, душевните терзания на експлоатираните жени бяха окачествявани като „нервни кризи“, момичетата и жените със здраво стегнати юзди бяха наричани „добри“, а онези, които за миг-два успяваха да се изплъзнат от хомота — „лоши“.

Също като безброй жени преди и след мен, аз криех истинската си същност и живеях като предрешена *criatura*^[3]. Също като моите

родственици и познати преди мен, аз залитах на високите си токчета и ходех на църква с рокля и шапка. Ала моята метафорична опашка често се подаваше изпод подгъва на дрехата ми и ушите ми щръкваха така, че шапката падаше над очите ми, а понякога дори отхвърчаваше надалеч.

Не съм забравила песента на онези мрачни години — *hambre del alma* — песента на зажаднялата душа. Но не съм забравила и жизнерадостната *canto hondo* — „дълбоката“ песен, думите, на която се връщаха при нас, когато разкривахме душата си.

Подобно на горска пътека, която все повече се стеснява и накрая съвсем изчезва, традиционната психологическа теория бързо изчерпва възможностите си за даровитата жена. Традиционната психология често е пестелива или изобщо мълчи за по-дълбоките, важни за жените въпроси: архетипното, интуитивното, сексуалното и цикличното, женските възрасти, женските състояния, женското познание, нейния съзидателен плам. Тъкмо това ръководеше работата ми върху архетипа на Дивата жена в продължение на повече от две десетилетия.

Душевните проблеми на жената не могат да се решат, като я напъхате в по-приемлив калъп, подсъзнателно определен от дадено общество. Не могат да ѝ придадат интелектуално по-приемлива форма и онези, които твърдят, че са единствени носители на съзнателното. Не, именно това е причината милиони жени, притежаващи могъщи природни сили, да станат чужди в собственото си общество. Тъкмо обратното, трябва да се разкрият и поощрят прекрасните и естествени психични дадености на жената.

Приказките, митовете и легендите изострят зрението ни, за да можем да видим и поемем по пътеката, отъпкана от дивата природа. Напътствията в тези легенди ни уверяват, че пътеката не е изчезнала, а все още води към женските глъбини, към естественото женско познание. Всички ние следваме дирите на дивата и вродена инстинктивна Същност^[4].

Наричам я „Дивата жена“, защото сами по себе си тези думи представляват *llamar o tocar a la puerta* — приказното почукване на вратата на дълбокото женско психе. *Llamar o tocar a la puerta* буквално означава „да свириш на точно определен инструмент, за да отвориш

вратата“. От каквато и култура да е повлияна, жената интуитивно разбира думите „дива“ и „жена“.

Когато жените чуват тези думи, в душата им се разбужда древен спомен — споменът за нашето абсолютно, безспорно и неотменно родство с дивата женственост, връзка, която пренебрежението може да е направило ефимерна, която прекаленото опитомяване може да е заровило дълбоко, която обществото може да е поставило извън закона или която вече никой да не проумява. Може да сме забравили нейните имена, може да не отговаряме на зова ѝ, ала дълбоко в себе си ние я познаваме, копнеем за нея, съзнаваме, че взаимно си принадлежим.

Ние сме родени тъкмо от тази фундаментална, стихийна и принципна връзка, от нея произтича същността ни. Архетипът на Дивата жена плътно обгръща алфа-матрилинейното (по майчина линия) същество. Понякога долавяме присъствието ѝ, макар и само за миг, и ни се иска това да продължи. Някои жени усещат „вкуса на дивото“ по време на бременност, докато кърмят и отглеждат децата си, докато се грижат за любимия си.

Нейното присъствие се възприема и зрително. Самата аз съм я усещала, докато се люблювам на вълшебния залез в гората. Чувствала съм как се раздвижва у мен, когато привечер рибарите се прибираха от езерото със запалени фенери или когато гледах пръстчетата на крачетата на моето бебе, наредени като зърна на сладка царевица. Ние я виждаме там, където я виждаме, с други думи — навсякъде.

Тя идва при нас и със звуците, с музиката, която вибрира в гърдите и пали сърцето, с барабана, свирката, вика и плача. Идва с писаното слово, с изречените думи — понякога само една дума, изречение, стихотворение или разказ ни карат да си спомним, поне за миг, за какво съществуване сме създадени и къде е истинският ни дом.

Тези мимолетни „докосвания до дивото“ са плод на мистично вдъхновение — а, ето го, о, вече го няма. Копнежът по Дивата жена се появява, когато се натъкваме на някой, осигурил тази дива връзка. Копнежът се появява, когато съзнаваме, че не сме обръщали внимание на мистичния огън или мечтаното време^[5], на собствения си съзидателен живот, на призванието или истинската любов.

И все пак именно тези бегли докосвания, идващи или чрез красотата, или чрез болката, ни изпълват с такова непреодолимо

желание, че се поддаваме на дивата си природа. Тогава се втурваме в гората, в пустинята или в снега и се затичваме с всички сили, зрението и слухът ни рязко се изострят и ние търсим ли търсим следа, останка, признак, че тя все още е жива, че не сме пропуснали последния си шанс. И когато уловим дирята ѝ, правим всичко възможно, за да я настигнем, разчистваме бюрото си, уреждаме отношенията си, проясняваме ума си, обръщаме нова страница, налагаме си почивка, нарушаваме правилата, спираме света, защото вече не желаем да продължаваме нататък без нея.

Когато са я изгубили, но после са я преоткрили, жените завинаги остават с нея. Когато са си я върнали, те се борят със зъби и нокти, за да я запазят, защото с нея разцъфтява съзидателният им живот, техните отношения придобиват смисъл, дълбочина и здравина, отново се установяват циклите на сексуалност, градивност, работа и игра, те вече не са жертви на хищници, законите на природата им гарантират равни права да се развиват и преуспяват. Сега вече вечер са уморени от работа, която им носи удовлетворение, а не от сковаващ ги манталитет и дискриминиращи ги служби и отношения. Те инстинктивно разбират кога нещата трябва да се прекратят и кога да продължат — те знаят кога да си отидат и кога да останат.

Щом отново установят връзката си с дивата природа, жените се сдобиват с постоянен вътрешен наблюдател, мъдрец, пророк, оракул, вдъхновител, създател, подчинен на интуитивното, творец, изобретател и слушател, който напътства, предлага и стимулира буен живот във вътрешния и външния свят. Когато следват природата си, този факт сякаш ги озарява. Тази дива учителка, дива майка, дива наставница им помага и ги подкрепя при всякакви обстоятелства.

Ето защо тук думата „дива“ не се използва в съвременния ѝ пейоративен (лош) смисъл, а в първоначалното ѝ значение: да водиш естествен живот, в който човек притежава вътрешна цялост и здраве. Тези думи „дива“ и „жена“, карат жените да си спомнят кои са и защо са създадени. Те са метафора на огъня, който пламти във всички жени. Те олицетворяват сила, без която жените не могат да живеят.

Архетипът на Дивата жена може да се изрази и по друг, също толкова подходящ начин. Някои наричат този могъщ психологически характер „инстинктивна природа“, но силата, която се крие зад нея, е Дивата жена. Други го наричат „естествено психе“, но зад нея също

стои архетипът на Дивата жена. Трети го наричат „вродена женска природа“. В поезията се среща като „Другата“, „седемте океана на Вселената“, „далечните гори“ и „Приятелката“^[6]. В различни психологически школи и от различна гледна точка той може да се нарече ид^[7], Същност, междинна природа. Биолозите биха използвали термина „типична или фундаментална природа“.

Ала тъй като е безмълвен, далновиден и вроден, сред *cantadoras* той се нарича „мъдрата или знаещата природа“. Понякога го наричат „жената, която живее на края на времето“ или „жената, която живее на края на света“. И тази *criatura* винаги е вещица създателка, богиня на смъртта, паднала девица или много други персонификации. Тя е и приятелка, и майка на всички онези, които са изгубили пътя си, на всички онези, които се нуждаят от напътствие, на всички онези, които имат да решават загадки, на всички онези, които бродят из гората или пустинята и търсят.

Всъщност в подсъзнанието — онзи пласт от човешкото психе, от който произтича това явление — Дивата жена няма име, защото е всеобхватна. Ала тъй като тази сила поражда всички важни особености на женствеността, на нашата земя тя носи много имена, не само за да се разкрият безбройните страни на нейната природа, но и за да се поддържа връзката с нея. Тъй като в началото на разкриването на тази връзка тя може за миг да се превърне в дим, като я назоваваме по определен начин, ние ѝ осигуряваме мисловна и емоционална територия в себе си. Тя се появява и ако бъде оценена, остава.

Ето защо на испански аз я наричам *Rio Abajo Rio* — Река под реката, *La Mujer Grande* — Великата жена, *Luz del abismo* — Светлината от бездната, *La Loba* — Жената вълчица, или *La Huesera* — събирачката на кости.

На унгарски тя е — *Ö, Erdöben* — Онази от гората, и *Rozsomák* — Вълчицата. На езика навахо тя е *Na ashjé ii Asdzáá* — Жената паяк, която тъче съдбите на хората и животните, растенията и скалите. В Гватемала, освен много други имена, тя е *Humana del Niebla* — Мъглявото същество, жената, която живее вечно. На японски тя е *Аматерасу Омиками* — Свръхестествената, която носи светлината и съзнанието. В Тибет тя е *Дакини* — танцуващата сила, която дава на жените проникателност. И така нататък.

Разбирането на тази дива женска природа не е религия, а практика. Това е психология в най-истинския смисъл на думата: *psukhé* или *psych* — психе, душа, и *ology* или *logos* — познание, познание за душата. Без нея жените нямат уши да чуват шепота ѝ, да усещат звъна на собствените си вътрешни ритми. Без нея женските вътрешни очи са затворени от призрачна ръка и прекарват голяма част от дните си в летаргична скука или в блянове. Без нея жените рушат душевните си устои. Без нея те забравят защо са тук, тъпчат на място, когато трябва да продължат напред. Без нея губят мярка и взимат прекалено много, прекалено малко или абсолютно нищо. Без нея мълчат, когато душата им пламти. Тя е техният регулатор, тя е „сърцето“ на душата им както човешкото сърце регулира физическото тяло.

Когато изгубим досег с инстинктивното психе, естествените за жената образи и сили не получават пълно развитие. Когато се откъсне от основния си източник, жената се стерилизира и губи инстинктите и естествените си житейски цикли, става подвластна на културата, интелекта или егото — нейни или чужди.

Дивата жена е в основата на женското здраве. Без нея женската психология няма смисъл. Тя е прототип на всички жени... Каквато и да е културата, епохата, политиката, тя не се променя. Променят се циклите ѝ, променят се символичните ѝ изображения, ала по същество тя остава неизменна. Тя е онова, което е, тя е едно цяло.

Дивата жена се канализира от самите жени. Ако са потиснати, тя се стреми да разкъса оковите. Ако са свободни, свободна е и тя. За щастие, колкото и пъти да я мачкат, тя отново се изправя. Колкото и пъти да я забраняват, тъпчат, осакатяват, давят и изтезават, колкото и пъти да я обявяват за опасна, настървена, луда и други унижения, тя е еманация на висша ценност и дори най-сдържаната, най-умерената жена пази в душата си тайно място за нея. Дори най-потиснатата жена води таен живот със скрити мисли и чувства, които са буйни и диви, с други думи — естествени. Дори най-угнетената жена брани дивата си същност, защото интуитивно знае, че някой ден ще се появи вратичка, възможност и тя ще успее да избяга.

Аз съм убедена, че всички жени и мъже се раждат с една или друга дарба. Ала в миналото почти не се споменава за психичния живот на даровитите жени, талантливите жени, жените творци. От друга страна е писано много за слабостите и недостатъците на хората

като цяло и жените в частност. Но за да вникнем в архетипа на Дивата жена, за да я разберем, за да се възползваме от онова, което ни предлага, трябва да проявим по-голям интерес към мислите, чувствата и стремежите, даващи сили на жените, и адекватно да отчетем негативно въздействащите ѝ вътрешни и културни фактори.

Едва когато започнем да възприемаме дивата природа като самостоятелно съществуваща, одухотворяваща и носеща информация на най-дълбоки нива в живота на жената, ще започнем да се развиваме по начини, немислими до този момент. Психология, която не успее да се обърне към тази духовна субстанция в центъра на женската психика, проваля жените, проваля техните дъщери и дъщерите на техните дъщери във всички бъдещи матрилинейни връзки.

Ето защо, за да намажем с целебен мехлем наранените части на дивото психе, за да възстановим връзката с архетипа на Дивата жена, трябва вярно да определим проблемите на това психе. Макар че в моята клинична област разполагаме с добър диагностичен статистически справочник и огромен брой различни диагнози, както и психоаналитични параметри, установяващи психопатологията чрез организацията (или нейното отсъствие) на обективното психе и оста его/Същност^[8], съществуват други определящи видове поведение и чувства, които от женска гледна точка точно диференцират проблема.

Кои са някои от емоционалните симптоми на нарушената връзка с дивата сила в индивидуалното психе? Хроничното усещане, мислене или действие по някой от следните начини означава частично нарушаване или пълно прекъсване на връзката с дълбокото инстинктивно психе. Ако използвам типично женски език, това са: чувство на необичайна изчерпаност, умора, слабост, угнетеност, объркване, апатия, сякаш са ви запушили устата, сякаш са ви сложили намордник. Чувство на страх, колебание или слабост, липса на вдъхновение и жизнерадост, одухотвореност, смисъл, срам и хроничен гняв, непостоянство, сухота, отсъствие на творческа нагласа, стеснен кръгзор, лудост. Чувство на безсилие, постоянни съмнения, липса на целеустременост, инертност, неувереност, неспособност да установиш собствените си възможности.

Жената не следва собственото си темпо, срамува се, чувства се откъсната от своя Бог или богове, дълбоко е потънала в домакинските задължения, интелектуалните занимания, работата или инерцията,

защото това са най-сигурните убежища за онези, които са загубили своите инстинкти.

Тя се бои от самостоятелността, бои се да потърси наставник, майка, баща, бои се да покаже недовършената си работа, преди да я е превърнала в шедьовър, бои се да се грижи за други, робува на авторитети, губи енергията си пред творчески проекти, трепери, чувства се унижена, изпитва гняв, вцепенение и тревога.

Страхува се да ухапе, когато не ѝ остава нищо друго, страхува се от новото, страхува се да изправи глава, да проговори, да критикува, стомахът ѝ постоянно е свит, прекъсва изреченията си по средата, заеква, става прекалено отстъпчива или отмъстителна.

Страх я е да спре, страх я е да действа, непрекъснато брои до три и никога не започва нищо, има комплекс за малоценност, изпитва двойствени чувства, колебае се, макар да е напълно способна да изпълни функцията си. Тези нарушения не са болест на конкретна епоха или век, а се превръщат в епидемия там, където жените са потиснати, където дивата природа е хваната в капан.

Здравата жена много прилича на вълчица — тя е силна и пълна с живот, зорко пази територията си, има свободен дух, проявява находчивост и вяност. И все пак, когато се откъсне от дивата природа, женската индивидуалност линее, става бледа и призрачна. Ние сме създадени да преследваме, да раждаме, да създаваме живот. Когато женският живот е в застой или стане скучен, идва време да се появи Дивата жена, идва време съзидателната функция на женското психе да наводни делтата.

Как въздейства на жените Дивата жена? С нейна помощ — като наставница, модел, учителка — ние виждаме не с двете си очи, а с очите на интуицията, която е многоока. Когато следваме интуицията си, ние сме като звездна нощ — гледаме на света с хиляди очи.

Дивата природа носи изцеление, носи всичко, от което се нуждае жената. Тя носи лек за всички болести. Тя носи легенди и сънища, думи и песни, знаци и символи. Тя е и средство, и крайна цел.

Да се докоснеш до инстинктивната природа, не означава да размениш местата на всички неща, лявото да стане дясно, черното — бяло, изтокът — запад, да се държиш безумно или неуправляемо. Не означава да изгубиш социалните си контакти или човешката си същност. Тъкмо обратното. Дивата природа лежи в нейната основа.

Това означава да си установиш територия, да си намериш глутница, да живееш в собственото си тяло с увереност и гордост, независимо от възможностите и ограниченията на това тяло, да говориш и действаш в своя полза, да съзнаваш нещата и да бъдеш нащрек, да използваш вродената си женска интуиция и сетивност, да следваш собствените си цикли, да откриеш собственото си място, да запазиш човешкото си достойнство.

Архетипът на Дивата жена и всичко, което се крие зад нея, покровителства художниците, писателките, скулпторките, танцьорките, мислителките, застъпничките си пред Бог, търсачките, откривателките — защото тяхната работа е новаторска, а това е основното занимание на инстинктивната природа. Също като във всички изкуства, тя е в душата, а не в главата. Тя може да проследява и тича, да зове и отблъсква. Може да усеща, крие и обича. Тя е интуитивна, типична и нормативна. Тя е същностна за женската психика и душевно здраве.

Тогава какво компрометира Дивата жена? От гледна точка и на архетипната психология, и на древните традиции тя е женската душа. Ала има още нещо — тя е източникът на женствеността. Тя е всичко инстинктивно, идващо от видимите и невидимите светове — тя е основата. Ние получаваме от нея сияйна клетка, която съдържа инстинкта и познанието, необходими ни за нашия живот.

„... Тя е силата Живот/Смърт/Живот, тя е инкубаторът. Тя е интуиция, тя е прозорлива, тя е добра слушателка, тя е вярно сърце. Тя насърчава хората да останат многоезични, да помнят езика на мечтите, страстите и поезията. Тя шепне от нашите сънища, тя оставя косми и кални стъпки по пръстта на женската душа. Те изпълват жените с копнеж да я открият, да я освободят и да я обикнат.“

Тя е идеи, чувства, желания и памет. В продължение на много време беше изгубена и полузабравена. Тя е изворът, светлината, нощта, мракът и изгревът. Тя е мирисът на пръст и задното краче на жабата. Нейни са птиците, които ни разкриват тайни. Тя е гласът, който зове: „Насам, насам...“.

Тя е онази, която се гневи от несправедливости. Тя е онази, която се върти като огромно колело и поражда цикли. Тя е онази, която оставяме да се грижи за дома. Тя е онази, при която се връщаме. Тя е торният корен на всички жени. Тя е тази, която ни помага да

продължим, макар да си мислим, че сме победени. Тя е генераторът на нови идеи. Тя е мозъкът, ние сме нейните мисли.

Къде пребивава тя? Къде можете да я почувствате, къде можете да я откриете? Тя броди из пустини, гори, океани, градове, испански квартали и замъци. Тя живее сред кралици и *campesinas*^[9], в директорския кабинет, фабриката и затвора, в самотната планина. Тя живее в гетото, университета и на улицата. Тя оставя стъпки, които ние трябва да различим. Тя оставя стъпки навсякъде, където има плодородна женска почва.

Къде живее тя? На дъното на извора, из притоците на реката или в небесния простор от праисторически времена. Тя живее в сълзата и в океана. Тя живее в камбия на дърветата, който свисти, докато расте. Тя е от бъдещето и от началото на времето. Тя живее в миналото и ние я призоваваме. Тя е в настоящето и винаги има стол на нашата маса, стои зад нас на опашка и шофира пред нас на пътя. Тя е в бъдещето и се връща назад, за да ни открие.

Тя живее в зелените кълнове, които се подават от снега, тя живее в шумолящите стъбла на умиращата есенна царевица, тя живее там, където отиват мъртвите, за да бъдат благословени с целувка, и където живите пращат молитвите си. Тя живее там, откъдето произхожда езикът. Тя живее с поезия, мелодия и песен. Тя живее с четвъртинки ноти и фиоритури, тя живее в кантатата, сестината и блуса. Тя е в мига, точно преди да ни споходи вдъхновение. Тя е на далечно място, което понякога се провижда в нашия свят.

Хората могат да искат доказателства за нейното съществуване. Всъщност те искат доказателство за съществуването на човешкото психе. Тъй като ние сме това психе, ние сме и доказателството. Всяка от нас е доказателство не само за съществуването на Дивата жена, но и за нейното състояние като цяло. Ние сме доказателството за този необясним женски феномен. Нашето съществуване е аналогично на нейното.

Доказателство са нашите преживявания с и без нея. Доказателство са безбройните ни интрапсихични срещи с нея в сънищата и мислите ни, в копнежите и миговете ви на вдъхновение. Фактът, че в нейно отсъствие се чувстваме ограбени, е доказателството, че ни е спохождала^[10]...

Докторатът ми е в областта на етноклиничната психология, която обхваща и клинична психология, и етнология, като последната акцентира върху психологията на групи и конкретно на племена. Следдипломната ми квалификация е по аналитична психология, което ми позволява да работя като психоаналитик от школата на Юнг. Житейският ми опит като *cantadora/mesemondo*, поетеса и художничка също ми дава обекти за анализ.

Понякога ме молят да разкажа как помагам на жените да се връщат към дивата си природа. Аз отдавам съществено значение на клиничната психология и психологията на развитието^[11] и прилагам възможно най-простото и достъпно средство за лекуване — разказите. Ние следваме сънищата на конкретната жена, които съдържат много сюжетни линии и информация. Психичните усещания и телесните спомени на обекта също са истории, които могат да се четат и осъзнават.

Освен това използвам вид силен интерактивен транс, сходен на активното въображение при Юнг — и това също носи истории, които още повече изясняват психичното пътуване на пациентката. Ние извличаме дивата същност с помощта на конкретни въпроси и като анализираме приказки, легенди и митове. Обикновено след известен период от време успяваме да открием водещия мит или приказка, които включват всички необходими напътствия за психичното развитие на жената. Тези истории съдържат нейната душевна драма. Всичко това е като пиеса със сценарий, действащи лица и суфльори.

„Изкуството на създаването“ е важен елемент от моята работа. Аз се стремя да вдъхна сили на тези, с които се занимавам, като ги уча на древни занаяти, сред които символичното изкуство на правене на талисмани, *las ofrendas* и *retablos* — от простите пръчки със завързани панделки до сложни скулптури. Изкуството е важно, защото озадачува душевните сезони, особени или трагични събития в душевното пътуване. Изкуството не е само за собствения му автор, не е просто признак за самоосъзнаване. То е и пътеводител за онези, които идват след нас.

Както можете да се досетите, подходът към всяка жена е строго индивидуален, защото е вярно, че всеки човек е неповторим. Но в работата ми има и постоянни фактори, фундаментални за всички хора:

изкуството на въпросите, изкуството на разказите, изкуството на ръцете — всичко това е свързано с оформянето на нещо и това нещо е душата. Винаги, когато я храним, тя се обогатява.

Историите, с помощта, на които ще разкрия инстинктивната природа на жените, в някои случаи са действителни събития, в други — литературни версии, които съм написала въз основа на легенди, поверени ми от моите *tias y tios, abuelitas y abuelos, omahs and opahs*, старците от моя род (от всички страни), чиято устна традиция се предава от незапомнени времена. Използвам и писмени документи, някои от които много стари и които познавам от първа ръка. Представям ги в тяхната абсолютна цялост и архетипна достоверност с разрешението и благословията на три живи поколения семейни лечители разказвачи, които разбират тънкостите и изискванията на разказа и феномените на лечението^[12].

Освен това тук поставям някои от въпросите, които задавам на хората, които идват при мен, и разкривам част от изкуството — играта, която помага на жените да запазят преживяванията от работата си в своята съзнателна памет. Всичко това им дава възможност да постигнат единство с безценната си дива същност.

Историите са лекарство. Откакто ми разказаха първата, те продължават да ме увличат. И притежават огромна сила — не изискват да правим нищо друго, освен да ги слушаме. В тях се съдържат средствата за възстановяване на изгубената психична енергия. Историите пораждат вълнението, тъгата, въпросите, копнежите и разбирането, които спонтанно изкарват на повърхността архетипа, в този случай — Дивата жена.

Историите са пълни с напътствия, които ни помагат в житейските трудности. Историите ни позволяват да осъзнаем потребността от това да разкрием дълбоко заровения архетип и ни показват начините да го сторим. Историите на следващите страници са част от онези, с които съм работила през десетилетията и които смятам, че най-ясно изразяват богатството на архетипа на Дивата жена.

Понякога различни културни напластявания разбъркват костите на историята. Например в случая с братя Грим (както и с други събирачи на народни приказки от последните няколко века)

съществува силно подозрение, че информаторите (разказвачите) от онова време понякога са „пречиствали“ своите разкази, тъй като братята били дълбоко религиозни. В течение на времето древните езически символи се заменят с християнски и така старата лечителка от приказката се превръща в зла вещица, духът се превръща в ангел, инициационното було се превръща в носна кърпичка или детето на име Хубавка (обичайното име за дете, родено по време на равноденствие) получава името *Schmerzenreich* — Многострадална. Пропускат се сексуалните елементи. Добрите създания и животни често се превръщат в демони и таласъми.

Ето как се изгубват много женски уроци за секса, любовта, парите, брака, раждането, смъртта и преображението. Ето как са преработени приказките и митовете, които обясняват древните женски тайнства. Повечето стари сборници с приказки и митове са прочистени от скатологичното (порнографското), сексуалното, перверзното, предхристиянското, женското, свързаното с богините и инициациите, лековете за различни психични болести и напътствията за постигане на духовно блаженство.

Ала те не са изгубени завинаги. Като дете научих много неподправени и „непречистени“ стари истории, много от които представям в тази книга. Но дори отделни фрагменти от дадена приказка във вида, в който са достигнали до нас, могат да разкрият облика на цялата история. Често съм си играла с „приказна съдебна медицина и палеомитология“, макар че в основата си такива реконструкции са продължителен, сложен и умозрителен процес. За да постигна сериозни резултати, използвам различни форми на критично тълкуване и интерпретация, сравнявам лайтмотиви, взимам предвид антропологически и исторически влияния. С помощта на този метод реконструирам древни архетипни модели, които съхраняват всички мотиви и сюжетни линии в приказките, легендите и митовете, с цел да разбере инстинктивния живот на хората. Помагат ми шаблоните, които лежат в основата на въображаемите светове, колективните образи на подсъзнанието и онези извадени на повърхността сънища и необичайни състояния на съзнанието. Последните щрихи се получават чрез сравняване на матриците на историята с археологически данни за самите древни култури като ритуална керамика, маски и статуетки. Казано образно, прекарвам много време в ровене с нос из пепелищата.

Проучвам архетипните модели вече около двацет и пет години и два пъти по-дълго митовите, приказките и фолклора на културите, до които имам непосредствен досег. Събрала съм огромно количество информация за скелетите на историите и знам кога и къде липсват отделни кости. Покоряването на едни народи от други през вековете, а също и мирното или насилственото религиозно покръстване са повлияли или променили първоначалното съдържание на старите истории.

Но въпреки хаоса в структурата на съществуващите днес варианти на приказките, в основата им продължава да стои точно определен устойчив модел. По формата и вида на отделните части с голяма точност може да се определи какво е изгубено и прецизно да се възстановят липсващите моменти. Те често разкриват поразителни субструкции, които изчерпват женската тъга по изгубените древни тайнства. Нищо не е окончателно унищожено. Всичко, от което някога може да се нуждаем, все още се спотайва в недрата на историята.

Изравянето на историите изисква кътовска палеонтологична работа. Колкото повече са костите, толкова по-вероятно е да открием интегралната структура. Колкото по-запазени са историите, толкова по-фини поврати на индивидуалното психе се разкриват, толкова по-голяма възможност получаваме да разберем собствената си душа. Когато работим върху душата, тя — Дивата жена, все повече изплува на повърхността.

Като дете имах щастието да съм заобиколена от хора, произхождащи от стари европейски страни и от Мексико. Много членове на моето семейство, съседи и приятели наскоро бяха пристигнали от Унгария, Германия, Румъния, България, Югославия, Полша, Чехословакия, Сърбо-Хърватия, Русия, Литва и Бохемия, както и от Халиско, Мичоакан, Хуарес и други *aldeas fronterizas*^[13] — между Мексико, Тексас и Аризона. Те и много други — индианци, хора от Апалачите, емигранти от Азия и афроамерикански семейства от Юга — бяха дошли да работят във ферми, стоманолерни и пивоварни. Повечето не бяха образовани в академичния смисъл на думата и все пак бяха невероятно мъдри. Те бяха носители на ценна, почти първична устна традиция.

Мнозина от моето семейство и от съседите ми бяха оцелели от трудови, преселнически, депортационни и концентрационни лагери, в

които разказвачите сред тях бяха преживели кошмарна версия на приказките на Шехерезада. На мнозина бяха отнети наследствените земи, бяха живели в емиграционни затвори, бяха репатрирани въпреки волята им. От тези селски разказвачи за пръв път научих историите, разказвани от хората, когато животът всеки момент можел да се превърне в смърт и смъртта може да се превърне в живот. Тъй като разказите им бяха изпълнени със страдание и надежда, когато станах достатъчно голяма, за да чета приказки, те ми се сториха странно колосани и изгладени.

Като млада пътувах на запад към Континенталния вододел. Живях сред прекрасни евреи, ирландци, гърци, италианци, афроамериканци и елзасци, които станаха мои роднини и приятели. Имах щастието да се запозная с някои от редките стари латиноамерикански общности в Югозападните щати. Прекарах известно време при индианските си приятели от Инуит на Север, от пуеблосите и равнините на Запад и от Нахуа, Лакандоне, Техуане, Хуичоле, Сери, Мая-Киче, Мая-Какчикеле, Мескито, Куна, Наска/Кечуа и Хиваро в Централна и Южна Америка.

Разменях истории със сестри и братя лечители на кухненската маса или под астмата, в курници и краварници, докато месехме питки, наблюдавахме диви животни и правехме милионния бод с иглата. Имах удоволствието да споделям последната паница чили, да пея с евангелистки така, че да събудим и мъртвите, и да спя под звездите вкъщи без покриви. Седях край огъня в Малка Италия, Полския град, Страната на хълмовете, Лос Бариос и други етнически общности из Средния и Далечния Запад. За последен път разменях истории за лошите духове *спарати* с *гриотите*^[14] на Бахамските острови.

Където и да идех, децата, жените, младите мъже, старците и стариците — душеведите — изпълзяваха от гори, джунгли, морави и дюни, за да ме възнаградят със своите разкази. И аз им се отплащах по същия начин.

Има различни подходи към историите. Професионалните фолклористи, последователите на Юнг и Фройд или психоаналитиците от други школи, етнологите, антрополозите, теолозите, археолозите — всички прилагат различни методи и при събирането на материал, и при

изпълнението на целите, които са си поставили. От интелектуална гледна точка разработеният от мен метод се основава на подготовката ми по аналитична и архетипна психология. В продължение на повече от пет години по време на следването си изучавах архетипни символи, световна митология, древна и популярна иконология, етнология, световни религии и интерпретацията им.

В душата си обаче аз подхождам към историите като *cantadora*, пазителка на древните предания. Произхождам от стар род на разказвачи: *mesemondók* — унгарски старици, които разказват, докато седят на дървени столове с джобни книжлета в скута, с леко разтворени колене, с поли, докосващи земята, или докато извиват врата на пиленето... и *cuentistas* — латиноамерикански старици със здрава гръд и широки хълбоци, които разказват истории в стил *ranchera* (скотовъдски). За нас историята е лекарство, което подсилва и изчерпява както индивида, така и обществото.

Онези, които са приели отговорностите на това изкуство и са се обвързали с феномена зад него, са преки наследници на огромната и древна общност от свети хора, трубадури, бардове, гриоти, *cantadoras*, певци, странстващи поети, скитници, вещици и безумци.

Веднъж сънувах, че разказвам истории и усетих, че някой окуражително ме потупва по коляното. Погледнах надолу и видях, че стоя на раменете на старица, която ме държи за глезените и ми се усмихва.

„Не, не — казах ѝ аз — ти се качи на раменете ми, защото си стара, а аз съм млада.“

„Не, не — възрази тя — така трябва да бъде.“

Видях, че старицата е стъпила на раменете на жена, далеч по-възрастна от нея, която стоеше на раменете на още по-грохнала старица, която стоеше на раменете на жена в роба, която стоеше на раменете на друга, която пък стоеше на раменете на...

И аз повярвах на старицата от съня ми, че така трябва да бъде. Разказвачеството идва от способностите и дарбите на моя народ. То извлича силата си от безброй хора, свързани помежду си във времето и пространството, облечени в дрипите, одеждите или голотата на своята епоха и изпълнени до пръсване с живот, който все още продължава да кипи. Ако съществува един-единствен източник на историите и феномените, които лежат зад тях, това е тази безкрайна верига от хора.

Историята е далеч по-стара от изобразителното изкуство и психологическата наука и винаги ще остане по-старата величина в уравнението. Един от най-древните начини на разказване, който изключително много ме интересува, е състоянието на транс, в което разказвачката „усеща“ публиката — независимо от броя на слушателите — и после се пренася в „света между световите“. На това място историята „обладва“ изпадналата в транс разказвачка и се предава чрез нейните уста.

Изпадналата в транс разказвачка призовава *El duende*^[15], вятъра, който отвява душата в лицата на слушателите. Тя се научава на психична гъвкавост чрез медитативната практика на разказа, с други думи разказвачката се научава да отваря определени психични врати и его — цепнатини, за да позволи на гласа да говори, гласът, който е по-стар от скалите. Когато постигне това, историята може да поеме по всяка пътека, да се обърне с главата надолу, да се напълни с овесена каша и да се поднесе за угощение на бедняка, да се напълни със злато или да преследва слушателя до другия свят. Разказвачката никога не знае какъв ще е краят и това е поне половината от вълшебството на разказа.

В тази книга ще откриете разкази за архетипа на Дивата жена. Да се опитаме да я представим схематично, да затворим психичния ѝ живот в кутия ще е в противоречие с нейния дух. Нейното опознаване е постоянен процес, който продължава през целия живот.

Затова тук ви предлагам някои истории, които да поемете като душевни витамини, някои наблюдения, късчета от карти, парченца борова смола за залепване на пера по дървета, които да ви покажат пътя до *el mundo subteraneo* — подземния свят, нашия психичен дом.

Историите раздвижват вътрешния живот и това е особено важно, когато вътрешният живот е смутен или притиснат в ъгъла. Историята смазва пантите и скрипците, кара адреналина да кипи, показва ни пътя навън, надолу или нагоре, отваря ни широки врати в по-рано здравите стени, врати, които водят към страната на мечтите, към любовта и познанието, назад към истинския ни живот като осъзнати диви жени.

Приказки като „Синята брада“ ни показват точно как да лекуваме женски рани, които не престават да кървят. Приказки като „Жената скелет“ демонстрират мистичната сила на връзките и съживяването на угасналите чувства. Чертите на Старата майка Смърт могат да се

открит в образа на Баба Яга — старата дива вещица. Малката кукла, показваща пътя, когато всичко изглежда изгубено, отново изважда на повърхността едно от забравените инстинктивни женски изкуства във „Василиса Премъдрата“. Приказки като „*La Loba*“ — събирачката на кости в пустинята, ни показва преобразяващата функция на човешкото психе. „Безръката девойка“ възстановява изгубените етапи от древните обреди за инициация и ни дава напътствия за хода на женския живот.

Именно докосването ни до дивата природа ни кара да не ограничаваме разговорите си с хората, да не сковаваме най-прекрасните си движения на дансинга, да не слушаме само музиката на инструменти, създадени от човешка ръка, да не виждаме само онази красота, на която са ни научили, да не усещаме само културно одобреното, да не се съгласяваме само с общоприетото. Всички тези истории ни дават остротата на прозрението, пламенната страст да живеем, куража да казваме онова, което знаем, смелостта, да гледаме, без да извъръщаме очи, дават ни уханието на дивата душа.

Това е книга с поучителни женски истории, разположени като крайпътни камъни. Прочетете ги и ги обмислете, за да се освободите сами, да дадете воля на обичта към себе си, към животните, земята, децата, сестрите и към любимите. Веднага трябва да ви уверя, че вратите към света на дивата същност са малко, но са безценни. Ако имате дълбок белег, той е врата, ако пазите стара история, и тя е врата. Ако силно обичате небето и водата, и това е врата. Ако копнеете за по-дълбок, пълноценен, естествен живот, и това е врата.

Материалът в тази книга е специално подбран да ви насърчи. Той е предвиден като помощ за онези от вас, които вече са започнали пътуването — както за онези, които водят битка в мрачни душевни селения, така и за онези, които се трудят в и за света. Трябва да се стремим да позволяваме на душата си да се развива по естествен начин и в своята естествена дълбочина. Дивата природа не е присъща на жени с определен цвят на кожата, определено образование, определен начин на живот или икономически статус... Всъщност тя не може да съществува в атмосфера на принудителна политическа коректност, нито като я натъпкват в стари парадигми. Тя процъфтява само в условията на непредубеденост и честност. Тя процъфтява в условията на собствената си същност.

Затова, независимо дали сте интро- или екстровертни, хомо- или хетеросексуални, или сте се посветили на Господ, независимо дали сте простосърдечни или честолюбиви като амазонки, независимо дали се опитвате да се изкачите на върха или просто да оцелеете до утре, независимо дали сте луди глави или трезвомислещи, аристократки или с обикновен произход — Дивата жена е вътре във вас. Тя е в природата на всички жени.

За да я откриете, трябва да се върнете към инстинктивния си живот, към най-дълбокото си познание^[16]. Затова ви предлагам да се опитаме да си припомним дивата си душа. Да я призовем с песен върху костите си. Да захвърлим фалша, който са ни наложили. Да облечем истинската роба на мощния инстинкт и познание. Да проникнем в психичните владения, които някога са били наши. Да махнем превръзките, да приготвим лекарството. Да се превърнем в диви жени, които вият, смеят се и зоват с песен Онази, възлюбената и любящата.

Дилемата е проста. Без нас Дивата жена е отречена. Без Дивата жена обречените сме ние. *Para Vida* — за да живеем истински, трябва да сме живи. Всички!

[1] В психологията на Юнг — психичната или психологическата структура на индивида, особено като мотивираща сила. — Б.пр. ↑

[2] В психологията на Юнг — наследствена подсъзнателна идея, начин на мислене, образност и т.н., универсално присъстващи в човешкото психе. — Б.пр. ↑

[3] Създание (исп.) — Б.пр. ↑

[4] В психологията на Юнг — основен организиращ принцип на човешкото психе, фундаментален аспект на човешката индивидуалност. — Б.пр. ↑

[5] При австралийските аборигени — митологичното минало, когато свещените прадеди са създали всички неща. — Б.пр. ↑

[6] Езикът на прозата и поезията е могъща сестра на езика на сънищата. Според анализа на много сънища (и съвременни, и древни, изведени от писмени паметници), както и според свещени текстове и произведения на мистици като Катерина Сиенска, Франциск Асизки, Руми, Екхарт и поети като Дикинсън, Мили, Уитман и т.н., изглежда, че индивидуалното психе притежава поетична и художествена

функция, събуждаща се, когато човек спонтанно или съзнателно проникне в инстинктивната Същност на своето психе.

Мястото, където се срещат сънищата, легендите, поезията и изобразителното изкуство, е тайнствената обител на инстинктивната или дивата природа. В съвременните сънища и поезия, в народните приказки и в писанията на мистиците на тази същност се придава самостоятелен живот. В поезията, живописата, танца и сънищата тя най-често е символ на стихията, например океан, небесен свод, пръст или на персонифицираната сила, например *Царицата на небето, Бялата сърна, Приятелката, Възлюбената, Любимата и Съпругата*.

От тази същност в човек, „изпълнен с нещо, което не съм аз“, се пораждат свръхестествени идеи. Освен това много творци пренасят в нея свои концепции, родени от егото, и основателно чувстват, че те ще им се върнат обновени с невероятното психично усещане за живот на Същността. И в двата случая това води до внезапно и дълбоко пробуждане или промяна на сетивата, настроението или душата. Когато човек получи нова информация, настроението му се променя. Когато настроението се промени, променя се и душата. Ето защо са толкова важни образите и езикът на тази същност. В съчетание те притежават силата да променят едно нещо в друго по начин, който трудно и мъчително може да се постигне само с воля. В този смисъл основната Същност, инстинктивната Същност лекува и носи живот. — Б.а. ↑

[7] В психоанализата — онази част от психето, която е източник на подсъзнателните и инстинктивни импулси, стремящи се към удовлетворение в съответствие с принципа на удоволствието. — Б.пр. ↑

[8] „Оста его/Същност“ е израз, използван от Едуард Фердинанд Едингер (*Ego and Archetype*, (New York: Penguin, 1971)), за да опише възгледите на Юнг за егото и същността и тяхната взаимодопълваща се връзка. (C. G. Jung, *Collected Works*, Vol. 11, 2nd ed. (Princeton: Princeton University Press, 1972), para. 39). — Б.а. ↑

[9] Селянки (исп.) — Б.пр. ↑

[10] *Para la Mujer Grande, the Great Woman*, 1971, C. P. Estes от *Rowing Songs for the Night Sea Journey: Contemporary Chants*, 1989. — Б.пр. ↑

[11] Клон от психологията, който се занимава с промените в когнитивните, мотивационните, психо-физиологичните и социалните функции, настъпващи през човешкия живот. — Б.пр. ↑

[12] Вж. Послеслов, *Историите като лекарство* за етническите традиции, които следвам по отношение на границите на историите. — Б.а. ↑

[13] Гранични селца (исп.). — Б.пр. ↑

[14] Наследствена каста сред народите от Западна Африка, чиято основна функция е да пази устната традиция на племето или селото. — Б.пр. ↑

[15] *El duende* буквално е таласъмският вятър или силата, стояща зад човешките действия и творческия живот, включително походката, гласът, дори начинът, по който повдигаме кутрето си. Този термин се използва в танца фламенко и също описва способността да „мислиш“ с поетични образи. Латиноамериканските *curanderas* (знахари), които си припомнят историята, го разбират като способност да се изпълват с дух, който е нещо повече от собствения им. Независимо дали сме творецът или зрителят, слушателят или читателят, когато присъства *el duende*, ние го виждаме, чуваме, четем или усещаме зад танца, музиката, думите, изкуството — просто знаем, че е там. Когато *el duende* не присъства, ние също го усещаме. — Б.а. ↑

[16] Един от крайъгълните камъни в развитието на женската психология като наука е необходимостта жените сами да наблюдават и описват онова, което става в живота им. Етническите връзки на жената, нейната раса, религиозните практики и ценностите трябва да се взимат предвид, защото заедно образуват нейното душевно чувство или усет за нещата. — Б.а. ↑

1.

ВОЯТ: ВЪЗРАЖДАНЕ НА ДИВАТА ЖЕНА

LA LOBA — ЖЕНАТА ВЪЛЧИЦА

Трябва да призная, че не съм една от богоизбраните, които отиват в пустинята и се връщат, преизпълнени с мъдрост. Много съм пътувала, седяла съм край много огънове. Но вместо мъдрост често получавах *Giardiasis*, *E. coli*^[1] и амевна дизентерия. Ай! Такава е участта на мистичките от средната класа с деликатен стомах.

Научих се да пазя идеите, на които попадах по време на скитанията си по необичайни места и сред странни хора, защото, подобно на Кронос, старата майка Наука все още е склонна да изяжда децата си. Свръхинтелектуализацията може да замъгли моделите на инстинктивната женска природа.

Ето защо, за да заздравим родствената си връзка с инстинктивната природа, трябва да схващаме историите така, сякаш сме в тях, а не да ги възприемаме като нещо външно. Ние проникваме в историята през вратата на вътрешния си слух. Тя докосва слуховия нерв, който минава в основата на черепа, и се свързва с мозъчния ствол. Там слуховите импулси се предават нагоре към съзнанието или, казват, към душата... в зависимост от отношението на слушателя.

Древните анатоми твърдят, че дълбоко в мозъка слуховият нерв се разделя в три или повече посоки и оттук извеждат предположението, че ухото е създадено, за да чува на три различни равнища. Първият слух е за обикновените човешки разговори, вторият — за науката и изкуството, а третият — за да може самата душа да чува напътствията и да се учи, докато е тук, на земята.

Слушайте с душата си, защото такава е целта на начинанието.

Дивата жена се връща кост по кост, косъм по косъм. Връща се чрез сънища, чрез неразбрани докрай и полузабравени събития. Връща се чрез историята.

Започнах пътуванията си из Съединените щати през 60-те години на XX век. Търсех място, където да се установя, богато на гори и вода и обитавано от любимите ми създания — мечки, лисици, змии, орли,

вълци. По онова време систематично изстребваха вълците в северните райони на Големите езера. Където и да идех, тези животни бяха преследвани по един или друг начин. Макар че мнозина ги смятат за опасни, аз винаги съм се чувствала в по-голяма безопасност, когато в гората има вълци. На Запад и на Север човек можеше да лагерува сред природата и да слуша как планината и гората пеят ли пеят нощем.

Ала дори там епохата на оптичните мерници, монтираните на джипове прожектори и силните отрови потопиха земята в тишина. Скоро вълците изчезнаха и от Скалистите планини. Ето как стигнах до голямата пустиня, която обхваща част от Мексико и Съединените щати. И колкото по на юг пътувах, толкова повече истории за вълци чувах.

Разбирате ли, говори се, че в пустинята имало място, където духът на жените и духът на вълците се срещали във времето. Реших, че съм попаднала на нещо, когато в граничните райони на Тексас ми разказаха история за девойката *Loba*, която била вълчица. После открих древната ацтекска легенда за две сирачета близнаци, откърмени от жена вълчица^[2].

И накрая чух от старите испански фермери и народа пуебло^[3] в Югозападните щати за древните събирачки на кости, които възкресявали мъртвите — съживявали и хора, и животни. По време на една от етнографските ми експедиции срещнах събирачка на кости и всичко за мен се промени. Позволете ми да ви разкажа за това и да ви запозная с нея.

[1] *E. Coli*. Съкращение на *Escherichia coli*, бацил, който предизвиква ентероколит и се пренася с пиене на замърсена вода. — Б.а. ↑

[2] Ромул и Рем и близнаците от митовете на индианците навахо — това са само някои от многобройните прочути близнаци в митовете. — Б.а. ↑

[3] Северноамериканско индианско племе, обитаващо селища — комуни в Ню Мексико и Аризона от праисторически времена. — Б.пр. ↑

LA LOBA

На тайно място, което всеки знае в душата си, ала малцина са виждали, живее една старица. Също като в приказките от Източна Европа, тя чака при нея да дойдат изгубили се хора, скиталци и търсачи.

Тя е предпазлива, често рошава, винаги дебела и не желае компания. Издава по-скоро животински звуци, отколкото човешки.

Бих могла да кажа, че старицата живее по ерозираните гранитни склонове в индианската територия Тарахумара или че се крие край Финикс, близо до един кладенец. Навярно ще я видите и да пътува на юг към Монте Албан^[1] в обгоряла кола с липсващ заден прозорец. А може би ще я зърнете да стои на магистралата край Ел Пасо, да се вози на стоп с камиони до Морелия, Мексико, или да отива на пазар над Оаксака със завързан наръч дърва за огрев на гърба си. Тя използва много имена: *La Huesera* — Събирачката на кости, *La Trapera* — Събирачката, и *La Loba* — Жената вълчица.

Единствената работа на *La Loba* е да събира кокали. Тя търси и съхранява онова, което може да бъде изгубено за света. Нейната пещера е пълна с кости на всевъзможни пустинни създания: сърни, гърмящи змии, врани. Ала нейната специалност са вълците.

Тя се промъква и пълзи из *montañas* — планини, и *arroyos* — сухи дерета, в търсене на вълчи кости и когато събере цял скелет, когато намести и последния кокал и красивата бяла скулптура на животното е готова, сяда край огъня и се замисля каква песен да изпее.

И когато реши, тя се изправя до създанието, вдига ръце над него и запява. И тогава ребрата и костите на краката на вълка започват да се покриват с плът и козина. Песента на *La Loba* се лее и животното продължава да се оформя — опашката му се извива нагоре рунтава и силна.

La Loba не спира и вълкът си поема дъх.

La Loba пее толкова разтърсващо, че пустинята оживява, вълкът отваря очи, надига се и се втурва нататък в каньона.

По някое време, дали от бързия бяг, от прецапването на някоя река, от слънчев лъч или лунна светлина, докоснала тялото му, вълкът внезапно се превръща в смееща се жена, която волно тича към хоризонта.

Затова помнете, ако се скитате уморени из пустинята по залез-слънце и сте се изгубили, стига да имате късмет, *La Loba* ще ви хареса и ще ви покаже нещо — нещо за душата.

Всички ние се появяваме като вързоп кости, изгубен някъде в пустинята, гол скелет, който лежи под пясъка. Нашата задача е да съберем частите. Този сложен процес изисква силна светлина, защото трябва внимателно да се вираме. *La Loba* показва какво да търсим — непобедимата жизнена сила, костите.

Работата на *La Loba* може да се разглежда като *uncuento milagro* — чудотворна история. Тя ни показва какво е добро за душата. Това е разказ за отвъдната връзка с Дивата жена. Той ни обещава, че ако изпеем песента, ще можем да съберем психичните останки от дивата душа и отново да ѝ вдъхнем живот.

La Loba пее над костите, които е събрала. Да пееш, означава да извисиш гласа на душата си, да изразиш силата си и да изречеш истинските си потребности, да вдъхнеш душа на нещо, което линее или се нуждае от съживяване. Това е възможно, ако се изпълните с огромна обич и чувство, докато ви обземе желание за връзка с дивата същност. Ето това е песента над костите. Ние не бива да допускаме грешката да се опитваме да извлечем това силно чувство на обич от любим човек, защото откриването и изпяването на химна на създанието изисква самотна работа, която се върши в пустинята на женското психе.

Хайде да анализираме самата *La Loba*. В символичната лексика на психето символът на Старицата е една от най-широко разпространените архетипни персонификации в света. Други са Великата майка и Великият баща, Божественото дете, Мошеникът, Вълшебницата (Вълшебникът), Девойката и Младостта, Героинята воин и Глупакът (Глупачката). И все пак образ като *La Loba* може да се смята за напълно различен по същество, защото символизира животворния корен на цяла инстинктивна система.

В Югозападните щати архетипът на Старицата също може да се възприема като *La Que Sabe* — Онази, която знае. За пръв път започнах да разбирам *La Que Sabe*, когато живеях в планината Сангре де Кристо в Ню Мексико, в подножието на връх Лобо. Една стара вещица от местно ранчо ми разказа, че *La Que Sabe* знаела всичко за жените, че *La Que Sabe* сътворила жените от свода на табана на божествения си крак. Ето защо жените са знаещи създания, те са сътворени от кожата на табана, която усеща всичко. Идеята, че кожата на крака притежава разум, е доста разпространена — веднъж една жена от племената киче ми каза, че за пръв път обула обувки на двайсетгодишна възраст и че още не била свикнала да ходи *con los ojos vendados* — с наочници на краката.

През вековете различните народи са наричали по различен начин дивата същност, която населява природата. Ето някои от старите ѝ имена: *Майката на дните* е Майката-Творец-Бог на всички същества и неща, включително небето и Земята; *Майка Никс* господства над всички неща от пръстта и мрака; *Дурга* властва над небесата, ветровете и мислите на хората, от които се оформя действителността; *Коатликуе* ражда Вселената, която е лукава и неуправляема, ала като майка вълчица богинята хапе ухото на детето си, за да го укроти; *Хеката*, която „познава своите хора“, която мирише на пръст и около която витае Божият дух. И още много, много други. Това са образите на онези същества, които живеят под хълма, далеч в пустинята, дълбоко в бездната.

Независимо от името, персонифицираната от *La Loba* сила регистрира личното и древното минало, защото е оцелявала поколение след поколение и съществува отпреди началото на времето. Тя съхранява женската традиция. Тя архивира женската идея. Нейните мустачки усещат бъдещето, тя има всевиждащо млечнобяло око на старица, тя живее едновременно в миналото и бъдещето и поправя едната страна, като танцува с другата.

Старицата, Онази, която знае, е в нас. Тя процъфтява в най-дълбоките кътчета на женската душа, древната и жизненоважна дива същност. Неин дом е онова място във времето, където се срещат духът на жените и духът на вълците — мястото, където се сливат умът и инстинктите, където вътрешният живот на жената подхранва нейното

ежедневие. Това е мястото, където се целуват Аз и Ти, мястото, където жените бягат с вълците.

Тази старица стои между световите на рационалността и митовите. Тя е зарът, върху който се въртят тези два свята. Земята между световите е онова необяснимо място, което всички познаваме, щом го усетим, но нюансите му ни се изплъзват и променят формата си, ако се опитаме да ги определим, освен когато прибъгваме до поезия, музика, танц или разказ.

Предполага се, че имунната система на тялото се корени в тази тайнствена психична земя наред с мистичното и всички архетипни образи и импулси, включително стремежа ни към Бог, копнежа ни по мистериозното и всичките ни свещени и земни инстинкти. Някои казват, че там е историята на човечеството, коренът на светлината, спиралата на мрака. Това не е празнота, а страната на Мъглявите същества, където нещата са и в същото време не са, където сенките имат материя и материята е сянка.

Едно е сигурно, тази земя е древна... по-древна от океаните. Тя няма възраст, тя е безвременна. Архетипът на Дивата жена подхранва този пласт, извира от инстинктивното психе. Макар че в сънищата и съзидателните ни преживявания може да приема различни форми, тя не е от пласта на майката, девойката, междинната жена, не е и детето в нас. Тя не е кралицата, амазонката, любимата, пророчицата. Тя е просто онова, което е. Наричайте я *La Que Sabe* — Онази, която знае, наричайте я Дивата жена, наричайте я *La Loba*, наричайте я със свещените или земните, новите или старите ѝ имена, тя остава просто онова, което е.

Като архетип Дивата жена е неподражаема и необяснима сила, която носи на човечеството изобилие от идеи, образи и особености. Архетипът съществува навсякъде и в същото време е невидим в обичайния смисъл на думата. Онова, което може да се види от него на тъмно, невинаги може да се види на светло.

Ние откриваме следи от архетипа в образите и символите в историите, литературата, поезията, изобразителното изкуство и религията. Очевидно неговото излъчване, неговият глас и аромат са предназначени да ни помагат да откъснем поглед от мръсотията по опашките си и да го вдигнем към звездите.

В обителта на *La Loba* физическото тяло е — както пише поетът Тони Мофит — „сияйно животно“^[2], и според случайни наблюдения съзнателната мисъл изглежда подсилва или отслабва имунната система. В обителта на *La Loba* душите се проявяват като персонажи и *La voz mitológica* — Митологичният глас на дълбокото психе, говори като поет и оракул. Мъртвите неща с психична стойност могат да се съживят. Освен това основният материал на всички някога съществували на света истории идва от преживяванията на разказвача в тази необяснима психична земя и от неговия опит да предаде случилото му се там.

Това място между световите носи различни имена. Юнг го нарича „колективното несъзнавано“, „обективното психе“ и „психоидното несъзнавано“. Той разглежда последното като място, където се пресичат биологичният и психологическият свят, където биологията и психологията се сливат и взаимно си влияят. В човешката памет на това място — наречете го Нод^[3], наречете го дом на Мъглявите същества, цепнатината между световите — се случват чудеса, изпитания, видения, просветление и изцеление от всякакъв характер.

Макар че на това място е съсредоточено огромно психично богатство, към него трябва да се подходи с предварителна подготовка, защото човек може да се изкуши и да се удави във възторга от озоваването си там. В сравнение с него действителността може да изглежда много по-скупна. В този смисъл по-дълбоките пластове на човешкото психе могат да се превърнат в капан, от който човек се завръща нестабилен, с разколебани представи и лекомислени прояви. А не трябва да е така. Човек трябва да се завърне изцяло обновен или потопен в съживяващи и носещи познание води, нещо, което вдъхва на плътта ни ухане на святост.

Всяка жена има потенциален достъп до *Rio Abajo Rio* — тази Река под реката. Тя го постига чрез дълбока медитация, танц, писане, рисуване, молитви, песни, биене на барабан, активиране на въображението или друга дейност, изискваща сериозна промяна в съзнанието. Жената се озовава в този свят между световите с копнеж, търсейки нещо, което вижда само с периферното си зрение. Тя прониква в него чрез съзнателно усамотяване и с упражняване на някакво изкуство. И въпреки тези добре отработени практики, много

от онова, което се случва в тази необяснима страна, завинаги остава загадка за нас, защото нарушава физическите и рационалните закони, поне такива, каквито ги познаваме ние.

Вниманието, с което трябва да се постигне това психично състояние, е отразено в един кратък, но въздействащ разказ за четирима равини, копнеещи да видят свещеното колело на Йезекиил.

[1] Старо Мексико. — Б.а. ↑

[2] Стихотворението „Сияйно животно“ е от книгата на блус поета Тони Мофит *Luminous Animal* (Cherry Valley, New York: Cherry Valley Editions, 1989). — Б.а. ↑

[3] Земята на изток от Едем, където се заселил Каин, митичната земя на съня (Битие, 4:16). — Б.пр. ↑

ЧЕТИРИМАТА РАВИНИ

Една нощ при четирима равини дошъл ангел, който ги събудил и ги отнесъл на Седмия свод на Седмото небе. Там те съзрели священото колело на Йезекиил.

*След като се спуснали от **Pardes** — рая на земята, единият равин, видял такова великолепие, си изгубил ума и се скитал с пяна на уста до края на дните си. Вторият равин заявил цинично: „О, аз просто съм сънувал колелото на Йезекиил, това е всичко. Всъщност нищо не се е случило“. Третият равин не преставал да говори за видяното, обяснявал каква е конструкцията му и какво означава... и по този начин се отклонил от правия път и предал вярата си. Четвъртият равин, който бил поет, взел лист хартия и перо, седнал до прозореца и започнал да пише песен след песен във възхвала на вечерния гълъб, на дъщеря си в люлката и на всички звезди в небето. И заживял по-добре отпреди^[1].*

Не ни е известно кой какво е видял на Седмия свод на Седмото небе. Но знаем, че връзката със света, в който се намират същностните неща, ни кара да усещаме нещо, неподвластно на обикновения човешки слух, и ни изпълва с чувство за величие. Когато се докосваме до автентичната основа на Онази, която знае, ние реагираме с най-дълбоката си цялостна природа.

Разказът показва, че най-правилното отношение към преживяването на дълбоко подсъзнателното не е нито прекаленото обсебване от него, нито прекаленото му омаловажаване, нито прекаленото благоговение, нито прекаленият цинизъм, храброст, да, ала не и безразсъдство.

В прекрасното си есе „Трансцендентната функция“^[2] Юнг предупреждава, че в търсенето си на Същността някои хора свръхестетизират преживяването на Бог, или Същността, други го подценяват, трети го надценяват, а четвърти не са подготвени за него и пострадват. Но има и такива, които намират своя път към „моралното задължение“ да изживеят и разкрият наученото по време на спускането или издигането си към дивата Същност.

Моралното задължение, за което говори той, означава да изживяваме онова, което възприемаме, независимо дали го откриваме в психичните Елисейски полета, на островите на мъртвите, в пустините на своето психе, в планината, на морската скала, в тучния отвъден свят — където и да ни е докоснала, *La Que Sabe* ни променя. Нашата задача е да покажем, че сме докоснати — да го покажем, да го изразим, да го изпеем, да изживеем в горния свят онова, което сме възприели чрез внезапното си познание, от тялото, от сънищата и от всевъзможни пътешествия.

La Loba има аналози в световните митове за възкресяване на мъртвите. В египетските митове Изида възкресява мъртвия си брат Озирис, който всяка нощ е разкъсван на части от своя зъл брат Сет. Изида работи от мрак до зори, за да съживи брат си до утрото, иначе слънцето няма да изгрее. Христос възкресява Лазар, който бил мъртъв от толкова отдавна, че вече се разнасяло зловоние. Деметра веднъж годишно призовава дъщеря си Персефона от света на мъртвите. А *La Loba* пее над костите.

Това е нашата медитация като жени — да призоваваме мъртвите и разкъсаните на парчета свои страни, да призоваваме мъртвите и разкъсаните на парчета страни на самия живот. Онази, която претворява мъртвата материя, винаги е двустранен архетип. Майката Създателка винаги също е Майката Смърт и обратно. Заради тази двойствена природа пред нас стои тежката задача да се научим да разбираме кое около и в нас трябва да живее и кое трябва да умре. Трябва да се научим да определяме точните моменти за това — да оставяме да умре онова, на което му е дошло времето да умре, да оставяме да живее онова, в което има още живот.

За жените „*El Rio Abajo Rio*, светът на Реката под реката“, родното място на Събирачката на кости, съдържа пряко познание за разсада, корените и семената на света. В Мексико се твърди, че жените

носят *la luz de la vida* — светлината на живота. Тази светлина не е съсредоточена в женското сърце, нито зад очите, а *en los ovarios* — в яйчниците ѝ, където още преди нейното раждане са били поставени всички семена на света. (При мъжете, които проучват по-дълбоките идеи за плодородието и природата на семената, този образ е косматата торбичка, *los cojones* — скротумът.)

Това е познанието, което може да се получи от близостта до Дивата жена. *La Loba* пее с познанието на своите *los ovarios*, познание от дълбините на тялото, дълбините на ума, дълбините на душата. Символите на семената и костите са много сходни. Ако има корен, основата, първородната част, ако има семето, човек може да възстанови всички щети, да заличи опустошенията, да донесе мир на полята, да навлажни твърдото семе, за да го накара да омекне, да му помогне да покълне и избуи.

Да имаш семето, означава да имаш ключа за живота. Да си в синхрон с циклите на семето, означава да танцуваш с живота, да танцуваш със смъртта, отново да танцуваш в живота. Това въплъщава Майката на живота и смъртта в нейната най-древна и принципиална форма. Тъй като тя преминава през тези постоянни цикли, аз я наричам Майка Живот/Смърт/Живот.

Ако е изгубил нещо, човек трябва да се обърне именно към нея, да разговаря с нея и да я слуша. Нейният психичен съвет понякога е жесток или трудноизпълним, но винаги е преобразяващ и възраждащ. Затова ако сме изгубили нещо, трябва да идем при старицата, която винаги живее в далечната утроба, наполовина потопена в съзидателния огън. Това е най-подходящото място за жените, точно до плодородните *huevos* — техните яйцеклетки, техните женски семена. Там са и най-малките, и най-големите идеи и очакват умовете и действията ни да ги накарат да се проявят.

Представете си я като старица на два милиона години^[3]. Тя е истинската Дива жена, която живее под и в същото време на земята. Тя живее в нас и чрез нас и ни обгръща отвсякъде. Пустините, горите, почвата под нашите къщи са на два милиона години, че и на повече.

Винаги ме е удивлявало колко надълбоко в земята копаят жените. Те засаждат луковици за пролетта. Те забиват пръсти в калта, за да посадят разсада на доматиите. Според мен те копаят, за да открият

древната старица. Търсят пръстите на краката и ръцете ѝ. Искат я за себе си, защото с нея се чувстват в мир и покой.

Без нея те стават неспокойни. Много жени, с които съм работила през годините, започват първия си сеанс с някакъв вариант на: „Е, не се чувствам зле, но не се чувствам и особено добре“. Мисля, че това състояние не е голяма загадка. Ние знаем, че то се дължи на липсата на достатъчно кал. Лекарството? *La Loba*. Открийте старицата на два милиона години. Тя се грижи за мъртвите и умиращи женски неща. Тя е пътят между живота и смъртта. Тя пее химна на сътворението над костите.

Старицата, Дивата жена е *La voz mitologica*. Тя е митичният глас, който познава миналото и нашата древна история и я съхранява за нас в историите. Понякога я сънуваме като безплътен, ала прекрасен глас.

Като младата вещица тя ни показва не какво е да си съсхрена, а мъдра. Бебетата се раждат с инстинктивна мъдрост. Те знаят в мозъка на костите си какво е добро и как да го постигнат. Това им е вродено. Ако запази дарбата да е стара, докато е млада, и да е млада на стари години, жената винаги ще знае какво я очаква. Ако е изгубила тази способност, тя може да си я върне със съзнателна психична работа.

La Loba, старицата в пустинята, е събирачка на кости. В архетипната символика костите представляват непобедимата сила. Те не се поддават на лесно унищожаване. Трудно горят и рядко се разпадат. В митовите и историите те символизират непобедимия дух душа. Ние знаем, че духът душа може да бъде наранен, дори осакатен, ала е почти невъзможно да загине.

Можете да нацърбите душата и да я нараните. Можете да оставите по нея следи от болест и овъглени белези от страх. Но тя не умира, защото в подземния свят я пази *La Loba*. Тя е и търсачка, и инкубатор на костите.

Костите са достатъчно тежки, за да нараняват, достатъчно остри, за да се забиват в плътта, а когато са стари, дрънчат една в друга като стъкло. Костите на живите са живи и съзидателни сами по себе си — те постоянно се обновяват. Живата кост има необичайно нежна „кожа“. Изглежда, че тя притежава известна способност да се самовъзстановява. Дори като суха кост, тя се превръща в дом на малки живи същества.

Вълчите кости в тази история са непобедимият аспект на дивата Същност, инстинктивната природа, създанието, посветено на свободата, и неопетнеността, която никога няма да приеме ограниченията и изискванията на мъртвата или прекалено цивилизоваща култура.

Метафорите в тази история символизират целия процес на връщане на жената към нейната инстинктивна дива сетивност. В нас живее старицата, която събира кости. В нас са душевните кости на тази дива Същност. В нас е потенциалът отново да си върнем плътта и да станем съществото, което някога сме били. В нас са костите, с които можем да променим и себе си, и света. В нас е духът, нашите истини и копнежи — те са песента, химнът на сътворението, който сме мечтали да изпеем.

Това не означава, че трябва да ходим рошави и с черно под ноктите. Да, ние си оставаме хора, но в същото време в човечната жена живее животинската инстинктивна Същност. Тя не е никакъв романтичен анимационен герой. Тя има истински зъби, остри нокти, невероятен слух, щедра гръд.

Тази Същност трябва да има свобода да се движи, да говори, да се гневи и да създава. Тази Същност е издръжлива, жилава и притежава изключителна интуиция. Тази Същност е наясно с духовните въпроси на смъртта и раждането.

Днес старицата във вас събира кости. Какво ли пресъздава? Тя е душевната същност, строителката на душата — дом. *Ella lo hace a mano* — тя извайва и пресъздава душата с ръце. Какво ли прави за вас?

Дори в най-добрия свят от време на време душата се нуждае от възстановяване. Също като кирпичените къщи в Югозападните щати, тук вятърът отчупи парченце, там дъждът отмие замазката. И винаги има някоя дебела старица по пантофи, която маже стените с кал. Тя смесва слама, вода и пръст и покрива с нея кирпича. Без нея къщата ще изгуби формата си. Без нея пороите ще я превърнат в купчина глина.

Тя е пазителка на душата. Без нея ние губим формата си. Без открита връзка с нея хората остават без душа или се превръщат в прокълнати души. Тя придава форма на душата дом. Тя е старицата с дрипава престилка. Тя е старицата с провиснала отпред рокля. Тя е старицата, която маже ли, маже. Тя е създателката на душата, вълчицата, която откърмя бебета, пазителката на дивото.

Затова, независимо дали сте черни, северни сиви, южни червени или арктически бели вълчици, аз ви казвам: вие сте същностните инстинктивни създания. Макар някои от вас да предпочитат да се държат прилично и да не скачат по мебелите от радост или необуздано да прегръщат хората за добре дошли, въпреки всичко го правете. Някои уплашено или отвратено ще се отдръпнат от вас. Любимите ви обаче ще оценят тази ваша нова страна — ако наистина ви обичат.

На някои няма да им хареса, ако душите всичко, за да разберете какво е. И за бога, никакво лягане по гръб с вирнати във въздуха крака. Лошо момиче. Лоша вълчица. Лошо куче. Нали така? Грешка. Хайде, давайте. Забавлявайте се.

Хората медитират, за да открият психически лек. По същата причина се подлагат на психотерапия и психоанализа, гледат на карти таро, хвърлят I Ching^[4], танцуват, бият барабани, участват в театрални постановки, пишат стихове и се молят. Това е причината всички да вършим нещата, които вършим. Това е събирането на костите. После трябва да седнем край огъня и да обмислим коя песен да изпеем, кой химн на сътворението, кой химн на претворяването. И истините, които изречем, ще направят песента.

Ето някои въпроси, които човек може да си зададе, докато търси песента, истинската песен. Какво е станало с гласа на моята душа? Какви са дълбоко погребаните кости на моя живот? В какво състояние е връзката ми с инстинктивната Същност? Кога за последен път съм тичала на воля? Как да възродя живота? Къде е отишла *La Loba*?

Старицата пее над костите и те се покриват с плът. Ние също се преобразяваме, докато изливаме душата си над костите, които сме открили. И докато изливаме копнежите и мъките си над костите на онова, което сме били като млади, на онова, което сме знаели през миналите векове, и над раздвижването, което усещаме в бъдещето, ние заставаме на четири крака. Докато изливаме душата си, ние се възраждаме. Вече не сме разводнено, чезнещо крехко създание. Не, ние сме в първия етап на преобразяването.

Подобно на сухи кости, ние много често започваме в пустиня. Чувстваме се лишени от права, изолирани, откъснати от всичко. Древните наричали пустинята „място на божествено откровение“. Но за жените тя е нещо много повече.

Пустинята е място, където животът е изключително наситен. Корените попиват последната капка вода, цветето пази влагата си, като се разтваря само рано сутрин и късно следобед. Животът в пустинята е оскъден, но впечатляващ и се развива предимно под земята. Като живота на много жени.

Пустинята не е буйна като гората или джунглата. Нейните форми на живот са жилави и загадъчни. Много от нас са водили пустинен живот: оскъден на повърхността, богат под земята. *La Loba* ни показва ценното, което идва от такова психично разграничение.

Женското психе може да е открило пътя към пустинята заради жестокости в миналото, или защото не са му позволили да се развива на повърхността. Много често жената чувства, че живее в пустош, където може би има само един кактус с един-единствен яркочервен цвят. И в продължение на хиляда километра наоколо — нищо. Но за онази, която е готова да измине хиляда и един километра, има нещо. Красива къщурка. Стара. Тя ви очаква.

Някои жени не искат да живеят в психична пустиня. Те ненавиждат слабостта, оскъдието. Постоянно се опитват да запалят прогнилата си таратайка и да излязат на пътя, който води към някакъв фантастичен сияен град в психето. Ала те се разочароват, защото там не откриват нищо буйно и диво. То е в душевния свят, в света между световите, Rio Abajo Rio — Реката под реката.

Не бъдете глупави. Върнете се и застанете под онзи червен цвят, после извървете онзи тежък последен километър. Почукайте на олющената стара врата. Изкатерете се до пещерата. Вмъкнете се през прозореца на съня. Потърсете в пустинята и вижте какво ще откриете. Това е единствената работа, която трябва да свършим.

Искате съвет от психоаналитик, така ли?

Вървете да събирате кости.

[1] Тази история научих от леля ми Тирецианани. В една нейна талмудическа версия, наречена „Четиримата, които влязоха в рая“, четиримата равини отиват в рая, за да изучат райските тайнства и трима от тях полудяват по един или друг начин, когато виждат Shekhinah — шекина, древното женско божество. — Б.а. ↑

[2] *The Transcendent Function*. — In: C. G. Jung. *Collected Works*, Vol. 8, 2nd ed. (Princeton: Princeton University Press, 1972), pp. 67–91. —

Б.а. ↑

[3] Някои наричат това древно същество „жена извън времето“.
— Б.а. ↑

[4] Древна китайска книга за гадаене, в която се съдържат тълкувания на 64 двойки с по 8 символа. Нарича се още книга на промените. — Б.ред. ↑

2.

**ПРЕСЛЕДВАНЕ НА НАТРАПНИКА:
ПЪРВОТО ПОСВЕЩАВАНЕ**

СИНЯТА БРАДА

Във всеки човек живеят много същества, всички със свои ценности, мотиви и начини на действие. Някои психологически методики предлагат да ги уловим, да ги преброим, да им дадем имена и да им поставим пранги като на победени роби. Но това ще спре танца на дивите светлини в женските очи — ще угаси излъчваната от жената топлина и ще сложи край на хвърчащите от нея искри. Вместо да разваляме нейната естествена красота, нашата задача е да създадем див резерват за всички тези същества, в който творците сред тях да могат да творят, любовниците да любят, лечителите да лекуват.

Ала какво да правим с онези вътрешни създания, които са същински бесове и вещаят гибел? Трябва да отделим място дори и за тях, макар и такова, от което да не могат да излязат. Едно същество обаче, най-лукавият и най-силен беглец в женското психе, изисква непосредственото ни внимание — и това е естественият хищник.

Въпреки че причината за много човешки страдания се крие в лошите родителски грижи, човешкото психе притежава вроден *contra naturam* аспект — „противоприродна“ сила. Тя се противопоставя на положителното: на развитието, хармонията и дивото. Тя е опасен противник и дори при децата на най-добрите родители единствената задача на натрапника е да превърне всички кръстопътища в задънени улици.

Този могъщ хищник^[1] периодично се появява в женските сънища. Той се материализира наред най-вълнуващите и важни планове. Той откъсва жената от нейната интуитивна природа: умъртвява чувствеността ѝ, лишава я от сили да се развива, изчерпва от жизненост нейните идеи и мечти.

Синята брада е приказка за такова откъсване. Най-разпространените варианти на приказката в Северна Америка са френският и немският^[2]. Но аз предпочитам моята литературна версия, в която са комбинирани френският и славянският вариант. Разказа ми я леля Кати, която е живяла в Сибрак близо до Домбовар в Унгария. Разказвачките от съседните ферми започваха тази приказка с анекдот

за някой, който познавал някой, който познавал някой, който бил виждал страшното доказателство за смъртта на Синята брада. И така, започваме.

В манастира на бели монахини в далечна планина се пази валмо косми от брада. Никой не знае как се е озовало там. Някои твърдят, че именно монахините погребали останките му, защото никой друг не искал да го докосне. Не е известно защо монахините са запазили такава реликва, но това е самата истина. Една приятелка на моя приятелка я е виждала със собствените си очи. Тя казва, че брадата била синя, по-точно с цвят на индиго. Синя като тъмния лед в езерото, като нощна сянка в падина. Тази брада някога принадлежала на човек, за когото говорят, че бил неуспял магьосник, гигант и женкар, мъж, известен под името Синята брада.

Казват, че той едновременно ухажвал три сестри. Ала те се страхували от брадата му заради странния ѝ оттенък и се криели, когато ги викал. За да ги убеди в своята доброта, Синята брада ги поканил на разходка в гората. Довел коне, украсени със звънчета и червени панделки. Помогнал на сестрите и майка им да се качат на седлата и потеглили. Прекарали чудесен ден в езда. Кучетата им тичали пред тях. По едно време спрели под гигантско дърво, където Синята брада ги забавлявал с разкази и ги нагостил с изтънчени блюда.

Сестрите си помислили: „Е, може би този човек в края на краищата не е толкова лош“.

Прибрали се вкъщи, като бърбурели за интересната разходка. И все пак подозренията и страховете на двете по-големи сестри отново се възобновили и те се заклели никога повече да не се виждат със Синята брада. Но най-малката решила, че щом може да е толкова чаровен, той сигурно не е лош. Колкото повече се убеждавала, толкова по-нормален ѝ изглеждал той и толкова по-малко синя ѝ се струвала брадата му.

И когато Синята брада поискал ръката ѝ, тя приела. Сериозно била обмислила предложението му и смятала, че се омъжва за много изискан мъж. Оженили се и заживели в горския му замък.

Един ден той ѝ казал:

— Трябва да замина за известно време. Ако искаш, покани майка си и сестрите си тук. Можеш да яздиш в гората, да наемеш готвачки и

да устроиш пиршество, можеш да правиш каквото пожелаеш. Давам ти тази връзка с ключове. Можеш да отваряш всички врати в замъка, но не пипай това красиво ключе.

— Добре — отвърнала тя — ще направя както искаш. Е, върви, скъпи ми съпруге, не се тревожи и се върни скоро. — И Синята брада заминал.

Сестрите й дошли на гости и били любопитни какво й е заръчал да прави господарят по време на неговото отсъствие. Младата невеста весело им обяснила:

— Той каза, че мога да правя каквото поискам и да влизам във всяка стая, освен в една. Но не знам коя е тя. Просто имам ключ и нямам представа за коя ключалка става.

Сестрите решили да открият ключалката. Замъкът бил на три етажа, с по сто стаи във всяко крило и те много се забавлявали, докато обикаляли коридорите и отваряли всяка врата. Едни стаи се оказали килери с провизии, други — хазни. Накрая, след като видели всички чудеса, стигнали до избата и до гола стена.

— Може би това ключе не е за никоя врата — предположили те.

И в този момент чули странен звук: „Скръъц“. Надзърнали зад ъгъла и що да видят: една малка вратичка тъкмо се затваряла. Когато се опитали да я отворят, тя се оказала заключена.

— Сестро, сестро, дай ключето! — извикала едната по-голяма сестра.

Без да се замисли, тя го пхнала в ключалката и го завъртяла. Ключалката изцракала, вратата се отворила, ала вътре било толкова тъмно, че не се виждало нищо.

— Сестро, сестро, донеси свещ. — Запалили свещ и трите жени едновременно изпищели, защото в стаята имало засъхнала кръв, наоколо били пръснати почернели кости и в ъглите били наредени пирамиди от черепи.

Те затръшнали вратата, измъкнали ключето и задъхано се притиснали една в друга. Боже мой! Боже мой!

Най-малката погледнала ключето и видяла, че е изцапано с кръв. Ужасена, тя го избърсала с полата на роклята си, но кръвта не изчезнала.

— О, не! — извикала младата невеста.

Всяка една от сестрите се опитала да го изчисти, ала безуспешно.

Невестата скрила ключето в джоба си и се втурнала към кухнята. Когато стигнала, бялата ѝ рокля била изцапана от джоба до подгъва, защото от ключето бавно се процеждали капки тъмночервена кръв.

— Бързо ми дай конски косми — наредила на готвачката тя. — И започнала да търка ключа, но кръвта не преставала да тече. Капка след капка яркочервена кръв се процеждала от малкото ключе.

Опитала да спре кръвта с пепел, но напразно. Пъхнала го в жаравата, за да го обгори, покрила го с паяжина, ала нищо не помагало.

— О, какво да направя? — хълцала тя. — Знам, ще скрия ключето. Ще го прибера в гардероба. Ще затворя вратата. Това е кошмар. Всичко ще се оправи.

Така и сторила.

Мъжът ѝ се прибрал вкъщи на другата сутрин и я повикал.

— Е? Как беше, докато ме нямаше?

— Всичко беше чудесно.

— Как са складовете ми?

— Наред са.

— Как са хазните ми?

— И хазните са наред.

— Значи всичко е наред, така ли, жено?

— Да, всичко е наред.

— Тогава ми върни ключовете — прошепнал той.

Трябвал му само един поглед, за да види, че ключето липсва.

— Къде е най-малкият ключ?

— Ами... изгубила съм го. Да, изгубила съм го. Яздих в гората и връзката падна на земята. Трябва да съм го изгубила.

— Какво си направила с него, жено?

— Аз... Аз... не си спомням.

— Недей да ме лъжеш! Кажи ми какво си направила с ключето!

Той протегнал ръка към лицето ѝ, сякаш за да я погали, но вместо това я сграбчил за косата.

— Невернице! — изревал Синята брада и я хвърлил на пода. — Ти си влизала в онази стая, нали?

Той отворил гардероба. Ключето било оставено на най-горната лавица и кръвта се стичала от него по красивите копиринени одежди на младата жена.

— Сега е твой ред — изкрещял Синята брада и я повлякъл към избата. Той само погледнал с огнени очи вратата и тя се отворила. Там лежали скелетите на всичките му предишни жени.

Невестата се вкопчила в касата на вратата.

— Моля те! Моля те, позволи ми да се успокоя и да се приготвя за смъртта. Дай ми само четвърт час, преди да отнемеш живота ми, за да се помоля на Господ.

— Добре — изръмжал Синята брада — но наистина се пригответи.

Тя изтичала нагоре по стълбището, отишла в стаята си и пратила сестрите си на стените на замъка. Коленичила за молитва, но вместо това извикала:

— Сестри мои, виждате ли да идват нашите братя?

— Не виждаме нищо, освен пуста равнина.

След малко невестата пак попитала:

— Сестри мои, виждате ли да идват нашите братя?

— Виждаме само прашна вихрушка в далечината.

В това време Синята брада изревал на жена си да слиза в избата, за да я обезглави.

— Сестри мои, виждате ли да идват нашите братя? — отново извикала невестата.

Той пак ѝ изкрещял да слиза и тръгнал по каменното стълбище нагоре.

— Да! — отвърнали сестрите. — Виждаме ги! Нашите братя дойдоха и току-що влязоха в замъка.

Синята брада се приближавал към стаята на жена си.

— Идвам за теб! — прогърмал гласът му.

Стъпките му така отеквали из ходниците, че камъните се тресели и по пода се сипела мазилка.

Когато влязъл в стаята ѝ с вдигнати към нея ръце, братята ѝ се втурнали с извадени мечове. Посекли го и го оставили там за храна на лешоядите.

[1] Естественият хищник в приказките е персонифициран като крадец, звяр жених, изнасилвач, бандит и понякога като зла жена. Образите в женските сънища плътно следват модела на разпространение на естествения хищник в приказките, в които главният герой е жена. Пагубните връзки, злоупотребяващите

авторитетни фигури и негативните културни предписания оказват по-голямо влияние на образите в съня и фолклора, отколкото на вътрешния архетипен модел, определен от Юнг като архетипни центрове в психето на всеки човек. Образът по-скоро се свързва с мотива за „срещата със силата на Живота и Смъртта“, отколкото на категорията „среща с вещицата“. — Б.а. ↑

[2] В приказките на Якоб и Вилхелм Грим, Шарл Перо, Анри Пура и др. са публикувани различни варианти на „Синята брада“. Устни версии са разпространени в Азия и в Централна Америка. Литературната версия на „Синята брада“, която написах, се различава с въвеждането на кървящия ключ. Този елемент е специфична особеност на моята семейна версия, предадена ми от леля ми. Периодът, през който тя и други унгарки, французойки и белгийки са били принудени да работят в робски трудов лагер по време на Втората световна война, се е отразил на тази версия. — Б.а. ↑

ЕСТЕСТВЕНИЯТ ХИЩНИК В ЖЕНСКОТО ПСИХЕ

Развиването на връзката с дивата природа е същностна част от женската индивидуалност. За да го постигне, жената трябва да навлезе в мрака, но в същото време не бива да бъде уловена в капан или убита по пътя за натам или на връщане.

В приказката за Синята брада се разказва за този похитител, за тъмния мъж, който обитава женското психе, вродения хищник. Той е специфична и неоспорима сила, за която не бива да се забравя и която трябва да се обуздава. За да контролират естествения хищник^[1] в психето, жените трябва да пазят инстинктивните си сили. Сред тях са прозорливостта, интуицията, издръжливостта, силната обич, изострената сетивност, острият слух, далновидността, пеенето над мъртвите, интуитивното лекуване и грижата за собствения им съзидателен плам.

В психологическата интерпретация ние използваме всички аспекти на приказката, за да представим драмата в индивидуалното психе на жената. Синята брада символизира дълбоко изолиран комплекс, който се таи в периферията на женското битие, наблюдава и чака възможност да се прояви. Макар че в мъжкото психе този комплекс може да бъде символично представен по подобен или различен начин, той е древен и съвременен враг и на двата пола.

Трудно е изцяло да разберем персонифицираната от Синята брада сила, защото тя е вродена, с други думи присъща на всички хора още от момента на раждането, и в този смисъл няма съзнателен произход. И все пак аз смятам, че ние имаме известна представа за развитието на нейната природа в предсъзнателния етап на човека, защото в приказката Синята брада е наречен „неуспял магьосник“. В това си качество той е свързан с герои от други приказки, които също изобразяват злия хищник на индивидуалното психе като доста обикновен наглед, ала неподозирано опасен.

Използвайки това описание като архетипен фрагмент, ние го сравняваме с онова, което знаем за провалената магия или за неуспялата душевна сила в мито — историята. Гръцкият Икар се

издигнал прекалено близо до слънцето, слепените му с восък криле се стопили и той паднал на земята. В мита на зуните^[2] за „Момчето и орела“ се разказва за момче, което щяло да бъде прието в царството на орлите, ако не си мислело, че може да победи Смъртта. Докато се реело в небето, орловата кожа, която взело назаем, се скъсала и то се пребило. В християнския мит Луцифер се обявил за равен на Яхве и бил хвърлен в подземния свят. Във фолклора има безброй образи на чираци магьосници, които дръзват да надценят действителните си способности, като се опитват да се противопоставят на Природата. Всички те получават заслужено наказание.

Когато анализираме тези лайтмотиви, ние установяваме, че хищниците в тях се стремят към превъзходство или власт над другите. Те проявяват своего рода психологическа надменност и искат да са равни на онази необяснима велика сила, която по традиция разпределя и управлява тайнствените сили на Природата, включително системите на Живота и Смъртта, законите на човешката природа и т.н.

В митовите и приказките ние откриваме, че опитът за нарушаване, престъпване или промяна на действащите принципи на Необяснимото се наказва или с отнемане на способностите в света на тайнството и магията — например чираците магьосници вече не могат да упражняват занаята си — с прогонване от света на боговете или със загуба на способности чрез осакатяване или смърт.

Ако възприемем Синята брада в качеството му на представител на мита за изгнаника, ще осъзнаем дълбоката и необяснима самота, която понякога го (ни) обзема, защото той е лишен от възможност за изкупление.

Поставеният в приказката за Синята брада проблем е, че вместо да подхранва светлината на младите женски сили на психето, той е изпълнен с омраза и желание да погуби тази светлина. Не е трудно да си представим, че в такъв злокобен капан е хванат някой, който е копнял за прекалено много светлина и затова е изгубил благоволенieto на Необяснимото. Можем да разберем защо изгнаникът преследва светлината у другите. Можем да си представим, че той се надява да събере в себе си достатъчно душа (души), за да я накара да заблести и най-после да го избави от мрака и самотата.

В този смисъл в началото на приказката ние се срещаме с едно ужасяващо същество в неговия „неизкупен“ аспект. И в същото време

този факт е една от основните истини, която трябва да признае най-малката сестра, която трябва да признаят всички жени — че съществува сила, която се противопоставя на инстинктите на естествената същност и че тази зла сила е *такава, каквато е*. Макар че може да се смилим над нея, първо трябва да я разпознаем, да се предпазим от опустошенията ѝ и накрая да я лишим от нейната смъртоносна енергия.

Всички създания трябва да знаят, че съществуват хищници. Без това познание жената не може спокойно да се разхожда в собствената си гора, защото ще бъде изядена. Хищникът ще се превърне в зряло същество, неуязвимо за наивитета, неопитността и доверчивостта.

Подобно на умел следотърсач, Синята брада усеща, че най-малката сестра се интересува от него, че е готова да стане плячка. Той иска ръката ѝ и в момент на младежки порив, който често е съчетание от безразсъдство, удоволствие, щастие и сексуално привличане, тя се съгласява. Коя жена не познава този сценарий?

[1] Във фолклора, митовете и сънищата естественият хищник почти винаги също е преследван от хищник. Именно битката между двамата накрая води до промяна или установяване на равновесие. Когато краят не е такъв или когато не се появява друг положителен герой, историята най-често се определя като „история на ужаса“. Липсата на положителна сила, която се противопоставя на отрицателния хищник, всява вцепеняващ страх в човешкото сърце.

Освен това в ежедневието живот действат много крадци на светлина и убийци на съзнание. Като цяло хищникът не одобрява женския творчески живот и го използва само за собствено удоволствие или полза, като оставя жената да се чуди какво се е случило. Хищникът иска жената да не следва инстинктите си, за да не осъзнае, че той промива мозъка ѝ, ограничава въображението, съсипва сърцето ѝ, потиска сексуалността ѝ и т.н.

Откъсването от същностния живот може да е започнало още в детството по вина на родители, които са искали дарбите и жизнеността на детето да запълнят собствената им празнота, да залъжат собствения им глад. Това дава огромна сила на вътрешния хищник и превръща човек в плячка за другите. Докато възвърне инстинктите си, така възпитаната жена е изключително уязвима за опустошителните

психични нужди на другите. Като цяло жената със съхранени инстинкти разбира, че хищникът е наблизо, когато се окаже замесена във връзка или ситуация, ограничаваща вътрешния ѝ живот. — Б.а. ↑

[2] Северноамериканско индианско племе, обитаващо западните части на Ню Мексико. — Б.пр. ↑

НАИВНИТЕ ЖЕНИ КАТО ПЛЯЧКА

Най-малката сестра, най-глупавата, участва в типичната човешка история за наивната жена. Тя временно ще попадне в плен на собствения си вътрешен ловец. И все пак накрая ще стане по-мъдра, по-силна и ще познае лукавия хищник в собственото си психе.

Психологическата история, която се крие зад тази приказка, се отнася и за по-зрялата жена, която още не се е научила да разпознава вродения хищник. Навярно тя многократно е започвала този процес, но поради липса на напътствия и подкрепа все още не го е завършила.

Ето защо са толкова полезни поучителните истории — те ни дават насочващи ориентири, за да можем да довършим дори онова, в което сме срещнали пречки. Приказката за Синята брада е ценна за всички жени, независимо дали са съвсем млади и едва сега започват да се учат да разпознават хищника, или той десетилетия наред ги е преследвал и тормозил и те най-после са готови за последната решителна битка с него.

Най-младата сестра е съзидателният потенциал на психето. Нещо, което я насочва към плодотворен живот. Ала когато се съгласява да стане плячка на злия мъж, тя временно се отклонява от пътя, защото инстинктът ѝ да го разпознае и да не се омъжи за него не е непокътнат.

От психологическа гледна точка младите момичета и момчета не осъзнават факта, че самите те са плячка. Макар понякога да ни се струва, че животът ще е много по-лесен и безболезнен, ако всички хора се раждат напълно осъзнати, това не е така. Всички ние се раждаме *anlagen*^[1], като потенциала на живата клетка. В този *anlagen* се съдържа първичната материя, която след време ще се развие, и ние ще се превърнем в пълноценни същества.

Затова целта на живота ни като жени е да ускорим развитието на *anlagen*. В приказката за Синята брада се говори за събуждането и образоването на този психичен център, тази сияйна клетка. За да го образува, най-малката сестра се съгласява да се омъжи за сила, която смята за „много изискана“. Бракът в приказката символизира стремеж към нов статут, разгръщане на нов пласт от психето.

Младата жена обаче се заблуждава. Отначало тя изпитва страх от Синята брада. Държи се предпазливо. Ала едно малко удоволствие в гората я кара да пренебрегне интуицията си. Почти всички жени поне веднъж са имали такова преживяване. В резултат тя се убеждава, че Синята брада не е опасен, а само странен и ексцентричен. О, каква наивност! Защо онази стара синя брадица толкова много ме отблъсква? Нейната дива природа обаче вече е надушила какво става и знае, че синьобрадият носи гибел, но наивното психе не обръща внимание.

Тази грешка е почти масова при младите жени, чиито алармени системи още не са напълно развити. Те са като осиротели вълчета, които се търкалят и играят на поляната, без да забелязват, че от сенките изпълзва четиридесеткилограмов рис. Има и по-възрастни жени, които дотолкова са се откъснали от дивото, че не чуват вътрешните си предупреждения.

Питате се дали всичко това може да се избегне. Също като в животинския свят, младото момиче се научава да вижда хищника с помощта на родителите си. Без техните любящи напътствия то със сигурност бързо ще стане плячка. Всъщност това се е случвало с почти всяка от нас. Поне веднъж през психичните ни прозорци нощем се е вмъквал зашеметяващ мъж и ни е сварвал неподготвени. И въпреки че носи скиорска маска, в зъбите си е захапал нож и на рамото си е праметнат чувал с пари, ние му вярваме, когато ни казва, че е в банковия бизнес.

Въпреки мъдрите майчини и бащини съвети обаче, момичето, особено след около дванайсетгодишна възраст, може да бъде подмамено от групи негови връстници, културни сили или психични проблеми и с това да постави началото на цял низ от рискове, за да открие истината само. Когато работя с по-големи момичета, които са убедени, че светът е добър, стига да подхождат правилно към него, винаги се чувствам като старо посивяло куче. Искане ми се да скрия очи с лапи и да изпъшкам, защото виждам онова, което те не виждат, и знам, особено ако са упорити и енергични, че преди да се осъзнаят, поне веднъж ще попаднат в капана на хищника.

В началото на живота ни нашият женски светоглед е много наивен, което означава, че емоционалното разбиране на скритото е изключително слабо. Ала всички започваме така. Ние сме лековерни и попадаме в изключително смущаващи ситуации. Ако не сме посветени

в тези неща, ние се намираме в период от живота си, в който сме уязвими, защото виждаме само явното.

Когато вълчицата оставя малките си, за да отиде на лов, те се опитват да я последват навън от бърлогата. Тя им ръмжи, зъби им се и ги плаши, докато те се върнат обратно вътре. Майка им разбира, че те все още не могат да преценяват другите създания, не знаят кои са хищни и кои не. Но след време тя ще ги научи.

Също като вълчетата, жените се нуждаят от подобно посвещаване, което да ги научи, че във вътрешните и външните светове невинаги цари безметежно щастие. Много жени не разполагат дори с най-основни познания за хищниците, които вълчицата дава на малките си: ако нещо те заплашва и е по-голямо от теб, бягай; ако е по-слабо, направи каквото искаш; ако е болно, остави го на мира; ако има бодли, отрова, големи зъби или остри нокти, отстъпи и тръгни в противоположната посока; ако мирише хубаво, но има метални челюсти, не се приближавай.

Най-малката сестра в приказката не само разсъждава наивно, не само няма абсолютно никаква представа за смъртоносния аспект на собственото си психе, но и се оставя да я съблазнят удоволствията на егото. И защо не? Всички ние искаме всичко да е прекрасно. Всяка жена иска да яхне кон, украсен със звънчета, и да препусне в безкрайната зелена и чувствена гора. Всеки човек иска да получи рая тук, на земята. Проблемът е, че егото иска да се чувства чудесно, ала в съчетание с наивност, това желание не ни удовлетворява, а ни превръща в стръв за хищници.

Момичетата взимат решение да се омъжат за чудовището още съвсем малки, обикновено преди петгодишна възраст. Възрастните ги учат не да виждат действителността, а да са „добрички“. Тъкмо поради тази причина най-малката сестра си мисли: „Хммм, брадата му всъщност не е чак толкова синя“. Тъкмо поради тази причина жените пренебрегват интуицията си. В този смисъл те всъщност съзнателно са научени да се предават на хищника. Представете си вълчицата да учи малките си да са „добрички“ към някой гневен пор или коварна гърмяща змия.

В приказката дори майката участва в заговора. Тя отива на пикника заедно с дъщерите си. Не казва нито дума, за да ги предупреди. Биологичната или вътрешната майка също спи или е

наивна, както често се случва при съвсем малките момичета или жените, отраснали без майка.

Интересно е, че по-големите сестри в приказката проявяват известно осъзнаване, когато казват, че не харесват Синята брада, макар да ги е забавлявал по изключително романтичен и приятен начин и богато да ги е угостил. Тук се загатва, че някои аспекти на психето, представлявани от по-големите сестри, имат малко по-развита проницателност, че притежават „познание“, което ги предупреждава да не се заблуждават относно хищника. Посветената жена обръща внимание на гласовете на по-големите сестри в психето — те я предупреждават да бяга от опасността. Непосветената жена не обръща внимание — тя все още е прекалено наивна.

Да речем например че наивната жена постоянно си избира неподходящи партньори. Някъде в съзнанието си тя е наясно, че това е безсмислено, че трябва да престане и да ревизира ценностите си. Тя често дори знае как да го стори. Ала в следването на този деструктивен модел има нещо непреодолимо, някаква хипноза в стил „Синята брада“. В повечето случаи на жената ѝ се струва, че ако още малко продължи по стария начин, със сигурност ще открие райското блаженство, което търси.

Или другата крайност — жена, пристрастена към наркотици. В главата ѝ със сигурност звучат гласовете на по-големите сестри, които казват: „Не! В никакъв случай! Това е вредно за ума и тялото. Отказваме да продължим“. Но желанието да открие рая кара жената да се омъжи за Синята брада — психичният наркопласър.

В каквато и дилема да се окаже жената, гласовете на по-големите сестри в нейното психе продължават да я предупреждават. Това са същите онези тихи гласове, нашепващи истини, които жената понякога иска да избегне, защото слагат край на нейните фантазии за Намерения рай.

И ето че съдбовният брак е факт. Когато Синята брада заминава, младата жена не съзнава, че макар да ѝ е позволено да прави каквото пожелае — освен едно нещо — тя живее непълноценно. Много жени буквално са преживявали приказката за Синята брада. Те се омъжват, докато все още представите им за хищника са наивни, и избират човек, който погубва живота им. Те са решени да го „изцелят“ с любов. В известен смисъл тези жени участват в нещо като „театър“. Може да се

каже, че прекарват почти цялото си време в повтаряне на думите „Брадата му всъщност не е толкова синя“.

Попадналата в капан жена постепенно губи надежда за приличен живот за себе си и децата си. Тогава тя навярно най-после ще отвори вратата на стаята, в която лежат останките от опустошената ѝ душа. Въпреки че е възможно вината да е у партньора ѝ, вроденият хищник в нейното психе му помага. Докато жената е принудена да вярва, че е безсилна или е научена да не осъзнава инстинктивно усещаната истина, женските импулси и дарбите на нейното психе ще продължават да чезнат.

Когато се омъжи за хищника, младата жена попада в плен. Вместо да живее свободно, тя започва да води фалшив живот. Хищникът я е излъгал, че по един или друг начин ще я направи царица, докато всъщност подготвя убийството ѝ. От всичко това има път за бягство, ала жената трябва да открие ключа.

[1] Зачатъци (нем.). — Б.пр. ↑

КЛЮЧЪТ КЪМ ПОЗНАНИЕТО: ЗНАЧЕНИЕТО НА ЛЮБОПИТСТВОТО

О, това мъничко ключе — то осигурява достъп до тайната, която всички жени знаят и в същото време не знаят. Ключето е разрешение за осъзнаване на най-дълбоките, най-тъмните тайни на психето, в случая онова, което погубва женския потенциал.

Синята брада продължава да изпълнява унищожителния си план, като оставя жена си да се изложи на психична опасност. „Прави каквото искаш“, казва той. Дава ѝ усещане за измамна свобода. Но в действителност тя не е свободна, защото е лишена от възможността да възприеме познанието за злия хищник, въпреки че дълбоко в душата си вече е разбрала истината.

Наивната жена мълчаливо се съгласява да остане „незнаеща“. Подобно на цветя, лековерните жени, жените с наранени инстинкти се обръщат в посоката, от която струи слънчева светлина. Наивната или наранената жена прекалено лесно се съблазнява от обещания за спокойствие, за вечно щастие, за различни удоволствия било то високо положение в очите на семейството или връстниците ѝ, или сигурност, вечна любов, интересни приключения и страхотен секс.

Синята брада забранява на жена си да използва единствения ключ, който ще ѝ донесе осъзнаване. Да забраниш на жена да използва ключа за самопознанието, я лишава от нейната интуитивна природа, от естественото ѝ инстинктивно любопитство, което я кара да открие „какво има отдолу“ и отвъд очевидното. Без това познание жената е беззащитна. Ако се опита да изпълни заповедта на Синята брада да не използва ключа, тя избира смърт за душата си. Ако отвори вратата на ужасната тайна стаичка, тя избира живота.

По-големите сестри ѝ идват на гости и „са любопитни какво ѝ е заръчал да прави Господарят“. Невестата весело им отговаря: „Можем да правим всичко, освен едно“. Сестрите решават да се позабавляват, като открият за коя врата е ключето. Ето го пак импулсът за осъзнаване.

Някои психолози, сред които Фройд и Бетелхайм^[1], интерпретират подобни епизоди като психологически наказания за сексуалното любопитство на жените^[2]. Още при формулирането на класическата психология, на женското любопитство е придадено доста негативно значение, докато мъжете със същото качество биват наричани „ученолюбиви“. Всъщност тривиализираното на женското любопитство, така че да изглежда като обикновено досадно завиране на нос, отрича правото на жените на проникателност, инстинкт, интуиция, отрича правото на всичките им сетива.

Ако допуснем, че онези жени, които все още не са отворили забранената врата, се хвърлят право в ръцете на Синята брада, дивото инстинктивно любопитство на по-големите сестри случайно е останало непокътнато. Те са жените сенки на индивидуалното женско психе, „тиковете“ и „смушкванията“ в женския ум, които напомнят на жената, насочват я към важното. Важно е тя да открие тайната вратичка, важно е да наруши забраната на хищника. Най-важно е да осъзнае какво се крие в тази стая.

Векове наред вратите са правени от камък и дърво. В някои култури се е смятало, че духът на камъка или дървото е затворен във вратата, вярвало се е, че той е пазител на стаята. Много отдавна е имало повече врати на гробници, отколкото на домове, и самият образ на *вратата* означава, че вътре има нещо с духовна стойност или че нещо трябва да остане затворено.

Вратата в приказката символизира психична преграда, своего рода пазач, поставен да охранява тайната. Той отново ни напомня за репутацията на хищника като магьосник — психична сила, която ни оплита сякаш с магия и не ни позволява да се осъзнаем. Жените подсилват тази преграда или врата, когато се обезкуражават — сами или една друга — да мислят или да се ровят прекалено надълбоко, защото „можеш да получиш повече, отколкото искаш“. За да разбият тази преграда, те също трябва да използват магия, която се открива в символа на ключа.

Задаването на правилния въпрос е основното действие в преобразяването — в приказките, в анализа и в индивидуализацията. Ключовият въпрос предизвиква покълване на осъзнаването. Правилно формулираният въпрос винаги произтича от същностното

любопитство към онова, което се крие отзад. Въпросите са ключовете, които карат тайните врати на психето да се отварят.

Макар че не знаят какво има в стаята, сестрите призовават инстинктите си, за да зададат *точния* психологически въпрос: „Къде според теб е тази врата и какво може да се крие зад нея?“.

Именно в този момент наивната природа започва да съзрява, да пита: „Какво се крие зад видимото? Какво кара сянката да се издига над стената?“ Наивната младежка природа започва да разбира, че ако има нещо тайно, ако има нещо тъмно, ако има нещо забранено, то трябва да бъде видяно. Осъзналата се жена проявява любопитство към всичко, което се крие зад очевидното: невидимото чуруликане, тъмният прозорец, скърцащата врата, лъчът светлина под вратата. Тя разнищва загадките, докато разкрие същността им.

Както ще се убедим, способността да понася онова, което вижда, позволява на жената да се върне към своята вътрешна природа, която ѝ помага във всички нейни мисли, чувства и действия.

[1] Бруно Бетелхайм (1903–1990) — американски психолог, роден в Австрия. — Б.пр. ↑

[2] Bruno Bettelheim, *Uses of Enchantment: Meaning and Importance of Fairy-tales* (New York: Knopf, 1976). — Б.а. ↑

ЖЕНИХЪТ ЗВЯР

Въпреки че се опитва да изпълни заповедите на хищника и се съгласява да не търси тайната в избата, младата жена не може дълго да се подчинява. Накрая тя пъха ключа — въпросът — в ключалката и открива смайващата кървава сцена в някое кътче на вътрешния си живот. И това ключе, този мъничък символ на живота ѝ, не престава да кърви, не престава да надава вик, че нещо не е наред. Жената може да се опита да се скрие от опустошенията в живота си, ала кървенето, загубата на жизнена енергия ще продължи, докато тя осъзнае какво представлява хищникът и го овладее.

Когато отворят вратите на собствения си живот и виждат кървищата, скрити в онези далечни места, жените най-често откриват, че сами са допуснали да бъдат погубени най-свидните им мечти, цели и надежди. Откриват безжизнени мисли, чувства и желания, които някога са били прекрасни и обещаващи, ала сега кръвта им е изтекла. Независимо дали тези надежди и мечти са се отнасяли за някаква връзка, постижение, успех или произведение на изкуството, когато направим такова страшно откритие в собственото си психе, ние можем да сме сигурни, че естественият хищник, често симболизиран в сънищата като жениха звяр, методично е унищожавал най-съкровенията копнежи, грижи и стремежи на жената.

Образът на жениха звяр в приказките е често срещан мотив, който може да се интерпретира като зло същество, приело външния облик на нещо добро. Тази или подобна характеристика винаги присъства, когато жената изпитва наивни предчувствия за нещо или някого. Когато се опитва да избяга от истината за опустошената си душа, нейните сънища най-вероятно постоянно ще я предупреждават и ще я увещават да се събуди, да повика за помощ, да избяга или да се бори!

През годините съм слушала много женски сънища, в които присъства женихът звяр или мотивът „тези неща не са такива, каквито изглеждат“. Една жена сънувала красив и чаровен мъж, но когато погледнала надолу, видяла от ръкава му да се подава ужасяваща

бодлива тел. Друга сънувала, че помага на старец да пресече улицата. Той изведнъж демонично ѝ се усмихнал, „стопил“ се върху ръката ѝ и дълбоко я изгорил. Трета сънувала, че вечеря с непознат приятел, чиято вилица полетяла над масата и смъртоносно я ранила.

Това невиждане, неразбиране, неосъзнаване, че нашите вътрешни желания не са в съответствие с външните ни действия — това е следата, оставена от жениха звяр. Присъствието на този фактор в психето обяснява защо жените, които твърдят, че искат да запазят връзката си, правят всичко възможно, за да наранят любимия си. Там, където се крие и действа хищникът, всичко е в развалини.

Женихът звяр е широко разпространен символ в приказките. Историята се развива горе-долу така: непознат мъж ухажва млада жена, която се съгласява да се омъжи за него, но преди сватбата отива да се разходи в гората, изгубва се и когато се спуска мрак, тя се качва на едно дърво, за да се предпази от хищници. Докато чака изгрева, се появява нейният годеник с лопата на рамо. Нещо в него го издава като не съвсем човешко същество. Понякога това е странната форма на крака, дланта или ръката му.

Той започва да копае гроб под дървото, като през цялото време си тананика и мърмори, че ще убие последната си жена и ще я погребее тук. Ужасеното момиче се крие в клоните цяла нощ и на сутринта, когато женихът звяр си отива, тя се прибира вкъщи, разказва всичко на братята и баща си, те го причакват в засада и го убиват.

Това е силен архетипен процес в женското психе. Жената е достатъчно осъзната и макар че отначало също се съгласява да се омъжи за естествения хищник в психето, и макар че също изживява период на изгубване в психето, накрая оцелява, защото е способна да види истината, да я осъзнае и да предприеме съответните действия.

А после идва следващата стъпка, която е още по-трудна. И това е да си в състояние да понесеш онова, което видиш — цялата опустошеност и разруха на душата ти.

МИРИС НА КРЪВ

Сестрите в приказката затръшват вратата на ужасяващата стая. Младата невеста смаяно гледа кръвта по ключето. В нея се надига стон: „Трябва да избърша тази кръв, иначе той ще разбере!“.

Сега наивната същност вече знае за деструктивната сила, която се е развихрила в психето. И кръвта по ключа е женска кръв. Ако беше просто кръв от принасянето в жертва на фриволни фантазии, щеше да е само една-две капки. Ала проблемът е много по-сериозен, защото кръвта представлява унищожаването на най-дълбоките аспекти на съзидателния живот.

В това състояние жената губи енергия да създава, независимо дали се отнася за търсене на решения на ежедневните житейски проблеми като училище, семейство и приятели, загрижеността за неразрешимите въпроси на света изобщо, или за душевни нужди — нейното лично развитие, нейното изкуство. Това не е само отлагане, защото продължава седмици и месеци наред. Тя изглежда изтощена, може би пълна с идеи, но безжизнена и все по-неспособна да действа.

Кръвта в тази приказка не е менструална, а артериална кръв от душата. Тя не е само по ключа, тя се стича по цялата персона^[1]. Пропива роклята, която носи героинята, както и всички нейни рокли в гардероба. В архетипната психология дрехите могат да персонифицират външното присъствие. *Персоната* е маска, която човек показва на света. Тя крие много. Със съответното дегизиране на психето и мъжете, и жените могат да изобразят почти съвършена персона, почти съвършена фасада.

Когато сълзящият ключ — въпиещият въпрос — окървави нашите персони, ние вече не сме в състояние да крием мъките си. Можем да говорим каквото искаме, да представяме най-усмихнатата фасада, ала щом сме видели шокиращата истина в онази ужасяваща стаичка, вече не сме способни да се преструваме, че тя не съществува. И тази истина още повече отнема енергията ни. Процесът е болезнен — артерията ни е прерязана. Трябва незабавно да променим това страшно състояние.

Ето защо ключът в тази приказка също е вместилище — в него се съдържа кръвта, която е паметта за видяното и вече осъзнатото. За жените ключът винаги символизира разкриване на загадка или придобиване на познание. В други приказки символичният ключ често е представяван от думи като „Сезам, отвори се“, с които Али Баба отваря пещерата. Във филмчето на „Дисни“ приказната кръстница на Пепеляшка казва: „Бибити-бобити-бу!“, и тиквите се превръщат в карети, а мишките — в кочияши.

В Елевзинските мистерии ключът е бил скрит върху езика, което означава, че разковничето може да се открие в специално словосъчетание или ключови въпроси. И думите, от които жените най-много се нуждаят в ситуации, подобни на описаната в приказката за Синята брада, са: Какво се крие отзад? Кое не е такова, каквото изглежда? Какво е онова, което усещам дълбоко в *яйчниците* си, но не искам да знам? Коя част от мен е убита или умира?

Всичко това са ключове. И ако жената е водила полумъртъв живот, отговорите на тези въпроси най-вероятно ще бъдат покрити с кръв. Убийственият аспект на психето, част, от чиято задача е да поддържа нейната неосъзнатост, ще продължава да се самоутвърждава и да спира всякакво развитие. Такава е неговата природа. Такова е неговото предназначение.

Затова, в положителен смисъл, единствено упоритата кръв по ключа кара психето да устои на видяното. Разбирате ли, съществува естествена цензура на всички неприятни и мъчителни събития в живота ни. Егото цензор иска да забрави, че изобщо е видял стаята, че е видял трупове. Ето защо невестата на Синята брада търка ключа с конски косми. Тя опитва всичко, което знае, всички лекове за рани от женската народна медицина: паяжина, пепел и огън, всички свързани с тъкането на живота и смъртта от орисниците. Но младата жена нито успява да спре кръвта, нито е в състояние да преустанови този процес, като се престори, че не съществува. Докато старият ѝ живот умира и дори най-силните лекарства не могат да тушират този факт, тя осъзнава загубата на кръв и по този начин започва истински да живее.

Доскоро наивната жена трябва да приеме случилото се. Като е убивал всичките си „любопитни“ жени, Синята брада е убивал съзидателната женственост, потенциала, който създава новия, интересен живот. Хищникът настървено поставя капани в дивата

женска природа. В най-добрия случай той се стреми да се подиграе, а в най-лошия — да прекъсне връзката на жената с нейната проникателност, вдъхновение и упоритост.

Друга моя клиентка, интелигентна и много талантива, ми разказа за баба си, която живяла в Средния Запад. Представата на баба ѝ за страхотно прекарване била да се качи на влака за Чикаго с широкопола шапка на главата и да се разходи по Мичиган авеню като елегантна дама. По ирония на съдбата тя се омъжила за фермер и започнала да линее в красивата им къщичка, въпреки че имала чудесни деца и прекрасен съпруг. Вече нямала време за онзи „фриволен“ живот, който някога водела. Прекалено много „деца“. Прекалено много „женска работа“.

Един ден, след като измила подовете в кухнята и дневната, тя облякла най-хубавата си копринена блуза, закопчала дългата си пола и си сложила широкополата шапка. После наляпала дулото на пушката на мъжа си и натиснала спусъка. Всяка жена знае защо бабата на клиентката ми първо е измила подовете.

Загадната душа може да се изпълни с толкова силна мъка, че жената вече да не е в състояние да я понесе. Тъй като изпитва душевна необходимост да се разкрива по собствените си емоционални начини, тя трябва да се развие и разцъфне в благоприятна за нея среда и без външен тормоз. В този смисъл може да се каже, че кървавият ключ също представлява нейните кръвни предшественички. Коя от нас не знае поне една своя родственица, изгубила своите инстинкти да взема правилни решения и принудена да води окаян живот? Може би самата ти си тази жена.

Един от най-малко обсъжданите въпроси на индивидуализацията е фактът, че докато човек хвърля светлина в мрака на своето психе, сенките на местата, до които тази светлина не достига, стават още по-тъмни. Не можем да се примирим с този мрак. Ключът, въпросите не бива да се крият или забравят. Те трябва да се зададат. Трябва да получат отговор.

Работата на дълбоко винаги е мрачна. Смелата, помъдряващата жена разработва най-бедната психична територия, защото ако строи само на най-добрите участъци от своето психе, гледката, която се разкрива оттам, няма да я отразява в цялост такава, каквато е. Затова не се бойте да навлизате в най-страшното. Така само ще увеличите

душевната си сила чрез нови възможности за преосмисляне на живота и собствената си същност.

Именно в разработването на тази психична територия сияе Дивата жена. Тя не се страхува и от най-дълбокия мрак, всъщност тя може да вижда на тъмно. Не се страхува от леш, останки, гнилоч, смрад, кръв, студени кости, умиращи момичета или съпрузи убийци. Тя може да види всичко това, да го понесе, да помогне. И тъкмо на това се научава най-малката сестра в приказката за Синята брада.

В най-положителна светлина скелетите в стаичката е непобедимата сила на женствеността. От архетипна гледна точка костите са символ на онова, което никога не може да бъде унищожено. В разказите за кости всъщност се говори за нещо в психето, което трудно може да бъде убито. Единственото, което притежаваме ние и което трудно може да бъде убито, е нашата душа.

Когато говорим за женската същност, става дума за женската душа. Когато говорим за пръснатите в избата трупове, това означава, че с душевната сила се е случило нещо. И въпреки че е отнета външната ѝ жизненост, въпреки че животът ѝ е изтръгнат, тя не е напълно унищожена. Тя може да се възроди.

Душевната сила се възражда чрез младата невеста и нейните сестри, които накрая успяват да разчупят стария модел на неосъзнатост, устоявайки на ужаса, без да извърнат очи. Те успяват да видят и понесат онова, което виждат.

Ето ни отново в дома на *La Loba*, пещерата на архетипната събирачка на кости. Тук са останките от нещо, което някога е било жива жена. За разлика от цикличните аспекти на архетипа на Дивата жена, която отнема готовия да умре живот, възражда го и го връща в света на живите, Синята брада убива жената, докато от нея не останат само кости. Той я лишава от красота, любов и същност, с други думи отнема ѝ способността да действа за свое добро. За да се предпазим от това, ние като жени трябва да се вгледаме в жестокото същество, което ни е пленило, да видим резултата от страшното му дело, да го осъзнаем и после да действаме в своя, а не в негова полза.

Символите на избата, затвора и пещерата са свързани помежду си. Те са древни посветителски места, от които жената се спуска при убитата (убитите), нарушава забраните, за да открие истината, и с хитрост и/или огромни усилия побеждава, като пропъжда, преобразява

или унищожава убиеца на психето. Приказката за Синята брада ни дава ясни напътствия: открийте труповете, последвайте инстинктите си, вижте какво ще видите, призовете психичната си сила, победете разрушителната енергия.

Ако не обърне внимание на въпросите за собственото си убийство и смърт, жената покорно ще продължи да се подчинява на хищника. Щом отвори стаята в психето, която ѝ показва, че е мъртва, тя вижда, че зад разкошната фасада всъщност са били убити различни части от нейната женска природа и инстинктивното ѝ психе. И след като види всичко това, след като осъзнае, че е в капан и че е заложен психичният ѝ живот, тя вече още по-категорично може да се самоутвърди.

[1] В психологията на Юнг — публичната роля или индивидуалност, която човек възприема или другите смятат, че възприема. — Б.пр. ↑

МАНЕВРИРАНЕ

Животното се крие под земята и после отново изскача на повърхността зад гърба на хищника. Това е психичната маневра, която изпълнява невестата на Синята брада, за да възстанови властта над собствения си живот.

Когато открива „измамата“ на жена си, Синята брада я сграбчва за косата и изревава: „Сега е твой ред!“. Смъртоносният елемент на неосъзнатостта се надига и заплашва да погуби осъзнатата жена.

Психоанализата, тълкуването на сънища и себепознанието са също такива маневри. Те са начини да се скрием, да изскочим зад гърба на въпроса и да го видим от друг ъгъл. Без способността да виждаме, наистина да виждаме, наученото за егото и същността ни се изплъзва.

В приказката за Синята брада психето се опитва да се спаси. То вече не е наивно, то е хитро — моли за време, за да се успокои, с други думи, да се приготви за последната битка. Във външната действителност ние откриваме жени, които също подготвят своето бягство било то от стар разрушителен модел, любим или работа. Те не бързат, обмислят стратегията си и призовават всичките си вътрешни сили, преди да извършат външната промяна. Понякога причина за това преобразяване е тъкмо осъзнаването на ужасната опасност от хищника.

По ирония на съдбата и двата аспекта на психето — хищникът и младият потенциал, достигат своята точка на кипене. Когато разбере, че е плячка и във външния, и във вътрешния свят, жената не е в състояние да го понесе. Това нанася удар в центъра на нейната същност и тя започва да се готви да надвие хищната сила.

Междувременно нейният хищнически комплекс е „разярен“, че тя е отворила забранената врата, и прави всичко възможно да отреже пътищата ѝ за бягство. Тази разрушителна сила вещае гибел, като твърди, че жената е осквернила светая светих, поради което трябва да умре.

Когато противоположните аспекти на женското психе достигнат точките на кипене, жената може да се чувства невероятно уморена, защото либидото^[1] ѝ се разкъсва в две противоположни посоки. Ала дори да е изтощена до смърт от ужасните си вътрешни битки, каквито и да са те, дори душата ѝ да е изчерпана, жената трябва да подготви бягството си, трябва да се насили да продължи напред. Този критичен момент е като да пренощуваш на открито при минусова температура. За да оцелееш, не бива да се поддаваш на умората. Да заспиш, означава сигурна смърт.

Това е по-дълбоката инициация — пленената жена е посветена в инстинктивните си сетива, с помощта, на които разпознава и прогонва хищника. Това е мигът, в който се променя статутът ѝ — от статут на жертва в статут на прорицателка с необикновено изострено зрение и слух. Това е моментът, в който почти свръхчовешкото усилие успява да подтикне умореното до смърт психе към последната ѝ задача. Ключовите въпроси продължават да помагат, защото ключът продължава да пролива мъдрата си кръв, въпреки че хищникът забранява осъзнаването. Неговите истински думи са: „Ако се осъзнаеш, ще умреш“. В отговор тя го заблуждава, кара го да мисли, че е готова да стане негова жертва, докато в същото време обмисля как да се разправи с него.

Казват, че при животните имало тайнствен психичен танц между хищник и плячка. Казват, че ако гледа покорно и трепери така, че кожата ѝ над мускулите едва забележимо се къдри на вълни, плячката признава слабостта си и се съгласява да стане жертва на хищника.

В този критичен момент обаче жената не трябва да трепери, не трябва да гледа покорно. Молбата на младата невеста за отсрочка не е признак на примирение. Това е нейният хитър начин да призове на помощ всичките си сили. Подобно на някои горски обитатели, тя е решена да нанесе решителен удар на хищника. Скрива се в земята и после ненадейно изскача зад гърба му.

[1] В психоанализата — всички инстинктивни енергии и желания, произтичащи от ид. — Б.пр. ↑

НАДАВАНЕ НА ВИК

Когато Синята брада изревава името на невестата и тя прави всичко възможно да спечели още малко време, жената всъщност се опитва да събере сили, за да победи похитителя, независимо дали той е разрушителна религия, съпруг, семейство, култура, или негативен женски комплекс.

Жената на Синята брада моли за милост, но хитро. „Моля те, позволи ми да се приготвя за смъртта.“ „Добре — изръмжава той — но наистина се пригответи.“

Младата жена призовава на помощ психичните си братя. Каква роля играят те в женското психе? Те са по-силните, естествено агресивните двигатели на психето. Те представляват силата в жената, която може да действа, щом дойде време да унищожи отрицателните импулси. Макар че тук ролята на този атрибут се играе от мъже, той може да се изобрази и от двата пола, и от други неща, които са безполови, например планината, поглъщаща хищника, слънцето, спускащо се за миг, за да го изпепели.

Жената се затваря в стаята си и праща сестрите си на крепостните стени. „Виждате ли нашите братя?“, пита ги тя. И сестрите ѝ отговарят, че още не виждат нищо. Когато Синята брада ѝ заповядва да слезе в избата, за да я обезглави, тя отново ги пита: „Виждате ли да идват нашите братя?“. И сестрите ѝ отговарят, че виждат далечна прашна вихрушка.

Това е целият сценарий на женския стремеж за интрапсихична сила. По-големите сестри — по-мъдрите — заемат централно място в тази последна посветителска стъпка, те се превръщат в нейни очи. Викът на жената изминава голямо интрапсихично разстояние до мястото, където живеят нейните братя, до мястото, където са борбените аспекти на психето. Но отначало тези аспекти не са толкова близо до осъзнаването, колкото би трябвало. Енергичната и борбена природа на много жени не е толкова близо до осъзнаването, колкото е нормално.

Жената трябва да се упражнява да призовава своята борбена природа, своята пращна вихрушка. Вихрушката символизира централна сила, която, ако е концентрирана, дава огромна енергия. С нейна помощ жената няма да изгуби осъзнатостта си, нито ще се остави да бъде убита като своите предшественички. Тя веднъж завинаги ще сложи край на убийството на жената вътре в нея, загубата на либидо, на желанието за живот. Докато ключовите въпроси осигуряват отварянето на вратата, необходимо за нейното освобождаване, без очите на сестрите, без мечовете на братята, тя не може напълно да успее.

Синята брада вика жена си и тръгва по стълбището нагоре. Невестата пита сестрите си: „Виждате ли нашите братя?“. И те отговарят: „Да, виждаме ги, току-що влязоха в замъка“. Братята се втурват в стаята, посичат Синята брада и го оставят на лешоядите.

Когато се измъква от блатото на наивитета си, жената повлича със себе си нещо непознато. В този случай вече помъдрялата невеста призовава на помощ вътрешна мъжка енергия. В психологията на Юнг този елемент се нарича *анимус* — отчасти смъртен, отчасти инстинктивен, отчасти културен елемент на женското психе, който се появява в приказките и сънищата като неин син, съпруг, непознат и/или любим, понякога опасен в зависимост от моментното ѝ психично състояние. Този психичен образ е особено важен, защото е надарен с качества, от които жените традиционно са отучени. Едно от разпространените е агресивността.

Когато е здрава, като символа на братята в „Синята брада“, тази мъжка природа обича обитаваната от нея жена. Това е интрапсихична енергия, която ѝ помага да постигне всичко. Това е онзи, който притежава психична сила, докато жената може да има други способности. Тази природа ще ѝ помага в борбата за осъзнаване. За много жени този контрасексуален аспект свързва вътрешния и външния свят.

Колкото е по-силен и цялостен анимусът (мислете за него като за мост), толкова по-лесно и фино жената проявява своите съзидателни идеи във външния свят. Жената с недоразвит анимус има много идеи, но не е способна да им даде конкретна изява. Тя никога не стига до организационния етап.

Братята представляват силата и действието. С тяхната поява се случват няколко неща. Първо, неутрализирана е огромната власт на хищника над женското психе. Второ, на мястото на неосъзнатата девойка идва жената с широко отворени за света очи. И трето, от двете ѝ страни застават могъщи воини, които са готови да се отзоват на всеки неин повик.

ГРЕХОЯДИТЕ

„Синята брада“ е приказка за откъсването и възстановяването. Накрая трупът на Синята брада е оставен на лешоядите. Изключително странен и загадъчен епilog. В древни времена е имало души, наречени „грехояди“. Те били персонифицирани от духове, птици или животни, а понякога и от хора, които като изкупителни жертви поемали греховете, психичните отпадъци на обществото, за да могат другите да се пречистят от бремето на тежкия или несправеден живот и да се спасят от вечно проклятие.

Вече видяхме, че дивата природа се представлява от онази, която пее над костите на мъртвите и ги възкресява. Тази сила — Живот/Смърт/Живот, е основен атрибут на инстинктивната природа на жените. В скандинавската митология грехоядите са лешояди, които изяждат мъртвите и ги отнасят при Хел. Хел е богинята на живота и смъртта. Тя показва на мъртвите как да живеят така, че да стават все по-млади и накрая да се приготвят за прераждане.

Това изяждане на греховете и грешниците и тяхното прераждане е индивидуализационен процес за повечето основни аспекти на психето. В този смисъл е нормално енергията да се извлича от неговите хищни елементи, като ги убиваме и им отнемеме силите. Тогава те могат да се върнат при състрадателната Майка Живот/Смърт/Живот, за да бъдат преобразени и преродени вече в не толкова агресивна форма.

Много учени, които са се занимавали с тази приказка, смятат, че Синята брада представлява сила, неподлежаща на изкупление^[1]. Аз обаче мисля, че има още почва за този аспект на психето — не преобразяване от масов убиец в светец, а по-скоро затваряне в лудница, някое приятно място с дървета, открито небе, прилична храна и успокоителна музика.

От друга страна, не твърдя, че няма такова нещо като явно и непоправимо зло, защото то съществува. С времето започвам да изпитвам мистичното усещане, че всяка извършвана от хората индивидуализация също променя мрака в колективното подсъзнание,

мястото, където живее хищникът. Юнг казва, че колкото по-съвестни стават хората, толкова по-съвестен става Бог и че когато изважда на светло собствените си демони, човек хвърля светлина върху тъмната Божия страна^[2].

Не претендирам, че знам как става всичко това, но като следваме архетипния модел, се получава приблизително следната картина. Вместо да ругаем хищника на психето или да бягаме от него, ние го разкъсваме на парчета. Постигаме го не като си позволяваме отрицателни мисли за душевния си живот и за собствената си стойност. Ние улавяме такива мисли, преди да придобият достатъчно сила, за да ни навредят и ги унищожаваме.

Ние унищожаваме хищника, като противодействаме на неговите нападки със собствените си подсилващи истини. Хищникът: „Ти никога не довършваш започнатото“. Вие: „Аз довършвам много неща“. Спираме атаките на естествения хищник, като приемаме присърце и работим с истината в неговите думи и отхвърляме останалото.

Ние унищожаваме хищника, като поддържаме интуицията и инстинктите си и не се оставяме да ни примамат. Ако изброим всички загуби в живота си до този момент, спомняйки си моменти, в които сме били разочаровани, в които сме били безсилни да се справим с мъченията, в които сме си мечтали за блясък и разкош, ще разберем, че това са уязвимите точки в нашето психе. Хищникът използва именно тези изпълнени с копнежи и онеправдани части от нас, за да скрие факта, че единственото му намерение е да ни завлече в избата и да изсмуче енергията ни.

Приказката за Синята брада завършва с това как трупът му е оставен на лешоядите. Това ни насочва към въпроса за преобразяването на хищника. Такава е последната задача на жената в това приказно пътуване: да позволи на силата Живот/Смърт/Живот да разкъса хищника на парчета и да го отнесе със себе си, за да го преобрази и възкреси.

Когато отказваме да се подчиним на хищника, ние го лишаваме от силата му и той не е в състояние да действа без нас. По същество ние го пращаме в онзи пласт на психето, в който цялото творение все още е безформено, и го оставяме да ври в тази психична супа, докато успеем да открием по-добра форма за него. Когато се възроди, психичната *енергия* на хищника се поддава на оформяне за някаква

друга цел. Ние се превръщаме в творци — суровината се превръща в материал за собственото ни сътворяване.

Жената открива, че когато побеждава хищника, когато взима от него полезното и се освобождава от останалото, тя се изпълва с енергия и жизненост. Тя си е върнала откраднатото от него. Възстановяването на силата на хищника и превръщането ѝ в нещо полезно може да се разбира по следните начини: неговата ярост може да се преобрази в душевен огън за постигане на някаква голяма цел. Неговото лукавство може да се използва за наблюдение и осмисляне на разни неща от дистанция. Неговата деструктивна природа може да се използва за унищожаването на онова във вътрешния живот, което трябва да умре, или на онова, за което жената трябва да е мъртва във външния си живот — в различни моменти тези две неща са различни. Обикновено тя знае точно какви са те.

Възраждането на частите на Синята брада е като изолиране на лечебните вещества от иначе смъртоносна беладона и внимателното им използване в медицината. Пепелта, която е останала от хищника, отново ще се надигне, ала вече в много по-невинна форма, много по-лесно разпознаваема и с много по-малко енергия да мами и унищожава — защото вие сте си върнали много от силите му и сте ги насочили за постигане на полезни неща.

„Синята брада“ е една от няколко поучителни приказки, които според мен са важни за младите жени, не непременно млади по възраст, а по развитие. Това е приказка за психичния наивитет, но и за категоричното отхвърляне на забраната за „гледане“. Това е приказка за посичането и възраждането на естествения хищник в душата.

Убедена съм, че целта на тази приказка е отново да приведе в движение вътрешния живот. Това лекарство трябва да се прилага тогава, когато във вътрешния си живот жената е уплашена или приклещена в ъгъла. Решенията, представени в приказката, помагат за облекчаване на страха, дават нужните дози адреналин в съответните моменти и отварят врати в иначе непробиваеми стени, нещо особено важно за попадналата в капан наивна същност.

Приказката за Синята брада води до осъзнаване на психичния ключ, до придобиване на способност за задаване на всякакви въпроси — за самия човек, за неговото семейство и стремежи, за живота около него. И тогава, също като дивото животно, което души всичко, за да

открие истинската му същност, жената е свободна да открива отговорите на своите най-дълбоки, най-тъмни въпроси. Тя е свободна да се бори със силите на онова, което я е нападнало, и да ги използва за полезни за нея цели. Ето това е Дивата жена.

[1] Фон Франц например казва, че Синята брада е „убиец и нищо повече...“ M. L. von Franz, *Interpretation of Fairytales* (Dallas: Spring Publizations, 1970), p. 125. — Б.а. ↑

[2] Според мен Юнг има предвид, че творецът и творението му са в еволюция и съзнанието на единия влияе на другия. Идеята, че човек може да влияе на силата зад архетипа, наистина е забележителна. — Б.а. ↑

ТЪМНИЯТ МЪЖ В ЖЕНСКИТЕ СЪНИЩА

Естественият хищник на психето не се открива само в приказките, но и в сънищата. При жените се наблюдава универсален посветителски сън, толкова често срещан, че е странно, ако жената стане на двайсет и пет, без да го е сънувала. Сънят обикновено ни кара внезапно да се събуждаме, изтощени и изпълнени с тревога.

Ето модела на съня: жената е сама, често в дома си. В мрака навън се крият един или повече опасни типове. Уплашена, тя набира номера на полицията, за да повика помощ^[1]. Внезапно осъзнава, че той е в къщата... приближава се... навярно усеща дъха му... навярно той дори я докосва... Жената рязко се събужда, задъхана и с биещо като барабан сърце.

Сънят за тъмния мъж има силен физически аспект. Често се придружава от изпотяване, мятане в леглото и понякога от уплашени викове и стонове. Може да се каже, че създателят на сънищата не е изпратил най-fino послание до жената и сънуваните образи директно разтърсват автономната ѝ нервна система, като по този начин разкриват неотложността на проблема.

Според думите на самите жени, опасните типове от този сън за „тъмния мъж“ обикновено са „терористи, изнасилвачи, бандити, главорези от нацистки концлагери, мародери, убийци, престъпници, лоши хора, крадци“. Такъв сън има няколко интерпретационни равнища в зависимост от живота и вътрешните драми, които преживява сънуващата.

Например често такъв сън е сигурен признак, че женското съзнание, особено при съвсем младите жени, тъкмо започва да разпознава вродения психичен хищник. В други случаи сънят е предвестник — сънуващата току-що е открила забравена и попаднала в плен функция на психето или скоро ще го направи. При други обстоятелства сънят се дължи на все по-нетърпима ситуация в обществото, в което живее сънуващата, общество, в което тя или трябва да се бори, или да избяга.

Първо трябва да разберем отношението на субективните идеи в този мотив към личния и вътрешния живот на сънуващата. Сънят за тъмния мъж показва на жената какво препятствие я очаква. Той говори за жестоко отношение към нея, персонифицирано от непознатия. Подобно на невестата на Синята брада, ако успее съзнателно да открие „ключовия“ въпрос и честно да му отговори, жената ще успее да се освободи. Тогава крадците, убийците и хищниците в душата ѝ ще оказват много по-слаб натиск. Те ще потънат в далечен пласт на подсъзнанието. Там тя може да се справи с тях внимателно и последователно, а не в кризисен момент.

Тъмният мъж в женските сънища се появява, когато предстои някакво посвещаване — психична промяна от едно равнище на познание и поведение към друго, по-зряло, по-енергично. Този сън се наблюдава при онези, на които предстои да бъдат посветени, както и при ветераните от няколко посветителски обряда, защото посвещаването е многостепенен процес. На каквато и възраст да е жената, колкото и години да са изтекли, все така я очакват нови етапи. Такава е същността на инициацията — тя създава врата, през която жената минава към ново познание и съществуване.

Сънят е *порта*, вход, подготовка и практика за следващата стъпка в осъзнаването, „другият ден“ в процеса на индивидуализация. Жената може да сънува хищника, когато психичното ѝ състояние е прекалено спокойно или изпитва тихо задоволство. Може да се каже, че целта е в психето да се вдигне буря, за да се свърши някаква енергична психична работа. Но такъв сън също потвърждава, че женският живот се нуждае от промяна, че сънуващата е попаднала в психична дупка по отношение на тежко решение, че не желае да направи следващата крачка, да измине следващата отсечка, че се бои да си върне отнетата ѝ от хищника сила, че не е свикнала да се бори/живее/действа с всички сили.

Освен това сънищата за тъмния мъж са призови за събуждане. Те казват: „Внимавай! Във външния свят, в личния живот или във външната колективна култура се е случило нещо много лошо“. Класическата психологическа теория е склонна по правило да отделя човешкото психе от връзката със земята, на която живеят хората, от познанието за културната етиология на неразположението и безпокойството, от политиката, която обуславя вътрешния и външния

живот — като че ли външният свят не е също толкова сюрреалистичен, не е също толкова натоварен със символи, не е също толкова въздействащ върху душевния живот, колкото вътрешният смут. Земята, културата и политиката допринасят също толкова много за индивидуалния психичен пейзаж и в тази светлина трябва да се анализират също толкова внимателно, колкото субективната среда.

Когато външният свят оказва неблагоприятно въздействие върху душевния живот на жените, сънищата за тъмния мъж идват на легиони. С огромен интерес съм събирала такива сънища, резултат от някакъв проблем във външната култура, например от жени, живеещи в близост до отровните рудници в Йорк Сити^[2], Айдахо, или активно участващи в социални или екологични организации като *las guerrillas compañeras*, сестрите воини от Кебрада в Централна Америка^[3], жените от *Cofradios des Santuarios*^[4] в Съединените щати и борците за граждански права в окръг Латино^[5]. Всички те често сънуват тъмния мъж.

Като цяло, изглежда, че при наивните или неосъзнати сънуващи те играят ролята на призови за събуждане: „*Hola!* Внимавай, в опасност си!“. А за напълно осъзнатите и участващи в социалния живот жени сънят за тъмния мъж е почти тонизиращо средство, което им напомня срещу какво се борят и ги окуражава да не отстъпват, да стоят нащрек, да не се отказват от работата си.

Ето защо сънят за естествения хищник невинно е послание за вътрешния живот. Понякога той говори за опасните аспекти на обществото, независимо дали се отнася за малък, но брутален кръг от хора в службата, семейството и квартала, или е в широките рамки на религиозната или националната култура. Както виждате, всяка група и култура очевидно също има свой естествен хищник и историята показва, че през определени епохи той е бил идентифициран с абсолютната власт, докато нейните противници ставали преобладаващо мнозинство.

Въпреки че психологията обикновено набляга на семейните причини за човешките страдания, културният елемент има също толкова голяма тежест, защото културата е семейството на семейството. Ако семейството на семейството страда от различни болести, всички семейства в тази култура трябва да се борят със същите проблеми. В традицията на моето семейство има една

поговорка, *cultura cura* — културата лекува. Ако културата е лечител, семействата се научават да лекуват — те се мъчат по-малко, по-лесно възстановяват щетите. В подвластната на хищника култура новият живот, който трябва да се роди, и старият живот, който трябва да си отиде, не са способни да помръднат, в каквато и да е посока и хората са парализирани от страх и духовна жажда.

Никой не знае със сигурност защо врагът, който в женските сънища най-често приема формата на опасен мъж, се опитва да нападне инстинктивното психе и в частност неговите диви познавателни сили. Ние казваме, че такава е неговата природа. И все пак този разрушителен процес се изостря, когато културата поддържа разрушително отношение към дълбоко инстинктивната и емоционалната природа. Тези разрушителни културни стойности, които хищникът с готовност приема, стават все по-силни в колективното психе на всички членове на обществото. Когато обществото насърчава хората да се отнасят с недоверие към инстинктивния вътрешен живот, вроденият хищнически елемент във всяко индивидуално психе придобива сила.

Ала Дивата жена продължава да живее и да се откроява дори в деспотичното общество, продължават да се задават „ключови“ въпроси — не само за вътрешния ни свят, но и за нашата култура. „Какво се крие зад забраните, които виждам във външния свят? Каква полза за индивида, културата, земята и човешката природа е била унищожена или в момента загива?“ Когато осмисли тези проблеми, жената получава възможност да действа в съответствие със способностите си, в съответствие със своите дарби. Да вземем света в собствените си ръце и да действаме по емоционален и подхранващ душата начин — това е могъща проява на дивия дух.

Тъкмо поради тази причина трябва да се съхрани дивата природа на жената — и в някои случаи дори да се брани с изключителна бдителност — за да не бъде внезапно отвлечена и задушена. Тази инстинктивна природа трябва да се подхранва и развива, защото даже при най-ограничаващите условия на обществото, семейството или психето, жените, които запазват връзката си с дълбоката дива сила, носят далеч по-леки окови. Макар че попадналата в плен или неосъзнатата наивна и покорна жена е тежко наранена, все още ѝ остава достатъчно енергия, за да се справи с похитителя, да му избяга

и накрая да го разкъса на части, като го преобрази за някаква съзидателна цел.

Има още един конкретен случай, в който жените често сънуват тъмния мъж. Това се наблюдава, когато вътрешният съзидателен огън дими и тлее, когато горивото е на свършване или когато с всеки изтекъл ден бялата пепел става все по-дълбока, а гърнето е празно. Тези синдроми могат да се явяват дори, когато сме ветерани в своето изкуство, а също, когато за пръв път сериозно започнем да даваме външна изява на способностите си. Те се явяват, когато хищникът е проникнал в психето, и като резултат от това ние си намираме най-различни причини да правим всичко, но не и да следваме мечтите си.

В тези случаи, макар да е придружаван от страх, сънят за тъмния мъж не е зловещ. Той е много положителен и е свързан с навременната необходимост да се събудим за разрушителното движение в собственото ни психе, за онова, което краде огъня ни, изсмуква енергията ни, лишава ни от пространство и време да творим.

Често съзидателният огън тлее или гасне, защото нещо в психето има много лошо мнение за нас и ние лазим в краката му, вместо да го прескочим и да се втурнем на свобода. В много случаи се налага да възприемаме себе си, своите идеи и изкуство далеч по-сериозно. Поради големи пропасти в матрилинейната (и патрилинейната — по бащина линия) помощ в продължение на много поколения оценяването на собствения съзидателен живот — с други думи оценяването на наистина оригиналните, красиви и изящни творби и идеи, произлизащи от дивата душа — е станало вечен проблем на жените.

В приемната си съм виждала поетеси да хвърлят страниците със своите произведения на дивана, като че ли тяхната поезия е боклук, а не съкровище. Виждала съм художнички да носят свои картини на сеансите, небрежно блъскайки ги в касата на вратата на влизане. Виждала съм незрелия блясък в очите им, когато се опитват да скрият гнева си, дължащ се на заблудата, че другите са в състояние да творят, докато самите те не могат.

Чувала съм всякакви оправдания. Аз нямам талант. Аз не съм нищо особено. Аз не съм образована. Аз нямам идеи. Аз не знам как. Аз не знам какво. Аз не знам кога. И най-обидната: аз нямам време. Винаги ми се е искало да ги хвана за раменете, да ги разтърся и да ги накарам да се разкаят, да обещаят, че никога повече няма да лъжат. Но

няма нужда да го правя аз — прави го тъмният мъж или ако не той, някой друг герой от сънищата.

Сънят за тъмния мъж е страшен, а страшните сънища най-често са извънредно полезни за творчеството — те показват на твореца какво ще се случи с него, ако се откаже от дарбата си. Сънят за тъмния мъж често е достатъчен, за да уплаши жената и да я накара отново да твори. Най-малкото чрез творчество тя може да си обясни присъствието на тъмния мъж в собствените си сънища.

Заплахата от тъмния мъж служи като предупреждение за всички ни — ако не се отнесете с нужното внимание към съкровищата, те ще ви бъдат откраднати. По този начин, когато жената сънува един или поредица такива сънища, към посветителското място за преоценка на нейните дарби се отваря огромна врата. Там тя може да разпознае онова, което я е унищожавало или ограбвало, да го осъзнае и да се справи с него.

Когато жената се опитва да открие хищника в своето психе и ако е готова да признае неговото присъствие и да се пребори с него, той ще заеме много по-изолирано и ненатрапчиво място в психето. Но ако не му обръща внимание, той става все по-ожесточен и ревнив и се изпълва с все по-голямо желание завинаги да запуши устата ѝ.

От съвсем ежедневна гледна точка за жената е важно да сънува тъмния мъж или Синята брада, за да пречисти живота си, отколкото може повече негативизъм. Понякога се налага да ограничи някои връзки, защото ако е заобиколена от хора, които са враждебно настроени или нехаят за вътрешния ѝ живот, хищникът в душата ѝ получава нови сили и се изпълва с още повече агресивност към нея.

Жената често се колебае дали да предприеме решителни мерки спрямо хищника, защото си мисли, че във всички случаи няма да има полза. Ако не се освободи, тъмният мъж става неин господар, а тя — негова робиня. Ако се освободи, той неуморно ще я преследва, като че ли му принадлежи. Жената се страхува, че той ще тръгне по дирите ѝ, за да я пороби отново, и този страх се отразява в съдържанието на сънищата ѝ.

Затова в отговор на заплахата от хищника жените често убиват своята изцяло оригинална, творческа, емоционална и дива природа. Ето защо жените лежат като скелети и трупове в избата на Синята брада. Те научават за капана, ала прекалено късно. Осъзнаването е

единственото спасение, единственият път за бягство от мъчението. Това е избавлението от тъмния мъж. А жените са надарени със зъби и нокти и могат да се спасят.

В приказката за Синята брада виждаме как жената, която е омагьосана от хищника, се събужда и вече помъдряла, избягва от него. В тази приказка се разказва за преобразяването на четири тъмни особености, валидни за жените: липса на ясно зрение, дълбока проникателност, самобитност и решителност за действие. За да победим хищника, ние трябва да отключим вратата на душата си и да погледнем вътре. Трябва да използваме способностите си, за да понесем видяното. Трябва да изречем истината с ясен глас. И трябва да използваме ума си, за да вземем необходимите мерки по отношение на видяното.

Когато инстинктивната природа е силна, жената интуитивно разпознава вродения хищник с обонянието, зрението и слуха си... Очаква неговата поява, чува стъпките му и предприема мерки, за да го отблъсне. Хищникът напада жената с наранен инстинкт още преди тя да усети присъствието му, защото слухът, познанието и разбирането ѝ са непълноценни — главно поради културните забрани, които я карат да бъде „послушна“, да се държи добре и особено да остане сляпа за това, че я измъчват.

От психична гледна точка е трудно на пръв поглед да се определи разликата между непосветената, която още е млада и следователно наивна, и жената с наранен инстинкт. И двете не знаят много за тъмния хищник, и двете все още са доверчиви. Но за наше щастие, когато напада, хищническият елемент на женското психе оставя специфични следи в нейните сънища. И те довеждат до неговото откриване и залавяне.

Лекарството за наивната жена и жената с наранен инстинкт е едно и също: упражнявайте се да се вслушвате в своята интуиция, във вътрешния си глас, задавайте въпроси, проявявайте любопитство, вижте каквото гледате, чуйте каквото слушате и после действайте така, както смятате за правилно. Душата ви е надарена с тези интуитивни сили още от раждането ви. Те навярно са били покрити с дългогодишни напластявания от пепел и екскременти. Това не е краят на света, защото тези пластове могат да се отстранят. С малко търкане

и упражнения можете да си върнете интуитивните сили в първоначалното им състояние.

Когато изровим тези сили от сенките на своето психе, ние повече няма да сме жертви на вътрешни или външни обстоятелства. Каквито и изисквания за облекло и поведение на жените да поставя определена култура, личност или душа, по какъвто и начин да се опитват да държат в подчинение младото момиче, заобикаляйки го с десет дremeци *dueñas* — дойки, на какъвто и натиск да е подложен женският емоционален живот, никой не е в състояние да промени факта, че жената е такава, каквато е, и това се налага от дивото подсъзнание, което е прекрасно.

Не бива да забравяме, че когато сънуваме тъмния мъж, винаги има противодействаща, балансираща сила, готова да ни се притече на помощ. И знаете ли кой се появява, когато използваме дивата енергия, за да отблъснем хищника? Дивата жена, която прескача всички издигнати от него прегради и стени. Тя не е икона, за да я закачаме на стената като *retablo* — религиозна картина. Тя е живо същество, което ни се притичва на помощ навсякъде, при всякакви обстоятелства. Тя и хищникът са много стари познати. Тя го следи в сънищата, приказките и целия женски живот. Където и да е той, там е и тя, защото Дивата жена балансира хищната му природа.

Дивата жена учи жените кога да не се държат „мило“, а да защитават емоционалния си живот. Дивата природа знае, че да си „послушна“ в тези случаи, само кара хищника да се подсмива. Когато е заплашен емоционалният ѝ живот, жената не само може да тегли чертата — тя просто трябва да го направи. И тогава незабавно разбира какъв е проблемът и изблъсква хищника там, където му е мястото. Тя вече не е наивна. Тя вече не е лесна плячка. И това е лекарството, което кара ключето най-после да престане да кърви.

[1] Разваленият телефон е един от двайсетте най-често срещани сънища. В типичния сън телефонът не работи или сънуващият не знае как работи. Телефонният кабел е прекъснат, цифрите са разбъркани, линията е заета, номерът на полицията е забравен или не функционира. Такива телефонни ситуации в сънищата са тясно свързани с мотива за подменените писма като в приказката „Безръката

девойка“, в която дяволът подменя писмото, съобщаващо щастлива новина, с друго, носещо ужасна вест. — Б.а. ↑

[2] За да запазим в тайна самоличността на замесените лица, името и адресът на групата са променени. — Б.а. ↑

[3] За да запазим в тайна самоличността на замесените лица, името и адресът на групата са променени. — Б.а. ↑

[4] За да запазим в тайна самоличността на замесените лица, името и адресът на групата са променени. — Б.а. ↑

[5] За да запазим в тайна самоличността на замесените лица, името и адресът на групата са променени. — Б.а. ↑

3.

**ИЗРАВЯНЕ НА ФАКТИТЕ: ВЪЗВРЪЩАНЕ
НА ИНТУИЦИЯТА КАТО ИНИЦИАЦИЯ**

КУКЛАТА В НЕЙНИЯ ДЖОБ: ВАСИЛИСА ПРЕМЪДРАТА

Интуицията е съкровището на женското психе. Тя е като уред за откриване на вода, като кристал, в който човек вижда с вътрешното си зрение. Тя е като мъдра старица, която винаги е с теб, която ти казва *точно какъв е проблемът и дали трябва да тръгнеш наляво или надясно*. Тя е форма на Онази, която учи, старата *La Que Sabe*, Дивата жена.

В традициите на моето детство всеотдайните разказвайки винаги стояха в подножието на някакъв психически хълм и затънали до колене в приказна пепел, почистваха многовековната прах, ровеха под пластове на култури и завоевания, изброяваха всеки приказен фриз и фреска, които откриваха. Понякога приказката буквално се разпадаше, понякога липсваха или бяха унищожени отделни части. Често формата беше непокътната, ала се бяха изгубили багрите. Но въпреки това всички разкопки се извършват с надеждата да откриеш цяла приказка. Историята, която ще ви разкажа, е тъкмо такова невероятно съкровище.

За мен старата руска приказка за Василиса^[1] е женска посветителска история с почти запазен скелет. От нея става ясно, че не всичко е такова, каквото изглежда. Като жени ние разчитаме на своята интуиция и инстинкти, за да усетим нещата. Използваме всичките си сетива, за да изкопчим истината за същността им, да извлечем положителното от своите идеи, да видим каквото има за виждане, да разберем каквото има за разбиране, да сме пазителки на своя съзидателен огън и да опознаем циклите на силата Живот/Смърт/Живот — това е то посветената жена.

Приказки за Василиса се разказват в Русия, Румъния, Югославия, Полша и Прибалтика. В част от случаите те обобщено се наричат „Василиса Премъдрата“. Има доказателства, че техните архетипни корени датират най-малко от епохата на култа към конната богиня, които са по-ранни от класическата гръцка култура. Тази приказка е свързана с древната тема за детронирането на дивото

женско божество в подземния свят. В нея се разказва за надаряването на земните жени с първичната инстинктивна сила на Дивата жена — интуицията.

В основата на моя литературен вариант на приказката за Василиса отново е разказът на леля Кати. Тя започва с един от най-старите разказвачески похвати: „Имало едно време, а може и да е нямало...“^[2] Този парадоксален израз предупреждава слушателя, че действието се развива в света между световите, където нищо не е каквото изглежда. И така, започваме.

^[1] Историите за Василиса и Персефона имат много прилики. — Б.а. ↑

^[2] Различното начало и завършекът на приказките представляват самостоятелно проучване. Стив Санфийлд, превъзходен еврейски разказвач, писател и поет, любезно ми предаде изкуството на събиране на началото и завършекът. — Б.а. ↑

ВАСИЛИСА

Имало едно време, а може и да е нямало, една млада майка, която лежала на смъртния си одър с лице, бледо като белите восъчни рози в ризницата на близката църква. До нея седели малката ѝ дъщеря и мъжът ѝ и се молели Богу да вземе душата ѝ при себе си.

Умиращата майка повикала Василиса и детето, което носело червени ботушки и бели връхни одежди, и коленичили до нея.

— Давам ти тази кукла, дъще моя — промълвила майката и извадила изпод мъхестата завивка малка кукла, която също като Василиса била с червени ботушки, бели връхни одежди, черна пола и пъстро извезано елече. — Чуй внимателно сетните ми думи, мила моя — казала майката. — Ако изгубиш пътя си или се нуждаеш от помощ, попитай куклата какво да сториш. Тя ще ти помогне. Винаги я носи със себе си. Никому не казвай за нея. Храни я, когато е гладна. Това е моят майчин обет към теб, моята благословия, дъще моя.

С тези думи дъхът ѝ потънал в дълбините на нейното тяло, взел душата ѝ, излетял между устните ѝ и тя предала Богу дух.

Детето и бащата дълго тъгували. Ала също като жестоко стъпканата от война нива, животът на мъжа отново покълнал от браздите и той се оженил за една вдовица с две дъщери. Въпреки че мащехата и нейните деца били мили и винаги се усмихвали, зад усмивките им се криело нещо мише, което бащата не бил способен да усети.

Естествено, когато оставали насаме с Василиса, трите жени я тормозели, карали я да им слугува и да сече дърва, така че прекрасната ѝ кожа да загрубее. Те я мразели, защото притежавала неземна доброта. А била и много красива. Гръдта ѝ била щедра, докато техните били съсухрени от злоба. Била услужлива и никога не се оплаквала, докато помежду си мащехата и нейните дъщери били като мишки в мишина.

Един ден мащехата и дъщерите ѝ просто вече не могли да понасят Василиса.

— Хайде... да се наговорим да оставим огъня да угасне и после да пратим Василиса в гората при Баба Яга — старата вещица, да поиска въглени за огнището. И тогава Баба Яга ще я убие и ще я изяде. — О, трите запляскали с ръце и запищели като създанията, които населяват мрака.

Същата вечер, когато Василиса се прибрала с наръч съчки, в цялата къща било тъмно.

— Какво е станало, с какво ще сготвим вечерята? — загрижено попитала мащехата тя. — Как ще си светим?

— Глупаво момиче — сгълчала я злата жена. — Нали виждаш, нямаме огън. И аз не мога да отида в гората, защото съм стара. Дъщерите ми не могат да отидат, защото ги е страх. Само ти можеш да отидеш в гората и да поискаш от Баба Яга въглени за огнището.

— Добре, ще отида — смирено отвърнала Василиса и отишла в гората.

Ставало все по-тъмно, под нозете ѝ пращели съчки и я хвърляли в ужас. Тя бръкнала в дълбокия джоб на престилката си и напипала куклата, която ѝ дала на смъртния си одър нейната майка.

— Само я докоснах и ми стана по-добре — казало си момичето.

И на всеки кръстопът Василиса бръквала в джоба си и се съветвала с куклата.

— Наляво ли да тръгна или надясно?

„Да“, посочвала ѝ куклата, „Не“, „Насам“ или „Натам“. И докато вървяла и следвала посоката, която усещала да ѝ подсказва куклата, Василиса ѝ давала от хляба, който носела.

Неочаквано покрай нея минал мъж в бели дрехи на бял кон и станало ден. По-нататък профучал мъж в червени дрехи на червен кон и грейнало слънце. Василиса вървяла ли вървяла и когато най-сетне стигнала до къщурката на Баба Яга, се появил конник в черни дрехи на черен кон и влязъл вътре. В този миг отново се спуснала нощ. Оградата, която била направена от черепи и кости, засияла с вътрешен огън и зловеща светлина огряла горската поляна.

Баба Яга била страховито създание. Тя се движела не с колесница, не с каляска, а в летящ котел с форма на хаванче, и го направлявала с весло във формата на чукало, като заличавала следите си с метла от коси на мъртъвци.

Котелът летял в небето и вятърът развявал мръсната коса на Баба Яга. Дългата ѝ брадичка била извита нагоре, дългият ѝ нос бил извит надолу и върховете им се допирали. Кожата ѝ била покрита с брадавици от търговията ѝ с жаби. Кафявите ѝ нокти били удебелени, дълги и така извити, че не можела да свие дланите си в юмрук.

Още по-чудновата била къщурката ѝ. Тя се издигала на високи, люспести, жълти кокоши крака, ходела сама и понякога се въртяла като изпаднала в транс танцорка.

Резетата на вратите и кепенците били направени от човешки пръсти, а ключалката на входната врата била муцуна с остри зъби.

— Тази ли къща търсим? — попитала Василиса и куклата ѝ отговорила по своя си начин: „Да“. В този миг Баба Яга се спуснала с котела си от небето и изкрещяла на момичето:

— Какво искаш?

Василиса се разтреперила.

— Дойдох за огън, бабо. Вкъщи е студено... Близките ми ще умрат... Трябва ми огън.

— А, да, знам и теб, и близките ти — изсумтяла Баба Яга. — Нескопосано момиче... Ти си оставила огъня да угасне. А освен това защо си мислиш, че ще ти дам огън?

Момичето се посъветвало с куклата и бързо отвърнало:

— Защото те моля.

— Имаш късмет — измърморила Баба Яга. — Това е верният отговор.

И Василиса се зарадвала, че е отговорила правилно.

— Не мога да ти дам огън, без да ми свършиш някаква работа — продължила вещицата. — Ако изпълниш каквото ти кажа, ще получиш огън. Ако не... — И Василиса видяла, че очите на Баба Яга внезапно се превърнали в червени въглени. — Ако не, дете мое, ще умреш.

Баба Яга влязла в къщурката си, легнала на леглото и заповядала на момичето да ѝ донесе яденето от огнището. Там имало достатъчно храна за десет души и старицата изяла всичко, като оставила на Василиса само коричка хляб и напръстник супа.

— Изпери ми дрехите, измети двора и почисти къщата, сготви, отдели мухлясалата царевица от хубавата и подреди всичко. Аз ще се върна да видя какво си направила. Ако не си свършила, ще се нагостя с

теб. — С тези думи Баба Яга излетяла с котела си. Носът ѝ стърчал като ветропоказател, косата ѝ се веела като воал и отново станало нощ.

Василиса се обърнала към куклата си.

— Какво да сторя? Ще успея ли навреме да изпълня всички заръки?

Куклата ѝ отвърнала да не се тревожи, а да похапне и да поспи.

Василиса нахранила и нея и после заспала.

На сутринта куклата била свършила всичко и момичето само трябвало да сготви.

Вечерта Баба Яга се прибрала и останала довольна, но в същото време се ядосала, че няма за какво да се скара на Василиса.

— Имаш късмет — изсумтяла тя.

После повикала верните си слуги да приготвят брашно. Във въздуха се появили три чифта ръце, които започнали да мелят царевицата. Във всички посоки се сипела плява като златен сняг. Накрая работата била свършена и вещицата седнала да яде. Яла часове наред и поръчала на Василиса на сутринта пак да почисти къщата, да помете двора и да ѝ изпере дрехите.

Сетне посочила към огромна купчина пръст край вратата.

— В оная купчина има много макови семена, безчет макови семена. Искам до сутринта да отделиш семето от пръстта. Разбра ли?

Василиса едва не изгубила свят.

— О, божичко, как ще изпълня тази задача? — Тя бръкнала в джоба си и куклата ѝ прошепнала:

— Не се безпокой, аз ще се погрижа за това.

Когато Баба Яга заспала, момичето започнало... да отделя... маковото семе... от... пръстта. След малко куклата ѝ казала:

— Иди и поспи. Всичко ще бъде наред.

Куклата отново изпълнила тези задачи и когато старицата се събудила, всичко било готово.

— Хммм! — саркастично измърморила под нос вещицата. — Имаш късмет, че си успяла да свършиш всичко — рекла тя и повикала верните си слуги да изцедят маслото от маковото семе.

Докато Баба Яга мажела устните си с маслото, Василиса стояла наблизо.

— Какво зяпаш? — изсумтяла старицата.

— Може ли да ти задам няколко въпроса, бабо? — попитало момичето.

— Питай — казала Баба Яга — но помни, от много знание човек рано остарява.

Василиса я попитала за белия мъж на белия кон.

— Аха! — възкликнала вещицата. — Това е моят Ден.

— Ами червеният на червения кон?

— А, това е моето Изгряващо слънце.

— Ами черният на черния кон?

— А, да, това е третият, той е моята Нощ.

— Разбирам — рекла Василиса.

— Хайде, хайде, момиче. Не искаш ли да ме попиташ още нещо?

Василиса понечила да попита за ръцете, които се появявали и изчезвали, ала куклата започнала да подскача в джоба ѝ и тя отвърнала:

— Не, бабо. Както самата ти казваш, от много знание човек рано остарява.

— О — учудила се Баба Яга и наклонила глава като птица — ти си по-мъдра от годините си, дете мое. И как стана такава?

— С майчината ми благословия — казала Василиса.

— Благословия ли? — изкряскала вещицата. — Благословия значи?! В тази къща не тачим благословии. Най-добре си върви по пътя, дъще. — И изблъскала момичето навън. — Ето, дръж! — Баба Яга свалила от оградата един от черепите с огнените очи и го забучила на пръчка. — Занеси го у вас. Това е твоят огън. Не казвай нито дума. Просто си върви по пътя.

Василиса понечила да ѝ благодари, но куклата пак заподскачала в джоба ѝ и тя разбрала, че просто трябва да вземе огъня и да си тръгне. Затичала се през тъмната гора, като следвала пътя, който ѝ сочела куклата. Огънят светел през дупките на ушите, очите, носа и устата на черепа. Изведнъж Василиса се уплашила от тежестта и зловещата му светлина и ѝ се приискало да го хвърли. Ала черепът проговорил с човешки глас и ѝ казал да се успокои и да продължи към къщата на мащехата ѝ и доведените ѝ сестри. Така и сторила.

Когато се приближила, мащехата и нейните дъщери погледнали през прозореца и видели в гората да танцува странна светлина. Нямали представа какво е това. Те били решили, че Василиса отдавна е мъртва, че зверовете са разнесли костите ѝ и че вече са се избавили от нея.

Василиса с ликуване влязла в къщата, защото била оцеляла в опасното пътуване и била донесла огън. Но черепът на пръчката следял всяко движение на мащехата и нейните дъщери, изгорил ги и до сутринта превърнал злите жени във въглени.

И ето че внезапният край рязко хвърля слушателя на приказката в действителността. Много приказки завършват по подобен начин. Все едно да кажеш „Бау!“, за да стреснеш някого.

В приказката за Василиса се говори за предаването на благословията на женската интуиция от майка на дъщеря, от поколение на поколение. Тази велика сила се състои от бързо като мълния вътрешно зрение, вътрешен слух, вътрешно осезание и вътрешно познание.

През вековете тези интуитивни сили са се превърнали в подземни реки в жените, скрити под пластове неизползвана и безпочвена лоша слава. Юнг обаче отбелязва, че в психето нищо не се губи. Можем да сме сигурни, че всичко мнимо изгубено в човешкото психе продължава да е там. Този кладенец на женска инстинктивна интуиция също никога не е бил изгубен и с каквото и да е затрупан, винаги може отново да бъде разкрит.

За да проумеем смисъла, вложен в такава приказка, ние трябва да разберем, че всичките ѝ компоненти са характеристики на психето дори и само на една жена. Ето защо всички аспекти на историята принадлежат и изясняват индивидуално психе в процес на посвещаване. Инициацията се извършва чрез изпълнение на определени задачи. В тази приказка психето трябва да се справи с девет изисквания. Те се фокусират върху научаването на нещо за Старата дива майка.

Чрез изпълнението на тези задачи интуицията — онова мъдро създание, което винаги следва жените, наблюдава всичко в живота им и казва истината за него — отново изплува от дълбините на женското психе. Целта е установяването на обич и доверие с това създание, което наричаме „мъдра жена“, същността на архетипа на Дивата жена.

В обредите на древната дива Богиня, Баба Яга, посветителските задачи са следните:

ПЪРВАТА ЗАДАЧА — ДОПУСКАНЕ НА СМЪРТТА НА ПРЕКАЛЕНО ДОБРАТА МАЙКА

В началото на приказката майката умира и завещава на дъщеря си ценно наследство.

Психичните задачи на жената от този етап на живота ѝ са следните: да приеме факта, че всевиждащата психична майка закрилница не е в състояние да изпълнява ролята на основна наставница в бъдещия ѝ инстинктивен живот (прекалено добрата майка умира). Да поеме отговорността за себе си, да развие усет за опасност, интриги, политика. Онова, което трябва да умре, трябва да умре. Когато прекалено добрата майка умира, се ражда новата жена.

Процесът на посвещаване в приказката започва, когато умира скъпата майчица. Вече я няма, за да гали Василиса по косата. В живота на всички ни като дъщери настъпва момент, в който добрата психична майка — онази, която до този момент вярно и всеотдайно ни е служила — се превръща в прекалено добра майка и поради свръхизострения ѝ закрилнически инстинкт ни пречи да реагираме на новите предизвикателства и следователно спира по-нататъшното ни развитие.

В естествения процес на нашето съзряване прекалено добрата майка трябва постепенно да слабее и да чезне, докато накрая ни остави сами да се грижим за себе си по нов начин. Въпреки че винаги запазваме нейната топлина, този естествен психичен преход ни прави самостоятелни личности в свят, който не се отнася майчински към нас. Ала почакайте! Тази прекалено добра майка далеч не е такава, каквато изглежда. Под завивките тя е скрила малка кукла, която ще подари на дъщеря си.

О, в този образ се крие нещо от Дивата майка. Но прекалено добрата майка не може напълно да изживее това, защото е млечната майка, благословената, от която се нуждае всяко бебе, за да получи опора в психичния свят на обичта. Ето защо, макар че не може да остане жива и да продължи да влияе след определен момент в живота на момичето, в приказката тази прекалено добра майка благославя Василиса и ѝ оставя куклата.

Тази драматична психологическа смърт на прекалено грижовната майка се явява, когато момичето излиза от покритото с пух гнездо на детството в жестоката джунгла на юношеството. При някои момичета обаче процесът на развиване на нова, по-умна вътрешна майка — майката, наречена „интуиция“ — все още не е изцяло завършен и те години наред продължават да се скитат, копнеейки за окончателно посвещаване, като закърпват празнотите, доколкото могат.

Посветителният процес спира по различни причини, например, когато още в твърде ранна възраст жената е срещнала прекалено много психологически трудности в живота си и особено когато през този период не е имала последователна „достатъчно добра“ майка^[1]. Посвещаването може също да бъде възпрепятствано или да остане незавършено поради липса на достатъчно напрежение в психето — прекалено добрата майка притежава жилавостта на упорит бурен и продължава да живее, размахва листа и закриля дъщеря си, въпреки че в сценария пише: „Веднага напусни сцената от левия изход“. В тази ситуация жените често се страхуват да навлязат в гората и по всякакъв начин го отлагат.

За тези, както и за други възрастни жени, които тежестите на външния свят откъсват и отдалечават от дълбоко интуитивния им живот и които често се оплакват: „Прекалено съм уморена, за да се грижа за себе си“, има сигурен и мъдър лек. Повторното утвърждаване, преоткриването или повторното посвещаване отново ще ги надарят с дълбока интуиция, независимо от възрастта. Именно дълбоката интуиция знае какво е полезно за нас, знае от какво се нуждаем, разбира го с мълниеносна бързина... ако просто се доверим на думите ѝ.

В началото на посвещаването си Василиса се научава да допуска смъртта на онова, което трябва да умре, с други думи да остави да умрат ценностите и позициите в психето, които вече не са ѝ от полза. Това особено се отнася за онези стари догми, които правят живота прекалено сигурен, които закрилят жените, които ги карат уплашено да бягат вместо спокойно да вървят.

Моментът, в който умира „положителната майка“ от детството и отнася със себе си своите ценности, винаги се добива огромно познание. Въпреки че в живота на всички ни има периоди, през които с основание не се отделяме от психичната майка закрилница (например

като деца, по време на възстановяване от болест, психологическа или душевна травма, когато животът ни е в опасност и трябва да кротуваме, за да оцелеем), идва време да сменим майка си, така да се каже^[2].

Ако прекалено дълго останем при майката закрилница в своето психе, ние отхвърляме всички предизвикателства към себе си и по този начин пречим на по-нататъшното развитие. Макар че в никакъв случай не ви съветвам да се хвърляте в мъчителни или травмиращи ситуации, жената трябва да си определи някаква цел в живота и да поеме съответните рискове. Именно чрез този процес тя развива интуитивните си сили.

Когато храни малките си, вълчицата прекарва много време с тях. Всички образуват една голяма космата купчина и външният свят се отдалечава наред със света на предизвикателствата. Когато обаче започне да ги учи да ловуват и да си осигуряват храна, вълчицата все по-често им показва зъбите си и ръмжи, ако не правят каквото иска тя.

Ето защо, за да продължим да се развиваме, ние заменяме вътрешната майка, толкова полезна за нас на по-ранна възраст, за друга, която живее още по-надълбоко в психичните диви територии, която едновременно ни закриля и учи. Тя е нежна, ала също толкова строга и взискателна.

Повечето от нас не искат да оставят прекалено добрата майка да умре, дори и да е настъпил моментът. Въпреки че тя може да не допуска развитието на жизнената ни енергия, с нея е толкова приятно и спокойно. Защо да си отива? Често чуваме в главата си гласове, които ни насърчават да я задържим.

Тези гласове казват: „О, не говори *така!*“, „Не можеш да постъпиш по *този начин!*“, „Ако го направиш, ти не си ми дете (приятелка, партньор)!“, „Там е опасно!“, „Кой знае какво ще се случи, ако напуснеш това уютно гнезденце!“, „Нали знаеш, така само ще се унизиш!“. Или още по-коварното: „Преструвай се, че поемаш рискове, но тайно остани тук, при мен“.

Това са гласовете на уплашената и разсърдена прекалено добра майка в психето. Тя не може да се промени — тя е такава, каквато е. И все пак, ако останем твърде дълго при нея, животът и дарбите ни потъват в сенките и ние слабеем, вместо да крепнем.

Нещо повече. Какво ще се случи, ако продължим да потискаме жизнената си енергия и не ѝ дадем възможност за изява? Подобно на попадналото в лоши ръце вълшебно гърне с каша, тя расте ли расте и накрая изкипява! Ето защо, за да развием интуитивното си психе, трябва да накараме добрата закрилница да си отиде. Или по-точно казано, накрая ние се оказваме изхвърлени от онова уютно местенце, където сме били *tête-à-tête*, не защото сме имали такива намерения, не защото сме били напълно готови — никой никога не е напълно готов — а защото в края на гората ни очаква нещо и ни е писано да го срещнем.

Гийом Аполинер пише: „Ние ги отведохме на ръба и ги подканихме да полетят. Те не искаха. «Летете!», казахме ние. Те упорстваха. Ние ги бутнахме от ръба. И те полетяха“.

За жените е типично да се страхуват да оставят прекалено спокойния и безопасен живот да умре. Жената иска завинаги да е под закрилата на прекалено добрата майка. Ала тя трябва да е готова понякога да изпитва тревога, иначе спокойно може да остане в гнездото.

Понякога жената се бои дори за кратко да изгуби чувството си за сигурност. Намира си повече оправдания от космите в кучешката козина. Тя трябва просто да се хвърли в неизвестността. Само така ще възвърне интуитивната си природа. Понякога жената до такава степен се е превърнала в прекалено добра майка на други възрастни, че те са се впили в нейните *tetas* — гърди, и не искат да я пуснат. В такъв случай тя трябва да ги изрита със задните си крака и да продължи напред.

И тъй като сънуващото психе компенсира онова, което егото не иска или не може да признае, женските сънища по време на такава борба са изпълнени с преследвания, задънени улици, коли, които не палят, аборти и други символи, изобразяващи потиснатия живот. Жената инстинктивно знае, че е в смъртна опасност, ако прекалено дълго остане прекалено добра.

Ето защо първата стъпка е да пуснем от прегръдките си архетипа на вечно милата, прекалено добра психична майка. Трябва да престанем да бозаем от гърдите ѝ и да започнем да ловуваме. Дивата майка ни очаква, за да ни научи. Но междувременно втората задача е да се държим за куклата, докато разберем как да я използваме.

[1] За пръв път срещнах термина „достатъчно добра майка“ в трудовете на Доналд Уиникот. Това е великолепна метафора, един от онези изрази, които казват цели страници само с три думи. — Б.а. ↑

[2] В психологията на Юнг може да се каже, че майчината структура в психето е изградена на пластове — архетипен, личен и културен. От тяхната цялост зависи адекватността или нейното отсъствие на майчината структура. Както посочва психологията на развитието, изграждането на адекватна вътрешна майка очевидно се постига на етапи, като всеки следващ етап е резултат от усъвършенстването на предишния. Злоупотребата с дете може да унищожи или измести имагото (крайната фаза в развитието) на майката в психето, да раздели последователните пластове на крайности, които си противодействат, вместо да си взаимодействат. Това може не само да обезсмисли предишните етапи на развитие, но също да дестабилизира бъдещите и да доведе до фрагментарното им изграждане.

Възможно е да се преодолее това забавяне в развитието, което дестабилизира формирането на доверие, сила и самоувереност, защото тази матрица очевидно е изградена не толкова като тухлена стена (тя ще падне, ако бъдат извадени прекалено много тухли от долните редове), а по-скоро е изплетена като мрежа. Ето защо много жени (и мъже) се справят съвсем нормално, въпреки многобройните дупки или забавяния в поддържащите системи. Търсенето на мъдро напътствие може да помогне за възстановяване на мрежата независимо преди колко време е била нанесена травмата. — Б.а. ↑

ВТОРАТА ЗАДАЧА — РАЗКРИВАНЕ НА ЖЕСТОКАТА СЯНКА

В тази част от приказката в живота на Василиса се появяват злата мащеха и нейните дъщери^[1]. Задачите на жената на този етап са: *окончателно да се откъсне от прекалено добрата майка. Да открие, че като е добра, мила и послушна, животът ѝ не става по-щастлив. (Василиса се превръща в робиня, ала това не помага.) Директно да изпита собствената си тъмна природа, особено потискащите, завистливите и експлоататорските аспекти на същността (мащехата и доведените сестри) и недвусмислено да ги признае. Да осъществи възможно най-добра връзка с най-лошите страни от себе си. Да противопостави онова, на което са я учили, на действителната си същност. Да остави старата си същност да умре и да позволи на новата си интуитивна същност да се роди.*

Мащехата и доведените сестри представляват недоразвитите, но провокативно жестоки елементи на психето. Те са тъмни елементи, с други думи аспекти на същността, смятани от егото за нежелани или вредни и следователно рожби на мрака. От една страна, тъмният материал може да е много полезен, защото дарбите на жената често са скрити в мрака и чакат да бъдат открити. От друга страна, негативният тъмен материал, който убива или възпира новия живот, също може да се използва за полезни цели. Когато след изригването му на повърхността най-после разпознаваме неговите аспекти и източници, ние ставаме много по-силни и мъдри.

На този етап от посвещаването жената е подложена на тормоз от страна на дребнавите изисквания на нейното психе, което я задължава да се подчинява на чуждите желания. Покорството води до смайващо осъзнаване, до което трябва да стигнат всички жени. А именно: да сме такива, каквито сме, означава да бъдем отхвърлени от много други, но пък да се подчиняваме на чуждите желания, означава да бъдем отхвърлени от самите себе си. Тази мисъл, разбира се, е мъчителна, ала изборът е ясен.

Василиса е обезправена, защото семейството ѝ не може да я разбере или оцени. Що се отнася до мащехата и доведените ѝ сестри, от нея няма полза. Те я мразят и хулят. Те се отнасят с нея като с

незаслужаваща доверие Непозната. В приказките ролята на непознатия или изгнаника обикновено се играе от онзи, който е най-дълбоко свързан с мъдрата природа.

Мащехата и доведените сестри могат да се разглеждат като създания, установени в женското психе от културата, към която принадлежи жената. Те се различават от „душевното семейство“, защото се отнасят към суперегото, онзи аспект на психето, който се структурира според очакванията на всяко конкретно общество от жените. Жените не възприемат тези културни, т.е. принадлежащи на суперегото, пластове и предписания като плод на цялостната душевна Същност, психето, а смятат, че идват „някъде отвън“, от друг източник, който не е вроден. Напластяванията на културата/суперегото могат да са много положителни, но и много вредни.

Мащехата и доведените сестри на Василиса са интрапсихични тумори, които прекъсват невронната ѝ връзка с жизнената енергия. Те са като хор от неподлежащи на изкупление вещици, които постоянно ѝ се подиграват: „Ти не можеш да го направиш. Не си достатъчно добра. Не си достатъчно смела. Ти си глупава и безполезна. Нямаш време. Ставаш само за елементарни неща. Можеш да вършиш само тях и нищо повече. Откажи се, докато е време“. Тъй като все още не е осъзнала напълно способностите си, Василиса допуска в живота си този зъл хор. За да възвърне силите си, трябва да се случи нещо различно, нещо животоспасяващо.

Същото се отнася и за нас. В приказката Василиса не усеща интуитивно какво става около нея. Психичният баща също не вижда враждебната среда — и той е прекалено добър, и при него отсъства интуитивно развитие. Интересно е да отбележим, че периодът на осъзнаване при жените, които имат наивни бащи, често е далеч по-продължителен.

Ние също сме откъснати от живота, когато мащехата и доведените сестри във и/или около нас ни казват, че не струваме нищо и настояват да се съсредоточим върху недостатъците си, вместо да осъзнаем вихрещата се наоколо ни жестокост — независимо дали тя се излъчва от собственото ни психе, или от културата. За да прозрем нещо обаче, е нужна интуиция и способност да понесем видяното. Също като Василиса ние можем да се опитваме да сме добри, когато всъщност трябва да се осъзнаем. Може да са ни учили да

пренебрегваме осъзнатото, за да продължим напред. Ала тираничното общество ни възнагражда за добротата ни^[2], като се отнася все по-зле с нас. Макар да усещаме, че ако сме такива, каквито сме, ще отблъснем другите, за да променим положението, ние се нуждаем тъкмо от такова психично напрежение.

Мащехата и доведените сестри решават да се избавят от Василиса. „Иди в гората, Василиса, иди при Баба Яга и ако оцелееш, ха-ха, може би ще те приемем.“ Тази идея е от изключително значение, защото много жени стигат до средата на посветителския процес и започват да „буксуват“. Въпреки че естественият хищник в психето почти автоматично повтаря „Умри!“, „Бау!“ и „Защо не се откажеш?“, обществото, в което живее жената, и семейството, в което е израснала, могат болезнено да изострят този естествен, но умерено негативен аспект на психето.

Например жените, израснали в семейство, което не приема техните дарби, често си поставят прекалено големи цели, без да знаят защо. Те смятат, че трябва да защитят три доктората, да увиснат с главата надолу от връх Еверест, да изпълнят всевъзможни опасни, времеемки и скъпи задачи, за да докажат на семейството си, че не са безполезни. „Сега ще ме приемете ли? Не? Добре (въздишка), само гледайте.“ Туморът на мащехата и доведените сестри е в нас, независимо от начина, по който сме го получили, и ние трябва да се справим с него от позиция на силата. Ала за да продължим вътрешното си развитие, няма смисъл да доказваме стойността си на хора от завистливи вещици. Както ще се убедим, това само забавя посвещаването.

Василиса безропотно изпълнява ежедневните си задачи. На пръв поглед издръжливостта ѝ ни се струва геройска, но всъщност тя води до усиление на напрежението и до конфликт между двете противоположни природи — прекалено добрата и прекалено възискателната. Подобно на конфликта между прекалената приспособимост и следването на собствената си същност това напрежение се усилюва, за да доведе до благотворен резултат. Жената, която се разкъсва между тези две природи, е на правилен път, но трябва да направи следващите крачки.

Мащехата и доведените сестри в приказката до такава степен потискат поклъващото психе, че техните машинации водят до

изгасването на огъня. В този момент жената започва да губи психичното си равновесие. Студено ѝ е, чувства се самотна и е готова на всичко, за да върне отново светлината. Това е тъкмо онова разтърсване, от което се нуждае прекалено добрата жена, за да продължи да овладява собствените си способности. Може да се каже, че Василиса трябва да се срещне с Великата дива вещица, защото има нужда от силна уплаха. Трябва да оставим хора на вещиците и да навлезем в гората. Не е възможно да останем при тях и в същото време да продължим развитието си.

Също като нас Василиса се нуждае от пътеводна светлина, която да ѝ показва какво е добре за нея. Тя не може да се развие, докато е робиня на всички. Жените, които се опитват да скрият дълбоките си чувства, умъртвяват същността си. Огънят угасва. Това е болезнена форма на потисната жизненост.

И обратно, угасяването на огъня изтръгва Василиса от нейното покорство. Това я кара да умре за стария си живот и да се роди за нов, основан на по-старо, по-мъдро вътрешно познание.

[1] Символите на *мащехата*, *втория баща* и *доведените сестри* или *братя* или *природените такива* се използват в приказките и в положителен, и в отрицателен смисъл. Поради големия процент разводи в Съединените щати използването на този символ в неговата отрицателна светлина се посреща с известна чувствителност, но има много приказки за добри приемни родители, например за доброто старо семейство в гората, което намерило изоставено дете, или за приемния родител, който приема самото дете и го излекува или му помага да придобие изключителни способности. — Б.а. ↑

[2] Това не означава, че човек не бива да обръща внимание на предупрежденията или да не използва правото си на свободен избор. Добротата, за която говорим, е робска и граничи с подмазване. Тя се дължи на някакво отчаяно желание и чувство на безпомощност. По същия начин детето, което се страхува от кучета, казва „добро кученце, хубаво кученце“ с надеждата да го умилистави.

Има още по-вреден вид „доброта“, при който жената използва хитрини, за да умилистави другите. Тя смята, че трябва да им достави удоволствие, за да получи онова, което според нея не може да получи по друг начин. Това е вредна форма на доброта и кара жената да се

усмихва и кланя в опит да накара другите да се почувстват добре, за да са мили към нея, да я подкрепят, да ѝ правят услуги, да не я предават и т.н. Тя предава собствената си същност и си слага маската, която другите изглежда харесват. Макар че това може да е полезна „камуфлажна“ тактика в опасна ситуация, която жената не контролира, ако доброволно намира основание да е в това положение, тя се заблуждава за нещо много сериозно и се е откъснала от основния си източник на сила — да говори откровено в своя полза. — Б.а. ↑

ТРЕТАТА ЗАДАЧА — ПЪТУВАНЕ В МРАКА

В тази част от приказката подаръкът на мъртвата майка — куклата — води Василиса в мрака до къщурката на Баба Яга. Ето психичните задачи на жената на този етап: *да се съгласи да навлезе в средоточието на вътрешното посвещаване (навлизане в гората) и да започне да осъзнава новото и опасно състояние на използване на собствената си интуитивна сила. Да се научи да развива сетивността си по отношение на посоката към тайнственото подсъзнание и да разчита единствено на вътрешните си сетива. Да научи обратния път към Дивата майка (следване на указанията на куклата). Да се научи да подхранва интуицията си (хранене на куклата). Да остави крехката неосъзната девойка да умре. Да насочи силата към куклата, т.е. към интуицията.*

Куклата на Василиса е подарък от Старата дива майка. Куклите са едни от символичните съкровища на инстинктивната природа. В тази приказка куклата е *la vidacita* — малката инстинктивна жизнена сила, която едновременно е сурова и издръжлива. В каквато и каша да се озовем, тя скрито продължава да живее в нас.

Векове наред хората са смятали, че куклите излъчват и святост, и *мана*^[1] — страшно и непреодолимо присъствие, което въздейства на хората и духовно ги променя. Например селските лечители ценят корена на мандрагората заради неговата прилика с човешкото тяло. Говори се, че той бил зареден с огромна духовна енергия. Смятало се е, че куклите са надарени с живот от своите създатели. Някои се използвали в обреди, ритуали, вуду, любовни и черни магии. Когато живях при индианците куна на панамските острови, те използваха дървени фигурки като символи на власт, за да напомнят на човек за собствената му сила.

Световните музеи са претъпкани до пръсване с идоли и статуетки от глина, дърво и метал. Палеолитните и неолитните статуетки са кукли. Художествените галерии са пълни с кукли. В съвременното изкуство увитите в бинтове мумии на Сигъл^[2] са кукли. Индиански кукли могат да се купят от сувенирните магазини по гарите и от бензиностанциите по големите междущатски магистрали. От

древни времена насам кралете подаряват кукли като символ на добра воля. В селските църкви по света има кукли на светци. Те не само редовно се къпят и преобличат, но също ги „извеждат на разходка“, за да видят състоянието на нивите и народа и да се застъпват за хората пред небето.

Куклата е символичен хомункулус — малко човече^[3]. Тя символизира скритата в хората загадъчност. Тя е умалено и бляскаво копие на оригиналната същност. На пръв поглед това е просто кукла. Ала тя е малка част от душата, която носи цялото познание за по-голямата душевна същност. В тази кукла е въплътен гласът на старата *La Que Sabe* — Онази, която знае.

Куклата е свързана със символите на джуджетата, елфите, духчетата и феите. В приказките те представляват дълбокото пулсиране на мъдростта в културата на психето. Това са онези създания, които внимателно и неуморно продължават душевната работа. Психето работи дори когато спим, особено когато спим и даже когато не съзнаваме напълно какво правим.

В този смисъл куклата е нашият вътрешен дух като жени, гласът на вътрешния разум, вътрешното познание, вътрешната осъзнатост. Куклата е като птичето в приказките, което се появява и шепне в ухото на героинята, което ѝ съобщава за тайния враг и как да се справи с него. Това е мъдростта на хомункулуса, малкото вътрешно същество. Това е нашият помощник, сам по себе си невидим, ала винаги достъпен.

Няма по-голяма благословия, която майката може да даде на дъщеря си, от усещането за истинността на интуицията. Интуицията се предава от родителя на детето по най-прост начин: „Ти си много проникателна. Какво според теб се крие зад всичко това?“. Вместо да определим интуицията като безпочвена глупост, тя се дефинира като истинския глас на душата. Интуицията винаги усеща правилната посока. Тя закриля същността, долавя скритите мотиви и намерения и избира пътя, който ще нанесе най-малко щети на психето.

Процесът в приказките е подобен. Майката благославя Василиса, като установява връзка между нея и куклата. Здравата връзка между жената и нейната интуиция вдъхва увереност в собствената проникателност. Това води до промяна в отношението към живота от

„Каквото е писано, ще се случи“ към „Искам да видя всичко, каквото има за виждане“.

Каква е ползата от тази дива интуиция? Също като вълчицата интуицията има нокти, с които разчупва външната обвивка на нещата, има очи, с които вижда през маските на хората, има уши, с които чува отвъд обсега на обикновения човешки слух. С помощта на тези мощни психични средства жената придобива остро и дори предпознавателно животинско^[4] съзнание, което задълбочава нейната женственост и развива способността ѝ уверено да се движи във външния свят.

И ето че Василиса се отправя на път, за да вземе въглени и отново да запали огъня. Тя е в тъмната гора и не може да прави нищо друго освен да се вслушва във вътрешния глас, който идва от куклата. Тя се учи да разчита на тази връзка, учи се и на още нещо — учи се да храни куклата.

С какво да храним интуицията, така че тя да реагира на нашите искания да наблюдава външния свят? Трябва да я храним с живот, като я слушаме. Каква полза от глас, ако няма ухо, което да го чува? Как ще се справи жената, лутаща се в мрака на големия град или ежедневиия живот, ако не чува и не разчита на гласа на *La Que Sabe* — Онази, която знае?

Безброй пъти съм чувала жени да казват: „Знаех, че трябва да се вслушам в интуицията си. Усещах, че трябва/не трябва да направя това и това, но не я послушах“. Ние храним своята дълбоко интуитивна същност, като се вслушваме в нея и следваме съветите ѝ. Тя е самостоятелен образ, вълшебно създание с форма на кукла, което обитава психичната територия. В този смисъл тя е като мускулите на тялото. Ако не се използва, мускулът атрофира. С интуицията е точно така: без храна, без употреба, тя повяхва.

Храненето на куклата е важен цикъл от архетипа на Дивата жена — пазителката на скритите съкровища. Василиса храни куклата по два начина: първо, с парченце хляб, късче живот за това ново психично пътешествие и, второ, като открива пътя към Старата дива майка — Баба Яга. Когато момичето се вслушва в нея — на всеки завой, на всяко разклонение — куклата му показва накъде е „домът“.

Връзката между куклата и Василиса символизира вълшебната обвързаност между жената и нейната интуиция. Тя трябва да се предава от жена на жена, тази благословена връзка, изпитване и

хранене на интуицията. Също като Василиса ние подхранваме връзката си със своята интуитивна природа, като вътрешно се вслушваме в нея на всеки завой. „Насам ли да тръгна или натам? Да остана ли или да продължа? Да се боря ли или да проявя гъвкавост? Добър или лош е този човек, събитие, намерение?“

Прекъсването на връзката между жената и нейната дива интуиция често погрешно се приема за унищожаване на самата интуиция. Но не е така. Не е унищожена интуицията, а по-скоро матрилинейната благословия, способността да разчитаме на интуицията си, завещана ни от всичките ни предшественички — всъщност преградена е дългата река от жени^[5]. В резултат отслабва усещането на интуитивната мъдрост, но с упражнения можем да си я върнем и да продължим да я проявяваме^[6].

Куклите изпълняват ролята на талисмани. Талисманите напомнят за онова, което се усеща, ала не се вижда, което е вярно, но не е непосредствено очевидно. Образът на куклата ни напомня, говори ни, вижда вместо нас. Всички жени притежават тази интуитивна функция. Това е огромна и фундаментална възприемчивост. Не възприемчивост като някога описаната в класическата психология, т.е. като пасивно вместилище. А възприемчивост като непосредствен достъп до дълбока мъдрост, с която са пропити самите кости на жените^[7].

[1] „Мана“ е меланезийска дума, която Юнг заема от антропологичните проучвания в края на XIX век. Той разбира *мана* като магическа особеност, обгръщаща или излъчваща се от някои хора, талисмани, природни елементи като море, планина, дървета, растения, скали, места и събития. Антропологията от онова време обаче не взема предвид сведенията на самите туземци, според които преживяването на *мана* едновременно е прагматично и мистично. Освен това от сведенията на мистиците в миналото ни е известно, че близостта с природата, която води до това състояние, е много сходна с любовта — човек се чувства празен без нея. Макар че отначало това може да отнема много време и усилия, по-късно тя обогатява и задълбочава връзката. — Б.а. ↑

[2] Джордж Сигъл (р. 1924) — американски скулптор. — Б.пр. ↑

[3] Хомункулусите са малки създания като мъничкия народ във фолклора. Макар че според някои хомункулусът не е истински човек,

онези, в чието културно наследство присъстват хомункулуси, смятат, че те са нещо повече от хора, едновременно мъдри и дяволити. — Б.а.

↑

[4] Някои отхвърлят концепцията за животинското психе или се разграничават от идеята, че хората са и носещи душа, и животни. Отчасти проблемът се корени в разбирането, че животните нямат душа. Но самата дума „животно“ означава „живо същество“ или още по-точно „всякакво живо създание“. На латински думата „animal“ — животно, произхожда от „anima“ — въздух, дъх, живот. Навярно до не много отдавна в миналото щяхме да се удивим от този антропоцентризъм по същия начин, по който днес се удивляваме, че изобщо е възможна дискриминация на хора заради цвета на кожата им. — Б.а. ↑

[5] Ако жената не промени това положение, то ще се отрази на онези, които идват след нея. Не става въпрос за съвършенство, а за постигане на известна крепкост. — Б.а. ↑

[6] В работилниците в женските затвори понякога правим заедно кукли от бобови зърна, ябълки, жито, царевица, плат и оризова хартия. Някои жени рисуват върху тези материали с бои, други шият или ги лепят. Накрая има десетки кукли от един и същ материал, но всички са различни и уникални като жените, които са ги направили. — Б.а. ↑

[7] Един от основните проблеми на по-старите теории в женската психология е, че възгледите за живота на жената са съвсем ограничени. Психолозите изобщо не са били способни да си представят, че жената може да е такава, каквато е. Класическата психология по-скоро се е занимавала с жените като цяло, а не с жените, които се опитват да се освободят. За инстинктивната природа се изисква психология, която наблюдава борещите се жени, както и жените прегърбени от дългогодишно робство. — Б.а. ↑

ЧЕТВЪРТАТА ЗАДАЧА — ИЗПРАВЯНЕ ПРЕД ДИВАТА ВЕЩИЦА

В тази част от приказката Василиса застава лице в лице с Дивата вещица. Задачите на жената в тази среща са следните: да се изправи пред страшната Дива богиня, без да трепери, т.е. да се изправи пред психичното имаго^[1] на свирепата майка (срещата с Баба Яга). Да се запознае със странността на дивото (животът в къщата на Баба Яга). Да приеме някои нейни ценности и по този начин да направи самите нас малко странни в положителен смисъл (Василиса яде нейната храна). Да се научи да се изправя пред огромна сила — чужда, а впоследствие и пред своята. Да остави слабото и прекалено мило дете да умре.

Баба Яга живее в къщурка върху кокоши крака. Тя се върти около себе си, когато ѝ се прииска. В сънищата символът на къщата е свързан с организацията на психичното пространство, което и съзнателно, и подсъзнателно обитава човек. Ако тази приказка беше компенсаторен сън, странната къщурка щеше да показва, че субектът, в този случай Василиса, е прекалено незначителен, прекалено обикновен и трябва да се върти ли върти, за да види какво е от време на време да танцуваш като побъркано пиле.

Става ясно, че къщата на Баба Яга е в инстинктивния свят и че личността на Василиса се нуждае тъкмо от този елемент. Тази къща ходи сама, дори се върти и танцува някакъв странен танц. Тя е жива, кипи от енергия, от весела жизненост. Тези особености са главните фундаменти на архетипното психе на Дивата жена — весела и дива жизнена сила, която кара къщите да танцуват, която съживява и кара хаванчета да летят, която дава вълшебни способности на стариците, в която нищо не е такова, каквото изглежда, но обикновено е много по-добро, отколкото на пръв поглед.

Отначало Василиса има „безлична ежедневна индивидуалност“. Това е тъкмо онази „свръхобикновеност“, която ни обзема в резултат на еднообразен, „безжизнен“ живот. Той окуражава пренебрегването на интуицията^[2], а това на свой ред води до спускане на мрак в психето. Трябва да направим нещо, трябва да навлезем в гората, да

открием страшната жена, иначе някой ден, докато разсеяно се мотаем по улицата, ще пропаднем в някой отворен канал и там ще ни *грабне* нещо подсъзнателно, което ще ни подмята като парцалена кукла — весело или не, обикновено не, ала с положителен резултат^[3].

Подаряването на интуитивната кукла от страна на добрата майка няма да е пълно без изпитанието, на което Старата дива майка подлага Василиса. Баба Яга е същността на инстинктивното психе. Това става ясно от факта, че старицата знае всичко, което се е случило до този момент. „А, да — казва тя при появата на Василиса — знам и теб, и семейството ти.“ Освен това, също като в другите си възплъщения на Майката на дните и Майка Никс (Майка Нощ^[4], богиня на Живота/Смъртта/Живота), старата Баба Яга е пазителка на небесните и земните създания: Деня, Изгряващото слънце и Нощта. Тя ги нарича „моят Ден, моята Нощ“.

Баба Яга е страшна, защото представлява силата на унищожението и живота. Да я погледнеш в лицето, означава едновременно да видиш *vagina dentata*^[5], кървави очи, съвършено новородено и ангелски криле.

И Василиса се изправя пред нея и приема това диво майчино божество наред с неговата мъдрост, брадавици и всичко останало. Един от най-интересните аспекти от портрета на Баба Яга в тази приказка е нейната справедливост, въпреки заплахите ѝ. Тя не докосва с пръст Василиса, стига момичето да се отнася с почит към нея. Почитта пред лицето на могъщата сила е важен урок. Жената трябва да е способна да издържи пред лицето на тази сила, защото накрая ще получи част от нея. Василиса застава пред Баба Яга *нито* раболепно, *нито* дръзко. Тя нито избягва, нито се крие. Представя се честно и казва коя е.

Много жени се възстановяват от комплекса да са „мили“. Въпреки че през деня широко са се усмихвали, нощем те скърцат със зъби като зверове — Баба Яга в тяхното психе се опитва да се покаже на повърхността.

Това явление се наблюдава, когато жената отчаяно се страхува да не бъде обезправена или да не се окаже „излишна“. Два от най-живите сънища, които съм чувала, ми разказа млада жена, която определено трябваше да е малко по-дива. В първия сън тя наследява фотоалбум — специален албум със снимки на „Дивата майка“. Това я направило

ужасно щастлива до другата седмица, когато сънувала, че разгръща подобен албум, от който я гледа ужасяваща старица. Зъбите на вещицата били обрасли с мъх и по брадичката ѝ се стичал черен сок от бетел^[6].

Нейният сън е типичен за жени, които се възстановяват от прекалено покорство. Първият сън показва една от страните на дивата природа — добрата и великодушната. Но когато ѝ се явява обраслата с мъх Дива жена, ами... хм... може ли да оставим за малко този въпрос? Отговорът е „не“.

По своя блестящ начин подсъзнанието предлага на сънуващата идея за нов живот, който не се изразява само в двузъбата усмивка на прекалено милата жена. Да се изправим пред тази дива и съзидателна сила в нас, означава да получим достъп до безбройните лица на вътрешната женственост. Те са ни вродени и ние можем да изберем онова от тях, което в момента най-много ни приляга.

В тази посветителска драма Баба Яга играе ролята на инстинктивната природа, дегизирана като вещица. Подобно на думата „дива“, думата „вещица“ днес има пейоративен смисъл, но в далечното минало така са наричали и младите, и старите лечителки. На английски думата „вещица“ — „witch“, произлиза от „wit“ — мъдрост. Това е било по времето преди културите, носещи религиозния образ на единствения Бог, да започнат да изтласкват по-старите пантеистични култури, които разбирали Божествеността чрез многобройни религиозни образи на вселената и всичките ѝ явления. Но въпреки това чудовищната жена, вещицата, дивата природа, всички други *criaturas* и интегрални аспекти на женското психе, които културата смята за ужасни, са благословените неща, които жените често трябва да си връщат и проявяват.

В голяма част от литературата по въпроса за женската сила се твърди, че мъжете се боят от нея. Винаги ми се е искало да възкликна: „Майко Божия! Толкова много жени също се страхуват от женската сила“. Защото старите женски атрибути и сили са могъщи и ужасни. Разбираемо е, че когато за пръв път се изправят лице в лице със Старите диви сили и мъжете, и жените уплашено ги поглеждат и отстъпват назад — после човек вижда само подскачащи възглавнички на вълчи лапи и подвити опашки.

Ако мъжете се научат да издържат на тази гледка, жените несъмнено също трябва да се научат. Ако мъжете разберат жените, жените трябва да научат конфигурациите на дивата си женственост. За тази цел сътворящата функция на психето отнася Баба Яга и всичките ѝ верни помощници в женските спални. Ако имаме късмет, Баба Яга ще остави отпечатьците от големите си крака по килима край леглата ни. Тя ще дойде да погледне онези, които не я познават. Ако сме закъснели със своето посвещаване, тя се чуди защо не ѝ отиваме на гости и затова идва в сънищата ни.

Една от пациентките ми сънувала жени в дълги дрипави нощници. Те весело ядели неща, които няма да откриете в менюто на нито един ресторант. Друга моя клиентка сънувала стара вана с крачета във формата на лапи, която тракала по тръбите и заплашвала да ги спуга, ако сънуващата не пробие една стена, за да може ваната да „вижда“. Трета жена сънувала, че е една от три слепи старици, само че постоянно губела шофьорската си книжка и трябвало да се отделя от групата, за да я търси. В известен смисъл може да се каже, че ѝ е било трудно да продължава да се идентифицира с трите орисници, силите, които насочват живота и смъртта в психето. Но след време тя също се научила на издръжливост, научила се да се изправя пред онова, от което някога се страхувала — собствената ѝ дива природа.

Всички тези същества в сънищата напомнят на жените за тяхната стихийна същност: Баба Яга, загадъчната и могъща сила на Майката Живот/Смърт/Живот. Да, ние казваме, че е добре да сме Яги и че трябва да сме в състояние да го издържим. Да сме силни, не означава да развиваме мускулите си. Това означава да приемаме силата си, без да бягаме, активно да живеем с дивата природа по свой собствен начин. Това означава да сме способни да учим, да сме способни да издържаме на онова, което знаем. Което означава да живеем.

[1] В психоанализата — идеализирана концепция за любим човек, формирана в детството и по-късно запазена непроменена. — Б.пр. ↑

[2] Интуицията, за която говорим, не е същата като типологическите функции, определени от Юнг: чувство, мислене, интуиция и усещане. В женското (и мъжкото) психе интуицията е нещо повече от типология. Тя произхожда от инстинктивното психе, от

душата изобщо и изглежда е вродена, има процес на съзряване и притежава способности за възприемане, концептуализиране и символизиране. Тя е функция, принадлежаща на всички жени (и мъже), независимо от типологията. — Б.а. ↑

[3] В повечето случаи изглежда, че е по-добре това да стане, когато ви призоват (или тласнат), когато все още притежавате известна гъвкавост и устойчивост, отколкото да се съпротивлявате, докато психичните условия станат нетърпими. — Б.а. ↑

[4] Майка Нощ, една от богините Живот/Смърт/Живот на славянските племена. — Б.а. ↑

[5] Зъбата вагина (лат.) — Б.пр. ↑

[6] Индийски пипер. — Б.ред. ↑

ПЕТАТА ЗАДАЧА — СЛУЖБА НА ИРАЦИОНАЛНОТО

В тази част от приказката Василиса моли Баба Яга за огън и вещицата се съгласява, но само ако в замяна момичето изпълни някои домакински задачи. Психичните задачи на жената на този етап от осъзнаването са следните: *да остане с вещицата, да се приспособи към огромните диви сили на женското психе. Да разпознае собствената си сила и силите на вътрешното пречистване: почистване, подреждане, подхранване, натрупване на енергия и идеи (изпирането на дрехите на Баба Яга, готвенето, почистването на къщата).*

В не толкова далечното минало, жените са били дълбоко свързани с ритмите на живота и смъртта. Те са вдишвали острия мирис на желязо от свежата кръв при раждането. Пак те са миели изстиващите тела на мъртвите. Психето на съвременната жена, особено на жената от индустриалните и технологичните култури, често е лишена от тези блажени и фундаментални изживявания. Но има начин тя изцяло да участва в сетивните аспекти на циклите на живота и смъртта.

Баба Яга, Дивата майка, е учителката, с която можем да се съветваме по тези въпроси. Тя иска да бъде подреден домът на душата. Тя внася в егото ред, в който цари вълшебство и радост, в който апетитът е непокътнат и всичко се постига с желание. Баба Яга е модел за същество, вярно на същността. Тя учи и на смърт, и на възраждане.

В приказката тя учи Василиса да се грижи за психичния дом на дивата женственост. Изпирането на дрехите е широко разпространен символ. В древността, а на някои места и в наши дни, за да изпере дрехите, жената отива при реката и там извършва ритуалното пречистване, което хората са правили още от началото на времето. Това е ясен символ за пречистването на цялото психе.

В митологията тъканата дреха е дело на майките Живот/Смърт/Живот. На Изток например има три орисници: *Клото*, *Лахезис* и *Атропа*^[1]. На Запад това са *Na ashjé ii Asdzáá*, Жената паяк, която подарила дарбата на тъкането на племето дине (навахо). Тези майки Живот/Смърт/Живот учат жените да усещат кой трябва да живее и кой

да умре, какво да бъде изхвърлено и какво — вплетено. В приказката Баба Яга нарежда на Василиса да изпере дрехите, за да разкрие изтъканото от богинята Живот/Смърт/Живот, да го пречисти и възроди.

Измиването от незапомнени времена е свързано с ритуалите на пречистване. Това не означава само външно измиване, а напояване с духовна сила и тайнственост. В приказката прането е първата задача. Това означава отново да се обтегне онова, което се е разхлабило от носене. Дрехите са като нас — ние се изтъркваме и идеите ни се „разхлабват“ с времето. Подновяването, възраждането се извършва във водата, в преоткриването на истината, на светостта.

В архетипния символизъм дрехите са *персоната*, първото, което виждат в нас другите хора. Персоната е вид камуфлаж, показващ на другите само онова, което ние искаме да им покажем, и нищо повече. Но в нея е заложен и по-стар смисъл, който се открива в обредите на централноамериканските индианци, добре известен на *cantadoras y cuentistas y curanderas* — лечителките. Персоната не е просто маска, а по-скоро присъствие, което засенчва ежедневната личност. В този смисъл персоната, или маската, е символ на ранг, добродетел, характер и власт. Това е външният белег, външната проява на съвършенството^[2].

Много харесвам тази посветителска задача, която изисква жената да пречисти персоната, дрехите на властта на великата горска Баба Яга. Като ги изпира, посвещаваната вижда как са съшити шевовете на персоната, вижда кройката на дрехите. Скоро самата тя получава част от тези персони, за да ги прибере в гардероба при другите, които е ушила през живота си^[3].

Лесно можем да си представим, че от психологическа гледна точка символите на силата и властта на Баба Яга — нейните дрехи — са като самата нея — здрави и издръжливи. Изпирането им е метафора, чрез която се научаваме да виждаме, анализираме и възприемаме това съчетание от качества. Научаваме се да подреждаме, закърпваме и подновяваме инстинктивното психе чрез *purificatio*^[4] — измиване на тъканта на съществуването.

Следващата задача на Василиса е да помете къщурката и двора. В източноевропейските приказки метлите често са направени от клони на дървета и храсти, а понякога от разклонени корени. Сега Василиса трябва да размаха този направен от растение предмет над пода и двора, за да почисти отпадъците. Мъдрата жена поддържа психичната си

среда чиста. Тя го постига, като поддържа чиста главата си и така успешно завършва своите проекти^[5].

При много жени тази задача изисква ежедневно да си оставят време за размисъл, жизнено пространство, което да е само тяхно. При други психоанализата, размислите, медитацията, усамотяването и други преобразяващи изживявания осигуряват нужното време и място за работа. Всяка жена има своите предпочитания.

Ако тази работа може да се свърши в къщурката на Баба Яга, толкова по-добре. Дори близостта до нея е за препоръчване пред отдалечеността. Във всеки случай дивият живот на жената винаги трябва да се поддържа в ред. Не е достатъчно да „почиства“ веднъж годишно.

Ала тъй като Василиса мете къщурката на Баба Яга, ние също говорим за поддържането на ред сред необичайните идеи — странните, мистичните, емоционалните, тайнствените^[6].

Помитането на стаите означава не само да започнем да ценим вътрешния живот, но и да се грижим за неговата чистота. Понякога жените пренебрегват душевната си „архитектура“, докато гората не я погълне. „Сградите“ на душата постепенно обрастват и накрая се превръщат в археологични руини в подсъзнанието. Това може да се предотврати с циклично и критично помитане. Когато жените поддържат чистота, дивата природа разцъфтява.

Как да храним психичната Баба Яга, буквално питаме ние, с какво се храни толкова дива богиня? Първо, за да ѝ сготвим, трябва да накладем огън — жената трябва да е готова да пламти, да пламти от страст, да пламти от думи, идеи, копнеж по онова, което обича. Именно тази страст е в основата на готвенето, а неговото съдържание са оригиналните женски идеи. За да готви за Баба Яга, жената трябва да поддържа огъня под съзидателния си живот.

Повечето от нас ще се справят по-добре, ако се научат да поддържат огъня под работата си, ако внимателно се грижат за подхранването на дивата Същност. Ние често се извъръщаме от гърнето, от огнището. Забравяме да гледаме, забравяме да слагаме нови съчки, забравяме да разбъркваме кашата. Погрешно си мислим, че огънят и готвенето са като някое от онези жилави домашни растения, които месеци наред могат да издържат без вода. Не е така. Огънят изисква поддържане, защото пламъкът много лесно угасва.

Баба Яга трябва да бъде хранена. Ако огладнее, ще настъпи истински ад.

Дивата душа се храни с нови и абсолютно оригинални неща, неизследвани посоки, всеотдайност към изкуството и работата. Всичко това храни Старата дива майка и ѝ дава плът в нашето психе. Без огъня, нашите велики идеи, нашите оригинални мисли, нашите стремления и копнежи остават „сурови“, а ние — неудовлетворени. От друга страна, ако поддържаме огъня, каквото и да правим, ние ще ѝ доставим удоволствие и ще нахраним дивата си същност.

При развитието на жените, всички тези наклонности за „домакинстване“ — готвенето, прането, метенето, надхвърлят границите на обичайното. Всички тези метафори са начини на възприемане, измерване, хранене, подсилване, пречистване и подреждане на душевния живот.

Василиса е посветена във всичко това и нейната интуиция ѝ помага да изпълни задачите. Интуитивната природа носи способността да измерва нещата от пръв поглед, да претегля за миг, да пречиства от отпадъци мислите и да назовава същността на нещата, да я възпламенява с жизненост, да приготвя суровите идеи, да ги превръща в храна за психето. С помощта на куклата Василиса се научава да подрежда, разбира и почиства психичния дом.

Освен това тя научава, че за да върши работата си, Дивата майка има нужда от много храна. Баба Яга не може да бъде оставена на диета от маруля и кафе без мляко и захар. Ако иска да е близо до нея, жената трябва да осъзнае, че старата вещица има апетит за някои неща. Ако иска да запази връзката си с древната женственост, жената трябва да готви в огромни количества.

Чрез тези задачи Баба Яга научава Василиса да не се плаши от голямото, могъщото, цикличното, непредвидимото, неочакваното, огромното и мащабното, каквито са размерите на Природата, странното, особеното и необичайното.

Според задачите на Василиса циклите на жената са редовно да пречиства мисленето си и да подновява ценностите си. Да пречиства психето си от дреболии, да мете същността си, редовно да почиства умственото и емоционалното си състояние. Да поддържа траен огън под съзидателния живот, системно да готви оригинални идеи, за да подхранва връзката си с дивата природа.

След като прекарва известно време при Баба Яга, Василиса ще придобие част от нейния стил. Ние също — нашата задача е в рамките на ограничените си човешки възможности да следваме нейния образец. И ние се научаваме да го правим, макар че продължаваме да сме изпълнени със страхопочитание, защото в земята на Баба Яга има неща, които летят в нощта и призори отново се събуждат, призовани от дивата инстинктивна природа. Това са костите на мъртвите, които продължават да говорят, това са ветрове, съдби и слънца, луна и небе, които живеят при нея. Ала тя поддържа ред. Денят следва нощта, пролетта следва зимата. При нея няма нищо случайно. Тя е и Стих, и Разум.

В приказката Баба Яга вижда, че Василиса е изпълнила всички задачи и това ѝ доставя удоволствие, но в същото време е малко разочарована, че няма за какво да се скара на момичето. И за да е сигурна, че Василиса не приема нищо за даденост, вещицата ѝ казва: „Това, че успя веднъж да свършиш всичко, не значи, че пак ще успееш. Затова ще ти поставя още няколко задачи за утре. Да видим как ще се справиш, миличка... Иначе...“

С помощта на интуитивно напътствие Василиса отново изпълнява работата и Баба Яга неохотно ѝ дава своето одобрение... както винаги правят стариците, които са живели дълго и са видели много, и на които хем малко им се иска да не са, хем се гордеят с това.

[1] Клото, Лахезис и Атропа — трите сестри мойри (лат. паркi), богини на съдбата, които предели, плетели и срязвали нишката на живота на всеки смъртен. — Б.ред. ↑

[2] В Централна Америка *la máscara* — маската, показва, че човек е постигнал разбирателство с духа, изобразяван и от маската, и от дрехите, които той носи. В западното общество този начин на идентифициране с духа почти не се среща. Но изпреждането на нишка и изтъкването на плат е начин да призове или да получи информация от дух. Има сериозни свидетелства, че някога преденето на нишка и тъкането са били религиозни практики, използвани за опознаване на циклите на живота, смъртта и отвъдното. — Б.а. ↑

[3] Добре е да имате много персони. Така ще можете да изобразявате всеки аспект от същността си във всеки момент. По някое време обаче, особено след средната възраст и по време на старостта,

персоните се променят и проявяват по тайнствени начини. Накрая се получава нещо като „стопяване“ — пълна загуба на персони, и се разкрива „истинската същност“. — Б.а. ↑

[4] Пречистване (лат.). — Б.пр. ↑

[5] За да действа по органичен начин, човек се придържа към сетивността и чувствата и не се стреми към свръхинтелектуализация. Както казваше един от покойните ми колеги, Дж. Вандербърг, понякога е полезно да се разсъждава по начин, разбираем за умно десетгодишно дете. — Б.а. ↑

[6] Това случайно са същите качества на успешния душевен живот, но и на успешния бизнес и финансов живот. — Б.а. ↑

ШЕСТАТА ЗАДАЧА — ОТДЕЛЯНЕ НА ТОВА ОТ ОНОВА

В тази част от приказката Баба Яга поставя на Василиса две задачи, които изискват по-голямо усилие. Психичните задачи на жената са: *да се научи точно да разграничава нещата (отделянето на мухлясалата царица от здравата, отделянето на маковото семе от пръстта). Да наблюдава силата на подсъзнанието и нейното действие, дори когато егото не я осъзнава (чифтовете ръце, които се появяват във въздуха). Да научи повече за живота (царицата) и смъртта (маковото семе).*

Василиса трябва да раздели четири неща — мухлясалата царица от здравата и маковото семе от пръстта. Тази задача е изпълнена от интуитивната кукла. Понякога това подреждане се извършва на толкова дълбоко равнище, че не го осъзнаваме, докато един ден...

Подреждането, за което става дума в приказката, се явява, когато се изправим пред дилема или въпрос, но нищо не ни помага да открием отговора. Ала ако го оставим и по-късно пак се върнем към него, решението може да ни очаква там, където доскоро не е имало нищо. Или... „върви да спиш и виж какво ще сънуваш“^[1]. Може би древната старица ще ти дойде на гости от земята на нощта. Може би ще ти донесе решението или ще ти покаже, че отговорът е под леглото ти, в джоба ти, в някоя книга или зад ухото ти. Често срещано явление е въпросът, зададен преди лягане, да получи отговор на сутринта. В психето има нещо от интуитивната кукла, нещо под, над или в колективното подсъзнание, което подрежда материалите, докато ние спим и сънуваме^[2]. И упованието в тази особеност също е част от дивата природа.

Мухлясалата царица носи двояк символичен смисъл. Като настойка тя може да се използва и като интоксикант, и като лекарство. Един вид гъби се наричат „царевична главня“ — мъхната черна гъба, която расте по царевичното зърно и се смята за халюциногенна.

Различни учени предполагат, че халюциногени от жито, ечемик, маково семе или царица са били използвани в обредите на Елевзинската богиня в древна Гърция. Освен това подреждането на

царевицата е свързано със събирането на лекарства от *curanderas* — стариците лечителки, които все още се срещат в Северна, Централна и Южна Америка. Ние откриваме древните средства на лечителките както в маково семе, приспивателно и барбитурат, така и в пръстта, която от незапомнени времена се използва за мехлеми, компреси и бани, а в някои случаи се приема дори вътрешно^[3].

Това е един от най-интересните пасажки в приказката. Прясната царевица, мухлясалата царевица, маковото семе и пръстта са останки от древна фармакопее. Те се използват като балсами, чай и компреси. Като метафори те са също лекарства за ума — едни подхранват, други успокояват, едни предизвикват отпуснатост, други стимулират. Те са аспекти на циклите Живот/Смърт/Живот. Баба Яга не само иска от Василиса да отдели това от онова, да определи разликата между нещата — като истинската любов от измамната или поклъващия от умирация живот — но и я кара да разграничи едно лекарство от друго.

Подобно на сънищата, които могат да се разбират на обективно равнище, но въпреки това запазват субективна реалност, и елементите на храната и лекарствата съдържат символично напътствие. Също като Василиса ние трябва да подредим своите психични лекове, да подреждаме, подреждаме, подреждаме, за да разберем, че храната за психето също е лекарство и да изтръгнем истината, същността от тези елементи.

Всички тези елементи и задачи разкриват на Василиса природата на силата Живот/Смърт/Живот и я учат да се грижи за нея. Понякога, за да приближа някоя жена до тази природа, аз ѝ предлагам да се грижи за градина. Градината представлява дивото психе. Тя е конкретна връзка с живота и смъртта. Може да се каже, че градината е религия, защото дава дълбоки психологически и духовни уроци. Всичко, което може да се случи с една градина, може да се случи с душата и с психиката — киша, засуха, зарази, горещина, буря, наводнение, изпотъпкване, чудеса, умиране, възраждане, цъфтеж, благодат, излекуване, изобилие, красота.

Докато се грижат за градината, жените си водят дневник и записват признаците на даването и отнемането на живот. Всеки запис „сварява психична супа“. В градината ние се упражняваме да оставяме да живеят и умират мисли, идеи, предпочитания, желания и дори

любов. Ние засаждаме, изкореняваме, заравяме. Ние изсушаваме семето, засяваме го, поливаме го, храним го и откъсваме растението.

Градината е упражнение по медитация. Така се научаваме да разбираме кога е настъпил моментът нещо да умре. В градината човек може да види как идва времето нещо да даде плод. В градината човек усеща дъха на великата дива Природа.

Чрез медитацията ние признаваме, че цикълът Живот/Смърт/Живот е естествен. Даването и отнемането на живот трябва да се сприятелят, завинаги да се обикнат. В този процес ние ставаме като дивата цикличност. Придобиваме способността да вдъхваме енергия, да подсилваме живота и да се отдръпваме от пътя на онова, което умира.

[1] Юнг смята, че човек може да установи връзка с най-древния източник чрез сънищата. (*C. G. Jung. Speaking*. Ed. by William McGuire and R. F. C. Hull, [Princeton: Princeton University Press, 1977]). — Б.а. ↑

[2] Това всъщност е явление на хипногигични и хипнопомпни състояния, които са нещо между сън и бодърстване. Доказан факт е, че въпрос, зададен в началото на „зрачната“ фаза на съня, води до „преглеждане на архивните данни“ в по-късните фази и увеличава способността за даване на директен отговор след събуждането. — Б.а. ↑

[3] В горите близо до родното ми място живееше една старица. Тя изяждаше по една чаена лъжичка пръст дневно. Казваше, че това отблъсква скръбта. — Б.а. ↑

СЕДМАТА ЗАДАЧА — РАЗБУЛВАНЕ НА ТАЙНСТВАТА

След успешното изпълнение на задачите Василиса задава на Баба Яга няколко въпроса. Задачите на жената от този етап са: *да се опита да научи повече за природата и функцията на силата Живот/Смърт/Живот (Василиса пита за конниците). Да научи истината за способността да разбира всички елементи на дивата природа („от много знание човек рано остарява“)*^[1].

Всички ние започваме с въпросите: „Каква всъщност съм аз? Каква е работата ми тук?“. Баба Яга ни учи, че ние сме силата Живот/Смърт/Живот, че това е нашият цикъл, че това е нашето проникване в дълбоката женственост. Когато бях малка, една от моите лели ми разказа семейната легенда за „Водните жени“. На брега на всяко езеро живеела млада жена със стари ръце. Първата ѝ работа била да вдъхва *tüz* — нещо, което мога да ви опиша само като „душа“ или „душевен огън“ — на десетки красиви порцеланови патици. Втората ѝ работа била да завърта дървените ключове в ключалката на гърба на патиците. Когато пружината се развивала и патиците падали на земята, телата им се разбивали на парчета. Жената махвала с престилката си към освободените души и ги пращала да летят в небето. Четвъртата ѝ работа била да вдъхва *tüz* на други красиви порцеланови патици, да завърта ключовете им и да ги освобождава...

Историята за *tüz* е едно от най-ясните обяснения на функциите на майката Живот/Смърт/Живот. От психична гледна точка Майка Никс, Баба Яга, Водните жени, *La Que Sabe* и Дивата жена са различни образи, различни възрасти, настроения и аспекти на Дивата богиня — майка. Вдъхването на *tüz* в нашите идеи, в нашия живот, в живота на онези, които докосваме — това е нашата задача. Пращането на душата в нейния дом — това е нашата задача. Освобождаването на порой от искри, сътворяването на светлина, за да откриваме пътя си в нощта — това е нашата задача.

Василиса пита за конниците, които е видяла по пътя към къщурката на Баба Яга — белия конник на бял кон, червения конник на червен кон и черния конник на черен кон. Подобно на Деметра, Баба Яга е стара конна богиня майка, свързана със силата и плодовитостта

на кобилата. Нейната къщурка е конюшня за различните по цвят коне и техните ездачи. Тези двойки придвижват слънцето по небето денем, а нощем хвърлят над земята тъмното покривало. Ала има още нещо.

Черният, червеният и белият конник носят древните цветове, които символизират раждането, живота и смъртта. Тези цветове също представляват идеите за раждане, смърт и прераждане: черният е изчезването на старите човешки стойности, червеният е принасянето в жертва на най-скъпите човешки илюзии, а белият е новата светлина, новото познание, което идва от преживяването на първите два.

През Средните векове са използвани думите *nigredo* — черно, *rubedo* — червено, и *albedo* — бяло. Те описват алхимията^[2], която следва цикъла на Дивата жена, функцията на майката Живот/Смърт/Живот. Без символите на изгрева, светлината и тайнствения мрак тя няма да е такава, каквато е. Без изгрева на надеждата в нашите сърца, без ясната светлина — била тя свещ или слънце — която да ни показва разликата между нещата, без нощта, която може да успокои всичко, от която може да се роди всичко, ние няма да имаме полза и от своята дива природа.

Цветовите в приказката са изключително важни, защото всеки от тях носи в себе си природата на живота и природата на смъртта. Черното е цветът на пръстта, плодородието, фундаменталната материя, в която се посяват идеите. И в същото време черното е цветът на смъртта, угасването на светлината. Черното има и трети аспект. То е също цветът, свързан с онзи свят между световите, цветът на *La Loba*, защото черното е цветът на раждането. Черното е обещание, че скоро ще научите нещо, което до този момент не сте знаели.

Червеното е цветът на жертвоприношението, гнева, мъчението и убийството. И в същото време червеното е цветът на кипящия живот, динамичната емоция, събуждането, ероса^[3] и копнежа. Този цвят се смята за силно лекарство за психично разстройство, цвят, който събужда апетит. Съществува един универсален образ, познат под името „червената майка“^[4]. Тя не е толкова известна, колкото черната майка или черната мадона, но следи нещата, които „преминават“. Особено я почитат родилките, защото онзи, който напуска или идва на този свят, трябва да прекоси нейната червена река. Червеното е обещание, че скоро ще настъпи изгрев или раждане.

Бялото е цветът на новото, чистото, девственото. То също е цветът на освободилата се от тялото душа, на необременения от плътта дух. Това е цветът на закърмването, на майчиното мляко. И обратно, това е цветът на мъртвите, на нещата, които са изгубили своята жизненост. Когато господства белотата, за момента всичко е *tabula rasa* — неизписана плоча. Бялото е обещание, че има достатъчно храна нещата да започнат наново, че празнотата или пустотата ще се изпълни.

Освен конниците и Василиса, и нейната кукла са облечени в червено, бяло и черно. Василиса и куклата са алхимични *anlagen*. Заедно те превръщат Василиса в малка бъдеща майка Живот/Смърт/Живот. В приказката има две раждания. Животът на момичето се възражда от куклата и от срещата с Баба Яга, а оттук и чрез задачите, които Василиса изпълнява. В приказката има и две смърти: на прекалено добрата майка, а после и на мащехата. И все пак ние виждаме, че тази смърт е естествена и накрая носи много по-богат живот на младата душа.

Ето защо това приемане на живота и смъртта е изключително важно. Такъв е изконният естествен ритъм, който жените са създадени да разбират... и с който да живеят. Осъзнаването на ритъма прогонва страха, защото ние очакваме бъдещето, земята се издува и изхвърля навън плода си. Куклата и Баба Яга са дивите майки на всички жени — те ни дават интуитивните дарби както на лично, така и на божествено равнище. Това е парадоксът и урокът на инстинктивната природа. Това е нещо като вълчи будизъм. Което е едно, е и две. Което е две, прави три. Което живее, ще умре. Което умира, ще живее.

Ето какво иска да каже Баба Яга с думите „от много знание човек рано остарява“. Всяка от нас трябва да знае определени неща на всяка възраст и на всеки етап от живота си. В приказката разбирането на смисъла на ръцете, които се появяват във въздуха и изстискват маслото от царевицата и маковото семе — сами по себе си животворни и смъртоносни средства — означава да искаш да знаеш прекалено много. Василиса пита за конете, но не и за призрачните ръце.

На млади години попитах своята приятелка Булгана Робинович, възрастна разказвачка от Кавказ, която живееше в малка руска ферма в Минесота, как вижда тази част от приказката, в която Василиса „просто знае“, че не бива да задава повече въпроси. Тя ме погледна с

останалите си без мигли очи на старо куче и отвърна на своя развален английски:

— Просто има неща, които човек не може да разбере. — После загадъчно се усмихна, кръстоса крака и това беше всичко.

Да се опитваме да разберем загадката на появяващите се и изчезващи слуги във формата на безплътни ръце е все едно да се опитваме да проумеем същността на необяснимото. Като предупреждават Василиса да не задава този въпрос, куклата и Баба Яга я съветват да не призовава едновременно прекалено много необясними сили от подземния свят и това е правилно, защото макар че проникваме в него, ние не искаме завинаги да останем там.

Тук Баба Яга загатва за друг цикличен комплекс — циклите на женския живот. С течение на времето жената разбира все повече от тези вътрешни ритми, сред които ритмите на съзидателността, ритмите на самотата, играта, отдиха, сексуалността и лова. Не бива да припираме — познанието ще дойде само. Трябва да приемем, че някои неща не са ни достъпни, въпреки че ни въздействат и обогатяват. В моя род обичат да казват: „Някои неща са Божия работа“.

И така, след изпълнението на тези задачи, „наследството на дивите майки“ придобива по-дълбоко измерение. Интуитивните сили произтичат и от човешката, и от душевната страна на психето. Сега виждаме куклата като учителка, от една страна, и Баба Яга — от друга.

[1] В устната и писмената традиция на приказките има много противоречия по този въпрос. Според някои приказки, ако е мъдър на млади години, човек ще живее дълго. Други предупреждават, че да си стар на млади години не е толкова добре. За сравнение, някои от тях са поговорки, които могат да се разбират по различни начини в зависимост от културата и периода, от който произхождат. Други обаче според мен са нещо като коани, а не напътствия. С други думи, изразите трябва да предизвикват размисъл, а не да се възприемат буквално, размисъл, който евентуално може да доведе до сатори или внезапно осенение. — Б.а. ↑

[2] Тази алхимия може би произлиза от наблюдения, далеч по-древни от метафизичните трудове. Няколко възрастни разказвачки от Източна Европа и Мексико са ми казвали, че символиката на черното, червеното и бялото идва от менструалния и възпроизводственият

цикъл на жената. Черното е отделената вътрешна обвивка на матката, когато жената не е бременна. Червеното символизира и задържането на кръвта в матката по време на бременност, и кървавото петно, което известява за началото на родилните мъки и за раждането на новия живот. Бялото е майчиното мляко, което тече, за да нахрани детето. Това се смята за пълен цикъл на преобразяване и ме кара да се замисля дали алхимията представлява по-късен опит за създаване на съд, подобен на матката и цял комплекс от символи и действия, които да дават някакво приближение до циклите на мензиса, бременността, раждането и кърменето. Струва ми се вероятно да има архетип на бременността, който не бива да се възприема буквално и влияе на двата пола, които трябва да намерят начин да го изтълкуват символично за себе си. — Б.а. ↑

[3] В психоанализата — либидо или инстинкт за самосъхранение. — Б.пр. ↑

[4] От много години проучвам червения цвят в митовете и приказките — червената нишка, червените обувки, червената пелерина и т.н. Смятам, че много фрагменти от митове и приказки произлизат от древните „червени богини“, божества, управляващи целия спектър на женското преображение — всички „червени“ събития — сексуалност, раждане и еротичност, и първоначално част от тройния архетип на раждане, смърт и прераждане, както и от появата и залеза на слънчевия мит по целия свят. — Б.а. ↑

ОСМАТА ЗАДАЧА — ЗАСТАВАНЕ НА ЧЕТИРИ КРАКА

Получената от покойната майка на Василиса благословия отблъсква Баба Яга. Тя дава на Василиса светлина — огнен череп на пръчка — и ѝ казва да си върви. Задачите на жената в тази част от приказката са следните: *да приеме могъщата способност да вижда и въздейства на другите (получаването на черепа). Да разглежда житейските ситуации в тази нова светлина (намирането на обратния път при мащехата и доведените сестри).*

Дали Баба Яга е отблъсната, защото Василиса е получила майчината си благословия, или я отблъсква изобщо благословията? Всъщност нито едното, нито другото. От гледна точка на по-късните монотеистични напластявания в приказката, очевидно посоката в повествованието е изместена така, че Баба Яга сякаш се страхува от благословията на Василиса. По този начин тази Стара дива майка (навярно датираща още от неолитната епоха) се демонизира и се демонстрира господството на новата християнска религия над старата.

Оригиналната дума в приказката може да е била заменена с „благословия“, за да се насърчи покръстването, но според мен същността на първоначалния архетипен смисъл все пак се е запазила. Въпросът за майчината благословия може да се интерпретира по следния начин. Баба Яга не е отблъсната от самата благословия, а от факта, че благословията идва от прекалено добрата майка — милия, покорен аспект на психето. За да остане вярна на себе си, Баба Яга не бива да е много близо до прекалено успокояващата, прекалено плахата страна на женската природа.

Въпреки че е способна с безкрайна нежност да вдъхне живот на едно дете, Баба Яга знае, че трябва да остане в собственото си царство — подземния свят на психето. Царството на прекалено добрата майка е горният свят. Макар че кротостта може да съществува с дивото, дивото не е в състояние дълго да съществува с кротостта.

Когато възприемат този аспект на Баба Яга, жените престават безапелационно да приемат всичко, което срещат по пътя си. За да се дистанцира от милата благословия на прекалено добрата майка, жената

постепенно се научава не само да гледа, но и да преценява с присвити очи, а после и да не понася глупациите.

След като е изпълнила задачите на Баба Яга и е придобила способност, каквато по-рано не е притежавала, Василиса получава част от силата на дивата вещица. Някои жени се боят, че това дълбоко инстинктивно и интуитивно познание ще ги направи безразсъдни, но този страх е безпочвен.

Тъкмо обратното. Липсата на интуиция, на усещане за циклите води до взимане на решения с отрицателни, дори катастрофални резултати. Този вид „вещерско“ познание по-често води жените напред чрез постепенно натрупване и обикновено ги напътства, като им дава ясна представа за „онова, което се крие зад“ мотивите, идеите, действията и думите на другите.

Ако инстинктивното психе предупреждава „Внимавай!“, жената трябва да го послуша. Ако дълбоката интуиция казва: „Направи това, направи онова, тръгни натам, спри тук, продължи напред“, жената трябва да коригира плана си. Тя не бива да се съветва с интуицията си само веднъж и после да я забрави. Трябва да се обръщаме към нея по целия път, независимо дали се борим с демона в себе си, или изпълняваме задача във външния свят. Няма значение дали женските грижи и стремежи са лични, или глобални. На първо място всяко наше действие трябва да започва с подсилване на духа.

А сега да помислим за светещия череп. Този символ е свързан с онова, което някои археолози от старата школа наричат „култ към предците“^[1]. В по-късните археорелигиозни варианти на приказката забучените на колове черепи принадлежат на хора, които Баба Яга е убила и изяла. Но в по-древните религиозни обреди на култа към предците костите и главно черепите се разглеждат като средство за призоваване на духове^[2].

В култа към предците се смята, че безвремето познание за прародителите на общността продължава да живее в самите им кости. Черепът се приема за вместилище, което запазва могъща част от душата... и ако бъде помолена, тя може да призове духа на покойния, за да даде съвет. Лесно можем да си представим, че душевната същност живее в челото, като очите са прозорци, устата — врата, и ушите — комини.

Следователно, когато дава на Василиса светец череп, Баба Яга всъщност ѝ дава изображение на старица, „мъдра прародителка“, което цял живот да носи със себе си. Вещицата я посвещава в матрилинейното наследствено познание, което остава цяло и процъфтява в пещерите и каньоните на психето.

И ето че Василиса навлиза в мрачната гора със светещия череп. След като дълго е търсила Баба Яга, сега тя се завръща у дома по-сигурна, по-уверена, с поглед, насочен право напред. Това е изкачването от посвещаването в дълбоката интуиция. Интуицията е вградена в нея като диамант, поставен в корона. Когато е стигнала дотук, жената е успяла да се откъсне от закрилата на своята вътрешна прекалено добра майка, научила се е да очаква и сама да се справя с препятствията във външния свят. Тя е осъзнала вътрешните си тъмни и потискащи врагове — мащеха и доведени сестри, разбрала е, че искат да я погубят.

Превъзмогнала е мрака, като се е вслушвала във вътрешния си глас и е издържала пред лицето на вещицата, която е страна от собственото ѝ психе, ала в същото време и могъща дива природа. По този начин тя придобива способността да разбира ужасяващата и съзнателна сила — и своята, и тази на другите. Край на „Но аз се страхувам от него/нея/това“.

Жената е изпълнила задачите на психичната богиня вещица, подхранила е връзката, пречистила е персоните, запазила е ясна мисълта си. Оpozнала е тази дива женска сила и нейните навици. Научила се е да разграничава мислите от чувствата. Научила се е да разпознава великата дива сила в своето психе.

Осъзнала е цикъла Живот/Смърт/Живот и свързаната с него женска дарба. С тези новопридобити „вещерски“ способности на нея вече не ѝ липсва увереност. Получила наследството на майките — интуиция от човешката страна на своята природа и диво познание от онази страна на психето, която е обитавана от *La Que Sabe* — тя има достатъчно сили. Навлиза в живота и уверено, женствено крачи напред. Тя е призовала цялата си мощ и гледа на света и живота в тази нова светлина. Да видим какво ще се случи, когато жената започне да се държи по този начин.

[1] През XIX век антропологията погрешно характеризира тази племенна почит към мъртвите предци и ритуалното запазване на житейските истории на предците като форма на „култ“. Това грешно разбиране все още се среща в „модерната“ литература. Според мен обаче, а аз вече десетилетия ръководя семейния ритуал на *Día de los muertos* — „култа към предците“, старият термин на класическата антропология трябва да се замени с „родство с предците“, тоест жива връзка с почитаните предшественици. Ритуалът на това родство почита семейството, благославя идеята, че ние не сме разделени едни от други, че човешкият живот не е безсмислен и особено, че добрите и забележителните дела на предците са от огромно значение за нас, че ни учат и напътстват. — Б.а. ↑

[2] В Чатал Хююк, неолитно селище, което в момента се проучва в Анатолия (Мала Азия), са открити много женски кости. — Б.а. ↑

ДЕВЕТАТА ЗАДАЧА — ПРЕОБРАЗЯВАНЕ НА СЯНКАТА

Василиса се прибира у дома със светеция череп. Тя едва не го захвърля, но черепът я успокоява. Когато момичето влиза в къщата, черепът поглежда мащехата и доведените сестри и ги изпепелява. След това Василиса живее дълго и честито^[1].

Психичните задачи на жената на този етап са следните: *да използва острото си зрение (огнените очи), за да разпознава и реагира на негативната сянка в собственото си психе и/или на негативните аспекти на личностите и събитията във външния свят. Да преобразява негативните сенки в своето психе с вещерски огън (злата мащеха и доведените сестри, които преди това са измъчвали Василиса, са превърнати във въглени).*

Василиса носи светеция череп пред себе си, докато върви през гората, и куклата ѝ показва обратния път. „Върви натам, а сега насам.“ Предишното мило и кротко момиче вече е жена, която се ръководи от собствената си сила.

От очите, ушите, носа и устата на черепа се излъчва огнена светлина. Това е друга проява на всички психични процеси, свързани със способността за точно разграничаване на нещата. Налице е и връзка с култа към предците, а оттук и с паметта. Ако Баба Яга беше дала на Василиса капачка от коляно, интерпретацията на символа щеше да е друга. Ако ѝ беше дала кости от китка, гръбначен прешлен или каквато и да е друга кост — освен, може би, женски таз — смисълът нямаше да е същият^[2].

Черепът е друг символ на интуицията — той не наранява Баба Яга или Василиса, защото също притежава разграничителна способност. Сега Василиса носи пламъка на познанието — тя притежава тези могъщи сетива. Може да чува и вижда, да усеща мириса и вкуса на нещата. Тя си е върнала своята същност. Тя притежава куклата, притежава сетивността на Баба Яга, притежава светеция череп.

Василиса за миг се изплашва от силата, която носи, и понечва да захвърли черепа. С тази страховита мощ не е чудно, че егото смята за по-добре, по-лесно и по-безопасно да се избави от горящата светлина,

защото е прекалено много и чрез нея Василиса е станала прекалено могъща. Ала свръхестественият глас на черепа ѝ казва да запази спокойствие и да продължи напред. И тя е в състояние да го стори.

Всяка жена, която възвръща интуицията и „вещерските“ си сили, преживява момент, в който се изкушава да се откаже от тях, защото какъв е смисълът да ги вижда и знае? Светлината на черепа е безпощадна. На тази светлина старите изглеждат грохнали, красивите — великолепни, глупавите — безумни, пияните — пияници, неверните — безбожници. Невероятното се превръща в чудо. Светлината на черепа вижда онова, което вижда, тя е вечната светлина и осветява пътя на жената като присъствие, което се движи малко пред нея и известява какво я очаква.

Но когато вижда и усеща по този начин, човек трябва да направи нещо, за да реагира на видяното. Дълбоката интуиция, могъщата сила изисква работа. На първо място, жената трябва да осъзнае негативните сили и нарушеното равновесие във вътрешния и външния свят. Второ, тя трябва да е готова да промени онова, което вижда.

Вярно е, не ви заблуждавам: по-лесно е да отхвърлиш светлината и отново да заспиш. Вярно е, понякога наистина е трудно да носим пред себе си светещия череп. Защото с него ние ясно виждаме всички свои и чужди страни, и безобразното, и божественото, и всички междинни състояния.

И все пак с тази светлина осъзнаваме чудесата на дълбоката красота в света и хората. С тази всепроникваща светлина виждаме доброто сърце зад лошата постъпка, добрата душа, смазана под омразата. С нея разбираме много неща, вместо само озадачено да ги наблюдаваме. Тази светлина ни помага да разграничаваме пластове на личността, намеренията и мотивите на другите. Тя е жезълът на познанието. Тя е огледалото, в което се усещат и виждат всички неща. Тя е дълбоката дива природа.

Ала има моменти, в които нейните послания са мъчителни и почти непоносими: защото светещият череп също ни показва къде назряват предателства, посочва ни липсата на смелост при хора, които твърдят обратното. С него виждаме завистта, която се крие като лед зад топлата усмивка. Що се отнася до самите нас, тази светлина е също толкова ярка: тя огрява и нашите съкровища, и нашите недъзи.

Това са нещата, които ни е най-трудно да приемем. В този момент винаги ни се иска да се откажем от това наше проклето познание. Но ако се вслушаме в Същността, ще чуем силния ѝ глас: „Не ме отхвърляй. Запази ме. Ще видиш“.

Докато върви през гората, Василиса несъмнено си мисли за мащехата и доведените си сестри, които са я изпратили на сигурна смърт, и макар че има добро сърце, черепът не е такъв. Неговата функция е да бди. Затова, когато ѝ се приисква да го захвърли, ние знаем, че Василиса си мисли за мъката, която идва от познанието за себе си и за другите, за природата на света.

Тя се прибира у дома и мащехата, и доведените ѝ сестри ѝ казват, че нямат огън, че въпреки усилията си не са успели да се сдобият със светлина. И това е абсолютната истина за душата на всяка жена, когато тя е възвърнала своята дива сила. В този момент нещата, които са я потискали, нямат либидо, защото плодотворното пътуване го е изчерпало. Без либидо негативните аспекти на душата, онези, които потискат съзидателния живот на жената или я принуждават да пражосва времето си с дреболии, се превръщат в „празни ръкавици“.

Светецният череп се вижда в мащехата и доведените сестри. Възможно ли е негативният аспект на душата да бъде превърнат във въглени само чрез внимателно наблюдение? Да, възможно е. Последователното му осъзнаване може да го изчерпа. В един от вариантите на приказката злите жени са превърнати в овъглена кора, в друг — в три черни въгленчета.

Трите черни въгленчета са много древна и интересна идея. Малката черна *точича* често се смята за начало на живота. В зависимост от различните преводи на Стария завет, Господ създал първия мъж и първата жена от земя, пръст или кал. Колко точно пръст? Никой не знае. Но в други разкази за сътворението светът и неговите обитатели често се създават от точичата, от едно зрънце, от едно-единствено малко тъмно петънце^[3].

По този начин трите въгленчета са в царството на майката Живот/Смърт/Живот. Те са почти унищожени. Лишени са от либидо. Сега може да се случи нещо ново. В повечето случаи, когато съзнателно лишим нещо психично от живот, то се свива и енергията му се освобождава или преобразува.

Пресушаването на злата мащеха и доведените сестри има и друга страна. Човек не може да запази познанието, получено от срещата с Вещицата богиня, носенето на огнената светлина и т.н., ако живее с жестоки хора във външния или вътрешния свят. Ако някой с отвращение вдига очи към тавана, когато сте в стаята, когато говорите, когато действате и реагирате, той потиска страстите — вашите, а навярно и своите. Този човек не се интересува от вас, вашата работа и вашия живот.

Жената трябва мъдро да избира приятелите и любимите си, защото те могат да се превърнат в злата мащеха и доведените сестри. Любимият може да застраши и/или унищожи дори нашите най-трайни връзки със собствените ни цикли и идеи. По-добрият вариант е човек, изтъкан от яки психични „мускули“ и нежна плът. За Дивата жена също е от полза, ако той е чувствителен към свръхестественото, ако е способен да „вижда“ в сърцето ѝ.

Когато Дивата жена има идея, приятелят или любимият никога няма да каже: „Ами, не знам... звучи ми адски тъпо (прекалено грандиозно, неизпълнимо, скъпо и т.н.)“. Добрият приятел никога няма да изрече тези думи. Вместо тях той ще каже: „Не съм сигурен, че разбирам. Обясни ми как го виждаш“.

Любим/приятел, който се отнася с теб като с живо растящо създание, също като с дървото в парка, фикуса вкъщи или розите на двора... Любим и приятели, които гледат на теб като на истинско дишащо същество, човешко същество, да, ала сътворено от най-прелестни и вълшебни неща... Любим и приятели, които подкрепят същността ти... Това са хората, които търсиш. Те ще са приятели на душата ти.

Единственият начин да поддържаме връзката си с дивото е да се вслушваме в *истинските си желания*. Това е отделянето на маковото семе от пръстта. В този смисъл едно от най-важните разграничения е разликата между нещата, които ни махат с ръка от външния свят, и онези, които ни зоват от душата ни.

Ето как става. Представете си „шведска маса“, отрупана с бита сметана, съомга, бухтички, телешко филе, плодова салата, мексикански деликатеси, ориз, къри, кисело мляко и безброй други вкуснотии. Представете си, че ги разглеждате и виждате някои неща, които ужасно

ви харесват. Казвате си: „А! Много ми се ще да си хапна от това и онова“.

Някои жени и мъже взимат всичките си решения точно по този начин. Светът около нас постоянно ни мами, вмъква се в живота ни, поражда апетити там, където допреди това не е имало. Така ние избираме нещо, защото случайно е изникнало под носа ни в този момент. Не е задължително да го искаме, но може да е интересно и колкото повече го гледаме, толкова повече ни привлича.

Когато сме свързани с инстинктивната Същност, с естествената, дива *душа* на женствеността, ние плъзгаме поглед пред себе си и си казваме: „За какво съм гладна“. Без да гледаме нищо външно, ние се обръщаме към себе си и питаме: „За какво копнея? Какво искам в момента“. И отговорът обикновено не закъснява: „А, струва ми се, че искам... ето това или онова... Да, искам хей онова“.

Има ли го на „шведската маса“? Може би да, а може би не. В повечето случаи навярно не. Налага се да го потърсим — понякога доста дълго. Но накрая ще го открием и ще се радваме, че сме се посъветвали с по-дълбоките си желания.

Това разграничение, на което Василиса се научава, като отделя маковото семе от пръстта и мухлясалата царевица от здравата, е един от най-трудните за усвояване уроци, защото изисква дух и воля и често означава да не получим веднага желаното. Това става най-ясно при избора на партньори и любими. Любимият не може да се избере като *a la smorgasbord* — от „шведска маса“. Любимият трябва да се избере съобразно копнежите на душата. Ако го изберем, само защото сме зърнали нещо, от което ни потичат слюнки, никога няма да задоволим жаждата на душевната Същност. И тъкмо такава е предназначението на интуицията — тя е пряк пратеник на душата.

Ако ви се открие възможност да си купите велосипед или да заминете за Египет и да видите пирамидите, вие трябва за момент да оставите тази възможност настрана, да се обърнете към себе си и да се запитате: „За какво съм гладна? За какво копнея? Може би искам мотор вместо велосипед? Може би искам да замина при баба си, която не съм виждала от години“. Не е задължително решенията да са много важни. Но сериозна или не, идеята трябва да се обмисли, като се посъветваме с инстинктивната си същност с помощта на единия или няколкото

налични аспекта, символизирани от куклата, Баба Яга и светеция череп.

Друг начин за подсилване на връзката с интуицията е да не позволявате на никого да потиска жизнената ви енергия... с други думи вашите възгледи, мисли, идеи, ценности, идеали. На този свят съвсем малко неща са верни/грешни или добри/лоши. Ала много са полезни/вредни. Има и неща, които понякога са пагубни, и други, които са градивни. Някои действия са добронамерени, други не. Но както добре знаете, никоя градина не може да цъфти непрекъснато. Оставете вродените си цикли да диктуват възходящите и низходящите цикли на живота ви, а не други сили или личности извън вас, нито вътрешните ви отрицателно насочени комплекси.

Част от нашите вродени цикли са някои постоянни закономерности, с които трябва да сме в синхрон. Също като сърдечните камери, които се пълнят и изпразват, ние се „научаваме да научаваме“ ритъма на цикъла Живот/Смърт/Живот, вместо да ставаме негови мъченици. Това е като скачане на въже. Ритъмът вече съществува — вие залитате назад-напред, докато го усвоите. После просто започвате да скачате. Няма нищо сложно.

Освен това интуицията дава алтернативи. Когато сте свързани с инстинктивната Същност, винаги имате най-малко четири възможности — двете противоположни, средната и „установената след по-нататъшно обмисляне“. Ако сте откъснати от интуицията си, може да си мислите, че имате само една възможност и тя да ви се струва нежелателна. И навярно смятате, че това ще ви накара да страдате. Но ще се насилите да я осъществите. Не, има по-добър начин. Използвайте вътрешния си слух, вътрешното си зрение, вътрешната си същност. Последвайте я. Тя знае как да постъпи.

Една от най-забележителните особености на интуитивната и инстинктивната природа е, че тя поражда надеждна спонтанност. Спонтанността не означава неблагоприятие. Жената трябва да е наясно със способностите си. Шехерезада е отличен пример за това. Тя използва ума си, за да достави удоволствие, като в същото време прави така, че халифът да я цени. Да сме истински, не означава да сме безразсъдни, а да слушаме *La voz mitologica* — Митологичния глас. Това се постига, като за момент „запушваме устата“ на егото и оставяме да говори онова, което иска да говори.

Във външната действителност всички ние имаме достъп до малки диви майки от плът и кръв. Щом видите тези жени, нещо във вас подскача, нещо във вас си мисли: „Ма-ма“. Хвърляте само един поглед и си казвате: „Аз съм нейна потомка, аз съм нейно дете, тя е моя майка, моя баба“. В случая с *un hombre con pechos*, образно казано „мъж с гърди“, може да си помислите: „А, дядо“ или „А, мой брат, мой приятел“. Просто знаете, че този мъж „кърми“. (Парадоксално: те едновременно са изключително мъжествени и очевидно женствени. Те са като приказната кръстница, като наставница, като майката, която никога не сте имали или поне не сте имали достатъчно дълго — това е *un hombre con pechos*^[4]).

Всички тези човешки същества могат да се нарекат „малки диви майки“. Обикновено всеки има поне една. Ако имаме късмет, през живота си ще срещнем няколко. В момента на срещата вие в повечето случаи сте възрастни или поне в края на юношеството. Те коренно се различават от прекалено добрата майка. Малките диви майки ви насочват, гордеят се с вашите успехи. Те са критични към грешните идеи в и около вашия съзидателен, емоционален, духовен и интелектуален живот.

Тяхната цел е да ви помагат, да усъвършенстват вашите умения, да укрепват връзката ви с дивите инстинкти и да разкриват най-добрата ви същност. Те напътстват възстановяването на интуитивния живот. И ликуват, когато установите контакт с куклата, гордеят се, когато откриете Баба Яга, триумфират, когато видят, че се връщате, понесли пред себе си светеция череп.

Вече се убедихме, че е опасно да останем наивни и прекалено добри. Но вие може би още не сте убедени, може би си мислите: „О, божичко, кой иска да е като Василиса?“. И аз ви отговарям — вие. Вие искате да сте като нея, да постигнете онова, което е постигнала тя, да тръгнете по оставената от нея пътека, защото това е единственият начин за запазване и развиване на душата. Дивата жена е онази, която предизвиква, която твори и която унищожава. Тя е примитивната творческа душа, която прави възможно съзиданието и изкуството. Тя създава гората около нас и ние започваме да възприемаме живота от тази нова и оригинална перспектива.

И тук, в края на посвещаването в женското психе, ние имаме млада жена с огромен опит, която се е научила да се опира на своето

познание. Тя е изпълнила всички изисквания на пълното посвещаване. Короната ѝ принадлежи. Може би разпознаването на интуицията е полесната задача, а осъзнаването ѝ, проникването в цикъла Живот/Смърт/Живот е далеч по-трудна цел, но в същото време носи огромно удовлетворение.

Баба Яга е като Майка Никс, майката на света, другата богиня на цикъла Живот/Смърт/Живот, богинята творец. Тя създава, оформя, вдъхва живот, тя приема душата след смъртта. Като вървим по нейните стъпки, ние се научаваме да оставяме да се ражда онова, което трябва да се роди. Природата не иска разрешение. Цъфтете и раждайте винаги, когато го искате. Като възрастни ние нямаме нужда от разрешение, а от много повече окуражаване да следваме дивите цикли, от много повече вътрешно зрение.

В края на приказката става ясно, че Василиса се е научила и да допуска смъртта на онова, което трябва да умре. Нима тя надава писък и припада, когато черепът започва да гори злите жени? Не. Онова, което трябва да умре, трябва да умре.

Как се взима такова решение? *La Que Sabe* знае. Посъветвайте се с нея. Тя е Вечната майка. Нищо не я изненадва. Тя е виждала всичко. Допускането на смъртта не е противно на природата на повечето жени, а само на тяхното възпитание. Това може да се поправи. Всички ние знаем в своите *los ovarios* кога е време за живот и кога за смърт. Може да се опитваме да се самозаблуждаваме поради различни причини, но го знаем.

Показва ни го светецният череп.

[1] Има други варианти на тази история, както и други епизоди и епизоди. — Б.а. ↑

[2] Виждаме символа на таза в паници и икони от Източните части на Балканския полуостров и Югославия, които Гимбутас датира от V-VI хил.пр.Хр. Marija Gimbutas, *The Goddesses and Gods of Old Europe: Myths and Cult Images* (Berkeley: University of California Press, 1974. Updated ed., 1982). — Б.а. ↑

[3] Образът на точицата или петънцето също се явява в сънищата, често като нещо, преобразено в полезна вещ. Някои мои колеги лекари предполагат, че това символизира ембриона в първата

фаза от неговото развитие. Разказвачките от моето семейство често го наричат „яйцеклетка“. — Б.а. ↑

[4] Възможно е духът и съзнанието на индивида да носят нещо като усещане за пол и тази мъжественост или женственост на духа и т.н., независимо от физическия пол, да е вродена. — Б.а. ↑

4.

ПАРТНЬОРЪТ: СВЪРЗВАНЕ С ДРУГИЯ

ХИМН ЗА ДИВИЯ МЪЖ: МАНАУИ

Ако искаме мъжете да ни познават, истински да ни познават, ние трябва да им разкрием част от вътрешното си познание. Някои жени казват, че им е омръзнало, че вече са положили прекалено много усилия. Аз смирено допускам, че те са се опитвали да научат мъж, който не е искал да се учи. Повечето мъже обаче искат да се учат. Когато мъжете проявят такава готовност, идва моментът да им разкриете някои неща — не просто така, а защото ви е помолило друго човешко същество. Ще видите. И така, ето някои от нещата, които ще помогнат на мъжа да разбере, да срещне жената по средата на пътя, ето езика, нашия език.

Също като в живота, в митовете няма съмнение, че Дивият мъж търси своята невеста. В приказките на келтите има прочути двойки диви божества, които са влюбени едно в друго. Те често живеят под езеро и са пазители на подземния живот и подземния свят. Във вавилонските митове кедробедрата Инана зове своя любим — Бика орач: „Ела ме покрий със своята необузданост“. В модерни времена, дори днес в северните части на Средния запад, се говори, че когато Майката и Бащата на боговете се търкалят в пролетното си ложе, се получават гръмотевици.

По същия начин Дивата жена най-силно обича онзи партньор, който може да ѝ бъде равен. И все пак още от вечни времена нейните партньори не са съвсем сигурни, че разбират истинската ѝ природа. Какви са нейните най-съкровени желания? Това е древен въпрос, душевна загадка за дивата и тайнствена природа, която притежават всички жени. Макар вещицата от Чосъровата „Жената от банята“ да изграчила, че всички жени искат сами да са господарки на своя живот, което е неоспорим факт, има още една, също толкова абсолютна истина, даваща отговор на този въпрос.

Ще ви разкажа една приказка, която отговаря на древния въпрос за истинската женска природа. Онези мъже, които прилагат изложените в нея начини и средства, завинаги ще са любими и партньори на Дивата жена. Много отдавна г-ца В. Б. Уошингтън ми

подари кратка афроамериканска приказка, която аз доразвих в разказ.
Нарекох го „Манауи“.

МАНАУИ

Имало едно време един мъж, който ухажвал две близначки. Ала баща им му рекъл:

— Няма да се ожениш за тях, ако не познаеш как се казват.

Манауи гадал ли гадал, ала не успял да познае имената им. Бащата на младите жени поклащал глава и всеки път го отправял.

Един ден Манауи взел със себе си своето кученце. То видяло, че едната сестра е по-хубава от другата, но че другата е по-мила от първата. Въпреки че нито една от тях не притежавала всички качества, кученцето много ги харесало, защото му давали лакомства и му се усмихвали.

Манауи и този път не познал имената на сестрите и унило тръгнал обратно към дома си. Но кученцето изтичало обратно при колибата на младите жени, долепило ухо до една от страничните стени и чуло, че те се кикотят за това колко хубав и мъжествен бил Манауи. Докато си говорели, сестрите се обръщали една към друга по име и кученцето ги чуло. То изприпкало при господаря си, за да му съобщи имената им.

Ала един лъв бил изоставил край пътя голям кокал с месо. Кученцето го подушило, без да се колебае го замъкнало в храстите и весело започнало да го ближе и ръфа. Когато задоволило апетита си, то изведнъж си спомнило за забравената задача, ала за беда било забравило и имената на двете сестри.

Кученцето повторно се върнало при колибата на близначките. Вече било нощ и те мажели с масло ръцете и краката си, като че ли се готвели за празник. Кученцето пак ги чуло да се обръщат една към друга по име. То радостно подскочило и се втурнало към колибата на Манауи, когато от храстите се разнесъл мирис на индийско орехче.

От всичко на света кученцето най-много обичало индийско орехче. То се отклонило от пътя и се натъкнало на един пън, върху който имало забравен плодов сладкиш. Скоро сладкишът изчезнал и дъхът на кученцето приятно ухаел на индийско орехче. Когато с натежал корем се затързило към колибата на Манауи, то се опитало да

си спомни имената на сестрите, ала напразно, отново ги било забравило.

Кученцето пак се върнало при къщата на близначките и този път разбрало, че се готвели да се омъжат. „О, не! — помислило си то. — Вече няма никакво време.“ И когато сестрите се обърнали една към друга по име, животинчето се втурнало обратно, твърдо решено да не забрави имената им.

По пътя кученцето видяло парче прясно месо, но не му обърнало внимание и го прескочило. За миг му се сторило, че усеща аромат на индийско орехче във въздуха, но също не му обърнало внимание и продължило да тича към дома на своя господар. Ала ненадейно от храсталака изскочил някакъв непознат, стиснал го за врата и толкова силно го раздрусал, че едва не му паднала опашката.

През цялото време непознатият викал:

— Кажи ми имената им! Кажи ми имената на сестрите, за да мога да се оженя за тях.

На кученцето му се струвало, че всеки момент ще изгуби сваят, но храбро се съпротивлявало. То ръмжало, драскало, ритало с крака и накрая успяло да ухапе едрия мъжага между пръстите. Зъбите му се забили в плътта на мъжа като жила на оси. Непознатият измучал като бивол, ала кученцето не го пуснало. Мъжът се затичал към храстите, като понесъл със себе си увисналото на ръката му животинче.

— Пусни ме, пусни ме, пусни ме, кученце, и аз ще те оставя на мира — умолявал непознатият.

— И не смей да се връщаш, иначе няма да доживееш до утрото — изръмжало то.

Непознатият тутакси се шмугнал в гъсталака, като стенел и стискал ръката си. Кученцето продължило по пътеката към колибата на Манауи.

Въпреки че козината му била окървавена и го болели челюстите, то не забравило имената на сестрите и щастливо докуцукало при Манауи. Господарят му внимателно промил раните му и кученцето му разказало цялата история. Накрая му съобщило имената на жените. Манауи метнал кученцето на гърба си и се втурнал към селото на близначките. Вятърът развявал ушите на малкото животинче като конски опашки.

Когато Манауи казал на бащата имената на двете му дъщери, близначките го посрещнали напълно нагласени и готови да тръгнат с него. Те през цялото време го били чакали. Ето как Манауи спечелил две от най-красивите девойки в речната страна. И четиримата — сестрите, Манауи и кученцето, живели заедно дълго и честито.

Крик Крак Крук, приказката свършва тук.

Крик Крак Кре, на приказката крайт дойде^[1].

^[1] Тези стихове в края на приказката са традиционни за Западна Африка. На тях ме научи Опаланга, която е гриотка. — Б.а. ↑

ДВОЙСТВЕНАТА ПРИРОДА НА ЖЕНИТЕ

Също като сънищата ние разбираме съдържанието на народните приказки субективно, схващайки всички символи като аспекти на психето на една и съща личност, но и обективно, по отношение на връзката им с външния свят. Нека поговорим за приказката за Манауи от гледна точка на връзката между жената и нейния партньор.

Тази приказка разкрива една много стара тайна за жените — за да спечели сърцето на Дивата жена, мъжът трябва напълно да разбере нейната естествена двойственост. Макар че можем да приемем сестрите в приказката етнологически като бъдещи съпруги в една полигамна култура, от архетипна гледна точка тук става дума за загадката на две могъщи женски сили, обитаващи една и съща жена.

Историята за Манауи съдържа всички основни факти за близостта с дивата жена. С помощта на вярното си куче Манауи познава двете имена, двете природи на женствеността. Той не може да спечели, ако не разгадае загадката. И за да го постигне, трябва да използва собствената си инстинктивна същност, символизирана от кучето.

Всеки, който се намира близо до жена, всъщност е в компанията на две жени — външно същество и вътрешна *criatura*. Едната живее в горния свят, другата — в света, който не е толкова видим и лесно разбираем. Външното същество живее на дневна светлина и е лесно забележимо. Тази жена често е прагматична и човечна. Другата обаче често изплува на повърхността от много дълбоко, появява се и бързо изчезва, но винаги оставя след себе си някакво чувство — нещо изненадващо, оригинално и мъдро.

Разбирането на тази двойствена женска природа понякога кара мъжете, а дори и самите жени, да затварят очи и да призовават небето на помощ. Двойствената женска природа е парадоксална — когато едната страна е по-сдържана, другата е по-страстна. Когато едната страна блика от жизненост и е подчертано общителна, другата е леденостудена и застинала. Често едната страна е по-весела и гъвкава, докато другата копнее за нещо, без самата да знае за какво. Едната

може да е слънчева, а другата — самовглъбена и сантиментална. Тези „две жени в една“ са отделни, но свързани помежду си елементи, които се съчетават в психето по хиляди начини.

СИЛАТА НА ДВЕТЕ

Въпреки че представлява отделен елемент с различни функции и познание, всяка страна от женската природа трябва — подобно на мозъка с неговия *corpus callosum* — да е в постоянна връзка с другата и двете да функционират като едно цяло. Ако крие една от страните или ѝ отдава прекалено предпочитание, жената води много „осакатен“ живот, който не ѝ осигурява достъп до цялата ѝ сила. Това е лошо. Тя трябва да развива и двете страни.

Когато разглеждаме символа на близначките, можем да научим много за силата на Двете. От древни времена по целия свят се е смятало, че близначките са надарени със свръхестествени способности. В някои култури съществува цяла област, посветена на балансирането на природата на близначките, защото се вярва, че те имат обща душа. Дори след смъртта им близначките получават храна, дарове и жертвоприношения.

В различни африкански и карибски общности символът на близначките притежава *джуджу* — мистична енергия на душата. Ето защо за тях трябва да се грижат безупречно, иначе цялата общност ще бъде сполетяна от зло. Според вудуистката религия на Хаити на близначките винаги трябва да се дава абсолютно еднакво количество храна, за да не си завиждат, но и за да не залинее едната от тях, защото ако умре, другата ще я последва и общността ще изгуби тяхната свръхестествена закрила.

По същия начин жената придобива огромна сила, когато осъзнае и използва двойствените аспекти на психето. Силата на Двете е невероятна и не бива да се пренебрегва нито една от страните. Те трябва да бъдат захранвани еднакво, защото заедно придават на индивида могъща сила.

Веднъж чух една история от непознат афроамериканец в Средния юг. Той се появи по алеята, докато аз седях сред графитите в градския „парк“. Някои биха го нарекли „побъркан“, защото не говореше конкретно на никого. Вървеше с вдигнат във въздуха показалец, сякаш за да провери посоката на вятъра. *Cuentistas* смятат

такива хора за осенени от боговете. В нашата традиция бихме го нарекли *El bulto* — Вързопа, защото такъв човек носи определена стока и я показва на всеки, който иска да я види, на всеки, който има очи да я види и здрав разум да я приеме.

Този *El bulto* ми разказа история, завещавана от поколение на поколение. Той я нарече „Една пръчка, две пръчки“. „Така е било при древните африкански царе“, прошепна *El bulto*.

Един старец умира и вика при себе си своето семейство. Той дава къса, яка пръчка на всеки от многобройните си деца, жени и роднини.

— Счупете пръчките — нарежда им старецът.

С известно усилие те счупват пръчките на две.

— Така става, когато душата е самотна и си няма никого. Лесно може да се пречупи.

После им дава други пръчки и казва:

— Ето как искам да живеете след моята смърт. Съберете пръчките на снопове от по две-три. Хайде сега ги счупете.

Никой не успява да счупи сноповете. Старецът се усмихва.

— Ние сме силни, когато сме заедно с друга душа. Когато сме заедно, никой не може да ни пречупи.

По същия начин, когато са заедно, двете страни на двойствената природа притежават огромна сила и не могат да се пречупят. Такава е природата на психичната двойственост, на близначките, на двата аспекта от женската личност. Сама по-цивилизованата същност е прекрасна... ала някак самотна. Сама дивата същност също е прекрасна, но копнее за близост с другата. Жената изгубва своите психологически, емоционални и духовни сили тогава, когато разделя тези две природи и се преструва, че едната или другата вече не съществува.

Тази приказка може да се отнася колкото за женската, толкова и за мъжката двойственост. Манауи също притежава двойствена природа — човешка природа и инстинктивна природа, символизирана от кучето. Макар да е мила и нежна, неговата човешка природа не е достатъчна, за да спечели сестрите. Но кучето му, символ на неговата инстинктивна природа, е в състояние да се промъкне при близначките и с острия си слух да чуе техните имена. То се научава да преодолява дребните съблазни и да запази най-важното — познанието. Кучето на

Манауи притежава остър слух и издръжливост, инстинкта да се промушва и да търси, преследва и да открива ценни идеи.

В други приказки мъжките сили могат да са от типа на Синята брада и да се опитват да погубят двойствената природа на жените. Този вид жених не може да понася двойствеността и се стреми към съвършенство, към *единствена* истина, към една неподвижна, неизменна *feminina substantia*, женска материя, въплътена в *една съвършена* жена. Ай! Ако срещнете такъв човек, веднага си плюйте на петите. По-добре е да имате любим от типа на Манауи — той е много по-подходящ жених, защото споделя идеята за Двете. А силата на Двете е в тяхното единство.

Манауи се стреми към вездесъщото, но загадъчно съчетание в душевния живот на жените. Тъй като самият той е див, естествен човек Манауи има сетива за Дивата жена.

Онова събирателно племе от мъжки образи в женското психе, което Юнг нарича *анимус*, също има подобна позиция и смята женската двойственост за ценна и желана, а не за дяволска, грозна и омразна^[1]. Независимо дали е вътрешна или външна фигура, Манауи представлява нов тип верен любим, чието основно желание е да назове и разбере тайнствената и загадъчна двойка в женската природа.

[1] В Ямайка пеят една детска песничка, която може би е останала от тази приказка: „Просто за да се уверя, че «да» е «да» до края, аз пак я питам и после отново“. Тази песен ми повери В. Б. Уошингтън, която ми беше като майка. — Б.а. ↑

СИЛАТА НА ИМЕТО

Назоваването на сила, създание или човек има няколко значения. В културите, в които имената внимателно се избират заради техния магичен смисъл, да знаеш истинското име на някого, означава да знаеш неговия жизнен път и душевни качества. Истинското име често се пази в тайна, за да защити собственика му. По този начин той ще е в състояние да придобие силата на името си, ще може да развие духовните си способности.

В приказките името има още няколко аспекта и те са налице в историята за Манауи. Въпреки че има приказки, в които главният герой търси името на зла сила, за да получи власт над нея, в повечето случаи целта на търсенето е героят да може да призове тази сила или човек, за да установи връзка с него.

В случая с Манауи е точно така. Той полага искрени усилия да привлече към себе си силата на Двете. Опитва се да ги назове, *не* за да получи тяхната сила, а за да придобие сила, *равна* на тяхната. Да знаеш имената, означава да осъзнаваш двойствената природа на субектите. Колкото и да иска, човек не може да установи сериозна връзка, без да знае имената.

Познаването на имената на двойствената природа на двете сестри е също толкова трудна задача за мъжете, колкото и за жените! Ала ако искаме да ги открием, ние вече сме на прав път.

И какви са точните имена на тези две символични сестри в женското психе? Имената на двойственостите, разбира се, се различават при различните хора, но обикновено изразяват някаква противоположност. Също като в естествения свят, отначало те може да изглеждат толкова пространни, че в тях да не се забелязва система или повторение. Но като наблюдаваме двойствената природа, като задаваме въпроси и чуваме отговорите, ние скоро ще открием системата. Тя наистина е мащабна, ала притежава постоянството на морските вълни, нейните приливи и отливи са предвидими, нейните дълбоки течения могат да се отбележат на карта.

Манауи прави опит след опит, но не може да познае имената на близначките само с помощта на човешката си природа. Като символ на интуитивното, кучето му помага. Жените често копнеят за партньор, който притежава точно такава упоритост и мъдростта да продължава да се опитва да разбере вътрешната им природа. Когато открие такъв партньор, тя ще му се посвети във вярност и в обич.

В приказката бащата на близначките играе ролята на пазител на мистичната двойка. Той е символ на действителна интрапсихическа особеност, която осигурява неразделността на двойствената природа. Именно той поставя на изпитание жениха. За жените е полезно да имат такъв закрилник.

В този смисъл може да се каже, че здравето психе подлага на съмнение новите елементи, които искат да станат негова част, т.е. че притежава контролна функция. Здравото психе не допуска нито една стара мисъл, позиция или човек, а само онези, които са осъзнати или се стремят да станат такива.

Бащата на двете сестри казва: „Почакай. Няма да се ожениш за дъщерите ми, докато не ме убедиш, че искаш да разбереш истинската им същност — имената им“. Той казва: „Не можеш да разгадаеш женската природа просто хей така. Първо трябва да поработиш. Трябва да проявиш издръжливост. Трябва максимално да се приближиш до истината за женските душевни тайни“.

УПОРИТАТА КУЧЕШКА ПРИРОДА

Кученцето в приказката показва точно как действа упоритостта в психичен план. Кучетата са вълшебниците на вселената. Дори със самото си присъствие те извикват усмивка на нечие намръщено лице, разсейват тъгата, подсилват връзките. Също като в древния вавилонски епос за Гилгамеш, в който Енкиду, косматият човек — звяр, се противопоставя на Гилгамеш, прекалено рационалния цар, кучето е една от страните в двойствената мъжка природа. То е горската природа, онова, което може да проследява, онова, което усеща кое какво е.

Кучето харесва сестрите, защото го хранят и му се усмихват. Мистичната женственост веднага разбира и приема инстинктивната природа на кучето. Освен всичко друго, кучетата са създания, които лесно и задълго дават обичта си, които бързо прощават, които могат да тичат и да се бият, ако се наложи, до смърт. Кучешката природа^[1] дава конкретни напътствия как партньорът да спечели сърцата на близначките... и на дивата жена. Основният урок е: „Упорствай“.

Манауи отново не успява да познае имената и се затътря към дома си. Но кученцето се връща при колибата на сестрите и успява да чуе имената им. В света на архетиповете кучешката природа е и психопомп — посредник между горния и долния свят, и хтонична — принадлежаща на по-мрачните или по-далечни кътчета на психето, хилядолетия наред наричани „подземен свят“. За да разбере двойствеността, партньорът се обръща именно към тази сетивност.

Кучето е подобно на вълка, само че е малко по-цивилизовано, макар и недотам, както виждаме по-нататък в приказката. Като психопомп кученцето представлява инстинктивното психе. То чува и вижда различно от човек. То се спуска на такива равнища, за които егото никога не би се сетило. То чува думи и напътствия, които егото никога не може да чуе. И следва онова, което чува.

Веднъж в един природонаучен музей в Сан Франциско влязох в зала, пълна с микрофони и тонколони, които симулираха кучешки слух. Когато вятърът раздвижи клоните на една палма, се разнесоха

звуци като при истински Армагедон. Приближаващите се отдалече стъпки бяха като милиони чували корнфлейкс, които хрущяха в ухото ми. Светът на кучето е изпълнен с постоянни апокалиптични звуци... звуци, които ние хората изобщо не долавяме. Но кученцето ги чува.

Слухът на животните от семейство кучета е с много по-голям обхват от човешкия. Този медиумен — като в Средните векове — аспект на инстинктивното психе интуитивно долавя дълбоката музика, дълбоките загадки на женското психе. Именно той е способен да разбере дивата женска природа.

[1] Когато е заобиколено от себеподобни, кучето се държи малко по-различно, отколкото като домашен любимец сред хора. — Б.а. ↑

ДЕБНЕЩАТА СЪБЛАЗЪН — АПЕТИТЪТ

Не е случайно, че мъжете и жените се стремят да разкрият дълбоките страни на своята природа и в същото време ги разсейват най-различни причини, главно всевъзможни удоволствия. Някои се пристрастяват към тях, завинаги остават в тяхната примка и не продължават начинанието си.

Отначало кученцето също се отклонява от пътя заради апетита си. Апетитът често привлича дребните *forajidos* — крадци, специализирани в кражбата на време и либидо. Вашите. Юнг отбелязва, че човешкият апетит трябва да се контролира. Иначе, както сте се убедили, човек ще спира при всеки кокал край пътя, при всеки сладкиш.

Партньорите, които искат да назоват двойственостите, също като кучето могат да изгубят решителността си под въздействието на някакво изкушение. Това се случва особено, когато те самите са дивни или изгладнели създания. Те могат да изгубят и спомена за онова, към което се стремят. Може да ги съблазни/атакува нещо от собственото им подсъзнание, което иска да се наложи на жените, за да ги използва или примамва за собствено удоволствие или пък в опит да задоволи ловджийския си хъс.

По обратния път кучето е съблазнено от вкусен кокал и забравя имената на сестрите. Този епизод възпламенява много разпространено явление в дълбоката психична дейност: апетитът (желанието) пречи на първичния процес. Не минава и месец, без да чуя някоя пациентка да казва: „Ами, отвлякох се, защото сексуално се възбудих и ми трябваша седем дни, за да угася огъня“, „... защото реших, че тази седмица е моментът да се погрижа за петстотинте си домашни растения“ или „... защото започнах седем нови проекта, страхотно се забавлявах, но после видях, че нито един от тях не е обещаващ и ги зарях“.

Както виждате, кокалът на пътя очаква всички ни. От него се носи съблазнителен аромат, на който не може да устои нито едно куче. В най-лошия случай това е като пристрастеност, която вече ни е струвала много. Но дори многократно да сме се проваляли, трябва пак

да опитваме, докато успеем да я преодолеем, и да продължим първичния процес.

Мигът на дълбоката психична дейност е като сексуална възбуда. Той започва от нула, темпото постепенно се ускорява, става напрегнато. Ако грубо ни прекъснат (представете си силен и неочакван шум), човек трябва да започне отначало. Подобно е напрежението при работата с архетипния пласт на психето. Ако бъдем прекъснати, трябва да започнем пак от нулата. По пътя лежат много кокали — пикантни, вкусни, интересни, неудържимо съблазнителни. Ала те някак си ни карат да изпадаме в амнезия, не само да забравяме докъде сме стигнали с работата, но и защо сме се заловили с нея.

Коранът мъдро ни предупреждава, че ще даваме сметка за всички разрешени удоволствия в живота, на които не сме се наслаждавали на Земята. Но прекалено голямото или прекалено малкото количество от нещо добро в неподходящ момент може да предизвика огромна празнота в нашата осъзнатост. И тогава, вместо внезапна проява на мъдрост, ние започваме да крачим назад-напред като разсеян професор и да си мърморим: „Докъде бях стигнал“. Минават седмици, понякога дори месеци, докато компенсираме тази разсеяност.

В приказката кучето се връща при колибата на сестрите, отново чува имената им и пак се затичва към господаря си. То притежава нужния инстинкт да упорства. Ала на един път има плодов сладкиш, който го разсейва, и кученцето за пореден път забравя имената. Атакувал го е друг аспект на апетита и отново го е отвлякъл от задачата му. И макар че стомахът му е сит, душата му не е задоволена.

Започваме да разбираме, че запазването на осъзнатостта и особено неподдаването на съблазнита, докато се опитваме да разкрием някаква психична връзка, е продължителен и труден процес. Ние виждаме, че хитрото кученце полага всички усилия. И все пак пътят от дълбокото архетипно подсъзнание до съзнателната умствена реакция е дълъг. Трудно е да запазим познанието, когато по целия път са заложени капани.

Плодовият сладкиш и кокалът са съблазни, които по свой начин са чудесни... С други думи, в психето на всеки присъстват измамно прекрасни елементи. Те се противопоставят на осъзнатостта, те съществуват, като правят нещата загадъчни и възбуждащи. Понякога е

лесно да забравим, че трябва да почакаме малко, за да получим просветление.

В тази приказка кученцето е носител на светлината. То се опитва да осъществи съзнателна връзка с мистичната двойствена природа. „Нещо“ упорито се опитва да предотврати това, нещо невидимо, но което определено подхвърля по пътя кокали и сладкиши. Няма съмнение, че това е тъмният непознат, друг вариант на естествения хищник на психето, който се противопоставя на осъзнаването. Поради този естествен противник дори най-здравото психе може да се поддаде и да изгуби позициите си. Изходът е да си спомним истинската задача и да я повтаряме почти като мантра.

ПОСТИГАНЕ НА УПОРИТОСТ

Кученцето за пореден път научава имената на сестрите и се затичва обратно при господаря си. То не обръща внимание на кокала и съблазнителните ухания от храстите. Тук е налице постепенното осъзнаване на психето. Инстинктивното психе се е научило да се съдържа, да определя приоритетите и да се съсредоточава. То не допуска да бъде отклонено, защото вече е изпълнено с решимост.

Но изневиделица върху кученцето се нахвърля нещо тъмно. Непознатият го разтърсва и вика: „Каж ми имената им! Каж ми имената на сестрите, за да мога да се оженя за тях“. Непознатият не се интересува от двойствеността, нито от фините аспекти на психето. За него женствеността е вещ, която трябва да бъде спечелена, и нищо повече.

Той може да се персонифицира под натиска на действителна личност във външния свят или на отрицателно насочен вътрешен комплекс. Конкретните му действия нямат значение, тъй като опустошителният му ефект е същият. Този път кученцето оказва решителна съпротива. Такива неща се случват и при мъжете, и при жените, когато стане нещо странно, и ни накара да забравим кои сме. В психето винаги има нещо, което се опитва да ни отнеме имената. Във външния свят също има много крадци на имена.

В приказката кученцето се бори за живота си. Понякога единственият начин да се научим да се съобразяваме с вътрешното си познание е появата на този непознат. Тогава сме принудени да се борим за най-ценното си притежание — да се борим за развитие, по-дълбоко от повърхностните ни духовни мотиви, които Робърт Блай^[1] нарича „желанието да се чувстваме страхотни“^[2], да се борим за вътрешното си познание, да се борим, за да довършим започнатото.

Кученцето се бори, за да запази имената, и така да победи постоянното връщане към неосъзнатостта. Поразително! Накрая то не забравя имената, защото тъкмо затова е била битката — за познание за дивата женственост. Онзи, който го притежава, е равен по сила на самата жена. Кученцето се е борило, за да даде тази сила на достойния

мъж — Манауи. Борило се е, за да я запази от онзи аспект на древната човешка природа, който ще се отнесе зле с нея. Предаването на силата в добри ръце е също толкова важно, колкото и научаването на имената.

Героичното куче казва имената на Манауи, който ги съобщава на бащата на сестрите. Младите жени са готови да го последват. Те още от самото начало са чакали Манауи да открие и запази познанието за тяхната вътрешна природа.

Виждаме, че двете неща, които пречат на развитието в този случай, са апетитът и тъмният непознат, който понякога е вътрешният потисник на психето, а друг път — личност или ситуация във външния свят. Независимо от това, всеки пътник интуитивно знае как да победи тези крадци и мародери. Помнете имената — те са всичко!

[1] Робърт Блай (р. 1926) — американски поет и преводач. — Б.пр. ↑

[2] Робърт Блай, личен архив, 1990. — Б.а. ↑

ВЪТРЕШНАТА ЖЕНА

Понякога на жените им омръзва да чакат партньорите им да ги разберат. Жените питат: „Защо не разбират какво си мисля, какво искам“. Те се уморяват да си задават този въпрос. И все пак дилемата има ефикасно и резултатно решение.

Ако иска да има партньор, който реагира на мислите и желанията ѝ, жената ще му разкрие тайната на женската двойственост. Тя ще му разкаже за вътрешната жена, за своята близначка. И ще го постигне, като научи партньора си да ѝ задава два измамно прости въпроса, които ще я накарат да се чувства забелязвана, слушана и разбираана.

Първият е „Какво искаш“. Почти всеки задава някакъв вариант на този въпрос. Ала има още едно важно допълнение, и то е „За какво копнее вътрешната ти същност“.

Ако мъжът не обръща внимание на двойствената женска природа и възприема партньорката си повърхностно, очаква го голяма изненада, защото когато дивата женска природа се надигне от своите дълбини и започне да се налага, жената често отстоява интереси, чувства и идеи, коренно различни от проявяваните до този момент.

За да изтъче здрава връзка, жената също ще задава тези два въпроса на своя партньор. Като жени ние се научаваме да слушаме и двете страни на природата си, както и тези на другите. От информацията, която получаваме в отговор, можем съвсем ясно да определяме какво се цени най-много и как да реагираме адекватно.

Когато се съветва със своята двойствена природа, жената е в процес на разглеждане, обмисляне и анализиране на материал, неподвластен на съзнанието и затова често удивителен по съдържание, и обикновено изключително ценен.

За да обича една жена, мъжът трябва да обикне нейната дива природа. Ако той не може или не иска да го стори, тя по някакъв начин със сигурност ще бъде осакатена.

Затова мъжете, също както и жените, трябва да познават своята двойствена природа. Най-ценният любим, най-ценният баща, най-ценният приятел, най-ценният „див мъж“ е онзи, който е готов да се

учи. Онези, които не обичат да се учат, не са способни да възприемат нови идеи, не са способни да се развият повече от вече достигнатата степен. Ако има сила, която подхранва корените на болката, това е отказът да продължаваш да се учиш.

Ние знаем, че създанието Див мъж търси своята земна жена. Независимо дали ни е страх, проява на най-дълбока любов е да позволиш да те покори дивата душа на другия. В свят, в който хората се боят да „губят“, има прекалено много защитни стени, непозволяващи ни да се потопим и разтворим в тайнствеността на друга човешка душа.

Партньорът на Дивата жена е човек, който притежава духовна упоритост и издръжливост, който може да прати своята инстинктивна природа да надзърне в колибата на женския душевен живот и да проумее онова, което види и чуе там. Добрият партньор е човек, който постоянно се опитва да разбере, който не допуска да бъде отклонен от крайпътните съблазни.

Ето защо дивата задача на мъжа е да открие истинските имена на жената и да не използва това познание, за да получи власт над нея, а за да разбере и осъзнае загадъчната материя, от която е сътворена, да я остави да го изпълни, да го удиви, да го порази, дори да го уплаши. И да остане при нея. И да възпее нейните имена. Това ще накара очите ѝ да блестят. Това ще накара да блестят и неговите очи.

Но назоваването на двойственостите има още един аспект, още по-страшен, ала жизненоважен за всички любими. Докато едната страна на двойствената женска природа може да се нарече Живот, нейната „близначка“ е сила на име Смърт. Силата на име Смърт е една от двете страни на дивата природа. Ако се научи да назовава двойственостите, човек ще се озове право пред голия череп на Смъртта. Казват, че само героите можели да устоят на тази среща. Дивият мъж със сигурност е способен на това. Дивата жена — безусловно. Всъщност, тя изцяло ги преобразява.

А сега да се запознаем с Жената скелет.

5.
ЛОВЪТ: КОГАТО СЪРЦЕТО Е САМОТЕН
ЛОВЕЦ

ЖЕНАТА СКЕЛЕТ: СРЕЩА С ПРИРОДАТА НА ЛЮБОВТА ЖИВОТ/СМЪРТ/ЖИВОТ

Всеки, който е наблюдавал вълците, знае колко дълбока е тяхната връзка. Те обикновено не сменят партньорите си. Въпреки че помежду им има конфликти, въпреки че има несъгласия, вълците остават заедно през суровата зима, зелената пролет, дългите преходи, раждането на новите рожби, старостта на хищниците, танците на глутницата и груповия вой. Същите са потребностите и на хората.

Докато в инстинктивния живот на вълците господстват верността и пожизнените връзки, изградени въз основа на взаимно доверие и всеотдайност, при хората понякога не е така. Ако трябва да използваме архетипни термини, за да характеризираме факторите, определящи здравите връзки при вълците, можем да предположим, че причината е в синхрона с древния модел на природата или както го наричам аз — цикъла Живот/Смърт/Живот.

Природата Живот/Смърт/Живот е цикъл на раждане, развитие, залез и смърт, който винаги е следван от прераждане. Този цикъл влияе на целия физически живот и на всички страни на психичния живот.

За разлика от хората, вълците не смятат възходите и паденията в живота, енергията, силата и храната за странни или за някакво наказание. Нещата просто стоят така и вълците се възползват от това в пълна мяра. Инстинктивната природа притежава чудодейната способност да преживява всички позитивни явления, всички негативни последици и въпреки това да запазва връзката и със себе си, и с другите.

Вълците приемат циклите на природата и съдбата с изяществото, мъдростта и издръжливостта да останат с партньора си, за да живеят колкото могат по-дълго и по-добре. Но за да може да живее и да е верен по този чудесен начин, човек трябва да се изправи срещу онова, от което най-много се страхува. Както ще се уверим, няма обикновен път. Човек трябва да преспи с Госпожа Смърт.

В мъдрите приказки любовта рядко е романтична среща между двама влюбени. Например в някои приказки от полярните области

любовта се описва като съюз на две същества, чиято обединена сила позволява на едното или и на двете да установят контакт с духовния свят и да станат участници в определянето на съдбата, да танцуват с живота и смъртта.

Приказката, която ще ви разкажа, е ловна история за любовта. Действието се развива в Далечния Север. За да я разберем, трябва да сме наясно, че там, при най-суровите климатични условия и в една от най-жилавите ловни култури на света любовта не означава флиртове или ухажване само заради насадата или за задоволяване на егото, а видима връзка, изградена от психичните жили на издръжливостта, съюз, който побеждава в охолство и лишения, през най-бурните и най-тихите дни и нощи. Съюзът на две същества се разглежда като магия на ангакок^[1], като връзка, чрез която двамата индивиди опознават „силите си“.

Ала за такъв съюз има определени изисквания. За да създаде тази трайна любов, човек кани трети участник в съюза. Аз наричам този трети участник Жената скелет. Може също да я наречем Госпожа Смърт и като такава, тя е друга персонификация на цикъла Живот/Смърт/Живот. В тази си форма Госпожа Смърт не е болест, а божество.

В съюза тя играе ролята на оракул, който знае кога е време да започват и да свършват циклите^[2]. Като такава, тя е дивият аспект на връзката, онзи, от който най-много се страхуват мъжете... а понякога и жените, защото ако изгуби вярата в преобразяването, човек се бои и от естествените пикове и спадове.

За да създадат трайна връзка, двамата влюбени трябва да допуснат и приемат Жената скелет. Ще ви запозная с нея с помощта на древно инуитско предание, преработено в оригинална литературна творба на базата на кратко петостишие, което научих от Мери Уукалат. В него са разкрити и психичните етапи на приемането на Жената скелет. А сега да се опитаме да зърнем образите, които ще изплуват от дима на тази приказка.

[1] Шаман при ескимосите в Аляска. — Б.пр. ↑

[2] Това не означава, че връзката свършва, а че някои нейни аспекти са хвърлили кожата си, изгубили са черупката си, безследно са изчезнали и после взаимно са се появили в друга форма, цвят и тъкан. — Б.а. ↑

ЖЕНАТА СКЕЛЕТ

Тя направила нещо, което баща ѝ не одобрил, макар че вече никой не си спомнял какво. Ала той я завлякъл при скалите и я хвърлил в морето. Там рибите изяли плътта и очите ѝ. Докато лежала на морското дъно, теченията подмятали скелета ѝ.

Един ден в морето излязъл рибар, е, всъщност в този залив по-рано ходели да ловят риба мнозина. Но този рибар не бил тамошен и не знаел, че според местните заливчето било обитавано от призраци.

Куката на рибаря случайно се закачила в ребрата на Жената скелет. „О, този път хванах нещо голямо! — помислил си той. — Много голямо!“ Вече си представял колко души ще нахрани с рибата, за колко време ще им стигне и колко време няма да се налага да ходи на риболов. И докато се борел с тежестта, внезапно морето се развълнувало и заподхвърляло каяка му, защото онази, която била отдолу, се мъчела да се откачи от въдицата. И колкото повече се дърпала, толкова повече се оплитала. Каквото и да правела, кукичката неумолимо я теглела нагоре.

Рибарят се бил обърнал да вземе сакчето си, затова не видял как голият ѝ череп се издига над вълните, не видял малките коралови създания, проблясващи в празните ѝ орбити, не видял рачетата по белите ѝ зъби. Когато се завъртял, тя вече цялата била на повърхността и висяла, захапала носа на каяка с дългите си предни зъби.

— О! — извикал мъжът и сърцето му паднало в петите, очите му ужасено се присвили и ушите му станали яркочервени. — О! — изкрещял той, блъснал я от носа с греблото си и загребал като луд към брега.

И тъй като не се сетил, че тя се е оплела в кордата му, рибарят още повече се уплашил, защото тя сякаш го следвала по петите. Накъдето и да завиел, призрачната жена не изоставала нито педя и дъхът ѝ се кълбял над водата като облаци пара, ръцете ѝ се протягали напред, сякаш искали да го завлекат в бездната.

— Оооооо! — завил той, когато стигнал на сушата.

Скочил от каяка, стиснал в ръце въдицата си и се затичал, а коралово белите кости на Жената скелет, все още влачени от куката, полетели след него. Изкатерил се по скалите, тя го следвала. Втурнал се през замръзналата тундра, тя го следвала. Прегазил оставеното да се суши месо и го стъпкал.

Докато я влачел, Жената скелет грабнала една от сушените риби и започнала да я гризе, защото отдавна, много отдавна не била яла. Накрая рибарят стигнал до иглуто си, вмъкнал се през отвора и на четири крака запълзлял вътре. Задъхан и облян в сълзи, той лежал в мрака и сърцето му биело като барабан. Най-сетне в безопасност, о, в безопасност, да, в безопасност, слава на боговете, на Гарвана, да, слава на Гарвана, да, и на всемилостивата Седна, в безопасност... най-сетне.

Представете си какво се случило, когато запалил лампата с китова мас и... тя лежала на снежния под — едната ѝ пета била на рамото, коляното — в гръдния кош, стъпалото — до лакътя. По-късно рибарят не могъл да обясни защо станало така, може би светлината смекчила чертите ѝ или това, че той бил толкова самотен. Но от дъха му се родило някакво нежно чувство. Той бавно протегнал мръсните си ръце и с тихи думи, като майка към дете, започнал да я разплита. Първо разплел пръстите на краката, после глезените. И така цяла нощ. Накрая я облякъл в кожи, за да я стопли.

Рибарят извадил огнивото си и с косми от косата си запалил огън. Докато мажел с масло безценната пръчка на въдицата и завързвал кордата от животинско черво, той от време на време поглеждал Жената скелет. Увита в кожата, тя не смеела да промълви нито дума, за да не би рибарят да я измъкне навън, да я захвърли на скалите и да натроши костите ѝ на парчета.

На мъжа му се додрямало, пъхнал се на топло и скоро заспал. А когато човек спи, нали знаете, понякога от окото му се отронва сълза. Не знаем какъв сън я причинява, но или е тъжен, или е пълен с копнеж. Така се случило и с рибаря.

Жената скелет видяла сълзата да блести на светлината на огъня и изведнъж ужасно ожадняла. Тя пропълзляла при спящия, като тракала с кости. Сълзата била бездънна и жената пила ли пила, докато накрая утолила многогодишната си жажда.

После, както лежала до него, тя бръкнала в гърдите на спящия рибар и извадила сърцето му — мощния барабан. Седнала и започнала

да бие по двете му страни. Бам-бум! Бам-бум!

И както барабаняла, запяла: „Плът, плът, плът! Плът, плът, плът!“. И колкото повече пеела, толкова повече тялото ѝ се покривало с плът. Пяла за коса, зорки очи и нежни ръце. Пяла за отвора между краката си, пяла за гърди, толкова големи, че да топлят, и за всички неща, от които се нуждае една жена.

И когато свършила, с песен свалила дрехите на спящия рибар, пъхнала се в леглото при него и се притиснала към кожата му. Върнала големия барабан — сърцето, в тялото му и двамата се събудили, прегърнати, свързани след прекараната заедно нощ, но вече не с рибарската корда, а по друг начин, хубав и траен.

Хората, които не си спомнят причината за злата ѝ участ, казват, че двамата с рибаря постоянно били сити, защото ги хранели създанията, които тя познавала от живота си под водата. Хората казват, че това е вярно, но не добавят нищо повече.

СМЪРТТА В ДОМА НА ЛЮБОВТА

Неспособността да издържиш гледката на Жената скелет и да ѝ помогнеш, е причина за провала на много любовни връзки. За да обича, човек трябва не само да е силен, но и мъдър. Силата идва от духа. Мъдростта — от преживяното с Жената скелет.

Както виждаме от приказката, ако иска цял живот да е сит, човек трябва да приеме и развие връзка с природата Живот/Смърт/Живот. Когато постигнем това, повече не се налага да „ходим на риба“ за фантазии, защото сме осъзнали необходимостта от смърт и шока от раждането, които изграждат истинската връзка. Когато се изправим пред Жената скелет, ние разбираме, че страстта не се получава, а по-скоро се генерира циклично и се раздава. Жената скелет показва, че съвместният живот в добро и лошо, в начало и край поражда всеотдайна любов.

Тази приказка е подходяща метафора за проблема на съвременната любов — страха от природата Живот/Смърт/Живот и особено от аспекта на Смъртта. В западната култура оригиналният характер на природата Смърт дотолкова е обременен с различни догми и доктрини, че е откъснат от другата си половина — Живота. Грешно са ни учили да приемаме в изопачена форма един от най-дълбоките и фундаментални аспекти на дивата природа. Учили са ни, че смъртта винаги е следвана от смърт. Това просто не е вярно, смъртта винаги е процес на създаване на нов живот.

Вместо да разглеждаме архетиповете на Смъртта и Живота като противоположности, ние трябва да ги възприемаме като две страни на една и съща мисъл. Наистина, в любовната връзка има много завършеци. И все пак някъде в деликатните пластове на създанието, родено от любовта на двама души, има и сърце, и дъх. Докато едната страна на сърцето се изпразва, другата се пълни. След като издиша, човек отново си поема дъх.

Някои смятат, че силата Живот/Смърт/Живот означава главно смърт. Нищо чудно, че такива хора се страхуват от обвързване. Те се боят да преживеят още един край. Не са способни да влязат от

верандата във вътрешността на къщата. Ужасяват се, защото усещат, че в трапезарията на дома на любовта седи Госпожа Смърт, потропва с крак, скръства и отпуска нетърпеливо ръце. Пред нея има работен списък, от едната страна, на който са живите неща, от другата — умиращите. Тя трябва да поддържа равновесието.

В много съвременни култури масово се наблюдава погрешно разбиране на архетипа на силата Живот/Смърт/Живот. Някои вече не съзнават, че Госпожа Смърт представлява важен модел на сътворение. Под нейните нежни грижи се възражда животът. В много народни приказки женските фигури на смъртта носят коса и „жънат“ нищо неподозиращите смъртници, целуват своите жертви и оставят трупове им след себе си, дават хората и дълго вият в нощта.

Но в други култури, например при източните индианци и маите, съхранили ученията за колелото на живота и смъртта, Госпожа Смърт прибира вече умиращите, облекчава мъките им, утешава ги. В *curanderismo* се казва, че тя завъртала бебето в утробата с главата напред, за да може да се роди. Пак тя насочвала ръцете на акушерката, отваряла каналите за майчиното мляко в гърдите и давала покой на всеки, който спи сам. Вместо да я демонизират, онези, които познават всичките ѝ цикли, уважават щедрите ѝ дарове и нейните уроци.

От архетипна гледна точка силата Живот/Смърт/Живот е основен елемент на инстинктивната природа. В световните митове и приказки тя се персонифицира от *Dama del Muerte*, Госпожа Смърт, *Коатликуе*, *Хел*, *Берхта*, *Ку ан Ин*, *Баба Яга*, Дамата в бяло, Състрадателната нощна сянка и от три жени, наричани от древните гърци *грайи* — Старици. Приказките са пълни с персонификации на древната богиня на творението *Банши* с нейната колесница от нощен облак, *La Llorona*, плачещата жена край реката, тъмния ангел, който докосва хората с върха на крилото си и ги хвърля в екстаз, блатния огън, който се появява при предстояща смърт^[1].

Страхът от смъртта до голяма степен ни пречи да опознаем природата Живот/Смърт/Живот и това се отразява на способността ни да следваме нейните цикли. Тези сили не са крадци, които ни ограбват най-ценното. Не, не, силите Живот/Смърт/Живот са част от нашата природа, част от вътрешния разум, който знае стъпките, знае танца на Живота и Смъртта. Това са онези аспекти от нашата същност, които знаят кога нещо може и трябва да се роди или да умре. Ако успеем да

усвоим ритъма ѝ, тази природа ще стане наша вътрешна учителка. Мексиканската мистична и екстатична поетеса Росарио Кастеланос^[2] пише за подвластността на силите, които управляват живота и смъртта:

„... *dadme la muerte que me falta...*“
(„... дай ми смъртта, от която се нуждая...“)

Поетите разбират, че без смърт няма нищо ценно. Без смърт няма поуки, без смърт няма мрак, в който да сияе диамантът. Докато посветените не се страхуват от Госпожа Смърт, културата често ни насърчава да захвърлим Жената скелет на скалите, не само защото е ужасна, а и защото опознаването ѝ изисква прекалено много време. Бездушният свят окуражава търсенето на вечния двигател. Ала чудото, към което се стремим, иска време: първо да го открием и сетне да го съживим.

Търсенето на вечния двигател е като търсенето на машината за вечна любов. Нищо чудно, че хората, които се опитват да обичат, се объркват и измъчват като в „Червените обувки“, танцуват безумен танц, неспособни да спрат, и подминават нещата, които дълбоко в себе си най-много ценят.

Но има друг, по-добър начин, който взима предвид човешките слабости, страхове и особености. И както често става с циклите на индивидуализацията, повечето от нас съвсем случайно го откриват.

[1] По време на едно от пътуванията ми в Мексико ме заболя зъб и ме изпратиха при жена, която облекчавала зъбобола. Докато ми слагаше лекарство, тя ми разказа за *Тксати* — великата жена дух. От нейния разказ стана ясно, че *Тксати* е богинята Живот/Смърт/Живот, но досега не съм открила нищо за нея в научната литература. Освен всичко друго *mi abuelita, la curandera* ми каза, че *Тксати* е велика лечителка, която едновременно е гръдта и гробът. *Тксати* носи със себе си медна паница. Обърната на една страна, тя съдържа и разлива храна, обърната на другата, тя се превръща в съсъд за душата на новопочиналите. *Тксати* се грижи за раждането, правенето на любов и смъртта. — Б.а. ↑

[2] Росарио Кастеланос (1925–1974) — мексиканска поетеса, феминистка. — Б.пр. ↑

ПЪРВИТЕ ЕТАПИ НА ЛЮБОВТА

СЛУЧАЙНОТО ОТКРИВАНЕ НА СЪКРОВИЩЕТО

Във всички приказки има материал, който може да се разбира като огледало, отразяващо болестта или благосъстоянието на културата или вътрешния живот. В приказките се съдържат и митични теми, които могат да се разбират като етапи на и напътствия за поддържане на равновесие и във вътрешния, и във външния свят.

Макар че Жената скелет може да се интерпретира като символ на промените в човешкото психе, за мен тази приказка е най-ценна, когато се разбира като последователност от седем задачи, учещи човек на дълбока любов. Първата е да открие другия като духовно съкровище, въпреки че отначало може да не разбира на какво се е натъкнал. В повечето любовни връзки следва преследването и криенето, период на надежди и страхове за двамата. После идва разплитането и разбирането на онези аспекти на връзката, свързани с природата Живот/Смърт/Живот, и зараждането на страстно желание задачата да бъде изпълнена. Оттук се поражда доверие, способност да се отпуснеш в присъствието на другия и добрата воля. След това настъпва период на споделяне на бъдещи мечти и сегашни тегоби, което е началото на лекуването на стари любовни рани. Накрая сърцето запява за нов живот и настъпва сливането на тяло и душа.

Първата задача — откриването на съкровището, е представена в десетки приказки по света, в които се разказва за улавяне на морско създание. Това е задължителен признак, че предстои голяма битка между обитател на горния свят и обитател или пленник на долния свят. В тази приказка рибарят хваща нещо по-голямо, отколкото е очаквал. „О, този път хванах нещо голямо!“, мисли си той и се обръща за сакчето.

Героят не съзнава, че се е натъкнал на ужасно съкровище, че силите му не са достатъчни, за да се справи с него. Той не знае, че всичките му способности ще бъдат подложени на изпитание. Нещо

повече, той не знае, че не знае. Че е в състоянието, в което отначало попадат всички влюбени — слепи като прилепи.

Мнозина са склонни да подхождат към любовта по същия начин, по който рибарят в приказката подхожда към риболова: „Надявам се да хвана голяма риба, от която дълго ще ям и ще си осигуря живота, с която ще мога да се хваля на другите рибари“.

Това е естественото развитие на наивния или изгладнял рибар. Ценностите на младите, неопитните, гладните и наранените се въртят около откриването и печеленето на трофеи. Младите наистина още не знаят какво търсят, гладните искат да се нахранят, а наранените се стремят да намерят утеха за предишните си загуби. И всички ще бъдат „сполетени“ от съкровище.

Когато е в присъствието на великите сили на психето, в този случай жената Живот/Смърт/Живот, наивникът получава повече, отколкото е искал. Ние често си фантазираме, че вътрешната природа ни храни — чрез истинска любов, любовна авантюра, работа или пари — и се надяваме това да е задълго. Не искаме да правим нищо повече. Дори има моменти, в които ни се ще да се засищаме, без да вършим каквото и да е. В действителност знаем, че нищо стойностно не се получава така. Ала въпреки това го искаме.

Лесно е да лежим по гръб и само да си мечтаем за съвършената любов. Това е наркоза, от която може никога да не излезем, освен ако на въдицата ни не се хване нещо ценно, чиято стойност обаче едва ли ще осъзнаем. Такова е чудото на психето — даже да сме нерешителни и непочтителни, да не се надяваме, да не го искаме, да се чувстваме недостойни или неподготвени за това, ние случайно се натъкваме на съкровище. И тогава задачата на душата е да му обърнем внимание, да разберем, че е съкровище, колкото и необикновена да е формата му, и внимателно да обмислим следващата си стъпка.

Мотивът за рибаря има обща архетипна символика с този за ловеца. Освен всичко друго, те представят психологическите елементи на хора, които се стремят към познание, които искат да подхранят същността си, като се слоят с инстинктивната природа. Също като в живота, в приказките ловецът и рибарят започват пътуването си по един от трите възможни начина: сакрално, злонамерено или случайно. С рибаря от приказката за Жената скелет се случва третото. Той не е злонамерен, но отношението и намеренията му не са и сакрални.

Понякога и с влюбените е така. В началото на връзката си те „хвърлят въдицата“ само за удоволствие или от самота. Без да го съзнават, навлизат в онази част от психето — своето и на другия — в която живее Жената скелет. Въпреки че егото им може да лови риба за удоволствие, това психично пространство е свещена земя за Жената скелет. Ако ловим риба в тези води, тя със сигурност ще се закачи на кукичката ни.

Рибарят смята, че уловът му е обикновена храна, докато всъщност е хванал цялата стихийна женска природа — пренебрегваната природа Живот/Смърт/Живот. Сега вече тя не може да се пренебрегне, защото там, където започва нов живот, винаги се появява властелинката на смъртта. И когато става това, поне за момента, хората се изпълват с ужас.

В първоначалния мотив за жената на океанското дъно Жената скелет е сходна със Седна^[1], образ от инуитската митология, свързан с цикъла Живот/Смърт/Живот. Седна е великата богиня на сътворението, която живее в инуитския отвъден свят. Баща ѝ я хвърлил от каяка си, защото, за разлика от другите покорни дъщери на племето, тя пристанала на човека куче. Подобно на бащата от приказката за безръката девойка бащата на Седна ѝ отсякъл ръцете. Те се превърнали в риба, тюлени и други форми на живот, които оттогава до днес хранят инуитите.

Другите останки от Седна потънали на морското дъно — кости и много дълга коса. Според инуитската традиция шаманите се спускат на дъното при нея и носят храна, за да умиловат ръмжащото куче — неин съпруг и пазител. Шаманите решат дългата ѝ коса, пеят ѝ и я молят да излекува душата или тялото на някой човек, защото тя е великата *ангакок*, магьосницата, тя е великата северна порта на Живота и Смъртта.

Жената скелет, която прекарала невъобразимо много време на морското дъно, също може да се интерпретира като неизползвана или зле третирана сила Живот/Смърт/ Живот. В своята възкресена форма тя управлява интуитивните и емоционални способности за следване на жизнените цикли на раждане и смърт, скръб и веселие. Тя е онази, която съблюдава нещата. Тя знае кога е време за смъртта на място, действие, група или връзка. Тази дарба, тази психологическа

чувствителност очаква всеки, който я осъзнае чрез любовта си към друг.

Част от всеки човек, бил той мъж или жена, се съпротивлява на мисълта, че Смъртта трябва да има своя дял от всяка любовна връзка. Ние се преструваме, че не можем да обичаме без илюзиите си за смъртта на самата любов, преструваме се, че сме в състояние да продължим, без да умрат първоначалните ни очаквания. Но от психична гледна точка всичко в любовта има край, абсолютно всичко. Егото не иска да е така. Ала това е факт и човекът с дива природа ясно го съзнава.

Какво умира? Умират илюзиите, очакванията, алчността, желанието всичко да е само красиво. Тъй като любовта винаги води до спускане в природата на Смъртта, ние разбираме защо за истинска връзка се изисква огромна сила. Когато обича, човек е обвързан и с възкресяването на същността на Жената скелет и на цялото ѝ учение.

Рибарят в приказката бавно проумява природата на улова си. Отначало с всеки е така. Ние трудно осъзнаваме какво правим, когато хвърляме въдицата си в подсъзнанието. Ако нямаме опит, ние не знаем, че там живее природата на Смъртта. Когато открием с какво си имаме работа, първото ни желание е да я хвърлим обратно. Превръщаме се в митичните бащи, които изхвърлят дивите си дъщери от каяка.

Когато връзката преминава от етапа на очакването към етапа на изваждане на улова от водата, понякога настъпва критичен момент. Това се отнася за връзките между майки и техните малки или поотраснали деца, между приятели, между дългогодишни партньори или млади влюбени. Тогава започва сериозната връзка и човек трябва да призове на помощ цялото си умение и мъдрост.

Жената скелет на морското дъно представлява инертна форма на инстинктивния живот, която интуитивно може да твори както Живот, така и Смърт. Ако партньорите упорито продължават да се стремят към ефимерно щастие и вечно удоволствие, ако очакват дълбоко разтърсващи сексуални наслади и никакви конфликти, природата Живот/Смърт/Живот отново потъва в морето. Отказът за допускане на всички цикли на живота и смъртта в любовната връзка лишава Жената скелет от психична опора.

Жената скелет потъва на дъното винаги, когато единият или и двамата партньори не са в състояние да я понесат или разберат. Тя

потъва на дъното, когато не успеем да осъзнаем смисъла от циклите на преобразяването — когато нещата трябва да умрат и да бъдат заменени от други. Ако не могат да понесат това, партньорите не са способни на любов, надхвърляща обикновеното хормонално привличане.

Хвърлянето на тази тайнствена природа в морето винаги кара жената и емоционалната сила в мъжа да се превръщат в скелет, лишен от искрена любов и храна. Когато жената следи биологичните и емоционалните цикли, циклите на живота и смъртта са в центъра на нейното внимание. Тъй като без смърт не може да има нов живот, връзката между партньори, които се опитват да запазят всичко в неговото върхово състояние, все повече ще закостенява. Желанието да принудиш любовта да живее единствено в нейната най-сублимна форма е причина за окончателната ѝ смърт.

Рибарят е изправен пред предизвикателството да приеме Госпожа Смърт и нейните цикли. За разлика от други приказки, в които уловеното морско създание впоследствие е пуснато на свобода и от благодарност изпълнява някакво желание на рибаря, Госпожа Смърт не иска да се върне обратно на дъното, Госпожа Смърт не желае да изпълнява никакви желания. Тя изплува на повърхността, независимо дали ни харесва, защото без нея не може да има истинско познание за живота, а без това познание не може да има вяност, истинска любов и всеотдайност. Любовта си има цена. Тя изисква смелост. И както ще се убедим по-нататък, тя изисква да изминем пътя.

Независимо от пола им, при влюбените постоянно се наблюдава едно и също явление. Двама души се събират в очакване да се обикнат. Изведнъж на кукичката случайно се закача Жената скелет. Нещо във връзката започва да гасне. Често отслабва удоволствието от сексуалната възбуда, човек вижда слабата, наранена природа на другия или започва да го възприема като нещо различно от трофей. И тъкмо тогава на повърхността изплува плешивото старо момиче с пожълтели зъби.

То изглежда ужасяващо, но сега за пръв път имаме възможност да проявим смелост и да познаем любовта. Да обичаш, означава да си с любимия. Да обичаш, означава да изплуваш от света на фантазиите в света, в който е възможна всеотдайната любов. Да обичаш, означава да останеш, макар всяка твоя клетка да вика „Бягай!“.

Когато са способни да понесат природата Живот/Смърт/Живот, когато са в състояние да я разберат като континуум — като нощ между два дни — и като сила, която твори вечна любов, партньорите могат да се изправят пред Жената скелет във връзката. Заедно те са по-силни и получават по-дълбоко познание за двата свята, в които живеят — земния свят и света на духа.

През повече от двайсетгодишната си практика съм чувала и мъже, и жени ужасено да казват: „Срещнах някого... не исках, просто си гледах работата, не го търсех... и хоп — срещнах този с главно С. И какво да правя *сега*“. Въпреки че продължават да подхранват новата връзка, те започват да се страхуват. Боят се, защото започват да различават голия череп, който изплува от вълните на тяхната страст. Ай! Какво да правят?

Аз им казвам, че преживяват вълшебен момент. Това не ги успокоява. Казвам им, че ще се случи нещо прекрасно. Те не ми вярват. Казвам им да потърпят и те полагат всички усилия, но едва успяват. Още преди да се усетя, от гледна точка на психоанализата, малката лодка на тяхната любовна връзка се понася все по-бързо. Носът ѝ се забива в брега и те хукват да бягат, а аз като психоаналитик тичам до тях и се опитвам да им говоря, докато познаяте кой подскача след нас.

Когато за пръв път се срещнат с Жената скелет, повечето хора изпитват импулсивното желание да избягат колкото може по-надалеч. И това е част от процеса, нещо съвсем човешко, ала не задълго.

[1] Има много версии на историята за Седна. Тя е могъщо божество, което живее под водата, и лечителите го умилюват, за да помолят да възвърне здравето и живота на болните или умиращите. — Б.а. ↑

ПРЕСЛЕДВАНЕТО И КРИЕНЕТО

Природата на Смъртта има странния навик да прави жертвоприношения точно когато ни се струва, че сме спечелили любимия, точно когато си мислим, че сме хванали „голямата риба“. Именно тогава природата Живот/Смърт/Живот изплува на повърхността и плаши всички наоколо. И ние се опитваме да станем невидими. Невидими за любимия ли? Не. Невидими за Жената скелет. Такава е целта на бягането и криенето. Но както виждаме, няма къде да се скрием.

Рационалното психе отива да лови нещо дълбоко и не само го открива, но е толкова шокирано, че едва успява да го понесе. Човек има чувството, че нещо го преследва. Това е Жената скелет. Отначало, когато се учим истински да обичаме, ние не разбираме много неща. Мислим си, че другият ни преследва, когато всъщност нашето намерение да се свържем с друго човешко същество по особен начин е закачило Жената скелет на кукичката си и тя не може да избяга от нас. Там, където се ражда любов, винаги изплува на повърхността силата Живот/Смърт/Живот. Винаги.

И ето че рибарят и Жената скелет са свързани един с друг. Докато подскача зад ужасения герой, тя започва да се събужда за живота — огладнява и яде сушена риба. По-късно, когато още повече оживява, тя утолява жаждата си със сълзата на рибаря.

Това странно явление се наблюдава във всички любовни връзки: колкото по-бързо тича той, толкова повече увеличава скоростта си тя. Когато единият или другият партньор се опита да избяга от връзката, тя парадоксално се изпълва с още повече живот. И колкото повече бяга той, толкова повече расте тази жизненост. Този феномен е една от основните житейски трагикомедии.

Един човек в такава ситуация сънувал, че се среща с жена/любима, чието меко тяло се разтворило като шкаф. Вътре имало лъскави, пулсиращи ембриони, окървавени ками и чували, натъпкани с първите зелени багри на пролетта. Това е сън за природата Живот/Смърт/Живот.

Гледката на вътрешността на Жената скелет кара учещите се партньори да грабнат рибарските си въдици и да побегнат. Тя е огромна и загадъчна, тя е стъписващо тайнствена. От психична гледна точка Жената скелет се простира от хоризонт до хоризонт и от небето до ада. Тя е прекалено голяма, за да я приемем. И все пак нищо чудно, че хората го правят. Онова, от което човек се страхува, дава сили и лекува.

В етапа на бягането и криенето партньорите се опитват рационално да си обяснят своя страх от циклите Живот/Смърт/Живот. Те казват: „С някой друг ще е по-добре“, „Не искам да се откажа от своята (попълнете многотоцието)...“, „Не искам да променям живота си“, „Не искам да виждам своите или чуждите рани“, „Още не съм готов“ или „Не искам да се преобразявам, без да имам точна представа как ще изглеждам и ще се чувствам после“.

Това е период, през който всички мисли се объркват, човек отчаяно търси скривалище и сърцето му бясно тупти, не толкова от любов, колкото от жалък ужас. Да те хване Госпожа Смърт! Ай! Ужас от срещата със силата Живот/Смърт/Живот.

Някои грешно си мислят, че бягат от връзката с любимата. Не е така. Те не бягат от любовта, нито от трудностите на връзката. Те се опитват да избягат от тайнствената сила Живот/Смърт/Живот. Психологическата диагноза за това състояние е „страх от близост, страх от обвързване“. Но това са само симптоми. В основата е недоверието. Онези, които вечно бягат, се боят да живеят според циклите на дивата природа.

И ето че Жената скелет преследва мъжа във водата, отвъд границата между подсъзнанието и съзнанието. Психето осъзнава какво е хванало и отчаяно се опитва да избяга от него. Непрекъснато постъпваме така. Нещо страшно надига глава. Ние не му обръщаме внимание и продължаваме да го теглим на повърхността, като си мислим, че е някаква плячка. То е съкровище, ала не такова, каквото сме си представяли. Това е съкровището, от което за нещастие са ни научили да се страхуваме. Затова се опитваме да избягаме от него, да го хвърлим обратно или да го разкрасим, да го направим такова, каквото не е. Ала това няма да се получи. Накрая всички ние ще трябва да целунем вещицата.

Същият процес протича и в любовта. Ние искаме само красота, но вместо това се изправяме пред ужасното. Ние отблъскваме Жената скелет, ала тя продължава да ни следва. Ние тичаме. Тя не изостава. Тя е великата учителка, която сме твърдели, че искаме. „Не, не такава учителка!“, пищим ние, когато се появява. Искामе друга. Жалко. Друга няма.

Има една поговорка, че учителят идва тогава, когато ученикът е готов. Това означава, че вътрешният учител се появява, когато е готова душата, а не егото. Този учител идва винаги, когато го призове душата — и слава богу, защото егото никога не е напълно готово. Ако зависеше само от неговата готовност, цял живот щяхме да останем без учител. Ние сме благословени, защото душата продължава да изразява желанията си, независимо от постоянно променящите се позиции на егото.

Хората се страхуват, че когато нещата в една любовна връзка станат оплетени и плашещи, краят наближава. Ала това не е така. Тъй като това е архетипен проблем и Жената — скелет играе ролята на орисница, героят *трябва* да пресече хоризонта, Жената скелет *трябва* да се появи зад него, учещият се любим *трябва* да се скрие в колибата си, задъхан и изпълнен с надежда, че е в безопасност. И Жената скелет *трябва* да го последва в неговия сигурен рай. Той *трябва* да я разплете и т.н.

За съвременния човек идеята за „заемане на пространство“ е като иглуто на рибаря, в което той си мисли, че е в безопасност. Понякога този страх от срещата с природата на смъртта се проявява в опит за „бягство“, приемане само на приятните страни на връзката, без да се намесва Жената скелет.

Това причинява на партньорите, които не „заемат пространство“, огромно безпокойство, защото самите те имат нужда да се срещнат с Жената скелет. Те са събрали сили и се опитват да балансират страховете си. И точно в момента, в който са готови да разплетат загадката, в който единият се кани да забарабани по сърцето и да запее за съвместен живот, другият извиква: „Не още, не още“ или „Не, никога“.

Има огромна разлика между потребността от усамотяване и възраждане, от една страна, и желанието да „заемеш пространство“, за да избегнеш неизбежната среща с Жената скелет, от друга. Но срещата,

приемането на природата Живот/Смърт/Живот, е следващата стъпка, която трябва да направим, за да развием способността си да обичаме. Онези, които се свържат с нея, ще получат тази дарба. Другите — не. Няма трета възможност^[1].

Всички опити за отлагане са разбираеми, ала само за кратко. Истината е, че никога няма пълна готовност, никога няма подходящ момент. Както и при спускането в подсъзнанието, идва време, когато човек просто се надява на най-доброто, запушва си с два пръста носа и се хвърля в бездната. Ако не беше така, нямаше да имаме нужда от думите „героиня“, „герой“ и „смелост“.

Човек трябва да опознае природата Живот/Смърт/ Живот. Отблъснатата, Жената скелет потъва на дъното, но отново ще изплува и пак ще ни преследва. Нейната работа е да го прави. Нашата работа е да се учим. Ако искаме да обичаме, няма друг начин. Срещата с нея е *задача*. Без предизвикателства не може да има преобразяване. Без тази задача няма истинско удовлетворение. Не е трудно да обичаш удоволствията. За да обичаш истински обаче, трябва да си герой, който е способен да преодолее собствения си страх.

Естествено, много хора стигат до етапа на бягството и криенето. За съжаление някои никога не успяват да го преминат. Входът на колибата е невероятно тесен. Но онези, които искат да обичат, постъпват като рибаря. Те запалват огън, за да видят природата Живот/Смърт/Живот. Поглеждат онова, от което се страхуват, и реагират едновременно с убеденост и почуда.

[1] „Заемането на пространство“ може да е основателна потребност за усамотяване, но навярно е най-разпространената безобидна лъжа за съвременните връзки. Вместо да говори за проблема, човек „заема място“. Това е версия на възрастните, аналогична на детското „кучето ми изяде домашното“ или „баба ми умря“. — Б.а. ↑

РАЗПЛИТАНЕТО НА СКЕЛЕТА

В приказката за Жената скелет се съдържа темата за „изпитанието на жениха“. Партньорите трябва да докажат сериозността на намеренията и способностите си, да докажат, че имат *cojones* или *ovarios* да се изправят пред някаква могъща и страшна необяснима сила... Макар че тук я наричаме природата Живот/Смърт/Живот, други може да я разглеждат като аспект на същността, духа на Любовта, Господ или *Gracia*, духа на енергията и т.н.

Рибарят доказва сериозността на намерението си, способностите си и растящата си обвързаност с Жената скелет, като я разплита. Той се вглежда в нея и вижда сиянието на нещо, което не разбира. Героят е бягал от нея, задъхан и облян в сълзи. Сега се кани да я докосне. Със самото си присъствие тя прониква в сърцето му. Когато осъзнаем самотата на природата Живот/Смърт/Живот в психето, онази, която не по своя вина постоянно е отхвърляна, тогава навярно и ние можем да съпреживеем нейната мъка.

Ако наистина искаме да обичаме, даже да сме уплашени, ние сме готови да разплетем костите на природата на Смъртта. Готови сме да видим действителната ѝ същност. Готови сме да докоснем некрасивото^[1] и в другия, и в себе си. С това предизвикателство Същността ни подлага на изпитание. То е изразено още по-ясно в приказките, в които красивото изглежда грозно, за да изпита нечий характер.

В приказката „Диаманти, рубини и перли“ една добра, но измъчена от мащехата си доведена дъщеря дава вода на ожадняла богата непозната и тя ѝ се отплаща, като прави така, че когато говори, от устата на момичето се сипят диаманти, рубини и перли. Мащехата праща мързеливите си дъщери на същия кладенец да чакат богатата непозната. Ала този път се появява дрипава старица. Когато ги моли за малко вода, злите дъщери високомерно отказват. Тя им се отплаща, като прави така, че от устите им да се сипят змии, крастави жаби и гущери.

Също като в психето, в приказките любезността към онова, което изглежда по-долно, се възнаграждава с добро, а обратното се порицава

и наказва. Същото е със силните чувства като любовта. Когато докосваме некрасивото, ние сме възнаградени. Ако го отритнем, ние се откъсваме от истинския живот и оставаме навън на студа.

За някои е по-лесно да мислят възвишено, да се изпълват с прекрасни мисли, да се докосват до нещата, които ни превъзхождат, отколкото да се докосват и да съдействат за не толкова позитивното. Както е видно от приказката, още по-лесно е да се извърнеш от некрасивото и да смяташ, че постъпваш правилно. Това е проблемът и при срещата с Жената скелет.

Какво е некрасиво? Некрасива е собствената ни тайна жажда да бъдем обичани. Некрасиво е неизползването на любовта. Некрасива е липсата на вяност и всеотдайност, грозно е чувството за откъснатост на душата, отвратителни са нашите психични брадавици, неадекватност и инфантилни фантазии. В нашите култури за некрасива се смята природата Живот/Смърт/Живот, която ражда, унищожава и възражда.

Да разплетем Жената скелет, означава да разберем тази концептуална грешка и да я коригираме. Да разплетем Жената скелет, означава да осъзнаем, че любовта не се изразява само в романтични вечери на свещи. Да разплетем Жената скелет, означава човек да открие сила, а не страх в мрака на възраждането. Това означава балсам за стари рани. Това означава така да променим светогледа и съществуването си, че да отразяваме здравето, а не мъките на душата.

За да обичаме, ние докосваме недотам красивата кокалеста жена, разплитаме усещането за тази природа и ѝ позволяваме да се възроди. Не е достатъчно да извадим подсъзнателното на повърхността, не е достатъчно дори случайно да го допуснем в дома си. Ако прекалено дълго се страхуваме от него, ние спираме развитието на любовта.

Разплитането на загатката на Жената скелет започва да разваля магията — т.е. страхът, че при досега със смъртта човек ще умре. От архетипна гледна точка разплитането на нещо изисква спускане в лабиринта на отвъдния свят или на мястото, където всичко се разкрива по съвсем нов начин. Човек трябва да следва от самото начало криволичеия процес, който всъщност води до възраждане. В приказките развързването на пояс или възел означава, че героят започва да разбира нещо, което до този момент му е било недостъпно, разбира смисъла му и придобива почти магическо познание.

Когато разплита Жената скелет, рибарят започва да опознава природата на Живота и Смъртта. Скелетът е точният образ на природата Живот/Смърт/Живот. Като психологически символ, той се състои от стотици малки и големи по особен начин оформени кости и стави, хармонично свързани помежду си. Когато една от костите помръдне, другите също се раздвижват, макар и едва забележимо. Циклите Живот/Смърт/Живот са точно такива. Когато Животът помръдне, костите на Смъртта също се раздвижват. И обратно.

Освен това, когато и най-малката костичка не е на мястото си, целостта на скелета се нарушава. Същото се случва, когато е потисната природата Живот/Смърт/Живот. Животът на човек започва да „куца“. Нарушаването на тези структури и цикли винаги се отразява върху либидото. И тогава любовта е невъзможна. Ние лежим на морското дъно подобно кости, разнасяни от теченията.

Да разплетем тази природа, означава да опознаем нейните навици и особености, да узнаем циклите на живота и смъртта, да ги запомним и да ги видим в тяхната взаимовръзка, в тяхната цялост.

Страхът не е оправдание да не свършим това. Всички се страхуваме. Това не е нищо ново. Ако е жив, човек се бои. В приказките на инуитите гарванът обича само удоволствието, опитва се да избягва неизвестността и страховете, които носи тя. Той е предпазлив и много алчен. Страхува се, ако нещо не изглежда приятно на пръв поглед и бяга от него.

Гарванът обича лъскавите мидени черупки, сребърните мъниста, нескончаемите разговори, клюките, съня над дупката за дим. Партньорите са като гарвана, който се стреми към сигурност. Също като него, егото се страхува да не секне страстта и огънят да изтлее, денят да се изниже и удоволствието да свърши. Също като егото, гарванът става лукав, но това е винаги в негова вреда, защото когато забрави за душата си, той губи своята сила.

Егото се бои, че ако допуснем в живота си природата Живот/Смърт/Живот, ние никога повече няма да сме щастливи. Недоразвитото е много елементарно, също като не социализирано, несвикнало с обкръжение дете или по-точно като дете, което винаги иска да вземе най-големия резен, най-мекото легло, най-красивия приятел.

Три неща различават душата от егото: способността да усеща и възприема нови начини, упоритостта да извърви труден път и

търпението да се научи истински да обича. Егото обаче е склонно да избягва ученето. Търпението не е неговата силна черта. Издръжливостта във връзката не е най-доброто качество на гарвана. Така че любовта не се ражда от постоянно променящото се его, а по-скоро от дивата душа.

За да разплетем костите, да разберем значението на Госпожа Смърт, да останем с нея, необходимо е „диво търпение“, както се изразява поетесата Ейдриън Рич^[2]^[3]. Погрешно е да си мислим, че това може да се постигне само от мускулест герой. За да си готов вечно да умираш и да се прераждаш, е нужно сърце.

Разплитането на Жената скелет разкрива, че тя е стара, отпреди началото на времето. Госпожа Смърт претегля енергията и разстоянието, времето и либидото, духа и инстинкта за самосъхранение. Тя обмисля резултатите и преценява дали да хвърли само една-две искри или да запали пожар. Тя знае какво се изисква. Тя знае кога е моментът.

Като я разплитаме, ние придобиваме способността да усещаме какво предстои, да разбираме взаимовръзката между всички аспекти на психето. Да я разплетем, означава да получим ясно познание за себе си и за другия, да развием уменията си да следваме етапите, проектите, периодите на зараждане, раждане и прераждане спокойно и с подобаващо благородство.

В този смисъл партньорът, който преди е бил съвсем неопитен в любовта, постепенно се учи, като наблюдава Жената скелет и подрежда костите ѝ. Когато започне да разбира цикъла Живот/Смърт/Живот, човек може да регулира циклите на връзката, като компенсира дефицита и ограничава излишъците.

Онзи, който е разплел Жената скелет, е способен на търпение. Той може да чака. Оскъдието не го шокира. Изобилието не го плаши. Потребността му да получава, „да има веднага“, се преобразява в умение да се справя с всички страни на връзката, да следи взаимодействието на нейните цикли. Той не се бои да се свърже с красотата на неизвестността, с красотата на некрасивото. И като се учи на всичко това, той постепенно се превръща в истински див любим.

Как мъжът научава тези неща? Как ги научава всеки човек? Влиза в пряк диалог с природата Живот/Смърт/Живот, като се вслушва във вътрешния си глас, който не е егото, като задава на

природата Живот/Смърт/Живот директни въпроси за любовта и после изслушва отговорите ѝ. По този начин ние се научаваме да не се подвеждаме по натрапчивия глас, който ни казва: „Това е глупаво... Аз просто си измислям всичко“. Научаваме се да не обръщаме внимание на този глас и да слушаме другия, по-тихия. Научаваме се да следваме неговите напътствия — всичко онова, което ни носи осъзнатост, всеотдайна любов и ясен поглед за душата.

Добре е ежедневно да се упражнявате да разплитате природата Живот/Смърт/Живот чрез медитация. Рибарят през цялото време пее кратко еднотишие. Тази песен помага за осъзнаването, за разплитането на природата на Жената скелет. Ние не знаем какво пее. Можем само да гадаем. Когато разплитаме тази природа, за нас е добре да пеем нещо от рода на: „Какво трябва да оставя да умре днес, за да се роди нов живот? Какво знам, че трябва да умре, но се колебая да го допусна? Какво трябва да умре в мен, за да обичам? От каква некрасота се страхувам? Каква е ползата от силата на некрасивото? Какво трябва да умре днес? Какво трябва да живее? Раждането на какъв живот се боя да допусна? Ако не сега, кога?“.

Като пеем песента на осъзнатостта, докато усетим парливата истина, ние хвърляме светлина в мрака на психето, за да виждаме какво правим... Какво правим в действителност, а не какво ни се ще да си мислим, че правим. Така разплитаме чувствата и започваме да разбираме защо любовта и животът трябва да се преживеят до мозъка на костите.

За да се изправи пред Жената скелет, човек няма нужда да играе ролята на сияен герой, да влиза в битка и да рискува живота си в пустинята. Човек просто трябва да иска да я разplete. Силата, която носи опознаването на природата Живот/Смърт/Живот, очаква всеки, който преодолее порива за бягство, който се пребори с желанието си да се скрие.

Древните, които са се стремели към такъв живот и познание, го наричали „Безценната перла“, „Несравнимото съкровище“. Разплитането на тези загадки носи познание за Съдбата и Времето, времето за всички неща, всички неща в своето време, превратностите на съдбата. Няма по-важно, по-подхранващо, по-укрепващо любовта познание.

То очаква онези, които седнат край огъня до Жената скелет, които я погледнат и позволят в душата им да се събуди чувство към нея. То очаква онези, които докоснат нейната некрасота и с нежност разплетат природата Живот/Смърт/ Живот.

[1] И все по-некрасивото. — Б.а. ↑

[2] Ейдриън Рич (р. 1929) — американска поетеса и критичка. — Б.пр. ↑

[3] Из ловната поема „Цялост“. Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe, Poems Selected and New, 1950–1984*. New York: W. W. Norton, 1984. — Б.а. ↑

СЪНЯТ НА ДОВЕРИЕТО

На този етап от връзката партньорът се завръща в състояние на невинност, състояние, в което все още изпитва страхопочитание към емоционалните стихии, състояние, в което е изпълнен с желания, надежди и мечти. Невинността се различава от наивитета. В затътената провинция, в която съм израснала, има една стара поговорка: „Невежество означава да не знаеш нищо и да те привлича доброто. Невинност означава да знаеш всичко и пак да те привлича доброто“.

Да видим докъде бяхме стигнали. Рибарят ловец е изтеглил на повърхността природата Живот/Смърт/Живот. Въпреки волята му, тя го е преследвала. Но той също е успял да я погледне, изпитал е съчувствие към нея и я е докоснал. Всичко това го води към пълна съпричастност. Всичко това го води към преобразяване, към любов.

Въпреки че метафората на съня може да означава психична неосъзнатост, тук тя символизира творението и възраждането. Сънят е символ на прераждането. В митовете за сътворението героите заспиват, докато се извършва някакво преображение, защото чрез съня се възраждат.

*„... съня, разплитащ счепканата презда
на грижите, съня успокоител,
съня, балсам за морния ни дух,
основно наше блюдо, пръв хранител
на жизнения пир!...“*

Шекспир, „Макбет“, II, 2^[1]

Ако погледнете и най-коравосърдечния, най-жесток и безмилостен човек, докато спи или в момент на събуждане, ще видите в него за миг чистия детски дух, невинността. Когато спим, ние отново се връщаме в това състояние. Докато спим, ние се прераждаме. Преобразяваме се вътрешно и ставаме свежи и нови като невинността.

Това състояние на мъдра невинност се постига чрез отхвърляне на цинизма и високомерието и с възвръщането на състоянието на почуда, което се наблюдава при съвсем малките деца и при грохналите старци. Трябва да гледаме с очите на знаещия и любящ дух, а не с тези на битото куче, преследваното животно, на погнусата, на гневния наранен човек. Невинността е състояние, което се постига по време на сън. За нещастие мнозина всяка сутрин го отмятат заедно със завивката. Много по-добре е да вземем със себе си будната невинност и да се обгърнем с нейната топлина.

Макар че първоначалното завръщане в това състояние може да изисква рушене на упорито и грижливо изграждани защитни стени, когато човек го постигне, никога повече не му се налага да го прави. Да се завърнеш в състояние на будна невинност, не е голямо усилие, не е като да мъкнеш тухли, просто трябва да чакаш достатъчно дълго, за да позволиш на духа да те открие. Казват, че онова, което търсиш, също те търси, че ако лежиш или седиш неподвижно, то ще те намери. Просто не мърдай и гледай. Виж какво ще се случи.

Това е правилният подход към природата на Смъртта — не само с хитрост, но и с доверие. Думата „невинен“ често се използва в смисъл на „незнаещ“. На испански думата „*inocente*“ означава човек, който се опитва да не вреди на другите, но който *също* е способен да лекува всички нанесени му рани.

Често наричат лечителката *curandera* „*La inocente*“ — онази, която лекува другите. Да си невинен, означава да си в състояние ясно да виждаш какъв е проблемът и да го решаваш. Това са могъщите идеи, които се крият зад тази дума. Това не е само способност да не се вреди на другите и на себе си, но и да се лекуват своите и чуждите рани. Помислете по този въпрос. Какъв дар за циклите на любовта!

Метафората на невинния сън означава, че рибарят вярва на природата Живот/Смърт/Живот достатъчно, за да заспи и да се възроди в нейно присъствие. Той навлиза в преходен период, който ще му донесе по-дълбоко разбиране, по-голяма зрялост. Когато изпаднат в това състояние, партньорите се предават на сили в самите тях — доверието, вярата и могъщата сила на невинността. В този духовен сън партньорът вярва, че творенията на душата ще работят за него и всичко ще бъде както трябва да бъде. Това е сънят на мъдрите, а не сънят на предпазливите.

Когато наблизко има опасност, предпазливостта е оправдана. Има и неоснователна предпазливост, която се дължи на стари рани. Тя кара много мъже и жени да проявяват външно безразличие, въпреки че им се иска да са топли и нежни. Хората, които се страхуват да не попаднат в капан или постоянно и на висок глас заявяват претенциите си да са „свободни“, оставят златото да изтече между пръстите им.

Много пъти съм чувала мъже да казват, че били влюбени в „добра жена“, но че просто не могли да се „отпуснат“ достатъчно, за да разберат какви са истинските им чувства към нея. Повратният момент за такива хора настъпва тогава, когато си позволят да обичат „въпреки“... въпреки че имат съмнения, въпреки че са нервни, въпреки че ги измъчват стари рани, въпреки страха от неизвестността.

Понякога нищо не може да ни помогне да съберем смелост. Понякога просто трябва да скочим от скалата. По някое време в живота ни трябва да настъпи момент, в който да се доверим на любовта и да я последваме, въпреки страха си да не попаднем в капан. Когато животът е прекалено контролиран, остава все по-малко живот за контрол.

В етапа на невинността рибарят възвръща младостта си, защото насън той няма спомен какъв е бил преди. Насън, той не се стреми към почести и постове. Насън, той се възражда.

В мъжкото психе живее едно създание, ненаранен мъж, който вярва в доброто, който не само е мъдър, но и не се страхува да умре. Някои го идентифицират с вътрешния воин. Но това не е така. Това е дух, млад дух, който независимо, че е бил измъчван, нараняван и отблъскван, продължава да обича, защото по този начин се лекува.

Жените са виждали това създание да се крие в подсъзнанието на мъжа. Способността на младия дух да лекува собственото си психе е поразителна. Той вярва, че всяка нанесена му рана може да се изцери, вярва, че смъртта е следвана от нов живот. Той вярва, че във всички тези неща има по-дълбок смисъл, че наглед маловажните събития също имат своето значение, че всички неща в живота могат да се използват като източник на жизнена енергия.

Трябва да отбележим, че понякога, когато мъжът става по-свободен и по-близък с Жената скелет, неговата партньорка започва да се страхува и също трябва да разплита, да наблюдава, да спи съня, който връща невинността, да се учи на доверие към природата Живот/

Смърт/Живот. Така и двамата влюбени придобиват силата да лекуват всяка рана, да преживяват всяка болка.

Понякога човек се бои „да заспи“ в присъствието на другия, бои се да си възвърне психичната невинност, бои се, че другият ще се възползва от него. Ала проблемът не е, че той не вярва на партньора си. Той все още не е свършил работата си с природата Живот/Смърт/Живот. Също като в съня, в най-дивата си форма природата Живот/Смърт/Живот е проста като нежно издихание (край) и дихание (начало). За доверието е нужно само да знаем, че след края идва ново начало.

Ако имаме късмет, ние се изморяваме и се оставяме на притегателната сила на доверието. По-трудният начин е да се насилим „да се хвърлим“ в пропито с доверие състояние на ума — да се насилим да забравим всички условия, всички „ако“. Обикновено обаче не се усещаме достатъчно силни. Този ден едва ли някога ще настъпи. Затова, да, рискуваме и приемаме, че онова, на което ни е научила културата за природата Живот/Смърт/Живот, е грешно и че инстинктът ни сочи верния път.

За да обича истински, партньорът трябва да вярва, че го очакват периоди на преобразяване. И мъжете, и жените трябва да заспят съня, който връща човек в състояние на мъдра невинност, който твори и претворява дълбоките цикли на природата Живот/Смърт/Живот.

[1] Превод В. Петров. — Б.пр. ↑

СЪЛЗАТА

Докато рибарят спи, от ъгълчето на окото му се отронва сълза. Жената скелет я вижда и ожадняла пропълзява при него, за да пие от чашата на окото му. Какво, питаме ние, сънува героят, че плаче?

В митовете сълзите носят огромна съзидателна сила. В билкарския фолклор те се използват като „спойка“, свързваща елементите, идеите, душите. В приказките сълзите подплашват разбойници или водят до прииждане на реки. Те призовават духовете. Когато се излеят върху тялото, сълзите лекуват рани и възстановяват зрението. Когато биват докосвани, предизвикват зачеване.

Когато човек е стигнал толкова надалеч във връзката с природата Живот/Смърт/Живот, това е сълза на страст и състрадание — към себе си и към другия. За мъжете и някои „корави“ жени е най-трудно да я изплачат.

Сълзата на страст и състрадание най-често се изплаква след случайното откриване на съкровището, след опита за бягство, след разплитането, защото всичко това е причина за изтощението, разрушаването на защитните стени, желанието за познание и облекчение. Това кара душата да се вгледа в истинските си копнежи и да скърби за загубата и любовта.

По същия начин, по който на повърхността е изтеглена Жената скелет, сега е изплакана тази сълза, това чувство в мъжа. То е напътствие за обич към себе си и към другия. Освободен от тежестите на дневния свят, мъжът привлича Жената скелет да легне до него и да пие от неговото най-дълбоко чувство. В своята нова форма той е способен да утоли жаждата на другия.

Плачът му е призовал нейния призрак — идеи и сили от психичния свят, стоплени от неговата сълза. Историята на символа на водата като създател или път е дълга и богата. Пролетта идва с дъжд от сълзи. В долния свят се влиза по водопад от сълзи. Чута от човек с голямо сърце, сълзата се разбира като призив за близост. Затова рибарят плаче и тя се приближава. Без неговата сълза тя щеше да остане само скелет. Без своята сълза той никога нямаше да се събуди за любов.

Сънуващият пролива сълза, когато бъдещият любим си позволи да усети и превърже собствените си рани, когато си позволи да види самоунищожението, дължащо се на загубата му на вяра в добротата на същността, когато се почувства откъснат от подхранващия и възкресяващ цикъл на природата Живот/Смърт/Живот. Тогава той плаче, защото осъзнава своята самота, носталгията към онова психично място, към онова диво познание.

Това е мъжът, който лекува, мъжът, който разбира. Той се заема сам да си приготви лекарство, заема се със задачата да нахрани „премахнатия друг“. И започва да твори със сълзите си.

Не е достатъчно да обичаш друг, не е достатъчно „да не пречиш“ на живота на другия. Не е достатъчно „да го подкрепяш“ и т.н. Целта е да *опознаеш* циклите на живота и смъртта — и в собствения си живот, и около теб. И единственият начин да го постигнеш, е да се учиш от костите на Жената скелет. Тя очаква сигнала на дълбокото чувство, онази сълза, която казва: „Признавам раната“.

Това признание подхранва природата Живот/Смърт/ Живот, осъществява връзката и поставя началото на дълбокото познание. Всички сме допускали грешката да си мислим, че може да ни изцери някой друг. Отнема ни много време да открием, че не е така, главно защото прехвърляме раната върху външния свят, вместо да се погрижим за нея в себе си.

Може би най-съкровеното желание на жената е мъжът да признае собствената си рана. Когато той го направи, сълзата идва естествено и неговата вярънност укрепва. Той става лечител на самия себе си, вече не е отделен от вътрешната си същност. Вече не иска от жената да е неговото „болкоуспокоително“.

Тази ситуация е описана в старогръцката митология. Имало един мъж на име Филоктет, който наследил вълшебния лък и стрелите на Херакъл. По време на битка го ранили в крака. Раната обаче не зараснала и станала толкова зловонна, а стенанията му толкова ужасни, че другарите му го изоставили на остров Лемнос да умре.

Филоктет едва се спасил от гладна смърт, като убивал малки животни с лъка на Херакъл. Но раната му гноясала и миризмата ставала все по-нетърпима. Всички моряци, които наближавали острова, бързо се отдалечавали. Ала група мъже решили да изтърпят смрадта, за да откраднат вълшебния лък и стрели.

Те хвърлили жребий и задачата се паднала на най-младия^[1]. По-възрастните го насърчили да действа бързо и да използва нощния мрак. И младежът се отправил на път. Вятърът носел толкова ужасно зловоние, че той трябвало да увие лицето си в плат, напоен с морска вода, за да може да диша. Ала нищо не можело да го спаси от страшните викове на Филоктет.

Луната била забулена в облаци. Добре, помислил си младежът, докато завързвал кораба си за брега и запълзял към страдащия Филоктет. Когато протегнал ръка към лъка и стрелите, луната ненадейно осветила лицето на умиращия старец. И нещо в младежа — сам не знаел какво — внезапно го накарало да заплаче. Изпълнили го състрадание и жалост.

Вместо да открадне лъка и стрелите, младежът почистил раната на Филоктет, превързал я и останал при него да го храни, да пали огън и да му помага, а после го завел в Троя, където го излекувал полубожественият лекар Асклепий.

Състрадателната сълза се пролива при осъзнаването на парещата рана. Парещата рана има различен вид и произход при различните хора. За едни от нас тя означава цял живот стъпка по стъпка да се изкачваме по стръмни склонове, само за да разберем със закъснение, че сме сбъркали планината. За други това са незараснали рани от детството.

За трети това е някаква смазваща загуба в живота или любовта. Един младеж изгубил първата си любов и нямало кой да го подкрепи, нямало кой да го научи как да се излекува. Години наред той се скитал с прекършена душа. И все пак е бил убеден, че не е наранен. Един бейзболист трябвало преждевременно да приключи кариерата си поради травма. Парещата рана не е била единствената му трагедия, а двайсетте години, през които единствените му лекарства били озлобеността и алкохолизмът. Когато мъжете имат такива рани, миризмата им се усеща отдалеч. Никоя жена, никаква любов, никакво внимание не лекуват такава рана — единственото средство е състраданието към самия себе си.

Когато изплаква сълзата, мъжът осъзнавал болката си. Той вижда, че заради раната е пропилял целия си живот. Вижда, че е осакатил любовта си към живота, към самия себе си и към другите.

В приказките сълзите променят хората, напомнят им за важните неща и спасяват душите им. Само коравото сърце не проронва сълзи. Преди много години преведох една поговорка на суфистите^[2], всъщност молитва към Бог: „Разбий сърцето ми, за да се отвори място за Безгранична любов“.

Вътрешното чувство на нежност, което кара рибаря да разплете Жената скелет, също му позволява да изпита друг забравен копнеж — да възкреси състраданието към себе си. Тъй като е в състояние на невинност, т.е. смята, че е възможно всичко, той не се страхува да даде израз на желанията на душата си. Не се страхува да иска, защото е убеден, че потребностите му ще намерят отклик. За него е огромно облекчение да вярва, че душата му ще бъде удовлетворена. Когато рибарят изплаква истинското си чувство, връзката с природата Живот/Смърт/Живот се заздравява.

Сълзата привлича Жената скелет към рибаря, събужда в нея жажда, кара я да се стреми към още по-голяма съпричастност с него. Също като в приказките, сълзите привличат към нас истинските неща, дават ни „липсващите части“. В африканската приказка „Златните водопади“ един магьосник помага на избягала млада робиня, като изплаква толкова много сълзи, че се образува водопад, под който се скрива момичето. В африканската приказка „Тракане на кости“ чрез поръсване на земята с детски сълзи се призовават душите на мъртви лечители. Постоянно се изтъква силата на това велико чувство. Сълзите притежават привлекателна мощ, а в самата сълза се съдържат могъщи образи, които ни напътстват. Сълзите представляват не само чувството, но и лупата, с чиято помощ получаваме второ зрение, друга гледна точка.

В приказката рибарят позволява на сърцето си да се пръсне или по-точно да се разтвори. Това не е любовта към *la teta*, майчиното мляко, което той желае. Това не е любовта към парите, властта или славата, нито е сексуална любов. Той винаги е носил в себе си тази любов, но никога не го е признавал.

Когато мъжът осъзнава тази връзка, душата му получава здрава опора. Отронва се сълзата. Жената я изпива. Сега в него ще се развие и роди нещо ново, нещо, което той може да й даде — огромно като океан сърце.

[1] Епизодът с превързването на раната е от нашата семейна история „Раната, която смърдеше“. — Б.а. ↑

[2] Аскетична, мистична мюсюлманска секта. — Б.пр. ↑

ПО-КЪСНИТЕ ЕТАПИ НА ЛЮБОВТА

СЪРЦЕТО КАТО БАРАБАН И ПЕСЕНТА

Казват, че кожата на барабана определя кой и какво да се призове. Вярва се, че някои барабани са „пътуващи“, че пренасят барабанчика и слушателите (в някои традиции също наречени „пътници“) до различни места. Барабаните притежават и други способности.

Казват, че барабаните от човешки кости призовавали мъртвите. Барабаните от кожата на някои животни призовават техните духове. Особено красивите барабани призовават Красотата. Барабаните със звънчета призовават духовете на децата и времето. Барабаните с различни гласове призовават различни духове. И така нататък.

Барабанът, направен от сърце, ще призове духовете, които са свързани с човешкото сърце. Сърцето символизира същността. Сърцето е един от малкото жизненоважни органи, без които хората и животните не могат да живеят. Ако извадим единия бъбрек, човек остава жив. Ако отрежем краката, жлъчката, единия бял дроб, едната ръка и далака, човек остава жив — няма да е много добре, но ще е жив. Ако прекъснем някои мозъчни функции, човек остава жив. Ако извадим сърцето, човек мигновено умира.

Сърцето е психологическият и физиологическият център. В хиндуистките *Тантри*, които представляват напътствия на боговете към хората, сърцето е *Анахата чакра* — нервният център, който обхваща чувствата към другите хора, към себе си, към земята и към Бог. Именно сърцето ни позволява да обичаме така, както обичат децата: безрезервно, безусловно, без сарказъм, без подценяване и покровителствено отношение.

Когато използва сърцето на рибаря, Жената скелет използва главния двигател на цялото психе, единственото, което в момента е от значение, единственото, което е способно на чисти и невинни чувства. Казват, че мозъкът извършва мисловна дейност и създава. В тази

приказка се твърди друго. Тук се казва, че сърцето мисли и събира молекулите, атомите, чувствата, копнежите и всичко необходимо, за да създаде материята за възраждането на Жената скелет.

Приказката дава следното обещание: ако допуснете Жената скелет в живота си, в замяна тя ще го обогати. Когато я избавите от оплетеното ѝ, сложно състояние и я приемете като учителка и любима, тя става ваша съюзничка и партньорка.

Отдаването на сърцето за ново творение, за нов живот, за силите Живот/Смърт/Живот е спускане в царството на чувствата. Това може да е трудно за нас, особено ако преди сме изпитвали разочарования и скръб. Но на сърцето трябва да се барабани, за да дадем живот на Жената скелет, за да се доближим до онази, която винаги е била близо до нас.

Когато отдава цялото си сърце, мъжът се превръща в удивителна сила — превръща се във вдъхновител, роля, която в миналото е била запазена само за жени. Когато Жената скелет спи с него, той става плодотворен, получава женска сила в мъжки контекст. Той носи семената на новия живот и необходимата смърт. Той вдъхновява и себе си, и околните.

През годините съм наблюдавала тези процеси при други хора и лично съм ги преживявала. Прекрасно е, когато създавате нещо стойностно чрез вярата на любимия ви във вас, чрез чувствата му към вас. И не става дума само за партньорите ви — това може да се случи с помощта на всеки, който ви отдаде сърцето си.

И така, връзката на мъжа с природата Живот/Смърт/ Живот накрая ще го дари с десетки невероятни идеи, жизнени ситуации, багри и образи, защото природата Живот/Смърт/Живот има на разположение всичко, което някога е било и ще бъде. Когато Жената скелет твори и се покрива с плът, човекът, чието сърце тя използва, се произпълва със съзидание.

Приказката също илюстрира силата, която се ражда в психето и е представена от символите на барабаненето и пеенето. В митовите песни лекуват рани и привличат дивеча. Човек може да бъде призован, като се изпее неговото име.

Облекчава се болката, вълшебен дъх възстановява тялото. Песните призовават или възкресяват мъртвите.

Казват, че всички творения се придружават от прошепнати или изречени звуци или думи. В митовите песента блика от тайнствен извор, който вдъхва мъдрост на творението, на всички животни, хора, дървета и растения, които я чуват. В приказките пее всичко, което има „сок“.

Химнът на творението води до психична промяна. Тази традиция е широко разпространена: магически песни за любов има в Исландия, при индианците уичита и микмак. В Ирландия с вълшебна песен се придобива вълшебна сила. В една исландска приказка героят изгубва крака си, но е изцелен с помощта на песен.

В почти всички култури боговете още при сътворението дават на хората песните и им казват, че могат да ги призовават с тях, че песента ще им носи всичко необходимо и ще преобразява или отблъсква злото. В този смисъл даряването на песен е акт на състрадание, който позволява на хората да призовават боговете и великите сили. Песента е специален език, който постига тези неща по неподвластен за думите начин.

Също като барабана, песента от незапомнени времена е използвана за постигане на необикновено осъзнаване, състояние на транс, на молитва. Всички хора и много животни се поддават на преобразяващата сила на песента. Някои звуци, например капещо кранче или досаден автомобилен клаксон, могат да ни изнервят, дори да ни ядосат. Други, например ревят на океана или шумоленето на вятъра в дърветата, могат да ни изпълнят с приятни чувства. Звукът на човешки стъпки ни изпълва с неприятно напрежение. Но тихата песен може да успокои всеки.

Думата „пневма“ (дъх) има общ произход с думата „психе“ — и двете имат смисъл на „душа“. Затова, когато в приказките или митовите се разказва за песен, ние знаем, че героите призовават боговете да им вдъхнат мъдрост и сила, знаем, че силите в духовния свят преобразяват душата.

Изпяването на песен или барабаненето са мистични актове, разбуждащи забравени пластове в психето. Дъхът или пневмата ни облъхват и отварят в нас пътища, които иначе са недостъпни.

ТАНЦЪТ НА ТЯЛОТО И ДУШАТА

Чрез тялото си жените живеят много близо до природата Живот/Смърт/Живот. Когато не са изгубили инстинктивната си същност, техните идеи и импулси да обичат, създават, вярват и желаят се раждат, съществуват, умират и се прераждат. Може да се каже, че жените съзнателно или подсъзнателно упражняват това познание през всеки лунен цикъл от живота си. За някои циклите се определят от Луната на небето. За други това е Жената скелет, която живее в собственото им психе.

От самата си плът и кръв, от постоянните цикли на пълнене и изпразване на червената ваза в корема им жените разбират физически, емоционално и духовно, че зенитът свършва, че останалото от него се преражда по неочаквани начини, само за да се върне в небитието и отново да бъде заченато в пълната му прелест. Както виждате, циклите на Жената скелет са във всяка жена. Не може да е иначе.

Понякога мъжете, които все още бягат от природата Живот/Смърт/Живот, се страхуват от такава жена, защото усещат, че тя е естествен съюзник на Жената скелет. Но невинаги е било така. Символът на смъртта като духовно преобразяваща сила е останал от времето, когато Госпожа Смърт е била приемана като близка роднина, като родна сестра, брат, баща, майка или любима. В женската образност смъртта като жена, майка или девица винаги се е смятала за вестителка на съдбата.

Понякога онзи, който бяга от природата Живот/Смърт/Живот, упорито възприема любовта единствено като плячка. Но в цялостния си вид любовта е поредица от смърт и прераждане. Ние излизаме от един неин етап, един неин аспект, за да навлезем в друг. Страстта умира и се завръща. Пропъждаме болката и тя отново се появява. Да обичаш означава да приемеш и в същото време да издържиш на много завършеци и още повече начала — в една и съща връзка.

Процесът се усложнява от факта, че нашата свръхцивилизована култура не е толерантна към преобразяването. Но има по-добри начини да приемем природата Живот/Смърт/Живот. Макар че се нарича с много имена, мнозина виждат тази природа като *in baile con La Muerte*,

танц със смъртта — Смъртта като танцьорка, чийто партньор е Животът.

В родния ми край — районът на Големите езера, живееха хора, които все още използваха архаичен диалект. Приятелката от моето детство госпожа Арле Шефълър, среброкоса майка, изгубила единствения си син през Втората световна война, също говореше така. Една лятна вечер се престраших да я попитам дали синът ѝ още ѝ липсва и тя нежно ми обясни представите си за живота и смъртта така, че би я разбрало дори дете. Госпожа Шефълър загадъчно нарече разказа си „Мълнията на смъртта“^[1]. Една жена кани край огъня си пътник на име Смърт. Старицата не се страхува. Тя очевидно познава Смърт не само като носител на гибел, но и като дарител на живот. Тя е сигурна, че Смърт е причината за всички сълзи и усмивки.

Старицата казва на Смърт, че е добре дошъл край огъня ѝ, че го е обичала, „когато нивите ми даваха обилен плод и когато ги удряше град, когато раждах децата си и когато ги погребвах“. Казва му, че го познава и че го смята за приятел. „Ти си ми носил много сълзи и танци, Смърт. Е, да потанцуваме и сега! Знам стъпките!“

За да обичаме, *bailamos con La Muerte*, ние танцуваме със Смъртта. Ще има приливи и отливи, ще има раждане, смърт и прераждане. Да обичаш, означава да знаеш стъпките. Да обичаш, означава да танцуваш.

Енергия, чувства, близост, самота, желание, скука — всички тези неща се редуват в непрекъснат цикъл. Нашият копнеж за близост и раздяла се усилва и отслабва. Природата Живот/Смърт/Живот не само ни учи да танцуваме, тя ни учи, че решението на проблемите винаги е нещо противоположно. Затова лекарството за скуката е действието, лекарството за самотата е близостта, лекарството за съсипаните чувства е уединението.

Ако не знае стъпките на този танц, човек е склонен да проявява потребността си от нова дейност като харчене на прекалено много пари, поемане на рискове, безразсъдни решения, смяна на партньора. Това е глупаво. Така постъпват невежите.

Отначало всички си мислим, че сме в състояние да избягаме от природата на смъртта. Истината е, че не можем. Тя плътно ни следва и влиза в домовете ни, присъства в съзнанието ни. Ако няма друг начин, ние опознаваме тази тъмна природа, когато признаваме, че светът не е

справедлив, че възможностите са изчерпани, че обстоятелствата ни връхлитат, че циклите Живот/Смърт/Живот са неотменни, независимо дали това ни харесва.

В приказката има две преображения, първо на ловеца и после на Жената скелет. От съвременна гледна точка преображението на ловеца става по следния начин. Той е неосъзнатият ловец. „Здрасти, това съм аз. Ловя си риба и нищо повече.“ После става уплашеният и бягащ ловец. „Какво? Искаш мен? О, мисля, че трябва да си вървя.“ След това той променя решението си, започва да разплита чувствата си и намира начин да установи връзка с нея. „Чувствам, че душата ми ме тегли към теб. Коя си ти всъщност, от какво си направена?“

И накрая заспива. „Ще ти се доверя. Оставям се на невинността.“ Отронва се сълзата на дълбоките му чувства и утолява жаждата ѝ. „Дълго те чаках.“ Той ѝ дава сърцето си. „Ето, вземи сърцето ми и се материализирай в моя живот.“ И в замяна получава любов. Това е типично преобразяване на човек, който се научава истински да обича.

Преображенията на Жената скелет минават по малко по-различен път. Първо, като природата Живот/Смърт/ Живот, тя е свикнала връзките ѝ с хората да приключват след закачването на кукичката. Нищо чудно, че дарява с благословията си онези, които изминат разстоянието заедно с нея, защото е свикнала хората да си плюят на петите, щом я зърнат.

Отначало тя е отхвърлена и заточена. После случайно я улавя някой, който се страхува от нея. Тя започва да се завръща към живота от инертното си състояние — яде, пие, преобразява се с помощта на силата на сърцето му, на способността му да се изправи пред нея... и пред себе си. От скелет се превръща в живо същество. Той я обича и тя го обича. Тя му дава сила и той ѝ дава сила. Тя, великото колело на природата, и той, човешкото същество, живеят в хармония един с друг.

В тази приказка виждаме какво иска от любовта Смъртта. Тя иска сълзата — чувството — и сърцето. Тя иска да бъде обичана. Природата Живот/Смърт/Живот иска от партньорите директно да я приемат, никога да не се страхуват и да не бягат от нея, връзката им да се изразява в нещо много повече от това „да са заедно“, любовта им да се основава на общото им познание и способността им да приемат тази природа, да обичат тази природа, да танцуват с тази природа.

Жената скелет пее и тялото ѝ се покрива с плът. Пеещото тяло е функционално във всички отношения — това не са парчетата женска плът, превърнати в идоли от някои в определени култури, а цяло женско тяло, което може да храни бебета, да се люби, да танцува и пее, да ражда и да кърви, без да умира.

Тази песен е още един разпространен фолклорен мотив. В африканските, папуаските, еврейските, испаноезичните и инуитските приказки костите се преобразяват в човек. Мексиканската *Коатликуе* създава зрели хора от костите на мъртвите в подземния свят. Тлингитските^[2] шамани събличат с песен дрехите на любимата си. В приказките по целия свят песента има магически последствия. Песента води до увеличаване, нарастване.

Различни приказни създания, феи, нимфи, жени гиганти имат толкова големи гърди, че могат да ги прехвърлят през раменете си. В Скандинавия, при келтите и в полярните райони се разказва за жени, които могат да създават телата си.

В приказката за Жената скелет отдаването на тялото е един от последните етапи на любовта. Така и трябва. Човек усъвършенства първите етапи на срещата с природата Живот/Смърт/Живот и след това идват реалните физически преживявания. Често предупреждавам жените да не се обвързват с мъж, който иска да прескочи направо от случайното улавяне към отдаването на тялото. Настоявайте да преминете през всички етапи. Тогава последният сам ще се погрижи за себе си, моментът на физическото сливане ще настъпи, когато му дойде времето.

Когато започне този етап, процесът на приемане на природата Живот/Смърт/Живот може да бъде довършен по-късно... Но това изисква много по-голяма решителност. Така е по-трудно, защото стремящото се към удоволствие его трябва да бъде откъснато от плътските му занимания, за да бъдат положени основите. Кученцето от приказката за Манауи показва колко е трудно да се запомни по кой път е поел човек, когато го изкушават различни наслади.

Да се любиш, означава да слееш дъха и плътта си, духа и материята — едното се вписва в другото. В тази приказка се разказва за връзка между смъртен човек и безсмъртна жена и това се отнася за трайните любовни връзки. Ние не сме в състояние да опишем безсмъртната духовна връзка, но дълбоко я преживяваме. Има една

великолепна индийска приказка, в която смъртен човек бие на барабан и феите танцуват пред бог Индра. В замяна смъртният получава за жена фея. Нещо такова има и в любовната връзка — мъжът, който с готовност влиза в загадъчното за него психично женско царство, получава огромна награда.

В края на приказката рибарят се оказва в прегръдките на природата Живот/Смърт/Живот. Смисълът на това е различен за всеки мъж. Преживяването на това задълбочаване на връзката помежду им също е уникално. Известно ни е само, че за да обичаме, трябва да целунем вещицата. Нещо повече. Трябва да се любим с нея.

Но приказката също ни казва как да установим дълбока връзка с нещо, от което се боим. Когато се слива с психологическото и духовното, представлявано от Жената скелет, мъжът става максимално близък до нея и това го доближава до любимата му. За да открие тази житейска наставница, човек само трябва да престане да бяга, да я разplete, да осъзнае раната и копнежа си, да отдаде цялото си сърце.

Като си връща плътта, Жената скелет пресъздава целия процес на сътворението, но вместо да започне като бебе, както са научени да възприемат живота и смъртта представителите на западната култура, тя започва като древни кости и после дава плът на живота си. Тя учи мъжа да създава нов живот. Тя му показва, че творението е поредица от раждане и смърт. Тя учи, че с надменност не се постига нищо, с егоизъм — също. Само ако отдадеш сърцето си — големият барабан, великият инструмент на дивата природа, можеш да твориш.

Ето как става в любовната връзка: всеки партньор преобразява другия. Те разplitат силата си и я споделят. Той ѝ дава сърцето си. Тя му дава познанието за най-сложните ритми и чувства. Кой знае какво ще уловят заедно? Сигурно е само, че двамата ще са сити до края на дните си.

[1] Това е кратък вариант на много дълга история, чието разказване обикновено отнема „три вечери по време на сезона на светулките“. — Б.а. ↑

[2] Тлингити — американски индианци, обитаващи част от Аляска и съседните канадски райони. — Б.пр. ↑

6.
ОТКРИВАНЕ НА ГЛУТНИЦАТА:
ПРИНАДЛЕЖНОСТТА КАТО
БЛАГОСЛОВИЯ

ГРОЗНОТО ПАТЕНЦЕ

Понякога животът на Дивата жена още от самото начало се обърква. Много родители се дивят на това малко „извънземно“, успяло да се промъкне в семейството. Други майки и бащи пренебрегват или нараняват детето.

Жените с такова детство не бива да се обезсърчават. Вие сте си отмъстили, като — макар и не по своя вина — сте били изключително трудни деца. И може би дори днес продължавате да вдъхвате страх у родителите си.

Но сега не бива да си губите времето, като мислите за онова, което те не са ви дали, а да търсите хората, сред които ви е мястото. Може би мястото ви изобщо не е при родното ви семейство. Може би носите гените на родителите си, но по темперамент мястото ви е при друга група хора. А може би сте останали при семейството си, докато душата ви тича по пътя и весело си похапва духовни бисквитки някъде другаде.

Ханс Кристиан Андерсен^[1] е написал десетки приказки за сирачета. Той е първият защитник на изгубеното и пренебрегваното дете.

„Грозното патенце“ за пръв път е публикувана през 1845 г. Древният мотив в основата на приказката засяга необичайното и низвергнатото и е истинска история за Дивата жена. През последните два века „Грозното патенце“ е била една от малкото приказки, окуражавали цели поколения „аутсайдери“ да търпят, докато открият своите.

Това е психологическа и духовна фундаментална история. Фундаменталната история съдържа толкова истина за човешкото развитие, че без интегрирането на този факт човек не може психологически да просперира. Сега ще ви разкажа моя вариант на „Грозното патенце“, който написах въз основа на странната приказка, предавана на унгарски от *falusias mesélők* — селските разказвачки от моето семейство^[2].

Наближавала жътва. Стариците правели зелени кукли от царевични кочани. Старците кърпели платнищата. Момичетата бродирали кървавочервени цветя по белите си рокли. Момчетата пеели, докато пластели златни копи сено. Жените шиели груби ризи за наближаващата зима. Мъжете помагали за събирането, пренасянето и складирането на реколтата. Вятърът започвал да брули листата. А долу при реката една патица мътела яйцата си.

Всичко било както си му е редът и накрая яйцата едно по едно започнали да се клатят, черупките им се пукали и отвътре изскачали малки патенца. Ала останало едно яйце, много голямо яйце. То просто си стояло неподвижно като камък.

Наминала една стара патица и майката ѝ показала децата си.

— Красиви са, нали? — похвалила се тя.

Но неизлюпеното яйце привлякло вниманието на старата патица и тя се опитала да убеди майката да се откаже да го мъти.

— Това е яйце от пуйка! — възкликнала старата патица. — Изобщо не е нормално яйце. Не можеш да вкараш пуйка във водата, нали знаеш. — Тя знаела, защото била опитвала.

Ала майката вече толкова дълго била мътила яйцето, че не ѝ струвало нищо да почака още малко.

— Това не ме безпокои — отвърнала тя — но знаеш ли, оня мошеник, бащата на тези патенца, не дойде да ме види нито веднъж?

Накрая голямото яйце започнало да се клати и търкаля. Черупката му се пропукала и отвътре се появило едро тромаво създание. Кожата му била покрита с възлести червено-сини вени. Краката му били светлолилави. Очите му били прозрачни и розови.

Майката вирнала глава, протегнала шия и го погледнала. И не успяла да се сдържи — обявила го за грозно.

— Може би в края на краищата наистина е пуйка — загрижила се тя. Но когато грозното патенце влязло във водата заедно с другите, майката видяла, че плува добре. — Да, то е мое дете, въпреки че изглежда много странно. Но всъщност на определена светлина... то е почти красиво.

И тя го представила на другите животни от двора, но преди да се усети, друга патица се стрелнала пред нея и ухапала грозното патенце по врата.

— Не! — изкрякала майката.

— То е много странно и грозно — отвърнала другата патица. — Трябва да си знае мястото.

— О, още патета! — възкликнала трета. — Като че ли нямаме да храним достатъчно гърла. А онова там, голямото и грозното, със сигурност е някаква грешка.

— Не е грешка — възразила майката. — Ще стане много силно. Просто е полегало малко повече в яйцето и се е деформирало. Ще се оправи. Ще видите. — Тя загладила перата му и зализала непокорната му перушина.

Ала другите правели всичко възможно, за да тормозят грозното патенце. Налитали му, хапели го, кълвели го, съскали му. И с времето положението ставало все по-нетърпимо. То бягало и се криело, но нямало къде да се свре. Патенцето било най-нешастното създание на света.

Отначало майка му го защитавала, но после дори на нея й омръзнало и ядосано възкликнала:

— Ще ми се просто да се махнеш.

И грозното патенце побягнало. Цялото проскубано, то тичало ли, тичало, докато стигнало до едно блато. Там легнало край водата и протегнало шия.

От тръстиката го наблюдавали два гъсока. Те били млади и самонадеяни.

— Хей, грознико! — присмели му се гъсоците. — Искаш ли да дойдеш с нас до съседната област? Там има ято млади неомъжени гъски, можеш да избереш, която си поискаш.

Изведнъж прозвучали изстрели. Гъсоците паднали в блатото и водата почервеняла от кръвта им. Грозното патенце бързо се скрило. Гърмежите наоколо продължавали, стелел се дим, лаели кучета.

Накрая блатото утихнало и патенцето отлетяло, колкото може по-надалеч. По залез-слънце стигнало до бедняшка колиба. Вратата висяла, завързана на въже, целите стени били в пукнатини. Там живеела дрипава старица със своята рошава котка и кривогледата си кокошка. Котката си изкарвала хляба, като гонела мишки. Кокошката пък снасяла яйца.

Старицата се зарадвала, че е намерила патица. Може би и тя щяла да снася яйца, помислила си старицата, а ако не, щяла да я заколи

и изяде. Патенцето останало при нея, но котката и кокошката не го оставяли на мира.

— Каква полза от теб, щом не можеш да снасяш яйца или да ловиш мишки? — го попитали те.

— Най обичам да съм „под“ — въздъхнало накрая патенцето — било то под безкрайното синьо небе или под студената синя вода.

Котката и кокошката нямали представа какво е да плуваш под водата и затова се присмели на глупавите мечти на патенцето. Накрая станало ясно, че и тук за патенцето няма да има покой и то продължило пътя си.

Стигнало до едно езерце. Докато плувало в него, ставало все по-студено. В небето прелетели ято птици, най-красивите, които някога било виждало. Те му извикали и гласовете им накарали сърцето му да се разтупти. Патенцето им отвърнало със звук, какъвто дотогава не било издавало и се почувствало още по-самотно.

Накрая птиците се скрили от погледа му. То се гмурнало до дъното на езерото, изплавало и се свило, цялото разтреперано. Било отчаяно, защото примирало в захлас пред онези големи бели птици — обич, която не можело да разбере.

Вятърът ставал все по-студен и силен. Един ден завалял сняг. Старците разбивали леда в кофите за мляко, стариците предели до късно вечер. Майките едновременно хранели по три гърла на светлината на свещите, мъжете търсели изгубени овце посред нощ. Младежите газели до кръста в снега, за да отидат да издоят кравите. Докато готвели, момичетата си фантазирали, че виждат лицата на красиви мъже в пламъците на огъня. А в едно недалечно езерце патенцето трябвало все по-бързо да плува в кръг, за да не позволи на водата да се заледи.

Една сутрин обаче патенцето замръзнало в леда и усетило, че умира. От небето се спуснали две диви гъски и кацнали до него.

— Колко си грозно! — изкряхали те. — Жалко, много жалко. Не можем да направим нищо за такива като теб. — И отлетели.

За щастие при езерото дошъл селянин, разбил леда с тоягата си и освободил патенцето. Той го пхнал под палтото си и го занесъл вкъщи. Когато се прибрал, децата му весело протегнали ръце към патенцето, ала то се уплашило, излетяло и кацнало на гредите. Вдигнал се прах, който се посипал по маслото на масата. Грозното

патенце се спуснало долу, но съборило каната с мляко, цялото се измокрило и паднало в буренцето с брашно. Жената на селянина го подгонила с метлата, а децата се запревивали от смях.

Патенцето излетяло навън и полумъртво се затътрило в снега, докато стигнало до друго езеро и друга къща. Така се изнизала цялата зима.

Накрая обаче отново се понесъл нежният дъх на пролетта и стариците заизтупвали пухените завивки, а старците свалили дългото си бельо. Нощем се раждали нови бебета, докато бащите нервно крачели на двора под звездното небе. Денем младите момичета закичвали косите си с нарциси, а младежите хвърляли погледи към глезените им. Водата в едно недалечно езерце станала по-топла и грозното патенце, което плувало там, разперило криле.

И само колко силни и големи били крилете му! Те го издигнали високо над земята. От въздуха то видяло овошките в техните бели премени, селяните, които орели земята, животинки от всякакъв вид, които се излюпвали, прохождали, бръмчали и плували. В езерото имало и три лебеда, същите прелестни птици, които било видяло предишната есен. И отново му се приискало да отиде при тях.

Ами ако се държат така, все едно ме харесват, и после ми се присмоят и отлетят, помислило си патенцето. Ала се спуснало и с разтуптяно сърце кацнало в езерото.

Щом го видели, лебедите заплували към него. Това е крайт ми, казало си то, но ако трябва да умра, по-добре да ме убият тези красиви създания, вместо ловци, вълци или дълга зима. И то навело глава в очакване на ударите.

Но във водата видяло отразен друг лебед със снежнобели пера и черни очи. Отначало грозното патенце не могло да се познае, защото изглеждало точно като прекрасните непознати, точно като онези, на които се било възхищавало отдалеч.

И в крайна сметка се оказало, че наистина е като тях. Яйцето случайно се било изтърколило при семейството патици. То било лебед, приказно красив лебед. Роднините му за пръв път се приближили и нежно го докоснали с върховете на крилете си. Пригладили го с клюнове и весело заплували наоколо му.

— Дошъл е още един! — извикали децата и изприпкали да нахранят лебедите с парченца хляб.

И като всички деца по света, те се втурнали да разкажат на другите. И стариците слезли при езерото, разплитайки дългите си сребърни плитки. Младежите загребвали водата с шепи и пръскали момичетата, които се изчервявали като макове. Мъжете решили да си починат от доенето и да подишат чист въздух. Жените оставили кърпенето, за да се посмеят със своите съпрузи. Старците пък подхванали вечните си приказки, че войната е прекалено дълга, а животът — прекалено кратък.

И също както отшумява страстта, а времето изтича, един по един те си тръгнали — младежите, момичетата, всички си отишли. И старците, съпрузите, жените, всички си отишли. Децата и лебедите, всички си отишли... Останахме само ние... и пролетта... А долу при реката друга патица започва да мъти яйцата си.

Проблемът за изгнаника съществува от незапомнени времена. В много приказки и митове се съдържа темата за отхвърления, прокудения, низвергнатия. Главният герой е потърпевш от независещи от него събития, често дължащи се на някакво недоглеждане. В приказката за спящата красавица забравят да поканят на кръщавката тринайсетата орисница и детето е прокълнато. Понякога отхвърлянето се извършва чрез подлост като в приказката за Василиса.

В други случаи причината е лекомислена грешка или необуздан афект. Старогръцкият бог на огъня Хефест заел страната на майка си Хера в спора ѝ със Зевс, нейният съпруг. Зевс се разгневил, хвърлил го от Олимп и го осакатил ^[3].

Понякога изгонването е резултат от сключване на сделка, която героят не разбира, например като в приказката за човека, който се съгласил да се скита като звяр в продължение на години, за да спечели злато, и по-късно открил, че е продал душата си на дявола.

Темата в приказката за грозното патенце е универсална. Всички истории за изгонване имат един и същ основен смисъл, но всяка съдържа различни подробности, отразяващи културната среда и поетичната природа на конкретния разказвач.

В случая ни интересува следният основен смисъл. Грозното патенце е символ на дивата природа, която инстинктивно се стреми да оцелее. Понякога го прави грациозно, друг път не, но въпреки всичко винаги оцелява. И слава Богу! Издръжливостта е едно от най-силните качества на Дивата жена.

Приказката има и друг важен аспект. Когато инстинктивната и духовна идентичност на човек е съпроводена от психично признание и приемане, той се чувства жив и силен както никога дотогава. Откриването на собственото психично семейство носи на човек жизненост и чувство за принадлежност.

[1] Макар някои психоаналитици от школата на Юнг да смятат, че Андерсен е бил „невротик“ и следователно не е полезно да се проучват творбите му, според мен неговите произведения и особено темите, които разработва, са много важни, защото разкриват страданията на малки деца, страданията на душевната същност. Това разкъсване на младата душа не е само проблем, характерен за времето и мястото, където е живял Андерсен. Той продължава да е глобален и критичен проблем на душата. Въпреки че романтичната интелектуализация омаловажава въпроса за измъчването на душата и духа на деца, възрастни или старци, аз смятам, че Андерсен го възприема съвсем сериозно. Класическата психология като цяло изпреварва обществото в осъзнаването на мащабите на злоупотребата с деца. А приказките изпреварват психологията в разкриването на фактите за мъките, които хората съзнателно си причиняват едни на други. — Б.а. ↑

[2] Селската разказвачка обикновено не е заражена с цинизъм и запазва здравия разум и усещането за нощния свят. Според това определение селски разказвач може да е и образован човек, израснал в асфалтовия метрополис. Терминът по-скоро се отнася до състоянието на ума, отколкото до физическата среда на човека. Като дете чух версията на „Грозното патенце“, която използвах, от „трите Кати“ — моите по-възрастни лели, и трите селянки. — Б.а. ↑

[3] По-популярната версия на мита за Хефест е, че когато се родил, Хера — неговата майка, ужасена от грозотата и хилавостта му, го запокитила от Олимп в океана. — Б.ред. ↑

ИЗГОНВАНЕТО НА РАЗЛИЧНОТО ДЕТЕ

В приказката животните от селото по един или друг начин обявяват, че не приемат „грозното“ патенце. Всъщност то не е грозно, а различно от другите. Толкова различно, че прилича на черно зърно боб сред зелени грахчета. Отначало майката се опитва да го защити, но накрая е емоционално раздвоена и се отказва от него.

Всички го нападат, кълват го, тормозят го. Ясно е, че искат да го прогонят. Сърцето на грозното патенце е разбито, защото е отхвърлено от своите. Това е ужасно, особено защото не е направило нищо — просто изглежда и се държи различно. Честно казано, тук става въпрос за пате със сериозен психологически комплекс.

Момиченцата, които проявяват силна инстинктивна природа, често преживяват тежки страдания в ранна възраст. Още от съвсем малки ги „взимат в плен“, опитомяват ги, повтарят им, че са твърдоглави и непослушни. Дивата им природа се проявява отрано. Те са любопитни, хитри и проявяват различни странности, които, ако се развият, ще са основа за бъдещо творчество. Като се има предвид, че творческият живот е храна и вода за душата, това развитие е от изключителна важност.

Обикновено прогонването не започва по вина на момичето и проблемът се изостря от неразбирането, жестокостта, невежеството или съзнателната злоба на другите. Същността на психето е наранена. Детето започва да вярва, че негативните образи, които идват от семейството и културата, не само са абсолютно верни, но и са абсолютно безпристрастни. То е убедено, че е слабо и грозно и че по никакъв начин не може да промени това положение.

Момиченцето е прогонено поради същите причини, които виждаме в „Грозното патенце“. В много култури, когато се роди момиче, всички очакват от него да стане определен тип човек, да се държи по определен начин, да има определени ценности, които макар и не идентични с тези на семейството, поне се основават на семейните и не клатят лодката. Тези очаквания са дефинирани съвсем ясно, когато единият или и двамата родители страдат от желание да имат „дете ангелче“, с други думи „съвършеното“ послушно дете.

Във фантазиите на някои родители детето им непременно трябва да е идеално и да отразява единствено техните представи. Ако момиченцето е диво, те могат постоянно да го подлагат на психична „хирургия“, защото се опитват да го променят, да променят онова, което изисква от него душата. Макар че душата му изисква остро зрение, културата изисква късогледство. Макар че душата иска момичето да казва истината, културата му запушва устата.

Нито душата на детето, нито неговото психе могат да се приспособят към това положение. Изискването за „адекватност“, по какъвто и начин да е дефинирана тя, може да прогони момичето и да го накара дълго време да се скита в търсене на покой.

Когато културата тясно дефинира желаното съвършенство — външен вид, височина, сила, фигура, мъжественост, женственост, послушание, правилно поведение, религиозни вярвания — в психето на всеки неин представител се вменияват съответните еталони за съизмерване с тези критерии. Ето защо проблемът за прогонената дива жена обикновено е двустранен: вътрешен и личен, външен и културологичен.

Тук ще се занимаем с вътрешния аспект на изгнанието, защото когато развива адекватна сила — не съвършена, а умерена, достатъчна сила — като запазва собствената си идентичност и открива своето място, човек може да окаже влияние върху обществото и културното съзнание. Кога силата е умерена? Когато вътрешната майка не е сто процента убедена как да постъпи. Седемдесет и пет процента е прилична цифра. Запомнете, ние казваме, че цветето цъфти, независимо дали цветът му се е разтворил наполовина, три четвърти или напълно.

ВИДОВЕ МАЙКИ

Въпреки че можем да интерпретираме старата патица в приказката като символ на външната майка, повечето възрастни хора са получили в наследство от своята истинска майка вътрешна такава. Това е аспект на психето, който действа и реагира по начин, идентичен с преживяванията на жената в детството ѝ с нейната родна майка. Нещо повече, тази вътрешна майка не е само преживяването на родната майка, но и на други женски фигури в живота ни, както и на образите на добрата и лошата майка в културата през нашето детство.

При повечето възрастни, ако някога е имало проблеми с майката, но вече няма, в психето все още живее втора майка, която говори, действа и реагира също като в ранното детство. Дори културата да се е развила по отношение на ролята на майката, вътрешната майка има същите ценности и идеи като онази от културата в детството^[1].

В психологията това се нарича „*майчин комплекс*“. Става дума за един от основните аспекти на женското психе и е важно да се определи неговото състояние, да се подсилят някои страни, да се коригират други, да се ликвидират трети и ако се налага, да се започне отначало.

Майката в приказката има няколко качества, които ще анализираме едно по едно. Тя едновременно представлява колебаещата се майка, предалата се майка и майката без майка. Като проучваме тези майчини структури, ние започваме да преценяваме дали нашият вътрешен майчин комплекс подхранва уникалните ни особености или отдавна се нуждае от „поправка“.

[1] Това е една от основните причини, поради която възрастните хора се заемат с психоанализа или самоанализ: да категоризират и подредят родителските, културните, историческите и архетипните фактори и комплекси, така че също като в приказките за *La Llorona*, да поддържат колкото може по-чиста реката. — Б.а. ↑

КОЛЕБАЕЩАТА СЕ МАЙКА

Майката в приказката принудително е откъсната от своите инстинкти. Подиграват ѝ се, че има дете, което е различно от другите. Тя е емоционално раздвоена и в резултат се проваля — отказва да се грижи за детето си. Макар че отначало се опитва да издържи, „странността“ на грозното патенце започва да заплашва нейната безопасност в собственото ѝ общество.

Не сте ли виждали майка, принудена да вземе такова решение, ако не изцяло, поне частично? Майката се подчинява на желанието на другите, вместо да остане с детето си. Дори и днес майките продължават да реагират на основателни страхове, наслагвани векове наред — да бъдат отхвърлени от обществото в най-добрия случай, означава да ги пренебрегват и да се отнасят подозрително към тях, а в най-лошия, да ги изгонят или убият. В такава обстановка жената често се опитва да промени дъщеря си и да я накара да се държи „послушно“ във външния свят, надявайки се да спаси и дъщеря си, и себе си от опасност.

И майката, и детето са раздвоени. Патицата в „Грозното патенце“ е психично раздвоена и това я тегли в няколко различни посоки. Тя се колебае. Всяка майка, която се е пекла на такъв огън, ще я познае. От една страна, патицата иска да бъде приета от обществото. От друга, стои инстинктът ѝ за самосъхранение. От трета, майката реагира на страха, че тя и детето ще бъдат наказани, преследвани и унищожени от обществото. Този страх е нормална реакция на ненормална заплаха от психично или физическо насилие. На четвърто място е инстинктивната любов на майката към детето.

Жените в някои култури често се разкъсват между желанието да бъдат приети от управляващата класа и любовта към детето им, било то символично дете, творба или биологично дете. Това е много стара история. Жените са умирали психично и духовно, опитвайки се да защитят „непозволеното“ дете — своето произведение, своя любим, своите идеи, своята рожба или своя душевен живот. В крайни случаи те са били бесени, изгаряни и убивани за това, че са се

противопоставили на обществените догми и са дали подслон на непозволеното.

За да се изправи срещу обществото, майката на различното дете трябва да притежава издръжливостта на Сизиф, страховития вид на циклопите и закоравялостта на Калибан^{[1]. [2]} Най-деструктивните културни условия, в които може да се роди и живее една жена, изискват покорство без съветване с душата, изключват ритуали на опрощаване и принуждават жената да избира между душата и обществото, не допускат състрадание към другите и издигат стени между хората с икономически класи и кастови системи, разглеждат тялото като нещо, което се нуждае от „пречистване“, или като светилище, което трябва да се регулира със закони, категорично отхвърлят необичайното и различното, наказват любопитството и творчеството или го окуражават само при мъжете, измъчват тялото с болезнени действия, като ги представят за свещени, несправедливо наказват жената „за нейно добро“^[3], както се изразява Алис Милър^[4], не признават правото на душата на самостоятелен живот.

Когато има в психето си такава колебаеща се майка, жената може да се предава прекалено лесно, да се страхува да заема твърда позиция, да изисква уважение и да се бори за правата си.

Независимо дали причината за това е във вътрешната майка, или външната култура, за да може майчинската функция да устои на тези ограничения, жената трябва да притежава някои качества, които в много култури се смятат за мъжки. За съжаление поколения наред майката, която е искала да уважават нея и децата ѝ, е имала нужда тъкмо от категорично забранените ѝ качества — дързост и безстрашие.

За да отглежда щастливо своето дете, чиито психични или душевни потребности малко или много се различават от културните изисквания, майката трябва да притежава някои героични качества. Също като героините от митовете, тя трябва да открие и отвоюва тези качества, ако не са позволени, да ги използва в съответния момент и да отстоява позициите си. Почти няма друг начин да се подготвим за това, освен да се запасим с кураж и да действаме. От незапомнени времена единственото лекарство за колебанието е героизмът.

[1] Неук урод, неприязнен и отмъстителен. — Б.ред. ↑

[2] Сизиф, циклопите и Калибан, тези три мъжки фигури от гръцките митове са известни със своята издръжливост, свирепост и закоравялост. В културите, в които на жените не е позволено свободно да се развиват, те най-често не могат да развият тези т.нар. мъжки способности. — Б.а. ↑

[3] Вж. произведенията на Алис Милър: *Drama of the Gifted Child, For Your Own Good, Thou Shalt Not Be Aware*. — Б.а. ↑

[4] Алис Милър — съвременна швейцарска психоложка. — Б.пр.
↑

ПРЕДАЛАТА СЕ МАЙКА

Накрая патицата вече не е в състояние да понася тормоза, на който е подложено детето ѝ. Но в същото време тя не може да понася мъчението, на което я подлага обществото в опитите ѝ да защити различното си дете. И майката се предава. Тя казва на малкото патенце: „Ще ми се просто да си отидеш“. И измъченото създание избягва.

Когато психологически се предаде, майката е изгубила себеусещането си. Тя може да е злобно нарцистична майка, която смята, че има право самата тя да е дете. По-вероятно обаче е била откъсната от дивата същност и някаква действителна заплаха, психическа или физическа, я принуждава да отстъпи.

Когато се предават, хората обикновено изпадат в едно от следните три емоционални състояния: объркване (те са смутени), самосъжаление (смятат, че никой не им съчувства достатъчно на мъките) или емоционално изживяване на стари рани (често някаква несправедливост, причинена им в детството).

Майката се предава, когато е емоционално раздвоена. Най-често тя е принудена да избира между любовта към детето си и страха от наказанието на обществото, ако не се подчини на закона. В „Изборът на Софи“ от Уилям Стайрън^[1] героинята Софи е затворничка в нацистки концлагер. Тя е изправена пред коменданта на лагера с двете си деца на ръце. Нацистът я принуждава да избира кое дете да живее и кое да умре, като ѝ казва, че ако не вземе решение, той ще убие и двете.

Макар че взимането на такова решение е абсурдно, майките от незапомнени времена са принудени да правят този избор. „Подчини се на закона и убий децата си, иначе...“ Когато майката е принудена да избира между детето и културата, в тази култура битува атавистична жестокост. Тази „култура“ може да е външна, но е още по-ужасно, когато съществува в съзнанието на жената.

Има безброй такива примери от целия свят^[2]. Някои от най-страшните са в Америка, където традицията откъсва жените от любимите им и от нещата, които обичат. Това е дългата и грозна история на разделяне на робски семейства от XVIII до XX век. В

продължение на много столетия държавата е изисквала майките да предават синовете си, за да бъдат убити на война. И до днес продължава принудителното репатриране^[3].

През различните периоди има различни системи, които не позволяват на жената да обича и да приютява любимия си.

Едно от най-премълчаваните престъпления срещу женския душевен живот засяга милиони неомъжени майки по целия свят, включително в Съединените щати, които само през този век са били принуждавани от културните нрави да крият как са родени децата им, да ги убиват, да ги изоставят или да водят непълноценен живот с измислена самоличност като презрени и безправни граждани^[4].

Поколения наред жените са приемали легитимирането си като хора чрез акта на омъжването си. Те са се съгласявали с правилото, че право на мъжете е да обявяват някого за „неприемлив“. Без тази „мъжка“ закрила майката е уязвима. Не е ли ирония, че в „Грозното патенце“ бащата се споменава само веднъж? Когато мъти яйцето на грозното патенце, майката се оплаква: „Оня мошеник, бащата на тези патенца, не дойде да ме види нито веднъж“. В нашата култура бащата поради различни причини^[5] не е бил способен или не е желал да „е там“ за никого, дори за себе си. Може да се каже, че бащата на безброй диви момичета е „предал се баща“, просто сянка, която всяка вечер се е закачвала заедно с палтото си в гардероба.

Когато има в психето и/или културата си провалила се майка, жената се съмнява в собствената си стойност. Тя смята, че изборът между удовлетворяването на външните изисквания и желанията на душата е въпрос на живот и смърт. Чувства се като измъчен аутсайдер, което е сравнително нормално за изгнаника, но не е нормално да седи със скръстени ръце, да плаче и да не прави нищо. Тя трябва да скочи на крака и да потърси истинското си място. Това е задължителната стъпка за изгнаника, жизненоважна за жената с предала се вътрешна майка. Жената трябва да откаже да се превърне в предала се майка за самата себе си.

[1] Уилям Стайрън (р. 1925) — американски писател. — Б.пр. ↑

[2] Не е задължително примерите за откъсване на жената от нейния стил на работа и начина ѝ на живот да са драматични, за да се акцентира върху проблема. Сред най-пресните са законите, които

затрудняват или правят невъзможно жената (или мъжът) да работи вкъщи и едновременно да поддържа връзки с деловия свят, домашното огнище и децата си. Законите, които възпират човека да не накърнява целостта на професията, семейството и личния си живот, отдавна е трябвало да бъдат променени. — Б.а. ↑

[3] По света все още има много случаи на робство. Понякога не го наричат така, но когато човек не е свободен „да си тръгне“ и го чака наказание, ако „избяга“, това е робство. Ако хората принудително биват изхвърлени от страната, когато на някой му хрумне, това е робска държава. Ако човек е принуден да извършва мъчителна или унижителна работа, за да си изкарва хляба, това също е робство.

Все още съществува и робство в буквалния смисъл на думата. Един човек неотдавна се завърна от Карибските острови и ми разказа, че в един от луксозните хотели пристигнал принц от Средния Изток със свитата си, в която имало няколко робини. Целият хотелски персонал полагал отчаяни опити да не им позволи да се засекат с известен чернокож борец за граждански права от Съединените щати, който също бил гост на хотела. — Б.а. ↑

[4] Става дума за майки, сред които имало момичета на по дванайсет години, девойки и по-възрастни жени, забременели след любовна нощ, нощ на удоволствие или нощ на любов и удоволствие, както и жертви на изнасилване. Всички те били подложени на невъобразим натиск, защото тяхната култура се опитвала да навреди на детето и майката чрез опозоряване и прогонване. — Б.а. ↑

[5] С този въпрос са се занимавали много писатели. Вж. произведенията на Робърт Блай, Ги Корно, Дъглас Джилет, Сам Кийн, Джон Лий, Робърт Л. Мур и т.н. — Б.а. ↑

МАЙКАТА ДЕТЕ ИЛИ МАЙКАТА БЕЗ МАЙКА

Както виждаме, обрисуваният от майката патица образ е много елементарен и наивен. Най-често срещаният тип е майката без майка. В приказката патицата, която толкова иска да има патенца, накрая се отказва от детето си. Човешката или психичната майка може да постъпи така по много причини. Самата тя може да е нямала майка или да е от онези слаби майки, които психически са много млади или наивни.

Тя може да е толкова психически разстроена, че да се смята за недостойна за обич дори от собственото си дете. Може да е била толкова измъчвана от семейството и културата си, че да се смята за недостойна да целуне подгъва на архетипа на „сияйната майка“, който съпътства майчинството. Разбирате ли, тук няма две възможности — майката трябва да бъде подготвена от майка си за майка. Макар че има здрава духовна и физическа връзка с детето си, в света на инстинктивната дива природа жената не се превръща изведнъж в напълно готова майка.

Едно време благословията на дивата природа обикновено идвала от ръцете и думите на жените, които помагали на по-младите майки. Особено първескините носят в себе си не опитна старица, а майка дете. Майката дете може да е на всякаква възраст, на осемнайсет или четирийсет, няма значение. Всяка жена започва като майка дете. Майката дете е достатъчно възрастна, за да ражда и притежава нужните инстинкти, но има нужда от наставленията на по-възрастна жена, която да я окуражава и подкрепя в отглеждането на децата ѝ.

Тази роля от древни времена е била изпълнявана от стариците на племето или селото. Тези човешки „Богини майки“, по-късно превърнати от религиозните институции в „кръстници“, представляват жизненоважна женска „хранителна“ система, която подкрепя младите майки, учи ги да хранят психето и душата на своите деца. Когато ролята на Богинята майка се интелектуализира, „кръстницата“ е жената, грижеща се детето да не се отклони от изискванията на Църквата. При тази метаморфоза е изгубено много.

По-възрастните жени били кивотите (Ноевият ковчег) на инстинктивното познание и поведение и могли да го предават на младите майки. Това познание се предавало по словесен път, но и по друг начин. Сложни послания могат да се предават с обикновен поглед, докосване с шепот, нежна прегръдка.

Инстинктивната същност винаги благославя и помага на онези, които вървят по стъпките на другите. Така е при здравите животни и здравите хора. Така майката дете прекрачва прага и влиза в кръга на зрелите майки, които я посрещат с благожелателни шеги, подаръци и истории.

Този женски кръг някога е бил територия на Дивата жена и е приютявал всички. Но днес от него е останала само т.нар. „бебешка баня“, където в рамките само на два часа трябва да се споделят всички вицове за раждане, женски подаръци и истории, свързани с гениталиите.

Днес в повечето части на индустриалните страни младата майка сама износва, ражда и отглежда детето си. Това е същинска трагедия. Тъй като много жени имат слаби майки, майки деца и майки без майки, самите те могат да имат подобна вътрешна нагласа.

Жената, която има в психето си майка дете или майка без майка, най-вероятно страда от наивни предчувствия и липса на инстинктивна способност да си представи какво ще се случи след час или десет години.

Жената с вътрешна майка дете възприема аурата на дете, което се преструва на майка. Жените в това състояние не са способни да напътстват и подкрепят своето дете, а като децата на селянина от приказката за грозното патенце ужасно се радват, че в дома им има животинче, но не знаят как да се грижат за него. Без да го съзнава, майката дете измъчва собствената си рожба с различни форми на дискриминиращо внимание, а в някои случаи и с липса на внимание.

Понякога слабата майка също е лебед, отгледан от патици. Тя не е успяла да намери истинската си самоличност достатъчно бързо, за да е от полза за детето си. После, когато през пубертета дъщеря ѝ се натъква на великата загадка на дивата женска природа, майката също усеща в себе си лебеда. И в сутерена на този дом ще има два диви духа, които се държат за ръце и се надяват да ги повикат горе.

Това са нещата, които могат да се объркат, ако майката е откъсната от собствената си инстинктивна природа. Но не въздишайте прекалено дълго, защото за всичко това има лек.

СИЛНАТА МАЙКА, СИЛНОТО ДЕТЕ

Изходът е да откриете майка за своята млада вътрешна майка. Това са истински жени във външния свят, по-възрастни, по-мъдри и за предпочитане калени като стомана. Независимо от цената, която са платили, техните очи *виждат*, техните уши *чуват*, техните усти *говорят*.

Даже да сте имали най-прекрасната майка на света, вие може да имате повече от една. Както често казвам на своите дъщери: „Вие сте родени от една майка, но ако имате късмет, ще откриете и други. И от тях ще получите повечето от онова, от което се нуждаете“. Вашите връзки с *todas las madres* — многото майки, най-вероятно ще са постоянни, защото човек никога не надраства потребността си от напътствия и съвети. От гледна точка на вътрешния съзидателен живот така и трябва да е^[1].

Връзките между жените, независимо дали са от една кръв или са психически близки, дали връзката е между психоаналитик и клиентка, между учителка и ученичка, са най-важните родствени връзки.

Макар че някои съвременни психолози обявяват освобождаването от цялата майчина матрица за успех, а други твърдят, че за психичното здраве е полезно да хулиш родната си майка, всъщност концепцията за дивата майка никога не може и не бива да се изоставя. Защото в противен случай жената изоставя собствената си вътрешна природа, която съдържа цялото познание, всички семена, всички напомнящи бодилчета, всички лекове за работа, отдих, любов и надежда.

Вместо да се откъсваме от майката, ние търсим дива и мъдра майка. Ние не можем да се отделим от нея. Връзката ни с тази душевна майка трябва постоянно да се променя. Тази майка е училището, в което сме родени, училището, в което сме ученици, училището, в което сме учители през целия си живот. Независимо дали имаме деца, дали се грижим за градина, или се занимаваме с наука или поезия, ние винаги се докосваме до дивата майка по пътя си към нещо друго. Така и трябва.

Но какво да кажем за жената, която наистина е била подложена на деструктивно майчинско влияние в ранна възраст? Разбира се, този период от живота не може да се изтрие, но болката може да се облекчи. Мнозина се страхуват не толкова от доминирането на вътрешната майка, колкото, че навремето е умряло нещо важно, нещо, което не може да се възроди, нещо, което не е било хранено, защото майката е психически мъртва. Бъдете спокойни, самите вие не сте мъртви, не сте смъртоносно наранени.

Също като в природата, душата и духът притежават удивителна издръжливост. Също като при вълците и други животни, душата и духът са способни да се поддържат със съвсем малко, а понякога и почти без нищо. За мен това е истинско чудо. Веднъж пресаждах люлякови храсти. Един от тях беше изсъхнал по неизвестна причина, но останалите пролетно време се окичваха с лилав цвят. Корените на изсъхналия храст обаче бяха свързани с тези на живите.

И още по-удивителното бе, че изсъхналият беше „майка“. Нейните корени бяха най-дебели и най-стари. И всичките ѝ пораснали деца се справяха чудесно, въпреки че самата тя беше *botas arribas* — опънала петалата, така да се каже. Люлякът се възпроизвежда с т.нар. система от коренови израстъци и всяко дърво е издънка на родителя. В тази система даже майката да умре, децата оцеляват. Такъв е психичният модел и на онези, които не са имали майка или са преживели мъчително детство. Въпреки че майката няма какво да даде на децата си, те ще се развият, ще пораснат и ще разцъфтят.

[1] Един от най-глупавите митове за остаряването е този, че жената става толкова завършена, че вече не се нуждае от нищо и е източник на всичко за всички останали. Старата жена е като дървото — няма завършеност, няма внезапен край, а величие на корените и клоните, а с нужните грижи, и цъфтеж. — Б.а. ↑

ЛОША КОМПАНИЯ

Грозното патенце обикаля от място на място в търсене на покой. Макар че инстинктът къде точно да отиде може още да не е напълно развит, инстинктът да се скита, докато открие каквото му трябва, е непокътнат. И все пак в синдрома на грозното патенце понякога има нещо патологично. Човек постоянно чука на погрешната врата. Естествено няма откъде да знаем на коя врата да почукаме, ако още от самото начало не знаем коя врата не е погрешна. Погрешни обаче са онези врати, които ни карат да се чувстваме отхвърлени.

Тази реакция на прогонването може да се нарече „търсене на обич само на погрешни места“. Когато жената възприеме повтарящо се компулсивно поведение — постоянно прави едно и също и това не я удовлетворява, не подхранва жизнеността ѝ — за да се избави от изгнанието, тя всъщност си причинява вреда, защото не решава проблема си и непрекъснато си нанася нови рани.

Това е все едно да си слагаш капки в носа, когато имаш тежка рана на ръката. Всяка жена избира различно „погрешно лекарство“. Някои избират очевидно погрешното, например лоша компания, прекалено задоволяване на желанията, което е вредно или развращава душата, неща, които вътрешно изчерпват жената.

Решенията са различни. Ако се вгледа в сърцето си, жената ще види там потребността дарбите и способностите ѝ да бъдат признати и приети. Затова, за да започнете лечението, престанете да се заблуждавате, че малко неправомерно забавление ще излекува счупения ви крак. Кажете истината за раната си и тогава ще разберете как да я излекувате. Не тъпчете празнотата с всичко, каквото ви е подръка. Изчакайте истинското лекарство. Ще го познаете, защото то ще направи живота ви по-смислен, а вас — по-силни.

РАЗЛИЧНОСТ

Също като грозното патенце, аутсайдерът се научава да се пази от ситуации, в които може да действа правилно, но въпреки това да не изглежда така. Патенцето например може да плува добре, ала въпреки това да не изглежда така. И обратно, жената може да изглежда нормално, но да не постъпва правилно. Има много поговорки за хора, които не могат (и в душата си не желаят) да скрият истинската си същност — от източнотексаската „Можеш да ги облечеш в най-хубавите им дрехи, но не можеш да ги изведеш навън“ до испанската „Тя беше жена с черно перо под полата“^[1].

Патенцето в приказката се държи като глупак^[2], нищо не върши както трябва... напращава маслото и пада в брашното, но първо е разляло каната с мляко. Всички сме имали такива моменти. Нищо не правим както трябва. Опитваме се да поправим грешката си, но още повече влошаваме положението. Патенцето няма работа в къщата. Но вие виждате какво става, когато човек е отчаян. Отива не където трябва и прави не каквото трябва. Както казваше един мой скъп колега, вече покойник: „Не можеш да намериш мляко в къщата на овена“^[3].

Въпреки че е полезно да изграждаме мостове дори към групи, на които не принадлежим, и че е важно да се опитваме да сме любезни, не бива да полагаме прекалено големи усилия, не бива да се заблуждаваме, че ако се държим добре, ако успеем да овладеем всички пориви на дивата природа, наистина ще ни смятат за мили, сдържани, покорни и скромни дами. Това поведение, този стремеж на егото на всяка цена да принадлежи към дадена група прекъсва връзката с Дивата жена в психето. И тогава вместо в жизнена жена вие се превръщате в мила жена с „отрязани котешки нокти“. Превръщате се в кротка, но нервна жена, отчаяно копнееща да е „добра“. Не, много по-добре, по-естествено и по-полезно за душата е просто да сте такива, каквито сте и да оставите другите също да не изневеряват на истинската си същност.

^[1] Научих я от моята приятелка Фалдис, иберийка и сроден дух.
— Б.а. ↑

[2] Юнг използва тази дума, за да обозначи невинния глупак в приказките, който накрая почти винаги побеждава. — Б.а. ↑

[3] Лична информация от Ян Вандербърг. — Б.а. ↑

ЗАМРАЗЕНИ ЧУВСТВА, ЗАМРАЗЕНО ТВОРЧЕСТВО

Жените реагират на изгнанието по други начини. Също като патенцето, което замръзнало в леда на езерото, и те замръзват. Замръзването е възможно най-лошият отговор. Студът е целувката на смъртта за творчеството, за връзката, за самия живот. Някои жени се държат така, като че ли да са студени е успех. Не е така. Това е проява на защитен гняв.

В архетипната психология студът означава безчувственост. Има приказки за замръзнали деца, безчувствени деца, замръзнали в леда трупове. През това време нищо не помръдва, нищо не се ражда. Замръзването означава съзнателна безчувственост, особено към самия себе си, но понякога и към другите. Макар че това е защитен механизъм, той оказва отрицателно въздействие върху душата психе, защото душата не реагира на студ, а на топлина. Студът угасява женския съзидателен огън и пречи на творческата функция.

Това е сериозен проблем, но приказката ни подсказва една идея. Ледът трябва да се разбие и душата да се освободи.

Когато се почувстват изчерпани, писателите например разбират, че могат да запълнят празнотата, като пишат. Ала ако са сковани в лед, това не е възможно. Някои художници копнеят да рисуват, но си казват: „Стига. Твоите творби са адски странни и грозни“. Много творци, които още не са се наложили, и други, които имат богат опит в изграждането на творческия си живот, всеки път щом посегнат към писалката, четката, сценария, чуват някакъв вътрешен глас: „Твоите творби са некадърни и напълно неприемливи, защото самият ти си некадърен и неприемлив“.

Какъв е изходът? Правете като патенцето. Борете се. Грабнете писалката и престанете да хленчите. Пишете! Грабнете четката и рисувайте. Балерини, завържете панделките на косата, кръста и глезените си и кажете на тялото си да продължи оттам. Танцувайте! Актриси, драматурзи, поетеси, музикантки и всякакви други — просто престанете да хленчите. Не казвайте нито дума повече, освен ако не сте певици. Затворете се в стаята си или излезте на поляната под

ясното небе. Творете. Обикновено нищо не може да замръзне, ако се движи. Затова се движете. И не спирайте да се движите.

СТРАННИКЪТ

Въпреки че спасяването на патенцето от селянина изглежда по-скоро литературен начин за продължаване на приказката, отколкото архетипен лайтмотив за изгнанието, тук, струва ми се, има една много ценна мисъл. Човекът, който може да ни измъкне от леда, който дори може психически да ни освободи от нашата безчувственост, не е непременно от нашата глутница. Това е поредното вълшебно, но преходно събитие, явяващо се, когато най-малко го очакваме, проява на доброта от страна на случайно минаващ странник.

Това е пореден пример за подхранване на психето в момент, в който сте изчерпали силите си. Сякаш от нищото се появява помощ и после изчезва в нощта, като ви оставя да се чудите: „Това човек ли беше или дух?“. Може би просто късметът ви е донесъл нещо, от което изпитвате огромна нужда — отсрочка, облекчаване на напрежението, отдих и покой.

Тук не става дума за приказката, а за истинския живот. По един или друг начин духът ни храни, изтегля ни от дупката, показва ни тайния тунел, скривалището, пътя за бягство. И това се случва тогава, когато се чувстваме буреносно мрачни или мрачно спокойни, помага ни да направим следващата крачка, да пристъпим към следващия етап в опознаването на силата на изгнанието.

ИЗГНАНИЕТО КАТО БЛАГОСЛОВИЯ

Ако сте се опитвали да играете някаква неприсъща ви роля и не сте успели, вие сте имали късмет. Може и да сте изгнаници, но сте запазили душата си. Отхвърлянето ви тласка в прегръдките на истинското ви психично семейство, независимо дали става дума за научна дисциплина, изкуство или група хора. По-лошо е да останете там, където не ви е мястото, отколкото да се скитате изгубени в търсене на психичните си роднини. Никога не е грешка да търсите онова, към което се стремите. Никога.

В напрежението има нещо полезно. Изгнанието закалява патенцето. Въпреки че тази ситуация не е желателна за никого, ефектът е подобен на процеса, при който от поставен под налягане природен въглерод се получават диаманти — крайният резултат е психе с великолепен блясък и чистота. Макар че в никакъв случай не е забавно, изгнанието носи неочаквана полза. То ни помага да преодолеем слабостите си, изостря проникателността ни, подсилва интуицията ни, дава ни различна гледна точка.

Въпреки негативните аспекти, дивото психе може да понесе изгнанието. То ни кара още повече да копнеем да освободим истинската си природа и да търсим култура, подходяща за нас. Дори само този копнеж ни кара да не се предаваме. Ако не успее да открие култура, която да я окуражава, жената обикновено решава сама да си я създаде. И това е чудесно, защото ако го направи, някой ден ще се появят други, които дълго време са търсили, и ентусиазирано ще заявят, че им е трябвало тъкмо това.

РОШАВИТЕ КОТКИ И КРИВОГЛЕДИТЕ КОКОШКИ

Рошавата котка и кривогледата кокошка смятат желанията на патенцето за глупави. Това дава точна представа за ценностите на другите, които хулят различаващите се от тях. Кой очаква от котката да харесва водата? Кой очаква от кокошката да плува? Никой, разбира се. Но изгнаникът много често се смята за по-нисш от другите и не оценява правилно техните способности и мотиви.

Е, тъй като не искаме да изкарваме едни хора нещо повече, а други по-малко, пък и не се налага за целите на това изложение, тук ще кажем само, че патенцето има същите преживявания като хиляди изгнанички — принципна несъвместимост с различаващите се от него, за което никой не е виновен, въпреки че много жени винят себе си.

В такива случаи виждаме жени, които са готови да се извинят, че заемат място на този свят. Виждаме жени, които се боят просто да кажат „Не, благодаря“ и да си тръгнат. Виждаме жени, които слушат някой да им повтаря, че постоянно грешат, без да разбират, че котките не плуват и кокошките не се гмуркат.

Трябва да призная, че понякога в практиката ми е полезно да описвам различните личностни типове като котки, кокошки, патици, лебеди и т.н. Ако е оправдано, предлагам на някоя пациентка за момент да си представи, че е лебед, което не съзнава, и че е била отгледана или в момента е заобиколена от патици.

Нищо им няма на патиците, уверявам ги, нито на лебедите. Но патиците са си патици, лебедите са си лебеди. Понякога, за да го демонстрирам, трябва да използвам други животински метафори. Ами ако сте били отгледани от хора мишки? А всъщност сте лебед? Лебедите и мишките ядат различни неща. Мислят си, че другият вид мирише странно. Не искат да са заедно и ако се налага, едва се понасят.

Ами ако сте лебед и трябва да се преструвате на мишка? Ако трябва да се преструвате на сиви, космати и мънички? Ако нямате дълга тънка опашка, която да вирнете във въздуха в деня за носене на опашки? Ако се опитвате да ходите като мишки, но вместо това се клатушкате? Няма ли да сте най-нещастното същество на света?

Отговорът е категорично да. Щом е така, защо жените постоянно се опитват да възприемат форми, които са им чужди? Имам дългогодишен клиничен опит с този проблем и трябва да кажа, че причината обикновено не е дълбоко вкоренен мазохизъм, целенасочена самоунищожителност или нещо от този род. Най-често жената просто не знае друг изход. Тя не е имала майка.

Има една поговорка: *tu puedes saber muchas cosas* — можеш да знаеш нещата, но не е същото като *sentido* — да притежаваш разум. Патенцето като че ли знае „нещата“, но няма разум. То няма майка, което означава, че е невежо на най-фундаментално равнище. Запомнете, майката учи детето, като развива вродените му дарби. Животните, които учат децата си да ловуват, не им обясняват точно как да го правят, защото това им е вродено. Учат ги какво да търсят, на какво да обръщат внимание — тези неща не са им известни, докато майката не им ги покаже, за да се постигне взаимодействие между нова информация и вродено познание.

Същото е при жената в изгнание. Ако е грозно патенце, ако няма майка, инстинктите ѝ не са били изострени. И поради тази причина се учи по метода на опита и грешката.

Опитите обикновено са много, грешките — още повече. Ала има надежда, защото, разбирате ли, изгнаничката никога не се отказва. Тя продължава напред, докато намери водача, миризмата, докато намери дирята, докато намери дома си.

Вълците изглеждат най-смешни, когато са изгубили миризмата и полагат невероятни усилия да я открият. Те подскачат във въздуха, тичат в кръг, ровят с нос и нокти земята, тичат напред, после се връщат и застават абсолютно неподвижно. Сякаш са си изгубили ума. Но всъщност събират всички възможни следи. Изтръгват ги от въздуха, изпълват дробовете си с миризмите на равнището на земята и раменете, опитват въздуха, за да видят кой е минавал наскоро, ушите им, подобно на сателитни антени, засичат далечни сигнали. Щом съберат всички следи, те разбират как да продължат.

Ако е изгубила връзка с живота, който най-много цени, и обикаля в кръг в опит да си го върне, жената изглежда объркана и разсеяна, но всъщност тя най-често събира информация, опитва от това, вкухва от онова. Единственото, с което можем да ѝ помогнем, е накратко да ѝ обясним какво прави. И после да я оставим на мира. Веднага щом

обработи цялата информация от събраните следи, тя ще открие пътя си и ще изгуби желание да бъде рошава котка или кривогледа кокошка.

ДА ПОМНИМ И УПОРСТВАМЕ НА ВСЯКА ЦЕНА

Всички ние изпитваме копнеж към своя род, към своя див род. Както си спомняте, патенцето избягало, след като било подложено на безмилостен тормоз. После срещнало два гъсока и едва не било убито от ловци. Било изгонено от дома на селянина и накрая изтощено стигнало до друго езеро. Сред нас няма жена, която да не познава това чувство. И все пак тъкмо този копнеж ни кара да продължаваме, да не изгубваме надежда.

Това е обещанието на дивото психе към всички нас. Въпреки че само сме чували, зървали отдалеч или мечтали за чудния див свят, на който някога сме принадлежали, въпреки че още не сме се докосвали до него, въпреки че не се смятаме за негова част, споменът за него е фар, който през целия ни живот ни води към истинското ни място. Когато грозното патенце вижда лебедите в небето, в него се събужда томително познание и от този момент нататък споменът за видяното му помага да продължи.

Една моя пациентка беше на края на силите си и вече мислеше за самоубийство. Веднъж забелязала на верандата си паяк, който плетял паяжина. Никога няма да разберем точно какво в поведението на това мъничко създание е разчупило леда около душата ѝ. Но и като психоаналитик, и като *cantadora* аз съм убедена, че много често най-добре лекуват нещата от природата, особено най-достъпните и най-простите. Природните лекарства са силни и директни: калинка върху зелената кора на динята, красиво цвете, падаща звезда, дори дъга в парче стъкло на улицата.

Интересно е, че даже да е болна, даже да е приклещена в ъгъла, даже да е самотна, уплашена или слаба, вълчицата никога не се предава. Тя продължава да куцука напред даже със счупен крак. И отива при другите вълци в търсене на закрила от глутницата. Ако се наложи, точно като патенцето ще се влачи по корем от място на място, докато открие убежище, където да се излекува.

Основното качество на дивата природа е, че винаги продължава напред. Тя упорства. Това не е нещо, което правим съзнателно. То е заложено в самите нас. Когато не можем да се развиваме, ние

продължаваме напред, докато открием своето място. Независимо дали сме откъснати от съзидателния си живот, дали сме отхвърлени от култура или религия, дали сме прокудени от семейството си или нещо ограничава нашето движение, мисъл и чувство, дивият вътрешен живот продължава и ние се съобразяваме с него. Дивата природа не е присъща на конкретна етническа група. Тя е изконната природа на жените от Бенин, Камерун и Нова Гвинея. Тя е в жените от Латвия, Холандия и Сиера Леоне. Тя е в гватемалките, хаитянките и полинезийките. Посочете, която и да е страна. Посочете, която и да е раса. Посочете, която и да е религия. Посочете, което и да е племе. Посочете, който и да е град или село. Това свързва всички жени — Дивата жена, дивата душа. Всички ние продължаваме напред по следите на дивото.

Затова, ако се налага, жените ще нарисуват синьо небе на стената в затвора. Ако изгори преждата, те ще изпредат нова. Ако бъде унищожена реколтата, те веднага ще хвърлят нови семена. Жените рисуват врати там, където има само голи стени, отварят ги, минават по нови пътища и откриват нов живот. Тъй като дивата природа упорства и побеждава, жените също упорстват и побеждават.

Грозното патенце е било на косъм от смъртта. Чувствало се е самотно, било е тормозено, преследвано, гладно, изгубено, не е знаело какво ще стане с него. И сега идва най-важната част от приказката: настъпва пролетта, събужда се нов живот, възможен е нов опит. Най-важно е да упорствате: за творческия си живот, за усамотяването си, за момента да бъдете и да действате. Упорствайте, защото такова е обещанието на дивата природа — след зимата *винаги идва пролет*.

ЛЮБОВ КЪМ ДУШАТА

Упорствайте. Дръжте се. Вършете си работата. Ще откриете своя път. В края на приказката лебедите приемат патенцето още преди самото то да се е осъзнало като лебед. Това е типично за изгнаничките. След безрадостните скитания те успяват да пресекат границата на родната земя и често не разбират веднага, че хората вече не ги гледат презрително, а по-скоро неутрално, ако не се отнасят към тях с възхищение и одобрение.

Повечето жени си мислят, че след като са на собствена психична територия, вече ще са невероятно щастливи. Ала не. Поне за известно време те ще са ужасно недоверчиви. Тези хора наистина ли ме уважават? Наистина ли съм в безопасност? Няма ли да ме пропъдят? Наистина ли мога да спя спокойно? Мога ли да се държа като... лебед? Постепенно тези подозрения ще отпаднат и започва следващият етап от завръщането към себе си — признаването на собствената уникална красота, т.е. дивата душа, която е вътре в нас.

Може би няма по-точна и по-сигурна мярка за това дали през живота си жената е била в положението на грозното патенце от нейната неспособност да приеме искрен комплимент. Въпреки че това може да се отдаде на скромност или свян — макар че прекалено много тежки рани с лека ръка се приписват на „нищо друго, освен на свян“^[1] — най-често комплиментът предизвиква смущение, защото поражда автоматичен и неприятен диалог в женския ум.

Ако ѝ кажете, че е красива или че творбите ѝ са прекрасни, ако похвалите нещо, в което е вложила душата си, някакъв неин вътрешен глас отвърща, че тя не го заслужава и вие сте идиот да си мислите така. Вместо да разбере, че когато е самата себе си, красотата на душата ѝ сияе, жената променя темата и всъщност лишава от важна храна душата същност, защото признанието я кара да цъфти.

Ето защо това е последната задача на изгнаничката, която търси мястото си — да приеме не само своята индивидуалност, своята идентичност като личност, но и своята красота... чертите на душата си и факта, че близостта до това диво създание преобразява и нас, и всичко, до което се докосне.

Когато приемем своята дива красота, ние вече не я осъзнаваме болезнено, но и не се отказваме от нея. Вълчицата знае ли, че когато скача, е невероятно красива? Котката знае ли, че когато седи, тялото ѝ приема прелестна форма? Птицата благоговее ли пред размаха на крилете си? Когато се учим от тях, ние просто сме верни на себе си и не се отказваме, не крием естествената си красота. Също като животните, ние просто сме такива, каквито сме, и това е чудесно.

При жените това търсене и откриване се основава на тайнствената страст към дивото, към вродената им същност. Ние наричаме обекта на този копнеж „Дива жена“... Но дори когато не я познават под това име, дори когато не знаят къде е домът ѝ, жените се стремят към нея и я обичат с цялото си сърце. Те копнеят за нея и този копнеж едновременно е мотивация и двигателна сила. Именно този копнеж ни кара да търсим и откриваме Дивата жена. Не е толкова трудно, колкото може би изглежда, защото Дивата жена също ни търси. Ние сме нейни деца.

[1] В психологията на Юнг битува предубеждение, което може да доведе до поставяне на погрешна диагноза на сериозен проблем, и то е, че интровертността е нормално състояние. Всъщност гробното мълчание, което понякога минава за интровертност, по-често крие дълбока травма. Когато жената е „плаха“, дълбоко „интровертна“ или болезнено „скромна“, ние трябва да надникнем зад завесата и да видим дали това е вродено, или е резултат на нанесени рани. — Б.а. ↑

ОБЪРКАНАТА ЗИГОТА

Дългогодишният ми опит показва, че въпросът за принадлежността понякога трябва да се разглежда от по-безобидната му страна, защото това донякъде облекчава мъката на жените. Ето защо измислих и започнах да разказвам на пациентките си историята „Обърканата зигота“, главно като начин да им помогна да погледнат на положението си на аутсайдери с по-въздействаща метафора. А ето я и самата история.

Някога питали ли сте се как сте се озовали в такова странно семейство като вашето? Ако цял живот сте били аутсайдери, малко странни или различни от другите хора, ако сте самотнички, вие много сте страдали. Ала идва момент да отплавате надалеч от всичко това, да възприемете друга гледна точка, да се завърнете на родна земя.

Край на страданията, край на опитите да разберете къде сте сгрешили. Край на загадката защо сте родени там, където сте родени, *finis, terminado*, край. Починете си за миг на носа на лодката и се освежете на вятъра, който идва от родната ви земя.

Години наред жените, които носят митичния живот на архетипа на Дивата жена, безмълвно са крещели: „Защо съм толкова различна? Защо съм родена в такова странно (или неотзивчиво) семейство?“. Винаги, когато животът им се е готвил да покълне, някой е поръсвал земята със сол. Чувствали са се измъчвани, когато естествените им желания са били възпирани. Ако са били деца на природата, родителите им са ги държали под покрив. Ако са били учени, обществото им е нареждало да са майки. Ако са искали да са майки, са ги принуждавали изцяло да се впишат в тази роля. Ако са искали да дадат воля на въображението си, другите са им казвали да бъдат практични. Ако са искали да творят, другите са им казвали, че домакинската работа никога не свършва.

Понякога са се опитвали да са добри според най-разпространените стандарти и едва по-късно са осъзнали какво искат, как трябва да живеят. После са били подложени на мъчителното откъсване от семейството, от съпрузите си, с които са се клеели да останат до гроб, от работата си, която е трябвало да стане трамплин

към нещо по-скучно, но по-добре платено. И по дирите им са оставали пръснати мечти.

Жените често са били творци и са се опитвали да са „разумни“, като отделят осемдесет процента от времето си, за да вършат работа, която ежедневно пречела на творческия им живот. Макар че сценариите са безброй, има една характерна особеност — още от ранна възраст са ги сочили като „различни“ в отрицателния смисъл на тази дума. Същност те са били буйни, любопитни, със собствена индивидуалност и с изключителен инстинкт.

Затова отговорът на „Защо аз?“, „Защо това семейство?“, „Защо съм толкова различна?“, разбира се, е, че тези въпроси нямат отговор. И все пак егото има нужда от някаква основа за размисъл, затова предлагам три възможности. (Пациентката може да избере, който пожелае, но трябва да е поне една. Повечето избират последната, но това няма значение.) Пригответе се. Ето ги.

Ние сме родени такива, каквито сме, и в странните семейства, в които сме отгледани:

1) защото така (почти никой не вярва на това)

2) защото Същността има план и нашите пилешки мозъци са прекалено малки, за да го разберат (мнозина намират тази идея за обнадеждаваща) или

3) заради синдрома на обърканата зигота (хм... да, може би... но какво е това?).

Вашето семейство ви смята за различна. Вие имате пера, те имат люспи. Вашата идея за приятно прекарване е гората, пустошта, вътрешният живот, външното величие. Тяхната идея за приятно прекарване е да сгъват хавлиени кърпи. Ако това се отнася за вашето семейство, вие сте жертва на синдрома на обърканата зигота.

Вашето семейство се движи бавно във времето, докато вие фучите като вихър. Те са шумни, вие сте тихи или те са тихи, а вие пеете. Знаете, защото просто знаете. Те искат доказателство и дисертация от триста страници. Естествено това е синдромът на обърканата зигота.

Никога не сте чували за това? Ами, вижте, една нощ феята на зиготата летяла над родния ви дом и всички мънички зиготи в кошницата ѝ развълнувано подскачали.

Вие всъщност сте били предопределени за родители, които са щели да ви разбират, ала феята на зиготите попаднала във въздушно течение и хоп, вие сте изпаднали от кошницата в друга къща, при семейство, което не е било предназначено за вас. Вашето „истинско“ семейство е било на пет километра от там.

Ето защо сте харесвали семейство, което не е било ваше и е живеело на пет километра от дома ви. Винаги сте искали истинските ви майка и баща да са госпожа и господин Еди-кой си. И има голяма вероятност те да са били предопределени за вас.

Ето защо танцувате степ по коридорите, въпреки че идвате от семейство на телеманияци. Ето защо родителите ви се тревожат всеки път, щом се прибирате вкъщи или им се обаждате по телефона. Те се питат: „Какво ще ни сервира тази наша дъщеря? Миналия път страшно ни посрами, Бог знае какво ще направи сега“. Те закриват очи с длани, когато ви видят да идвате, и това не е, защото вашият блясък ги заслепява.

Вие искате само обич. Те искат само спокойствие.

Въпреки че не желаете да разстройвате семейството си, те, независимо от това ще се разстройват. Винаги, когато се появявате, всичко като че ли ще се обръща с главата надолу.

Ако родителите постоянно са обидени и на децата им се струва, че никога не вършат нещата както трябва, това е сигурен признак за диви зиготи в семейството.

„Питомното“ семейство иска само едно, но обърканата зигота никога не е в състояние да разбере какво точно, а ако успее, косата ѝ мигом ще се изправи.

Пригответе се, ще ви издам една голяма тайна. Ето какво искат от вас, ето какво е това тайнствено, важно нещо.

Питомните искат стабилност.

Те искат днес да сте абсолютно същите като вчера. Те искат да не се променят с времето.

Попитайте ги дали искат стабилност и те ще ви отговорят утвърдително. За всичко ли? Не, ще ви кажат те, само за важните неща. Каквито и да са тези неща според тяхната ценностна система, те най-често са анатема за дивата женска природа. За съжаление, важните за тях неща нямат нищо общо с нещата, които са важни за дивото дете.

Стабилността на поведението е смъртна присъда за Дивата жена, защото нейната сила е адаптивността към промяната, нейната находчивост, нейните танци, нейният вой, нейното ръмжене, нейният инстинктивен вътрешен живот, нейният съзидателен огън. Тя не демонстрира стабилност чрез еднообразие, а чрез своя творчески живот, чрез стабилни възприятия, проникателност, гъвкавост и сръчност.

Ако трябва да назовем една-единствена особеност, която характеризира Дивата жена, това е способността ѝ да реагира. Със своята възприемчивост и ловкост тя остава вярна на съзидателните сили, независимо дали се отнася за *Duende* — духът, който се крие зад страстта, за Красотата, Изкуството, Танца, или за Живота.

По този начин обърканата зигота дава верността си не на семейството, а на вътрешната си същност. Ето защо се чувства раздвоена. Може да се каже, че вълчата ѝ майка я тегли за опашката, а земното ѝ семейство я дърпа за ръцете. И скоро тя ще закрепси от болка, ще започне да ръмжи и да хапе и себе си, и другите, и накрая ще изпадне в пълно мълчание. Ако се вгледате в лицето ѝ, ще видите *ojos del cielo* — небесните очи, очите на човек, който вече не е тук.

Въпреки че общуването е важно, да убиеш вътрешното *създание*, е все едно да убиеш самото дете. Племената в Западна Африка разбират, че да си суров с децата, означава да караш душата им да се оттегля от тялото, понякога само на няколко крачки, ала често на много дни път.

Макар че потребностите на детската душа трябва да са в равновесие с нуждата ѝ от сигурност, физическа грижа и внимателно внушавани идеи за „цивилизовано поведение“, аз винаги се безпокоя за онези, които са прекалено възпитани — те често имат в очите си онзи типичен поглед на „плаха душа“. Нещо не е наред. Блясъкът на здравата душа се процежда през маската на персоната, дори сияе. Там, където има тежка рана, душата бяга.

Понякога тя отправва толкова надалеч, че е нужно майсторско умилюване, за да се върне обратно. Трябва да мине много време, докато тази душа се изпълни с достатъчно доверие, но това е възможно. Процесът включва няколко задължителни елемента: гола

искреност, упоритост, нежност, отдушник на гнева и чувство за хумор. В съчетание те раждат песен, която призовава душата у дома.

Какви са потребностите на душата? Те са в две области: природата и творчеството. В тези две области живее *Na ashjé ii Asdzáá*, Жената паяк, великият съзидателен дух на индианците навахо. Тя закриля своя народ. Една от многобройните ѝ функции е да учи на любов към красотата.

Потребностите на душата се откриват в колибата на три стари (или млади в зависимост от това кой ден е) сестри — Клото, Лахезис и Атропа, които тъкат червената нишка, с други думи страстта на женския живот. Те тъкат женските възрасти и ги завързват, когато свършва една и започва друга. Потребностите на душата са в горите на духовете ловджийки Диана и Артемида, жени вълчици, които представляват способността да ловуваш, преследваш и възстановяваш различни аспекти на психето.

Потребностите на душата се управляват от *Коатликуе* — ацтекската богиня на женската независимост, която ражда клекнала, т.е. здраво стъпила на краката си. Тя учи жените на самотен живот. Тя е създателка на децата, с други думи на жизнения потенциал, но също е богиня на смъртта и носи черепи на полата си, а когато ходи, те тракат като дрънкалки. И тъй като звукът на дрънкалките черепи е като дъждовни капки, чрез сродна магия те привличат дъжда на земята. Тя е закрилница на всички самотни жени и на онези, които са толкова *tagia*, толкова изпълнени с могъщи мисли и идеи, че трябва да живеят вдън земя, за да не зашеметяват жителите на селото. *Коатликуе* е най-голямата закрилница на аутсайдерката.

Каква е основната храна на душата? Е, това зависи от различните хора, но ето някои комбинации. Приемете ги като психична макробиотика^[1]. Някои жени се нуждаят от въздух, нощ, слънчеви лъчи и дървета. Други засищат глада си единствено със слово и книга. За трети абсолютно задължителни са багрите, формата, сянката и глината. Някои жени трябва да скачат, да се люшкат и да тичат, защото душата им копнее за танц. Други мечтаят за покой в сянката на старо дърво.

Остава да разгледаме още един въпрос. Обърканите зиготи се научават да оцеляват. Тежко е години наред да си сред хора, които не могат да ти помогнат да живееш пълноценно. Да оцелееш, е истински

успех. За мнозина силата е в самото име. И все пак в процеса на индивидуализация настъпва момент, в който опасността от травми става огромна. Тогава е време да продължиш към следващия етап, излекуването и *разцъфтяването*.

Ако спрем до етапа на оцеляването, ние ограничаваме енергията и способностите си наполовина. Човек може да е толкова горд с оцеляването си, че това да застраши по-нататъшното му творческо развитие. Понякога хората се страхуват да се откажат от положението си на оцелели, защото това е тъкмо положение, отличителен белег, „огромно постижение“.

Вместо да превръщате оцеляването в същност на живота си, по-добре го използвайте като една от многобройните си способности, но не единствената. Хората заслужават красиви спомени, медали и ордени за това, че са живели, че наистина са живели и триумфирали. Когато опасността премине, ние се озоваваме пред потенциалния капан да се наричаме с имената, възприети по време на най-ужасния период от живота си. Така се създава ограничаваща психична нагласа. Не бива да свързваме душевната си идентичност единствено с успехите и провалите от лошите времена. Макар че оцеляването може да закали жената, да я направи жилава като говежда пастърма, обвързването с него започва да пречи на новото развитие. В такива случаи трябва да ѝ помогнем да се избави от архетипа на оцеляваща. Иначе няма да порасне нищо друго. Аз оприличавам това състояние на жилаво малко растение, което без вода, слънце и хранителни вещества е успяло да пусне упорито зелено листенце. Въпреки всичко.

Но след като лошите времена са отминали, за да разцъфтим, трябва да се възползваме от живителната влага, богатата почва и слънчевите лъчи. По-добре е да се назоваваме с имена, които ни предизвикват да се развиваме като свободни същества. Това е цъфтежът. Това е нашето предопределение.

Ритуалите са един от начините, по които хората разглеждат живота си в перспектива, независимо дали става дума за пурим, коледните пости, или свалянето на луната. Ритуалът събира сенките и духовете в човешкия живот, подрежда ги, носи им покой. Има един особен образ от *El Dia de los Muertos* — Денят на мъртвите, празник, който може да помогне на жената в прехода от оцеляване към процъфтяване. Той се основава на обряда на *ofrendas* — олтари на

покойниците. *Ofrendas* са възпоменателни дарове и проява на най-дълбока почит към любимите хора, които вече не са на този свят. Според мен този ритуал помага на много жени да направят *ofrenda* за детето, което някога са били, нещо като завет към детето герой.

Някои жени избират предмети, дневници, дрехи, играчки, спомени за различни събития и други символи от детството. Те подкрепят *ofrenda* по свое желание, ако искат, разказват историята, която върви с него, и го оставят така колкото време решат. Това е свидетелство за някогашните им трудности, смелост и победа над злото^[2].

Този начин на виждане на миналото постига няколко неща. Той дава перспектива, разказва за преживяното, за наученото, за заслужаващото възхита. Жената се освобождава от него именно като му се възхищава, а не като го преживява.

Да си останеш дете, което оцелява, означава свръхидентифициране с наранен архетип. Осъзнаването на раната и ясният спомен за нея позволяват преминаването към етапа на цъфтежа. Ние сме създадени на тази земя, за да цъфтим. Да цъфтим, а не само да оцеляваме, е наше рождено право като жени.

Не се свивайте, не се крийте, когато ви наричат „черна овца“, „самотна вълчица“. Онези, на които им липсва проникателност, смятат неконформистите за чума за обществото. Но историята е доказала, че да си различен, означава да стоиш на ръба, да имаш оригинален принос, полезен и смайващ за вашата култура^[3].

Ако някога са ви наричали „непокорни“, „непоправими“, „дръзки“, „лукави“, „необуздани“, вие сте на верния път. Дивата жена е наблизо.

Ако никога не са ви наричали така, все още има време. Упражнявайте своята Дива жена. *Ándele!*^[4] И пак.

[1] Програма за постигане на хармония с природата, главно чрез грижливо контролирано, в повечето случаи вегетарианско хранене. — Б.пр. ↑

[2] Каролина Делгадо, социална работничка и творец от Хюстън, използва *ofrendas* като защитно средство, за да определя психичното състояние на хората. — Б.а. ↑

[3] Списъкът на „различните“ жени е много дълъг. Помислете, за която и да е известна личност от последните няколко века и тя най-вероятно е започнала на ръба или идва от някоя субгрупа. — Б.а. ↑

[4] Хайде (мекс. исп.). — Б.пр. ↑

7.

ЩАСТЛИВОТО ТЯЛО: ДИВАТА ПЛЪТ

Наблюдавала съм как вълчиците блъскат телата си едно в друго, когато тичат и играят, всяка по различен начин, старите, младите, мършавите, дебелите, дългокраките, клепоухите, онези с някога чупени и зараснали накриво крайници. Всички те имат своите силни страни, своята красота. Те живеят и играят според това какви са и как са. Не се опитват да са такива, каквито не са.

На Север наблюдавах една стара вълчица, която имаше само три крака. Никой друг, освен нея не можеше да се провира в цепнатината, където растяха боровинки. Веднъж видях една сива вълчица да прикляка и скача толкова бързо, че сякаш остави във въздуха сребриста дъга. Спомням си и една деликатна вълчица, току-що родила, все още с провиснал корем, която се движеше с изяществото на балерина.

И все пак, въпреки тяхната красота и способност да запазват силите си, понякога за вълците се говори така: „О, ти си прекалено хищен, зъбите ти са прекалено остри, апетитът ти е прекалено голям“. Също като вълчиците, за жените понякога се говори така, като че ли е допустим само определен темперамент, определен съдържан апетит. И често се прибавя атрибут за моралност или аморалност според това дали ръстът, височината, походката и фигурата на жената отговарят на някакъв идеал. Когато се ограничават до настроения, маниери и фигури, които се вписват само в един идеал за красота и поведение, жените изгубват своята физическа и душевна свобода.

В инстинктивното психе тялото се смята за сетивен орган, информационна мрежа, посредник с безброй комуникационни системи — сърдечно-съдова, дихателна, скелетна, нервна, емоционална и интуитивна. В света на въображението тялото е могъщо средство, дух, който живее с нас, молитва за живот със самостоятелни функции. В приказките тялото се персонифицира от вълшебни обекти със свръхчовешки особености и способности и има два чифта уши — едните за слушане в реалния свят, другите за душата, два чифта очи —

едните за обикновеното зрение, другите за виждане в бъдещето, два вида сила — едната на мускулите, другата — непобедимата сила на душата. И с това списъкът от двойствени свойства на тялото далеч не се изчерпва.

В системи за работа върху тялото като метода на Фелденкрайс, Аюрведа^[1] и други се смята, че тялото има шест, а не пет сетива. То използва кожата и по-дълбоките фасции и тъкани, за да регистрира всичко, което става наоколо. Също като плочата Розета за онези, които могат да я четат, тялото е жива история на отнетия живот, дарения живот, мечтания живот, изцеления живот. Ние го ценим за неговата способност непосредствено да реагира, да усеща и предчувства.

Тялото е многоезично създание. То говори чрез своя цвят и температура, чрез сиянието на обичта, пепелта на болката, топлината на възбудата, студа на съмнението. То говори чрез постоянния си едва забележим танц — понякога се поклаща, понякога потръпва. То говори чрез ударите на сърцето, унинието, бодването под лъжичката и събуждането на надеждата.

Тялото помни, костите помнят, ставите помнят, помни даже кутрето. Паметта е заложена в образи и чувства в самите клетки. Като гъба, попила вода, където и да притиснете плътта, дори съвсем лекичко да я докоснете, споменът потича като порой.

Отричането на красотата и значението на тялото е насилствено отнемане на неговия дух и форма, на правото му на тържествуване. Да ви смятат за грозни или неприемливи, защото вашата красота не отговаря на общоприетия стандарт, означава дълбоко да наранят естественото щастие, което по право принадлежи на дивата природа.

Жените имат основание да отхвърлят психологическите и физическите стандарти, които са вредни за духа и прекъсват връзката с дивата душа. Инстинктивната женска природа цени тялото и духа много повече заради тяхната жизненост, отзивчивост и издръжливост, отколкото заради външния им вид. Това не означава да отричаме красотата, определена от културните норми, а да обхванем всички прояви на красота, форма и функция.

[1] Метод на Фелденкрайс — метод, разработен през 40-те години на XX в. от д-р Моше Фелденкрайс (1904–1984), който използва движението за усъвършенстване на комуникацията между

мозък и тяло; Аюрведа — древноиндийско медицинско изкуство. —
Б.пр. [↑](#)

ЕЗИКЪТ НА ТЯЛОТО

Веднъж заедно с една приятелка сътворихме разказ, който нарекохме „Езикът на тялото“ — история за откриването на наследствените ни дарби. Опаланга е афроамериканска гриотка и е изключително висока и стройна като юково дърво. Аз съм *una Mexicana* — едра и с щедра плът. Освен че се подигравали на Опаланга за височината, като дете ѝ казвали, че разстоянието между предните зъби било признак, че е лъжкиня. На мен пък са ми казвали, че формата на тялото и ръстът ми били признак за малоценност и липса на самоконтрол.

В своя разказ за тялото ние говорехме за обидите, които са ни нанесли през живота ни, защото според другите нашите тела имали прекалено много от едно и прекалено малко от друго. Ние изпяхме скръбна песен за телата, на които не са ни позволили да се насладим. Танцувахме и се гледахме. И двете си мислехме, че другата изглежда загадъчна и красива и се питахме как е възможно някой да не го разбира.

Останах удивена, когато научих, че като възрастна Опаланга посетила Гамбия в Западна Африка. Там открила народа на своите предци, сред който, виж ти, имало много високи и стройни като юкови дървета хора с разстояние между предните зъби. Това разстояние, обяснили ѝ те, се наричало „*sakaya yalah*“ — „Божи отвор“... и се смятало за признак на мъдрост.

Също толкова се изненада тя, когато ѝ разказах за посещението си на провлака Техуантепек в Мексико. Там открих племето на своите предци, сред което, виж ти, имаше много едри жени, силни, закачливи и с внушителен ръст. Те ме опипваха^[1] и пощипваха, и накрая дръзко отбелязаха, че не съм достатъчно дебела. Попитаха ме дали се храня нормално. Дали не съм била болна? Трябвало по-упорито да опитвам, обясниха ми те, тъй като жените били *La Tierra* — създадени кръгли като самата земя, защото земята обхващала толкова много^[2].

Ето защо, също като в живота, в изпълнението нашите лични съдби, започнали с потискане и депресивни преживявания, завършват

с радост и ясно изразено себеусещане. Опаланга разбира, че високият ѝ ръст е нейната красота, че усмивката ѝ говори за мъдрост и че Божият глас винаги е на устните ѝ. Аз разбирам, че краката ми са създадени да ми дават опора, възприемам тялото си като свързано със земята, като съсъд, сътворен да носи много. От силни хора извън родната ни северноамериканска култура ние се научихме да ценим тялото, да отхвърляме идеи и език, които хулят тайнственото женско тяло или отричат функцията му като инструмент на познание^[3].

Да се наслаждаваш в свят, пълен с много видове красота, е радост, на която имат право всички жени. Да приемаш само един вид красота, означава някак да не обръщаш внимание на природата. Не може да има само един вид пойни птици, само един вид борове, само един вид вълци. Не може да има само един вид бебета, само един вид мъже, само един вид жени. Не може да има само един вид гърди, един вид талия, един вид кожа.

Преживяванията ми с едрите мексиканки ме накараха да се усъмня в целия комплекс от аналитични съждения за различния женски ръст, фигура и особено тегло. Една стара психологическа теза ми се стори особено погрешна: идеята, че всички едри жени са гладни за нещо, че „в тях живее слаба личност, която се мъчи да се измъкне навън“. Когато споделих тази метафора с една от величествените техуански жени, тя ме изгледа малко загрижено. „Обладаване от зъл дух“^[4] ли имам предвид? Кой е вкарал това зло създание в жената? Тя не беше способна да проумее, че „лечителите“ или който и да е друг може да смятат едрият ръст за признак за съществуване на друга жена в жената.

Въпреки че свързаните с прекомерното хранене смущения, които водят до неестествени промени в ръста и фигурата, са реални и трагични, те не са нормални за повечето жени. Едри или дребни, пълни или мършави, високи или ниски, жените най-вероятно са такива, просто защото са наследили фигурата си, ако не от непосредствените си роднини, то от едно-две поколения преди тях. Охулването на женската физическа наследственост води до несигурни и невротични жени. Отрицателните характеристики за наследствената физика на жената ѝ ограбват безценни психологически и духовни съкровища. Ограбват ѝ гордостта от собственото ѝ тяло, предадена ѝ от нейните предци. Ако е научена да мрази тази физическа

наследственост, жената е непосредствено откъсната от женската си телесна идентичност от останалите от рода ѝ.

Ако е научена да мрази собственото си тяло, как може да обича тялото на майка си, която има същата фигура като нейната^[5]? Или тялото на баба си и на своите дъщери? Как може да обича телата на други жени (и мъже), наследили фигурата на своите предци? Тази атака срещу жената я лишава от родствената ѝ гордост, от естествената мелодия, която усеща в тялото си, независимо от ръста, височината и фигурата си. Атаката срещу женското тяло всъщност е насочена срещу онези, които са живели преди, и ще живеят след нея.

Жестоките присъди за приемливостта на тялото създават нация от прегърбени високи момичета, ниски жени на кокили, едри жени, облечени така, като че ли са в траур, слаби жени, които се опитват да се издуват като усойници, жени, носещи всевъзможни други маски. Унищожаването на инстинктивното женско родство с нейното естествено тяло лишава жената от самоувереност, кара я да се съмнява дали е добър човек и да основава себепреценката си на външния си вид, а не на това каква е. Това я принуждава да хаби енергията си в тревоги за количеството храна, което приема, за показанията на кантара и шивашкия метър. Това изпълва мислите ѝ, проявява се в цялостното ѝ поведение и надежди. В инстинктивния свят е немислимо жената да възприема вида си по този начин.

Човек трябва да е здрав и силен, да дава колкото може повече храна на тялото си^[6]. И все пак трябва да се съглася, че в много жени живее „гладно“ създание. Ала не гладно за определен ръст, фигура или височина, а по-скоро за вписване в стереотипа — жените са гладни за фундаментално приемане от страна на културата. „Гладната“ жена копнее за уважение, да я приемат^[7] или най-малкото да се отнасят към нея, без да я сравняват със стереотипа. Ако наистина съществува, тази „гладна жена“ иска другите да престанат да проектират културните норми върху нейното тяло, лице и възраст.

Патологичното диференциране на женските тела е дълбоко вкоренено предубеждение, подкрепяно от много психолози теоретици и особено от Фройд. Например в книгата за баща си Зигмунд Мартин Фройд разказва, че цялото семейство не харесвало и се присмивало на пълните хора^[8]. Аргументите на Фройд излизат извън целите на тази

книга, но е трудно да приемем, че такава позиция е полезна за балансираното отношение към женското тяло.

Достатъчно е да кажем, че някои психолози продължават да изповядват това предубеждение срещу естествената физика и насърчават жените да насочват вниманието си към постоянно следене на тялото си, като по този начин ги лишават от по-дълбоки и по-фини връзки с наследствеността им. Страхът от тялото ограбва на жената голяма част от съзидателния ѝ живот и вниманието ѝ към други неща.

Като се опитвате да промените тялото си, вие все едно лишавате от плът и оголвате костите на самата земя. Когато психето и тялото на жените са наранени, се наблюдава съответна рана на същото място в самата култура, дори в самата Природа. В истинската холистична психология^[9] всички светове се смятат за взаимосвързани, а не за отделни. Нищо чудно, че в нашата култура стои проблемът за промяна на естественото женско тяло, че има аналогичен проблем за моделиране на самата природа, на самата култура в модерни отделни части. Макар че не може светкавично да попречи на „дисекцията“ на културата и земята, жената може да не допусне да нараняват собственото ѝ тяло.

Дивата природа никога не приема измъчването на тялото, културата и земята. Дивата природа никога не приема насилственото „усъвършенстване“ на лични особености, характер, външен вид и финансова стойност.

Жената не може да въздейства на културата, като ѝ каже „Промени се“. Ала може да промени собственото си отношение към себе си и по този начин да отхвърли подценяващите я проекции. Може да го постигне, като си върне тялото. Като не се отказва от радостта от него, като не се поддава на масовата илюзия, че са щастливи само хората с определена фигура или възраст, като си върне истинския си живот и го живее без никакви задръжки. Това динамично себеприемане и себеуважение е първата стъпка към промяната на отношението в обществото.

[1] Техуанските жени винаги потупват и докосват не само своите бебета, не само своите мъже, не само своите баби и дядовци, не само храната, дрехите, домашните любимци, но го правят и помежду си. Нещо в тази „култура на докосването“ кара хората да цъфтят.

Когато наблюдава играта на вълците, човек вижда, че те се блъскат един в друг. С докосването си те си казват нещо като „Ти си един от нас“. — Б.а. ↑

[2] Наблюденията на различни изолирани туземни групи показват, че макар да има племенни самотници — които навярно живеят с племето само от време на време и не следват през цялото време неговите ценности — основните групи се отнасят с уважение към мъжете и жените, независимо от формата на тялото им, от техния ръст и възраст. Понякога те се дразнят помежду си за едно или друго, но не злонамерено. Това отношение към тялото, пола и възрастта е част от обичта към разнообразието в природата. — Б.а. ↑

[3] Някои твърдят, че почитта към живите по някой от старите начини или с определени „туземни, стари или древни“ ценности е сантиментална — сълзлив копнеж по отминали времена, нелогична фантазия. Според тази логика в миналото жените са живели тежко, върлували много болести и т.н. Вярно е, че жените в миналото и настоящето е трябвало/трябва усилено да работят, често при неблагоприятни условия, че с тях са се отнасяли/отнасят зле, че е имало/има много болести. Това се отнася и за мъжете.

Наблюденията ми върху туземните групи и собствения ми народ — и латиноамериканското ми, и унгарското ми семейство, които определено са племенни, кланови, създаващи тотеми, предящи, тъчащи, сядящи, шиещи хора — обаче показват, че колкото и тежък да е животът, старите ценности подкрепят душата и психето. — Б.а. ↑

[4] Ако в женското тяло имаше „зъл дух“, той щеше да е привнесен от култура, която няма ясни представи за естественото тяло. Макар да е вярно, че жената може да е своят най-страшен враг, новороденото бебе не мрази тялото си, а по-скоро изпитва радост от откриването и използването му. — Б.а. ↑

[5] Или тялото на баща си. — Б.а. ↑

[6] От архетипна гледна точка е възможно вманиачаването по „извайването“ на физическото тяло понякога да се явява, когато светът на човек или външният свят като че ли са излезли извън контрол и вместо това хората се опитват да контролират единственото, което притежават — тялото си. — Б.а. ↑

[7] Приемане в смисъл на равенство и преустановяване на униженията. — Б.а. ↑

[8] Martin Freud, *Glory Reflected: Sigmund Freud, Man and Father* (New York: Vanguard Press, 1958). — Б.а. ↑

[9] Психологическа система, според която човешкият ум трябва да се изучава в неговото единство, а не като сбор от отделни части. — Б.пр. ↑

ТЯЛОТО В ПРИКАЗКИТЕ

Слабостите и дивата природа на тялото се описват в много митове и приказки. Например за гръцкия Хефест, куция ковач, родената от морската пяна Венера, най-малката шивачка, която била грозна, ала можела да създава нов живот, жените от Гигантската планина, които били ухажвани заради тяхната сила, Палечка, способна да пътува, където пожелае с вълшебство, и много други.

В приказките някои вълшебни предмети имат придвижващи и сетивни свойства, които са метафори на тялото, например вълшебен лист, вълшебно килимче, облак. Понякога наметала, обувки, щитове, шапки и шлемове осигуряват на героите невидимост, могъщество, силно зрение и т.н. Това са архетипно сходни предмети. Всеки от тях дава на физическото тяло изострена проникателност, слух или някаква защита за психето и душата.

Изглежда, че преди изобретяването на каретите, каляските и колесниците, преди одомашняването на животните за впрегатна сила и езда, мотивът, представлявал свещеното тяло, е бил вълшебният предмет. Свързани по определен начин, дрехи, амулети, талисмани и прочее пренасяли човек през реки или в друг свят.

Вълшебното килимче е отличен символ на сетивната и психичната стойност на естественото тяло. Приказките, в които се появява този мотив, отразяват не особено съзнателното отношение към тялото в нашата култура. Отначало вълшебното килимче се смята за съвсем обикновено и без голяма стойност. Ала щом някой седне върху меката тъкан и каже „полети“, килимчето мигновено потреперва, издига се малко, увисва над земята и после, хоп, отлита и отнася героя на друго място, в друг център, в друга перспектива, при друго познание^[1]. Чрез състоянията си на възбуда и осъзнатост и чрез сетивните си преживявания — като слушане на музика, например, чуване на гласа на любимия или усещане на определен аромат — тялото притежава способността да ни отнася навсякъде.

В приказките и митовете килимчето символизира форма на движение, но много специфична — тя ни позволява да виждаме горния

и долния свят. В приказките от Средния Изток това е транспортното средство за полета на духа на шаманите. Тялото не е нещо безчувствено, от което се опитваме да се освободим. Погледнато в съответната перспектива, то е ракета, магистрална детелина, възел от нервни връзки до други светове и преживявания.

Освен летящото килимче, има и други символи на тялото. В една приказка са илюстрирани три такива. Разказа ми я Фахтах Кели. Заглавието ѝ гласеше просто „Приказка за вълшебното килимче“^[2]. Султанът пратил трима братя да търсят „най-прекрасното нещо на света“. Който намери най-ценното съкровище, щял да получи цялото царство. Първият брат се завърнал с жезъл от слонова кост, с помощта, на който човек можел да види каквото пожелае. Вторият донесъл ябълка, чийто аромат можел да изцери всяка мъка. Откритието на третия брат било вълшебно килимче, което можело да отнесе човек навсякъде.

— Е, кое е най-ценно? — попитал султанът. — Способността да виждаш надалеч ли? Да изцеряваш? Или полетът на духа?

Един по един тримата братя възхвалили своите съкровища. Ала султанът накрая махнал с ръка.

— Нито едно от трите не е по-важно от другите, защото имат смисъл само, когато се използват заедно. — И разделил царството на тримата.

В тази приказка са въплътени могъщи образи, които ни позволяват да си представим действителната жизненост на тялото. Тук (както и в други подобни истории) се описват интуицията, прозорливостта, сетивното изцеряване и скритата в тялото възвишеност^[3]. Ние сме склонни да мислим за тялото като за „другия“, който си върши работата без наше участие. Ако се „отнасяме“ добре с него, то ни кара да се „чувстваме добре“. Мнозина се отнасят с тялото си така, като че ли то е техен роб. Други се отнасят с него добре, но искат безпрекословно да изпълнява желанията и капризите им.

Някои казват, че душата направлява тялото. Ами ако за миг си представим, че тялото направлява душата, че ѝ помага да се приспособява в ежедневието, че анализира и превежда, че дава листа, мастилото и писалката, с помощта, на които душата пише съдбата ни? Да речем, че също като в приказките за променящи вида си създания тялото само по себе си е божество, учител, наставник и

водач? Какво тогава? Разумно ли е цял живот да измъчваме този учител, който може да ни даде и научи на много неща? Трябва ли цял живот да позволяваме на други да ни отвличат от тялото ни, да го съдят, да го намират за непълноценно? Достатъчно ли сме силни, за да отхвърлим партийната линия и да се вслушаме в тялото като в нещо могъщо и свещено^[4]?

Идеята за тялото в нашата култура като изваяние е погрешна. Тялото не е мрамор. Това не е неговото предназначение. Неговото предназначение е да пази, съдържа, помага и разпалва духа и душата в себе си, да е хранилище на паметта, да ни изпълва с чувства — това е най-добрата психична храна. Тялото ни извисява и тласка, изпълва ни с чувство, за да докаже, че съществуваме, че сме тук, дава ни опора и тежест. То не е само празна обвивка, която оставяме, за да дадем воля на духа си. Тялото е двигател на тези преживявания. Без него няма да има чувство за пресичане на прагове, няма да има чувство за извисяване, няма да има чувство за безтегловност. Всичко това идва от тялото. Тялото е ракетна площадка. Душата наднича през илюминатора на своята капсула и смаяно се взира в звездната нощ.

[1] В приказките за вълшебното килимче има много различни описания на вида на килимчето. То е червено, синьо, старо, ново, персийско, източноиндийско, идва от Истанбул, било е собственост на дребна старица и т.н. — Б.а. ↑

[2] Вълшебното килимче е основен архетипен мотив в приказките за чудеса от Средния Изток. Една от тях се нарича „Килимчето на княз Хасан“, подобна е на „Приказка за княз Ахмед“ и е включена в „Приказки от хиляда и една нощ“. — Б.а. ↑

[3] В тялото има естествени вещества, някои добре известни, например серотонин, които очевидно предизвикват приятно усещане или дори радостно чувство. Традиционно тези състояния се постигат с молитва, медитация, съзерцание, по интуиция, изпадане в транс, танц, някои физически дейности, песен и др. — Б.а. ↑

[4] При интеркултурни проучвания останах впечатлена от групи, изолирани от главните културни течения и все пак запазили своя интегритет. Удивително е, че обезправената група, която е съхранила достойнството си, често получава възхищение и е приета от главното културно течение, което някога я е изолирало. — Б.а. ↑

СИЛАТА НА БЕДРАТА

Какво е здравето тяло в инстинктивния свят? На най-фундаментално равнище — гърдите, коремът, навсякъде, където има кожа, навсякъде, където невроните предават усещания — въпросът не е какви са фигурата, ръстът, тенът и възрастта, а дали усещаме, дали функционираме както трябва, можем ли да реагираме, изпитваме ли целия спектър от усещания. Дали тялото се страхува, дали е парализирано от ужас, измъчвано от стари травми, или има своя музика, слуша ли през корема като Баубо, гледа ли с многобройните си зрителни органи?

На двайсетина години имах две водоразделни преживявания, които противоречаха на всичко научено дотогава за тялото. Докато бях на едноседмично женско събиране, нощем на светлината на огъня край топлите извори виждах една гола трийсет и пет годишна жена. Гърдите ѝ бяха увиснали от кърмене, коремът ѝ беше в стрии от раждане. Тогава бях съвсем млада и я съжалих заради увехналата ѝ, иначе красива, фина кожа. Някой свиреше на маракас и барабани и тя затанцува. Косата ѝ, гърдите ѝ, кожата и крайниците ѝ се раздвижиха в различни посоки. Беше невероятно красива и жизнена, поразително грациозна. Изразът „огън в слабините“ винаги ме беше карал да се подсмивам. Ала онази нощ го видях. Видях силата на бедрата ѝ. Видях онова, което ме бяха учили да пренебрегвам, силата на женското тяло, одухотворено отвътре. Оттогава са изтекли близо три десетилетия и все още я виждам да танцува, все още съм поразена от силата на тялото.

Второто ми пробуждане беше свързано с много по-възрастна жена. Според масовия стандарт хълбоците ѝ бяха прекалено крушовидни, гърдите ѝ — прекалено малки, по целите ѝ бедра прозираха възлилави венички, по гръдния кош към гърба ѝ минаваше дълъг белег от загадъчна операция. Талията ѝ беше около четири педи.

За мен бе непонятно защо мъжете се трупаха около нея като мухи на мед. Искаха да отхапят от крушовидните ѝ хълбоци, искаха да облизват онзи белег, да милват онези гърди, да притискат лице към

паяжината от вени. Усмивката ѝ беше ослепителна, походката ѝ — възхитително красива, очите ѝ наистина виждаха каквото гледаха. За втори път се срещнах с онова, което ме бяха учили да пренебрегвам, силата в тялото. Културната сила на тялото е негова красота, но силата в тялото се среща рядко, защото повечето жени са я прогонили с измъчване или опорочаване на плътта.

В тази светлина Дивата жена може да проникне в непонятността на своето тяло и да го възприеме не като празна обвивка, която сме обречени да носим цял живот, не като бремене, което глезим или измъчваме, което ни носи по света, а като поредица от врати, мечти и стихове, чрез които научаваме и опознаваме всевъзможни неща. В дивото психе тялото се възприема като самостоятелно същество, което ни обича и зависи от нас, на което понякога сме майки, а друг път — дъщери.

LA MARIPOSA — ЖЕНАТА ПЕПЕРУДА

За да ви обясня по друг начин силата на тялото, трябва да ви разкажа една история, истинска и доста дълга история.

Години наред туристите пресичат великата американска пустиня, щурат се по „духовната верига“ — Монюмънт Вали, каньона Чако, Меса Верде, Кайента, каньона Киймс, Пейнтид Дезърт и каньона на Шели. Взират се в „таза“ на Мадър Гран Каньон, клатят глави, свиват рамене и бързат вкъщи, само за да се втурнат през пустинята още на другото лято.

Под всичко това се крие същата жажда за свръхестествено преживяване, която хората изпитват от памтивека. Ала понякога тази жажда е изострена, защото много хора са изгубили своите предци^[1]. Те често не знаят имената на родителите на своите баби и дядовци. Забравили са семейната история. В духовен план това предизвиква тъга... и жажда. Много хора се опитват да пресъздадат нещо важно за душата.

Години наред туристите идват и в Пюе, Ню Мексико, голяма прашна меса^[2] наред нищото. Тези плата някога били обитавани от анасазите^[3], древните. Казват, че праисторическо море изваяло хилядите ухилени, похотливи и стенещи усти и очи в скалните склонове.

Индианците дине (навахо), апахи хикарила, южни уте, хопи, зуни, Санта Клара, Санто Доминго, лагуна, пикурис, тесук — всички тези пустинни племена идват тук. Тук танцуват и духът им се връща в боровете, сърните, орлите и *кацина* — могъщите духове.

Тук идват и туристите, някои от които са зажаднали за своите геномитове, откъснати са от духовната плацента. Забравили са и древните си богове. Те идват, за да наблюдават онези, които *не са ги забравили*.

Пътят до Пюе е направен за конски копита и мокасини. Но с времето автомобилите са станали по-мощни и днес местните и туристите идват с всевъзможни коли, камиони, кабриолети и бусове. Всички те бучат и вдигат дим по пътя в бавна, прашна върволица.

Всеки паркира по хълмчетата *trochimochi*, както му дойде. По обяд периферията на месата заприличва на невероятно магистрално задръстване. Някои паркират до двуметровите ружи, като си мислят, че просто ще прегазят растенията, за да изтеглят колите си. Ала стогодишните ружи са като стари железни жени. Онези, които паркират до тях, попадат в капан.

По пладне слънцето се превръща в огнена пещ. Всички се тътрят с нажежените си обувки, натоварени с чадъри, в случай че завали (и наистина ще завали), алуминиеви сгъваеми столове, в случай че се уморят (и наистина ще се уморят), и ако са туристи, може би фотоапарати (ако са им позволили), повесени на шиите им като връзки чесън.

Туристите идват с всевъзможни очаквания — от най-свети до най-профанни. Идват, за да видят нещо, което не всеки е в състояние да види, една от най-дивите, жива свръхестествена сила, *La Mariposa* — Жената пеперуда.

Последното събитие за деня е „Танцът на пеперудата“. Всеки с огромно удоволствие очаква този моноспектакъл. Танцът се изпълнява от жена, при това, о, каква жена! Когато слънцето започне да залязва, се появява старец в официална тюркоазеносиня униформа, тежаща двайсетина килограма. И прошепва в хромирания микрофон от 30-те години:

— Следващият ни танц е „Танцът на пеперудата“. — После закуцуква обратно, като настъпва крачолите на дънките си.

За разлика от балетния рецитал, при който изпълнението се обявява, завесите се разтварят и балерините се появяват на сцената, тук в Пюе, както и на другите племенни танци, обявяването на изпълнението може да предшества появата на танцорката с двайсет, че и много повече минути. Къде е танцорката? Сигурно чисти караваната. Тук температурата често достига 38°C, затова в последния момент се налагат поправки на размазания от пот грим. Ако принадлежалият на бабата на танцорката пояс се скъса по пътя до сцената, тя изобщо няма да се появи, защото духът на пояса има нужда от почивка. Танцорките се бавят, защото по радио Таос, ККИТ (по името на Кит Карсън^[4]), са пуснали хубава песен в предаването „Индианският час на Тони Луджан“.

Понякога танцьорката не чува микрофона и трябва да я викат с куриер. И тогава, разбира се, трябва да спре и да поговори с всичките си роднини, да остави да я разгледат всичките ѝ малки племенници. Децата със страхопочитание стоят пред извисяващия се над тях дух *кацина*, който подозрително прилича, е, поне мъничко, на чичо Томас, или царевичната танцьорка, която много напомня на леля Язи. И накрая, съществува вероятността танцьорката още да пътува по магистралата от Тесук, провесила крака от каросерията на пикапа, докато от ауспуха се вие черен дим.

Докато чакат „Танца на пеперудата“, всички приказват за девойките пеперуди и за красотата на момичетата от племето зунни, които са танцували в древни червено-черни костюми с оголено рамо и с яркорозови кръгове на бузите. Хвалят и младите танцьори елени, които пък са танцували с борови клонки, завързани по ръцете и краката.

Времето тече.

Тече ли, тече.

Хората дрънкат с монетите в джобовете си. Облизват зъбите си. Туристите изгарят от нетърпение да видят чудната танцьорка пеперуда.

И неочаквано за всички отегчени, ръцете на барабанчика подемат свещения пеперуден ритъм, а певците започват да се дерат с цяло гърло.

За туристите пеперудата е деликатно създание. „О, крехка красота“, мислят си те. Затова винаги са потресени, когато пред тях изскача Мария Луджан^[5]. А тя е пищна, невероятно пищна, като Венера Вилендорфска, като Майката на дните, като огромната жена от картината на Диего Ривера^[6], която построява Мексико Сити само с едно махване на ръката.

И Мария Луджан, о, тя е стара, ужасно стара, като жена, върнала се от земята, като стара река, като стар бор. Едното ѝ рамо е голо. Червено-черната ѝ *манта* подскача нагоре-надолу. Тежкото ѝ тяло и несъразмерно слабите ѝ крака я карат да прилича на подскачащ паяк, залепнал в тесто.

Тя подскача на единия си крак, после на другия. Размахва насамнатам ветрилото си от пера. Тя е Пеперудата, дошла да донесе сила на слабите. Тя е онова, което повечето смятат за слабо: старостта, пеперудата, женствеността.

Косата на Пеперудата се спуска до земята. Тя е сива като камък и е гъста като коса на десет царевични кочана. И носи криле на пеперуда, като на ангелчета в училищна пиеса. Хълбоците ѝ са като две тресящи се кошници, месестата издатина на задника ѝ е достатъчно широка, за да я яхнат две деца.

Тя подскача ли подскача, ала не като заек — стъпките ѝ кънтят като ехо.

— Аз съм тук, тук, тук...

— Аз съм тук, тук, тук...

— Събуди се, събуди се, събуди се!

Тя размахва ветрилото си нагоре-надолу, хвърля по земята и земните хора опрашващия дух на пеперудата. Гривните от мидени черупки тракат като гърмящи змии, камбанките на пояса ѝ звънтят като дъждовни капки. Сянката ѝ с големия корем и мършавите крака танцува от единия край на кръга до другия. Ходилата ѝ вдигат облаци прах.

Племената са изпълнени с благоговение и съпричастие. Но някои туристи се споглеждат и мърморят:

— Това ли било? *Това* ли е девойката пеперуда?

Те са озадачени, дори разочаровани. Явно вече не помнят, че духовният свят е място, където вълчиците са жени, мечките са съпрузи и стариците с пищни тела са пеперуди.

Да, нормално е Дивата жена/Жената пеперуда да е стара и едра, защото носи в едната си гърда света на мълниите, а в другата — подземния свят. Гърбът ѝ е заоблеността на планетата Земя с цялата ѝ храна и животни. Тилът ѝ носи изгрева и залеза. Лявото ѝ бедро съдържа всички борове, дясното — всички вълчици на света. В корема ѝ са всички деца, които някога ще се родят.

Девойката пеперуда е женската оплождаща сила. Пренасяйки прашеца от едно място на друго, тя опложда също както душата опложда ума с мечти, също както архетиповете оплождат ежедневието свят. Тя е средата. Тя носи противоположностите, като взима малко оттук и го оставя там. Преображението е също толкова просто. Ето на какво учи Жената пеперуда. Ето как го прави тя. Ето как го прави душата.

Жената пеперуда поправя грешната идея, че преображението е само за измъчените, светците или за невероятно силните. За да се

преобрази, Същността няма нужда да премества планини. Достатъчно е малко. Малкото променя много. Оплождащата сила замества местенето на планини.

Девојката пеперуда опрашва душите на земята. „По-лесно е, отколкото си мислите“, казва тя. Разтърсва ветрилото си и подскача, защото пръска духовен пращец по всички хора, които са там, индианци, деца, туристи. Тя използва цялото си тяло като благословия, своето старо, крехко, едро, късокрако тяло. Тази жена е свързана със своята дива природа, проводник на инстинктивната оплождаща сила, коректив, пазител на древни идеи. Тя е *La vos mitologica*. Тя е персонификация на Дивата жена.

Танцърката трябва да е стара, защото представлява душата, която е стара. Тя е с широки хълбоци и голям задник, защото носи много. Сивата ѝ коса показва, че вече няма нужда да съблюдава табута, за да учи другите. Тя има право да докосва всеки: момчета, бебета, мъже, жени, момичета, старите, болните и мъртвите. Жената пеперуда може да докосва всеки. Нейно право е да докосва всеки. Това е нейната сила. Нейно е тялото на *La Mariposa* — пеперудата.

Тялото е като земята. То е земя само по себе си. То е също толкова уязвимо към презастрояване, нахъсване на парцели, подриване и лишаване от сила като всеки терен. Дивата жена не отстъпва лесно пред градоустройствени планове. За нея главният въпрос е как да чувства. Функцията на гърдите с всякакви форми е да усещат и хранят. Хранят ли? Усещат ли? Това са здравите гърди.

А хълбоците — те с основание са широки, защото в тях е меката люлка на новия живот. Женските хълбоци са опорно скеле на тялото над и под кръста, те са портали, те са мека възглавница, място, зад което да се крият децата. Краката — те са създадени, за да ни носят и понякога да ни тласкат. Те са скрипците, които ни помагат да се изправяме, те са *anillo* — обръчът, който обгражда любимия. Те не могат да са прекалено такива или прекалено онакива. Те са такива, каквито са.

В телата няма „би трябвало да е“. Не са важни нито ръстът, нито фигурата и възрастта, нито даже да имаш по две от всичко, защото някои нямат. Дивият въпрос е дали това тяло чувства, дали има

истинска връзка с удоволствието, сърцето, душата, с дивото. Дали е щастливо и радостно? Може ли само да се движи, танцува, скача? Нищо друго не е от значение.

Като малка ме заведоха в Музея по естествена история в Чикаго. Там видях скулптурите на Малвина Хофман^[7], десетки тъмни бронзови фигури в огромна зала. Тя беше изваяла голите тела на хората по света и имаше диво въображение.

Тя беше дала израз на обичта си с формата на слабия прасец на ловеца, едрата гръд на майката с две големи деца, коничните гърди на девойката, увисналите до средата на бедрата тестиси на стареца, носа с ноздри, по-големи от очите, носа, извит като ястребов клюн, носа под ъгъл. Тя се беше влюбила в уши, големи колкото семафори, уши, разположени почти на равнището на брадичката, и малки, колкото орехчета. Тя обичаше всеки косъм, навит като змия или прав като трева. Тя диво обичаше тялото. Тя разбираше силата на тялото.

В „За цветнокожи момичета, мислещи за самоубийство, когато дъгата е достатъчна“ на Нтозаке Шейндж^[8] има един стих^[9]. След като се е борила, за да се справи с всички свои психически и физически аспекти, които културата отхвърля, жената в лилаво обобщава същността си с тези мъдри, спокойни думи:

*„... ето какво имам...
стихове,
дебели бедра,
увиснали цици
и
адски много любов.“*

Това е силата на тялото, нашата сила, силата на Дивата жена. В митовете и приказките божествата и другите велики духове подлагат на изпитание сърцата на хората, като се проявяват в различни форми, скриващи тяхната божественост. Те се показват с кожа, тъмна като старо дърво, с люспи от розови листчета, като крехко дете, като пожълтяла старица, като ням мъж или като говорещо животно.

Великите сили ни изпитват, за да видят дали хората са се научили да познават величието на душата в различните му прояви.

Дивата жена се проявява в различни ръстове, фигури, цветове и условия. Бъдете будни, за да познаете дивата душа под многобройните ѝ маски.

[1] Един от многобройните начини за загуба на такава връзка е човек да не знае къде са погребани роднините му. — Б.а. ↑

[2] Малко плато със стръмни склонове в югозападните части на САЩ и Мексико. — Б.пр. ↑

[3] Пуебло-индианска култура, датираща от ок. 100 до 1300 г. — Б.пр. ↑

[4] Кристофър Карсън (1809–1868) — американски пионер. — Б.пр. ↑

[5] Псевдоним, целящ да запази в тайна нейната самоличност. — Б.а. ↑

[6] Диего Ривера (1886–1957) — мексикански художник. — Б.пр. ↑

[7] Малвина Хофман (1887–1966) — американска скулпторка. — Б.пр. ↑

[8] Нтозаке Шейндж (псевдоним на Полет Уйлямс) (р. 1948) — афроамериканска писателка феминистка. — Б.пр. ↑

[9] Ntozake Shange, *For colored girls who have considered suicide when the rainbow is enuf* (New York: Macmillan, 1976). — Б.а. ↑

8.
САМОСЪХРАНЕНИЕТО: ОТКРИВАНЕ НА
КАПАНИ, КЛЕТКИ И ОТРОВНИ
ПРИМАМКИ

НЕОПИТОМЕНАТА ЖЕНА

„Неопитомената жена“ е въведено от мен понятие, което определям по следния начин. Това е жена, която някога е била в естествено психично състояние, т.е. с нормалния си див разум, но покъсно е била „уловена“ и е изгубила връзка с инстинктите си. Когато има възможност да се върне към първоначалната си дива природа, тя лесно попада във всевъзможни капани. Тъй като циклите и защитните ѝ системи са нарушени, в някогашното си диво състояние тя е изложена на опасност. Вече не е постоянно нащрек и е лесна плячка.

В загубата на инстинкта има специфична система. Тя трябва да се изучи, да се запамети, за да можем да пазим съкровищата на изконната си природа, както и тези на своите дъщери. В психичните гори има много капани от ръждиво желязо, скрити под окапалите листа. От психологическа гледна точка същото се отнася и за външния свят. Ние сме податливи на различни примамки: връзки, хора и съблазнителни рискове, ала в наглед апетитната примамка се крие нещо остро, нещо, което убива духа ни още щом го захапем.

Неопитомените жени от всички възрасти и особено младите изпитват непреодолимо желание да компенсират дългия глад и изгнание. Те са застрашени от изключително силно привличане към хора и цели, които не са хранителни и важни за душата. Независимо къде или в кое време живеят, винаги ги очакват клетки — прекалено ограничен живот, към който жените могат да бъдат примамени.

Ако някога са ви пленявали, ако някога сте преживявали *hambre del alma* — душевен глад, ако някога сте попадали в капан и особено ако изпитвате копнеж да творите, вие най-вероятно сте били или сте неопитомени жени. Неопитомената жена обикновено се стреми към всичко духовно и често захапва всяка отрова, като вярва, че душата ѝ е гладна за нея.

Макар че някои неопитомени жени в последния момент заобикалят капаните, много повече неволно попадат в тях и за миг изгубват съзнание, други се пречупват, а трети успяват да се отскубнат и да се скрият в някоя пещера, за да излекуват раните си в самота.

За да избегнем тези капани и примамки, поставени от времето, прекарано в плен и глад, ние трябва да можем отдалеч да ги виждаме и заобикаляме. Трябва да си върнем прозорливостта и предпазливостта. Трябва да забелязваме верните завои и да разпознаваме грешните.

В една стара приказка според мен има останки от обяснение на състоянието на зажаднялата неопитомена жена. Тя е известна под различни имена, например „Балните обувки на дявола“, „Нажежените до червено обувки на дявола“ и „Червените обувки“. Ханс Кристиан Андерсен е преразказал тази приказка, като ѝ е дал последното заглавие. Като истински разказвач, той е прибавил към същността на историята своята етническа мъдрост и чувствителност.

Аз ще ви предам унгарско-немския вариант на „Червените обувки“. Като малки ни го разказваше леля ми Тереза и аз го използвам тук с нейно разрешение. По своя изкусен начин тя винаги започваше с думите: „Погледнете си обувките и се благодарете, че са обикновени... защото човек трябва да е много предпазлив, ако обувките му са прекалено червени“.

ЧЕРВЕНИТЕ ОБУВКИ

Имало едно време едно бедно сираче, което си нямало обувки. Ала момиченцето събрало парчета от дрехи и си ушило червени обувки. Те били груби, но детето ги харесвало. Карали го да се чувства богато, въпреки че трябвало до мръкнало да търси нещо за ядене в трънаците.

Един ден, докато вървяло по пътя с червените си обувки, при него спряла позлатена карета. Вътре пътувала старица, която му казала, че ще го заведе в дома си и ще се грижи за него като за родна дъщеря. Отишли в къщата на богатата жена, където измили и сресали косата на момичето. Дали му чисто бельо, красива вълнена рокля, бели чорапи и лъскави черни обувки. Когато детето потърсило старите си дрипи и червените си обувки, старицата казала, че се наложило да ги изгорят, тъй като били ужасно мръсни.

Момичето много се натъжило, защото въпреки заобикалящите го богатства, скромните червени обувки, които направило със собствените си ръце, го изпълвали с щастие. А сега го карали да седи неподвижно, да ходи, без да се пързая, и да не приказва, ако не го заговорят. В сърцето му запламтял таен огън и то продължило да копнее за старите си червени обувки.

Когато пораснало достатъчно, за да получи първо причастие в Деня на невинните, възрастната жена го завела при стар сакат обуцар, за да му купи обувки специално за празника. На витрината имало чифт червени обувки от най-фина кожа и въпреки че не подходжали за черква, детето избрало тях. Старицата недовиждала, затова не разбрала, че са червени и ги платила. Обуцарят намигнал на момиченцето и ги опаковал.

На другия ден енорияшите се смаяли от обувките на детето. Те блестели като лъснати ябълки, като сърца, като зрели сливи. Всички ги зяпали и даже иконите по стените и статуите на светците неодобрително гледали обувките. Ала момиченцето още повече ги захаресвало. И когато свещеникът започнал да чете молитвите, хорът

запал и органът засвирил, то си помислило, че на света няма нищо по-красиво от червените му обувки.

До вечерта старицата научила за червените обувки.

— Никога повече не ги носи! — скарала се тя на момичето.

Ала следващата неделя то не успяло да се сдържи и пак ги обуло.

Пред вратата на черквата стоял стар войник с превързана ръка. Той носел тясна куртка и имал червена брада. Войникът се поклонил и поискал разрешение да избърше праха от обувките на момичето. То протегнало крак и старецът почукал по подметките му в странен ритъм, от който детето го засърбели петите.

— Не забравяй да останеш за танците — усмихнато му намигнал войникът.

Всички отново неодобрително стрелкали с поглед червените обувки на момичето. Но то ги харесвало, защото били ярки като малини, като нарове, и не можело да мисли за нищо друго, дори не чувало службата. Толкова съсредоточено въртяло крака насам-натам и се възхищавало на обувките си, че забравило да пее.

На излизане от черква раненият войник извикал:

— Какви красиви бални обувки!

Думите му накарали момичето да направи няколко танцови стъпки. Ала щом започнало, обувките не искали да спрат и продължили да танцуват през цветните лехи покрай ъгъла на сградата.

Кочияшът на старицата скочил от мястото си и се втурнал след него, настигнал го и на ръце го върнал обратно при каретата, но крачетата на момичето продължавали да танцуват и във въздуха. Възрастната жена и кочияшът се опитали да ги свалят и накрая успели.

Когато се прибрали вкъщи, старицата ги оставила на висока лавица и предупредила момичето никога повече да не ги докосва. Но то постоянно ги поглеждало и копнеело за тях. За него те все още били най-красивото нещо на света.

След няколко дни старицата се разболяла и веднага щом лекарите си тръгнали, момиченцето се промъкнало в стаята, където били обувките. Желанието му било толкова силно, че то ги свалило от лавицата и ги обуло. И в същия миг го изпълнил непреодолим копнеж да танцува.

Понесло се по коридора, после се спуснало по стълбището. Момичето не съзнавало, че е в опасност, докато не поискало да завие

наляво, а обувките го затеглили надясно. И така, те го извели от къщата и затанцували през мочурливото поле към тъмната гора.

Облегнат на едно дърво, стоял старият червенобрад войник с превързана ръка.

— О, божичко — рекъл той — какви красиви бални обувки.

Ужасено, момичето се опитало да ги събуе, ала колкото и да ги дърпало, те били като залепнали за краката му.

И продължило да танцува през високи хълмове и долини, в дъжд, сняг и пек. Танцувало в мрачни нощи, по изгрев и по здрач. Стигнало до един черковен двор, но изведнъж го изпълнил страх, който не му позволил да влезе вътре. И някакъв глас му прошепнал: „Ще танцуваш със своите червени обувки, докато се превърнеш в дух, в призрак, докато кожата провисне на костите ти, докато от теб не остане нищо друго, освен танцуващи вътрешности. Ще танцуваш от порта на порта по селата, на всяка врата ще чукаш по три пъти и когато те виждат, хората ще се плашат от участта ти“.

Момичето започнало да моли за милост, ала червените обувки продължили нататък, през тръни и потоци, докато стигнали до стария му дом, където се били събрали оплаквачки. Старицата била умряла. А то танцувало ли, танцувало и не можело да спре. Накрая навлязло в гората, в която живеел градският палач. И брадвата на стената затреперила, когато усетила приближаването му.

— Моля те! — извикало момичето, докато танцувало пред вратата. — Моля те, отсеци обувките ми, за да ме избавиш от тази страшна участ.

И палачът отсякъл каишките на червените обувки, но те не падали от краката на момичето. Тогава то поискало да му отсеке краката. Палачът изпълнил желанието му. И червените обувки продължили да танцуват в гората, докато не се скрили от поглед. А момичето останало самото, трябвало да слугува на другите и никога, никога повече не пожелало червени обувки.

ЖЕСТОКАТА ЗАГУБА В ПРИКАЗКИТЕ

Съвсем основателно можете да попитате защо в приказките има такива жестоки епизоди. Това явление се наблюдава в митовете и фолклора по целия свят. Ужасният край на „Червените обувки“ е типичен за приказките, в които духовният герой не успява да завърши опита си за преобразяване.

От психологическа гледна точка жестокият епизод разкрива императивна психична истина. Тя е изключително важна, но човек лесно може да я отхвърли с думите „А, да, хмммм, разбирам“ и да продължи по гибелния си път. Ако е обрисувана с по-скромни краски, ние просто няма да ѝ обърнем внимание.

В съвременния технологичен свят жестоките епизоди от приказките са заменени с телевизионни реклами: семейна снимка, на която лицето на един от семейството е размазано и отгоре има кърваво петно, за да се демонстрира опасността от шофиране след употреба на алкохол. Или яйце, което се пържи в тиган, за да се демонстрира какво става с мозъка на наркомана. Жестокият мотив е древно средство, с помощта, на което емоционалната същност обръща внимание на много сериозно послание.

Психологическата истина в „Червените обувки“ е следната: пълноценният живот на жената може да бъде застрашен или ограбен, ако тя не се бори за него или не възвърне изконната си радост и дива природа. Приказката насочва нашето внимание към капаните и отровните примамки, които лесно ни съблазняват, ако дивата ни душа е гладна. Без съпричастност с дивата природа жената гладува и се вманиачава по състояния от типа на „Така ще се почувствам по-добре“, „Оставете ме на мира“ и „Обичай ме, моля те“.

Когато гладува, жената приема всякакви заместители — от сравнително безобидни до пагубни за таланта ѝ, дори за самия ѝ живот. Този душевен глад я принуждава да избира неща, които я карат диво да танцува. И краят е ясен — домът на палача.

За да разберем по-дълбоко тази приказка, трябва да видим как жената може окончателно да се заблуди, като изгуби своя

инстинктивен див живот. Единственият начин да запазим онова, което имаме, да открием обратния път към дивата женственост е да видим какви грешки може да допусне попадналата в капан жена.

Както ще се убедим, загубата на самоделните червени обувки представлява загубата на самостоятелния живот и страстната жизненост на жената, приемането на прекалено опитомения живот. Това в крайна сметка води до загуба на усещане, на почва под краката, на опора, на онази дълбока част от нашата инстинктивна природа, на която се основава нашата свобода.

Приказката „Червените обувки“ ни показва как започва този процес и в какво състояние ще изпаднем, ако не се намесим на страната на своята дива природа. Не се заблуждавайте. Борбата на жената с нейния демон, какъвто и да е той, е една от най-важните битки на света и от архетипна, и от съвсем земна гледна точка. Въпреки че тя може да стигне до дъното чрез глад, плен, наранен инстинкт, пагубни решения и т.н., не забравяйте — живите корени на психето са точно на дъното. Там е основата на дивата женска природа. Дъното е най-благодатната почва за посяване и отглеждане на нещо ново. В този смисъл, макар и крайно мъчително, достигането на дъното също е достигане на плодородна земя.

Въпреки че за нищо на света не бихме пожелали ужасните червени обувки и жестоката участ на момичето, в нейния огнен и пагубен център има нещо, което вдъхва мъдрост на жената, танцувала проклетия танц, изгубила себе си и съзидателния си живот, и все пак вкопчила се в някаква дума, мисъл, идея, успяла да избяга от демона си през пролука във времето и оцеляла, за да разказва за това.

Жената, която изгубва власт над себе си, която изгубва опората си и в края на приказката осъзнава това си окаяно състояние, носи ценна мъдрост. Тя е като сагуаро — напомнящият човешки силует с вдигнати ръце кактус, който се среща в пустинята. Той може да бъде надупчен, нарязан, повален на земята, изпотъпкан, но въпреки това остава жив, продължава да пази животворната си вода и с времето се възстановява.

Макар че приказките свършват на десетата страница, нашият живот е по-дълъг. Ние сме многотомни сериали. Въпреки че отделни епизоди завършват с катастрофи, винаги ни очаква продължение. Винаги се откриват възможности да поправим стореното, да изживеем

живота си така, както заслужаваме. Не губете време да мразите провала. Провалът е по-добър учител от успеха. Слушайте, учете се и продължавайте. Ето какво правим с тази приказка. Вслушваме се в древното ѝ послание. Научаваме за пагубни капани, за да можем да продължим напред със силата на онези, които отдалеч различават клетките и примамките.

Да започнем анализа на тази важна приказка, като видим какво става, когато животът ни се обезцени и се превърне в пепел.

САМОДЕЛНИТЕ ЧЕРВЕНИ ОБУВКИ

Детето изгубва червените обувки, които само си е ушило и които са го карали да изглежда богато. То е бедно, но находчиво и се е справяло с живота. Сдобило се е с обувки, които са радвали душата му, въпреки трудностите във външния живот. Самоделните обувки са символ на неговото издигане от тежко психично съществуване към пълноценен самостоятелен живот. Те са огромна крачка към реализирането на неговата изобретателна женска природа в ежедневието. Няма значение, че животът му е несъвършен. Момичето има своята радост. И ще се развие.

Можем да разбираме типично бедния, но находчив герой от приказките като психологически мотив за духовно богатия човек, който постепенно се осъзнава и придобива сила. Може да се каже, че той е точен портрет на всички нас, защото ние напредваме бавно, но сигурно.

От социална гледна точка обувките пращат сигнал, те са начин за разграничаване на един тип човек от друг. Творците често носят обувки, съвсем различни от обувките на инженерите, да речем. Обувките говорят за това какви сме ние, понякога дори към какво се стремим, каква персونا изпитваме, т.е. как сме маскирали личността си.

Архетипната символика на обувките датира от древни времена, когато те са били белег на власт: носили са ги владетелите, не робите. Дори съвременният човек често съди за интелигентността и способностите на хората по това какви обувки носят.

Този вариант на приказката идва от студени северни страни, където обувките са средство за оцеляване. Те пазят краката сухи и топли. Леля ми ми е разказвала, че да откраднеш през зимата чифт обувки било престъпление, равносилно на убийство. Съзидателната и страстна женска природа е изложена на същата опасност, ако не използва вродения си потенциал за развитие и щастие. Това е нейната топлина, нейната защита.

Символът на обувките може да се разбира като психологическа метафора. Те защитават онова, на което стоим — краката ни. В архетипната символика краката представляват подвижност и свобода. В този смисъл да имаш обувки, означава да си убеден в позициите си и да действаш на тяхна основа. Без „психичните“ обувки жената не е способна да реагира на промените във вътрешната и външната среда, които изискват остри сетива, предпазливост и издръжливост.

Животът изисква жертви. Червеното е цветът на живота и жертвата. За да водим пълноценен живот, трябва да правим различни жертви. Ако искате да следвате в университет, трябва да жертвате време, пари и концентрация. Ако искате да творите, трябва да жертвате повърхностност, известна сигурност и често желанието да ви харесват, да призовете цялото си проникновение, най-дивите си фантазии.

Проблемът възниква, когато има прекалено много жертви, но без никакъв напредък в живота. Тогава червеното се превръща в цвят на кръвта — загуба, а не на кръвта — живот. Точно така става в приказката. Когато старицата изгаря самоделните обувки, момичето изгубва един вид жизнено и любимо червено. Това поражда копнеж, мания и накрая пристрастеност към друг вид червено: онзи на бързите, евтини удоволствия, секс без чувства, онзи, който обезсмисля живота.

Ако приемем всички аспекти на приказката за елементи на психето, ние виждаме, че като ушива червените си обувки, детето постига сериозен успех: то черпи живот от робския си статус — просто продължава напред, забило нос в земята, без да се озърта настрани — и новата му осъзнатост му дава възможност да твори, да забелязва красотата и да изпитва радост... Всички неща, съставляващи цялостната природа, която наричаме „дива“.

Червеният цвят на обувките показва, че процесът ще доведе до пълноценен живот, който изисква жертви. Това е естествено. Фактът, че обувките са самоделни и са ушити от парчета плат, ни насочва към творческия дух на детето, което макар и сираче, ги е направило само с помощта на вродената си схватливост. Възхитително! Прекрасно духовно постижение!

При идеални условия това положение ще се развие благополучно за творческата същност. В приказката детето изпитва наслада от успеха си — от факта, че го е постигнало, че е имало търпението да търси и събира, да измисли, да шие, да даде материален израз на идеята си.

Няма значение, че резултатът е груб — много от боговете творци във всички култури и през всички епохи отначало не са се представили блестящо. Първият опит винаги може да подлежи на усъвършенстване, а често и вторият, третият и четвъртият. Това няма нищо общо с дарбите и уменията. Просто такъв е животът — предизвикателен и еволюиращ.

Но ако бъде оставено на спокойствие, детето ще направи нов чифт червени обувки, после втори и трети, и накрая те вече няма да са толкова груби. Момичето ще се развие. Ала освен проявата на находчивост въпреки тежките условия, най-прекрасното е, че обувките, които само е направило, му носят огромна радост, а радостта е кръвта на неговия живот, едновременно духовна храна и душевна жизненост.

Жената изпитва такава радост, когато за пръв път излага думите на хартия или изсвирва мелодия, до този момент звучала само в главата ѝ. Господи! Невероятно. Жената изпитва такава радост, когато открива, че е бременна или когато е направила нещо рисковано, когато е постигнала успех — може би фино, а може би не, но го е постигнала, сътворила е нещо или някого. Това е естественото инстинктивно женско състояние. От такава радост произтича Дивата жена. Такова душевно състояние я зове по име.

Един ден обаче в живота на детето със скърцане се появява позлатена карета — пряка противоположност на простите червени обувки, ушити от парцали, на простата житейска радост.

КАПАНИТЕ

КАПАН № 1: ПОЗЛАТЕНАТА КАРЕТА, ОБЕЗЦЕНЕНИЯТ ЖИВОТ

В архетипната символика каретата е буквален образ, превозно средство, което пренася нещо от едно място на друго. В съвременните сънища и фолклор тя обикновено е заменена от автомобила, който притежава същото архетипно „излъчване“. Класически, този тип превозно средство се разбира като основното емоционално състояние на психето, което ни пренася от едно психично място на друго, носи ни нови мисли и стремежи.

Качването в позлатената карета на старицата много напомня на влизане в златна клетка — това би трябвало да предлага нещо по-удобно, по-спокойно, но всъщност хваща в плен, макар и по начин, който не е непосредствено осезаем, защото позлатата отначало заслепява. Да си представим, че вървим по своя житейски път, обути в своите самоделни обувки и ни хрумва подобна мисъл: „Може би нещо друго ще е по-хубаво, нещо, което не е толкова трудно, нещо, което отнема по-малко време, енергия и усилия“.

Това се случва често в женския живот. Намираме се по средата на някаква работа и влагаме в нея всичко от себе си. И скоро чуваме в главата си тих глас: „Това е адски трудно. Но виж онова хубаво нещо хей там. То изглежда по-лесно, по-красиво, по-привлекателно“. И хоп, изневиделица се появява позлатената карета, вратата се отваря, стълбичката се спуска и ние скачаме вътре. Съблазнени сме. Това изкушение се явява често, понякога ежедневно. Понякога е трудно да откажеш.

И ние се омъжваме за неподходящ човек, защото това облекчава икономическото ни положение. Отказваме се от новата си работа и се връщаме към старата, която е по-лека, но ни е омръзнала, защото сме я вършили десет години.

Сценарият с позлатената карета удавя простата радост от червените обувки. Въпреки че можем да го интерпретираме като стремеж към материални блага и удобства, по-често това изразява обикновено психологическо желание да не си блъскаме прекалено много главата над основните въпроси на съзидателния живот. Стремежът към по-лесното не е самият капан — той е естествен за егото. Ала на каква цена! Цената е капанът. Капанът се затваря, когато детето отива да живее при богатата старица. Там то трябва да е послушно и примерно... не му се позволява да дава външна изява на копнежите си, нито да ги удовлетворява. Това е началото на душевния глад за творческия дух.

Класическата теория на Юнг подчертава, че загубата на душата настъпва особено в средната възраст, някъде около и след трийсет и пет години. Но за жените в съвременната култура тази опасност съществува ежедневно независимо дали сте на осемнайсет или осемдесет, дали сте омъжени или не, независимо от произхода, образованието и финансовото ви състояние. Много „образовани“ личности снизходително се усмихват, когато чуват, че „примитивните“ хора смятали, че безброй преживявания и събития ограбват душите им — от среща с мечка в неподходящо време на годината до влизане в къща, която още не е осветена след смъртта на неин обитател.

Макар че в съвременната култура има много прекрасни и животворни неща, в нея има повече мечки и неосветени места, отколкото в пустошта. Трябва да бдим над своята връзка със смисъла, страстта, душевността и вътрешната си природа. Това е основен психичен факт. Много неща се опитват да ни отнемат моделните обувки, наглед прости неща, които ни казват: „По-късно ще се заема с това танцуване, садене, прегръщане, търсене, планиране, учене, сдобряване, чистене... По-късно“. Капани, това е.

КАПАН № 2: СУХАТА СТАРИЦА, СТАРЧЕСКАТА СИЛА

При интерпретирането на сънищата и приказките собственикът на превозното средство, позлатената карета, се разбира като основната ценност, оказваща натиск върху психето. В този случай ценностите на старицата, на която принадлежи каретата, започват да притискат психето.

В класическата психология на Юнг архетипната фигура на стареца понякога се нарича „сила на сенекса“. На латински „senex“ означава старец. Символът на стареца може да се разбира по-точно като старческа сила, която действа по специфичен за възрастните хора начин.

В приказките тази старческа сила се персонифицира от старец, в когото често е заложена някаква едностранчивост, показваща, че психичният процес също се развива едностранно. При идеални обстоятелства старицата символизира достойнство, напътствие, мъдрост, самопознание, продължаване на традицията, напълно осъзнати способности и възможности, опит... с голяма доза злобно мърморене под нос за всеки случай.

Но когато приказната старица използва тези атрибути негативно като в „Червените обувки“, ние разбираме, че топлите аспекти на психето ще замръзнат във времето. Нещо иначе кипящо от жизненост ще бъде стегнато с колосана яка, ще бъде унижено или променено до неузнаваемост. Когато влиза в позлатената карета на старицата и после заживява при нея, детето попада в плен.

Както виждаме в приказката, отвеждането от старица, вместо да даде път на новото, позволява на старческата сила да погуби изобретателността. Вместо да наставлява момичето, старицата се опитва да го „вкости“. Тя не е мъдра, а повтаря една и съща ценност без експериментиране и обновяване.

Епизодите в черквата показват, че тази единствена ценност е следната: мнението на колектива стои на първо място и е по-важно от потребностите на индивидуалната дива душа. Колективът често се смята за културата^[1], която заобикаля индивида. Въпреки че това е вярно, дефиницията на Юнг гласи: „Многото в сравнение с единия“.

Ние сме под влиянието на много колективи и групи, с които сме свързани, и такива, на които не сме членове. Независимо дали заобикалящите ни колективи са академични, духовни, финансови, професионални, семейни и т.н., те възнаграждават и наказват и своите членове, и останалите. Те се стремят да въздействат и контролират всевъзможни неща — от нашите мисли до избора ни на партньори и професия. Те също могат да унижат или обезкуражат усилията ни, които не отговарят на техните предпочитания.

Старицата в приказката е символ на закостенялата пазителка на колективната традиция. Тя налага неоспоримото статукво, тя нарежда: „Дръж се прилично, не мъти водата, не напрягай ума си, не раждай големи идеи, не повдигай глава, бъди «индигово копие», бъди мила, съгласявай се, макар и нещо да не ти харесва, да не ти става, да не е твоят размер и да те наранява“. И така нататък.

Подчинението на такава безжизнена ценностна система води до пълна загуба на душата. Независимо от колективните връзки или влияния, ние не бива да сливаме дивата си душа и творческия си дух с никой колектив, а да се разграничаваме от заобикалящите ни, като по своя преценка прехвърляме мостове към тях. Ние решаваме кои мостове да бъдат укрепени и кои ще останат неизползвани. И даряваме с присъствието си онези колективи, които оказват най-голяма подкрепа на нашия душевен и творчески живот.

Ако работи в университет, жената е в академичен колектив. Тя не трябва да се слива със своето обкръжение, а да прибави към него специфичното си присъствие. Като цялостно същество, тя не може да си позволи да стане едностранчива, човек от типа „Върша си работата, прибирам се вкъщи, пак отивам на работа...“. Ако се опита да стане част от организация или семейство, които не се вглеждат в нея, за да видят от какво е направена, които не се питат „Какво тласка този човек?“, които не полагат усилия да я предизвикват или насърчават... тогава ще пострада нейната способност да цъфти и твори. Колкото по-сурови са условията, толкова повече тя е заточена в голата пустош, където не расте нищо.

Едно от най-важните постижения на жената е откъсването на живота и разума ѝ от уеднаквеното колективно мислене и развиването на нейните уникални способности, защото това не позволява на душата и психето да попаднат в робство. Културата, която окуражава

индивидуалното развитие, никога не създава робска класа, група или пол.

В приказката обаче детето приема сухите ценности на старицата, но остава „неопитомено“, преминава от диво състояние в плен. Скоро ще бъде подложено на безумието на дяволските червени обувки, но лишено от вътрешните си сетива и неспособно да усети опасността.

Ако се откъснем от истинския си живот и се качим в позлатената карета на съсухрената старица, ние приемаме персоната и амбициите на крехката стара перфекционистка. И тогава, подобно на всички живеещи в плен същества, ние изпадаме в скръб, която поражда маниакален копнеж, често характеризирани в моята практика като „безименното безпокойство“. Това ни излага на риска да попаднем в клопката на първото нещо, което обещава отново да ни съживи.

Трябва да държим очите си отворени и внимателно да преценяваме предложенията за по-лек живот и отъпкан път, особено ако в замяна от нас се иска да хвърлим в огъня личната си творческа радост.

[1] Има вътрешни и външни култури. Те са забележително сходни. — Б.а. ↑

КАПАН № 3: ИЗГАРЯНЕ НА СЪКРОВИЩЕТО, *HAMBRE DEL ALMA* — ДУШЕВЕН ГЛАД

Има огън, който носи радост, има огън, който носи гибел. Единият е огънят на преобразението, другият — на унищожението. Ние се стремим към огъня на преобразението. Ала много жени се отказват от червените обувки и се съгласяват да станат прекалено чисти, прекалено мили, прекалено покорни на чужд светоглед. Ние даваме нашите весели червени обувки на пагубния огън и в същото време приемаме чужди ценности, идеи и философии, включително психологически. Червените обувки се превръщат в пепел, докато рисуваме, играем, пишем, работим по начин, който обезсмисля живота ни, лишава ни от проникновение, чупи „костите“ на духа ни.

Тогава животът на жената е обзет от слабост, защото тя е *hambre del alma* — изгладняла душа. Единственото ѝ желание е да си върне вътрешния живот. Единственото ѝ желание са онези самоделни червени обувки. Дивата радост, която те представляват, може да е изгоряла в огъня на обезценяването на собствената работа. Те може да са изгорели в пламъците на самоналоженото мълчание.

Години, преди да се осъзнаят, невероятно много жени полагат страшна клетва. Като млади те са страдали от липса на окуражаване и подкрепа и са толкова преизпълнени с мъка и примирение, че захвърлят писалката или сгъват статива и се заклеват никога повече да не ги докосват. Жената в такова състояние неволно е влязла в пещта наред със създадения от самата нея живот. И той се превръща в пепел.

Животът може да изгори в огъня на самоомразата, защото комплексите могат жестоко да хапят и поне за известно време успешно да подплашат жената, да я отблъснат от работата или живота, които са важни за нея. И в резултат на това много години отлитат в пълен застой.

Представата на жената за собствения ѝ живот също може да изгори в пламъците на нечия завист или откровена омраза. Семейството, наставниците, учителите и приятелите не трябва да оказват пагубно въздействие, ако и когато изпитват завист, но някои решително го правят и тайно, и явно. Никоя жена не бива да допуска

съзидателният ѝ живот да виси на тънка нишка, докато тя е робиня на опасна за нея любовна връзка, родител, учител или приятел.

Когато личният ѝ душевен живот се превърне в пепел, жената изгубва жизненоважното си съкровище и става съсухрена като Смъртта. Копнежът по червените обувки, дивата радост, не само продължава да живее в подсъзнанието ѝ — той расте, накрая се изправя на крака и надделява, освирепял и изгладнял.

В състоянието на *hambre del alma* — изгладняла душа, жената изгаря от глад за всичко, което ще ѝ върне жизнеността. Пленницата не познава друга възможност и е готова да приеме всичко, абсолютно всичко, което ѝ *прилича* на предишното съкровище, добро или лошо. Изгладнялата за истински душевен живот жена външно може да изглежда „чиста и вчесана“, ала вътрешно е изпълнена с десетки умоляващи длани и празни усти.

В това състояние тя ще приеме всяка храна, независимо от вида и въздействието ѝ, защото се мъчи да компенсира предишните си загуби. Но въпреки ужасните обстоятелства, дивата същност постоянно ще се опитва да ни спаси. Тя ни шепне, плаче, вика, влачи нашите безплътни трупове в кошмарите ни, докато осъзнаем състоянието си и започнем да полагаме усилия да си възвърнем съкровището.

По-добре ще разберем жената, която се хвърля в крайности — най-често наркотици, алкохол и неподходящи любовници — и която е тласкана от душевния си глад, като наблюдаваме поведението на гладния звяр. Също като изгладнялата душа, вълкът се описва като зъл хищник, дебнещ невинните и непредпазливите, винаги готов да убива. Както виждате, той има много лоша и незаслужена репутация и в приказките, и в реалния живот. Всъщност вълците са всеотдайни социални животни. Цялата глутница инстинктивно е организирана така, че здравите вълци да убиват само толкова, колкото им е нужно, за да оцелеят. Този модел се променя единствено, когато отделен вълк или глутницата са преживели някаква травма.

Вълците убиват повече от необходимото в два случая. Първо, когато са болни от бяс или чума. И второ, след период на глад. Идеята, че гладът може да променя поведението на живите същества е важна метафора за страдащата от душевен глад жена. В девет от всеки десет случая жената с душевен или психологически проблем, който я кара да

попада в капани и да получава тежки наранявания, в момента гладува или в миналото е била подложена на тежък душевен глад.

Вълците гладуват, когато снегът е дълбок и не могат да ловуват. Елените и лосовете разорават снега като плугове и вълците вървят по техните пътеки. При силен снеговалеж обаче вълците се оказват изолирани. И настъпва глад. Най-опасният период за тях е зимата. При жените гладът се явява по всяко време и може да дойде отвсякъде, включително от собствената им култура.

Гладът при вълците обикновено завършва през пролетта, когато снеговете започнат да се топят. И тогава глутницата може да изпадне в убийствено безумие. Вълците не изяждат голяма част от плячката си, нито я крият. Просто я оставят. Ядат много повече, отколкото се нуждаят^[1]. Подобен процес се наблюдава, когато жената е била в плен и е гладувала. Внезапно оказала се свободна да върви напред да прави нещо, да е самата себе си, тя е заплашена от опасността да изпадне в крайност... и смята това състояние за оправдано. Момичето в приказката също смята, че има право да си върне ужасните червени обувки, независимо от цената. В глада има нещо, което замъглява преценката.

Ето защо, когато съкровището на женския душевен живот се превръща в пепел, вместо да бъде тласкана от очакване, жената е обладана от ненаситност. Например, ако не са ѝ позволявали да се занимава със скулптура, тя може внезапно да започне денонощно да вае фигури, да не спи, да лиши невинното си тяло от храна, да увреди здравето си и кой знае още какво. Ако вече не може да си държи очите отворени, о, едно посягане към наркотиците и... защото бог знае още колко време ще е свободна.

Състоянието на *hambre del alma* също е свързано с глад на душевните атрибути — творчество, сетивна осъзнатост и други инстинктивни способности. Ако жената трябва да се държи като дама, да седи с долепени колене, ако е възпитана да припада от груб език, ако никога не са ѝ позволявали да пие друго, освен пастьоризирано мляко... тогава, когато се освободи, само гледайте! Малките дози Джин Физ може да не са ѝ достатъчни, тя може да седи разкрячена като пиян моряк и езикът ѝ ще олющи боята на стената. След глада тя се страхува, че някой ден отново ще бъде пленена. И затова иска да вземе всичко възможно^[2].

Крайностите са присъщи на жени, изгладнели за осмислен живот. Когато продължително време е била откъсната от своите цикли и творческите ѝ потребности не са били задоволявани, жената се нахвърля на всичко — алкохол, наркотици, гняв, духовност, потискане на другите, промискуитет, бременност, учение, творчество, контрол, образование, различие, фитнес, нездравословна храна и прочее. По този начин тя компенсира загубата на нормални цикли на себеизразяване, на душевно удовлетворение.

Изгладнялата жена търпи глад след глад. Тя може да обмисля бягството си и в същото време да е убедена, че цената му е прекалено висока, че това ще ѝ струва прекалено много либидо, прекалено много енергия. Може да не е подготвена и в други отношения — образователно, икономическо, духовно. За нещастие загубата на съкровището и дълбоко вкорененият спомен за глада могат да ни накарат да смятаме, че крайностите са оправдани. И разбира се, накрая е огромно облекчение да можем да се насладим на усещанията... на всякакви усещания.

Избавената от глад жена просто иска за пръв път да се порадва на живота. Нейните притъпени възприятия за емоционалните, рационалните, физическите, духовните и финансовите възможности, нужни за оцеляването ѝ, са изложени на опасност. Някъде в далечината сияе чифт пагубни червени обувки. Тя ще ги грабне веднага щом ги открие. Това е проблемът с глада. Ако ѝ се стори, че нещо ще утоли копнежа, жената ще му се нахвърли, без да задава въпроси.

[1] Бари Холстън Лопес определя това поведение като „опияняване от месо“. Barry Holston Lopez, *Of Wolves and Man* (New York: Scribner, 1978). — Б.а. ↑

[2] Жената може да прибегне към крайности независимо дали е израснала на улицата, или е носила само копринени чорапи. Фалшиви приятели, преструвки, притъпяване на болката, покровителствено поведение, помътняване на човешката светлина — всичко това може да сполети всеки, независимо от произхода му. — Б.а. ↑

КАПАН № 4: НАРАНЯВАНЕ НА ФУНДАМЕНТАЛНИЯ ИНСТИНКТ, ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ ПЛЕНА

Инстинктът трудно се поддава на дефиниране, защото неговите конфигурации са невидими и макар да усещаме, че те са част от човешката природа още от паметивека, никой не знае точно къде е неврологичният им център или как ни въздействат. От психологическа гледна точка Юнг предполага, че инстинктите произтичат от психоидното подсъзнание, онзи пласт на психето, в който се срещат биологията и духът. Аз съм на същото мнение и дори се осмелявам да твърдя, че особено творческият инстинкт е също толкова лиричен език на същността, колкото и символиката на сънищата.

Етимологично „инстинкт“ произлиза от латинската дума *instinguo*, която означава *подбуждам*, а също от „*instinctus*“ — „подбуждане“, „внушение“, „вдъхновение“. Идеята за инстинкта може да се оцени позитивно като нещо вътрешно, което в съчетание с благоразумие и осъзнатост насочва хората към пълноценно поведение. Жената се ражда с непокътнат инстинкт.

Макар да може да се каже, че детето в приказката се е озовало в нова среда, която изглажда грубоватостта му и го избавя от тежкия живот, всъщност то изгубва своята индивидуалност, стремежа си да се развива. И когато старицата — затъпяващото присъствие, вижда усилията на творческия дух като отпадъци, а не като богатство, и изгаря моделните червени обувки, момичето не просто замлъква. То става тъжно — нормално състояние, когато творческият дух е заключен далеч от естествения душевен живот. Нещо повече, инстинктът на детето да избяга, е дотолкова притъпен, че не действа. Вместо да се насочи към нов живот, то сяда в психична локва от лепило. Ако не избяга, когато има основания, жената изпада в депресия. Поредният капан.

Наречете душата както желаете — брак с дивото, надежда за бъдещето, проводник на енергия, творческа страст, Възлюбената, дивия жених, „бащата на Божия дъх“^[1]. С каквито и думи и изрази да изразявате този процес в своя живот, именно той попада в плен. Ето защо творческият дух на психето е толкова ограбен.

Задълбочените проучвания върху различни видове живеещи в плен животни са установили, че колкото и грижливо да са построени техните жилища в зоопарка, колкото и да ги обичат хората, които се грижат за тях, животните често са неспособни да се размножават, апетитът им се променя, поведението им граничи с летаргия или несръчна агресивност. Зоолозите наричат това поведение „животинска депресия“. Когато животното бъде затворено в клетка, неговите естествени цикли на сън, избор на партньор, сексуална активност и т.н. претърпяват негативна промяна. Когато нарушат циклите си, настъпва пустота. Пустотата не е пълна като будистката концепция за свещената празнота. По-скоро може да се сравни с това да сте затворени в кутия без прозорци.

Ето защо, когато влиза в дома на някоя съсухрена старица, жената е лишена от решителност, губи сили, изпада в депресии и внезапни състояния на тревога, подобни на симптомите, проявявани от затворените в клетка животни. Прекаленото одомашняване изключва силните фундаментални импулси за игра, общуване, борба, скиталчества и т.н. Когато жената се съгласява да стане прекалено „добре гледана“, нейните инстинкти за тези импулси потъват в най-тъмното ѝ подсъзнание, извън автоматичния ѝ обсег. Инстинктът ѝ е наранен. Онова, което трябва естествено да дойде, изобщо не се появява или изплува след дълга вътрешна борба.

Когато говоря за свръходомашняването като плен, нямам предвид социализирането, процесът, чрез който децата се учат да се държат по повече или по-малко цивилизован начин. Социалното развитие е изключително важно. Без него жената не може да открие пътя си в света.

Но прекаленото одомашняване е като забраната на танците. В своето нормално здраво състояние дивата същност не е покорна и безволева. Тя е будна и реагира на всяко движение. Не е заключена в абсолютен повтарящ се модел, за каквито и да е обстоятелства. Тя може да направи творчески избор. Жената с наранен инстинкт няма избор. Тя просто е в капан.

До това положение се стига по много начини. Жената с наранен инстинкт обикновено се предава, защото ѝ е трудно да поиска помощ или да осъзнае собствените си потребности. Естественият ѝ инстинкт да се бори или да избяга, е драстично притъпен или унищожен.

Разпознаването на усещанията, подозрението, предпазливостта и стремежът към свободна, пълноценна обич са забранени или прекалено подчертани.

Също като в приказката, една от най-коварните атаки срещу дивата същност е изискването да се държи прилично, като се загатва за бъдеща награда (евентуално). Макар че временно може (подчертавам, може) да убеди двегодишно дете да подреди стаята си (да не си играе с играчките, докато не си оправи леглото)^[2], този метод никога, абсолютно никога не е успешен в живота на жизнената жена. Въпреки че последователността, упоритостта и организираността са важни за реализиране на творческия живот, заповедта на старицата за „примерно поведение“ не допуска никаква възможност за развитие.

Именно играта, а не примерното поведение, това е главната артерия, ядрото, мозъчният ствол на творческия живот. Импулсът за игра е инстинкт. Ако няма игра, няма творчески живот. Ако сте примерни, няма творчески живот. Ако седите сковано, няма творчески живот. Ако говорите, мислите и действате само сериозно, няма творчески дух. Всяка група, общество, институция или организация, която насърчава жените да мразят ексцентричността, да се отнасят с подозрение към новото и необикновеното, да избягват трескавото, жизненото, находчивото, да обезличават личността, налагат култура на мъртви жени.

Джанис Джоплин, блус певицата от 60-те години, е отличен пример за неопитомена жена с инстинкт, наранен от смазващи духа сили. Нейният творчески живот, невинното любопитство, любовта към живота и малко непочтителното отношение към света в младостта ѝ били безмилостно потискани от учителите ѝ и от заобикалящите я в родното ѝ южняшко баптистко общество на „добри момичета“.

Макар да била отлична ученичка и талантива художничка, тя била презирана от други момичета, защото не се гримирала^[3], и от съседите си, защото обичала да се изкачва на една скала край града, където пеела и слушала джаз с приятели. Когато най-после избягала в света на блуса, тя била толкова изгладняла, че вече не можела да различи границите на достатъчното по отношение на секс, алкохол и наркотици^[4].

В Беси Смит, Ан Секстън, Едит Пиаф, Мерилин Монро и Джуди Гарланд има нещо, което проявява същия модел на наранен инстинкт и

душевен глад — опитите да се „впишат“, неумереността, неспособността да престанат^[5]. Можем да изредим много дълъг списък от талантиливи жени с наранен инстинкт, които в това уязвимо състояние са взимали грешни решения. Също като момичето в приказката, те са изгубили самоделните си обувки някъде по пътя и са се насочили към опасните червени обувки. Всички те са били изпълнени със скръб, защото са жадували за духовна храна, естествена свобода, удовлетворяване на лични потребности, Божие познание и обикновена, нормална сексуалност. Ала неволно са избрали дяволските обувки — разбирания, действия и идеи, оказващи отрицателно въздействие върху живота — които ги превърнали в лудо танцуващи призраци.

Нараняването на инстинкта не бива да се подценява, когато жените се държат безумно, когато са обладани от мании или се придържат към по-обикновени наглед, но също толкова пагубни модели на поведение. Възстановяването на наранения инстинкт започва с признаване на плена, на последвалия душевен глад и размиване на обичайните граници на проникателност и защита. Процесът, довел до попадането в плен и самия глад, е обратим. Но първо много жени трябва да преминат през следващите няколко етапа, описани в приказката.

[1] От майка Хилдегард Бингамска, също известна като св. Хилдегард. Инв. № MS 2, Висбаден, Hessische Landesbibliothek. — Б.а.

↑

[2] В общия курс по психология методът „няма да получиш бисквитка, докато не си напишеш домашните“ се нарича „принцип на Праймак“, или „бабиното правило“. Дори класическата психология изглежда признава, че такова правило е приоритет на по-възрастните. — Б.а. ↑

[3] Това, че Джоуплин не е носила грим, не е политическа демонстрация. В пубертета тя имала младежки пъпки и изглежда, че се е смятала по-скоро за „приятелче“ на момчетата, отколкото за потенциално гадже.

През 60-те години в Съединените щати много войнствени жени не носели грим като форма на политическа демонстрация, означаваща, че не желаят да са красиви, за да не станат жертва на мъжете. За

сравнение и двата пола в много туземни култури украсяват лицето и тялото си с боя, която едновременно отблъсква и привлича. Като цяло, самоукрасяването е творчески приоритет на женствеността и начините или отсъствието на украса носят смисъл на личен език, разкриват желанията на жената. — Б.а. ↑

[4] Вж. прекрасната биография на Джанис Джоуплин, която преживя съвременна версия на „Червените обувки“. Myra Friedman, *Buried Alive: The Biography of Janis Joplin* (New York: Morrow, 1973. Updated ed., New York, Harmony Books, 1992). — Б.а. ↑

[5] Не бива да пренебрегваме органичната етиология и в някои случаи ятрогенните разстройства. — Б.а. ↑

КАПАН № 5: ОПИТ ЗА ВОДЕНЕ НА ТАЕН ЖИВОТ, РАЗДВОЯВАНЕ

В тази част от приказката момичето ще получи първо причастие и старицата го води при обуцаря, за да му купи нови обувки. Мотивът с причастieto е сравнително съвременно допълнение. От архетипна гледна точка „Червените обувки“ най-вероятно е многократно напластяван фрагмент от далеч по-стара приказка или мит за началото на менструацията и напускането на майчината опека, след като в предишните години момичето е било научено от жените в семейството му на осъзнатост и възприемчивост към външния свят^[1].

Твърди се, че в матриархалните култури в древна Индия, Египет, части от Азия и Турция — за които се смята, че са оказали въздействие върху нашата концепция за женската душа — подаряването на къна и други червени оцветители на млади момичета, за да могат да боядисат стъпалата си с тях, е основен елемент от посветителните обреди^[2]. Един от най-важните посветителни обреди е свързан с първата менструация. Този обред отбелязва прехода от детството към способността да раждаш живот от собствената си утроба, да носиш сексуалната и всички присъщи женски сили. Всички фази от церемонията са били обагрени с червена кръв — кръвта от менструацията, раждането на дете, помятането, която се стича надолу към ходилата. Както виждате, първоначално червените обувки са имали много значения.

Споменаването на Деня на невинните също е по-късна добавка. В Европа този празник от християнския календар постепенно изместил честването на зимното слънцестоене, останало от древния езически свят. По време на старите езически тържества жените извършвали ритуално пречистване на женското тяло и женската душа/дух в подготовка за образния и буквален нов живот — настъпващата пролет. Тези обреди може да са включвали група, оплакваща загубата на деца^[3] — помятане, аборти и други важни събития в женския сексуален и възпроизводствен живот през изтеклата година^[4].

Следващият епизод в приказката разкрива типично психично потискане. Страстното душевно желание на момичето пробива стените на примерното му поведение. В общуващата то излъгва старицата и купува странните червени обувки. Опустошителният глад за душевен живот е изплувал на повърхността на психето и граби всичко, до което може да се добере, защото знае, че скоро отново ще бъде потиснат.

Това експлозивно психологическо отприщване се наблюдава тогава, когато жената потиска големи части от същността си в сенките на психето. От гледна точка на аналитичната психология потискането на негативните и позитивни инстинкти, желания и чувства в подсъзнанието ги кара да обитават царството на сенките. Докато егото и суперегото се опитват да възпират тъмните импулси, самият натиск, който упражнява това потискане, много напомня на мехурче в автомобилна гума. Докато гумата се върти и се нагрява, натискът в мехурчето се усилва, то се спуква и освобождава цялото съдържание.

Сянката действа по подобен начин. Ето защо личности от типа на Чичо Скрудж могат да удивят всички, като неочаквано дарят милиони долари на сиропиталище. По същата причина иначе нормален мил човек може да изпадне в пристъп и да обезумее. Ние откриваме това явление, като открехваме портата на тъмното царство и пускаме навън отделни елементи, общуваме с тях, намираме им някакво приложение, ограничаваме вероятността от атака на сянката и ненадейни експлозии.

Макар че ценностите в различните култури варират и поставят различни „негативи“ и „позитиви“ в сянката, типичните импулси, смятани за негативни и в резултат пращани в тъмното царство, са онези, които насърчават човек да краде, мами, убива и т.н. Негативните тъмни аспекти обикновено са странно вълнуващи и в същото време ентропични по природа, нарушават равновесието и спокойствието на хора, връзки и по-големи групи.

Сянката обаче също може да съдържа божествените, богатите, красивите и силните аспекти на личността. Особено при жената сянката почти винаги съдържа най-прекрасните ѝ аспекти, които са забранени или не са подкрепяни от културата. На дъното на психичния кладенец на много жени лежи проникновеният творец, проникателният мъдрец, жената, която може да говори за себе си без презрение, която може да се изправи пред себе си, без да трепери, която усъвършенства уменията си. Позитивните импулси в сянката при

жените в нашата култура най-често се въртят около разрешението за водене на самостоятелен живот.

Тези отхвърляни, обезценявани, „неприемливи“ аспекти на душата и същността не само лежат в тъмното, но и планират как и кога да направят опит да се освободят. Те кипят в подсъзнанието и един ден, колкото и добре да е запечатан капакът на кладенеца, мощно изригват навън и се пръскат във всички посоки.

След експлозията онова, което е излязло от сянката, трудно може да се върне обратно. Макар че щеше да е много по-добре, ако имаше начин съзнателно да изживяваме радостта на творческия дух, вместо да я погребваме, понякога жената е притисната в ъгъла и това е единственият резултат.

Тъмният живот се наблюдава тогава, когато писателките, художничките, танцьорките, майките, търсачките, мистичките, студентките или пътешественичките престанат да пишат, рисуват, танцуват, кърмят, гледат, учат и упражняват. Това може да се случи, след като дълго време не са реализирали надеждите си, не са получили заслуженото признание или по безброй други причини. Щом творецът престане да твори, енергията, която естествено се влива в него, се насочва под земята и отново излиза на повърхността, когато и където успее. Тъй като усеща, че не може свободно да прави каквото иска, жената започва да води странен двойствен живот — денем носи една маска, нощем — друга.

Когато се преструва, за да запечата живота си в добре увито пакетче, жената затваря под налягане в сянката цялата си жизнена енергия. Нищо ми няма, казва тя. Ние я гледаме от отсрещния край на стаята или в огледалото. И знаем, че не е така. Някой ден научаваме, че е станала любовница на флейтист и е избягала в Типикано. И се чудим какво се е случило, защото си спомняме, че тя мрази флейтистите и винаги е искала да живее на Оркас Айланд, а не в Типикано.

Подобно на Хеда Габлер в пиесата на Хенрик Ибсен, Дивата жена може да се преструва, че води „обикновен живот“ и в същото време да скърца със зъби, но винаги трябва да плати цената. Хеда тайно води страстен и опасен живот, играе игри с бивш любовник и със Смъртта. Външно тя не протестира, че трябва да носи боне и да слуша мърморенето на мъжа си за скучния му живот. Жената може да е външно любезна и дори цинична, ала вътрешно да кърви.

Или като Джанис Джоплин може да се опитва да се подчинява, докато вече не е в състояние да търпи и тогава разядената ѝ от затварянето в сянката творческа природа мощно изригва, за да се разбунтува срещу догмите на безразсъдното „възпитание“, което не обръща внимание на индивидуалните дарби, на самия живот.

Наречете го както искате, но воденето на таен живот, защото истинският няма достатъчно пространство да разцъфти, оказва отрицателно въздействие върху женската жизненост. Пленените и изгладнели жени „крадат“ всевъзможни неща — непозволенни книги и музика, приятелства, сексуални чувства, религиозни вярвания. Скришом в себе си мечтаят за революция. Крадат време от партньорите, семействата си, от самите себе си, време за писане, за мислене, за душата.

За да избегне този опасен път, жената трябва да се откаже от преструвките. Воденето на таен душевен живот никога не помага. Това винаги ви нанася удар, когато най-малко го очаквате. И тогава ви очаква пълно нещастие. По-добре е да се вземете в ръце, да се изправите, колкото и самоделна да е опората ви, и да живеете както можете, да оставите измамите. Борете се за онова, което има истински смисъл за вас.

Момичето в приказката измамва полусляпата старица. Това доказва, че сухата перфекционистка ценностна система е лишена от ясно зрение, че не вижда какво става около нея. За нараненото психе и култура е типично да не забелязват личното нещастие на същността. Затова детето взема поредното погрешно решение.

Да приемем, че първата му стъпка към плена — качването в каретата, е била направена от невежество. Да речем, че отказът от собствената му творба е бил необмислен, но типичен за неопитните в живота. Ала сега момичето иска странните червени обувки и колкото и да е парадоксално, този импулс към нов живот е нормален, естествен, но то е прекарало прекалено много време при старицата и инстинктът му не изпраща алармен сигнал, когато детето избира този пагубен потенциал. Всъщност обучава го помага. Той намира и се усмихва на грешния му избор. Двамата заедно извършват измамата.

По този начин жените мамят самите себе си. Те са отхвърлили съкровището, каквото и да е то, но крадат каквото и където сварят. Пишат ли? Да, но тайно и в резултат нямат подкрепа, липсва обратната

връзка. Ами студентката полага ли нужните усилия? Да, но тайно и в резултат не получава помощ, няма научен ръководител. Танцърката рискува ли с напълно оригинални изпълнения или представя бледи имитации? Ами амбициозната жена, която се преструва, че не е амбициозна, но тайно копнее за успехи — за себе си, за своя народ, за своя свят? Тя е могъща мечтателка и в същото време си налага пълно мълчание. За психето е пагубно да няма довереник, да няма наставник.

Трудно е да отмъкваш късчета живот по този начин, ала жените ежедневно го правят. Когато жената се чувства принудена да краде живот, нейното съществуване е достигнало най-безжизненото си състояние. Тя краде живот от „тях“, които и да са тези „те“ в живота ѝ. Външно тя проявява безразличие и спокойствие, но винаги, когато зърне лъч светлина, изгладнялата ѝ същност се нахвърля на първата срещната форма на живот, бясно напада, танцува до изнемога, изтощава се и после се опитва да пропълзи обратно в черната килия, преди някой да забележи отсъствието ѝ.

Така правят жените с неуспешен брак. Така правят жените, които са принудени да се чувстват по-нисши. Така правят жените, които се срамуват, които се боят от наказание, присмех или унижение. Така правят жените с наранен инстинкт. Тези кражби са полезни за пленената жена само ако тя краде каквото трябва, само ако това води до нейното освобождение. Всъщност кражбата на полезни неща от живота изпълва душата с още по-голяма решителност да сложи край на кражбите и да е свободна да води живот на открито, живот, какъвто тя иска.

Разбирате ли, в дивата душа има нещо, което не ни позволява дълго да живеем на дребно. Защото в действителност жената, която се стреми към осъзнатост, не се задоволява само с няколко глътки чист въздух. Спомняте ли си, когато като малки сте открили, че не можете дълго да задържате дишането си? Накрая нещо непреодолимо ви кара колкото може по-бързо да си поемете дъх.

За щастие нещо подобно има и в душата/психето. То ни принуждава да дишаме с пълни гърди. Наистина ние знаем, че не можем да живеем, като крадем малки късчета живот. Дивата сила в женската душа настоява да получи достъп до всичко.

Обущарят в приказката предшества стария войник, който по-късно вдъхва живот на дяволските обувки. Този герой е натоварен с

прекалено много древна символика, за да го смятаме за невинен участник в повествованието. Естественият хищник в психето (и в културата) е сила, която може да променя външния си вид точно както се крият капаните, клетките и отровните примамки, за да съблазнят непредпазливите. Не трябва да забравяме, че той също мами старицата.

Не, общарят най-вероятно е в заговор с войника, който, разбира се, е проява на дявола^[5]. В стари времена дяволът, войникът, общарят, гърбушкото и други образи са изобразявали негативните сили и в земната, и в човешката природа^[6].

Въпреки че основателно можем да се гордеем с душата, достатъчно смела, за да се опита да открадне нещо, каквото и да е, това не е единственият проблем. Цялостната психология трябва да включва не само тялото, ума и духа, но и в същата степен културата и околната среда. В тази светлина трябва да се запитаме как изобщо се е стигнало дотам, че копнеем за живот, който по право е наш. Вникването в натиска, упражняван от всеки пласт на вътрешния и външния свят, няма да ни позволи да си мислим, че кражбата на дяволските обувки е конструктивно решение.

[1] Най-съвременните версии на „Червените обувки“ може би показват изопачаването на оригиналното изобразяване на тези обреди по-ясно от хиляда страници исторически проучвания. Макар и само реминисценции, оцелелите варианти са безценни, защото понякога по-новите и очевидни пластове в приказките ни разкриват точно какво трябва да знаем, за да оцелеем и процъфтим в култура и/или психична среда, която повтаря деструктивния процес, представен в самата приказка. В този смисъл ние имаме късмет, защото разполагаме с фрагментарна приказка, която ясно посочва психичните капани, очакващи ни в съвременността. — Б.а. ↑

[2] Обредите на древните и съвременните туземки често се наричат „обреди на съзряването“ или „обреди на плодородието“. Тези изрази обаче представят предимно мъжките позиции в антропологията, археологията и етнологията поне от средата на XIX век насам. Има изрази, които за съжаление по-скоро изопачават и фрагментират процеса на женския живот, отколкото да разкриват действителността.

Метафорично казано, жената многократно и по различни начини минава нагоре-надолу през отворите на таза си и всеки път има потенциал за придобиване на ново познание. Този процес продължава през целия ѝ живот. Т.нар. „възпроизводствена“ фаза не започва с менструацията и не завършва с менопаузата.

По-правилно е всички „обреди на плодородието“ да се наричат „преходни обреди“ и всеки един от тях да се назовава според специфичната му преобразяваща сила — не само според онова, което се постига външно, но и вътрешно. Благославящият ритуал на индианците дине (навахо), наречен „Пътят на красотата“, е прекрасен пример за език и име, определящи същността на въпроса. — Б.а. ↑

[3] „Скръб по неизживения живот — психологическо проучване на загубата на дете при раждане“ от психоаналитичката от школата на Юнг Джудит А. Савидж е великолепна книга, една от малкото по този въпрос от огромно значение за жените. *Judith A. Savage, Mourning Unlived Lives — A Psychological Study of Childbearing Loss* (Wilmette, Illinois: Chiron, 1989). — Б.а. ↑

[4] Обреди като в хата- и тантрайога, танцът и други изпълнения, които въвеждат ред във връзката на човек с неговото тяло, са изключително полезни. — Б.а. ↑

[5] Според фолклора на някои народи дяволът не се чувства удобно в човешка форма, тя не му приляга добре и затова той куца. В приказен смисъл краката на момичето от „Червените обувки“ са отсечени и то трябва да куца, защото е „танцувало с дявола“, така да се каже, възприело е неговото куцане, т.е. неговия субчовешки краен и пагубен живот. — Б.а. ↑

[6] В християнски времена древните обуцарски инструменти са станали синоними на средствата за мъчения на дявола: пила, щипци, клещи, чук, шило и т.н. В езически времена обуцарите носели духовна отговорност за умилюване на животните, от които е взета кожата за обувките. Към 1500 г. в християнска Европа се заявява, че „фалшивите пророци са калайджии и обуцари“. — Б.а. ↑

КАПАН № 6: ОТСТЪПВАНЕ ПРЕД КОЛЕКТИВА, БУНТ НА СЯНКАТА

Детето обува червените обувки, отива на църква, не обръща внимание на онова, което се вихри наоколо му, и е обругано от обществото. Момичето е наказано. Червените обувки са му отнети. Ала вече е късно, то се е хванало в капана. Проблемът все още не се е превърнал в мания, но колективът изостря вътрешния му глад, като изисква капитулация пред тесногърдите му ценности.

Можете да опитате да водите таен живот, но рано или късно суперегото, някой негативен комплекс и/или самата култура ще ви разкрие. Трудно е да криете нещо непозволено, за което копнеете. Трудно е да криете откраднати удоволствия даже когато не са хранителни за психето.

В природата на негативните комплекси и култури е да се нахвърлят на всяко несъответствие между общоприетото поведение и различаващия се импулс на индивида. Също както някои хора полудяват, когато видят едно-единствено паднало листо на алеята пред дома си, негативната присъда ампутира всеки, който не се вписва в нормите.

Понякога колективът изисква от жената да е „светица“, да е просветена, да е политически коректна, всичките ѝ творби да са шедьоври. Ако отстъпваме пред колектива и се примиряваме с безмозъчното покорство, ние сме защитени от прогонване, но дивият ни живот е изложен на опасност.

Някои смятат, че отдавна е минало времето, когато жената, обявена за „дива“, е била прокълната. Ако е била дива, с други думи, ако е давала воля на естествената си душевна същност, тя е била наричана „лоша“. Не че тези времена са отминали. Променили са се видовете поведение, смятани за „лоши“. Например днес в различни части на света, ако жената заема политически, обществени, духовни, семейни, екологични позиции, ако посочва, че някой цар е гол, ако защитава наранените и онеправданите, често мотивите ѝ се подлагат на анализ, за да се види дали не е „подивяла“.

Дивото дете, родено в консервативно общество, обикновено преживява позора да го отбягват. Другите се държат с жертвата така, като че ли не съществува. Те оттеглят от нея своите духовни грижи, обич и други психични потребности. Идеята е да я принудят да се подчини, да я убият духовно и/или да я прогонят от обществото, за да умре сама в пустошта.

Ако жената е подложена на подобна изолация, причината почти винаги е, че тя е направила или се готви да направи нещо диво, често нещо толкова просто като изразяване на малко по-различно мнение или носене на дрехи с неодобрен цвят — колкото съществени, толкова и дребни, съвсем дребни неща. Запомнете, потиснатата жена не толкова отказва, колкото *не може да се впише в нормата*, без да умре. Заложена е нейната духовна цялост и тя ще се опита да се освободи по всеки възможен начин, дори това да я излага на опасност.

Ето един пример от близкото минало. Според Си Ен Ен в началото на Войната в Залива мюсюлманските жени от Саудитска Арабия, на които религиозните норми забраняват да шофират, въпреки това карали коли. След войната те били изправени пред трибунали, които осъдили поведението им. След дълги разпити и унижения, жените били предадени под опеката на техните бащи, братя или съпрузи, които трябвало да обещаят в бъдеще да не им позволяват никакви волности.

В този случай животворният женски отпечатък върху един безумен свят се определя като скандален, луд и неморален. За разлика от момичето в приказката, което позволява на културата да му наложи своя консерватизъм, понякога единствената алтернатива на капитулацията пред закостенелия колектив е извършване на смела постъпка. Няма нужда да разтърсвате Земята. Смелостта означава да се вслушате в сърцето си. Милиони жени ежедневно извършват неща, изискващи огромна смелост. Не става въпрос само за еднократно въздействие върху консервативния колектив, а за продължителен процес. Както веднъж ми каза една млада будистка монахиня, „Водата се процежда през камъка“.

Освен това повечето колективи имат един много дълбоко скрит аспект, който окуражава потискането на дивия, емоционален и творчески живот на жената. Някои култури насърчават самите жени да се „издават“ една друга, да жертват своите сестри (или братя) заради

норми, които не отразяват родството в семейните ценности на женската природа. Не се касае само за това жените да донасят, че някоя от тях се държи по типично женски начин и по този начин да я излагат на наказание и несправедливост, а и за окуражаването на по-възрастните жени да оказват физически, психически и духовен тормоз върху по-младите, по-безсилните или безпомощните, а младите да не обръщат внимание на потребностите на по-възрастните.

Като не се съгласява да подкрепя консервативния колектив, жената не се отказва от дивото си мислене. Приказката „Червените обувки“ ни учи, че трябва с всички сили да пазим дивото психе, като го ценим, като говорим в негова полза, като не се примиряваме с психичната нездравословност. Поради неговата енергия и красота, на дивото *винаги* се гледа като на нещо, което може да бъде покорено, променено, управлявано, убито или контролирано. Дивото винаги има нужда от хранител, иначе с него ще бъде злоупотребявано.

Когато колективът е враждебно настроен към естествения живот на жената, вместо да приеме обидните етикети, тя може и трябва да упорства и да търси своето място като грозното патенце — и за предпочитане да надживее и надделее над мъчителите си.

Проблемът с момичето в приказката е, че вместо да събере сили за борба, то попада в плен на романтиката на червените обувки. Най-важното в бунта е да има резултат. Детето е омаяно от обувките и това прави невъзможен бунта, който трябва да доведе до промяна, да изпрати послание, да предизвика осъзнаване.

Ще ми се да можехме да кажем, че вече не съществуват капани за жената или че жените са достатъчно мъдри и ги забелязват отдалече. Ала не е така. Хищникът продължава да живее в нашата култура и все още се опитва да унищожи осъзнатостта и стремежа към пълноценност. Има много истина в думите, че на всеки двайсет години трябва наново да се борим за свободата си. Понякога изглежда, че трябва да се борим на всеки пет минути.

Но дивата природа ни учи да посрещаме предизвикателствата. Когато изпадат в тежко положение, вълците не казват „О, не! *Пак ли?*“. Те скачат, тичат, бягат, драцят, преструват се на умрели, хапят. Затова не бива да се изненадваме, че има лоши моменти. Трябва да разберем, че нещата, които улавят в плен женската радост, постоянно ще се

видоизменят, но че в същностната ни природа е заложена абсолютната жизненост, необходимото либидо за всякакви смели постъпки.

КАПАН № 7: ПРЕСТРУВАНЕ, ОПИТИ ДА СМЕ „ДОБРИ“, НОРМАЛИЗИРАНЕ НА НЕНОРМАЛНОТО

Момичето в приказката е наказано за това, че е отишло на църква с червените обувки. Макар че може да ги гледа на лавицата, то вече не ги докосва. До този момент е опитвало да издържи без душевен живот, но не се е получило. Опитало е да води двойствен живот, ала със същия резултат. И сега полага последни отчаяни усилия да е „добро“.

Това обаче не решава основния проблем и той отново ще се надигне като цунами, като гигантска приливна вълна и ще унищожи всичко по пътя си. Като се опитва да е „добре“, жената затваря очи за всичко безмилостно, извратено или вредно около себе си и просто „се мъчи да се примирява“. Опитите ѝ да приеме това ненормално състояние още повече нараняват инстинктите ѝ да реагира, променя и въздейства върху неправилното, несправедливото.

Ан Секстън^[1] писа за „Червените обувки“ в едноименното си стихотворение:

*Стоя на площада
на мъртвия град
и завързвам червените обувки...
Те не са мои.
На майка ми са.
А преди това са били на нейната майка.
Предавани по наследство,
но крити като позорно клеймо.
Домът и улицата, на които принадлежат,
са скрити, скрити са и всички жени...*

Като се опитва да е добра, примерна и покорна пред лицето на вътрешна или външна опасност, за да скрие важна психична или реална ситуация, жената се лишава от душа. Тя се откъсва от своето познание, от способността си да действа. Подобно на детето в

приказката, което не възразява гласно, което се мъчи да скрие своя глад, което се опитва да се престори, че нищо не го измъчва, съвременните жени проявяват същата склонност да нормализират ненормалното. Това явление е присъщо на повечето култури. Нормализирането на ненормалното кара духа, който при нормални обстоятелства незабавно ще поправи положението, да изпадне в немощ, самодоволство и накрая в слепота.

Едно важно проучване до голяма степен обяснява загубата на женския инстинкт за самосъхранение. В началото на 60-те години на XX век някои учени^[2] проведоха експерименти с животни, за да получат информация за „инстинкта за бягство“ при хората. В един от опитите те пуснали електричен ток по дясната половина от пода на клетка, в която затворили куче. И кучето бързо разбрало, че трябва да стои в лявата част на клетката.

Със същата цел пуснали ток по лявата половина на пода на клетка. Кучето веднага се ориентирало. След това учените започнали да пускат променливи електрични импулси по целия под на клетката. Отначало кучето се объркало, после изпаднало в паника и накрая се предало, легнало и престанало да се опитва да избяга.

Ала това не бил краят на експеримента. Отворили вратата на клетката, като очаквали кучето да се втурне навън, но то останало неподвижно. Учените заключили, че когато е подложено на насилие, животното е склонно да се адаптира към него и когато насилието престане или животното има възможност да се освободи, инстинктът му за бягство до голяма степен е вече притъпен^[3].

От гледна точка на дивата женска природа именно това нормализиране на насилието и състоянието, което въз основа на тези експерименти учените наричат „усвоена безпомощност“, принуждава жените не само да остават при своите партньори алкохолици, груби шефове и групи, които ги експлоатират и тормозят, но и ги карат да се чувстват неспособни смело да защитят позициите си, своето изкуство, своята любов, начина си на живот, политическите си разбирания.

Нормализирането на ненормалното дори когато има убедителни доказателства, че то вреди на човек^[4], се отнася за потискането на физическата, емоционалната, творческата, духовната и инстинктивната природа. Жените се сблъскват с този проблем винаги, когато са в

такова състояние, че не могат да защитят душевния си живот от културна, психична или друга намеса.

От психична гледна точка ние свикваме с атаките срещу нашата дива природа. Приспособяваме се към насилието срещу познавателната природа на психето. Опитваме се да сме добри, докато нормализираме ненормалното. В резултат на това изгубваме способността си да се освободим. Изгубваме способността си да се борим за елементите на душата и живота, които най-много ценим. Когато сме омаяни от червените обувки, ние забравяме всички важни лични, културни и екологични проблеми.

Когато човек се откаже от градения от самия него живот, настъпва такава загуба на смисъл, че се наблюдават всевъзможни наранявания на психето, природата, културата, семейството и т.н. Нараняването на природата се придружава от тежки психични травми. Хората не са и не могат да се разглеждат отделно едни от други. Когато една група твърди, че дивото е лошо, а друга група застъпва противоположната позиция, нещо категорично не е наред. В инстинктивното психе Дивата жена поглежда към гората и вижда дом за себе си и за всички хора. Други обаче могат да погледнат към същата гора и да си представят, че отсичат дърветата и пълнят джобовете си с пари. Това е сериозно увреждане на способността да живееш и да оставиш всички да живеят.

В моето детство, в началото на индустриалните престъпления срещу земята през 50-те години, един танкер потъна в Мичиганското езеро. След един ден на плажа майките трябваше да търкат децата си със същата сила, с каквата обикновено търкат дъсчените подове. Години наред човек не можеше да плува в езерото, без да се покрие с мазут. Децата, които строяха пясъчни замъци, загребваха шепи лепкава черна каша. Влюбените вече не можеха да се целуват на пясъка. Страдаха кучета, птици, водни животни и хора. Имах чувството, че са бомбардирани моята църква.

Нараняването на инстинкта, нормализирането на ненормалното — това беше причината майките да търкат петната от онзи мазут, а по-късно и от другите грехове на фабрики, рафинерии и леярни. Объркани и смутени, жените сподавяха своя справедлив гняв. Повечето бяха свикнали да не са способни да пречат на такива събития. Налагаха се

ужасни наказания за нарушаване на мълчанието, за бягство от клетката, за посочване на злините, за призови за промяна.

От подобни събития, случили се през нашия живот, можем да видим, че когато жените не говорят, когато не говорят достатъчно хора, гласът на Дивата жена замлъква и светът се лишава от естественото и дивото. Лишава се от вълка и мечката. Лишава се от песните, танците и творчеството. Лишава се от любовта и възраждането. Лишава се от чистия въздух, водата и гласовете на съвестта.

Но в онези дни, а често и днес, въпреки че изпитваха копнеж за дива свобода, жените външно продължаваха да са „оковани за своите перални“, както пише Силвия Плат^[5]. Те перяха и плакнеха дрехите във вода, прекалено гореща за човешки ръце, и мечтаеха за друг свят^[6]. Когато инстинктите са наранени, хората „нормализират“ несправедливостите, насочени срещу тях, срещу децата и любимите им, срещу земята им, срещу техните богове.

Това нормализиране на шокиращото и болезненото се отхвърля чрез възстановяване на наранения инстинкт. Когато инстинктът е възстановен, цялостната дива природа се завръща. Вместо да танцуваме в гората с червените обувки, докато животът ни изгуби смисъл, ние можем да се завърнем към стария си, изграден от самите нас, пълноценен живот, да поправим собствените си обувки и да продължим по собствения си път.

[1] Ан Харви Секстън (1928–1974) — американска поетеса. — Б.пр. ↑

[2] Проучвания на нормализирането на насилието и усвоената безпомощност са проведени от експерименталния психолог д-р Мартин Селигман и др. — Б.а. ↑

[3] През 70-те години в своята преломна книга за измъчените жени (Lenore E. Walker, *The Battered Woman* (New York: Harper & Row, ed. 1980), Ленър Уокър прилага този принцип към загадката защо жените остават при партньори, които се отнасят изключително зле с тях. — Б.а. ↑

[4] Или на околните, които са млади или безпомощни. — Б.а. ↑

[5] Силвия Плат (1932–1963) — американска поетеса. — Б.пр. ↑

[6] Женското движение, Националната организация на жените и други организации, някои с екологична ориентация, други

образователни или правозащитни бяха/са оглавявани, развивани, разширявани и се състояха от много жени, които поемаха огромния риск да говорят открито и може би още по-важно, да продължат с всички сили. — Б.а. [↑](#)

КАПАН № 8: БЕЗУМНО ТАНЦУВАНЕ, ВМАНИАЧАВАНЕ И ПРИСТРАСТЯВАНЕ

Старицата допуска три грешки. Макар че в идеалния случай трябва да е пазител на психето, тя е прекалено сляпа, за да види истинската природа на обувките, за които сама е платила. Възрастната жена не разбира, че детето се прехласва по тях и не може да прозре характера на червенобрадия мъж пред църквата.

Старият войник почуква по подметките на момичето и то започва да танцува — о, как танцува! — само че не може да спре. И старицата, която трябва да играе ролята на пазител на психето, и детето, което трябва да изразява радостта на психето, са лишени от инстинкт и здрав разум.

Момичето е опитало всичко — да се приспособи към старата жена, да краде, „да е добро“, да губи контрол, лудо да танцува и пак да е добро. Силният глад на душата му го принуждава отново да посегне към червените обувки, да ги обуе и да започне последния си танц, танц в пустотата на подсъзнанието.

То е нормализирало един жесток живот и по този начин е породило в сянката си копнеж за обувките на безумието. Червенобрадият мъж е съживил нещо, ала това не е детето — това са дяволските обувки. Момичето вихрено се понася в танц, който не носи наслада, надежда и щастие, а травми, страх и изчерпване. За него повече няма да има покой.

Пред църковния двор го обзема страх, който не му позволява да влезе. И гласът в главата му произнася ужасно проклятие: „Ще танцуваш със своите червени обувки, докато се превърнеш в дух, в призрак, докато кожата провисне на костите ти, докато от теб не остане нищо друго, освен танцуващи вътрешности. Ще танцуваш от порта на порта по селата, на всяка врата ще чукаш по три пъти и когато те виждат, хората ще се плашат от участта ти“. В този момент гласът утвърждава манията, която има сила на пристрастяване.

В живота на много жени творци се случва същото. Като тийнейджърка Джанис Джоплин се опитвала да се приспособи към морала на родното си градче. После се разбунтувала — нощем се

качвала на скалите и пеела, мотаела се с „артистични типове“. След като родителите ѝ били повикани в училище, за да дадат обяснение за поведението на дъщеря си, тя започнала да води двойствен живот. Външно се държала примерно, но нощем пресичала щатската граница, за да слуша джаз. Отишла в колеж, разболяла се тежко от злоупотреба с алкохол и наркотици, „поправила се“, опитала се да се държи нормално. Постепенно пак се пропила, събрала малка група от себеподобни, отново посегнала към наркотиците и окончателно обула червените обувки. И танцувала ли, танцувала, докато починала от свръхдоза на двайсет и седем годишна възраст.

Причина за смъртта ѝ не е нейната музика, песните ѝ, творческият ѝ живот. А липсата на инстинкт да разпознава капаните, да разбира кое е полезно за нея, да съзнава, че крайностите трошат малките психични кости, после по-големите, докато накрая поддаде целият психичен скелет и човек се превръща в локва кал, вместо в могъща сила.

Джанис Джоплин се е нуждаела от съвсем малко късче инстинкт, което да издържи, докато успее да започне тежката работа по възстановяването на същността. Във всички нас живее див глас, който ни шепне: „Остани достатъчно дълго... Остани достатъчно дълго, за да възродиш надеждата си, да се избавиш от студа, да се откажеш от полуистините, с които се оправдаваш, да пълзиш, да си пробиваш път, остани достатъчно дълго, за да видиш кое е добре за теб, остани достатъчно дълго, за да събереш сили, да успееш, остани достатъчно дълго, за да теглиш последната линия, няма значение колко време ще ти отнеме това, няма значение как ще го направиш...“

ПРИСТРАСТЯВАНЕ

Не радостта от живота убива духа на детето в „Червените обувки“, а нейната липса. Когато не осъзнава глада си, когато не осъзнава последствията от използването на гибелни средства и вещества, жената танцува ли, танцува. Независимо дали се касае за хронично негативно мислене, лоши връзки, травмиращи ситуации, наркотици, или алкохол, всичко това е като червените обувки — щом се пристрасти към него, човек трудно може да се откъсне.

Сухата старица на психето играе важна роля в това компенсаторно пристрастяване. Тя е сляпа още в началото на приказката. После се разболява. Става неподвижна и оставя пустота в психето. Накрая умира и в психето вече няма здрава почва. И детето танцува. Отначало изпада в екстаз, ала по-късно, когато обувките го изтощават, го обзема пълен ужас.

Най-силните инстинкти за оцеляване живеят в дивото психе на жената. Но ако тя редовно не упражнява вътрешната и външната си свобода, покорството, пасивността и времето, прекарано в плен, притъпяват вродената ѝ проникателност, възприемчивост, увереност и т.н. — вродените способности, необходими ѝ, за да устоява своето.

Инстинктивната природа ни казва кога да спрем. Тя е благоразумна и защитава живота ни. Жената не може да компенсира нанесените ѝ рани чрез крайности били те удоволствия, гняв, или отричане на истината. Старицата на психето би трябвало да каже „стига“. В тази приказка обаче тя не го прави.

Понякога ни е трудно да разберем кога губим инстинктите си, защото това обикновено е незабележим процес, който не протича за един ден, а за дълъг период от време. Загубата или притъпяването на инстинкта често изцяло се поддържа от заобикалящата ни култура, а понякога дори от други жени, претърпели загуба на инстинкта като начин да бъдат приети в култура, която не представлява хранителна среда за естествената жена^[1].

Пристрастяването започва тогава, когато жената е изгубила изградения от самата нея смислен живот и се нахвърля върху всичко, носещо дори далечна прилика с него. Момичето в приказката

многократно се опитва да си върне дяволските червени обувки, въпреки че те все повече нарушават равновесието му. То е изгубило способността си за преценка, дарбата си да усеща истинската природа на нещата. Поради загубата на своята жизненост детето е готово да приеме гибелен заместител. От гледна точка на аналитичната психология то е предало същността си.

Пристрастяването и неопитомеността са свързани. Повечето жени поне за кратко са попадали в плен. Други са били свободни само в *майчината си утроба*. През този период всички те губят в различна степен инстинкта си. При някои е наранен инстинктът да различават добрите от лошите хора и тогава жената често се отклонява от правия път. При други се забавя реакцията към несправедливост и те често стават неволни мъченици, изложени на всевъзможни удари. Понякога е притъпен инстинктът за бягство и тези жени се превръщат в лесна плячка. Списъкът е безкраен. И обратно — жената, запазила вродения си див разум, не се примирява с липсата на хранителна психична среда.

Злоупотребата с наркотици и алкохол е съвсем реален капан. Все едно че партньорът ви отначало се отнася с вас добре, после започва да ви бие, след това се извинява, известно време всичко е наред и накрая тормозът става постоянен. Капанът се крие в опитите да не обръщате внимание на лошото. Грешка. Това никога не помага.

Джоплин започнала да носи в себе си нещо като архетипно присъствие, което другите се страхували да носят сами. Те аплодирали бунтарството ѝ, сякаш можела да ги освободи, като ставала дива вместо тях.

Преди да започне дългото потъване към дъното, Джанис направила последен опит да се избави. Тя се присъединила към други силни, но наранени жени, които неволно се оказали в ролята на летящи шамани за масите. Те също се изтозили и паднали от небето. Франсис Фармър, Били Холидей, Ан Секстън, Силвия Плат, Сара Тийсдейл, Джуди Гарланд, Беси Смит, Едит Пиаф и Фрида Кало — животът на някои от любимите ни диви артистични жени завършва преждевременно и трагично.

Неопитомената жена не е достатъчно силна, за да носи мечтан от всички други архетип, без да се пречупи. Неопитомената жена трябва да се отдаде на своето възстановяване. Никой не моли възстановяващ

се от болест човек да качи пианото по стълбището. Жената, която се завръща, трябва да има време да събере сили.

Хората, които са попаднали в плен на червените обувки, отначало винаги смятат обекта на пристрастяването си за спасител. Понякога той им дава усещане за фантастична мощ или измамна убеденост, че имат енергия да стоят будни цяла нощ, да творят до зори, да издържат без храна. Или пък им позволява да спят, без да сънуват кошмари, успокоява нервите им, помага им да не се вълнуват прекалено или вече да не искат да обичат и да бъдат обичани. Както виждаме в приказката обаче, накрая всичко около нас започва да се върти толкова бързо, че преставаме да живеем истински. Пристрастяването^[2] е обезумяла Баба Яга, която яде изгубени деца и ги запраща пред портата на палача.

[1] Вкарването на жената в „правия път“ от страна на нейни връстнички и по-възрастни жени отслабва противоречията и осигурява безопасност при неблагоприятни условия. При други обстоятелства обаче това психологически води до междуженски предателства и откъсва жените от друго матрилинейно наследство — по-старите да учат и съветват по-младите, като по този начин да поддържат равновесие в обществото и да осигуряват равнопоставеност за всички.

В други култури, в които представителите на всеки пол се разбират като сестри или братя, наложените от възрастта и способностите йерархични параметри са смекчени чрез отговорност за всеки човек.

Жената, която е била предадена като дете, постоянно очаква да бъде предадена от любимия, началника и културата. Нейните първи преживявания често идват от инцидент, един или много, в собственото ѝ семейство или род. Това е поредното чудо на психето — такава жена все още може да вярва на другите, въпреки че е била предадена.

Предателство се извършва, когато властимащите виждат някакъв проблем, но не му обръщат внимание. Предателство се извършва, когато хората нарушават обещанията и клетвите си да осигурят помощ и закрила, да подкрепят някого, когато проявяват безразличие и т.н. — Б.а. ↑

[2] Пристрастяване е всичко, което изчерпва живота, като в същото време го прави да изглежда „по-добър“. — Б.а. ↑

ПРИ КЪЩАТА НА ПАЛАЧА

ОПИТ ЗА СЪБУВАНЕ НА ОБУВКИТЕ; ТВЪРДЕ КЪСНО

Когато дивата природа на жената е почти унищожена, в най-крайните случаи е възможно да се стигне до шизоидни изменения и психози^[1]. Тя може изведнъж да откаже да стане от леглото или да се заскита, облечена само по халат, разсеяно да оставя по три запалени цигари в пепелника, безутешно да плаче, да обикаля по улиците с разчорлена коса, внезапно да напусне семейството си. Може да изпитва желание да се самоубие, дори да го направи — случайно или нарочно. Много по-често обаче жената просто умира. Тя не се чувства нито добре, нито зле — изобщо престава да изпитва чувства.

Какво става с жените, когато ярките им психични багри се слоят? Какво става, когато се смесят алено, сапфиреносиньо и бледожълто? Художниците знаят. Когато смесите пъстрите бои, получавате цвят, наречен „кал“. Не плодородна кал, а стерилна, безцветна, странно мъртва. Тя не излъчва светлина. Когато на платното се образува такава кал, художниците трябва да започнат картината наново.

Това е най-трудният момент, моментът, в който обувките трябва да бъдат отсечени. Мъчително е да се откъснеш от пристрастието си. Никой не знае защо. Логично е плененият човек да изпитва облекчение, че е завил зад този ъгъл. Логично е да чувства, че се е спасил в последния момент. Логично е да ликува. Но не, той изпада в депресия, скърца със зъби и с изненада открива, че звукът идва от него. Струва му се, че кръвта му изтича, въпреки че няма никаква кръв. И все пак е нужна именно тази болка, това откъсване, тази липса на опорна точка, за да се завърнем към истинския си живот, към живота, който грижливо сме градили ден след ден.

Да, откъсването от червените обувки носи болка. Ала единствената ни надежда е изведнъж да се откъснем от пристрастието си. Именно това откъсване носи абсолютното спасение. Краката ни отново ще пораснат, ние ще открием своя път, ще се възстановим,

някой ден пак ще тичаме и ще скачаме. Дотогава предишният ни живот ще се е възродил. Ние ще се върнем към него и ще се радваме, че сме получили втори шанс.

[1] Сами по себе си гладът, освирепяването или пристрастяването не са причина за психоза, а по-скоро атакуват силата на психето. Антагонистичните комплекси теоретично могат да овладеят отслабеното психе. Ето защо е важно да възстановим наранения инстинкт, така че човек да не продължава живота си в уязвимо състояние. — Б.а. ↑

ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ ИЗГРАДЕНИЯ ОТ НАС ЖИВОТ, ИЗЦЕЛЯВАНЕ НА НАРАНЕНИТЕ ИНСТИНКТИ

Когато приказките завършват със смърт или осакатяване на главния герой като в „Червените обувки“, ние се питаме дали не е можело краят да е друг.

От психична гледна точка е добре човек да намери място, където да се възстанови след бягството си от душевния глад. Този процес може да отнеме една-две години, докато установим раните си, търсим напътствие, вземаме лекарства, мислим за бъдещето. Една-две години не са много време. Неопитомената жена трябва да се научи да се осъзнава, да внимава, да не е наивна, неинформирана. Да вземе живота си в собствените си ръце. За да възвърне вродените си женски инстинкти, тя трябва да разбере как е допуснала да се притъпят.

Независимо дали е наранено вашето изкуство, вашият начин на живот, мислите или идеите ви, вие трябва да се измъкнете от оплелата ви паяжина. Отвъд желанията и копнежите, отвъд грижливо обоснованите методи, които обичаме да обмисляме и обсъждаме, ни очаква една обикновена врата. От отсрещната ѝ страна са новите крака. Идете там. Пълзете, ако се налага. Престанете да приказвате и да обмисляте. Просто го направете.

Ние не избираме своите родители. Не можем да влияем на начина, по който ни възпитават. Не сме в състояние да принудим културата незабавно да стане добронамерена към нас. Но дори след психична травма, след неопитомено състояние, а и даже докато сме още в плен, ние пак можем да си възвърнем живота.

Психологическият план за завръщане към себе си е следният. С изключителна предпазливост постепенно се върнете към дивото, като изграждате морални и защитни структури, които да ви позволят да определяте границите на прекалено многото. (Вие обикновено вече сте чувствителни към прекалено малкото.)

Завръщането към дивото и свободно психе изисква смелост, но и здравомислие. Ние, психоаналитиците, обичаме да казваме, че за да станеш лечител, трябва да научиш не само какво да правиш, но и какво

да не правиш. Същото се отнася за завръщането към дивото. Нека се занимаем по-подробно с този въпрос.

Вълчите ями, капаните и отровните примамки, заложили за дивите жени, варират в съответствие с различните култури. Тук изброявам онези, които са характерни за повечето общества. Жените с различен етнически и религиозен произход сами ще допълнят останалото. В символичен смисъл ние чертаем карта на горите, в които живеем. Определяме местата, обитавани от хищници, и описваме техния начин на действие. Твърдят, че вълчицата познава всяко животно на своята територия. Тъкмо това познание ѝ позволява да живее, колкото може по-свободно.

Възвръщането на изгубения и излекуването на наранения инстинкт наистина е в границите на човешките възможности. Жената просто трябва внимателно да слуша, гледа и усеща света около себе си и после да действа така, както действат другите — ефикасно, ефективно и емоционално. Способността да наблюдаваш хора с непокътнат инстинкт е жизненоважна за излекуването. Накрая пълноценното слушане, гледане и поведение се превръщат в система с характерен ритъм, който трябва да упражнявате, докато той отново стане автоматичен.

Ако нещо или някой е наранил дивата ни природа, ние отказваме да се предадем и да умрем. Отказваме да нормализираме тази рана. Призоваваме на помощ инстинкта си и правим каквото трябва. По своята природа, дивата жена е силна и талантива. Ала тъй като е откъсната от инстинктите си, тя също е наивна, свикнала е с насилието, приспособила се е към изгнанието. Любовниците, наркотиците, алкохолът, парите, славата и властта не могат да поправят щетите. Това се постига единствено чрез постепенно завръщане към инстинктивния живот. За тази цел жената има нужда от майка, от „достатъчно добра“ дива майка. И сецате ли се кой чака да стане ваша майка? Дивата жена се чуди защо толкова дълго се бавите да отидете при нея, *наистина* да сте при нея, не само от време на време, не само, когато ви е удобно, а постоянно.

Ако се стремите да постигнете нещо важно, трябва да се заобикаляте с хора, които категорично подкрепят работата ви. Опасен капан е да имате „приятели“, които страдат от същите наранявания, ала нямат истинско желание да ги излекуват. Тези приятели ви насърчават

да не следвате естествените си цикли, да не живеете в хармония с душевните си потребности.

Неопитомената жена не може да си позволи наивност. Когато се завръща към вродения си живот, тя трябва да се отнася към крайностите подозрително и да съзнава тяхната цена за душата, психето и инстинкта. Също като вълчетата, ние запомняме капаните, как са направени, как се залагат. Това е единственият начин да останем свободни.

И все пак изгубените инстинкти не изчезват безследно, без да оставят дири от чувства, по които можем да тръгнем, за да си ги възвърнем. Макар че жената може да е скована в кадифения юмрук на благопристойността и консервативния морал, независимо дали е на една ръка разстояние от самоунищожението чрез крайности, или едва е започнала да потъва към дъното, тя може да чуе шепота на дивата богиня в кръвта си. Даже при най-тежките обстоятелства, описани в „Червените обувки“, могат да се излекуват и най-наранените инстинкти.

За да възстановим щетите, ние постоянно възраждаме дивата природа и везните всеки път се накланят ту в едната, ту в другата посока. Винаги разбираме кога има основание за тревога, защото равновесието прави живота ни пълноценен, а нарушаването на баланса го ограбва.

Едно от най-важните неща е да разбираме живота, целия живот, като самостоятелно живо, дишащо и отделящо тяло. Глупаво е да очакваме телата ни да нямат отпадъчен материал повече от веднъж на пет години. Безумно е да си мислим, че само защото вчера сме яли, днес няма да сме гладни.

Също толкова нелогично е да смятаме, че можем веднъж завинаги да решим един проблем, че щом веднъж научим нещо, завинаги ще останем осъзнати. Не, животът е огромно тяло, което се развива и смалва в различни участъци и с различно темпо. Когато сме като тялото, когато се развиваме, когато газим в *la mierda*, в лайната, когато просто дишаме или почиваме, ние сме живи, ние следваме циклите на Дивата жена. Ако осъзнаем, че най-важното е да не спираме, ние ще сме много по-силни и спокойни.

Понякога се налага да се борим за радостта, да съберем сили и да се хвърлим стремглаво напред, да се сражаваме по всички възможни

начини. За да се приготвим за обсада, понякога за известно време трябва да се лишаваме от удобства. Можем дълго да издържим без много неща, ала не без нашата радост, не без онези самоделни червени обувки.

Истинското чудо на индивидуализацията и възвръщането на Дивата жена е това, че всички започваме процеса, преди да сме готови, преди да сме достатъчно силни, преди да знаем достатъчно — започваме диалог с мисли и чувства, които шепнат и кълтят в самите нас. Ние отвъръщаме още преди да сме научили езика, преди да знаем всички отговори, преди да сме осъзнали точно с кого разговаряме.

Но също като при вълчицата, учеща своите малки да ловуват и да внимават, това е начинът, по който Дивата жена извира в нас. Ние започваме да говорим с нейния глас, възприемаме нейното виждане и ценности. Тя ни учи да пращаме вестта за своето завръщане на онези, които са като нас.

Познавам няколко писателки, които са залепили тези думи над бюрото си. Една дори ги носи написани на лист, сгънат в обувката ѝ. Те са от стихотворение на Чарлс Симик^[1] и представляват проникновено напътствие за всички нас: „Онзи, който не може да вие, няма да намери своята глутница“^[2].

Ако искате да си върнете Дивата жена, не се съгласявайте да ви пленят^[3]. Поддържайте равновесие с помощта на инстинктите си и скачайте, където искате, вийте, когато ви се прище, взимайте каквото ви харесва, оставете очите си да ви показват вашите чувства, взирайте се във всичко, гледайте каквото можете да видите. Танцувайте с червени обувки, но трябва да сте си ги ушили сами. Обещавам ви, че по този начин вие ще сте жизнена жена.

[1] Чарлс Симик (р. 1938) — американски поет, роден в Сърбия.
— Б.пр. ↑

[2] Charles Semic, *Selected Poems* (New York: Braziller, 1985). —
Б.а. ↑

[3] С. Р. Estes, *The Elements of Capture* (Post-doctoral Thesis, 1982).
„Вземете оригинал.

Опитомете я рано, за предпочитане, преди да проговори и
проходи.

Свърхсоциализирайте я.

Карайте я да гладува за дивата си природа.

Изолирайте я от страданията и свободите на другите, за да няма с какво да сравнява живота си.

Учете я само на една гледна точка.

Карайте я да изпитва потребност и позволете на всички да го видят, но не ѝ казвайте нищо.

Откъснете я от естественото ѝ тяло и по този начин я лишете от връзка с него.

Оставяйте я свободна в среда, в която може да граби нещата, отказвани ѝ до този момент, едновременно вълнуващи и опасни.

Давайте ѝ приятели, които също са гладни и окуражават неумереността ѝ.

Не възстановявайте наранените ѝ инстинкти за благоразумие и самосъхранение.

Заради нейните крайности (недостатъчно храна, прекалено много храна, наркотици, недостатъчно сън, прекалено много сън и пр.) оставяйте Смъртта да се промъква наблизо.

Оставяйте я да се бори с възстановяването на персоната на «добро момиче» и да побеждава, но само от време на време.

Накрая я оставете да се върне към психологическите и физиологичните крайности на пристрастяване, които сами по себе си или поради злоупотреба са пагубни (алкохол, секс, ярост, покорство, власт и пр.).

Сега тя вече е в плен. Обърнете процеса и тя ще научи как да се освободи. Възстановете инстинктите ѝ и тя отново ще стане силна.“ — Б.а. ↑

9.

У ДОМА: ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ СЕБЕ СИ

Има човешко време, има и диво време. Като малка в горите на Север, преди да науча, че в годината има четири сезона, аз си мислех, че те са десетки: времето на нощните гръмотевични бури, времето на летните мълнии, времето на лагерните огньове в гората, времето на капките кръв по снега, времената на ледените дървета, плачещите дървета, искрящите дървета, ресящите дървета, поклащащите върхарите си дървета, хвърлящите своите рожби дървета. Обичах сезоните на диамантения сняг, димящия сняг, скърцащия сняг, дори на мръсния и оскъден сняг, останал между камъните, защото това означаваше, че приближава времето на пролетните цветя.

Тези сезони бяха важни и свещени гости и всеки от тях пращаше своите предвестници: разтворени шишарки, затворени шишарки, мирис на гнили листа, мирис на дъжд, пращяща коса, рошава коса, откърхнати врати, здраво залостени врати, врати, които изобщо не се затварят, прозорци, покрити със скреж, прозорци, покрити с влажни цветчета, прозорци, покрити с жълт пращец, прозорци, покрити с капки дървесен сок. И кожата ни имаше свои цикли: суха, потна, почерняла от слънцето, мека.

Психето и душата на жените също имат свои цикли и сезони на работа и усамотение, тичане и неподвижност, свързаност и откъснатост, активност и отдах, творчество и съзидателност, присъствие в света и завръщане в дома на душата. Когато сме деца и млади момичета, инстинктивната природа забелязва всички тези фази и цикли. Тя обикаля край нас и ние сме осъзнати и активни на различни, подходящи за нас интервали.

Децата са свързани с дивата природа и без да им казват, се приготвят за настъпването на тези времена, приветстват ги, живеят с тях и пазят *recuerdos* — спомени: алено листо в речника, огърлици от семена на сребърен клен, снежни топки във фризера, чудно камъче, кокалче, пръчка или шушулка, странна мидена черупка, панделка от

погребението на птичето, безбройни миризми от това време, спокойно сърце, кипнала кръв и всички картини в главите им.

Някога живеехме според тези цикли и сезони година след година и те живееха в нас. Успокояваха ни, разтърсваха ни, караха ни да учим творчески. Те бяха част от нашата душевна кожа, която обгръщаше нас, дивия и естествения свят поне докато не ни казаха, че всъщност има само четири сезона и че самите жени имат само три времена — детство, зрелост и старост.

Ала ние не можем да си позволим да вярваме на тази недодялана измислица, защото това означава да се отклоним от естествените си емоционални цикли и да страдаме от сухота, умора и носталгия. Далеч по-добре е редовно да се завръщаме към своята уникална дива природа. Историята, която ще ви разкажа, може да се разбира като коментар за най-важните женски цикли, завръщането у дома, в дивия дом, дома на душата.

По целия свят се разказват приказки за загадъчни, родствени на хората същества, защото те представляват архетип, универсално познание за даден душевен проблем. Тази приказка е разпространена в студените северни страни, във всички страни, където има ледено море или океан. Нейни варианти се срещат при келтите, шотландците, племената в Северозападна Америка, народите на Сибир и Исландия. Тя се нарича „Тюленовата девойка“, „Селки-о, *Памраук*, малкият тюлен“ или „*Еялиртак*, тюленовата плът“. Литературната версия, която написах за своите пациентки и за художествени изпълнения, носи името „Тюленова кожа, душевна кожа“. В приказката се разказва за мястото, от което всъщност произхождаме, за това от какво сме създадени и че редовно трябва да използваме своите инстинкти, за да открием обратния път за родния дом^[1].

[1] Основната тема на приказката — откриването на обич и дом, както и срещата с природата на смъртта, е разпространена по целия свят. (В студените страни също масово се среща мотивът за замръзването на думите във въздуха, след което цели изречения трябва да се отчупват от устните на говорещия и да се топят на огъня, за да се разбере какво е казал.) — Б.а. ↑

ТЮЛЕНОВА КОЖА, ДУШЕВНА КОЖА

Имало някога едно дълго време, което сега си е отишло, но скоро пак ще дойде, време на бяло небе, бял сняг... когато всички точици в далечината са хора, кучета или мечки.

Тук не вирее нищо. Вият жестоки ветрове и хората носят шуби и мамлеки — ботуши. Тук думите замръзват във въздуха и цели изречения трябва да се отчупват от устните на говорещия, и да се топят на огъня, за да се разбере какво е казал. Тук хората живеят в буйната бяла коса на старата Аннулук, старата баба, старата магьосница, която е самата Земя. И в тази земя живял един мъж... толкова самотен, че през годините сълзите издълбали дълбоки бразди в скулите му.

Той опитвал да се усмихва и да е щастлив. Ходел на лов. Поставял капани и спял добре. Ала копнеел за човешко присъствие. Понякога, когато излизал в плитчините с каяка си и се приближавал тюлен, мъжът си спомнял старите разкази, че някога тюлените били хора и единственото, останало им от онова време, били техните очи, способни да изразяват мъдрост и любов. И понякога самотата го изпълвала с толкова силна мъка, че по покритото му с дълбоки бръчки лице потичали сълзи.

Една вечер ловувал до късно, но не хванал нищо. Когато Луната изгряла в небето и плаващите ледени блокове заблещукали, той спрял до голяма петниста скала в морето и внезапно му се сторило, че забелязва грациозно движение.

Мъжът бавно загребал с веслото и видял на върха на огромната скала няколко жени, които танцували голи, както майка ги е родила. Е, той бил самотен и нямал приятели, затова останал да ги погледа. Жените били като създания от лунно мляко и по кожата им искрели сребристи петънца като по тялото на съомга напролет, и краката и ръцете им били дълги и изящни.

Били толкова красиви, че мъжът смаяно седял в лодката си, докато вълните го приближавали към скалата. Прелестните жени се смеели... Поне му се струвало. А може би се смеела водата, която се

плискала в камъните? Той бил объркан, поразен. Ала самотата, която преди тежала на гърдите му като мокра кожа, сега била изчезнала и почти без да се замисля, той скочил на скалата и откраднал една от тюленовите кожи, които лежали там. Скрил се зад една издана и напъхал кожата под своя *кутнзук* — шубата си.

Скоро една от жените извикала с най-прекрасния глас, който бил чувал... Като китовете, пеещи призори... Или не, може би като новородените вълчета, търкалящи се напролет... Или не, е, не, нещо по-приятно, ала това нямало значение, защото... какво правели сега жените?

Те обличали тюленовите си кожи и една по една се хвърляли в морето, като викали и весело се плискали. Освен една. Най-високата от тях навсякъде търсела тюленовата си кожа, но не могла да я намери. Мъжът се надигнал иззад скалата и смутено я помолил:

— Стани... моя... жена. Аз... съм... много... самотен.

— О, не мога да ти стана жена — отвърнала девойката — защото съм от другите, от онези, които живеят *темекванек* — под морето.

— Стани... моя... жена — повторил той. — След няколко лета ще ти върна кожата и тогава ще решиш дали да останеш, или да си тръгнеш.

— Ще дойда с теб — неохотно отстъпила накрая девойката. — И след седем лета ще реша.

След време им се родило дете, което нарекли Оорук. И детето било пъргаво, макар и пълничко. През зимата майка му му разказвала приказки за съществата, които живеели под морето, докато баща му режел мече или вълче месо. Когато слагала Оорук да си легне, майка му му показвала през дупката за дима на тавана облаците, но вместо да ги оприличава с гарвани, мечки и вълци, тя му разказвала за моржове, китове, тюлени и съомга, защото това били животните, които познавала.

Ала времето летяло и плътта ѝ започнала да вехне. Отначало се белела, после се напукала. Кожата на клепачите и косата ѝ опаднали. Станала *налуак* — съвсем бледа. Тялото ѝ се стопявало. Зрението ѝ ден след ден все повече отслабвало и трябвало да протяга ръка напред, за да опипва пътя си.

Една нощ Оорук се събудил от силен вик и седнал на кожата. Баща му ревял като мечка и се карал на майка му. Тя плачела с глас

като сребърен пръстен, звънтящ върху камък.

— Преди седем дълги години ти скри тюленовата ми кожа. Сега идва осмата зима. Искам да ми върнеш онова, от което съм създадена.

— Ако ти я дам, жено, ти ще ме напуснеш — отвърнал мъжът.

— Не знам какво ще направя. Знам само, че трябва да получа онова, което е мое.

— И ще ме оставиш без жена, а момчето — без майка. Ти си лоша.

С тези думи мъжът гневно отметнал кожата на вратата и изчезнал в нощта.

Момчето много обичало майка си. То се страхувало, че ще я загуби и заплакало. Накрая заспало... само за да се събуди отново от воя на вятъра. Странен вятър... който сякаш го зовял: „Оорук, Ооорууук...”

Детето изпъзляло от леглото толкова припряно, че облякло шубата си наопаки и муклуките си само до половината. После се втурнало в звездната нощ.

— Ооооооруууук...

Момчето дотичало до скалата, която се извисявала над морето и там, далеч във ветровитото море, плувал огромен сребърен тюлен... главата му била гигантска, мустаците му висели до гърдите, очите му били тъмножълти.

— Ооооооруууук...

Оорук се спуснал по скалата и в подножието ѝ се спънал в камък — не, всъщност вързоп — който се изгърколил от една вдлъбнатина. Косата на Оорук брулела лицето му като хиляди ледени юзди.

— Ооооооруууук...

Детето разгърнало вързоп. Това била тюленовата кожа на майка му. Оорук я притиснал към лицето си и вдишал мириса на майка си. И тогава нейната душа го блъснала като внезапен летен вятър.

— Ох! — извикал от болка и радост той, отново вдигнал кожата към лицето си и душата пак минала през неговата. — Ооох — изпъшкал Оорук, защото го изпълнила безкрайната обич на майка му.

И старият сребърен тюлен в далечината... бавно потънал под водата.

Момчето се изкатерило по скалата и се затичало към къщи. Тюленовата кожа полетяла след него. Майка му прегърнала Оорук и

кожата и затворила очи от благодарност, че и двамата са невредими.

После облякла тюленовата си кожа.

— О, мамо, не! — заплакало момчето.

Тя грабнала Оорук под мишница и се втурнала към ревящото море.

— О, мамо! Не! Не ме изоставяй! — ридаело то.

Жената искала да остане при детето си, искала, ала нещо я зовяло, нещо по-древно от нея, по-древно от него, по-древно от времето.

— О, мамо, не, не, не... — плачел Оорук. Тя го погледнала и очите ѝ излъчвали огромна обич. Хванала лицето му в шепи и вдъхнала сладкия си дъх в дробовете му, веднъж, дважд, трижд. После, носейки го под мишница като скъпоценен товар, се хвърлила в морето и заплувала надълбоко. И двамата дишали под водата с лекота.

Дълго плували, докато стигнали до подводната пещера на тюлените. Там имало всевъзможни създания, които ядели и пеели, танцували и приказвали. Там бил и големият сребърен тюлен, който повикал Оорук от нощното море. Той прегърнал детето и го нарекъл свой внук.

— Как беше там горе, дъще? — попитал дъщеря си старият сребърен тюлен.

Тя извърнала очи и отвърнала:

— Нараних един човек... човека, който даде всичко от себе си, за да ме има. Ала не мога да се върна при него, защото ще съм негова пленница.

— Ами момчето? — попитал баща ѝ. — Моят внук? — Казал го толкова гордо, че гласът му прокълхнал.

— Той трябва да се върне, татко. Не може да остане. Още не му е дошло времето да е тук с нас. — И жената заплакала.

Изтекли няколко дни и нощи, по-точно седем, през които косата и очите на тюленовата жена възвърнали блясъка си. Тя пак придобила прелестния си тъмен цвят, зрението ѝ се възстановило, тялото ѝ се закръглило. Ала дошло време момчето да се върне на сушата. Тази нощ старият тюлен и красивата му дъщеря заплували от двете страни на детето към горния свят. Те нежно избутали Оорук на каменистия бряг под лунната светлина.

— Аз винаги съм с теб — уверила го майка му. — Само докосни онова, което съм докосвала, моите пръчки за огън, моя улу — ножа ми, моите каменни фигурки на видри и тюлени, и аз ще вдъхна в дробовете ти вятър, за да пееш своите песни.

Старият сребърен тюлен и дъщеря му много пъти целунали момчето. Накрая се откъснали от него, отплували в морето, хвърлили последен поглед към Оорук и изчезнали под водата. И момчето, на което още не му било дошло времето, останало.

След години Оорук пораснал и станал могъщ барабанчик, певец и разказвач на истории. Говорело се, че е така, защото като дете великите тюленови духове го отнесли в морето. Можете да го видите и днес в сивите мъгли на утринта — завързал каяка си, коленичил на една скала, той сякаш говори на един женски тюлен, който често идва край брега. Въпреки че мнозина са се опитвали да хванат този тюлен, никой не е успявал. Наричат го *Танкигкак* — Свещената, и казват, че макар да е тюлен, очите му гледали като на човек, мъдро и нежно.

ЗАГУБАТА НА УСЕТ ЗА ДУШАТА КАТО ИНИЦИАЦИЯ

Тюленът е един от най-прекрасните символи на дивата душа. Също като инстинктивната природа на жените, тюлените са особени създания, еволюирали и адаптирали се през времето. Също като тюленовата жена, истинските тюлени излизат на сушата само за да раждат и кърмят. В продължение на около два месеца майката тюлен всеотдайно се грижи за малките и ги храни единствено от запасите на тялото си. За това време петнайсеткилограмовото тюленче учетворява теглото си. После майката отплува в морето и жизнеспособното малко започва самостоятелен живот.

Различни етнически групи по целия свят — включително в полярните райони и Западна Африка — вярват, че хората наистина се одухотворяват едва когато душата роди и откърми духа. После душата се оттегля в далечен дом и духът започва самостоятелния си живот на света^[1].

Символът на тюлена като образ на душата е още по-силен, защото в тюлените има някаква „кротост“, достъпност, добре известна на онези, които живеят в близост с тях. Тези животни приличат на кучета, притежават почти естествена нежност. От тях се излъчва чистота. Ала те също светкавично реагират, отстъпват или нападат, ако ги заплашат. С душата е същото. Тя е близо до нас. Грижи се за духа. И не бяга, когато усети нещо ново, необичайно или трудно.

Но понякога, особено ако тюленът не е свикнал с хора и просто лежи в едно от онези блажени състояния, в които тюлените от време на време изпадат, той не реагира адекватно на човешкото поведение. Също като тюлена в приказката и като душите на младите и/или неопитни жени той не съзнава намеренията на другите и потенциалните опасности. И винаги тъкмо в този момент му откриват кожата.

От дългогодишния си опит с мотива за „плена“ и „кражбата на съкровище“ и от психоанализата на много мъже и жени съм стигнала до извода, че в индивидуализационния процес почти всеки човек преживява поне една значителна кражба. Някои я характеризират като

лишаване от „огромна възможност“ в живота. Други я определят като кражба на обич, на дух, отслабване на себеусещането. Трети я описват като намеса в нещо жизненоважно за тях: изкуство, любов, мечти, надежди, вяра в доброто, развитие, чест, стремежи.

Обикновено тази кражба сварва човек неподготвен. При жените причината за нея е същата като в приказката. Те я допускат от наивност, липса на проникателност за мотивите на другите, защото нямат опит с предвиждането на бъдещето, не обръщат внимание на податките в заобикалящата ги среда. И защото съдбата винаги вплита уроци в тъканта си.

Ограбените по този начин хора не са лоши. Не са и глупави. Но са изключително неопитни, намират се в състояние на нещо като психична дрямка. Не бива да свързваме този проблем единствено с младостта. Възрастта, етническата принадлежност и образованието просто нямат значение. Тази кражба обаче се превръща в тайнствена архетипна посветителска^[2] възможност за потърпевшия... с други думи за почти всеки човек.

Процесът на възвръщане на съкровището издига основите на четири жизненоважни структури в психето. Когато посрещаме тази дилема със смело изправена глава и се спускаме в *Rio Abajo Rio* — Реката под реката, ние утвърждаваме решимостта си осъзнато да се борим за съкровището. С времето става ясно какво е най-важно за нас. Изпълва ни потребност да имаме план за освобождение, психическо или физическо, и да действаме на базата на новопридобитата мъдрост. Накрая, но не на последно място, това развива нашата медиална природа, онази дива и знаеща част от психето, която също може да пътува из света на душата и света на хората.

Архетипното ядро на приказката „Тюленова кожа, душевна кожа“ е изключително ценно, защото ни дава ясни и сбити насоки за точните стъпки, които трябва да направим, за да изпълним тези задачи. Особено опасно е жените да започват различните психологически посветителски процеси с посветители, които също не са завършили тези процеси. Те не разполагат с опитни наставници, не знаят как да продължат. Когато не са достатъчно посветени, посветителите пропускат важни аспекти от процеса, без да го съзнават, и понякога нанасят съществена вреда на посвещаваните, защото имат фрагментарна, а често и погрешна представа за инициацията^[3].

Другата крайност е жената, която е била подложена на кражба и се стреми към придобиване на познание за тази ситуация, но няма достатъчно напътствия и не знае, че трябва още да се упражнява и затова постоянно повтаря първия етап, този на самата кражба. Независимо от конкретните обстоятелства, тя се е оплела в юздите. Липсват ѝ насоки. Вместо да открие изискванията за здравата дива душа, тя става жертва на недовършена инициация.

Тъй като матрилинейните посветителски връзки (по-възрастните жени учат по-младите на определени психични факти и процедури на дивата женственост) често са фрагментирани и прекъснати, уроците на приказките са истинска благодат. Онова, което извличаме от тези дълбоки матрици, отеква във вродените модели на най-цялостните женски психологически процеси. В този смисъл приказките и митовете са посветители — те са мъдреците, които учат следващите поколения.

Ето защо „Тюленова кожа, душевна кожа“ е най-полезна за неокончателно посветените или полупосветените жени. Научавайки всички стъпки, необходими за пълното циклично завръщане у дома, вие можете успешно да довършите дори погрешно започнатата инициация. А сега да видим накъде ни насочва да продължим приказката.

[1] В различни етнически групи също се вярва, че душата не се превъплъщава или не ражда духа, ако не е сигурно, че тялото, в което ще влезе, наистина благоденства. Ето защо в нашите по-древни традиции детето се кръщава едва на седмия ден, след два лунни цикъла или още по-късно — това гарантира, че плътта е достатъчно силна, за да може душата да се въплъти в нея и да роди духа. Нещо повече, мнозина подкрепят разумната идея, че детето не бива да се бие, защото това извлича духа от тялото му и връщането му е изключително продължителен и труден процес. — Б.а. ↑

[2] Инициационният процес — думата „инициация“ идва от латинската дума „initio“ — „посвещавам“, „започвам“, „въвеждам“. Посвещаваната започва нов живот. Посветителката се ангажира с дълбоката работа по възвръщането на спомена за пътя, показва начините за това и напътства посвещаваната, за да може тя да се справи с предизвикателствата и да придобие сила. — Б.а. ↑

[3] При неправилните инициации посветителката понякога търси само слабостите на посвещаваната и забравя или пропуска останалите седемдесет процента от процеса — подсилването на дарбите. Често посветителката измисля пречки и опасности и се отдръпва, без да оказва подкрепа. Това е фрагментиран мъжки стил на инициация, според който срамът и унижението правят човек по-силен. От гледна точка на душата жестоката или нечовечна инициация никога не подсилва сестринството или близостта.

Липсата на компетентни посветителки или средата на посветителки, които поддържат този вид посвещаване, кара жената да прави опити за самопосвещаване. Ако успее да изпълни дори само три четвърти от задачата, тя заслужава възхищение, защото трябва внимателно да се вслушва в дивото психе, за да разбира какви са следващите стъпки и да ги предприема, без да е сигурна, че се прави така. — Б.а. ↑

ДА ИЗГУБИШ КОЖАТА СИ

Развитието на познанието в „Синята брада“, „Марулка“, „Акушерката на дявола“ и други приказки започва със страдание. Отначало героите са неосъзнати, после по един или друг начин ги измамват и накрая отново възвръщат силите си. Темата за съдбоносната примамка, която подлага на изпитание осъзнатостта и накрая води до мъдрост, е вечна за приказките с главни герои жени. Тези приказки носят ясни напътствия какво да правим, когато попаднем в плен, и как да се избавим, като запазим способността си да *pasar atravez del basque como una loba* — да се промъкваме през гората като вълчица, *con un ojo agudo* — с остро око.

„Тюленова кожа, душевна кожа“ съдържа обратния мотив. Понякога наричаме такива приказки „обърнати наопаки“. В много истории човек е омагьосан и превърнат в животно. Но тук имаме обратното: животно, принудено да води човешки живот. Приказката носи прозрение за структурата на женското психе. Също като дивата природа, тюленовата девойка е мистично съчетание, животно, способно да живее като човек.

Кожата в приказката е символ на нормалното състояние, присъщо на дивата женска природа. Макар че понякога жените губят връзка с това състояние, прекараното в него време ги поддържа, докато са в реалния свят. Периодичното завръщане към дивото състояние попълва психичните резерви на жените за техните проекти, семейства, връзки и творчески живот в горния свят.

Всяка жена, която прекалено дълго остава далеч от душевния си дом, постепенно се изчерпва. Така и трябва. Тогава тя отново започва да търси кожата си, за да възстанови себеусещането си, за да възвърне вътрешното си зрение и океанското си познание. Този велик цикъл на безкрайно заминаване и завръщане отразява инстинктивната женска природа и е присъщ на всички жени през целия им живот — през детството, юношеството и младостта им, като любовници, майки, творци и мъдри старици. Тези фази не са задължително хронологически, защото жените на средна възраст често са

новородени, стариците са велики любовници, а момиченцата знаят много за вещерското омагьосване.

Ние постоянно губим чувството си за цялост в своите кожи по вече посочените начини, както и чрез продължителен външен натиск. Онези, които прекалено се трудят, без да си дават почивка, също са изложени на риск. Душевната кожа изчезва, когато не съзнаваме какво всъщност правим и особено какво ни струва това.

Ние губим душевната си кожа, като прекалено се подчиняваме на егото, като се стремим към прекален перфекционизъм^[1], като напразно се превръщаме в мъченици, като се поддаваме на слепи амбиции, като сме разочаровани — от себе си, от семейството си, от обществото, културата и света — и не правим нищо, за да променим положението, като се преструваме, че сме безкраен източник на подкрепа за други или като не полагаме никакви усилия да помогнем на самите себе си. О, начините да изгубим душевната си кожа са толкова, колкото са жените по света.

А единственият начин да не я изгубим, е да запазим кристалночиста осъзнатостта за нейната стойност и употреба. Ала тъй като никой не може вечно да поддържа такава осъзнатост, никой не е способен във всеки момент да пази душевната си кожа. Но можем да сведем кражбите ѝ до минимум. Можем да развием онова *ojo agudo* — острото око, което следи заобикалящите ни условия и охранява нашата психична територия. Приказката „Тюленова кожа, душевна кожа“ обаче се отнася за случай на „тежка кражба“, така да се каже. Тази кражба може да се избегне в бъдеще, ако обръщаме внимание на своите цикли и на зова да се завърнем у дома.

Всяко същество на земята се завръща у дома. Каква ирония, че ние хората сме създали резервати за ибиси, пеликани, чапли, вълци, жерави, елени, мишки, лосове и мечки, но не и за самите себе си на местата, където живеем ден след ден. Ние разбираме, че загубата на естествена среда е катастрофална за свободното създание. Трескаво протестираме срещу „изяждането“ на териториите на животните от настъпващите градове, вили, магистрали, като че ли не сме подложени на същото. Ние знаем, че за да продължат да живеят, живите същества трябва поне от време на време да имат роден дом, място, където да се чувстват свободни и в безопасност.

По традиция ние компенсираме загубата на по-спокойна естествена среда, като ходим на почивка, която би трябвало да ни доставя удоволствие, ала често ни носи всичко друго, но не и това. Можем да компенсираме напрежението в работата, като ограничим нещата, стягащи мускулите ни в болезнени спазми. И всичко това е чудесно, но за душата/същността/психето не е същото като завръщането у дома. Спокойствието не е равносилно на усамотяването.

Можем да ограничим тази загуба на душа, като се държим плътно до кожата. Например кражбата на душевна кожа може да се дължи на неподходящи, дори опасни връзки. Нужни са воля и сила, за да ги превъзмогнете, но това е напълно постижимо, особено ако човек се събуди за гласа, идващ от дома, зовящ го да се завърне към същността си, където непосредствената мъдрост е непокътната и достижима.

Оттам жената с ясен поглед може да реши какво трябва и какво иска да направи.

Много по-тежък случай на кражба на душевна кожа е лишаването на жените от техните средства и време. Светът копнее за утеха, копнее за женските хълбоци и гърди. Той ни вика, маха ни с хиляди ръце, дърпа ни и ни тегли, моли за нашето внимание. Понякога ни се струва, че накъдето и да се обърнем, винаги някой се нуждае от нас. Някои хора, проблеми и неща са привлекателни и очарователни, други — настойчиви и гневни, трети — толкова безпомощни, че въпреки волята ни, нашето съчувствие прелива, млякото потича по корема ни. Ала ако въпросът не е на живот и смърт, не бързайте, първо си сложете „пиринченото бюстие“^[2] и се насочете към дома.

Кожата може да се изгуби както чрез опустошителна и неподходяща, така и чрез дълбока и прекрасна любов. Важна е цената, която трябва да платим, и това е нашето време, енергия, наблюдателност, внимание, напътствие, обучение. Тези действия на психето са като тегления от психична банкова сметка. Въпросът не е в самите енергийни тегления, защото те са важна част от взимането и даването в живота. Ала *прекаляването* в тази насока води до загуба на кожата, до притъпяване на един от най-острите инстинкти. Липсата на нови влогове от енергия, познание, признание, идеи и вълнение кара жената да чувства, че психически умира.

Когато изгубва своята кожа, младата тюленова жена в приказката танцува и не обръща внимание на онова, което става около нея. Когато сме свързани с дивата си природа, всички ние горим в този буен огън. Той е един от признаците, че сме близо до Дивата жена. Всяка жена се появява на света в това състояние. Всяка жена се ражда с непокътната кожа.

И все пак, поне докато постигнем по-голяма осъзнатост, всички ние преминаваме през този индивидуализационен етап. Всички ние се качваме на скалата, танцуваме и не обръщаме внимание. И тъкмо тогава се проявява най-деликатният аспект на психето. Някъде по пътя внезапно откриваме, че го няма онова, което ни принадлежи или на което принадлежим ние. Тогава усещането ни за душата тайнствено изчезва. И ние започваме да се скитаме полузашеметени. В това състояние не е хубаво да взимаме решения, ала ние го правим.

Грешният избор има различни измерения. Една жена се омъжва прекалено рано. Друга прекалено рано забременява. Трета попада на лош партньор. Четвърта се отказва от изкуството си в замяна на материални придобивки. Пета се съблазнява от някаква илюзия, шеста от това да е „добра“ и да няма достатъчно душа, седма от прекалена въздушност и липса на земност. В случаите, когато жената губи наполовина своята кожа, причината не е толкова в погрешен избор, колкото в прекалено дългото откъсване от душевния дом. Тогава тя не е полезна за никого, най-малко за себе си. Има стотици начини да изгубиш душевната си кожа.

Ако се замислим за символа на животинската кожа, ние откриваме, че при всички живи същества, включително хората, пилоерекцията — настръхването на космите, е реакция на нещо видяно или усетено. Настръхването предизвиква тръпки и събужда подозрителност, предпазливост и други защитни мерки. Инуитите казват, че кожата и перата притежават способността да виждат какво става в далечината и затова *ангакок* — шаманът, носи много кожи, много пера — за да има стотици очи да прониква в същността на загадките. Тюленовата кожа е символ на душата, която не само съхранява топлината, но и чрез своето зрение осигурява предупредителна система.

В ловните култури кожата е най-важно условие за оцеляването и в този смисъл е равностойна на храната. Тя се използва за шиене на

обувки и шуби. Кожата пази малките деца сухи, топли уязвимия човешки корем, гръб, крака, ръце и глава. Да изгубиш кожата, означава да изгубиш топлината си, предупредителната си система, инстинктивното си зрение. От психологическа гледна точка липсата на кожа кара жената да се стреми към онова, което си мисли, че трябва да прави, вместо към онова, за което всъщност копнее, кара я да следва онзи или онова, което ѝ се струва най-силно — независимо дали е добре за нея.

Сами виждате, че в света, който цени амбициозните жени, кражбата на душевна кожа е изключително лесна — до такава степен, че започва на възраст между седем и осемнайсет години. Дотогава повечето млади жени са започнали да танцуват на морската скала. Дотогава повечето са се пресегнали за душевната си кожа, ала не са я открили там, където са я оставили. И макар че това отначало като че ли води до развитие на медиална структура в психето на жената — с други думи, до способност да се учи да живее и в света на духа, и в света на външната действителност — много често такова развитие не се наблюдава и жената се скита в живота без кожа.

Въпреки че може да сме се опитали да предотвратим нови кражби, като се зашиваме в своите душевни кожи, съвсем малко жени достигат пълнолетие с почти непокътната кожа. Ние я оставяме настрана, докато танцуваме. Оpozнаваме света, но губим кожата си. Откриваме, че без кожа бавно започваме да вехнем. Тъй като повечето жени са възпитани стоически да понасят тези неща, както и техните майки преди тях, никой не забелязва това повяхване, докато един ден...

Когато сме млади и душевният ни живот се сблъска с желанията и изискванията на културата и света, ние наистина се чувстваме откъснати далеч от дома. Като възрастни обаче продължаваме още повече да се отдалечаваме в резултат на собствените си решения за това кой, какво, къде и колко. Ако в детството не са ни научили да се завръщаме в душевния си дом, ние безкрайно повтаряме цикъла на „кражба и безцелно скитане“. Ала дори когато от курса ви е отклонил собственият ви погрешен избор, не губете вяра, защото в душата има самонасочващо се устройство. Винаги можете да откриете обратния път.

[1] Има негативен и позитивен перфекционизъм. Негативният често се върти около страха от неадекватност. Позитивният води до градивно усъвършенстване. Той кара психето да се учи да прави нещата по-добре и предприема определени последователни действия, за да разбира сънищата. — Б.а. ↑

[2] „Да си сложиш пиринчено бюстие“ е израз на Янси Елис Стокуел, изключителна психотерапевтка и разказвачка. — Б.а. ↑

САМОТНИЯТ МЪЖ

В друга приказка, която по същността си много напомня на „Тюленова кожа, душевна кожа“, човешка жена принуждава кит — мъж да се съвкупи с нея, като открадва перката му. В едни приказки детето е момиче, в други — момче. Понякога старият тюлен в морето е женски. Тъй като в приказките често се наблюдава замяна на пола, той е далеч по-маловажен от обсъждания процес.

В този дух нека приемем, че самотният мъж, който открадва тюленовата кожа, представлява егото на женското психе. Здравето на егото често се определя от това дали човек е способен да определя границите си във външния свят, колко здраво е оформил идентичността си, дали може да разграничава минало, настояще и бъдеще и до каква степен възприятията му съвпадат с външната действителност. Егото и душата постоянно си съперничат за власт над жизнената сила. В началото на живота често води егото, с неговата вечна жажда — то винаги вирва глава, когато усети примамлив аромат. През този период егото е изключително силно и праща душата да чисти задния двор.

Но по някое време, на двайсет, трийсет или най-често на четирийсетина години — макар че някои жени не са готови чак до петдесет-шейсет и дори седемдесет-осемдесет години — ние най-после оставяме душата да вземе връх. Егото получава друга задача в психето, а именно да се подчинява на волята на душата.

Още от раждането си ние изпитваме диво желание животът ни да се определя от нашата душа, защото егото не е много проникателно. Представете си го завързано на сравнително къса каишка — тя не му позволява да навлиза надълбоко в загадките на живота и духа. Обикновено егото е страхливо. То има лошия навик да свежда всичко непонятно до „нищо друго, освен...“. То изисква видими факти. Доказателствата с емоционален или мистичен характер не са му по вкуса. Ето защо егото е самотно. По този начин то е ограничено в своите структури и не може напълно да участва в по-тайнствените процеси на душата и психето. И все пак самотният мъж копнее за

душа, смътно разпознава душевните и дивите неща, когато са близо до него.

Някои използват думите „душа“ и „дух“ като синоними. Но в приказките душата винаги е творец и предшественик на духа. В тайната херменевтика духът се ражда от душата. Духът се въплъщава в материя, за да събере информация за света и да я отнесе на душата. Когато е непокътната, връзката между душата и духа е свършено симетрична — те взаимно се обогатяват. Душата и духът образуват екосистема, също като в езеро, в което създанията на дъното хранят онези на повърхността и онези на повърхността хранят другите на дъното.

В психологията на Юнг егото често се описва като островче на съзнание, което плува в подсъзнателното море. Във фолклора обаче егото се обрисова като създание с ненаситен апетит, често символизирано от не особено умен човек или животно, заобиколено от загадъчни за него сили, над които то се опитва да надделее. Понякога егото успява да се наложи по най-жесток и опустошителен начин, но накрая често губи битката.

В началото на човешкия живот егото проявява любопитство към душевния свят, но по-често е заето със задоволяването на собствената си лакомия. То се ражда в нас като потенциал и се оформя, развива и изпълва с идеи, ценности и задължения от заобикалящия ни свят: нашите родители и учители, нашата култура. Така и трябва, защото то се превръща в наш придружител, наша броня и наш разузнавач във външния свят. Ако дивата природа обаче не получи възможност да проникне нагоре през егото и да му даде цвят, сила и инстинктивна способност за реакция, макар че културата може да одобри оформеното в това его, душата не може и няма да одобри такава незавършеност на *своята* работа.

Самотният мъж в приказката се опитва да участва в живота на душата. Но също като егото, той не е създаден за тази цел и се мъчи да плени душата, вместо да създаде връзка с нея. Защо егото открадва тюленовата кожа? Подобно на всички други самотни или гладни същества, то обича светлината. Егото вижда светлината, вижда възможността да е близо до душата, промъква се и открадва една от най-важните ѝ маски. Егото не може да постъпи по друг начин. То е такова, каквото е — светлината го привлича. Въпреки че не може да

живее под вода, егото копнее за връзка с душата. Егото е грубо в сравнение с нея. Поведението му обикновено не е чувствително. Но то изпитва едва доловим и смътно осъзнат копнеж към прекрасната светлина. И това в известен смисъл и за известно време го успокоява.

И така, от глад за душа, нашето собствено егото открадва кожата. „Остани при мен — шепне то. — Аз ще те направя щастлива, като те изолирам от своята душа и от циклите ти на завръщане в душевния ти дом. Ще те направя много, много щастлива. Моля те, моля те, остани.“ И както е редно в началото на женската индивидуализация, душата е принудена да приеме връзката с егото. Земната функция на душевното покорство цели да опознаем света, начините да получаваме различни неща, да работим, да различаваме доброто от не толкова доброто, да си тръгваме, да оставаме, да живеем с други хора, да изучаваме механиката и машинациите на културата, да се грижим за деца... изобщо всичко във външния живот.

Първоначалното предназначение на изграждането на такава важна структура в женското психе, брака на тюленовата жена със самотния мъж, брак, в който тя определено е покорна, е да се създадат временни условия за раждането на дете дух, което може да посредничи между земния и дивия свят. След като се роди и развие, след като бъде посветено, това символично дете се прехвърля във външния свят и връзката с душата е възстановена. Въпреки че самотният мъж, егото, не може вечно да господства — защото някой ден то трябва да се подчини на душата и да ѝ служи през остатъка от женския живот — като живее с тюленовата жена/женската душа, то е докоснато от величието и едновременно е обогатено и смирено.

ДЕТЕТО ДУХ

Както виждаме, от съюза на противоположностите, на егото и душата, се ражда нещо безкрайно ценно — детето дух. Вярно е, че дори когато егото грубо се намесва в по-фините аспекти на психето и душата, резултатът е взаимно обогатяване. Макар и парадоксално, като открадва защитата на душата и нейната способност да изчезва в морето, егото участва в създаването на дете, което ще получи двойно наследство, свят и душа, и ще може да пренася послания и дарове между двете.

В някои от най-хубавите приказки като келтската „Красавицата и Звярът“, мексиканската „*Bruja Milagra*“^[1] и японската „*Цукина Вагума*: мечокът“ възстановяването на психичния ред започва с нахранването или грижите за самотна и/или ранена жена, мъж, звяр. Едно от чудесата на психето е, че такова дете, което притежава способността да пътува в два различни свята, е родено от жена без кожа, „омъжена“ за нещо в самата нея или във външния свят, нещо самотно и недоразвито. Когато сме в такова състояние, с нас става нещо, което създава този нов живот, пламъче, растящо при несъвършени, тежки и дори нечовешки условия.

Това дете дух е *la niña milagrosa* — дете чудо, притежаващо способността да чуе зова, да чуе далечния глас, който казва, че е време да се завърне към себе си. Детето е част от нашата медиална природа, която ни тласка, защото може да чуе зова. Именно детето, което се събужда, скача от леглото и излиза във ветровитата нощ, за да отиде при дивото море, ни кара да заявяваме „Бог ми е свидетел, че ще продължа така“, „Ще издържа“, „Няма да се предам“ или „Ще намеря начин да продължа“.

Именно детето връща на майка си тюленовата кожа, душевната кожа. Именно детето ѝ позволява да се завърне у дома. Това дете е духовна сила, която ни кара да продължаваме важната си работа, да променяме живота си, да усъвършенстваме обществото, да помагаме за запазване на световното равновесие... единствено като се завръщаме у дома. Ако някой иска да участва в тези неща, трябва да се осъществи

трудният брак между душата и егото, трябва да се роди детето дух. Възстановяването и завръщането са целите на свършенството.

Независимо от обстоятелствата, в които е поставена жената, детето дух, старият тюлен, който зове дъщеря си у дома, и откритото море винаги са близо. Винаги.

От 1971 година преподавам писане като медитативна практика в различни затвори и поправителни заведения в страната и виждам безброй жени в различни етапи на тюленова женственост. Много от тях и образно, и буквално са попаднали в „плен“ заради наивни решения. Каквито и да са причините за осъждането им, въпреки условията, всяка жена по свой собствен начин очевидно е в процес на възстановяване на детето дух. Тя грижливо и мъчително го извайва от собствената си плът, от собствените си кости. И в същото време търси своята тюленова кожа, припомня си пътя към душевния дом.

Веднъж посетих федерален женски затвор с група изпълнителки и лечителки^[2]. Една музикантка от трупата ни, млада чернокожа цигуларка на име Индия Кук, свири пред затворничките. Бяхме на открито във външния двор. Беше много студено и вятърът също *свиреше* над сцената. Индия теглеше лъка по струните на електрическата си цигулка и изпълняваше пронизваща гърдите музика. Цигулката ѝ наистина плачеше. Една едра индианка от племето лакота грубо ме бутна по ръката и дрезгаво прошепна: „Тоя звук... тая цигулка отключва някакво място в мен. Мислех, че съм заключена завинаги“. Широкото ѝ лице изглеждаше едновременно озадачено и блажено. Сърцето ми щеше да се пръсне, но усещането беше приятно, защото виждах, че *каквото* и да се е случило с нея, тя все още чува зова на морето, зова на дома.

Тюленова жена разказва на сина си приказки за живота на морското дъно. Тя го учи чрез разказите си, оформя детето, родено от съюза ѝ с егото. Показва му какви са „другите“. Душата подготвя това диво дете на психето за нещо изключително важно.

[1] Чудната вещица (исп.) — Б.пр. ↑

[2] Инициативата беше финансирана от Женския съюз и много даровити лечителки, сред които лекарката на затвора д-р Трейси Томпсън и енергичната лечителка и разказвачка Кати Парк. — Б.а. ↑

ПОВЯХВАНЕ И ОСАКАТЯВАНЕ

Повечето женски депресии и психични смущения се дължат на силно ограничен душевен живот, лишен от новаторство, импулсивност и творчество. Жените получават от творческата сила силен импулс за действие. Не можем да пренебрегваме факта, че културното ограничаване на естествените диви инстинкти ограбва дарбите на жената.

В състояние сме да се избавим от това положение, ако от някакъв душевен извор в живота ни извира подземна река. Но ако се предаде, „изгубената далеч от дома“ жена първо ще се превърне в мъгла, после в пара и накрая във валмо дим от предишната си дива същност.

Кражбата на естествената кожа на жената и нейното повяхване ми напомня за една стара история, която се разказваше в нашето семейство. Покойният ми чичо Вилмос веднъж я разказа, за да успокои и поучи възрастен роднина, който се беше държал прекалено сурово с едно дете. Чичо Вилмос се отнасяше към хората и животните с безкрайно търпение и нежност. Той беше роден разказвач в традицията на *mesemondok* и имаше опит в използването на приказките като лекарство.

При шивача Сабо дошъл един човек, за да си купи костюм. Докато стоял пред огледалото, той видял, че долният ръб на жилетката е малко крив.

— О — казал шивачът — не се безпокой за това. Просто дръж по-късия край с лявата си ръка и никой няма да забележи разликата.

После клиентът открил, че реверът на сако не прилепва плътно към гърдите.

— А, това ли? — рекъл Сабо. — Нищо работа. Просто си завърти главата и леко натисни ревера с брадичка.

Клиентът се подчинил, но видял, че вътрешният шев на панталона е къс и малко го стяга на чатала.

— А, не се тревожи за това — успокоил го шивачът. — Просто опъни шева с дясната си ръка и всичко ще е наред. — Клиентът се съгласил и купил костюма.

На другия ден той облякъл новия костюм. Докато минавал през парка, като притискал ревера с брадичка, с една ръка дърпал жилетката надолу и с другата стискал чатала си, двама старци, които играели шах, вдигнали глави и го погледнали.

— Боже мой! — възкликнал първият старец. — Я виж този нещастен сакат човек!

Другият се замислил за миг, после измърморил:

— Да, лошо е да си сакат, но знаеш ли, чудя се... откъде си е купил толкова хубав костюм?

Отговорът на втория старец е обичайна културна реакция към жена, развила безукорна персона, но осакатяла в процеса на нейното поддържане. Е, да, тя е саката, но вижте каква хубава рокля има, колко е добра, колко прилично се държи. Когато повехнем, ние се опитваме упорито да куцукаме, преструваме се, че се справяме с всичко, че всичко е наред. Независимо дали липсва душевната кожа, или ни стяга културната кожа, ние осакатяваме, докато се преструваме, че не е така. И плащаме прекалено висока цена.

Когато жената започне да вехне, ѝ става все по-трудно да запазва връзката си с дивата природа. Идеите, творчеството, самият живот не могат да живеят без влага. Жените в това състояние често сънуват тъмния мъж — бандити и изнасилвани ги заплашват, пленяват ги, обират ги и т.н. Понякога тези травмиращи сънища са резултат от действително преживяване, но обикновено се появяват, когато жените повяхват, защото не се грижат за инстинктивната страна на живота си, крадат от самите себе си, отнемат си творческата функция и често не се опитват да си помогнат или полагат всички усилия да не обръщат внимание на зова на морето.

През дългогодишната си практика съм виждала много жени в такова състояние. Същите тези жени са ми разказвали сънищата си за ранени животни. През последните десет години броят на този тип сънища постоянно се увеличава. Не можем да не забележим връзката с опустошената дива природа и във, и извън хората.

В тези сънища животното — сърна, гущер, кон, елен, бик, кит и т.н. — е осакатено също като клиента в приказката за новия костюм,

също като тюленовата жена. Макар че сънищата за ранени животни говорят за състоянието на инстинктивното психе на жената и за нейната връзка с дивата природа, в същото време те отразяват дълбоки рани в колективното подсъзнание, свързани със загубата на инстинктивен живот. Ако поради някаква причина културата забранява пълноценния здрав живот, жената сънува ранени животни. Макар че психето полага всички усилия редовно да се пречиства и да възстановява силите си, всеки белег от камшик „там навън“ се записва в подсъзнателното „тук вътре“, така че сънуващата носи и резултатите от загубата на личните си връзки с Дивата жена, и последствията от прекъсването на връзката на света с тази дълбока природа.

Ето защо понякога не повяхва само жената. Понякога се напукват и превръщат в прах важни аспекти от нейната микросреда — семейството или работното място например, което на свой ред ѝ оказва отрицателно въздействие. За да спомогне за коригиране на тези проблеми, тя трябва да се завърне към собствената си кожа, към инстинктивния си здрав разум. Трябва да се завърне у дома.

Както виждаме, трудно можем да осъзнаем в какво състояние сме попаднали, докато не станем като тюленовата жена, докато кожата ни не започне да се лющи, докато зрението ни не отслабне. Ала благодарение на огромната жизненост на психето, дълбоко в подсъзнанието ни живее старец, който изплува на повърхността на съзнанието ни и ни зове да се върнем към истинската си природа.

ЗОВЪТ НА СТАРЕЦА

Какъв е този вик от морето? Гласът, който зове детето и го кара да излезе в ледената нощ, е нещо като сън, който идва в съзнанието на спящия като безплътен глас и нищо повече. Това е един от възможно най-силните сънища. В моята културна традиция казаното от този глас в съня се смята за пряко послание от душата.

Казват, че сънищата с този безплътен глас се явяват по всяко време, но особено, когато душата е в беда. Женската душа проговаря. И казва на жената какво ѝ предстои.

Старият тюлен в приказката изплува от морето и отправя зов. Това е една от най-характерните особености на дивото психе. Ако ние не дойдем сами, ако не обръщаме внимание на своите сезони и времето за завръщане, Старият идва при нас и ни зове, докато нещо в нас реагира.

Слава богу, че го има този естествен сигнал за завръщане, който звучи толкова по-силно, колкото повече се нуждаем от душевния си дом. Той се задейства тогава, когато всичко става „прекалено“ — или в отрицателен, или в положителен смисъл. Време е да се завърнем у дома и когато има прекалено много позитивно стимулиране, и когато има безкрайна дисхармония. Може нещо да ни прави прекалено напрегнати. Може да сме изтощени от нещо. Може да сме прекалено обичани, недостатъчно обичани, прекалено да работим, недостатъчно да работим... Всичко това струва много. Пред лицето на „прекалено много“ ние постепенно пресъхваме, сърцата ни се уморяват, енергията ни се изчерпва, в нас все повече се надига тайнствен копнеж за... Почти никога не знаем как да го наречем. И тогава Стария ни призовава.

Интересно е, че в приказката онзи, който чува и реагира на зова от морето, е малкото дете дух. Именно то се втурва по ледените пукнатини и канари, сляпо следва зова и случайно се препъва в тюленовата кожа на майка си.

Неспокойният сън на детето точно изобразява безпокойството, което изпитва жената, копнееща да се завърне в своя психичен роден

дом. Тъй като психето е завършена система, всичките му елементи реагират на зова. Безпокойството на жената в такъв момент често се придружава от раздразнителност и чувство, че нищо не може да я успокои. Тя изпитва усещане за „изгубеност“, защото прекалено дълго е била далеч от дома. Тези чувства са съвсем естествени. Те са послание, което казва: „Ела си веднага“. Жената се чувства раздвоена, защото съзнателно или подсъзнателно чува, че нещо я зове, нещо, на което не може да откаже, без да се нарани.

Ако не се завърнем навреме, душата ще дойде да ни вземе, както виждаме в стихотворението, наречено „Жената, която живее под езерото“.

*„... Една нощ
на вратата се почуква.
В мъглата навън стои жена
с коса от листа и рокля от бурени,
и от нея се стича зелена езерна вода.
И казва:
«Аз съм ти
и идвам от много далеч.
Ела с мен, трябва да ти покажа нещо...»
Тя се обръща, наметката ѝ се разтваря,
изведнъж проблесва златна светлина...
навсякъде...“^[1]*

Старият тюлен изплува през нощта и детето се втурва към него. В тази и много други приказки главният герой открива удивителна истина или си връща безценно съкровище в нощния мрак. Този мотив е общовалиден. Няма нужда от светлина, защото чудото, съкровището ясно се вижда в тъмнината. Изразът „Тъмната нощ на душата“ почти се е превърнал в лозунг в някои сектори на културата. Възвръщането на божественото става в мрака на ада, Хадес или „там“. Завръщането на Христос е като сияние от здрача на ада. Азиатската слънчева богиня Аmaterасу избухва от мрака под планината. В своята водна форма шумерската богиня Инана „се възпламенява в бяло злато, докато лежи

в новоизорана бразда в черната земя“^[2]. В планините на Чиापас казват, че „жълтото слънце всеки ден трябва да прогаря дупка в най-черната *huipil* — блуза, за да се издигне в небето“^[3].

Тези образи на пътуване в мрака носят древно послание, което казва: „Не се бойте от незнанието“. Това е нормално за различни етапи и периоди от живота ни. Тази особеност на приказките и митовете ни окуражава да следваме зова дори когато нямаме представа къде да отидем, в каква посока или на какво разстояние. Също като детето в приказката, ние знаем само, че трябва да станем и да излезем. Може да се препъваме в мрака в опит да открием какво ни зове, но тъй като сме успели да се преборим със себе си и да се подчиним на зова на дивия, ние непременно стигаме до тюленовата кожа. Когато ни вдъхнат това душевно състояние, ние автоматично осъзнаваме от какво се нуждаем.

Много съвременни жени не се страхуват толкова от търсенето в мрака, колкото от хвърлянето във водата, от самото завръщане у дома. Макар че те обличат тюленовата кожа, нещо им пречи да захвърлят онова, с което са се занимавали, и просто да тръгнат.

[1] От стихотворението „Жената, която живее под езерото“, С. Р. Estès от *Rowing Songs for the Night Sea Journey*; Contemporary Chants, 1989. — Б.а. ↑

[2] От стихотворението „Ела и ме покрий с дивотата си“, пак там. — Б.а. ↑

[3] Превод на английски от стихотворението „La bolsita negra“, пак там. — Б.а. ↑

ПРЕКАЛЕНОТО ЗАБАВЯНЕ

Колкото по-дълго остава, толкова повече вехне тюленовата жена в приказката. Кожата ѝ изсъхва. Кожата е нашият най-важен сетивен орган — той ни казва кога ни е студено или топло, кога сме възбудени или уплашени. Когато жената е прекалено далеч от дома си, способността ѝ да осъзнава истинското си състояние започва да линее. Тъй като не знае какво е прекалено много и какво не е достатъчно, тя нарушава границите на възможностите си.

Косата на тюленовата жена оредява, тялото ѝ слабее, превръща се в анемична версия на предишната си същност. Когато прекалено се забавяме, ние губим идеите си, връзката ни с душата прекъсва, кръвта ни се разрежда, кръвообращението ни се забавя. Очите на тюленовата жена изгубват влагата си, тя ослепява. Когато сме закъснели да се завърнем у дома, нашите очи няма за какво да искрят, костите ни са крехки, нервите ни са опънати, губим представа какви сме и какво правим.

Сред гористите хълмове на Индиана и Мичиган живее поразителна група фермери, чиито предци са дошли от Кентъки и Тенеси. Макар че речта им е изпъстрена с диалектни изрази, те четат Библията и използват такива прекрасни дълги думи като „неправда“ и „благоуханен“^[1]. Освен това имат много описания, отнасящи се до изхабени и неосъзнати жени. Хората от далечната провинция не редят думите книжовно. Те ги насичат на късове, които наричат „изречения“. „Прекалено дълго е теглила ярема“, „изхабила си е задните крака“, „толкова е уморена, че не може да се върне в яркочервен обор“ и особено жестокото определение „от гърдите ѝ тече мъртво мляко“, което означава, че животът ѝ изтича заради неуспешен брак, работа или свръхусилие.

Когато прекалено дълго е била далеч от дома, жената все по-малко е в състояние да поддържа връзката си с живота. Вместо да тегли ярем, който сама е избрала, тя безпомощно виси на хамута. Зрението ѝ толкова е отслабнало от изтощение, че не вижда мястото, където ще намери помощ и утеха. Мъртвото мляко са идеи и задачи,

които нямат и не й носят живот. Тази жена е бледа от изнемога, горивото ѝ е на изчерпване. Това е състояние на *hambre del alma* — душевен глад. И тогава остава само едно убежище. Жената най-последно разбира, че *трябва* да се завърне у дома.

Обещанието в приказката е нарушено. Мъжът, който също е повехнал с всички онези дълги бразди от самота по лицето, е накарал жената да влезе в дома и сърцето му, като ѝ е обещал, че след определен период ще ѝ върне кожата и тя ще може да избира дали да остане при него, или да се завърне в морето.

Коя жена не се е сблъсквала с това нарушено обещание? „Ще си тръгна веднага щом свърша това. Веднага щом мога да се измъкна... Ще тръгна напролет. Ще тръгна, когато свърши лятото. Когато децата пак започнат училище... През късната есен, когато дърветата са толкова красиви... Е, никой не може да отиде никъде през зимата. Затова просто ще почакам до пролетта... Този път наистина.“

Завръщането у дома е особено важно, ако жената е била задържана от ежедневни проблеми и е останала повече от необходимото време. За какъв период става дума? Той варира при всеки човек, но е достатъчно да кажем, че жените знаят кога са останали прекалено дълго в света. Знаят кога са закъснели за дома. Телата им са тук, ала мислите им са много надалеч.

Те умират за нов живот. Задъхват се за морето. Живеят само до следващия месец, докато мине този семестър, нямат търпение зимата най-последно да свърши, за да се почувстват отново живи, едва изчакват тайнствено определената дата, когато ще са свободни да направят нещо чудесно. Струва им се, че ще умрат, ако не... Сами попълнете многотоцието. И във всичко това има скръб. Има мъка. Има пустота. Има копнеж. Има безкрайно вторачване през прозореца. И това не е временно състояние. То е трайно и все повече се изостря.

И все пак жените продължават да вършат ежедневните си задължения, изглеждат плахи, държат се виновно. „Да, да, да, знам — казват те. — Трябва, но, но, но...“ Именно това „но“ в изреченията им показва, че са останали прекалено дълго.

Ненапълно посветената жена в такова състояние грешно си мисли, че черпи повече духовна енергия, като остава. Други, както казват в Мексико, *dar a algo un tiron fuerte*, постоянно дърпат ръкава на

Девата, което означава, че усилено работят и още по-усилено се опитват да докажат, че са добри хора.

Ала причините за раздвоената жена са други. Тя е свикнала сама да натиска веслата. Може да е станала робиня на децата си и вечно да си казва: „Децата ми се нуждаят от това, децата ми се нуждаят от онова“^[2]. Жената не съзнава, че като жертва потребността си да се завърне, тя учи децата си да правят същите жертви, когато пораснат.

Някои жени се страхуват, че другите няма да разберат потребността им да се завърнат. И не всички могат. Но жената трябва да проумее следното. Когато тя се завръща у дома в съответствие със собствените си цикли, другите могат да се заемат със собствената си индивидуализация, със собствените си жизненоважни проблеми. Нейното завръщане позволява на другите също да се развиват.

При вълчиците няма такива раздвоени чувства, защото те работят, раждат, почиват и скитат на цикли. Те са част от група, която поема работата и грижите за малките, докато други отсъстват. Този начин на живот притежава завършеността на дивата женственост.

Трябва да изясним, че завръщането у дома означава различни неща за различните жени. Една моя румънска приятелка художничка знаеше, че баба ѝ се завръща у дома, когато седне на дървен стол в задния двор и се загледа в слънцето с широко отворени очи. Трябва да разберете, че не е задължително завръщането у дома да струва пари. То струва време. Струва силна воля. Можете да викнете през рамо, както казва добрата ми приятелка Жан: „В момента ме няма, но ще се върна“, но трябва да продължите обратния път към дома.

Има много начини да се завърнете у дома, някои земни, други божествени. Да прекарате няколко минути край река, поток, ручей. Да останете с любимия, без децата да се мотаят наоколо. Да поседите на верандата с някакво ръкоделие. Да се разходите без посока и после да се върнете. Да се качите на автобус без ясна цел. Да посрещнете изгрева. Да отидете там, където светлините на града не скриват нощното небе. Да се помолите. Да се видите с приятел. Да поседите на мост с провесени над водата крака. Да подържите бебе. Да поседите край прозореца в някое кафене. Да поседите сред дървета. Да изсушите косата си на слънцето. Да протегнете длани под дъжда. Да засадите цветя. Да съзерцавате красотата, изящството, трогателната крехкост на човешките същества.

За да се завърнете у дома, не е нужно да предприемате дълго и тежко пътуване, но не искам и да опростявам нещата, защото това завръщане винаги среща съпротива, независимо дали е лесно, или не.

Има още един, далеч по-тайнствен начин да разберем отлагането на завръщането у дома и това е свръхидентифицирането с лечителския архетип. Архетипът е могъща сила, едновременно загадъчна и насочваща за нас. Като сме близо до нея, като ѝ подражаваме в известна степен, като поддържаме хармонична връзка с нея, ние извличаме огромна енергия. Всеки архетип носи свои особености, свързани с неговото име: Великата майка, Божественото дете, Слънчевия герой и т.н.

Архетипът на великата лечителка носи мъдрост, доброта, познание, грижовност и всички други характеристики на лечителя. Затова е добре да сме щедри, мили и услужливи като архетипа на великата лечителка. Но донякъде. По-нататък той ни оказва задържащо влияние. Присъщият на жената стремеж да излекува и оправи всичко е опасен капан, заложен от културата, който изисква от нас да докажем, че не сме безполезни. Това изискване се насажда в психето ни на съвсем ранна възраст, когато не сме способни да му се съпротивляваме. То става закон за нас... Освен или докато не го оспорим.

Но никой не може постоянно да отвърща на стоновите на страдащия свят. Ние можем само да се отзоваваме на онези, които ни позволяват редовно да се завръщаме у дома, иначе светлината в сърцата ни ще помръкне. Желанието на сърцето да помогне понякога не съответства на възможностите на душата. Ако цени душевната си кожа, жената решава тези въпроси в зависимост от това колко близо е до дома и колко често се е завръщала.

Никоя жена не е в състояние постоянно да следва даден архетип. Единствено самият архетип винаги е изпълнен с енергия. Можем да се опитваме да му подражаваме, но той е недостижим за човека идеал. И все пак капанът кара жените да хвърлят силите си, за да постигнат тази нереална цел. За да го избегне, човек трябва да се научи да казва „Стига“. И разбира се, да говори сериозно.

Жената трябва да остане насаме със себе си и да разбере как е допуснала да попадне в капана на архетипа^[3]. Тя трябва да си възвърне и развие фундаменталния див инстинкт, който определя границите.

Това е единственият начин да запази равновесие. За предпочитане е за известно време да се завърне у дома, дори по този начин да раздразни околните, а не да остане, да повехне и накрая да избяга пълзешком, цялата в дрипи.

Затова, жени, които сте уморени, временно ви е писнало от света, боите се да отделите време за себе си, страх ви е да престанете, събудете се! Запушете ушите си за виковете, които ви карат непрекъснато да помагате за нещо. Ако искате, когато се върнете, пак ще можете да го правите. Ако навреме не се приберем у дома, ние губим фокуса си. Откриването и обличането на кожата, и завръщането у дома ни помага да сме по-полезни след това. Има една поговорка: „Не можеш пак да се завърнеш у дома“. Това не е истина. Макар че не можем отново да се проврем в утробата, можем да се завърнем в душевния си дом. Това не само е възможно, това е задължително.

[1] Техните реалистични думи образи са оказали влияние върху латиноамериканските и източноевропейските етнически групи в тази част на страната. — Б.а. ↑

[2] Не е задължително да става дума за децата. Може да е всичко. „Моите домашни растения. Моето куче. Моето домашно. Моят партньор. Моите петунии.“ Всичко това просто е измама. В душата си жената копнее да замине, но и да остане. — Б.а. ↑

[3] Комплексът „да сме всичко за всички“ атакува адекватността на жената, кара я да се държи така, сякаш е „великата лечителка“. Но да се опитваме да играем ролята на архетип е все едно да се опитваме да сме Господ. Това просто не е възможно и е изключително пагубно за психето.

Макар че архетипът може да устои на проекциите на хората (и мъже, и жени), хората не могат да издържат с тях да се отнасят така, сякаш са архетип и следователно са неуязвими и неизчерпаеми. Когато от жената се иска/очаква да играе ролята на неуморния архетип на великата лечителка, тя възприема тежки и негативно перфекционистки роли. Когато от вас искат да облечете разкошните архетипни одежди, на който и да е идеал, най-добре погледнете в далечината, поклатете глава и продължете пътя си към дома. — Б.а. ↑

ОСВОБОЖДАВАНЕТО

Какво е завръщане у дома? Това е инстинктът да отидем на мястото, което пазим в спомените си. Това е способността да открием в нощния мрак или в дневната светлина родния дом. Всички знаем как да се завърнем у дома. Колкото и време да е минало, ние винаги намираме пътя. Вървим през нощта, из непознати земи, сред племена от чужди хора, без карти, без да питаме минувачите за пътя.

Точният отговор на въпроса „Къде е моят дом?“ е по-сложен... но в известен смисъл това е вътрешно място, по-скоро някъде във времето, отколкото в пространството, където жената се чувства цяла. Домът е там, където можем да мислим или да чувстваме, без да ни пречат, без да ни викат, защото нещо друго се нуждае от нашето време и внимание. И през вековете жените са открили безброй начини да го постигат дори когато са били затрупани със задължения.

Аз научих тези неща през детството си, когато много благочестиви жени ставаха преди пет часа сутринта и облечени в дългите си тъмни рокли се отправяха под сивкавите лъчи на зората, за да коленичат в студения кораб на църквата с ниско смъкнати над челата забрадки. Те криеха лицата си в зачервените си длани и се молеха, разговаряха с Господ, изпълваха се с вътрешен мир, сила и проникновение. Леля ми Катрин често ме взимаше със себе си. Когато веднъж отбелязах, че в църквата е много спокойно и красиво, тя вдигна показалец към устните си и ми намигна: „Не казвай на никого — това е тайна“. Така си и беше, защото по онова време пътят призори и сумрачната вътрешност на самата църква бяха единствените две места, където бе забранено да смущават жените.

Жените трябва да правят всичко възможно, за да извоюват правото си да се завръщат у дома. Домът е настроение или усещане, което ни позволява да изпитваме чувства, невинаги присъщи на земния свят: почуда, прозрение, покой, свобода от тревоги, свобода от задължения, свобода от брътвежи. Всички тези съкровища се съхраняват в психето за по-късно използване в горния свят.

Макар че има много физически места, където човек може да отиде, за да „почувства“ пътя към дома, самото физическо място не е дом, то е просто средството, което приспива егото, за да можем да извървим остатъка от пътя сами. Тези средства са различни: музика, изкуство, гора, океанска пяна, изгрев, усамотяване. Те ни отнасят в един богат вътрешен свят със свои идеи, ред и душевна храна.

Домът е девственият инстинктивен живот, в който всичко е така, както трябва да бъде. Не е важно как прекарвате времето си у дома. Важно е онова, което възстановява равновесието ви. Това е домът.

Там имаме време не само за съзерцание. Там имаме време да учим и да си припомним забравеното, неизползваното, дълбоко погребаното. Там можем да си представяме бъдещето и да се взираме в белезите на психето, да откриваме кое до какво е довело и къде ще идем оттук нататък. Както пише за възвръщането на Същността Ейдриън Рич в стихотворението си „Спускане в останките“^[1]:

*Има една стълба.
Стълбата винаги е там,
невинно виси отстрани на шхуната...
Аз се спускам...
Отивам да разгледам останките...
Отивам да видя какво е разбито
и съкровищата, които са повече...*

Що се отнася за подходящия момент да се завърнем у дома, мога да ви кажа само следното: времето идва, когато идва. Даже да не сме готови. Времето идва, когато идва. Тюленовата жена се завръща в морето, не защото просто ѝ се иска, не защото денят е подходящ, не защото животът ѝ е прекрасен и подреден — няма подходящ момент за никого. Тя се завръща, защото е време и трябва да се завърне.

Всички имаме любими начини да отлагаме момента за завръщане у дома и все пак, когато възвърнем инстинктивните си дивини цикли, ние сме психически длъжни да уредим живота си в съответствие с тях. Безполезни са всякакви други аргументи. Простата истина е, че времето идва, когато идва^[2].

Някои жени никога не се завръщат у дома и живеят *a la zona zombi* — в зоната на зомбитата. Най-жестокото в това безжизнено състояние е, че жената върви, говори, действа, дори постига много неща, ала никога не усеща, че нещо не е наред — иначе болката ѝ щеше да я накара незабавно да промени нещата.

Но не, жената в такова състояние продължава да куцука напред, протегнала ръце, за да се защити от мъчителната загуба на дом. Тя изпитва странното чувство, че постига много, но това не ѝ носи удовлетворение. Тя върши онова, което си мисли, че иска да върши, ала съкровището в ръцете ѝ някак си се превръща в прах.

Работила съм с жени, които не са се завръщали у дома в продължение на повече от двадесет години и които винаги плачат, щом отново стъпят на тази психична земя. По различни причини, които навремето са им се стрували основателни, те са се примирили с изгнанието от родния дом, забравили са, че сухата пръст се нуждае от дъжд.

За някои домът е да се заемат с нещо ново. Те отново започват да пеят след дълги години търсене на причини да не го правят. Започват да учат нещо, което отдавна им е лежало на сърцето. Издирват изчезнали хора и неща. Възвръщат гласовете си и пишат. Вземат си почивка. Отделят си свое ъгълче в света. Изпълняват важни решения. Правят нещо, което оставя следи.

За някои домът е гора, пустиня, море. Всъщност домът е холограма. Той се предава с пълна сила дори в едно-единствено дърво, в самотен кактус на някоя витрина, във вирче неподвижна вода. Той е в жълтото листо на асфалта, в капката вода върху кожата. Когато погледнете с очите на душата си, ще видите дома на много, много места.

Колко време трябва да останете у дома? Колкото можете или докато се върнете към себе си. През какви периоди от време? Много по-често, ако сте „чувствителни“ и активни във външния свят. По-рядко, ако сте „дебелокожи“ и не сте до такава степен „там навън“. Всяка жена знае в сърцето си колко често и за колко време трябва да се завръща. Просто преценявайте блясъка в очите си, жизнеността на сетивата си.

Как да балансираме потребността да се завръщаме у дома с ежедневието си живот? Предварително планираме завръщането.

Наистина е удивително с каква лекота жените намират време за децата си, за повредената кола, за зъболекар. На завръщането у дома трябва да се отдава същото значение, дори понякога да има приоритет. Защото е неоспорима истина, че ако жената закъснее да се завърне, пукнатината в душата/психето ѝ се превръща в пропаст, а пропастта — в ревяща бездна.

Ако жената безусловно следва циклите си на завръщане, близките ѝ също ще се научат да ги ценят. Можем да се завърнем у дома, като се откъснем от ежедневието, като отделим време само за себе си. За различните жени това „само за себе си“ означава различни неща. За някои е стая със затворена врата, но отключена врата. За други обаче мястото, от което потеглят за дома, трябва да е абсолютно недостъпно за околните. Без „Мамо, мамо, къде са ми обувките?“. Без „Скъпа, трябва ли ни нещо от магазина?“.

За тази жена завръщането у дома изисква тишина. *No te molestes*^[3]. Пълна Тишина с главни „П“ и „Т“. За нея шумоленето на вятъра в дърветата е тишина. За нея ромонът на планинския поток е тишина. За нея гръмотевицата е тишина. За нея естественият ред на природата, който не иска нищо в замяна, е животворна тишина. Всяка жена избира според желанията и потребностите си.

Независимо колко време имате нужда да прекарвате у дома — само час или цели дни, запомнете: за котките ви може да се грижи някой друг, даже те да твърдят, че единствено вие го правите както трябва. Кучето ви ще се опитва да ви накара да си мислите, че го изоставяте, но ще ви прости. И вие ще липсвате на детето си, и то ще ви липсва, ала и двамата ще се радвате, когато се върнете. Партньорът ви ще мърмори. Всички ще го преживеят. Шефът ви може да ви заплаши. И той ще го преживее. Прекаленото забавяне е лудост. Нормално е да се завръщате у дома.

Когато културата, обществото или психето не подкрепя това циклично завръщане, много жени се научават да прескачат оградата или да подкопават портата. Те стават хронично болни и дълго четат в леглото. Усмиват се с онази зъбата усмивка, сякаш всичко е наред и тайно се завръщат У дома.

Когато цикълът е нарушен, много жени чувстват, че за да се освободят, за да наложат своите психични потребности, трябва да влязат в схватка с шефа, децата, родителите или партньора си. И по

време на някой яростен спор жената заявява: „Аз си отивам. Щом си такъв... (попълнете многотоочието) и явно не ти пука за... (попълнете многотоочието), просто ще си отида“. Запалва колата, натиска газта и потегля.

Ако трябва да се бори за онова, което е по право нейно, жената смята желанието си да се завърне у дома за напълно оправдано. Интересно е да отбележим, че ако се наложи, вълчиците се бият, за да получат каквото искат, независимо дали се касае за храна, сън, секс или спокойствие. Изглежда, че това е нормална инстинктивна реакция. Много жени обаче трябва да водят и вътрешна битка срещу целия комплекс, който отрича правото ѝ. Когато редовно се завръщате у дома, можете много по-успешно да се борите и с агресивната култура.

Ако всеки път се налага да водите нови битки, трябва внимателно да преосмислите връзката си с вашите близки. Ако е възможно, най-добре е да им покажете, че не ги изоставяте, че се завръщате към истинския си живот. Особено ако сте творци, заобиколете се с хора, които разбират потребността ви да се завръщате у дома, защото най-вероятно ще се наложи да прокопаете психичния терен на дома, за да усвоите циклите на творчеството. Затова бъдете кратки, но категорични. Моята приятелка Норманди, талантива писателка, казва, че се е упражнявала и е стигнала до следното заявление: „Заминавам“. Кажете го и вие. И после вървете.

Различните жени имат различни критерии за полезната и/или необходима продължителност на завръщането у дома. Повечето от нас не сме в състояние винаги да оставаме колкото време искаме, затова оставаме, колкото можем. От време на време оставаме, колкото трябва. В други случаи оставаме, докато не започне да ни липсва онова, от което сме се откъснали. Повечето жени балансират между обстоятелствата и потребността от завръщане. Едно е сигурно — пътната ни чанта винаги трябва да е готова. За всеки случай.

[1] Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe*, Poems Selected and New 1950–1984 (New York: W. W. Norton, 1984), p. 162. — Б.а. ↑

[2] В други приказки, например „Спящата красавица“, младата спяща жена се събужда не защото е целуната от принца, а защото е време... стогодишното проклятие е вдигнато и е настъпил моментът да се събуди. Трънливата гора, която заобикаля кулата, изчезва, не защото

героят е могъщ, а защото проклятието е вдигнато и е настъпил моментът. Приказките постоянно ни напътстват — времето идва, когато идва. — Б.а. ↑

[3] Не ме смущавайте (исп.). — Б.пр. ↑

МЕДИАЛНАТА ЖЕНА

В приказката е направен интересен компромис. Вместо да изостави детето или завинаги да го вземе със себе си, тюленовата жена го води за малко при онези, които живеят под морето. То е прието за член на тюленовия клан и в подводния дом получава представа за дивата душа.

Детето представлява нов ред в женското психе. Тюленовата жена му вдъхва своя дъх, своята особена жизненост и го превръща в медиално същество^[1], способно да свързва двата свята. Но въпреки че е посветен в подводния свят, Оорук не може да остане там. Той трябва да се завърне на земята. И оттогава насетне започва да играе специална роля. Детето, което се е гмурнало под водата и отново е изплувало на повърхността, не е изцяло его, не е изцяло душа, а нещо по средата.

Във всяка жена има нещо, което Тони Улф, психоаналитик от школата на Юнг, живял през първата половина на XX век, нарича „медиална жена“. Медиалната жена стои между световите на външната реалност и тайнственото подсъзнание и посредничи помежду им. Тя реализира нови идеи, разменя стари идеи за новаторски, осъществява връзката между световите на рационалното и имагото. Тя „чува“ неща, „знае“ неща и „усеща“ какво предстои да се случи.

Тази точка между световите на разума и въображението, между чувството и мисълта, между материята и духа — между всички противоположности и нюанси на значение, които можете да си представите — е домът на медиалната жена. Тюленовата жена от приказката е еманация на душата. Тя може да живее във всички светове — в горния свят на материята и в отвъдния свят, който е неин духовен дом, но не е в състояние да остава за дълго на земята. Двамата с рибаря раждат дете, което също може да живее в двата свята, но не е способно да остава задълго в душевния дом.

Майката и детето образуват система в женското психе, която много прилича на верига от хора, подаващи си кофи с вода, за да гасят пожар. Тюленовата жена — душата същност — предава идеи, чувства и импулси от водата към медиалната същност, която на свой ред ги

пренася в съзнанието и външния свят. Структурата действа и в обратния ред. Събитията от ежедневието ни живот, нашите някогашни травми и радости, нашите страхове и надежди за бъдещето се предават от ръка на ръка до душата, която ги коментира в сънищата ни, излъчва чувствата си нагоре през телата ни или ни осенява с миг на вдъхновение, увенчан с някаква идея.

Дивата жена е съчетание от здрав разум и душевен разум. Медиалната жена е нейна близначка и също е способна на двете. Също като детето в приказката тя е от този свят, но може да се спуска в дълбоките кътчета на психето. Някои жени се раждат с тази дарба. Други я усвояват като умение. Няма значение по какъв начин сме я придобили. Ала всеки път, когато се завръщаме у дома, медиалната жена в психето получава нови сили.

[1] В класическата психология на Юнг това дете се определя като „психопомп“, т.е. аспект на анимата или анимуса, наречен по епитета на Хермес, който отвеждал душите в подземния свят. В други култури психопомпът се нарича „джуджу“, „бруха“, „анкагок“, „тджадик“. Тези думи се използват и като собствени имена, а понякога и като прилагателни, описващи магическото качество на предмети или хора.
— Б.а. ↑

ИЗПЛУВАНЕ НА ПОВЪРХНОСТТА

Чудото и болката от завръщането в дивия дом се крие във факта, че можем да ходим там, но не можем завинаги да останем. Колкото и прекрасно да е под водата, ние не можем да останем там, а трябва отново да изплуваме на повърхността. Също като Оорук, когото старият тюлен и тюленовата жена внимателно оставили на каменистия бряг, ние трябва да се върнем към земния си живот, изпълнени с нова жизненост. Въпреки това е тъжно да ни оставят сами на брега. В древните мистични обреди завръщащите се във външния свят посветени също изпитвали подобни чувства. Били щастливи и възродени, но малко натъжени.

Тюленовата жена излекува тази скръб с думите: „Аз винаги съм с теб. Само докосни онова, което съм докосвала, моите пръчки за огън, моя улу — ножа ми, моите каменни фигурки на видри и тюлени и аз ще вдъхна в дробовете ти вятър, за да пееш своите песни“^[1]. Това обещание загатва, че не бива да прекарваме много време в копнеж за завръщане. Просто трябва да разберем нещата, които е докосвала тюленовата жена, да ги използваме и тогава ще усещаме присъствието ѝ така, сякаш сме барабан, удрян от дива ръка.

Инуитите смятат тези неща за собственост на „истинска жена“. Това са нещата, от които жената се нуждае, за да „си издяла живот“. Нейният нож реже, оформя, освобождава, оглажда. Нейното познание за пръчките за огън ѝ позволява да носи топлина и при най-сурови условия. Нейните каменни фигурки изразяват мистичната ѝ мъдрост, лечителските ѝ умения и личния ѝ съюз с духовния свят.

От психологическа гледна точка тези метафори представляват силите, присъщи на дивата природа. В класическата психология на Юнг някои наричат този съюз „ос его/ същност“. В приказната символика ножът, освен всичко друго е средство за разкъсване на неизвестността и за откриване на скрити неща. Пръчките за огън представляват способността за преобразуване на стария живот в нов, за отхвърляне на безполезна отрицателност. Те могат да се разглеждат като символ на вродения импулс, който закалява

материалите на психето. Правенето на фетиши и талисмани помага на приказните герои да запомнят, че силите на духовния свят са наблизко.

За съвременната жена ножът символизира прозорливост, готовност и способност за отхвърляне на ненужното, точно определяне на края и поставяне на ново начало. Пръчките за огън са нейната способност да се възстановява от провалите, да живее страстно, да изгори нещо на пепел, ако се налага. Каменните фигурки възплават нейния спомен за дивото ѝ съзнание, нейния съюз с естествения инстинктивен живот.

Също като детето на тюленовата жена, ние разбираме, че близостта с творенията на душевната майка означава да се изпълним с нея. Въпреки че тя е отишла при своя народ, ние усещаме силата ѝ чрез женските си дарби — прозорливост, страст и връзка с дивата природа. Тя ни обещава да чувстваме дъха ѝ, когато докосваме инструментите на нейната психична сила. Дъхът ѝ ще проникне в нашия дъх и ние ще се изпълним със священ вятър; за да пеем своите песни. Старите инуити казват, че когато се смесят, божият и човешкият дъх карат човек да твори свята поезия^[2].

Ние се стремим именно към тази свята поезия. Мечтаем за могъщите думи и песни, които могат да се чуят под водата и над сушата. Мечтаем за дивото пеене, чакаме възможност да използваме дивия език, който учим под водата. Когато казва своята истина, когато разпалва своите намерения и чувства, когато не прекъсва връзката си с дивата природа, жената пее, жената живее в дивия дъх на душата. Този живот сам по себе си е цикъл, който продължава вечно.

Ето защо Оорук не се връща в морето, ето защо не моли майка си да го вземе със себе си. Ето защо остава на сушата. Той има нейното обещание. Когато се завръщаме във външния свят, особено ако по време на завръщането си у дома сме били изолирани, хората, машините и всичко останало ни се струва малко непознато. Този етап от завръщането се нарича „повторно навлизане“ и е естествен. Усещането, че идваме от друг свят, преминава след няколко часа или няколко дни.

Детето на тюленовата жена започва да играе ролята на медиалната природа. То става барабанчик, певец и разказвач. В приказната интерпретация барабанчикът е сърцето на новия живот. Той може да пропъжда някои неща и да привлича други. Певецът

пренася послания между великата душа и земната същност. Той може да унищожавя, изгражда и твори. Казват, че разказвачът се промъквал и слушал как боговете говорят насън^[3].

Чрез всички тези творчески актове детето живее така, както му е завещала с дъха си тюленовата жена, както са го научили под водата. Живее във връзка с дивата душа. Внезапно ни изпълва барабанен звън, изпълват ни песни, изпълват ни собствените ни думи, нови стихове, нови начини на виждане, нови начини на мислене и действие. Вместо да се опитваме да „продължим вълшебството“, ние просто живеем. Вместо да се съпротивляваме или да се страхуваме от избраната от самите нас работа, ние я вършим с лекота. Изпълнени сме с жизненост и сме любопитни да видим какво ще стане после. В края на краищата човекът, който се е завърнал у дома, е оцелял, след като великите тюленови духове са го отнесли в морето.

[1] В тази приказка миризмата на тюленовата кожа кара детето да усети въздействието на майчината любов. В него е вдъхнато нещо от формата на душата ѝ, което го кара да се осъзнае. Някои съвременни инуитски семейства продължават да носят кожите, шапките, ботушите и други лични вещи на починалите си роднини. Това осигурява приемственост на душата, а оттук и на самия живот. Инуитите вярват, че в дрехите, кожите и вещите на починалия се запазва могъща част от душата. — Б.а. ↑

[2] Лична информация от Мери Укулат, която ми разказа древната идея за дъха като плод на поезия. — Б.а. ↑

[3] Пак там. — Б.а. ↑

ПРАКТИКАТА НА СЪЗНАТЕЛНОТО УСАМОТЯВАНЕ

В сивите мъгли на утринта вече порасналият Оорук коленичи на една скала в морето и разговаря с тюленовата жена. Тази съзнателна и ежедневна практика на усамотяване и общуване му позволява да е близо до дома, не само като прекарва там определени периоди от време, но и като призовава душата в горния свят.

За да разговаря с дивата женственост, жената трябва временно да напусне света и да се усамоти. Това означава да остане със *себе си*, да е в *своята цялост*. Точно такава е целта на усамотяването, това е лекарството за състоянието на пълна изтощеност, толкова характерно за модерния свят, което кара жената, както гласи старата поговорка, „да се хвърли на коня и да избяга, накъдето ѝ видят очите“.

Усамотяването не означава отсъствие на енергия или действие, както смятат някои, а черпене на дива храна от душата. В древни времена, както свидетелстват лекари и лечители, религиозни водачи и мистици, съзнателното усамотяване се прилагало като палиативно и превантивно средство. По този начин хората също се вслушвали във вътрешната си същност, за да получат съвет и напътствие, иначе невъзможни в глъчката на всекидневието.

Древните жени, както и жените от съвременните традиционни култури често установяват свещено място за такъв род общуване. Казват, че традиционно това се прави по време на женския мензис, защото тогава жената живее много по-близо до себепознанието — ципата между подсъзнанието и съзнанието значително изтънява. Чувствата, спомените и усещанията, които иначе нямат достъп до съзнанието, преминават в него без съпротива. Когато се усамоти през този период, жената има да пресява повече материал.

От разговорите си с жени от Северна, Централна и Южна Америка, както и от някои славянски народи обаче аз стигнах до заключението, че „женските места“ са били използвани *по всяко време*, а не само по време на мензиса. Нещо повече, всяка жена често е имала свое собствено „женско място“ — някакво дърво, речен бряг, гора, празна стая или океанска пещера.

Опитът ми в женската психоанализа ме кара да смятам, че предменструалната раздразнителност на съвременната жена до голяма степен не е само физически синдром, но че също толкова се дължи на неудовлетворената ѝ потребност да отдели достатъчно време, за да се възроди и обнови^[1]. Винаги се смея, когато някой цитира първите антрополози, твърдящи, че различни племена смятали жените с мензис за „нечисти“ и ги принуждавали за това време да напускат селото. На всички ни е известно, че дори да имаше такова нещо като принудително ритуално изгнание, всяка жена щеше да напуска дома си с тъжно наведена глава, поне докато се скрие от поглед, и тогава изведнъж щеше да затанцува по пътеката, избухвайки в див кикот.

Също като в приказката ние установяваме редовна практика на съзнателно усамотяване и разговаряме с дивата душа, която идва близо до нашия бряг. Правим го не само за да сме „близо“ до дивата природа. Според древната мистичната традиция целта на този съюз е да се съветваме с душата.

Как да призоваваме душата? Има много начини: чрез медитация или с ритмите на тичането, биенето на барабан, пеенето, писането, рисуването, свиренето, чрез прекрасни гледки, молитви, съзерцание, обреди и ритуали, неподвижност, дори чрез омайващи настроения и идеи. Всичко това призовава душата от нейния дом.

Аз обаче препоръчвам прилагането на методи, които не изискват помощни средства и специални места и могат да се постигнат във всеки момент. Това означава да използвате собствения си ум, за да призовете душата. Всеки има поне едно познато психично състояние, в което да постигне този вид усамотяване. За самата мен усамотяването е по-скоро като „сгъната“ гора, която нося навсякъде и разгъвам около себе си винаги, щом поискам. Сядам край дънерите на огромните стари дървета, получавам нужните ми отговори, после пак сгъвам своята гора до размера на любовно писмо. Преживяването е непосредствено, кратко, информативно.

Всъщност единственото, от което се нуждаете за съзнателно усамотяване, е да можете да се изолирате от разсейванията. Жената може да се научи да се изолира от други хора и шум независимо дали е на съвещание на директорския борд, или е заобиколена от осемдесет бърбиви роднини, които се бият, пеят и танцуват. Ако сте били девойки, със сигурност знаете как да се изолирате. Ако някога бебето

ви не е спирало да плаче по цели нощи, със сигурност знаете как да се усамотявате. Не е трудно, само трябва да си спомните как се постига.

Макар че всички предпочитаме да се завръщаме у дома в пълно спокойствие, всъщност е полезно да го правим в стая пълна с хора. Отначало може да ви се струва странно, но честно казано, човек постоянно разговаря с душата. Вместо обаче да изпаднат в това състояние съзнателно, мнозина го правят внезапно, подтикнати от някакъв спомен или съвсем ненадейно.

Тъй като се смята за неприличен, ние сме се научили да крием този период на душевно общуване, като го наричаме с различни тривиални имена. Казваме, че някой „разговаря със себе си“, че е „потънал в размисъл“, че се е „вторачил в празното пространство“ или че „бленува“. Тези евфемизми са ни втълпени от много сегменти на нашата култура, защото за съжаление още от малки са ни учили да се срамуваме от общуването с душата.

Училището и деловият свят кой знае защо смятат, че прекараното в усамотение време е непродуктивно, докато всъщност то е най-плодотворно. Именно дивата душа канализира идеите в нашето въображение и оттам ние избираме коя от тях да осъществим, коя е най-приложима и резултатна. Именно това общуване с душата ни кара одухотворено да сияем, да използваме дарбите си, каквито и да са те. Именно този кратък, дори мигновен, но съзнателен съюз ни помага вместо от срам и страх да крием вътрешния си живот, да го оставяме да пламти, така че да го виждат всички.

Освен, за да получаваме информация за нещо, което ни интересува, ние можем да използваме усамотяването и за да преценяваме как се справяме в дадена област. Детето в приказката остава под морето в продължение на седем дни и нощи. Числото седем често се смята за женско, мистично число, аналогично на разделянето на лунния цикъл на четири части: нарастваща, половин, пълна и намаляваща. В древните етнически женски традиции при пълнолуние жената трябва да обмисли собственото си състояние, състоянието на своите приятелства, домашен живот, партньор и деца.

Можем да го направим в такова състояние на усамотение, защото през това време преценяваме всички аспекти на същността, откриваме какво искат те/ние/душата. По този начин установяваме сегашното си състояние. Редовно трябва да преценяваме много аспекти от живота

си: околна среда, работа, творчески живот, семейство, партньор, деца, майка/баща, сексуален живот, духовен живот и т.н. Въпросите, които задаваме, са съвсем прости. Какво не е достатъчно? Какво е излишно? Отправяме питането си към инстинктивната същност, не към логиката, не към егото, а към Дивата жена. Все още ли се движим в правилната посока? Вътрешният ни живот проявява ли се външно? Какво има нужда от защита, баласт или тежест? От какво трябва да се избавим? Какво трябва да променим?

С малко упражнения кумулативният ефект на съзнателното уединяване започва да действа като жизненоважна дихателна система, като естествен ритъм на получаване на информация, правене на малки корекции и постоянно унищожаване на неизползваемото. Това е не само резултатно, но и прагматично, защото самотата живее ниско в хранителната верига — макар че струва нещо от гледна точка на намерение и изпълнение, тя може да се постигне винаги и навсякъде. С времето и упражненията ще видите, че определяте въпросите си според душата. Понякога може да имате само един въпрос. Друг път може да нямате нито един и просто да си починете на скалата край душата, да подишате заедно.

[1] Жените обикновено отделят достатъчно време, за да реагират на здравословни проблеми, особено чужди, но не намират кога да поддържат връзката с душата си. Те не разбират душата като магнит или основен генератор на своята душевност и енергия. Много жени се отнасят към връзката си с душата като към не особено важен инструмент. Също като много ценни инструменти тя се нуждае от грижливо съхраняване, почистване, смазване и поправяне. — Б.а. ↑

ВРОДЕНАТА ЖЕНСКА ЕКОЛОГИЯ

В приказката се казва, че мнозина се опитват да уловят душата, за да я пленят и убият, но никой не може да го направи. Това е поредният приказан пример за непобедимостта на дивата душа. Даже да работим, да се любим, да почиваме или играем извън нейния цикъл, това няма да убие Дивата жена, само ще изтощи самите нас. Хубавото е, че можем да внесем нужните поправки и отново да се завърнем към естествените си цикли. Като обичаме и се грижим за естествените си сезони, ние не позволяваме животът ни да бъде въвлечен в чужд ритъм, чужд танц, чужд глад. Като утвърждаваме собствените си цикли на секс, творчество, отдых, игра и работа, ние отново се учим да възприемаме всичките си диви сетива и сезони.

Ние знаем, че не можем да водим ограбен живот. Знаем, че настъпва момент, когато за известно време трябва да напуснем света на хората. Вече сме разбрали, че сме като амфибии: можем да живеем на сушата, но не винаги, не и без да се завръщаме във водата, у дома. Прекалено цивилизованите култури се опитват да попречат на жената да се завръща у дома. Често не й позволяват да се приближава до водата, докато очите ѝ помръкнат.

Но когато се разнесе зовът, част от нея винаги го чува, винаги е очаквала да го чуе. Когато се разнесе зовът, тя ще го последва, тайно или не толкова тайно винаги се е готвила да го последва. Тя и всички съюзници на психето ѝ ще възстановят способността ѝ да се завърне. Този процес не се отнася само за отделни жени, а за всички нас. Сушата обвързва всички ни. Ала старецът от морето призовава всички. Всички трябва да се завърнат.

Нито един от тези начини за завръщане у дома не зависи от финансовото положение, социалния статус, образованието или физическата подвижност. Даже да можем да видим само едно стръкче трева, даже да можем да зърнем само един сантиметър небе, даже от пукнатините в тротоара да се подават само жилави бурени, ние пак можем да открием своите цикли в природата. Всички можем да отплуваме в морето. Всички можем да общуваме с тюлена от скалата.

Всички жени трябва да влязат в този съюз: майките с деца, любовниците, самотните жени, работещите жени, потиснатите жени, високопоставените жени, интровертните жени, екстровертните жени, жените с огромни отговорности.

Юнг казва: „Далеч по-добре е просто да признаем своята духовна нищета... Когато натежи, духът се втечнява... Ето защо пътят на душата... води към водата“^[1]. Завръщането у дома и разговорите с тюлена от морската скала са прояви на нашата вродена и цялостна екология, защото всички те са завръщане във водата, среща с дивата приятелка, онази, която винаги ни обича. Трябва само да се вгледаме и да се поучим от онези мъдри и нежни очи.

[1] Справка в интервю на Робърт Блай, публикувано в „The Bloomsbury Review“ (January 1990), и С. Р. Estes. *The Wild Man In the Black Coat Turns: A Conversation*, 1989. — Б.а. ↑

10.

ЧИСТАТА ВОДА: ГРИЖА ЗА ТВОРЧЕСКИЯ ЖИВОТ

Творчеството постоянно променя формата си. То е като бляскав дух, който се явява на всички ни, и все пак е трудно да го опишем, защото по време на онзи кратък проблясък всеки е видял нещо различно. Дали боравенето с бои и платна е доказателство за неговото съществуване? Ами писалката и хартията, цветните лехи край градинската алея, построяването на университет? Да, да. Правилното гладене на яките, кулинарната революция? Да. Нежното докосване на листата на цветето, сключването на „голяма сделка“, тъкането, любенето? Да. Поемането на топлото тяло на новороденото, отглеждането на детето, приносът за изправянето на една нация на крака? Да. Грижата за брака като за овощна градина, копаенето на психично злато, откриването на красива дума, ушиването на синя завеса? Всичко това е проява на творчески живот. Всички тези неща идват от Дивата жена, *Rio Abajo Rio* — Реката под реката, която вечно тече в нашия живот.

Някои казват, че творческият живот е в идеите, други твърдят, че е в действието. Изглежда, че в повечето случаи е в нещо съвсем просто. Не става въпрос за виртуозност, макар че сама по себе си тя е чудесна. Става въпрос за любов към нещо, за толкова огромна любов към нещо — било човек, дума, образ, идея, земята или човечеството — че единственото, което можем да направим с нея, е да творим.

Няма значение дали го искаме — това не е единична проява на воля — просто трябва.

Творческата сила облива земята на нашето психе в търсене на естествените кухни, *arroyos* — каналите, които съществуват в нас. Ние ставаме нейни притоци, нейни долини. Ние сме нейните басейни, езера, потоци и светилища. Дивата творческа сила потича по нашите речни корита, онези, които имаме по рождение, и които сме изкопали

със собствените си ръце. Няма нужда да ги запълваме, само трябва да ги построим.

В архетипната психология е разпространена идеята, че ако човек пригответи специално психично място, творческата сила, душевният извор ще научи за него, ще го открие и ще се засели там. Независимо дали тази сила е призована с библейското „върви и пригответи място за душата“, или като във филма „Поле на мечтите“^[1], в който фермерът чува глас, зовящ го да построи игрище за духовете на мъртвите бейзболисти — „Ако го построиш, те ще дойдат“ — самото приготвяне на подходящо място кани великата творческа сила.

Щом могъщата подземна река открие своето устие и разклонения в нашето психе, творческият ни живот започва да се пълни и изпразва, да се надига и спада точно като дива река.

Сътворяването на нещо в определен момент в реката храни онези, които идват на бреговете ѝ, храни създанията далеч нататък по течението и онези на дъното. Творчеството не е изолирано действие. Тъкмо в това е неговата сила. Всеки, който го чуе, види или усети, черпи от неговата хранителна енергия. Творчеството на другите вдъхновява собствената ни творческа работа. Един-единствен творчески акт притежава способността да нахрани цял континент. Един-единствен творчески акт може да предизвика течение и да подрони каменния бент.

Поради тази причина творческата способност на жената е нейното най-ценно качество, защото я обогатява вътрешно и външно: психически, духовно, умствено, емоционално и финансово. Дивата природа предоставя безкрайни възможности, действа като родов канал, дава сили, утолява жаждата, засища глада ни за див вътрешен живот. В идеалния случай тази творческа река няма бентове, шлюзове и главно никой не злоупотребява с нея^[2].

Реката на Дивата жена ни храни и ни превръща в същества като самата нея: животворни. Докато творим, тази дива и тайнствена сила извайва самите нас и ни изпълва с любов. Стимулира ни така, както слънцето и водата стимулират растенията. Прави ни толкова жизнени, че ние на свой ред излъчваме живот — разпукваме се, цъфтим, завързваме плод.

Очевидно творчеството произтича от нещо, което се надига, вълнува и приижда в нас, а не от нещо, което пасивно чака с

надеждата, че случайно можем да го намерим. В този смисъл никога не можем да „изгубим“ своето творчество. То винаги е в нас, изпълва ни или се сблъсква с преградите по пътя си. Ако не открие излаз към нас, то отстъпва, събира сила и отново се хвърля напред, докато пробие. Единственият начин да избегнем упоритата му енергия е постоянно да поставяме препятствия по пътя му или да допуснем да бъде отровено от деструктивно отхвърляне или пренебрегване.

Ако се задъхваме за творческа енергия, ако не можем да овладеем плодотворното, находчивото, идейното, ако не сме в състояние да се съсредоточим върху вътрешното си зрение, значи някъде между извора и притока се е случило нещо лошо. Може би творческите води текат през замърсена земя, която убива формите на живот на въображението, преди да достигнат зрелост. Когато жената е лишена от творческия си живот, най-често проблемът е точно такъв.

Има и по-коварни възможности. Може би толкова се възхищавате на дарбите на някой друг, че започвате да му подражавате и се задоволявате да сте посредствени, вместо да развивате собствения си уникален талант. Може би го героизирате и нямате представа как да разработите собствените си неподражаеми заложи. Може би се боите, защото водата е дълбока, нощта е тъмна и пътят е дълъг — тъкмо онези условия, които са необходими, за да развиете оригиналните си дарби.

Тъй като Дивата жена е *Rio Abajo Rio* — Реката под реката, когато тя прелива в нас, преливаме и ние. Ако пътят ѝ е затворен, ние също пресъхваме. Ако водите ѝ са замърсени от собствените ни негативни комплекси или от хората около нас, същото се отнася за деликатните процеси, които оформят нашите идеи. И тогава сме като умираща река. Това не е нещо дребно, което можем да пренебрегнем. Загубата на творческа енергия е психологическа и духовна криза.

Когато реката е замърсена, всичко започва да умира, защото, както знаем от биологията, формите на живот зависят една от друга. Ако тръстиката край брега покафенее от липса на кислород, полените няма да могат да открият нищо достатъчно жизнено, за да го оплодят, върбите няма да имат реси, водните гущери няма да си намерят партньори. Рибата няма да подскача, птиците няма да се спускат над водата, вълците и другите животни, дошли на водопой, няма да дойдат повече, защото може би ще умрат от отровната вода.

Испаноезичните народи имат една стара приказка, наречена „*La Llorona*“ — „Плачещата жена“. Според някои тя е създадена в началото на XVI век, когато конкистадорите покорили ацтеките в Мексико, но тази приказка е много по-древна. В нея се разказва за реката на живота, която се превърнала в река на смъртта. Главната героиня е призрачна речна жена, плодовита и щедра. Тя е бедна, поразително красива, с богата душа и дух.

„*La Llorona*“ е странна приказка, защото продължава да се развива през вековете, сякаш живее свой собствен живот. Подобно на голямата пясъчна дюна, която се придвижва по земята, поглъща всичко пред себе си и расте, докато земята се превръща в част от нейното тяло, тази история се храни с психичните проблеми на всяко поколение. Понякога „*La Llorona*“ се разказва като приказка за *Малинали* или *Малинче* — местна жена, преводачка и любовница на испанския завоевател Ернан Кортес.

Но в първия вариант на „*La Llorona*“, който чух, тя имаше връзка с герой, замесен в насилственото репатриране на мексиканци от Съединените щати през 50-те години. Чувала съм безброй версии в Югозапада. В една от тях *La Llorona* участва във войните за земя в Ню Мексико — богат предприемач злоупотребява с красиво, но бедно испанско момиче.

После идват страшните истории. *La Llorona* витае и вие нощем на един изоставен паркинг. Има приказка за „болна от СПИН проститутка“ — *La Llorona* упражнява занаята си при Таун Ривър в Остин. Най-странный вариант научих от едно дете. Първо ще ви предам общите очертания на приказките за *La Llorona*, а след това ще ви разкажа най-удивителния обрат в историята.

[1] „Поле на мечтите“, филм, създаден по романа на У. П. Кинсела „Босия Джо“. — Б.а. ↑

[2] Проблемът за застоя на творческия живот обикновено има няколко причини: вътрешни негативни комплекси, липса на подкрепа от външния свят и понякога пряко саботиране.

Що се отнася до външното отрицателно въздействие върху новите проекти и идеи, повечето творчески опити се прекратяват и се определят като неубедителни — най-често чрез модела „или... или“. Кое се е появило първо? Яйцето или кокошката? Този въпрос

обикновено слага край на вглеждането в нещо и установяването на неговата стойност. Той ни приближава до разбирането на неговата конструкция и начин на използване. Често е по-полезно да използваме сравнителния модел „и... и“. Едно нещо е това и това, и това. То може/не може да се използва така и така, и така. — Б.а. [↑](#)

LA LLORONA

Един богат идалго — благородник, ухажва красива, но бедна жена и спечелва нейната любов. Тя му ражда двама сина, ала идалгото не благоволява да се ожени за нея. Един ден той ѝ съобщава, че се връща в Испания, където щял да се ожени за богатата жена, избрана от неговото семейство, и че щял да вземе момчетата със себе си.

Младата жена полудява от мъка и се държи като всички велики пищящи обезумели жени през вековете. Тя дере лицето си с нокти, собственото си лице, грабва двете деца, изтичва при реката и ги хвърля във водата. Децата се удавят, а *La Llorona* се хвърля на речния бряг и умира.

Идалгото се завръща в Испания и се оженва за богатата жена. Душата на *La Llorona* отива в рая. Там господарят на портата ѝ казва, че може да влезе в рая, защото е страдала, но че *първо* трябва да извади душите на синовете си от реката.

Ето защо днес се говори, че *La Llorona*, плачещата жена, обикаля по речните брегове, развяла коса, и потопила дългите си като пръчки пръсти във водата, търси на дъното своите деца. Затова и живите деца нощем не бива да се приближават до реката, защото *La Llorona* може да ги вземе за синовете си и завинаги да ги отнесе^[1].

А сега, съвременната *La Llorona*. Подложена на различни влияния, културата се променя, менят се и нашето мислене, нашите възгледи и проблеми. Променя се и приказката за *La Llorona*. Миналата година бях в Колорадо, за да събирам истории за призраци и Дани Салазар, десетгодишно момче без предни зъби, с несъразмерно големи крака и с мършаво (но обещаващо да се издължи) тяло, ми каза, че *La Llorona* не убила децата си поради причините, описани в старата приказка.

La Llorona била любовница на богат идалго, който имал фабрики край реката. Но нещо се объркало. Докато била бременна, тя пила речна вода. Бебетата, близнаци момчета, се родили слепи и с ципести

пръсти, защото *идалгото* бил отровил водата с отпадъци от фабриките си.

Той казал на *La Llorona*, че не иска нито нея, нито децата ѝ. Оженил се за богата жена, която ламтяла за нещата, произвеждани от фабриките. *La Llorona* хвърлила бебетата в реката, защото животът им щял да е ужасно тежък. После умряла от мъка. Отишла в рая, но Свети Петър ѝ казал, че не може да влезе, докато не открие душите на синовете си. И сега *La Llorona* търси децата си в замърсената река, но не вижда почти нищо, защото водата е мръсна и тъмна. Призракът ѝ рови по речното дъно с дългите си пръсти. Тя се скита по речния бряг и вика синовете си.

[1] Приказката за *La Llorona* се разказва, откакто Божията жена седяла край огъня. Същата история е разпространена с малки вариации, главно в облеклото. „Била облечена като проститутка и един от мъжете я взел от поречието на Ел Пасо. Божичко, колко се изненадал!“ „Била облечена в дълга бяла нощница.“ „Била облечена като булка с дълъг бял воал над лицето.“

Освен това много латиноамерикански родители използват приказката като вълшебна бавачка. Повечето деца толкова се ужасяват от разказите за това как *La Llorona* краде чужди, за да замени своите удавени бебета, че не се приближават до река след мръкване и навреме се прибират вкъщи.

Според някои тези приказки са предназначени да плашат хората, за да ги карат да се държат добре. Аз обаче познавам буйната кръв на народа, от който те произхождат, и според мен историите за *La Llorona* са революционни — тяхната цел е хората да се осъзнаят и да променят съществуващия ред. Някои разказвачи наричат тези приказки „*Llorona, cuentos de la revolution*“ — истории за революцията. — Б.а. ↑

ЗАМЪРСЯВАНЕТО НА ДИВАТА ДУША

„*La Llorona*“ се отнася към онази категория приказки, които *cantadoras y cuentistas* в нашето семейство наричат *temblón* — разтреперващи истории. Те са изключително забавни, но са предназначени да всяват у слушателите страх, който да ги кара да се замислят и действат. Независимо отменящите се мотиви в тази приказка темата остава една и съща: унищожаването на плодотворната женственост. Независимо дали замърсяването на дивата красота става във вътрешния или външния свят, тя е мъчителна. В съвременната култура ние понякога смятаме едното за много по-опустошително от другото, но и двете са еднакво важни.

Макар че понякога разказвам тази „двойна“ приказка в друг контекст^[1], когато се разбира като метафора на спряния творчески поток, тя кара всички — и мъже, и жени, да потръпват. Ако разгледаме приказката като състоянието на психето на конкретна жена, можем да научим много за погубването на женския творчески процес. Също като в други истории с жесток край приказката учи жената какво да не прави и как да отслаби негативното въздействие. Като цяло, поемайки противоположния психологически курс на избрания от героинята в приказката, ние можем да се научим да преодоляваме вълната, вместо да се оставяме да ни удави.

В тази приказка се използват метафорите за красивата жена и чистата река на живота, за да се опише женския творчески процес в неговото нормативно състояние. Но взаимодействието с деструктивен анимус погубва и жената, и реката. Тогава жената, чийто творчески живот крее, също като *La Llorona* изпитва усещане за отравяне, деформация, желание да унищожи всичко. В резултат тя безкрайно търси сред останките някогашния си творчески потенциал.

За да бъде възстановена нейната психична екология, реката трябва да се пречисти. В тази приказка не ни интересуват качествата на нашите творчески продукти, а осъзнаването на стойността на уникалните ни дарби и методите за поддържане на творческия ни живот. Зад писането, рисуването, мисленето, лекуването, готвенето,

говоренето, усмихването винаги стои реката, *Rio Abajo Rio* — Реката под реката храни всичко, което ние създаваме.

В символиката големите водни басейни представляват мястото, откъдето се смята, че произхожда самият живот. В Югозапада реката символизира способността да живееш истински. Наричат я Майката, *La Madre Grande, La Mujer Grande*, Великата жена, чиито води не само текат в коритата и деретата, но и се изливат от телата на самите жени, когато раждат. Реката се разглежда като *Gran Dama*, която върви по земята с развяващи се сини, сребристи и понякога златни поли и спи с пръстта, за да я направи добра за растеж.

Някои от старите ми приятелки в Южен Тексас казват, че *El Rio Grande* никога не може да е река мъж, че е река жена. Те се смеят и питат: „Как може реката да е нещо друго, освен *La Dulce Acequia* — сладкият прорез между бедрата на земята?“. В северно Ню Мексико за реката по време на буря, вятър и наводнение се говори като за онази, която е възбудена и която в своята страст се е втурнала да докосне всичко, което може, за да го накара да расте.

Виждаме, че реката тук символизира форма на женска дарба, която вълнува, възбужда, поражда страст. Когато жената твори, очите ѝ блестят, лицето ѝ руменее от живот, дори косата ѝ сякаш още повече лъщи. Тя е развълнувана от идеята, възбудена от възможностите и в този момент, също като Великата река, трябва да потече по своя уникален творчески път. Това е състоянието, в което жената се чувства удовлетворена. В това състояние е била и реката, край която е живяла *La Llorona* преди катастрофата.

Но също като в приказката, понякога женският творчески живот е отнет от сила, която иска да произвежда неща от и за егото, неща без трайна душевна стойност. Понякога културата оказва натиск върху жената, заявявайки, че нейните творчески идеи са безполезни, че никой няма нужда от тях, че е безсмислено да продължава. Това е замърсяването. Това е изливането на олово в реката. Това отравя психето.

[1] Например пред Зеления национален конгрес в Скалистите планини през 1991 г. — Б.а. ↑

ОТРОВАТА В РЕКАТА

Има много митове за замърсяването и прогонването на всичко творческо и диво, независимо дали се отнасят за замърсяването на чистотата, персонифицирано от смъртоносната мъгла, спуснала се над острова, на който се пазела преждата на мойрите^[1], или за злодеи, запушили селските кладенци и предизвикали страдания и смърт. Две от най-сериозните истории са „Жан дьо Флорет“ и „Манон от пролетта“^[2]. В тях двама мъже искат да отнемат земята, която беден гърбушко, неговата жена и малката им дъщеря с много труд се опитват да съживят.

Най-масовият ефект от замърсяването на женския творчески живот е загубата на жизненост. Това лишава жената от способността да твори или да действа във външния свят. Макар че в женските цикли на нормален творчески живот има моменти, в които реката на творчеството за известно време потъва под земята, нещо въпреки това продължава да се развива. Усещането е съвсем различно от духовната криза.

В естествения цикъл изпитваме безпокойство и нетърпение, но никога не чувстваме, че дивата душа умира. Можем да установим разликата, като преценим своите очаквания — дори когато творческата ни енергия е заета с продължителна инкубация на идеи, ние с нетърпение очакваме резултата, усещаме напора на новия живот, който се върти и шумоли в нас. Не изпитваме отчаяние. Не се задъхваме от безпомощност.

Но когато творческият живот умира, защото не се грижим за здравето на реката, това е съвсем друг въпрос. Тогава се чувстваме точно като умиращата река — чувстваме загуба на енергия, чувстваме се изтощени, нищо в нас не помръдва. Ставаме мудни, отровени от замърсяването. Всичко ни се струва нечисто и токсично.

Как може да се замърси женският творчески живот? Това „затлачване“ на творческия живот обхваща и петте фази на творчеството: вдъхновение, концентрация, организация, реализация и поддържане. Жените, пострадали от замърсяването, твърдят, че „не

могат да измислят“ нищо ново. Те лесно се „разсейват“ от любовни връзки, прекалено много работа, прекалено много забавления, от умора или страх от провал^[3].

Понякога не са в състояние да овладеят механизма на организация и проектите им лежат разхвърляни на стотици места. Понякога проблемите произхождат от наивността на жената относно собствената ѝ екстровертност. Тя си мисли, че като прави няколко движения във външния свят, наистина е постигнала нещо. Все едно да извадеш ръцете на една статуя, но не и краката или главата ѝ и да я обявиш за завършена. Жената задължително се чувства непълноценна.

Понякога тя се препъва в собствената си интровертност и ѝ се иска да постига нещата просто като ги пожелава. Възможно е да си мисли, че ако смята една идея за достатъчно добра, няма нужда от външна проява. Всичко това са примери за замърсяване на реката. Полученият продукт не е живот, а нещо, което спира живота.

В други случаи жената е подложена на атака от страна на онези, които я заобикалят, или на гласовете, кълтящи в главата ѝ: „Работата ти не е достатъчно правилна, достатъчно добра, това не е достатъчно, онова не е достатъчно. Прекалено е грандиозна, прекалено е незначителна, прекалено е дълга, прекалено е лесна, прекалено е трудна“. Това е изливане на кадмий в реката.

Един гръцки мит описва същия процес, но използва различна символика. Боговете повеляват на харпиите^[4] да накажат Финей, като крадат и замърсяват храната му, оставяйки го вечно гладен^[5].

Това буквално замърсяване може също да се разбира образно като поредица от комплекси в психето, чиято единствена функция е да провалят всичко. Този мит определено е *temblón* — разтреперваща история. Той ни кара да потръпваме, защото всички ние сме го преживявали. „Синдромът на харпията“ унищожава чрез пренебрежение към женските дарби и усилия, както и чрез унизителен вътрешен диалог. Жената ражда някаква идея и харпията я съсипва. Жената казва: „Струва ми се, че ще направя това и това“. Харпията отвръща: „Тъпа идея, на никой не му пука за това. Помни ми думите, всичките ти идеи са глупави, хората ще ти се смеят, ти наистина няма какво да кажеш“. Такъв е диалогът с харпията.

Оправданията са друга форма на замърсяване. Чувала съм всевъзможни оправдания на писателки, художнички, танцьорки и

прочее, които не са се променили още от сътворението на Земята. „О, след някой и друг ден ще се заема с това.“ Междувременно я очаква ухилената депресия. „Аз продължавам да работя, да, дооформям текстовете си тук-там, ами че миналата година написах две стихотворения, през последната година и половина довърших една картина и започнах друга, да, къщата, децата, съпруга, любовника, котката, бебето се нуждаят от цялото ми внимание. Ще се заема с това, но нямам пари, нямам време, не мога да намеря време, не мога да отделя време, не мога да започна без най-скъпите инструменти или преживявания, просто в момента не ми се ще, настроението ми още не е подходящо. Трябва ми само още един ден, за да го довърша, трябват ми само още няколко дни, за да го довърша. Трябват ми само няколко седмици, за да го довърша, просто, просто, просто...“

[1] Научих тази история от Марик Папандреас Андрупулус, разказвачка от Коринт, която я знае от Андреа Заркоколис, също оттам. — Б.а. ↑

[2] Marcel Pagnol, *Jean de Florette and Manon of the Spring*. Transl. by W. E. van Heyningen (San Francisco: North Point Press, 1988). И двете приказки са филмирани от Клод Бери през 1987 г. — Б.а. ↑

[3] „Страх от провал“ е един от шаблоните, които не описват действителните страхове на жената. Обикновено един страх има три части: едната е остатък от миналото и често е източник на срам, втората е липса на сигурност в настоящето и третата е страх от лош резултат или отрицателни последици в бъдеще.

Един от най-разпространените страхове, свързан с творческия живот, не е точно страх от провал, а от изпитание на издръжливостта. Логиката на мислене е приблизително следната: ... Ако се провалиш, можеш да започнеш наново. Имаш безкрайни възможности. Но ако успееш и резултатът е посредствен? Ами ако колкото и да се опитваш, не постигнеш точно това, което искаш? Това е далеч по-мъчителен проблем за творците. А има и много други. Ето защо творческият живот е дълбок и сложен път. И все пак дори цялата тази сложност не бива да ни плаши, защото творческият живот е в сърцето на дивата природа. Въпреки най-ужасните ни страхове, инстинктивната природа ни оказва огромна подкрепа. — Б.а. ↑

[4] Някога харпиите били богини на бурята, божества на Живота и Смъртта. За съжаление те престанали да се смятат за създатели на двете функции и се превърнали в едностранни същества. Както видяхме при интерпретациите на природата Живот/Смърт/Живот, всяка сила, която управлява раждането, управлява и смъртта. В древна Гърция обаче културата, доминирана от мислите и идеалите на малцина, толкова силно се отразила върху „смъртоносния“ аспект на харпиите като демонични жени птици, че инкубационната, раждащата и кърмещата природа на харпиите била забравена. По времето, когато Орест написал своята пиеса за убиването или прогонването на харпиите, възраждащата природа на тези създания вече окончателно била погребана в миналото. — Б.а. ↑

[5] Това е посторестов вариант. По случайност не всички негативни пластове са патриархални и определено не всички патриархални въпроси са негативни. В старите негативни патриархални пластове на митовете, описващи силната и здрава женственост, дори има известна стойност, защото те не само ни показват как новата доминираща култура отхвърля старата мъдрост, но и как покорената или откъснатата от инстинкта си жена е била принудена да възприема себе си, както и как може да се излекува.

Комплексът от деструктивни предписания за и против жените (и/или мъжете) оставя след себе си нещо като архетипна рентгенова снимка на промените в развитието на жената, отгледана в култура, която не приема женствеността. Така че няма нужда да гадаем. Всичко това е документирано в пластове на приказките и митовете. — Б.а. ↑

ГОРЯЩАТА РЕКА

През 70-те години Кюяхога Ривър в Кливланд беше толкова замърсена, че започна да гори. Замърсеният творчески поток може внезапно да избухне в отровен огън, който изгаря не само отпадъците в реката, но и унищожава всички форми на живот. Едновременно действие на прекалено много психични комплекси може да нанесе огромни щети на реката. Негативните психологически комплекси надигат вой и оспорват вашата стойност, цели, искреност и талант. Те ви уверяват, че трябва да се трудите, за да си „осигурите хляба“, като вършите неща, които ви изтощават, не ви оставят време да творите, погубват волята ви да използвате въображението си.

Някои любими измами на негативните комплекси се въртят около обещанието, че душата всъщност ще има време да твори някъде в мъглявото бъдеще. Това е заблуда. Комплексът няма такова намерение. Това е друг начин за задушаване на творческия импулс.

Други гласове може да ви шепнат: „Работата ти ще си заслужава само ако имаш докторска степен, ако кралицата те похвали, ако получиш тази или онази награда, ако те публикуват в това или онова списание, ако...“

Това „само ако“ е все едно да тъпчете душата с некачествена храна. Едно е да ви хранят с нещо с изтекъл срок на годност, съвсем друго е да получавате всички необходими хранителни вещества. Най-често логиката на комплекса е изключително порочна, въпреки че той се опитва да ви убеди в противното.

Един от най-големите проблеми на творческия комплекс е обвинението, че работата ви няма да успее, защото не разсъждавате логично, защото не сте логични, онова, което сте направили досега, не е логично и следователно е обречено на провал. На първо място началните етапи на творчеството не са логични — и това е съвсем естествено. Ако комплексът успее да ви спре с това обвинение, вие сте победени. Кажете му да седне и да мълчи или да ви остави на мира, докато свършите. Запомнете, ако логиката беше всичко на този свят, мъжете щяха да яздят на дамски седла.

Виждала съм жени усилено да работят нещо, което мразят, за да могат да купуват скъпи вещи за своите домове, партньори или деца. Те хвърлят дарбите си на вятъра. Виждала съм жени упорито да почистват цялата къща, преди да седнат, за да пишат... И нали знаете, в чистенето има нещо много странно — то просто няма край. Съвършеният начин да попречите на жената да твори.

Не позволявайте прекалено големите отговорности (или прекалената „почтеност“) да крадат времето ви за творчески отдих. Просто трябва да тропнете с крак и да кажете „не“ на половината от нещата, които смятате, че сте „длъжни“ да правите. Изкуството не може да се твори само в откраднати мигове.

Разхвърлянето на планове и проектите става тогава, когато се опитвате да организирате дадена творческа идея, но тя кой знае защо постоянно ви се изплъзва и все повече се обърква. Не можете да ѝ дадете конкретна изява, защото отново нямате време да напишете всичко и да го организирате, или защото ви разсейват толкова много други неща, че забравяте докъде сте стигнали и трябва да започвате отначало.

Възможно е също творческият процес на жената да не е разбран или уважаван от близките ѝ. Единствено от нея зависи да им обясни, че когато гледа с „онзи поглед“, тя не е празно пространство, очакващо да го запълнят, а балансира с огромна „идейна“ къща от карти на върха на пръста си, като използва кристални костички и малко плюнка и ако успее да я занесе до масата, без да разсипе картите, ще е в състояние да пресъздаде образ от невидимия свят. Да я смуцават в такъв момент, е все едно да викат харпиите, които ще пратят всичките ѝ усилия по дяволите. Да я смуцават в такъв момент, е все едно да разбият сърцето ѝ.

Но жената може да си причини всичко това и сама, като „се разубеждава“ идейно, докато лиши от жизненост творческата си натура, като не тропне с крак и не спре хората, които разхвърлят оръдията и материалите за творчеството ѝ, като не купи подходящите инструменти, необходими ѝ за изпълнението на творческата ѝ работа, като спира и започва много пъти, като позволява на всички да ѝ пречат.

Ако културата атакува творческата функция на своите членове, ако унищожават всеки архетип или изопачават неговия смисъл, всичко това ще се vyplъти в психето на хората в своето разбито състояние —

като сила с прекършени криле, а не като здрава сила, изпълнена с жизненост и възможности.

Когато в психето се активират наранените елементи, свързани с допускането и поддържането на свободен творчески живот, жената трудно може да осъзнае къде е проблемът. Комплексът е като плътен чувал. Вътре е тъмно, не виждате кой ви е хванал, знаете само, че нещо ви е пленило. Тогава временно не сме в състояние да организираме мислите си и приоритетите и започваме да действаме, без да преценяваме обстоятелствата. Макар че това поведение може да е много полезно, защото понякога първата мисъл е най-вярна, в този случай не е така.

По време на отровен или възпрепятстван творчески процес жената дава на красивата душа всъщност „илюзорна храна“. Тя се опитва да не обръща внимание на състоянието на анимуса. От време на време му подхвърля кратки мигове за творчество. По този начин жената заблуждава единствено себе си.

Ето защо, когато умира, реката губи водите си, губи жизнената си сила. Индийците казват, че без Шакти — персонифицираната женска жизнена сила, Шива, който символизира способността за действие, се превръща в труп. Тя е жизнената енергия, която одухотворява мъжкия принцип и той на свой ред раздвижва света^[1].

Виждаме, че реката трябва да е в състояние на баланс между замърсяване и пречистване, иначе всичко отива на вятъра. Но за тази цел непосредствената среда трябва да е хранителна и достъпна. Неопровержим факт е, че когато става дума за оцеляване, колкото по-недостъпни са жизненоважните неща, храна и вода, безопасност и подслон, толкова по-малко са възможностите. А колкото по-малко са възможностите, толкова по-оскъден е творческият живот, защото творчеството вирее в изобилие, в безкрайно разнообразие.

Идалгото в приказката е дълбока, но очевидна част от наранената жена. Той е нейният анимус. Здравият анимус е съпричастен с работата на реката, той е неин помощник, винаги е на нейно разположение. В приказката „*La Llorona*“ обаче анимусът е едностранчив. Той се налага, не допуска раждането на жизнен нов живот и иска да господства над живота на психето. Когато злият анимус получи такава власт, жената може да намрази собствената си работа или да стигне до другата крайност — да имитира истинска

работа. Тогава творческите ѝ възможности бързо започват да намаляват. Анимусът прави с нея каквото поиска, омаловажава работата ѝ и по един или друг начин я лишава от автентичност. Той го постига, като унищожава реката.

Нека първо разгледаме цялостните параметри на анимуса. После ще продължим с отрицателното му въздействие върху творческия живот и ще видим как жената може да го избегне. Творчеството е акт на ясно съзнание. Неговите действия отразяват чистотата на водата. Анимусът, който подпомага външното действие, е мъжът при реката. Той се грижи и пази водата.

[1] Много символи едновременно имат мъжки и женски атрибути. Като цяло хората сами трябва да решат кои от тях да използват като лупа, за да проникнат в проблемите на душата и психето. Безсмислено е да разсъждаваме дали даден символ е мъжки или женски, защото в крайна сметка изглежда, че тези смислови атрибути са само творчески начини за разглеждане на проблема и че самият символ всъщност включва други сили, които поради Архимедовите възгледи не можем да проумеем. Използването на мъжки или женски атрибути обаче остава важно, защото всеки от тях е различна лупа, с чиято помощ може да се научи много. Ето защо аз проучвам всякакви символи, за да видя какво може да се научи, как могат да се прилагат и особено какви рани могат да лекуват. — Б.а. ↑

МЪЖЪТ ПРИ РЕКАТА

За да разберем какво е направил мъжът от приказката „*La Llorona*“ като е замърсил водата, трябва да видим как онова, което той представлява, може да е позитивна структура в женското психе. Според класическата дефиниция на Юнг *анимус* е душевната сила при жените, носеща мъжки особености. На базата на личните си наблюдения обаче, аз и много други психоаналитички не приемаме класическата концепция и смятаме, че възраждащият източник при жените не е мъжки и че не им е чужд, а е женски и познат^[1].

Въпреки това, аз съм убедена, че концепцията за мъжкия анимус има голямо значение. Налице е огромна прилика между жените, които се страхуват да творят — страхуват се да дават външна изява на идеите си или го правят по начин, който е непочтителен или случаен — и техните сънища може да включват образи на наранени или нараняващи мъже. И обратно, сънищата на жените, способни на външна изява, често включват силна мъжка фигура, която се явява под различна форма.

Анимусът може най-добре да се разбере като сила, която помага на жените да действат в своя полза във външния свят. Той им дава сили да проявяват своите женски мисли и чувства по конкретен начин — емоционално, сексуално, финансово, творчески и прочее — а не в структура, която се моделира според културно наложен стандарт на мъжко развитие, в която и да е култура.

Мъжките фигури в женските сънища очевидно показват, че анимусът не е душата на жената, а „от и за“ нея^[2]. В своята балансирана и неизопачена форма той е важен „свързващ мъж“. Тази фигура често притежава чудотворни способности, които я карат да изпълнява ролята на посредник. Той е нещо като търговец на душата, внася и изнася познание и различни стоки. Избира най-доброто от предлаганото, уговаря най-изгодната цена, контролира честността на сделката.

Друг начин да разберем тази концепция е да възприемем Дивата жена, душата същност, като жената творец, а анимуса — като нейната

ръка^[3]. Дивата жена шофира, анимусът бута колата. Тя пее, той оценява песента. Тя дава воля на въображението си, той я съветва. Без него ние сътворяваме пиесата във въображението си, но никога не я написваме на хартия, никога не я поставяме на сцена. Без него залата може да се пръска по шевовите, ала завесите никога не се вдигат и театърът остава тъмен.

Ако трябва да измислим испанска метафора за здравия анимус, това е *el agrimensor* — земемерът, който познава терена и с помощта на своя компас и метър измерва разстоянията между две точки. Той определя краищата, той начертава границите. Можем да го наречем и *el jugador* — играчът, който знае как и къде да залага, за да спечели. Това са най-важните аспекти на здравия анимус.

Така че анимусът кръстосва между две, а понякога и между три територии: подземния, вътрешния и външния свят. Той притежава усет за всички светове и е нанесъл на карта всички женски чувства и идеи. Той внася идеи „отвън“ и пренася идеи от женската душа същност по моста, който води към тяхното реализиране и към „пазара“. Без строителя, без онзи, който поддържа този мост, женският вътрешен живот не може категорично да се прояви във външния свят.

Няма нужда да го наричате анимус, наричайте го, с каквито думи или образи искате. Но трябва да разберете, че в женската култура се шири подозрителност към мъжкото начало. Някои се страхуват да „се нуждаят от мъжествеността“, други мъчително са се възстановили, след като по един или друг начин са били смазани от нея. Като цяло тази предпазливост се дължи на едва започващи да се лекуват травми от семейството и културата, получени, когато жените са били третирани като крепостни, а не като личности. Дивата жена още помни времената, когато с талантиливите жени са се отнасяли като с нищожества, когато жената не е имала право на собствени идеи и е трябвало тайно да ги реализира чрез някой мъж.

Но в крайна сметка не можем да отхвърлим нито една метафора, която ни помага да виждаме и да бъдем. Аз не бих се доверила на палитра, от която липсва червено, синьо, жълто, черно или бяло. Вие също. Анимусът е основният цвят в палитрата на женското психе.

Така че според мен анимусът, или контрасексуалната природа на жената не е нейната *душевна природа*, а дълбок психичен разум със способност за действие. Той пътува между световите, между

различните центрове на психето. Тази сила притежава способността да реализира желанията на егото, да пренася навън импулсите и идеите на душата, да извлича женското творчество и да го проявява по конкретен начин.

Ключът за позитивното развитие на анимуса е *действителна проява* на хармонични вътрешни мисли, импулси и идеи. Макар че тук става дума за позитивно развитие на анимуса, трябва да ви предупредя: пълноценен анимус се развива с пълно съзнание и със задълбочен самоанализ. Ако не се вглеждате внимателно в мотивите и желанията си на всяка крачка от пътя, резултатът е недоразвит и пагубен анимус. Той безчувствено ще пренася необмислените импулси на егото, ще раздува различни слепи амбиции и ще удовлетворява безброй вредни апетити. Нещо повече, анимусът е елемент от женското психе, който трябва да се упражнява, редовно да получава задачи, за да могат и жената, и той да действат пълноценно. Ако пренебрегвате полезния анимус в своя психичен живот, той атрофира точно като продължително неизползван мускул.

Макар някои жени да предполагат, че природата на жената воин, природата на амазонката, природата на жената ловец може да замени този „мъжки елемент в женствеността“, според мен мъжката природа има много нюанси и пластове, например своего рода определяне на правилата, установяване на границите, които са изключително ценни за жените в съвременния свят. Тези мъжки атрибути не произлизат от женския инстинктивен психичен темперамент в същата форма като онези от нейната женска природа^[4].

Тъй като живеем в свят, който изисква и медитативно, и външно действие, аз смятам, че е много полезно да използваме концепцията за мъжката природа или анимуса в жената. При съответното равновесие анимусът играе ролята на помощник, любим, брат, баща, цар. Това не означава, че анимусът е цар на женското психе. Това означава, че женското психе има царски аспект, царски елемент, който ако е пълноценно развит, действа и посредничи в служба на дивата природа. От архетипна гледна точка царят символизира сила, работеща в полза на жената и управляваща психичните територии, които му повери душата.

В приказката обаче анимусът преследва други цели в ущърб на дивата природа и когато реката се замърсява, водата започва да трови

другите аспекти на творческото психе и особено неродените деца на жената.

Какви са последствията, когато психето дава на анимуса властта над реката и той злоупотребява с нея? Когато бях малка, някой ми каза, че е също толкова лесно да твориш за добро, колкото и за зло. Аз не смятам, че е така. Много по-трудно е да пазиш реката чиста. Много по-лесно е да я оставиш да умре. Най-правилно е да кажем, че поддържането на чистотата на водата е естественото предизвикателство, пред което всички се изправяме.

Но ако нещо е овладяло творческия поток и го прави все по-мътен? Ами ако попаднем в негов плен и започнем не само да го харесваме, но и да разчитаме на него, да си изкарваме прехраната с него, да се чувстваме живи чрез него? Ако го използваме, за да ни вдига сутрин от леглото, да ни води някъде, да ни прави личности в собствените ни очи? Такива капани очакват всички ни.

Идалгото от приказката е аспект на женското психе, който, така да се каже, „е станал лош“. Покварил се е, извлича полза от производството на отрова, води нездрав живот. Той е цар с нездрав апетит. Нито е мъдър, нито някога може да бъде обичан от жената, на която претендира, че служи.

За жените е добре да имат в психето си всеотдаен анимус, способен да вижда надалеч, да чува и във външния, и в подземния свят, да предсказва какво е вероятно да се случи, да определя законите, като обобщава онова, което усеща и вижда във всички светове. Ролята на анимуса в женското психе е да ѝ помага да осъзнава възможностите и целите, да дава външна изява на идеите и идеалите, които са ѝ скъпи, да претегля справедливостта и пълноценността на нещата, да се грижи за защитата, да определя стратегията, когато жената е в опасност, да обединява всичките ѝ психични територии.

Когато анимусът се превърне в заплаха като в приказката, жената изгубва доверие в решенията си. Когато неговата едностранчивост — неговите заблуди и кражби — го отслаби, водата в реката се замърсява и на сушата настъпва глад.

На латински „творя“ е *creo*, което също означава раждам (живот), създавам нещо там, където преди не е имало нищо. Пиенето на замърсената вода погубва вътрешния, а следователно и външния живот. В приказката това замърсяване води до аномалиите на децата, а

те представляват новите идеи и идеали. Децата са символ на нашата способност да създаваме нещо там, където преди не е имало нищо. Очевидно е, че деформирането на новия потенциал става тогава, когато започваме да се съмняваме в своята способност и особено в своето право да мислим и действаме, да бъдем.

Дори когато възвръщат творческия си живот, дори когато изпод ръцете, писалките и телата им продължават да излизат красиви неща, талантиливите жени продължават да се съмняват дали са истински писателки, художнички, актриси, хора. И разбира се, че са истински, въпреки че е възможно да се самоизмъчват с въпроса каква е дефиницията на „истински“. Фермерката е истинска фермерка, когато гледа земята и планира пролетната сеитба. Бегачката е истинска бегачка, когато прави първата стъпка, цветето е истинско, когато още е на стъблото си, дървото е истинско, когато още е семе в борвата шишарка. Старото дърво е истинско живо същество. Истинско е онова, което има живот.

Развитието на анимуса варира при различните жени. Той не е съвършено изваяно създание, което изскача от бедрата на боговете. Той има известни вродени качества, но трябва да „порасне“, да бъде учен на много неща. Анимусът трябва да е могъща и целенасочена сила. Ала когато са го деформирали безброй сили на културата и същността, нещо предпазливо, злонраво или смъртоносно се вмъква между вътрешния свят на психето и външния свят на белия лист, голото платно, пустата сцена, заседателната зала. Това „нещо“ затлачва реката, замъглява мисленето, задръства писалката, счупва четката и за неопределен период от време замразява новите идеи. И ние страдаме.

Има един странен психичен феномен. Когато жената е под влиянието на негативен анимус, всеки опит за творчески акт го активизира и той я атакува. Тя взема писалката и фабриката започва да бълва отрова. Тя решава да се заеме с учение, но спира по средата, задушена от липсата на вътрешна подкрепа. Все повече ръкоделия и цветни лехи остават недовършени, все повече писма остават ненаписани, все повече чужди езици остават ненаучени, все повече неща чакат ли, чакат...

Всички те са деформирани форми на живот. Те са отровените деца на *La Llorona*. И всички са хвърлени в реката, обратно в замърсените води, които са причина за нещастията им. При най-

добрите архетипни обстоятелства те изгарят и като феникс се възраждат от пепелта в нова форма. Но тук анимусът е негативен и е нарушена способността на човек да различава един импулс от друг. Жената не е в състояние да реализира идеите си във външния свят. И реката е толкова замърсена с комплекси, че нищо не може да се възроди за нов живот.

И сега следва трудната част. Трябва да нагазим в тинята и да потърсим безценните дарове, които са скрити в нея. Също като *La Llorona* ние трябва да ровим с пръсти, за да открием душевния си живот, творческия си живот. И още нещо, също трудно. Трябва да пречистим реката, за да може *La Llorona* да вижда, да намерим душите на децата и да възвърнем покоя си, за да можем да творим.

Културата построява „фабриките“ и замърсява водата чрез способността си да обезценява женствеността и чрез неправилното разбиране на свързващата природа на мъжествеността^[5]. Културата често държи анимуса в изгнание, като поставя един от онези неразрешими и безсмислени въпроси, които комплексите представят за валидни и пред които се стъписват много жени: „Ти истинска писателка (художничка, майка, дъщеря, сестра, жена, любима, работничка, танцьорка, личност) ли си? *Наистина* ли си талантилива? *Наистина* ли имаш да кажеш нещо ценно?“.

Нищо чудно, че когато анимусът е зает да бълва психична отрова, увереността и творческата сила на жената отслабват. Жените в такова състояние ми казват, че „не виждат изход“ от т.нар. си творческо блокиране. Техният анимус изсмуква целия кислород от реката и те се чувстват „крайно изтощени“, страдат от „огромна загуба на енергия“, струва им се, че „нещо ги тегли назад“.

[1] Jennette Jones, Mary Ann Mattoon, *Is The Animus Obsolete?* — In: Shirley Nichols (ed.). *The Goddess Reawakening* (Wheaton, Illinois: Quest Books, 1989). Тази глава излага идеите за анимуса до 1987 г. — Б.а. ↑

[2] В митовете великите богини често раждат синове от собственото си тяло. По-късно синът става техен любовник/съпруг. Макар че някои го възприемат буквално и го разбират като кръвосмешение, това не трябва да се възприема така, а по-скоро като раждане на мъжки потенциал от душата, който постепенно се

превръща в мъдрост и сила и се съчетава по много начини с нейните способности. — Б.а. ↑

[3] А понякога и като импулса към тази ръка. — Б.а. ↑

[4] Ако се откъснем от идеята за мъжката природа, ние изгубваме един от най-силните поляритети за мислене и разбиране на загадката на човешката двойствена природа на всички равнища. Ако обаче се задавяте от самата мисъл, че мъжкото начало е част от женствеността, назовете тази свързваща природа както искате, за да разберете как си взаимодействат противоположностите. — Б.а. ↑

[5] Аз характеризирам това явление като мъжката могъща и свързваща природа, която в много култури е притъпена у мъжете поради ежедневен тежък труд или от култура, която с измама поробва мъжете и ги лишава от техните естествени качества. — Б.а. ↑

ПРЕЧИСТВАНЕ НА РЕКАТА

Природата Живот/Смърт/Живот кара Съдбата, връзката, любовта, творчеството и всичко останало да се движи в огромни дивни цикли в следния ред: раждане, растеж, сила, стопяване, смърт, инкубация, раждане и т.н. Кражбата или отсъствието на идеи, мисли и чувства е резултат от нарушения поток. Ето как да пречистите реката.

За да започнете, *трябва да приемате подкрепа*. Отровите във водата са очевидни, когато жената отхвърля искрените комплименти за творческия ѝ живот. Отровата може да е съвсем малко, например в „О, колко мило от твоя страна да ми направиш такъв комплимент“, но дозата може и да е убийствена, като в „Уф, все старата песен“ или „Трябва да си се побъркал“. И също в отбранителното „Разбира се, че съм чудесна, как може да не си забелязал“. Това са признаци за наранен анимус. В жената се влива чиста вода, която незабавно става отровна.

За да обърнете процеса, трябва да се упражнявате да приемате комплименти (даже отначало да изглежда, че им се нахвърляте, за да ги запазите за себе си), да им се наслаждавате, да се борите със злия анимус, който иска да отговори: „Само ти така си мислиш, защото не знаеш колко грешки е допуснала, не виждаш колко е безлична“ и т.н.

Най-свежите, най-революционните идеи и най-могъщите форми на творчество особено привличат негативните комплекси. Ето защо няма друга възможност — трябва да призовем по-нормален анимус и да оставим стария да си почине, с други думи да го изпратим в архивния пласт на психето, където събираме изчерпаните импулси и катализатори.

Реагирайте — ето как ще пречистите водата. Вълците водят невероятно творчески живот. Те ежедневно взимат десетки решения, преценяват по кой път да тръгнат и какво разстояние да изминат, концентрират се върху плячката си, изчисляват шансовете, претеглят вероятностите, целенасочено реагират, за да постигнат своите цели.

Техните способности да откриват скритото, да канализират целеустремеността си, да се съсредоточават върху желания резултат и

да действат в своя полза, за да го постигнат, са точните характеристики, необходими за творчески успех при хората.

За да твори, човек трябва да е в състояние да реагира. Творчеството е способността да реагираме на всичко, което става около нас, да избираме от стотици възможни мисли, чувства и действия, които се надигат в нас, и да ги сливаме в уникална реакция, израз или послание, носещи сила, страст и значение. В този смисъл загубата на творческа среда означава да се ограничим само до една възможност, да потискаме или цензурираме чувствата и мислите си, да не действаме, да не говорим, да не вършим, да не съществуваме.

Бъдете диви — ето как ще пречистите водата. В своя първоначален вид реката не тече замърсена — ние я замърсяваме. Реката не пресъхва — ние задръстваме коритото ѝ. Ако искаме да е свободна, трябва да освободим концептуалния си живот, потока, да оставяме всичко да се движи и в началото да не цензурираме нищо. Това е творческият живот. Той е божествен парадокс и е изцяло вътрешен процес. За да твори, човек трябва да е готов да изглежда пълен глупак, да седи на идиотски трон и да ръси рубини от устата си. И тогава реката ще потече, тогава ще можем да застанем напред течението ѝ и да събираме с пълни шепи толкова, колкото можем да носим.

Просто започнете — ето това е начинът да пречистите замърсената река. Ако се страхувате, ако се боите от провал, аз ви казвам: започнете, провалете се, ако трябва, изправете се и започнете отначало. Ако пак се провалите, голяма работа. Започнете отново. Не ни спира провалът, а нежеланието да започваме отначало. Какво от това, че ви е страх? Ако се боите, че нещо ще ви се нахвърли и ще ви ухапе, за бога, преодолейте го! Оставете страха си да ви се нахвърли и да ви ухапе, за да можете веднъж завинаги да приключите и да продължите напред. Ще го преодолеете. Страхът ще премине. В този случай е по-добре да го посрещнете с изправено чело, да го усетите и да свършите с него, а после да продължите да го използвате, за да не се налага повече да чистите реката.

Пазете си времето — ето как да се справите със замърсяването. Познавам една великолепна художничка тук, в Скалистите планини. Когато рисува или е в настроение за размисъл, тя закачва на веригата, заграждаща алеята към дома ѝ, следния надпис: „Днес работя и не

приемам гости. Знам, мислите си, че това не се отнася за вас, защото сте моят банкер, агент или най-добър приятел. Грешите, отнася се“.

Друга моя позната, скулпторка, закачва на вратата си такава табела: „Не ми пречете, освен ако не съм спечелила от лотарията или не са видели Иисус на улицата“. Както виждате, пълноценно развитият анимус отлично е установил границите си.

Упорствайте. Как да направим водата още по-бистра? Като не позволяваме нищо да ни пречи да упражняваме пълноценния анимус, като продължаваме да творим своето изкуство и да даваме простор на душата си, независимо дали се чувстваме силни, независимо дали се чувстваме готови. Ако е нужно, завържете се за мачтата, стола, бюрото, дървото, кактуса — винаги, когато творите. Въпреки че често е мъчително, отделяйте необходимото време и не бягайте от трудните задачи, присъщи на стремежа към съвършенство. Истинският творчески живот пламти по много начини, не само по един.

Негативните комплекси, които се появяват междувременно, се преодоляват или преобразяват — вашите сънища ще ви водят през последната отсечка от пътя — като веднъж завинаги тропнете с крак и заявите: „Обичам своя творчески живот и не искам да се самопотискам“. Ако се отнасяме зле с децата си, на вратата ни ще потропат от социалната служба. Ако се отнасяме зле с домашните си любимци, ще си имаме работа с дружеството за защита на животните. Ала няма Творчески патрул или душевна полиция, която да се намеси, ако допускаме душата ни да гладува. Всичко зависи само от нас. Ние сме единствените, които трябва да се грижим за душата същност и героичния анимус. Ужасно сурово е да им даваме вода веднъж седмично, веднъж месечно или веднъж годишно. Те също имат свои биологични цикли. Те се нуждаят от нас, нуждаят се от водата на нашето творчество всеки ден.

Пазете творческия си живот. Ако искате да избегнете *hambre del alma* — душевния глад, назовете проблема с истинското му име и го решете. Ежедневно упражнявайте работата си. И не позволявайте никой човек, жена, мъж, приятел, религия, работа или безплатен глас да ви принуди да гладувате. Ако се налага, покажете нокти.

Усвършенствайте истинската си работа. Постройте онази колиба на топлина и познание. Извличайте енергията си от нея. Поддържайте равновесие между прозаичните отговорности и

творческия си възторг. Пазете душата. Поддържайте качествен творчески живот. Не допускайте да го откраднат собствените ви комплекси, културата, интелектуалните отпадъци, високопарните, аристократични, педагогически или политически глупости.

Осигурявайте нужните хранителни вещества за творчески живот. Въпреки че за душата са полезни много неща, повечето попадат в четирите основни хранителни групи на Дивата жена: време, принадлежност, страст и независимост. Те поддържат водата чиста.

Когато отново се пречисти, реката е свободна да потече — творческата продуктивност се увеличава и оттам нататък се установяват естествени цикли на пикове и спадове. Замърсяването не може да продължава дълго. Естествените замърсители подлежат на ефикасно неутрализиране. Реката се възражда като наша хранителна система. Можем да влизаме в нея без страх, можем да пием от нея, без да се тревожим, край нея можем да успокояваме измъчената душа на *La Llorona*, да излекуваме нейните деца и да ѝ ги върнем. Можем да спрем замърсяващите отпадни продукти на фабриката, да развием нов анимус. Можем да живеем живота си така, както искаме и както смятаме за редно там, край реката, със своите бебета на ръце и да им показваме отраженията в бистрата вода.

СЪСРЕДОТОЧЕНОСТ И ФАНТАЗИЯ

В Северна Америка приказката „Малката кибритопродавачка“ е най-известна във версията на Ханс Кристиан Андерсен. По същество тя описва липсата на подкрепа и съсредоточеност и техните последствия. Това е много древна приказка, разпространена по целия свят в различни варианти. Понякога се разказва за човек, който изгаря последните си въглища, за да се стопли и мечтае за отминали времена. В някои случаи символът на кибритените клечки е заменен с нещо друго, например в „Малкия цветар“. Героят, мъж с разбито сърце, се взира в последните си цветя и духът му отлита от този свят.

Макар че някой би могъл да нарече тези приказки „сълзливи“, не бива да ги отминаваме с лека ръка. В основата си те разкриват негативното хипнотизиране на психето до такава степен, че духът на истинския живот започва да линее и „умира“^[1].

Варианта на „Малката кибритопродавачка“, който ще ви разкажа, научих от леля ми Катерина, дошла в Америка след Втората световна война. По време на войната нейното родно унгарско село било прегазвано и окупирано от три различни вражески армии. Тя винаги започваше приказката с думите, че нежните мечти при тежки условия са вредни, че в сурови времена трябва да имаме сурови мечти, истински мечти и ако усърдно работим и си пием млякото за здравето на Девата, те ще се сбъднат.

[1] Според моите проучвания има някои признаци, че тази история може да е вариант на древни приказки, свързани със зимното слънцестоене, в които божествата се прераждат в жизнена форма. — Б.а. ↑

МАЛКАТА КИБРИТОПРОДАВАЧКА

Имало едно време едно момиченце, което си нямало нито майка, нито баща и живеело в мрачната гора. Един ден момиченцето научило, че може да купи от магазина в селото край гората кибрити за половин грош и да ги продаде на улицата за един грош. Ако продадяло достатъчно кибрити, щяло да може да си купи коричка хляб, да се върне в горската си колибка и да спи там, увито във всичките си дрехи.

Зимата дошла и станало много студено. Момиченцето нямало обувки и палтото му било толкова излиняло, че през плата се провиждало небето. Крачетата му били посинели, пръстите му вече били съвсем бледи. То обикаляло по улиците и молело минувачите да купят кибритите му. Ала никой не спирал, никой не му обръщал внимание.

Една вечер, докато седяло на улицата, то си казало: „Имам кибрит. Мога да си запаля огън и да се стопля“. Но нямало нито подпалки, нито дърва. Въпреки това момиченцето решило да запали няколко клечки.

И както седяло с протегнати напред крака, то драснало първата клечка. И снегът и студът сякаш внезапно изчезнали. На мястото на вихрещите се снежинки детето видяло стая, прекрасна стая с голяма тъмнозелена кахлена печка, от чиято топлина въздухът трептял. Момиченцето се сгушило до печката и се изпълнило с райско блаженство.

Ала изведнъж печката изчезнала и то отново се озовало седнало в снега. Треперело толкова силно, че зъбите му тракали. И тогава драснало втората клечка. Светлината ѝ огряла стената на съседната сграда и тя станала прозрачна. Вътре в къщата имало маса със снежнобяла покривка, върху която били наредени чинии от най-фин порцелан и на подноса по средата димяла току-що опечена гъска. Момиченцето посегнало към нея, но видението отново се стопило.

Детето пак седяло в снега. Ала коленете и хълбоците вече не го болели. Сега студът изгарял ръцете и тялото му и затова момиченцето драснало третата клечка.

И в нейната светлина се появила възхитителна елха, украсена с бели свещи с дантелени панделки, приказни стъклени топки и хиляди светлинки, които малката кибритопродавачка не можела ясно да различи.

И докато се взираше в ствола на огромната елха, тя ставала все по-висока, издигала се към тавана, превърнала се в звездите на небесния свод. Изведнъж проблеснала ярка звезда и момиченцето си спомнило думите на майка си, че когато умира някой човек, от небето пада звезда.

И внезапно се появила баба му, толкова топла и нежна, че детето се изпълнило с щастие. Баба му свалила престилката си, завила момиченцето и го притиснала към себе си.

Но образът започнал да избледнява. И детето продължило да пали клечки, за да задържи баба си... и накрая двете започнали да се издигат в небето, където нямало студ, глад и болка. На сутринта открили момиченцето вкочанено.

БЛОКИРАНЕ НА ТВОРЧЕСКАТА ФАНТАЗИЯ

Детето живее в среда, в която хората не се интересуват от него. Ако и с вас е така, бягайте. Никой не цени онова, което има момиченцето, малките пламъчета — началата на всички творчески възможности. Ако сте в такова положение, обърнете гръб на другите и си идете. Това дете е в психична ситуация, в която няма голям избор. То се е примирило със своето „място“ в живота. Ако и с вас се е случило така, зарежете примирението и се размърдайте. Когато е притисната в ъгъла, Дивата жена не се предава, а се бори с нокти и зъби.

Какво трябва да направи кибритопродавачката? Ако инстинктите ѝ са непокътнати, тя има много възможности. Да се премести в друг град, да се скрие в някоя изба с въглища. Дивата жена знае как да постъпи. Но малката кибритопродавачка не познава Дивата жена. Малкото диво момиченце замръзва, изпаднало в транс.

За потока на творческия живот е важно да сме с истински хора, които ни топят, които подкрепят нашето творчество. Тази подкрепа е хор от гласове — и вътрешни, и външни, който следи състоянието на жената, насърчава я и ако се налага, ѝ предлага утеха. Не съм сигурна от колко приятели се нуждае човек, но поне от един-двама, които смятат вашата дарба, каквато и да е тя, за *pan de cielo* — райски хляб. Всяка жена има право на ангелски хор.

Когато са навън на студа, жените са склонни да живеят с фантазии, вместо да действат. Такава фантазия е нашият най-голям опият. Познавам жени, надарени с вълшебни гласове. Познавам жени, които са родени разказвайки. Ала са изолирани или се чувстват по някакъв начин онеправдани. Те са плахи, което често прикрива гладен анимус. Трудно им е да приемат подкрепа от душата или от приятелите, семейството, обществото.

За да избегнете участието на малката кибритопродавачка, трябва да направите нещо много важно. Онзи, който не подкрепя изкуството ви, живота ви, не е достоен за вашето внимание. Жестоко е, но е истина. Иначе жената веднага навлича дрипите на малката кибритопродавачка

и е принудена да води непълноценен живот, който замразява всякаква мисъл, надежда, дарба, поезия, артистизъм, дизайн, танц.

Топлината трябва да е основната цел на малката кибритопродавачка. Но в приказката не е така. Вместо това тя се опитва да продава кибритите — своя източник на топлина. Това не прави женствеността по-топла, по-богата, по-мъдра и я лишава от възможност за развитие.

Топлината е загадка. Тя някак лекува и възражда. Тя разхлабва прекалено стегнатите неща, усилва потока, тайнствения стремеж „да бъдем“, девствения полет на нови идеи. Каквото и да е топлината, тя постоянно ни привлича към себе си.

Малката кибритопродавачка не живее в среда, в която може да процъфти. Няма топлина, няма подпалки, няма дърва. Какво можем да направим, ако сме на нейно място? На първо място можем да не създаваме фантастичния свят, който създава тя, като пали клечки. Има три вида фантазии. Първият е приятната фантазия. Тя е нещо като измислен сладолед, целящ единствено да носи удоволствие. Такива фантазии са мечтите. Вторият вид е съзнателното фантазиране, нещо като период на планиране, средство, с помощта, на което предприемаме определено действие. Всички успехи — психологически, духовни, финансови и творчески, започват с фантазии от този вид. На трето място е фантазията, която кара всичко да спре, която в критичен момент не ни позволява да предприемем нужните действия.

За нещастие точно такива са фантазиите на малката кибритопродавачка. Тази фантазия няма нищо общо с действителността. Тя е свързана с чувството, че нищо не може да се направи или че всичко е прекалено трудно и затова е най-добре човек да се задоволи с празна фантазия. Понякога фантазията е в женския ум. Понякога идва от алкохола и спринцовката или от тяхната липса. Понякога двигателят е димът на марихуаната или безбройните незапомнени стаи с легла и непознати мъже. Жените в такова положение играят ролята на малката кибритопродавачка през всяка нощ на все повече фантазии и всяка сутрин се събуждат вкочанени. Има много начини да изгубите целеустремеността си, да изгубите съсредоточеността си.

Как можем да обърнем този процес и да възстановим самоуважението си? Трябва да открием нещо съвсем различно от онова, което има малката кибритопродавачка. Трябва да отнесем идеите си на място, където за тях има подкрепа. Само единици от нас могат да творят в изолация. Повечето се нуждаем от всяко докосване на ангелско крило.

Хората обикновено имат чудесни идеи. Ще боядисам онази стена в любимия си цвят. Ще разработя проект, в който ще участва целият град. Ще направя няколко плочки за банята си и ако наистина ми харесат, ще започна да ги продавам. Ще продължа учението си, ще продам къщата и ще отида на пътешествие, ще родя дете, ще изоставя това и ще започна друго, ще тръгна по свой път, ще помогна за възтържествуването на справедливостта, ще се боря за онеправданите.

Тези проекти се нуждаят от подкрепа. Нуждаят се от *топли* хора. Малката кибритопродавачка е облечена в дрипи. Също като в старата песен тя толкова дълго е била на дъното, че все едно е на повърхността. Никой не може да процъфти в нейното състояние. Трябва да се поставяме в положение, в което също като цветята и дърветата да можем да виждаме слънцето. Но трябва да има слънце. За да го постигнем, трябва да се *движим*, а не просто да стоим неподвижно. Трябва да направим нещо, което да промени положението ни. Без движение ние отново се връщаме на улицата да продаваме кибрит.

Приятелите, които ви обичат и стоплят вашия творчески живот, са най-добрите слънца на света. Когато подобно на малката кибритопродавачка жената няма приятели, тя също се вкочанява от мъка, а понякога и от гняв. Дори човек да има приятели, те може да не са слънца. Те трябва да ви носят утеха, а не да ви информират за все по-студената обстановка. Те ви успокояват, но това далеч не е подкрепа. Подкрепата ви мести от едно място на друго.

Разликата между утеха и подкрепа е следната. Ако цветето ви е болно, защото го държите в тъмен килер и му говорите успокоителни думи, това е утеха. Ако го извадите от килера и го сложите на слънце, ако му дадете да пие и после му говорите, това вече е подкрепа.

Вкочанената жена без подкрепа е склонна да се отдава на празни мечти. Но даже да е в такова състояние, *особено* ако е в такова състояние, тя трябва да отхвърли утешителните фантазии.

Утешителните фантазии със сигурност ще ви убият. Знаете какви са пагубните фантазии: „Някой ден...“, „Само да имах...“, „Той ще се промени...“, „Само да се науча да се владее... когато наистина съм готова, когато имам достатъчно... когато децата пораснат, когато съм по-сигурна, когато намеря някой друг, веднага щом...“ и т.н.

Малката кибритопродавачка има вътрешна баба, която, вместо да ѝ извика „Събуди се! Стани! Каквото и да ти струва, намери топлина!“, я отнася в света на фантазиите, отнася я в „рая“. Но раят няма да помогне на Дивата жена, на притиснатото в ъгъла диво дете, нито на малката кибритопродавачка в това положение. Тези утешителни фантазии не трябва да се запалват. Те са смъртоносни примамки, които ни разсейват от истинската работа.

Малката кибритопродавачка прави безсмислена размяна, като продава кибритите си, единственото, което може да я стопли. Когато са откъснати от хранителната обич на дивата майка, жените са подложени на равносилен глад във външния свят. Егото просто си изкарва прехраната, получава съвсем недостатъчна храна и всяка вечер се завръща там, откъдето е започнало. И изтощено заспива.

Такава жена не може да се събуди за живот с бъдеще, защото окаяното ѝ съществуване е като рибарска кукичка, на която тя ежедневно увисва. При инициациите прекарването на значителен период от време при тежки условия е важна част от откъсването на човек от спокойствието и самодоволството. Този период на посветителски преход ще свърши и жената ще поведе възроден, помъдър духовен и творчески живот. Може да се каже, че жените в състоянието на малката кибритопродавачка участват в посвещаване, което не протича нормално. Неблагоприятните условия не задълбочават — те само убиват. Трябва да се промени средата, трябва да се намери подкрепа.

Исторически и особено при мъжете в психологически аспект, болестта, изгнанието и страданието често се разбират като посветителско откъсване, което понякога има огромно значение. Но за жените съществуват други архетипи на посвещаване, които произхождат от вродената женска психология и физика, например раждането, силата на кръвта, влюбването и получаването на подхранваща любов. Получаване на благословия от човек, когото

жената дълбоко уважава, напътствията от по-възрастна жена, всичко това са могъщи инициации, носещи своя заряд и възраждане.

Може да се каже, че малката кибритопродавачка е стигнала съвсем близо и в същото време е безкрайно далеч от преходния етап на движение и действие, който завършва посвещаването. Въпреки че разполага с материалите за посветителско преживяване, в и извън нея няма никой, който да я напътства в психичния процес.

В най-негативен психически смисъл зимата носи целувката на смъртта — т.е. студа — на всичко, което докосне. Студът вещае края на всяка връзка. Ако искате да убиете нещо, просто бъдете студени към него. Когато човек замръзне, всяко чувство, мисъл, действие или връзка стават невъзможни. Когато искат да изоставят нещо в себе си или да изхвърлят някого на студа, хората не им обръщат внимание, заобикалят ги отдалече, за да не се налага дори само да чуват гласа им или да ги виждат. Такава е ситуацията в психето на малката кибритопродавачка.

Момиченцето обикаля по улиците и моли минувачите да купуват кибритите му. Тази сцена показва един от най-тъжните моменти, свързани с наранения женски инстинкт — даването на светлина срещу нищожна цена. Светлинките на кибритените клечки са като забучените на пръчки черепи от приказката за Василиса. Те са мъдрост. Нещо повече, те запалват пламъка на осъзнаването, заменят мрака със светлина, огряват онова, което е изгоряло. Огънят е основният символ на възраждането в психето.

Малката кибритопродавачка е в крайна нужда и моли да се смилят над нея, като всъщност предлага нещо с много по-голяма стойност — светлина. Независимо дали тази огромна стойност е в нашето психе, или в преживяванията ни във външния свят, резултатът е същият: още по-голяма загуба на енергия. Тогава жената не може да реагира на потребностите си. Нещо в нея иска да живее и я умолява да не го оставя да умре, ала не получава отговор. Жената в такова положение е като София — гръцкият дух на мъдростта — тя носи светлина от бездната, но я разпродава като безполезна фантазия. Неподходящи любовници, лоши шефове и всевъзможни коварни комплекси ни изкушават да правим такъв избор.

Когато решава да изгори клечките, малката кибритопродавачка използва ресурсите си, за да фантазира, вместо да действа. Тя

безразсъдно изразходва енергията си. В живота на жената често има такива мигове. Тя е решена да отиде в колеж, но в продължение на три години се чуди в кой точно. Иска да нарисува онази серия от картини, но тъй като няма място къде да ги изложи, не поставя рисуването на първо място. Иска да направи това или онова, но не отделя време за учене или за да придобие нужните умения. Тя има десет тетрадки, пълни с мечти, но е попаднала в плен на интерпретации и не може да ги въплъти в действие. Знае, че трябва да си тръгне, да започне, да спре, но не го прави.

Причината е ясна. Когато жената е замръзнала, когато вече е изгубила всякакви чувства, когато кръвта и страстта ѝ вече не стигат до „крайниците“ на психето ѝ, когато е отчаяна, фантастичният живот е много по-приятен от всичко останало. Тъй като няма дърво, което да изгорят, нейните кибритени клечки изгарят психето. И психето започва само да си играе номера — то вече живее във фантастичния огън на всички удовлетворени копнежи. Този вид фантазия е като лъжа — ако я повтаряте достатъчно често, започвате да ѝ вярвате.

Този начин на преобразяване на страданието — когато проблемите се омаловажават с измисляне на фантастични решения, не само измъчва жените, той е една от основните пречки на човечеството. Кахлената печка във фантазията на малката кибритопродавачка представлява топли мисли. Тя също е символ на центъра, на сърцето, на огнището. Тя ни казва, че нейната фантазия е за истинската същност, сърцето на психето, топлината на вътрешния дом.

Но печката внезапно изчезва. Подобно на всички жени в такова психично затруднение, малката кибритопродавачка отново се озовава в снега. Това ни убеждава, че този вид фантазия е кратка, но пагубна. Тя само изгаря енергията ни. Въпреки че може да използва своите фантазии, за да пази топлината си, жената накрая все пак замръзва.

Малката кибритопродавачка запалва нови кибритени клечки. Всяка фантазия изгаря и детето отново остава в снега. Когато психето замръзва, жената се обръща към себе си и към никой друг. Тя запалва трета клечка. Това е приказната тройка, вълшебното число, точката, в която трябва да се случи нещо. Но в този случай, тъй като фантазията не допуска действие, не става нищо.

Каква ирония, че в приказката се разказва за коледна елха. Коледната елха е еволюирала от предхристиянски символ на вечния

живот — вечнозеленото дърво. Това може да спаси детето, идеята за вечнозелената, вечно растящата, вечно движещата се душа психе. Ала стаята няма таван. Психето не може да задържи идеята за живота. Хипнозата е пълна.

Бабата е толкова топла, толкова нежна и все пак тя е последната доза морфин, последната капка отвара от бучиниш. Тя отнася момиченцето в съня на смъртта. В неговия най-отрицателен смисъл това е сънят на самодоволството, сънят на вцепенението. „Всичко е наред, мога да издържа.“ Това е сънят на злата фантазия, надеждата, че ще се случи чудо и всички мъки ще изчезнат.

Психически факт е, че когато либидото или енергията се изчерпат до крайност, винаги се появява някакъв образ на природата Живот/Смърт/Живот, в случая символизирана от бабата. Нейната работа е да се появява при смъртта на нещо, да приема душата, оставила земната си обвивка, и да се грижи за нея, докато се прероди.

И това е благословията на психето. Дори в мъчителния край на малката кибритопродавачка има лъч светлина. Когато се натрупат достатъчно време, недоволство и напрежение, Дивата жена на психето вдъхва нов живот в женския ум, дава ѝ възможност отново да действа в своя полза. Както виждаме от описаното в приказката страдание, далеч по-добре е да излекувате пристрастеността си към фантазията, отколкото да чакате и да се надявате на възкресение.

ВЪЗРАЖДАНЕ НА ТВОРЧЕСКИЯ ОГЪН

Да си представим, че разполагаме с всичко, че сме наясно с намеренията си, че не бягаме от действителността, че сме пълноценни и творческият ни живот процъфтява. Трябва ни още един атрибут — да знаем какво да правим не ако, а когато изгубим съсредоточеност, т.е. когато за известно време сме изчерпани. Какво? Значи след всички тези усилия можем да изгубим съсредоточеност? Да, ще я изгубите временно, но това е съвсем естествено. В нашето семейство се разказва една прекрасна приказка за този случай, озаглавена „Трите златни косъма“.

Казват, че приказките имат криле. Някои от моите приказки са прелетели над Карпатите заедно с унгарското семейство, което ме осинови по време на бягството им от войната. После малката дрипава група за кратко се установила в Урал, а оттам пресякла океана и дошла в Северна Америка, където заедно с приказките си прекосила вековните гори и се заселила в района на Големите езера.

Ядрото на „Трите златни косъма“ знам от „танте“ Ката — способна лечителка, израснала в Източна Европа. Аз доразвих същността на приказката. Много тевтонски и келтски приказки също се въртят около лайтмотива за златния косъм. Лайтмотивът, или ядрото на приказката, представлява архетипен център в психето. Такава е природата на архетиповете. При контакта си с психето те оставят следа от себе си. Като символи те понякога оставят и други свидетелства — в съдбите, сънищата и идеите на смъртните. Може да се каже, че са комплекс от психически напътствия, които прекосяват времето и пространството и носят мъдрост на всяко ново поколение.

В тази история се разказва за възвръщането на изгубената съсредоточеност. Съсредоточеността се изразява в усещане, слух и следване на насоките на душевния глас. Много жени отлично се съсредоточават, но когато изгубят съсредоточеността си, се пръскат като пух от възглавница.

Трябва да имаме вместилище за всичко онова, което усещаме и чуваме от дивата природа. За някои жени това са техните дневници, в

които записват всяко перце, прелетяло край тях, за други това е изкуството. Спомняте ли си Баба Яга? Тя, освен метла има голямо гърне и лети в небето с котел, който всъщност е хаван с чукало. С други думи тя има вместилище, в което да слага различни неща. Тя има начин на мислене, на придвижване от едно място на друго. Да, това е отговорът на проблема за загубата на енергия, това и още нещо. Да видим...

ТРИТЕ ЗЛАТНИ КОСЪМА

Било тъмна нощ. Земята била черна, дърветата приличали на възлести ръце на тъмносиния фон на небето. И в тази мрачна нощ един самотен старец вървял през гората. Макар че клоните шибали лицето му и почти го заслепявали, той носел пред себе си малък фенер. Свещичката във фенера се топяла и ставала все по-малка.

Старецът имал странен вид: бил с дълга жълтеникава коса, нащърбени пожълтели зъби и извити кехлибарени нокти. Гърбът му бил превит, все едно носел чувал с брашно, и бил толкова стар, че кожата му висяла под брадичката, по ръцете и хълбоците му.

Той напредвал през гората, като се хващал за някоя фиданка, придърпвал тялото си напред, после хващал друга. Костите на краката ужасно го болели. Бухането на бухалите по дърветата отеждало в ставите му. В далечината мъждукала едва забележима светлинка на къщурка, огън или дом и той упорито вървял натам. Точно когато стигнал до вратата, свещичката във фенера му угаснала, а старецът бил толкова уморен, толкова изтощен, че се строполил на прага.

Пред весело бумтящия огън в къщурката седяла старица, която станала и отишла при странника, вдигнала го и го отнесла при огнището. Държала го в скута си като майка и го люлеела на люлеещия се стол.

Люляла го цяла нощ и малко преди разсъмване той се подмладил, превърнал се в красив млад мъж със златиста коса и дълги силни крайници. А старицата продължавала да го люлее.

Когато утрото още повече наближило, младежът станал малко и много красиво дете със златиста като пшеница коса.

Точно на зазоряване старицата откъснала три косъма от главицата му и ги хвърлила на пода. Те издрънчали като метал.

Детето в ръцете ѝ изпълзяло от скута ѝ и изтичало при вратата. Озъртайки се за миг към старицата, то ослепително ѝ се усмихнало, после се обърнало и се издигнало в небето, за да се превърне в яркото утринно слънце^[1].

Нощем всичко е различно, затова, за да разберем приказката, трябва да превключим на нощно съзнание, състояние, в което по-бързо долавяме всяко изскърцване и шумолене. През нощта сме по-близо до себе си, по-близо до същностните идеи и чувства, на които денем почти не обръщаме внимание.

В митовите нощта е светът на Майка Нюкс — жената, която е създала света. Тя е Старата майка на дните, майката на стариците Живот и Смърт. Когато в приказките е нощ, ние знаем, че сме в подсъзнанието. *San Juan de la Cruz*, Свети Йоан Кръстител я наричал „тъмната нощ на душата“. В тази приказка нощта символизира времето, когато енергията във формата на старец все повече намалява.

Да изгубите съсредоточеността си, означава да изгубите енергията си. В такива случаи не бива да бързате да си я възвърнете. Бързането не води доникъде. Както виждаме в приказката, всичко се решава с люлеене на стола. Търпението, спокойствието и люлеенето възраждат идеите. Някои жени наричат търпението да люлеят една идея „лукс“. Дивата жена го нарича „необходимост“.

Вълците знаят всичко за тези неща. Когато се появи натрапник, те ръмжат, лаят или дори го хапят, но може и да се върнат в групата си и да поседят заедно като семейство. Просто си седят и дишат заедно. Гръдните им кошове се надигат и спускат, надигат и спускат. Те се съсредоточават, завръщат се в центъра си и решават какво да правят. Решават, че „в момента няма да направят нищо, просто ще седят тук и ще дишат, просто ще се люлеят заедно“.

Когато идеите не се развиват или не се осъществяват гладко, или когато не ги реализираме както трябва, ние често губим съсредоточеност. Това е част от естествения цикъл и се случва, защото идеята е остаряла или сме изгубили способността си да я разглеждаме по нов начин. Станали сме стари и изтощени като стареца от „Трите златни косъма“. Макар за творческото „блокиране“ да има много теории, истината е, че по-леките идват и си отиват като сезоните, освен психологическото блокиране, за което вече говорихме, като например бягане от истината, страх от отблъскване, замърсяване на фундаменталния поток, задоволяване с посредственост или с бледи имитации и т.н.

Тази приказка е толкова хубава, защото очертава целия цикъл на една идея. Мъждукащата свещ, разбира се, е самата идея, която се стопява и почти угасва. Когато в приказките се случва нещо лошо, трябва да се опита нещо ново, трябва да се намери нова енергия, помощник, лечител, трябва да се потърси съвет от вълшебна сила.

Тук отново виждаме старата *La Que Sabe* — вечната жена. Тя е Онази, която знае. Люлеенето в ръцете ѝ пред огън действа възбуждащо^[2]. Старецът се довлича до нейния скут, защото без нейната топлина ще умре.

Старецът е изтощен от продължителната работа, която му възлагаме. Някога виждали ли сте жена да работи така, сякаш дяволът я е хванал за палеца на крака, за да се строполи на пода и да не може да продължи? Някога виждали ли сте жена, която влага много страст в някакъв социален проблем, но един ден махва и казва всичко да върви по дяволите? Нейният анимус се е изтощил и трябва да бъде люлян от *La Que Sabe*. Жената, чиято идея или енергия е изчерпана, трябва да научи пътя до онази стара *curandera* — лечителка, и да отнесе при нея изтощения анимус.

Аз работя с много жени, които са изключително социално активни. Няма съмнение, че в края на цикъла те се изтощават и се замъкват в гората с мъждукащи фенери, готови всеки миг да угаснат. И тогава казват: „Край. Напускам, връщам журналистическия си пропуск, полицейската си карта, профсъюзната си книжка...“ и т.н. Искат им се да емигрират в Нова Зеландия. Искат им се да гледат телевизия, да ядат сладкиши и никога да не поглеждат през прозореца. Искат им се да си купят неудобни обувки, да се преселят в квартал, в който никога нищо не се случва, и през остатъка от живота си да гледат само реклами. Искат им се отсега нататък да се занимават само със своята работа и нищо повече.

Каквато и да е представата им за почивка, въпреки че говорят така, защото са уморени и ядосани, аз им казвам, че тази почивка е добра идея, че е време да си отдъхнат. В отговор, на което те обикновено изсумтяват: „Почивка! Как мога да си почивам, когато целият свят ще отиде по дяволите пред очите ми“.

Но накрая жената трябва да си почине, да се полюее, да възвърне съсредоточеността си. Тя трябва да се подмлади, да възстанови енергията си. Мисли си, че не може, защото кръгът от

жени, майки, студентки, художнички или активистки винаги попълва местата на онези, които отиват да си починат. Жената творец трябва да отделя време за отдих, след което да се завръща към напрегнатата си работа. Трябва да отива при старицата в гората, при възродителката, Дивата жена в едно от многото ѝ превъплъщения. Дивата жена *очаква* анимусът редовно да се изчерпва. Тя не е изненадана, когато той се строполява на прага ѝ. Тя е готова. Няма панически да се втурне към нас. Просто ще ни вземе на ръце и ще ни люлее, докато възвърнем силата си.

Ние също не бива да изпадаме в паника, когато губим енергията или съсредоточеността си. Също като Дивата жена трябва спокойно да прегърнем идеята и известно време да останем с нея. Няма значение дали сме се съсредоточили върху собственото си развитие, или върху някакъв световен проблем, анимусът ще се изчерпи. Въпросът в случая не е „дали“, а „кога“. Продължителни усилия като завършване на училище, приключване на ръкопис, грижи за болен човек, всичко това води до момент, в който някога младата енергия остарява, грохва и вече няма сили да продължи.

За жените е най-добре да го проумеят още в самото начало, защото умората обикновено ги изненадва. Тогава те вият, хленчат, говорят за провал, неадекватност и прочее. Не, не. Изчерпването на енергията е нещо нормално. Такава е Природата.

Концепцията за вечната сила на мъжествеността е грешна. Това е заблуда на културата, която трябва да се изкорени от психето. Тя кара и мъжките енергии в психичния свят, и мъжете в културата да изпитват безпочвено чувство за провал, ако са уморени и се нуждаят от почивка. Всеки има нужда от отдих, за да възстановява силата си. Просто природата Живот/Смърт/Живот е циклична и се отнася за абсолютно всички.

Трите косъма в приказката са хвърлени на пода. В моето семейство има една поговорка: „Хвърли малко злато на пода“. Това идва от *desprender las palabras*, което в традицията на *cuentistas* — разказвачките и лечителките в моя род, означава да изхвърлиш няколко думи от приказката, за да я направиш по-въздействаща.

Косъмът символизира мисълта, която извира от главата. Откъсването на няколко косъма прави момчето по-леко, кара го да заблести още по-ярко. По същия начин и вашата изчерпана идея може

да засияе по-ярко, ако изхвърлите част от нея. Също както скулпторът дяла мрамора и отдолу се показва скритата форма. Чудесен начин да възродите или подсилите своята изчерпала се целеустременост е да се избавите от някои идеи.

Откъснете три косъма от своята работа и ги хвърлете на земята. Там те ще се превърнат в зов за събуждане. Хвърлянето им издава психически звук, звън, резонанс в женското психе, който отново възражда активността.

Звукът от падането на част от многобройните ви идеи бележи нова ера или нова възможност.

В действителност старата *La Que Sabe* леко подкастрира мъжествеността. Известно ни е, че кастренето на дърветата им помага да растат по-силни. Известно ни е също, че откъсването на цветчетата на някои растения им помага да растат по-буйни, по-тучни. Цикълът на изчерпване на анимуса е естествен за Дивата жена. Това е древен процес. Жените от паметивека са подхождали към света на идеите и техните външни прояви по този начин. Жените го правят така. Старицата в приказката „Трите златни косъма“ ни учи, всъщност ни припомня, как се прави.

Тогава какъв е смисълът от възвръщането на съсредоточеността, на изгубеното, от това тичане с вълците? Смисълът е да се хвърлите право към гърлото, да стигнете чак до семето, до същността на всичко в живота си, защото там се крие вашето удоволствие, там е вашето щастие, там е раят на всяка жена, мястото, където имате времето и свободата да бродите, да пишете, да пеете, да творите и да не се страхувате. Когато усетят удоволствие или опасност, вълците застават абсолютно неподвижно. Превръщат се в статуи, съсредоточават се върху онова, което виждат, за да могат да чуят, за да могат да почувстват какво има там, да го почувстват в неговата най-стихийна форма.

Ето какво ни предлага дивата природа — способността да виждаме какво има пред нас чрез съсредоточаване, чрез вглеждане, душене, слушане, усещане и опитване. Съсредоточеност означава да използваме всичките си сетива, включително и интуицията. Жените идват на този свят, за да си възвърнат гласовете, ценностите, въображението, ясното си зрение, своите истории и древните женски спомени. А това става чрез съсредоточеност и творчество. Ако сте

изгубили съсредоточеността си, просто седнете неподвижно. Вземете идеята и я полюейте. Запазете част от нея, изхвърлете останалото и тя ще се възроди. Няма нужда да правите повече.

[1] Тази история с обич ми предаде Ката, която през 40-те прекарала четири години в руски трудов лагер. — Б.а. ↑

[2] Преображението край, над или в огъня е универсален мотив. Аналог на „Трите златни косъма“ се открива в гръцките митове, в които Деметра, Великата Богиня Майка, всяка нощ държи смъртно бебе в огъня, за да го направи безсмъртно. Когато я разкрива, майка ѝ Метанейра слага край на това. „Жалко — казва на Метанейра Великата Богиня. — Сега детето ще остане смъртно“. — Б.а. ↑

11.
ВЪЗБУДАТА: ВЪЗВРЪЩАНЕ НА
СВЕЩЕНАТА СЕКСУАЛНОСТ

МРЪСНИТЕ БОГИНИ

В дивия подземен свят на женската природа живее едно същество. Това е нашата сетивна природа и като всяко пълноценно създание тя има своите естествени и хранителни цикли. Това създание е любопитно, общително, понякога кипящо от енергия, друг път замислено. То реагира на сетивни стимули: музика, движение, храна, пиене, покой, тишина, красота, мрак^[1].

Именно този аспект на жената съдържа възбудата. Не възбуда като в „Хайде да правим секс, малката“. А като подземен огън, който пламва високо, после ниско — циклично. Жената прави с освобождаваната от него енергия каквото намери за подходящо. Женската възбуда не е състояние на сексуална страст, а на могъща сетивна осъзнатост, която включва, но не се ограничава само до женската сексуалност.

За използването и злоупотребата с женската сетивна природа може да се говори много — за това как жената и другите поддържат огъня противно на неговите естествени ритми или се опитват напълно да го угасят. Но нека вместо това да се съсредоточим върху един страстен, див и излъчващ топлина аспект, който ни изпълва с приятно чувство. При съвременните жени този сетивен израз до голяма степен е приглушен, а на много места и през много епохи изцяло е бил забраняван.

В древни времена един от аспектите на женската сексуалност е бил наричан „свещеното неприличие“ — не в смисъла, в който днес използваме думата „неприличие“, а със значение на сексуална мъдрост или по-точно остроумие. Някога имало култове към богинята, които отчасти били посветени на непочтената женска сексуалност. Обредите не били унижителни, а били свързани със символизирането на части от подсъзнанието, които и до днес остават загадъчни и непонятни.

Самата идея за сексуалността като свещена и конкретно за неприличието като аспект на свещената сексуалност е жизненоважна за дивата природа. В древните женски култури имало богини на

неприличието — наречени така заради невинната им и все пак хитра похот.

В световните култури има останки от истории, които са оцелели от различни чистки. Те ни показват, че първоначалният смисъл на думата „неприличие“ не е бил вулгарен, а по-скоро е като някакво фантастично природно създание, което ужасно ви се иска да ви посети и да стане ваш най-добър приятел.

Преди няколко години, когато започнах да разказвам историите за „Мръсната богиня“, жените се усмихваха и после се смееха, когато слушаха за подвизите на жени — и реални, и митологични — използвали сексуалността, чувствеността, за да докажат нещо, да облекчат скръбта, да предизвикат смях и по този начин да разрешат някакъв проблем в психето. Удиви ме също начина, по който жените прекриваха прага на смеха по отношение на тези въпроси. Първо те оставяха настрани цялото си възпитание, което им казваше, че не подхожда на дами да се смеят с такъв смях.

Възпитанието на истинска „дама“ в някои ситуации по-скоро задушаваше жената и не ѝ позволяваше да диша. За да се смеете, трябва да можете да си поемете дъх и непосредствено след това още един. От кинезиологията и от различни системи за терапия ни е известно, че поемането на дъх кара човек да изпитва чувства и че когато не искаме да чувстваме, задържаме дъха си.

При смеха жената диша с пълни дробове и тогава може да започне да изпитва несанкционирани чувства. И какви може да са тези чувства? Ами, оказва се, че всъщност не са толкова чувства, колкото облекчение за чувства, често предизвикващо проливане на отдавна съдържани сълзи, възвръщане на забравени спомени или разбиване на оковите на чувствена личност.

Стана ми ясно, че значението на тези древни богини на неприличието се доказва от тяхната способност да разхлабват прекалено стегнатото, да разсейват мрака, да носят на тялото своего рода хумор, който принадлежи не на интелекта, а на самото тяло, да поддържат тези проходи свободни. Именно тялото се смее на историите за Койота и Чичо Трунгпа^[2], на смешките на Мей Уест^[3] и т.н. Дяволиите и хуморът на неприличните богини могат да доведат до вливането на жизненоважно лекарство в ендокринната и нервната система на тялото.

Трите истории, които ще ви разкажа, възплъщават неприличията в смисъла, който му придаваме тук — вид сексуално — чувствено опиянение, което предизвиква приятна емоция. Двете са древни, третата е съвременна. В тях се разказва за мръсните богини. Наричам ги така, защото дълго време са се скитали под земята. В положителен смисъл те принадлежат на плодородната земя, калта, тинята на психето — творческата материя, от която произлиза изкуството. Всъщност мръсните богини са онзи аспект на Дивата жена, който едновременно е сексуален и свещен.

[1] Нещата, стимулиращи щастието и удоволствието, също винаги са „задни врати“, през които човек може да бъде използван или манипулиран. — Б.а. ↑

[2] Историите за Чичо Туонпа, или Трунгпа, са приказки за хитроумния герой, за които се твърди, че произхождат от Тибет. Хитроумният герой е разпространен сред всички народи. — Б.а. ↑

[3] Мей Уест (1892–1980) — американска сатирична актриса. — Б.пр. ↑

БАУБО^[1] — СМЕЕЩАТА СЕ БОГИНЯ

Има една поговорка: *Ella habla por en medio en las piernas* — тя говори измежду краката си. Кратки истории „измежду краката“ са разпространени по целия свят. Една от тях е историята за Баубо — древногръцка богиня, т.нар. богиня на непристойността. Тя има и по-стари имена, например *Ямба*, и изглежда, че елините са я заели от много по-древни култури. Още от незапомнени времена е имало архетипни диви богини на свещената сексуалност и плодородието Живот/Смърт/Живот.

В древните писмени паметници за Баубо се споменава само веднъж, което създава впечатлението, че нейният култ е бил унищожен и погребан под пластовете на различни завоевания. Имам чувството, че някъде, навярно под всички онези гористи хълмове и горски езера в Европа и Изтока, лежат заровени нейни храмове, пълни с артефакти и костени фигури^[2].

Ето защо не е случайно, че малцина са чували за Баубо, но запомнете, дори само едно късче от архетипа може да носи образа на цялото. А ние имаме това късче, защото ни е известна история, в която се появява Баубо. Тя е една от най-прелестните и дяволити фигури от обитателите на Олимп. Това е моята *разказваческа версия*, основана на древните диви останки от Баубо, все още сияещи в постматриархалните гръцки митове и Омировите химни^[3].

Майката Земя Деметра Део имала красива дъщеря на име Персефона (Кора), която един ден си играела на моравата. Персефона видяла едно особено прелестно цвете и протегнала ръце да докосне възхитителното му лице. Внезапно земята се разтърсила и зейнала гигантска цепнатина. От дълбините се издигнал Хадес (Аид) — богът на подземното царство. Той се изправил висок и могъщ на черна колесница, теглена от четири коня като призраци.

Влюбеният Хадес грабнал Персефона в колесницата си и отново се спуснал под земята. Нейните писъци ставали все по-слаби и накрая, когато пукнатината в земята се затворила, съвсем заглъхнали.

Гласът на плаещата девойка отеквал в камъните на планините, клокочел в морето. Деметра чула камъните да плачат. Чула морето да стене. И после над цялата земя се спуснала зловеща тишина, замирило на смачкани цветя.

Тя захвърлила венеца от косата си, разпуснала тъмните воали на двете си рамене и полетяла като гигантска птица в търсене на своята дъщеря.

Същата вечер някаква старица, застанала на входа на една пещера, казала на сестрите си, че през деня чула три вика: момичешки вик на ужас, после втори, звучащ умолително, и накрая глас на плаеща майка.

Персефона я нямало никъде и така започнало безумното многомесечно дирене на Деметра. Тя беснеела, плачела, виела и разпитвала, търсела навсякъде, молела за милост, заплашвала със смърт, ала не можела да намери скъпото си дете.

И онази, която била създала вечния растеж, проклела плодородните ниви на света:

— Погинете! Погинете! Погинете!

Заради проклятието на Деметра не можело да се роди нито едно дете, не можело да покълне жито за хляб, не можели да поникнат цветя за празници, клонки за мъртвите. Всичко лежало повехнало и напразно смучело напуканата земя или сухата майчина гръд.

Самата Деметра престанала да се къпе. Дрехите ѝ били целите в кал, косите ѝ висели на сплъстени кичури. Въпреки че болката в сърцето ѝ била непоносима, тя не се предавала. След много разпитване, умоляване и премеждия, които не довели до нищо, богинята се отпуснала край един кладенец в село, където никой не я познавал. И когато облегнала умореното си тяло на студените камъни, до нея се приближила жена или по-точно нещо, прилично на жена. И тази жена затанцувала пред Деметра, като кълчела хълбоци по начин, намекващ за сексуален акт, и разтърсвала гърди. Когато я видяла, Деметра не успяла да се сдържи и се усмихнала.

Танцуващата жена била магьосница, защото нямала глава, зърната на гърдите ѝ били очи, а вулвата ѝ била уста. И през тази

прекрасна уста тя започнала да угощава Деметра с пиперливи шеги. Богинята първо само се подсмихнала, после избухнала в смях. Двете жени се запревивали заедно, второстепенната богиня Баубо и могъщата Майка Земя Деметра.

И този смях спасил Деметра от отчаянието и ѝ дал сили да продължи търсенето си, което с помощта на Баубо, старицата Хеката и бога на слънцето Хелиос накрая завършило успешно. Персефона се върнала при майка си за половината от годината. Светът, земята и женските утробы отново процъфтели^[4].

Винаги съм обичала Баубо повече от другите богини в гръцката митология, навярно дори повече от всички митологически фигури. Тя несъмнено произхожда от неолитните богини, които са загадъчни фигури без глави, а понякога и без крака и ръце. Не е достатъчно да се каже, че символизират плодородието, защото са нещо много повече. Те са талисманите на женските приказки — нали знаете, нещата, които благовъзпитаната жена никога, абсолютно никога няма да каже пред мъж, освен при необикновени обстоятелства. Такива приказки.

Тези фигурки изразяват уникална чувствителност — гърдите и емоциите в тези чувствителни създания, устните на вулвата, усещанията, които другите могат само да си представят, но които знае единствено тя. А смехът с пълно гърло е едно от най-добрите женски лекарства на света.

Винаги съм смятала, че събиранията на кафе са останка от древните женски ритуални събирания — ритуал, при който жените говорят от сърце, казват истината, смеят се на себе си, чувстват изпълнени с живот, прибират се вкъщи и всичко е по-хубаво.

Понякога е трудно да накараш мъжете да излязат, така че жените да останат насаме. От древни времена жените насърчават мъжете да ходят на „риба“. Това е женска хитрост, използвана от памтивека. Жените искат от време на време да живеят в чисто женска атмосфера, било в усамотение или с други. Това е естествен женски цикъл.

Мъжката енергия е прекрасна. Тя е повече от прекрасна — тя е великолепна, тя е величествена. Но понякога ни идва като преяждане с шоколад, след което ни се ще няколко дни да останем на обикновен

студен ориз и горещ бульон, за да възвърнем чувствителността на небцето си. От време на време просто трябва да го правим.

Освен това второстепенната богиня Баубо повдига интересния въпрос, че малко непристойност може да лекува депресията. И е истина, че някои видове смях, идващи от всички онези истории, които си разказват жените, тези женски истории, които граничат с безвкусица... тези истории стимулират либидото. Те отново разпалват огъня на женския интерес към живота. Баубо и нейният смях са онова, към което се стремим.

Затова в самолечителската си съкровищница прибавете кратки „мръсни историйки“ от типа на тази за Баубо. Този вид миниатюри са силно лекарство. Смешната „мръсна“ историйка може не само да излекува депресията, но и да изтръгне черното сърце от яростта и да направи жената по-щастлива. Опитайте и ще видите.

Не мога да кажа много за следващите два аспекта на историята за Баубо, защото те трябва да се обсъждат в малки групи и само сред жени, но мога да кажа следното: Баубо има особен ъгъл на виждане — гледа през зърната си. Това е загадка за мъжете, но когато го казвам на жени, те ентусиазирано кимат с глави и отвърщат: „Разбирам точно какво имаш предвид“.

Виждането през зърната определено е сетивен атрибут. Зърната са психични органи и реагират на температура, страх, гняв, шум. Те са също толкова сетивен орган, колкото и същинските очи.

А що се отнася за говоренето през вулвата, то символично е говорене от *prima materia*, най-фундаменталното, най-искрено равнище на истина — жизненоважната ос^[5]. Какво друго можем да кажем, освен че Баубо говори от майчиния извор, дълбоката жила, буквално от дълбините. В мита за Деметра, която търси любимата си дъщеря, никой не знае какви думи всъщност ѝ е казала Баубо. Но можем да се досетим.

[1] Баубо — според едно предание кърмачка на Дионис, според друго — старица, в чийто дом спряла да почине Деметра по следите на похитената си дъщеря Персефона. В по-късни митове — магьосница от свитата на Хеката. — Б.ред. ↑

[2] На една от стените в Чатал Хююк е изобразена широко разкрасена жена с разкрита „долна уста“ — навярно символ на оракул.

Самата мисъл за такава фигура кара много жени разбиращо да се подсмивват. — Б.а. ↑

[3] Charles Boer, *The Homeric Hymns* (Dallas: Spring Publications, 1987). Това наистина е талантлив превод.] — Б.а. ↑

[4] Тъй като Персефона била вкусила няколко норови зърна — символ на неразривността на брака — не могла да се освободи напълно от владетеля на подземното царство. Споразумението било да прекарва едната половина от годината в дома на Хадес — тогава на земята настъпва студ и мраз, а останалото време при майка си на Земята — тогава Деметра е радостна — всичко в природата цъфти и зрее. — Б.ред. ↑

[5] Уста, телесен отвор (лат.). — Б.пр. ↑

КОЙОТА ДИК

Мисля, че Баубо е разказала на Деметра женски шеги за онези възхитително оформени предаватели и приемници — гениталиите. В такъв случай Баубо навярно е разказала история като тази, която преди няколко години чух от управителя на стар къмпинг. Викаха му Стария Ред и твърдеше, че имал индианска кръв.

Стария Ред не си носеше ченето и не се беше бръснал от два дни. Миловидната му стара жена Уилоудийн имаше красиво, но изхабено лице. Носът ѝ, каза ми тя, бил счупен по време на сбиване в бар. Семейството имаше три кадилака, нито един, от които не беше в движение. Уилоудийн имаше кученце чихуахуа, което държеше в детска кошарка в кухнята. Ред беше от онези мъже, които не си свалят шапката и в тоалетната.

Аз издирвах истории и бях спряла малката си каравана в техния къмпинг.

— Сигурно знаете някакви истории за тези земи? — започнах аз. Имах предвид района, разбира се.

Стария Ред лукаво погледна жена си и се ухили.

— Ще ѝ разкажа за Койота Дик^[1].

— Не ѝ разказвай тази история, Ред, не ѝ я разказвай!

— Въпреки това ще ѝ я разкажа — не отстъпваше той.

Уилоудийн скри лице в шепи.

— Не ѝ я разказвай, Ред, сериозно ти говоря!

— Не, не мога да не ѝ я разкажа, Уилоудийн.

Тя седна настрани на стола си, все още скрила очи с ръце, сякаш току-що нещо я бе ослепило.

Ето какво ми разказа Стария Ред. Според думите му, той чул историята от един индианец навахо, който я научил от мексиканец, който пък я знаел от някакъв хопи.

Имало едно време един Койота Дик и той едновременно бил най-умното и най-глупавото създание на света. Винаги бил гладен за нещо

и винаги играел номера на хората, за да получи каквото иска. По всяко друго време спял.

Е, един ден, докато спял, на пениса му^[2] му писнало и решил да остави Койота и да попътешества сам. Речено, сторено. Пенисът потеглил по пътя. Всъщност заподскачал по пътя, тъй като имал само един крак.

Подскачал, подскачал, забавлявал се, но по едно време навлязъл в гората и там... О, не... попаднал в пареща коприва.

— Ох! — извикал той. — Ау! Помощ! Помощ!

Викове му събудили Койота Дик и когато бръкнал в гащите си, за да запали сърцето си с обичайното завъртане на манивелата, нея я нямало! Койота Дик се затичал по пътя, като се стискал между краката и накрая открил пениса си в най-ужасното премеждие, което можете да си представите. Той внимателно го извадил от копривата, потупал го, успокоил го и си го сложил обратно, където му е мястото.

Стария Ред се хилеше като побъркан, чак се давеше с изцъклени очи.

— И това е историята за Койота Дик.

— Забрави да й разкажеш края — напомни му Уилоудийн.

— Какъв край? Вече й разказах края — изсумтя Стария Ред.

— Забрави да й разкажеш истинския край на историята, стар пръдливко.

— Ами, щом си го спомняш, ти й го разкажи. — На вратата се позвъни и той стана от скърцащия си стол.

Уилоудийн ме погледна право в лицето. Очите й блестяха.

— Краят на историята е поука.

В този момент я овладя Баубо, защото Уилоудийн започна да се киска, после да се смее и накрая се запревива — толкова дълго, че й потекоха сълзи. Трябваха й две минути, за да каже тези последни две изречения, като, докато се давеше, повтаряше всяка дума по два-три пъти.

— Поуката е, че от онази коприва пишката после постоянно я сърбяло. И затова мъжете вечно се присламчват към жените и искат да се отъркат в тях с онзи поглед, дето казва „Адски ме сърби“. Нали

разбираш, тая универсална пишка постоянно я сърбяло след първия път, когато избягала.

Не знам какво толкова ми стана, но двете седяхме в кухнята, пищяхме и удряхме с юмруци по масата, докато изгубихме всякакъв контрол върху мускулите си. После се чувствах така, все едно съм отхапала голям къс хрян.

Тъкмо такива истории мисля, че е разказвала Баубо. Нейният репертоар включва всичко, което кара жените да се смеят от все сърце, без да ги е грижа, че показват сливиците си, провесвайки корема си напред, оставяйки гърдите си да се тресат. В сексуалния смях има нещо различно. „Сексуалният“ смях като че ли достига надалеч и надълбоко в психето, освобождава всичко, свири на костите ни и изпълва тялото ни с възхитително чувство. Това е форма на диво удоволствие, което се съдържа в психичния репертоар на всяка жена.

Свещеното и чувствено — сексуалното живеят съвсем близо едно до друго в психето, защото се активизират чрез чувство на почуда не от интелекта, а чрез преживяване на нещо по физическите пътища в тялото, нещо, което за миг или завинаги — било целувка, фантазия, смях от сърце — ни разтърсва, издига ни на най-високия връх, изглажда бръчките ни, кара ни да танцуваме, да кипим от живот.

В свещеното, неприличното, сексуалното винаги ни очаква див смях, кратък преход от безмълвен смях, гаден смях, хрип, който е смях, див и животински смях или звънлив мелодичен смях. Смехът е една от скритите страни на женската сексуалност, той е физически, стихияен, страстен, съживяващ и следователно възбуждащ. Той е вид сексуалност, която няма цел като гениталната възбуда. Това е радостна сексуалност, само за настоящия момент, истинска чувствена любов, която полита свободна, живее, умира и се преражда от собствената си енергия. Той е свещен, защото е целебен. Той е чувствен, защото събужда тялото и емоциите. Той е сексуален, защото възпламенява и вдига вълни на удоволствие. Той не е едноизмерен, защото смехът е нещо, което споделяме и със себе си, и с много други. Той е най-дивата женска сексуалност.

Ще ви разкажа друга женска история. Научих я като малка. Удивително е колко много неща чуват децата, когато възрастните си мислят, че никой не ги слуша.

[1] Приказките за Койота традиционно се разказват само през зимата. — Б.а. ↑

[2] На английски *dick* означава „пишка“. — Б.пр. ↑

ПЪТУВАНЕ В РУАНДА

Бях дванайсетгодишна. Бяхме на езерото Биг Бас в Мичиган. След като приготвиха закуска и обяд за четирийсет души, всичките симпатични, закръглени жени от семейството ми, майка ми и лелите ми легнаха на шезлонгите да се попекат на слънце. Мъжете бяха „за риба“, което означаваше, че си прекарват чудесно, ругаят и си разказват своите шеги и истории. Аз си играех близо до жените.

Изведнъж чух пронизителни писъци. Уплашена, аз се затичах към жените. Ала те не викаха от ужас. Жените се смееха и когато успяваше да си поеме дъх между писъците, една от лелите ми безкрайно повтаряше: „... покрили лицата си... покрили лицата си“. И това загадъчно изречение отново ги караше да се превиват от смях.

И така дълго пицяха и викаха, че чак се давеха. В скута на една от лелите ми лежеше списание. Много по-късно, когато всички жени задряха на слънце, аз го измъкнах изпод отпуснатата ѝ длан, легнах под шезлонга и го прочетох с разширени очи. На страницата, на която беше разтворено, имаше анекдот от Втората световна война. Беше нещо такова:

Генерал Айзенхауер отивал да инспектира войските си в Руанда. (Може да е било Борнео. Може да е бил генерал Макартър. По онова време тези имена не означаваха почти нищо за мен.) Губернаторът наредил всички местни жени да се наредят край черния път и да аплодират Айзенхауер, когато минел покрай тях с джипа си. Единственият проблем бил, че туземките не носели никакви дрехи, само мънистена огърлица и понякога тънък кожен колан.

Не, не, така не можело. Затова губернаторът повикал вожд на племето и му обяснил притеснението си.

— Няма проблем — казал вождът.

Ако губернаторът им дадал поли и блузи, жените щели да ги облекат за случая. И с помощта на местните мисионери губернаторът им ги осигурил.

В деня на парада обаче, само минути преди джипът на Айзенхауер да мине по дългия път, открили, че макар туземките да били облекли полите, нещо не харесали блузите и ги оставили в къщите си. И сега всички жени били строени от двете страни на пътя с поли, но с голи гърди. Освен това не носели никакво бельо.

Е, когато научил, губернаторът получил нервен пристъп и гневно повикал вождя, който го уверил, че жена му се посъветвала с него и когато генералът се приближал, те щели да покрият гърдите си.

— Сигурен ли си? — изревал губернаторът.

— Да. Абсолютно сигурен — отвърнал вождът.

Е, нямало време за спорове и можем само да се досещаме каква е била реакцията на генерал Айзенхауер, когато джипът му се приближил и редиците голи до кръста жени грациозно повдигнали предниците на полите си и покрили лицата си с тях.

Лежах под шезлонга и сподавах смеха си. Това беше най-глупавата история, която някога бях чувала. Това беше прекрасна история, вълнуваща история. Но интуитивно аз също знаех, че е неприлична, затова години наред я пазих само за себе си. И понякога в трудни времена, в напрегнати моменти и дори преди изпити в колежа аз си спомнях за жените от Руанда, които покрили лицата си с полите и несъмнено тайно избухнали в смях. Аз също се засмивах и се чувствах съсредоточена, силна и здраво стъпила на земята.

Това е другата полза от женските шегички и споделен смях. Той е лекарство за тежки времена. Той е чудесно чисто, „мръсно“ забавление. Можем ли да си представим сексуалното, неприличното като свещено? Да, особено когато действа като лек, води до пълноценност и изцелява сърцето. Юнг отбелязва, че когато някой идвал в кабинета му със сексуални оплаквания, истинският проблем най-често бил духовен или душевен. Когато човекът се оплаквал от духовен проблем, той най-често имал сексуален характер.

В този смисъл сексуалността може да се използва като лекарство за духа и следователно е свещена. Когато сексуалният смях е *un remedio* — лекарство, той е свещен смях. Свещено е и онова, което предизвиква изцеляващия смях. Когато помага, без да нанася щети, когато облекчава и възстановява силата, смехът носи здраве. Когато

прави хората щастливи, че са живи, че са там, по-осъзнати за любовта, когато разсейва тъгата и гнева им, смехът е свещен. Когато ги прави по-добри, по-щедри, по-чувствителни, смехът е свещен.

В архетипа на Дивата жена има много място за природата на мръсните богини. В дивата природа свещеното и неприличното, свещеното и сексуалното не са отделени едно от друго, а живеят заедно, струва ми се като група старици, които просто ни очакват да се отбием при тях. Те са във вашето психе, чакат ви да се появите, разказват историите си помежду си и се смеят като кучета.

12.

**МАРКИРАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА:
ГРАНИЦИТЕ НА ГНЕВА И ПРОШКАТА**

ЛУННИЯТ МЕЧОК

Под напътствията на Дивата жена ние възвръщаме древното, интуитивното и страстното. Когато животът ни отразява нейния, ние действаме пълноценно. Ние побеждаваме или се научаваме да го правим, ако все още не знаем как. Правим стъпки, за да дадем външна изява на идеите си. Възстановяваме съсредоточеността си, когато я изгубим, следваме личните си ритми, заобикаляме се с приятели и партньори, които са извор на творческия и инстинктивния ни живот. Подкрепяме другите. И ако се наложи, сме готови да учим възприемчивите си партньори на дивите ритми.

Но съвършенството има още един аспект и това е преодоляването на нещо, което може да се нарече единствено „женски гняв“. Необходимо е този гняв да бъде освободен. Когато си спомня причините за него, на жената ѝ се струва, че никога няма да престане да скърца със зъби. По ирония на съдбата ние също се боим да разпръснем гнева си, защото го смятаме за мъчително и вредно. Искани се бързо да сложим край на всичко това.

Но с потискане няма да успеем. Все едно да се опитваме да затворим огън в конопен чувал. Не бива също да изгаряме себе си или някой друг с него. И затова държим в себе си могъща емоция, която сякаш ни обзема неканена. Тя е като токсични отпадъци: има ги, никой не ги иска, но хранилищата за тях са съвсем малко. Човек трябва да измине дълъг път, за да се избави от тях. Предлагам ви литературната версия на кратка японска приказка, която развих през годините. Наричам я „*Цукина Вагума — Лунният мечок*“. Убедена съм, че тя осветлява този въпрос. Ядрото на историята под името „Мечокът“ преди много години научих от сержант И. Сагара, ветеран от Втората световна война и пациент в болницата за ветерани „Хайнс“ в Илинойс.

Имало едно време една млада жена, която живеела в благоуханна борова гора. Мъжът ѝ от дълги години бил на война. Когато накрая го уволнили, той се затътрил у дома в отвратително настроение. Не

пожелал да влезе в къщата, защото бил свикнал да спи върху камъни. Бил затворен в себе си и никога не напуснал гората.

Когато научила, че съпругът ѝ най-сетне се завръща, младата жена ужасно се развълнувала. Тя готвела и пазарувала, пазарувала и готвела, пълнела блюда и купи с вкусна бяла извара от соево мляко, три вида риба, три вида водорасли, ориз, поръсен с червен пипер и чудесни студени скариди, едри и оранжеви.

Свенливо усмихната, тя занесла храната в гората, коленичила до уморения си от войната съпруг и му предложила прекрасните гозби, които била приготвила. Ала той скочил на крака, ритнал съдовете. Соевата извара се разсипала, рибата подскочила във въздуха, водораслите и оризът се пръснали в пръстта, а големите оранжеви скариди се затъркаляли по пътеката.

— Остави ме на мира! — изревал той и ѝ обърнал гръб.

Толкова се разярил, че жената се уплашила. Това се повторило много пъти и накрая, изпаднала в отчаяние, младата жена отишла до пещерата на знахарката, която живеела извън селото.

— Мъжът ми е получил тежка рана по време на войната — казала тя. — Постоянно е бесен и не хапва нищичко. Не влиза вкъщи и не иска да живее с мен като преди. Можеш ли да ми дадеш лек, който пак да го направи любящ и нежен?

— Мога — отвърнала знахарката — но ми трябва една специална съставка. За беда всичките ми косми от лунен мечок свършиха. Затова трябва да се изкачиш в планината, да намериш черния мечок и да ми донесеш един косъм от полумесеца на шията му. Тогава ще ти дам каквото искаш и животът ти отново ще е хубав.

Някои жени биха се уплашили от такава задача. Някои жени биха си помислили, че е неизпълнима. Ала не и тя, защото била жена, която обичала.

— О! Много ти благодаря — възкликнала тя. — Чудесно е да знам, че може да се направи нещо.

Младата жена се приготвила за пътуването и на другата сутрин се заизкачвала по планинските склонове. И изпяла „*Arigato zaishō*“ — поздрав към планината, който гласял: „Благодаря ти, че ми позволяваш да се катеря по твоето тяло“.

Катерела се по камъни, големи колкото огромни самуни хляб. Спуснала се на плато, покрито с гора. Дърветата имали дълги сведени

клони и листа, които приличали на звезди.

Тя изпяла „*Arigato zaishö*“. По този начин благодаряла на дърветата, че повдигали косите си, за да може да мине под тях. И така излязла от гората и продължила да се изкачва.

Започнало да става по-трудно. Трънливи цветя закачали полите на кимоното ѝ. Скалите драскали нежните ѝ ръце. Странни тъмни птици полетели към нея в здрача и я уплашили. Жената знаела, че това са *muen-botoke* — духовете на мъртвите, които нямали роднини, и изпяла молитви за тях: „Аз ще съм ваша роднина. Аз ще ви донеса мир“.

И продължавала да се изкачва, защото била жена, която обичала. Катерела се, докато видяла сняг по планинския връх. Скоро станало студено и тя въпреки всичко продължавала нагоре, защото била жена, която обичала. Разразила се буря и снегът влизал в очите и дълбоко в ушите ѝ. Полуослепяла, тя продължавала да се изкачва. И когато снегът спрял, жената изпяла „*Arigato zaishö*“, за да благодари на ветровете, че са престанали да я брулят.

Подслонила се в плитка пещера, в която едва успяла да влезе. Макар че имала достатъчно храна, не хапнала нищо, а се покрила със сухи листа и заспала. На сутринта въздухът бил спокоен и тук-там в снега дори се показвали малки зелени растения. „О — помислила си тя — сега ще потърся лунния мечок.“

Търсила цял ден. По залез-слънце зърнала животински екскременти и нямало нужда повече да скита, защото по снега се приближавал гигантски черен мечок. Лапите и ноктите му оставяли дълбоки следи. Лунният мечок яростно изревал и влязъл в бърлогата си. Жената бръкнала във вързопа си, оставила паницата с храна, която носела, пред бърлогата и се затичала да се скрие в плитката пещера. Мечокът подушил храната и отново излязъл навън, като ревял толкова силно, че по склона се затъркаляли камъчета. Той обиколил паницата от разстояние, много пъти душил вятъра и накрая лапнал всичко на един залък. После заотстъпвал назад, пак подушил въздуха и изчезнал в бърлогата си.

На другата вечер жената направила същото, но този път, вместо да се върне в пещерата си, само се отдалечила. Мечокът подушил храната, измъкнал се от бърлогата, изревал, за да разтърси звездите в небето, предпазливо подушил въздуха и започнал да обикаля около

паницата, но накрая изял храната. Това продължило много вечери докато една тъмносиня нощ жената събрала смелост и още повече се приближила до мечата бърлога.

Тя оставила паницата на земята и застанала до отвора на дупката. Когато усетил миризмата, мечокът видял не само обичайната храна, но и две човешки крачета. Той завъртял глава настрани и изревал толкова силно, че костите на жената затракали.

Жената се разтреперила, но не се отдалечила. Звярът се измъкнал от бърлогата, раззинал челюсти и пак изревал, така че жената видяла червено-кафявото му небце. Ала тя не избягала. Мечокът поревал още малко и протегнал лапи, сякаш за да я хване, и ноктите му увиснали като десет дълги ножа над главата ѝ. Жената затреперила като брулено от вятъра листо, но не помръднала от мястото си.

— Моля те, мили мечо — казала тя — моля те, мили мечо, изминах дълъг път, защото ми трябва лек за мъжа ми.

Мечокът спуснал предните си лапи на земята и се вгледал в уплашеното ѝ лице. За миг на жената ѝ се сторило, че вижда отразени в древните очи на звяра всички планински склонове, долини, реки и села. Обзело я пълно спокойствие и тя престанала да трепери.

— Моля те, мили мечо, аз те храня вече толкова много вечери. Може ли да взема само един косъм от полумесеца на шията ти?

Мечокът се замислил. Тази крехка жена била лесна плячка. Но изведнъж го обзела жалост към нея.

— Вярно е — отвърнал той — ти беше добра към мен. Можеш да вземеш един от космите ми. Но го вземи бързо и после се върни у дома.

Звярът повдигнал огромната си муцуна, за да покаже белия полумесец на шията си, и жената видяла силното туптене на сърцето му. Тя поставила едната си ръка на мечия гръб и с другата бързо откъснала един лъскав бял косъм. Мечокът се отдръпнал назад и изревал като ранен, после болката му преминала в ядосано сумтене.

— О, благодаря ти, лунни мечо, много ти благодаря. — Жената започнала дълбоко да се кланя. Ала мечокът изръмжал и направил крачка напред. Звярът изревал с думи, които тя не можела да разбере и в същото време сякаш знаела през целия си живот. Жената се обърнала и с всички сили се затичала надолу по склона. Тичала под дърветата с листа като звезди и през цялото време викала „*Arigato zaishō*“, за да

им благодари, че повдигали клоните си, за да може да мине. Препъвала се по камъните, големи колкото огромни самуни хляб, и викала „*Arigato zaishö*“, за да благодари на планината, че ѝ позволява да се катери по тялото ѝ.

Въпреки че дрехите ѝ висели на парцали и лицето ѝ било изподрано, тя тичешком се спуснала по каменното стълбище, което водело към селото, минала по черния път, прекосила града от отсрещната му страна и се втурнала в пещерата на старата знахарка.

— Виж, виж! Нося го, открих го, взех го, косъм от лунния мечок! — извикала младата жена.

— О, чудесно — усмихнала се знахарката. Тя внимателно се вгледала в жената, взела белия косъм и го протегнала към светлината. Претеглила го в старческата си длан, измерила го с пръст и възкликнала: — О, да! Това е истински косъм от лунния мечок. — После внезапно се обърнала и хвърлила косъма в огъня. Той запращял и бил погълнат от яркооранжеви пламъци.

— Не! — ужасила се младата жена. — Какво направи!?

— Успокой се. Така трябва. Всичко е наред — уверила я старицата. — Спомняш ли си всяка стъпка, която си направила, за да изкачиш планината? Спомняш ли си всяка стъпка, която си направила, за да спечелиш доверието на лунния мечок? Спомняш ли си какво видя, какво чу и какво изпита?

— Да — отвърнала жената. — Отлично си спомням.

Знахарката нежно ѝ се усмихнала.

— А сега, дъще моя, иди си вкъщи с това ново знание и продължи по същия начин със своя съпруг.

ГНЕВЪТ КАТО УЧИТЕЛ

Основният мотив в приказката — търсенето на вълшебен предмет, е разпространен по целия свят. В някои случаи пътува жена, в други — мъж. Вълшебният предмет е мигла, косъм от нос, зъб, пръстен, перо или друг физически елемент. Варианти на мотива за животинската част или козина като съкровище се срещат в Корея, Германия и Урал. В Китай звярът често е тигър. В Япония животното в приказката понякога е мечка, понякога лисица. В Русия търсеният предмет е мечка брада. В една приказка на моето семейство косъмът е от брадичката на самата Баба Яга.

„Лунният мечок“ се отнася към онази категория приказки, които наричам „истории отвори“. Историите отвори ни позволяват да зърнем скритата им целебна структура и дълбок смисъл, а не само явното им съдържание. Съдържанието на тази приказка ни показва, че търпението облекчава гнева, но по-важното послание се отнася до онова, което жената трябва да стори, за да възстанови реда в психето и по този начин да изцери гневната същност.

В историите отвори нещата по-скоро само се загатват. В тази приказка субструктурата разкрива цял модел на отношение към и изцеряване от гнева: чрез търсене на мъдра и спокойна лечебна сила (отиването при знахарката), приемане на предизвикателството и навлизане в непозната психическа територия (изкачването на планината), разпознаване на илюзиите (преодоляване на скалите, тичане под дърветата), успокояване на старите маниакални мисли и чувства (срещата с *tuen botoke* — неспокойните духове без роднини), умоляване на великата състрадателна Същност (търпеливото хранене на мечока и неговото умилюстивяване), разбиране на ревящата страна на състрадателното психе (осъзнаването, че мечокът, състрадателната Същност, не е питомен).

Приказката показва колко е важно да отнесем това психологическо познание на земята в реалния си живот (слизането от планината и завръщането в селото), да научим, че изцеряването е процес на изпитания и опити, а не единична идея (изгарянето на

косъма). Същността на приказката се съдържа в съвета на знахарката: „Приложи всички тези неща към гнева и той ще се разсее“.

Тази история се отнася към група сходни приказки, в които главният герой се обръща с някаква молба към ранено, самотно създание. Ако разгледаме приказката така, сякаш всичките ѝ елементи са част от психето на една жена, ще видим, че психето има много гневен и измъчен дял, представляван от образа на съпруга, завърнал се от война. Нежният дух на психето — жената, се заема да намери лек за този гняв, за да може тя и нейната обич отново да живеят в мир и покой. Това е достойна задача за всяка жена, защото лекува гнева и често ни позволява да открием пътя към прошката.

Приказката ни показва, че търпението е целебен балсам за стария или новия гняв, както и търсенето на самото лекарство. Макар че изцеляването при всеки човек е различно, историята предлага интересни идеи за този процес.

В края на VI век в Япония живял един велик философ принц на име Шотоку Тайши. Освен всичко друго, той учил, че човек трябва да извършва психична работа и във вътрешния, и във външния свят. Но на първо място поставял търпимостта към всички хора, всички създания и *всички емоции*. Хармоничното отношение към емоциите определено е проява на самоуважение.

Дори обърканите емоции могат да се разбират като форма на светлина, працияща от енергия. Можем да използваме светлината на гнева по позитивен начин, за да осветяваме места, които иначе не сме в състояние да видим. Негативното използване на гнева се концентрира деструктивно в една-единствена точка, докато, подобно на киселина, прогори черна дупка през всички деликатни пластове на психето.

Ала има и друг начин. Всяка емоция, дори гневът, носи познание, което някои наричат „просветление“. За известно време нашият гняв може да се превърне в учител... нещо, от което не бива да се избавим толкова бързо, а заради което по-скоро трябва да изкачим планината, нещо, което трябва да персонифицираме с различни образи, за да се поучим от тях и вътрешно да се справим с него и после да го преобразим в нещо полезно за света или да го оставим да се разсипе на прах. В пълноценния живот гневът не е изолиран. Той е материя, очакваща нашите преобразяващи усилия. Цикълът на гнева е като всеки друг цикъл — той се надига, спада, умира и се освобождава като

нова енергия. Преодоляването на гнева започва с процеса на преобразяване.

Като се учим от гнева си, ние вече го преобразяваме и разсейваме. Енергията ни се насочва към други области, особено към творчество. Макар някои да твърдят, че могат да творят с помощта на хроничния си гняв, проблемът е, че той ограничава достъпа до колективното подсъзнание — онзи безкраен резервоар образи и мисли, произтичащи от имагото — и творецът обикновено създава повторемост. Непреобразеният гняв може да се превърне в постоянна мантра за това колко сме потиснати, наранени и измъчени.

Една моя приятелка сценарист, която твърди, че винаги си е била гневна, отказва всякаква помощ, за да се справи с проблема. Когато пише сценарии за войната, тя разказва за това колко лоши са хората. Когато пише сценарии за културата, под перото ѝ се появяват подобни отрицателни герои. Когато пише сценарии за любовта, излизат същите лоши хора с лоши намерения. Гневът разяжда вярата ни в доброто. Нещо се е случило с надеждата. И зад загубата на надежда обикновено се крие гневът, зад гнева — болка, зад болката — едно или друго страдание, понякога ново, но по-често много старо.

Известно ни е, че при физическите заболявания колкото по-рано се справим с някаква травма, толкова по-ограничени са нейните отражения, толкова по-кратко е времето за възстановяване. Това се отнася и за психическите травми. В какво състояние ще сме, ако като малки сме си счупили крака и тридесет години по-късно той все още не е зараснал правилно?

Първоначалната травма предизвиква сериозно нарушение на другите системи и ритми на тялото, като например имунната и скелетната система, двигателните навици и т.н. Абсолютно същото е и със старите психически травми. В много случаи за тях не са се погрижили навреме, било от незнание или нехайство. Днес човек се завръща от война, така да се каже, но и душевно, и телесно все още се чувства на бойното поле. Ала като крием гнева си — последиците от травмата — вместо да търсим изход, да открием причините, да помислим как да го преодолеем, ние се заключаваме в стая, пълна само с гняв. Това не е начин на живот, дори само временен. Има живот извън безсмислената ярост. Както виждаме в приказката, нужно е

съзнателно усилие да я овладеем и излекуваме. Но можем да го постигнем. Всъщност трябва само да го правим стъпка по стъпка.

СРЕЩА С ЛЕЧИТЕЛКАТА: ИЗКАЧВАНЕ НА ПЛАНИНАТА

Вместо да се опитваме да се държим „прилично“ и да не изпитваме гняв, вместо да го използваме, за да изгорим всяко живо същество в радиус от сто километра наоколо, по-добре да помолим гнева да поседнем, да изпием по един чай, да си поговорим и да открием какво е повикало този гостенин. Отначало гневът се проявява като съпруга в приказката. Той не иска да разговаря, не иска да яде, само седи и зяпа в празното пространство, беснее или иска да го оставят на мира. Именно в този критичен момент ние призоваваме лечителката, нашата по-мъдра същност, нашите способности да виждаме отвъд раздразнението на егото. Лечителката винаги знае бъдещето. Тя е онази, която може да ни каже каква полза ще имаме от проникването в същността на това емоционално състояние.

Лечителите в приказките обикновено представляват спокоен и невъзмутим аспект на психето. Въпреки че светът може външно да се разпада на парчета, вътрешната лечителка остава непоклатима и запазва спокойствие, за да открие най-добрия начин главният герой да продължи напред. Във всяко женско психе има такава лечителка. Тя е част от дивото и естествено психе, с което се раждаме. Ако сме изгубили представа за местонахождението ѝ, можем отново да я повикаме, като спокойно анализираме ситуацията, предизвикала гнева ни, като се проектираме в бъдещето и от тази гледна точка решим какво ще ни накара да се почувстваме горди от миналото си поведение и после се държим по такъв начин.

Яростта или раздразнението, които естествено изпитваме към различни аспекти на живота и културата, се изострят при повтарящи се случаи на неуважение, тормоз, пренебрежение или повишена несигурност^[1] в детството. Веднъж наранената личност става чувствителна към нараняване и използва всичките си защитни средства, за да го избягва^[2]. Сериозната загуба на сила, с други думи загубата на сигурност, че сме достойни за грижи, уважение и обич,

водят до тъга и гневни детски клетви, когато пораснем, никога да не позволяваме пак да ни наранят така.

Освен това, ако жената е възпитана да има по-малко позитивни очаквания, отколкото други в семейството, със строго ограничаване на нейната свобода, поведение, език и т.н., нейният естествен гняв най-вероятно ще ескалира и ще се пренесе върху проблеми, интонации, жестове, думи и други сетивни активатори, които ѝ напомнят за първоначалните събития^[3]. Понякога за раните в детството могат да се правят обосновани предположения чрез внимателен анализ на онова, което ирационално кара възрастните да губят равновесие^[4].

Трябва да използваме гнева си като творческа сила. Трябва да го използваме, за да променяме, развиваме и пазим. Независимо дали се касае за моментно раздразнение, или дълготрайна изгаряща рана, подходът на лечителката е един и същ. Когато има спокойствие, има познание, има творчески решения, но когато има гръмотевична буря, вътрешна или външна, след нея не остава нищо друго, освен пепелище. Трябва да можем да се гордеем от поведението си в миналото. Трябва да извлечем някаква полза от гнева си.

Макар да е вярно, че понякога имаме нужда да дадем воля на гнева си, за да можем да се успокоим, все пак трябва и въздържане. Иначе все едно хвърляме запалена кибритена клечка върху разлят бензин. Лечителката казва: „Да, този гняв може да се промени, но ми трябва нещо от друг свят“, нещо от инстинктивния свят, от света, в който животните още говорят и духовете са свободни — нещо от човешкото въображение.

В будизма има практика, наречена *nyübi*, която изисква да отидеш в планината, за да разбереш себе си и да възстановиш връзките си с божественото. Това е много древен ритуал, свързан с циклите на подготовката на земята, сеитбата и жътвата. Макар че може би е добре да се качите на истинска планина, ако е възможно, планини има и в подземния свят, в подсъзнанието и за щастие всички ние носим входа към подземния свят в психето си, така че винаги можем за миг да се озовем в планината.

В митовете планината понякога се разбира като символ, описващ равнищата на съвършенство, които човек трябва да постигне, преди да се изкачи на следващото ниво. Най-ниската част — подножието на планината, често представлява стремежът към осъзнаване. Всичко,

което става в подножието, се възприема от гледна точка на съзряващото съзнание. Средната част на планината често се мисли като трудната част от процеса, която поставя на изпитание познанието, усвоено на по-долните равнища. По-високите части представляват задълбочаването на познанието. Там въздухът е рядък и е нужна издръжливост и целеустременост, за да изпълниш задачите. Планинският връх представлява срещата с абсолютната мъдрост, например в митовете, в които старицата живее на върха, или в тази приказка — старият мечок.

Ето защо е добре да изкачваме планината, когато не знаем какво друго да сторим. Когато участваме в някакво търсене, за което не знаем почти нищо, душата се развива. Като изкачваме непознатата планина, ние придобиваме истинско познание за инстинктивното психе и творческите прояви, на които то е способно — това е нашата цел. Придобиването на познание протича различно при различните хора. Но инстинктивната гледна точка, която произтича от дивото подсъзнание и която е циклична, се превръща в единствената, имаща значение и придаваща смисъл на живота, на нашия живот. Тя винаги ни казва как да постъпваме. Къде можем да открием процеса, който ще ни освободи? В планината.

В планината откриваме още податки за това как да преобразим раната, негативизма и свързаните с омраза аспекти на гнева. Един е изразът — *Arogado zaishō*, който жената пее, за да благодари на дърветата и планината, че ѝ позволяват да мине. Образно преведен, той означава „Благодаря ти, Илюзийо“. На японски *zaishō* е ясен поглед върху нещата, чрез които се постига дълбоко разбиране за света и самите нас.

Илюзията се явява тогава, когато нещо предизвика нереален образ като топлинните вълни над пътя, каращи асфалта да трепти. Топлинни вълни има, да, но пътят всъщност не се движи. Това е илюзия. Първата половина от информацията е вярна, но не и втората, заключителната.

Планината в приказката позволява на жената да се изкачи по тялото ѝ, дърветата повдигат клоните си, за да може да мине отдолу. Това символизира разсейването на илюзиите, позволяващо на героинята да продължи търсенето си. В будизма се казва, че илюзията има седем воала. Със свалянето на всеки един от тях човек разбира

друг аспект от истинската природа на живота и същността. Свалянето на воалите прави човек достатъчно силен, за да понесе истината за живота, да прозре принципите на събитията, хората и нещата и накрая да се научи да не взима абсолютно насериозно първото впечатление, а да се вглежда по-внимателно.

В будизма свалянето на воалите задължително носи просветление. Жената в тази приказка се отправя на пътуване, за да донесе светлина в мрака на гнева. За да го направи, тя трябва да разбере многобройните пластове на действителността там, в планината. Ние храним ужасно много илюзии за живота. „Тя е красива, следователно е желана“ — ето една вероятна илюзия. „Аз съм добра, следователно ще ме приемат“ — това също може да е илюзия. Когато търсим своята истина, ние се опитваме и да разсеем илюзиите. Когато сме способни да виждаме същността зад тези илюзии — които в будизма се наричат „прегради на просветлението“ — ние можем да открием скритата страна на гнева.

Има някои масово разпространени илюзии за гнева. „Ако изгубя гнева си, аз ще се променя, ще стана по-слаба.“ (Първото предположение е вярно, но заключението е грешно.) „Аз възприех гнева от баща си (майка си, баба си и т.н.) и съм обречена цял живот да се чувствам така.“ (Първата част е вярна, заключението — грешно.) Тези илюзии се разсейват чрез търсене, питане, учене, вглеждане под дърветата и изкачване на планината. Ние изгубваме илюзиите си, ако поемем риска да се срещнем с онзи аспект на своята природа, който е истински див — наставник в живота, на гнева, търпението, подозрението, предпазливостта, потайността, сдържаността и находчивостта... с лунния мечок.

Въпреки че жената е в планината, към нея политат птици. Те са *tuen botoke* — духовете на мъртвите, които нямат семейство да ги храни и утешава, да ги положи да почиват в мир. Когато тя се моли за тях, те стават нейно семейство, жената се грижи за тях и ги утешава. Това е полезен начин да разберем осиротелите мъртъвци на психето. Те са творческите мисли, думи и идеи в женския живот, които преждевременно са умрели и това много допринася за нейния гняв. В известен смисъл може да се каже, че гневът е резултат от призраци, които не са погребани така, че да почиват в мир. В края на тази глава,

под заглавието „Descansos“, давам някои предложения как да се справите с *tuen botoke* на женското психе.

Също като в приказката, важна задача е да умилюстим мъдрия мечок — инстинктивното психе, и да му предлагаме духовна храна — църква, молитва, архетипна психология, изкуство, катерачество, каране на кану, пътешестване и т.н. За да се приближи до загадката на мечока, човек му дава храна. Невероятно пътуване е това преодоляване на гнева: разсейване на илюзиите, възприемане на гнева като учител, искане на помощ от инстинктивното психе, полагане на мъртвите така, че да почиват в мир.

[1] В семейството и непосредствената културна среда. — Б.а. ↑

[2] Детските наранявания на инстинкта, егото и духа се дължат на тотално пренебрегване на детето. Много жени получават тежка травма поради основателното си очакване, че ще бъдат изпълнени определени обещания, че към тях ще се отнасят достойно, ще получават храна, когато са гладни, ще имат свобода да говорят, мислят, чувстват и творят. — Б.а. ↑

[3] В известен смисъл старата емоция е като струни на пиано в психето. Тътенът на горния свят може да предизвика силни вибрации на психичните струни. Те могат да звънят дори без да са пряко докоснати. Събитията, които носят подобен нюанс, думите, видимите особености на първоначалните събития карат човек да се „бори“, за да не позволи на стария материал да „звъни“.

В психологията на Юнг това емоционално изригване се нарича „роене на комплекса“. За разлика от Фройд, който определя такова поведение като невротично, Юнг смята, че всъщност това е логична реакция, като при животните, които по-рано са били измъчвани, плашени или наранявани. Животното е склонно да реагира на миризми, движения, инструменти и звуци, сходни с онези, които са го наранили. Същото се отнася и за човека.

Много хора контролират стария комплекс, като избягват личности или събития, които го активират. Понякога това е рационално и полезно, друг път не. Например мъжът може да избягва всички червенокоси жени, защото баща му, който го е биел, е бил червенокос. Трябва обаче да работим върху способността си да понасяме ситуацията, свързани с комплекси, защото така можем да

оказваме влияние върху външния свят. Ако реагираме единствено на комплексите си, ние ще се крием в миша дупка до края на живота си. Ако ги използваме като съюзници — например да използваме стария си гняв, за да направим по-силни заявленията си — ще сме в състояние да променим много неща. — Б.а. ↑

[4] Наистина има органични мозъчни разстройства, типичен симптом, за които е неовладяемият гняв, и те се лекуват с лекарства, а не с психотерапия. Но тук става дума за гняв, предизвикан от спомена за едни или други психологически мъчения в миналото. Трябва да прибавя, че в семействата, в които има „чувствително“ дете, другите деца с различни психологически конфигурации може да не се чувстват като измъчвани, макар с тях да се отнасят по същия начин.

Децата имат различни потребности, различна „дебелина на кожата“, различни способности за понасяне на болка. Онези с по-малко „приемници“, така да се каже, съзнателно изпитват по-слабо въздействие от лошото отношение. Детето с повече сензори съзнателно усеща всичко и най-вече чуждите рани.

Тук важи старата максима, че децата не трябва да се възпитават по учебник, а според онова, което родителят научава от наблюденията си върху детската чувствителност, индивидуалност и дарби. В света на природата, макар че и двете са красиви, високият, строен филодендрон дълго може да мине без вода, но върбата, която е много по-голяма и масивна, не може. Същото естествено вариране важи и за хората.

Освен това не бива погрешно да се смята, че когато възрастните изпитват или изразяват гняв, това е сигурен признак за недовършена работа в детството. Има огромна необходимост и място за справедлив и ясен гняв, особено когато в призивите за осъзнаване в миналото са останали нечути. Гневът е следващата стъпка в йерархията на привличането на вниманието.

Негативните комплекси обаче могат да превърнат нормалния гняв в опустошителна ярост. В много случаи проблемите в детството могат да окажат положително влияние върху каузите, които защитаваме като възрастни. — Б.а. ↑

МЕЧОКЪТ ДУХ

На какво ни учи символът на мечката — за разлика от лисицата, язовеца или змията — за преодоляването на гнева? За древните мечката е символ на възкресяването. Животното задълго заспива, сърдечният му пулс значително се забавя. Женските често забременяват точно преди зимния сън, но яйцеклетката и спермата сякаш по чудо не се сливат веднага. Те дълго време плуват отделно в матката, малко преди събуждането се сливат и започва клетъчно делене, така че малките да се родят през пролетта, когато майката е будна, тъкмо навреме, за да се грижи за тях и да ги учи. Не само защото се събужда от зимен сън като от смърт, а много повече — защото женската се събужда с нови малки, това животно е метафора на нашия живот, на завръщането от нещо, което е приличало на смърт.

Мечката е свързвана с много богини на лова: Артемида и Диана в Елада и Рим, *Муерте* и *Хекотептъл*, калните божества в латиноамериканските култури. Тези богини дарявали жените със способността да проследяват, да „изравят“ психическите аспекти на всички неща. За японците мечката е символ на вяръност, мъдрост и сила. В северна Япония, където живее племето айну, мечката може да разговаря пряко с Бог и да носи неговите послания на хората. Лунният мечок се смята за свещено животно, получило белия знак на шията си от будистката богиня Куан-Ин, чийто отличителен знак е полумесецът. Куан-Ин е богиня на дълбокото състрадание и мечокът е неин пратеник^[1].

От гледна точка на психето мечката може да се разбира като способност за регулиране на човешкия живот, особено на емоционалния живот. Мечата сила е способността за циклично движение, бдителност или тих зимен сън, който възобновява енергията за следващия цикъл. Образът на мечока учи, че трябва да поддържаеме равновесие в емоционалния си живот, че е възможно едновременно да сме свирепи и щедри. Човек трябва да пази територията си, да поддържа границите си, да разтърсва небето, ако се налага, и все пак да е достъпен и великодушен.

Косъмът от шията на мечока е талисман, начин за запомняне на наученото. Както виждаме, той е безценен.

[1] От стари японски разказвачки чух друг вариант на темата за мечока. Той е удушен от зла сила, за да не може сред хората, които го почитат, да се ражда нов живот. Тялото му е погребано с много мъка и скръб. Но женските сълзи, които се стичат върху гроба, го съживяват. — Б.а. ↑

ПРЕОБРАЗЯВАЩИЯТ ОГЪН И ПРАВИЛНОТО ДЕЙСТВИЕ

Мечокът проявява състрадание към жената, позволява ѝ да откъсне един от космите му. Тя се спуска обратно по планинския склон, като упражнява всички жестове, песни и похвали, които спонтанно са биликвали от нея по време на изкачването. Жената нетърпеливо изтичва при знахарката и ѝ казва: „Виж, успех, направих каквото ми поръча. Издържах. Победих“. Милата старица се замисля за миг, оставя жената да се наслади на успеха си и после хвърля спечеления с толкова усилия косъм в огъня.

Жената е поразена. Какво прави тази полудяла знахарка? „Върви си у дома — казва старицата. — Упражнявай онова, което си научила.“ В дзенбудизма хвърлянето на косъма в огъня и простите думи на знахарката са моментът на истинското просветление. Обърнете внимание, че просветлението не става в планината, а когато чрез изгарянето на косъма от лунния мечок се разтваря проекцията на вълшебното лекарство. Всички ние се сблъскваме с такива мигове, защото всички се надяваме, че ако работим усилено за някаква свята цел, ще получим нещо материално, което в миг ще оправи всичко.

Ала не става така. Става точно както е описано в приказката. Можем да придобием цялото познание във Вселената и то се свежда до едно: упражнение. Просто трябва да се приберем у дома и стъпка по стъпка да приложим онова, което сме научили. Колкото пъти трябва и колкото дълго е възможно или вечно. Успокоително е да знаем, че когато сме разгневени, сме наясно точно какво да направим: трябва да се успокоим, да разсеем илюзиите, да изкачим планината заедно с гнева си, да поговорим с него, да го уважаваме като учител.

В тази приказка са ни дадени много идеи за постигане на равновесие. Трябва да сме търпеливи, да се отнасяме нежно към разгневения, да му дадем време да преодолее гнева си. Има една стара поговорка:

„Преди дзен планините бяха планини и дърветата бяха дървета.

По време на дзен планините бяха тронове на духовете и дърветата бяха гласовете на мъдростта.

След дзен планините бяха планини и дърветата бяха дървета.“

Докато жената била в планината и се учела, всичко било вълшебно. След като се спуснала в селото, така нареченият вълшебен косъм бил изгорен в огъня, който разсейва илюзията, и настъпило времето „след дзен“. Животът отново трябва да стане нормален. И все пак тя има своите преживявания горе. Има познание. Енергията, която се е натрупала в гнева, може да се използва за други цели.

Жената, която се е помирила с гнева, се завръща в ежедневието свят с ново познание, с разбирането, че може по-изкусно да живее живота си. И все пак някой ден в бъдеще пак ще изскочи нещо — поглед, дума, интонация, чувство, че с нея се държат покровителствено, че не я оценяват или че я манипулират. Тогава остатъкът от болката ѝ ще се възпламени^[1].

Гневът, останал от старите рани, може да се сравни с травмата от шрапнел. Човек може да извади почти всички парчета от снаряда, но остават най-малките. Той си мисли, че ако повечето ги няма, всичко ще е наред. Ала не. В някои случаи тези най-малки парченца причиняват болка, също толкова силна, колкото от първоначалната рана (надигането на гнева).

Но това надигане не се предизвиква от предишния гняв, а от самите малки парченца, останали в психето, които никога не могат да се извадят. Те причиняват болката. Тогава човек се напруга да предотврати старата болка, което обаче води до още по-големи мъки. Те участват в драстични маневри на три фронта: опитват се да задържат външното събитие, да задържат болката, излъчваща се от старата рана, в психето и да си осигурят безопасна позиция, като тичат стремглаво в психологическо приведено положение.

Прекалено много е да искаме от сам човек да се справи с еквивалента на трима и да се опита едновременно да ги нокаутира. Ето защо трябва да спрем, да се оттеглим и да се уединим. Жената, която е изкачила планината, се отдръпва, първо се справя с по-старото събитие, после с по-новото, определя позицията си, наостря уши и отново с достойнство излиза на сцената.

Никой от нас не е в състояние напълно да избяга от миналото си. Можем да го оставим зад себе си, но то все пак съществува. Ако обаче сте готови да направите тези неща за себе си, ще преодолеете гнева и накрая всичко ще се успокои. Няма да е свършено, но ще е спокойно. Ще можете да продължите напред. Всеки път ще се справяте все по-добре, защото ще знаете кога пак да повикате лечителката, да изкачите планината, да се освободите от илюзиите, че настоящето е точно повторение на миналото. Жената помни, че може едновременно да е свирепа и щедра. Гневът не е като бърбечен камък — ако чакате достатъчно дълго, ще премине. Не, не. Трябва да предприемете нужните действия. Тогава ще премине и животът ви отново ще се изпълни с творчество.

[1] Жената трябва да се освобождава от стария гняв парче по парче или пласт по пласт. Най-добре е да занесете тази бомба в полето и да я взривите, за да не нараните невинни хора. Струва си да опитате да я обезвредите по начин, който помага и не причинява вреда. Добре е да се дистанцирате от стимула какъвто или който и да е той. Има много начини да го направите — да отидете в друга стая, на друго място, да промените темата. Това обикновено помага.

Старият съвет бавно да броите до десет крие в себе си основателна причина. Ако успеем временно да прекъснем потока на адреналина и другите „борбени“ вещества, които се изливат в системите ни по време на първоначалния гняв, ние можем да преустановим процеса на потъване в чувствата и реакциите, свързани с преживяната в миналото травма. Ако не си дадем почивка, веществата продължават да „кипят“ в продължение на голям период от време и буквално ни тласкат към все по-враждебно поведение, независимо дали наистина сме мотивирани. — Б.а. ↑

СПРАВЕДЛИВИЯТ ГНЯВ

Обръщането на другата буза, премълчаването на несправедливостта трябва много внимателно да се преценява.

Едно е употреба на пасивна съпротива като политическо оръжие, както е учел Ганди, съвсем друго е, когато жените са окуражавани или принуждавани да мълчат, за да оцелеят в абсурдна ситуация на покварена или несправедлива власт в семейството, обществото, света. Тогава жените са откъснати от дивата природа и тяхното мълчание не е признак на ведрина, а защита от нараняване. Не е правилно другите да мислят, че само защото мълчи, жената одобрява живота такъв, какъвто е.

Има моменти, когато се налага да даваме воля на гняв, разтърсващ небесата. Има моменти, макар да са изключително редки, когато трябва да използваме цялата си огнева мощ. Това трябва да е в отговор на сериозна обида — обидата трябва да е голяма и насочена срещу душата или духа. Първо трябва да опитаме всички други разумни начини за промяна. Ако се провалят, трябва да изберем подходящия момент. Определено има подходящ момент за нашия гняв. Когато обръщат внимание на инстинктивната същност, също като мъжа в следващата приказка, жените знаят кога е този момент. Те интуитивно разбират и действат. Така и трябва. Точно като дъжда.

Тази история е от Средния Изток. В Азия нейни варианти са разпространени сред суфите, будистите и хиндуистите.^[1] Тя се отнася към онази категория приказки, в които се разказва за извършване на нещо забранено или несанкционирано, за да бъде възроден животът.

[1] Един вариант на тази приказка е разказан от великия суфиски разказвач лечител Индрис Шах в „Мъдростта на идиотите“. — Б.а. ↑

ИЗСЪХНАЛИТЕ ДЪРВЕТА

Имало едно време един младеж, чийто ужасен нрав му струвал повече изгубено време и приятели от всичко друго в живота му. Той отишъл при един мъдър дрипав старец и го попитал:

— Как да овладее демона на гнева?

Старецът посъветвал младежа да отиде в запусиял оазис далеч в пустинята, да седне сред изсъхналите дървета и да вади от блудкавата вода за всеки пътник, който минел оттам.

И в опит да се справи с гнева си, мъжът отишъл при изсъхналите дървета. Облечен в бурнус срещу летящия пясък, той месеци наред вадил вода и я давал на всеки, който поискал. Минали години и той престанал да страда от пристъпи на гняв.

Един ден в мъртвия оазис пристигнал тъмен конник и надменно погледнал мъжа, който му предложил канче вода. Ездачът се намръщил на мътната вода, отказал я и понечил да продължи пътя си.

Младежът се разгневил толкова много, че бил заслепен от яростта си, свалил конника от камилата и го убил на място. Олеле! Той веднага съжалил, че е бил обзет от такъв гняв. И вижте какво се случило.

Изведнъж се появил друг конник, който погледнал мъртвеца и възкликнал:

— Слава на Аллах, ти погуби човека, който отиваше да убие царя!

И в този момент мътната вода в оазиса станала чиста и изсъхналите дървета се съживили и разцъфтели във весели багри.

Ние разбираме тази приказка символично. В нея не се разказва за убиване на хора. Тя учи да не даваме безразборно воля на гнева си, а само в подходящия момент. Отначало младежът се учи да раздава вода, живот, дори при сурови условия. Даряването на живот е вроден импулс на повечето жени. Те обикновено го правят интуитивно. Има обаче моменти на развихряне, на справедлив гняв^[1].

Много жени са чувствителни така, както пясъкът е чувствителен към вълните, както дърветата са чувствителни към състава на въздуха, както вълците могат да доловят присъствието на друго животно, навлязло в тяхната територия, от близо два километра разстояние. Жените, настроени така, са надарени да виждат, чуват, усещат, приемат и предават образи, идеи и чувства със светлинна скорост. Повечето жени усещат и най-малката промяна в нечий темперамент, могат да четат по лицето, по тялото — това се нарича интуиция — и често по безброй дребни неща, които им носят различна информация. За да използват тези диви дарби, те остават открити за всичко. Но тъкмо тази откритост прави границите им уязвими и ги излага на опасност от духовно нараняване.

Също като младежа в „Изсъхналите дървета“ жената може в по-голяма или по-малка степен да се изправи пред същия проблем. Тя може да носи „безразборна“ форма на гняв, която я кара да използва студенина като анестезия или да говори мили думи, докато всъщност иска да наказва или унижава. Тя може да налага волята си на онези, които зависят от нея, или да ги заплашва с прекъсване на връзката с тях. Може да не им отдава дължимото и изобщо да проявява наранения си инстинкт. Факт е, че жената, която се отнася към другите по такъв начин, е подложена на интензивна психична атака от демон, постъпващ точно като нея.

Понякога такава жена решава вече да не е дребнава, да е „по-мила“, по-щедра. Това е чудесно и често носи облекчение на околните, стига тя да не се свръхидентифицира с „раздаващия“ човек като младежа в приказката. Той е в оазиса и като служи на другите, започва да се чувства все по-добре. Постепенно героят се идентифицира със спокойствието, но и с еднообразието на живота си.

Жената, която избягва всякаква конфронтация, също започва да се чувства по-добре. Ала това е временно. Това не е познанието, към което се стремим. Познанието, към което се стремим, е да знаем кога да даваме воля на справедливия си гняв. Приказката не се отнася за стремежа към святост. Отнася се за познанието кога да действваме пълноценно и диво. Вълците обикновено избягват конфронтация, но когато трябва да защитят територията си, когато нещо или някой постоянно ги преследва или ги приклепва в ъгъла, те изригват като

вулкан. Това се случва рядко, но способността да изразяват този гняв им е присъща, както и на нас.

Мнозина твърдят, че разгневената жена притежава невероятна способност да предизвиква страх в околните. В инстинктивното си психе жената притежава способността, когато я предизвикват, разумно да дава воля на гнева си. И в това е нейната сила. Гневът е един от нейните вродени начини да запазва равновесието, което ѝ е скъпо, всичко, което истински обича. Това е нейно право, а в определени моменти и при определени обстоятелства, и морален дълг.

Това означава, че има моменти жената да си покаже ноктите, да прояви изключителната си способност да защитава територията си, да тропне с крак: „Дотук и нито крачка повече, имам нещо да кажа, това решително трябва да се промени“.

Също като мъжа в началото на „Изсъхналите дървета“ и като съпруга в „Лунният мечок“ много жени често носят в себе си уморен, изтощен от битки воин, който просто повече не иска да слуша за това, не иска да говори за това, не иска да се занимава с това. В психето се разпростира мъртъв оазис, царство на пълна тишина, където жената просто чака, умолява да се разнесе рев, нещо да се счупи, да се разбие, да се разтърси, за да се роди нов живот.

Младежът в приказката отначало е ужасен от това, че е убил конника. Ала когато разбира, че в този случай първата мисъл е най-вярна, той се освобождава от прекалено простото правило „никога да не се гневи“. Също като в „Лунният мечок“, просветлението не става по време на самото убийство, а след разсейването на илюзията, след като човек проникне в същинския смисъл.

[1] Решението дали да дадете воля на гнева си зависи от няколко фактора, сред които: оценяване на човека или негов аспект, който е нанесъл вредата, неговата способност да причини още вреди и бъдещите му намерения, неговата сила в сравнение с вашата и т.н. — Б.а. ↑

DESCANSOS

Убедихме се, че трябва да преобразим гнева в огън, който променя нещата, вместо в опустошителен пожар. Убедихме се, че работата върху гнева не може да завърши без ритуала на прошката. Говорихме за женския гняв, който често произтича от положението в родното й семейство, от заобикалящата я култура, а понякога от по-късна травма. Но независимо от причината за гнева, трябва да се случи нещо, така че тя да го осъзнае, благослови, овладее и освободи.

Измъчваните жени често развиват поразителен вид възприятие, притежаващо тайнствени измерения. Макар че не пожелавам на никого именно мъчения, за да усвои тайната на подсъзнанието, факт е, че преживяването на сериозен тормоз води до поява на компенсиращи защитни способности.

В този смисъл жената, която е имала мъчителен живот и е проникнала в същността му, определено притежава неизмерима дълбочина. Макар че го е постигнала със страдания, ако е положила всички усилия да не изгуби осъзнатостта си, тя има дълбок и процъфтяващ душевен живот и твърда вяра в себе си, независимо от временните колебания на егото.

В живота ни има моменти, обикновено настъпващи към средна възраст, в които жената е изправена пред избор — вероятно най-важното психично решение в бъдещия й живот — и това е дали да се озлоби. Жените често стигат до този период в края на тридесетте и началото на четиридесетте си години. Те стигат до точката, когато им е дошло до гуша и „последната сламка е пречупила гръбнака на камилата“. Мечтите от двадесетте им години може би са разбити на парчета. Може би има разбити сърца, съсипани бракове, нарушени обещания.

Тялото, живяло дълго време, трупата отпадъци. Това не може да се избегне. Но ако се завърне към инстинктивната си природа, вместо да потъне в озлобление, жената ще се прероди. Всяка година се раждат малки вълчета. Обикновено те са мънички скимтящи създания със сънливи очички и тъмна козина, покрита с мръсотия и сламки, но

светкавично се разсънват, винаги са готови за игра и нежност, стремят се към близост. Искат да играят, да растат. Жената, която се завръща към инстинктивната си и творческа природа, се завръща към живота. Тя иска да играе. Искат да расте и като хоризонти, и в дълбочина. Но първо трябва да се пречисти.

Искам да ви запозная с концепцията за *Descansos*, която разработих по време на практиката си. Ако някога сте пътували из Мексико, Ню Мексико, Южно Колорадо, Аризона или части от Юга, навярно сте видели край пътищата малки бели кръстове. Това са *descansos* — места за вечен покой^[1]. Ще ги откриете също по скалите край невероятно красивите, но опасни пътища в Гърция, Италия и други средиземноморски страни. Понякога кръстовете са групирани по два, три или пет. На тях са написани имена на хора — Хесус Мендес, Артуро Буенофуентес, Джини Абейта. Понякога имената са написани със забити гвоздеи, друг път с боя или са издялани в дървото.

Често са украсени с изкуствени или с истински цветя или са намазани с лепило и покрити с накълцана прясна слама, за да лъщят като злато на слънцето. Понякога *descanso* е просто две кръстосани дъски или тръби, завързани с връв и забити в земята. В скалистите проходи кръстът просто е нарисован на голям крайпътен камък.

Descansos са символи на смъртта. Тук, на това място нечий житейски път неочаквано е спрял. Случила се е автомобилна катастрофа, някой е вървял по пътя и е умрял от изтощение или е бил убит в бой. Там се е случило нещо, което завинаги е променило живота на този човек и на други хора.

Преди да навършат двадесет години, жените вече са умирали хиляди пъти. Те са се отправяли в една или друга посока и пътят им е бил отрязван. Имали са надежди и мечти, които са били стъпквани в праха. Всеки, който твърди обратното, още не се е събудил. Всичко това е мливо за мелницата на *descansos*.

Въпреки че задълбочават индивидуализацията, диференциацията, растежа и развитието, разцъфтяването, събуждането и осъзнаването, всички тези неща са прекалено големи трагедии и за тях трябва да се скърби.

Да направиш *descansos* означава да се вгледаш в живота си и да отбележиш къде са се случили малките смърти — *las muertes chiquitas*, и големите смърти — *las muertes grandotas*. Често правя диаграми на

женския живот върху голям лист бяла опаковъчна хартия и като започвам от детството и стигам до днес, отбелязвам с кръстчета местата, където са умирали късчета от същността на жената.

Ние отбелязваме необходими пътища, пресичани пътеки, засади, предателства, смърт. Аз поставям малко кръстче там, където жената е трябвало или все още трябва да скърби. И после написвам „забравено“ за онези неща, които жената усеща, но още не са изплували на повърхността.

Пиша „простено“ на онези неща, които жената почти изцяло е преодоляла.

Съветвам ви да направите *descansos*, да седнете пред диаграмата на своя живот и да попитате: „Къде са кръстчетата? Къде са местата, които трябва да се помнят, които трябва да бъдат благословени?“. Във всички тях има смисъл, който вие използвате в днешния си живот. Трябва да го помните, ала в същото време трябва и да го забравите. Нужно е време. И търпение.

Жената от „Лунният мечок“ казва молитва и донася мир на осиротелите мъртви. С *descansos* човек прави същото. *Descansos* е съзнателна практика, която отдава почит на осиротелите мъртви във вашето психе и най-после им носи мир.

Проявете внимание към себе си и направете *descansos*, местата за покой на вашите стремежи, които са тръгнали на някъде, ала така и не са успели да пристигнат. *Descansos* бележат местата на смърт, мрачните времена, но са и любовни писма до вашето страдание. Те действат преобразяващо. Може да се говори много за заравянето в земята на нещата, за да не могат да ни преследват. Може да се говори много за това как да ги положим да почиват в мир.

[1] *Descanso* също се използва в смисъл на място за вечен покой в гробище. — Б.а. ↑

НАРАНЕН ИНСТИНКТ И ГНЯВ

Жените (и мъжете) са склонни да се опитват да сложат край на стари епизоди, като казват: „Аз/той/тя/те направиха каквото можах“. Ала тези думи не са прошка. Дори да е вярно, това категорично заявление не допуска възможност за изцеляване. Все едно да поставите турникет над дълбока рана. След време това предизвиква гангрена поради липса на кръвоснабдяване. Отричането на гнева и болката не помага.

Ако инстинктът на жената е наранен, тя обикновено се сблъсква с няколко предизвикателства, свързани с гнева. Първо, тя често има проблем с осъзнаването на намесата, бавно забелязва нарушенията на територията ѝ и не усеща собствения си гняв, докато не я е завладяла. Също като младежа в началото на „Изсърхналите дървета“, яростта ѝ я напада от засада.

Това забавяне е резултат от инстинкти, наранени от убеждаването на малките момиченца да не обръщат внимание на кавгите, да се опитват на всяка цена да играят ролята на миротворци, да не се намесват и да търпят болката, докато всичко се успокои или временно се уталожи. Такива жени не работят върху гнева, който изпитват, а веднага се хващат за оръжието или реакцията им се забавя със седмици, месеци или дори години.

Това обикновено *не* се дължи на плахост или интровертност, а на прекалени съчинения, прекалено много опити от страна на жената да е мила в своя вреда. Дивата душа знае кога и как да действа, ако жената се вслуша в гласа ѝ. Правилната реакция е съчетание от съответните количества далновидност, състрадание и сила. Нараненият инстинкт трябва да бъде излекуван със спазване и налагане на твърди граници, с категорични и, когато е възможно, великодушни, но въпреки това безапелационни реакции.

Жената може да не е в състояние да дава воля на гнева си дори когато това пречи на живота ѝ, дори когато това я кара да се вманиачава по отношение на събития отпреди много години и да ги усеща, като че ли са се случили вчера. Размислите за травмата са

насъщни за излекуването. Но накрая трябва да зашиете всяка рана и да я оставите да зарасне.

КОЛЕКТИВЕН ГНЯВ

Колективният гняв е също естествена функция. Съществува такова явление като наранена група, групова скръб. Социално, политически или културно осъзнатите жени често се изправят пред колективен гняв, който постоянно се просмуква в тях.

Психически нормално е жената да изпитва такъв гняв. Психически нормално е да го използва, за да открива начини за полезни промени. Но психологически не е нормално да неутрализират гнева си, за да не го изпитват и да не настояват за развитие и промяна. Също като личния гняв и колективният гняв е учител. Жените могат да се съветват с него, да му задават въпроси в усамотение и заедно с други и после да действат в съответствие с изводите си. Има разлика между носенето на сраснал се с вас стар гняв и разбъркването му с нова пръчка, за да видите каква конструктивна полза можете да извлечете от него.

Колективният гняв може да се използва като мотивация за търсене или предлагане на подкрепа, за измисляне на начини за подтикване на групи или индивиди към диалог, за изискване на отчетност, напредък и усъвършенстване. Това са позитивни процеси в циклите на осъзнаващите се жени. На здравето инстинктивно психе е присъщо да реагира на неуважение, заплаха, нараняване. Пламенната реакция е естествена и очаквана част от опознаването на колективните светове на душата и психето.

ЗАТЪВАНЕ В СТАР ГНЯВ

Когато гневът отново се превърне в пречка за творческата мисъл и действие, трябва да го смекчите или промените. За онези, които са положили сериозни усилия в работа върху травмата си, независимо дали е била причинена от нечия жестокост, пренебрежение, липса на уважение, безразсъдство, арогантност, невежество, или дори от сляпата съдба, настъпва време да простят, за да освободят психето да се завърне към нормално състояние на мир и покой^[1].

Когато жената не може да се избави от гнева или яростта си, често причината е, че тя използва гнева като източник на сили. Въпреки че отначало това може да е било разумно, сега тя трябва да внимава, защото постоянният гняв е пожар, който изгаря първичната ѝ енергия. Това състояние е като „настъпване на педала на живота до дупка“, опит за хармоничен живот със съединител, натиснат докрай.

Не бива също да приемате гнева като заместител на страстен живот. Това не е истински живот, а защитна реакция, която, след като времето ѝ е отминало, струва много на жената. След време тя се нажежава до бяло, замърсява нашите идеи с черния си дим и не допуска други гледни точки.

Няма да ви лъжа като ви кажа, че можете да пречистите целия си гняв днес или другата седмица и че той завинаги ще изчезне. Мъката и страданието от миналото циклично се надигат в психето. Макар че дълбокото пречистване освобождава по-голямата част от старата рана и гняв, винаги остават следи. Но тези следи трябва да са съвсем тънък пласт пепел, а не всепоглъщащ пожар. Ето защо пречистването на остатъчния гняв трябва да стане периодичен хигиенен ритуал, който ни освобождава, защото да носим стария гняв след изтичането на неговата полза означава да носим постоянно, макар и подсъзнателно безпокойство.

Понякога хората се объркват и си мислят, че затъването в стар гняв означава да вдигат пара, да кипят и да хвърлят разни неща. В повечето случаи не е така. Това означава винаги да сте уморени, изключително цинични, да отблъсквате надеждата, нежността и

обещанието. Това означава да се страхувате, че ще изгубите още преди да сте си отворили устата. Това означава вътрешно да достигнете точката на възпламеняване, независимо дали го проявявате външно. Това означава безкрайно жлъчно мълчание. Това означава да се чувствате безпомощни. Но има изход и той е чрез прошката.

Пфу, прошка, казвате вие. Всичко друго, но не и това. Ала в сърцето си знаете, че някой ден ще се стигне дотам. Този момент може да не настъпи до смъртното ви ложе, но някога ще настъпи. Помислете за това: много хора се затрудняват да прощават, защото са ги учили, че това е еднократен акт. Не е така. Прошката има много пластове, много сезони. В нашата култура битува идеята, че прошката е сто процента заявление. Всичко или нищо. Казват също, че прошката означава да забравиш, да се държиш така, като че ли не се е случило нищо. И това не е вярно.

Жената, която прости деветдесет и пет процента на някого или нещо трагично и нараняващо, почти е достойна да я обявят за светица. По-нормално е, ако прости седемдесет и пет процента и останат двадесет и пет процента за „Не знам дали някога мога напълно да простя, дори не знам дали го искам“. Но шестдесет процента прошка и четиридесет процента „Не знам и не съм сигурна, още мисля по въпроса“ определено е чудесно съотношение. Петдесет или по-малко процента прошка могат да се определят като работен процес. По-малко от десет процента? Или току-що сте започнали, или още не сте опитали.

Във всеки случай, когато минете средата, останалото ще дойде след време, обикновено на малки части. Най-важният момент в прошката е *да започнете и да продължите*. Пълната прошка е процес, обхващащ цял един живот. Разполагате с остатъка от живота си, за да промените процентното съотношение. Всъщност, ако можехме да разберем всичко, щяхме да можем да прощаваме всичко. Но повечето хора се нуждаят от много време, за да стигнат дотам. Това е нормално. Ние имаме лечителката, така че разполагаме с нужното търпение.

По темперамент някои хора по-лесно прощават от други. При някои това е дарба, при повечето трябва да се усвои като умение. Същностната жизненост и чувствителност явно оказват влияние на способността да прощаваме. Изключителната жизненост и дълбоката чувствителност невинаги позволяват с лекота да отминем злото. Вие не

сте лоши хора, ако не можете лесно да прощавате. И не сте светици, ако го правите. Всекиму своето, когато му дойде времето.

За да се излекуваме напълно обаче, трябва да кажем истината и не само да изразим своето съжаление и болка, но и да разкрием каква вреда е нанесена, какъв гняв, отвращение и желание за самонаказание или отмъщение е предизвикала тя в нас. Старата лечителка на психето разбира човешката природа с всичките ѝ слабости и ни опрощава, когато изречем голата истина. Тя дава не само втори шанс — най-често дава множество шансове.

Нека разгледаме четирите етапа на прошка. През годините съм разработила и използвала тези етапи в работата си с травмирани хора. Всяко ниво има по няколко пласта. Към тях може да се подхожда в различен ред и за различна продължителност от време, но аз ги поставям в реда, в който съветвам пациентките си да започнат работа.

[1] В случаите на кръвосмешение, сексуално насилие и други сериозни злоупотреби завършването на цикъла чрез прошка може да отнеме много години. Понякога, като не прощава, човек за известно време може да извлече повече сила и това също е нормално. Ненормално обаче е това състояние да продължи до края на живота ви. Прекаленият гняв е опасен за душата и психето, както и за физическото тяло. Трябва да възстановите равновесието си. За това има много начини. Най-добре е да се консултирате с психотерапевт, специалист по такива въпроси. Когато го откриете, задайте му следния въпрос: „Как според вашия опит мога да овладеея гнева си и да подсиля духа си?“. — Б.а. ↑

ЧЕТИРИТЕ ЕТАПА НА ПРОШКАТА

1. Откъсване — да го оставим на мира.
2. Търпение — да се въздържим от наказание.
3. Забравяне — да го отклоним от паметта.
4. Прошка — да опростим дълга.

ОТКЪСВАНЕ

За да започнем да прощаваме, трябва за известно време да се откъснем от мислите за човека или събитието. Това не означава да оставим нещо недовършено, а по-скоро да си вземем „почивка“ от него. По този начин не се изтощаваме и имаме възможност да се подсилим по други начини, да преживяваме друго щастие в живота си.

Полезно е да се упражняваме за окончателното освобождаване, което настъпва по-късно с прошката. Изоставяйте ситуацията, спомена, проблема колкото пъти се налага. Идеята е не да не им обръщате внимание, а да се научите да се дистанцирате от тях. Да се откъснете, означава да продължите онова ръкоделие, да отидете при онзи океан, да се заемете с учение и обич, които ще ви дадат сили и ще ви позволят за известно време да оставите проблема на мира. Това е нормално, полезно и целебно. Проблемите на миналото нараняване измъчват жената много по-малко, ако тя увери нараненото психе, че ще му даде лечебен балсам сега и ще се справи с причината, предизвикала нараняването, по-късно.

ТЪРПЕНИЕ

Вторият етап е търпението, особено в смисъл на въздържане от наказание — нито да мислим за проблема, нито частично или цялостно да работим по него. Извънредно полезно е да упражняваме този вид въздържане, защото така обединяваме проблема в едно и не му позволяваме да потече във всички посоки. Така събираме необходимата съсредоточеност до момента на следващите стъпки. Това не означава да изгубим инстинкта си за самосъхранение. Това означава да си дадем отсрочка и да видим каква ще е ползата за нас.

Това означава да проявим издръжливост, да канализираме емоцията. Това са силно действащи лекарства. Изпълнявайте, колкото можете. Това е пречистващо упражнение. Няма нужда да правите всичко — може да изберете само едно нещо, например издръжливостта, и да го упражнявате. Може да се въздържате от мърморене, негодувание, враждебност. Въздържането от излишното наказание подсилва пълноценността на действието и душата. Да проявите търпение означава да упражнявате великодушието си и по този начин да позволите на великата състрадателна природа да вземе участие в решаването на проблеми преди предизвиквали различни емоции — от слабо раздразнение до гняв.

ЗАБРАВЯНЕ

Да забравите означава да отклоните от паметта, да не се вманиачите, с други думи, да охладите хватката си. Да забравите не означава да изпаднете в „мозъчна смърт“. Съзнателното забравяне означава да се откъснете от събитието, да не го държите на преден план, да го свалите от сцената и да го оставите да се скрие зад кулисите.

Ние упражняваме съзнателното забравяне, като не призоваваме непрекъснато огнения материал, като отказваме да си спомняме за него. Забравянето е активен, а не пасивен акт. Това означава да не въртим безкрайно в ума си едни и същи проблеми, да не се самонавиваме с едни и същи мисли, образи или емоции. Съзнателното забравяне означава да се дистанцираме, да не се обръщаме назад и по този начин да живеем в нова земя, да си създадем нов живот и нови преживявания, за които да мислим. Този вид забравяне не изтрива спомена, а носи покой на свързаната с него емоция.

ПРОШКА

Има много начини да простим обидата на човек, общност или нация. Трябва да запомним, че „окончателната“ прошка не означава да се предадем. Това е съзнателно решение да се откажем от негодуванието, което включва опрощаване на дълга и отказ от желанието за мъст. Вие сте онези, които определяте кога да простите и с какъв ритуал да отбележите събитието. Вие определяте какъв дълг няма да искате да ви изплатят в бъдеще.

Някои предпочитат неосмисленото опрощаване: освобождаване на човек от всякакво възмездие сега или за в бъдеще. Други решават да сложат край на възмездяването в движение, да се откажат от дълга, да кажат „стореното — сторено“, отплатата е достатъчна. Друг вид прошка е освобождаването на човек, без каквото и да е емоционално или друго възмездие.

За някои окончателната прошка означава да проявят снизхождение към другия и това е най-лесно при сравнително леките обиди. Един от най-пълноценните видове прошка е в някаква форма да окажете състрадателна помощ на обидилия ви човек. Това не означава да си пхнете главата в торбата, а да реагирате милостиво, но от гледна точка на собствената си сигурност^[1].

Прошката е кулминация на откъсването, търпението и забравянето. Това не означава да се откажете от защитата си, а от студенината си. Един от най-пълноценните видове прошка е да престанете да изключвате другия, с други думи да престанете да го държите на разстояние, да го пренебрегвате, да се държите студено към него, да не желаете да сте нито надменни, нито фалшиви. За душата психе е по-добре да ограничите времето и споровете с хората, към които ви е трудно да се държите по друг начин, освен като с безчувствени манекени.

Прошката е творчески акт. Има много достойни начини да простите. Можете да простите засега, дотогава, до другия път, за последен път — ако последва нов инцидент, започва съвсем нова игра. Можете да дадете още една възможност, още няколко възможности, още много възможности, да дадете възможност „само ако“. Можете да

простите обидата отчасти, напълно или наполовина. Можете да дадете пълно опрощаване. Вие решавате^[2].

Как разбирате, че сте простили? Обикновено изпитвате тъга, вместо гняв, съжалявате човека, а не му се сърдите. Не очаквате нищо. Не искате нищо. От глезена ви не виси ласо, което ви тегли нанякъде. Свободни сте да отидете, където пожелаете. Може да *не е настанало пълно щастие*, но от този ден нататък със сигурност ви очаква ново „Имало едно време“.

[1] Хората не само прощават на другите за различен период от време, но и обидата често оказва влияние върху продължителността на този процес. Едно е да простиш за някакво недоразумение, съвсем друго — за убийство, инцест, злоупотреби, грешно лечение, предателство, кражба. В зависимост от характера на извършеното, понякога е по-лесно да се прости еднократната, отколкото продължителната злоупотреба. — Б.а. ↑

[2] Тъй като и тялото има памет, на него също трябва да се обръща внимание. Идеята не е да изпреварите гнева си, а да го угасите и да преобразувате либидото така, че да може да се освободи по съвсем различен начин отпреди. Това физическо освобождаване трябва да е придружено от психично разбиране. — Б.а. ↑

13.

БОЙНИТЕ БЕЛЕЗИ: ПРИНАДЛЕЖНОСТ КЪМ КЛАНА НА БЕЛЯЗАНИТЕ

Сълзите са река, която ви носи нанякъде. Плачът създава река около лодката, която носи душевния ви живот. Сълзите повдигат лодката ви от скалите, от сухата земя, отнасят я на ново, по-добро място.

Има океани от сълзи, които жените никога не са изплакали, защото са ги учили да отнасят тайните на майките и бащите си, тайните на обществото и собствените си тайни в гроба. Женският плач се е смятал за много опасен, защото отключва ключалките и резетата на тайните, които носи тя. Но всъщност за доброто на дивата душа е по-добре да плачете. За жените сълзите са начало на посвещаването в Клана на белязаните, онова древно племе на жени от всички раси, всички нации, които през вековете са преживявали какво ли не и въпреки всичко гордо са изправяли глава.

Личните съдби на всички жени са също толкова огромни по мащаби и също толкова въздействащи, колкото свръхестествените сили в приказките. Но има един вид истории, свързани с женските тайни и особено със срама. Те съдържат някои от най-важните въпроси, на които жените трябва да потърсят отговор. За повечето жени тези тайни истории са собствените им съдби, не инкрустирани като диаманти в корона, а като чакъл под повърхността на душата.

ТАЙНИТЕ КАТО УБИЙЦИ

През двадесетгодишната си практика съм слушала хиляди „тайни“ истории, останали скрити дълго време, понякога почти цял живот. Независимо дали тайната е обгърната в самоналожено мълчание, или жената е била заплашвана от някой по-силен от нея, тя се страхува от онеправдаване, бои се да не я сметнат за нежелана, да не прекъснат важните за нея връзки, а понякога дори от физически тормоз, ако разкрие тайната си.

Някои тайни женски истории се отнасят до дръзки лъжи или целенасочени подлости, причинили на някой друг проблем или болка. Тези случаи обаче са редки. Повечето женски тайни се въртят около нарушаването на някакъв социален или морален кодекс на тяхната култура, религия или лична ценностна система. Някои от тези постъпки, събития и решения, особено свързаните с женската свобода във всички области на живота, често са обявявани от културата като позорни за жените, но не и за мъжете.

Проблемът със заобиколените със срам тайни истории е, че те откъсват жената от нейната инстинктивна природа, която обикновено е щастлива и свободна. Когато в психето се крие тъмна тайна, жената не може да се приближи до нея и избягва контакт с всичко, което ѝ напомня за тайната или още повече изостря вече хроничното ѝ страдание.

Тази защитна маневра се среща често и също като при последиците от травми скрито влияе върху избора на жената с какво да се занимава във външния свят: какви книги, филми или събития да избягва, на какво да се смее и какви да са нейните интереси. В този смисъл дивата природа, която трябва да е свободна да прави каквото пожелае, попада в капан.

Като цяло тайните имат едни и същи теми. Ето някои от тях: предателство, забранена любов, несанкционирано любопитство, отчаяни постъпки, принудителни постъпки, нещастна любов, ревност и отблъскване, отмъщение и гняв, жестокост към себе си или другите, неодобрили желания, копнежи и мечти, неодобрили сексуални

интереси или начин на живот, непланирана бременност, омраза и насилие, неестествена смърт или нараняване, нарушени обещания, загуба на смелост, загуба на решителност, недовършване на нещо, неспособност за постигане на нещо, задкулисна намеса и манипулиране, пренебрежение, злоупотреба... Списъкът продължава безкрайно, като повечето от темите попадат в категорията на прискърбните грешки^[1].

Също като приказките и сънищата тайните имат еднакви енергийни модели и структури с онези на драмата. Но вместо героична, тайните следват трагична структура. Героичната драма започва с пътуването на героинята. Понякога тя е психологически будна. Понякога е прекалено добра и не усеща опасността. Понякога вече е била подложена на тормоз и се държи отчаяно като уловено животно. Каквото и да е началото, накрая героинята попада в лапите на нещо и изтърпява тежко изпитание. После, с помощта на ума си и хората, които я обичат, тя се освобождава и израства духовно^[2].

Героинята в трагедията е пленена, принудена да отиде или попада сама в истински ад. Никой не чува виковете ѝ или никой не обръща внимание на молбите ѝ. Тя изгубва надежда, изгубва връзка с живота и се предава. Вместо да се наслади на триумфа си над бедата или на мъдрите си решения и издръжливостта си, тя е унижена и умъртвена. Тайните, които жената пази, почти винаги са героични драми, превърнати в безизходни трагедии.

Ала не всичко е изгубено. Можем да превърнем трагедията в героична драма, като разкрием тайната, като я кажем на някого, като напишем друг край, като обмислим ролята си в нея и способността си да издържим. Това познание се състои от равни части болка и мъдрост. Да преживееш трагедията е триумф на дълбокия и див дух.

Позорните женски тайни са много древни приказки. Всяка жена, пазила някаква тайна в своя вреда, е била потънала в срам. Архетипен е и самият модел на това универсално състояние: героинята или е била принудена да направи нещо, или поради загуба на инстинкт е попаднала в някакъв капан. Обикновено тя е безпомощна да промени лошото положение. По някакъв начин се е заклела или е позорно обвързана да пази тайната. Подчинява се от страх да не изгуби любовта си, уважението или прехраната си. Като продължава да пази

тайната, тя навлича проклятие на човека или хората, които ще я разкрият. Ако тайната някога бъде разкрита, ще се случи нещо ужасно.

Жените са учени, че определени събития, решения и обстоятелства в живота им, обикновено свързани със секс, любов, пари, насилие и/или други широко разпространени проблеми са от най-срамен характер и затова не подлежат на опрощаване. Това не е вярно.

Всеки прави грешни избори с думи или дела, преди да разбере грешката си и да осъзнае последствията. На тази планета и в тази Вселена няма нищо, което да не може да се прости. Нищо. „О, не! — казвате вие — онова, което направих, е абсолютно неппростимо.“ Аз ви казвам, че нищо, което човек е извършил, върши или може да извърши, не е неппростимо. Нищо.

Същността не е наказваща сила, която бърза да наказва жени, мъже и деца. Същността е див бог, който разбира природата на живите същества. Често ни е трудно да „постъпваме правилно“, особено когато сме откъснати от фундаменталните си инстинкти, включително от интуицията. Тогава не сме в състояние ясно да обмисляме последствията преди, а не след самия факт. Дивата душа има дълбоко състрадателна страна, която взима това предвид.

В архетипа на тайната част от женското психе е омагьосано като в черна мрежа и жената е насърчавана да вярва, че тайната никога не бива да се разкрива. Нещо повече, тя вярва, че ако я разкрие, всички нормални люде вечно ще я хулят. Тази допълнителна заплаха, както и самият таен срам карат жената да носи не просто едно бремене, а две.

Тази омагьосваща заплаха е удоволствие само за хора, които обитават малко тъмно пространство в сърцата си. За онези, които са изпълнени с топлота и загриженост за другите, се отнася тъкмо обратното. Те помагат за извличането на тайната, защото знаят, че тя причинява рана, която не може да зарасне, докато проблемът не бъде изречен пред свидетел.

[1] Съгласна съм с Юнг, че когато е извършил несправедливост, човек не може да се излекува от нея, без да разкрие цялата истина. — Б.а. ↑

[2] За пръв път прочетох за тази банална схема в един труд на Ерик Бърн и Клод Стайнър. — Б.а. ↑

ЗОНАТА НА СМЪРТТА

Тайните откъсват жената от онези, които могат да ѝ дадат обич, подкрепа и закрила. Те я карат съвсем сама да носи мъката и страха — понякога вместо цяла група, било семейството или обществото. Нещо повече. Както пише Юнг, пазенето на тайни ни откъсва от подсъзнанието. Там, където има срамна тайна, в женското психе винаги има зона на смъртта, място, което не чувства или не реагира адекватно на събитията от емоционалния живот на жената или на другите.

Зоната на смъртта е строго охранявана. Това е място с безброй стени и врати, заключени с двадесет ключалки, а *хомункулусите* — малките създания от женските сънища, постоянно вдигат още прегради, поставят нови врати, за да не избяга тайната.

Ала Дивата жена не може да се заблуди. Тя знае за овързаните със здрави въжета тъмни вързопи в женския ум. Тези пространства не реагират на светлина или милост. И разбира се, тъй като психето компенсира всичко, тайната ще се измъкне навън, ако не с истински думи, то във формата на внезапна меланхолия, ненадейни и загадъчни пристъпи на гняв, всевъзможни физически тикове, напрежения и болки, колебливи разговори, които завършват неочаквано и без обяснение, странни реакции към филми и дори телевизионни реклами.

Тайната винаги намира път за бягство, ако не с директни думи, то физически и най-често не по начин, който да позволява непосредствена помощ. Тогава как постъпва жената, когато открива, че тайната изтича? Тя се втурва след нея с огромен разход на енергия. Отново я овързва, хвърля я в зоната на смъртта и строи още по-здрави стени. Призовава своите *хомункулуси* — вътрешните пазачи и защитници на егото, за да поставят нови врати. Обляна в пот и задъхана като локомотив, жената обляга гръб на последната си психическа гробница. Жената, която носи тайна, е изтощена жена.

Моите *magynénik* — лелите ми, често разказваха една кратка приказка за такива тайни. Наричаха я „*Arányos Haj*, Златната коса, Жената със златната коса“.

ЖЕНАТА СЪС ЗЛАТНАТА КОСА

Имало едно време една много странна, но красива жена с дълга златна коса, прелестна като тъкано злато. Тя била бедна, нямала майка и баща, живеела сама в гората и тъчала на стан от черни орехови клони. Един жесток човек, син на местния въглищар, се опитал да я принуди да се омъжи за него и в опит да се избави от него, тя му дала няколко от златните си косми.

Ала той не знаел или не го интересувало, че това е духовно, а не истинско злато, и когато се опитал да продаде космите на пазара, хората започнали да му се подиграват и го помислили за луд.

Разярен, през нощта мъжът се върнал в къщата ѝ, със собствените си ръце я убил и я заровил край реката. Дълго никой не забелязал отсъствието ѝ. Никой не питал за душата и здравето ѝ. Но в гроба ѝ златните коси продължавали да растат. Красивата коса се извивала през черната пръст и покрила гроба с поле от люлееща се златна тръстика.

Овчари откъснали няколко тръстики, за да си направят кавали, и когато засвирили, малките инструменти запели и не искали да спрат:

*Тук лежи жената със златната коса,
убита от сина на въглищаря,
защото искаше да живее.*

Така човекът, отнел живота на жената със златната коса, бил разкрит и осъден, за да могат онези, които също като нас живеят сред дивите гори по света, отново да са в безопасност.

Въпреки че външно тази приказка носи обичайната поука да внимаваме на усамотени места в гората, вътрешното послание е много дълбоко: персонифицирана от косата ѝ, жизнената сила на красивата дива жена продължава да живее и да излъчва осъзнато познание дори

изпод земята. Лайтмотивите на приказката навярно са фрагменти от много по-обхватната древна история за смъртта и възкръсването, съсредоточена около женско божество.

Този сегмент е невероятно красив и ни говори нещо за природата на тайните, дори ни показва коя част от психето умира, когато не се цени женският живот. Тук тайната е убийството на жената, която живее в гората. Тя представлява *кора* — жена, която никога няма да се омъжи. Този аспект на женското психе символизира онова, което иска да е само. Тази мистична самота е позитивна, защото кората е заета с подреждането и изтъкаването на идеи, мисли и дела.

Именно тази независима дива жена е най-наранена от травмите или от пазенето на тайни... това пълноценно усещане за същността, което има нужда от усамотение, за да е щастливо, това сърце на женското психе, което тъче в гората на черния орехов стан и там е в покой.

Никой в приказката не забелязва отсъствието на тази жизнена жена. Това не е необичайно нито в приказките, нито в реалния живот. Семействата на убитите жени в „Синята брада“ не идват да търсят своите дъщери. Това не се нуждае от културна интерпретация. За съжаление всички знаем какво означава и много жени, прекалено много, от собствен опит познават липсата на интерес. Често жената, която носи тайни, среща същата реакция. Макар да усещат, че сърцето ѝ е пронизано точно в средата, хората случайно или нарочно ослепяват за доказателствата за нейната рана.

Но чудото на дивото психе отчасти се изразява в това, че дори жената да е „убита“, колкото и тежко да е наранена, нейният психически живот продължава, издига се над земята и при определени обстоятелства отново се проявява (песента). Тогава нанесената рана е осъзната и психето започва да се възстановява.

Интересна идея, нали: жизнената сила може да продължи да расте, въпреки че жената привидно е лишена от живот. Това е обещание, че даже при най-сурови условия дивата жизнена сила поддържа нашите идеи живи, макар и за известно време. Животът все някога ще успее да пробие над земята. Тази жизнена сила няма да се примири, докато не открият тялото на убитата жена.

Също като с овчарите в приказката, това изисква вдъхване на душевния дъх или *пневмата* в тръстиките, за да се осъзнае

действителното състояние на психето и какво трябва да бъде направено. Първо е изричането на тайната. После идва копаенето.

Въпреки че някои тайни носят сила — например онези, които се използват като част от стратегия за постигане на някаква цел, или щастливите тайни, пазени само заради тяхната наслада — позорните тайни са съвсем различни, също толкова различни, колкото почетния медал от окървавения нож. Те трябва да бъдат разкрити, да бъдат научени от състрадателни хора при благоприятни условия. Когато носи позорна тайна, жената се подлага на ужасни самообвинения и се самоизмъчва. Тя е постигната от всички обвинения и мъки, които ѝ е обещано да я сполетят, ако разкрие тайната, въпреки че не я е споделила с никого — те я атакуват отвътре.

Дивата жена не може да живее така. Жената, носеща позорна тайна, е „преследвана от призраци“. Тя не може да спи, защото тайната е като жестока бодлива тел, забиваща се в тялото ѝ, когато се опитва да избяга. Позорните тайни са пагубни не само за психичното здраве, но и за връзките на жената с инстинктивната природа. Дивата жена изравя нещата, хвърля ги във въздуха. Тя не заравя и не забравя. Ако изобщо зарови нещо, тя помни какво и къде и неизменно скоро го изравя.

Пазенето на позорна тайна е изключително вредно за психето. Тайните изригват в сънищата. Психоаналитикът често трябва да дълбае под пластове на проявата и понякога дори на архетипното съдържание на съня, за да види, че всъщност се касае за излъчване на същата тайна, която сънуващият не може, не смее гласно да изрече.

Психоаналитиците тълкуват много сънища като силни чувства, които сънуващият не е способен да прояви в реалния живот. Някои от тези сънища са свързани с тайни. Някои от най-разпространените образи в сънищата са светлини, електрически или други, мъждукащи и/или гаснещи. В други сънуващият се разболява, след като изяжда нещо, не може да избяга от някаква опасност или се опитва да извика, но от устата му не излиза нито звук.

Спомняте ли си *canto hondo* — дълбоката песен, и *hambre del alma* — изгладнялата душа? След време тези две сили — чрез сънищата и дивата жизнена сила на жената — изплуват на повърхността на психето и надават нужния вик — вика, който освобождава. Жената отново възвръща гласа си. Тя изпява, извиква

тайната и другите я чуват. Така ще възстанови психическото си равновесие.

В традицията на етническите и религиозните практики на моите семейства смисълът на тази и други подобни приказки е като лекарство за рани, пазени в тайна. В молитвения *curanderismo* те се смятат за окуражение, съвет и решение. Зад приказната мъдрост се крие фактът, че нараняването на същността, душата и психето чрез тайни и по други начини е част от живота на повечето жени и мъже. От тези рани винаги остават белези. Но за тях има лек.

Има рани, които са специфични за мъжете и за жените. Абортът оставя белег. Помятането оставя белег. Изгубването на дете, на каквато и да е възраст оставя белег. Понякога близостта с друг човек оставя белег. Белези остават от наивни решения и попадане в капан, от правилен, но тежък избор. Видовете белези са точно толкова, колкото са видовете психически рани.

Потискането на тайна, обгърната от срам, страх, гняв, угризение или унижение, плътно блокира всички други части на подсъзнанието в близост до мястото на тайната^[1]. Все едно да инжектирате анестетик, да речем, в глезена на човек, за да направите операция. Упойката обхваща и голяма част от крака над и под глезена. По този начин действа в психето и тайната. Това е постоянно вливане на анестетик, който вцепенява зона, много по-голяма от въпросния участък.

Каквато и да е тайната, колкото и мъчително да е нейното пазене, психето е подложено на едно и също въздействие. Ето един пример. Жена, чийто съпруг преди четиридесет години се самоубил три месеца след сватбата, била принуждавана от семейството му не само да крие, че е страдал от силна депресия, но и собствената си дълбоко емоционална скръб и гняв. В резултат тя развила „зона на смъртта“ по отношение на мъката и гнева си към социалните догми, свързани с тази трагедия.

Жената позволила на семейството на съпруга ѝ да я предаде, като се съгласила с тяхното настояване никога да не разкрива жестокото им отношение към мъжа ѝ през годините. И всяка година в деня на самоубийството на съпруга ѝ от страна на семейството царяло пълно мълчание. Никой не ѝ се обаждал, за да я попита „Как се чувстваш? Имаш ли нужда от компания? Той липсва ли ти? Знам, че ти липсва. Какво ще кажеш да излезем и да направим нещо заедно?“. Година след

година тя отново изкопавала гроба на мъжа си и погребвала своята мъка сама.

Накрая започнала да избягва и други годишнини, включително собствения си рожден ден. Зоната на смъртта се разширила навън от центъра на тайната и обхванала не само тъжните годишнини, но и празниците. Жената намразила всички семейни и приятелски събирания, като външно ги смятала за загуба на време.

За нейното подсъзнание обаче те били празни жестове, защото в моментите на отчаяние никой не идвал при нея. Хроничната ѝ скръб, пазенето на онази позорна тайна прояло онзи участък от психето ѝ, където обитавали роднинските отношения. Най-често нараняваме другите там, поне приблизително, където сме били наранени самите ние.

Но ако иска да запази всичките си инстинкти и способността си свободно да се движи в психето си, жената може да разкрие тайната на човек, на когото има доверие, и да я споделя, колкото пъти се налага. Раната обикновено не се дезинфектира веднага, а има нужда от грижи и промивки, за да зарасне.

Когато тайната най-после бъде разкрита, душата се нуждае от сериозен отговор, а не „Хммм, а, всъщност, жалко“ или „Ами, животът е тежък“ — и от страна на самата жена, и от страна на слушателите ѝ. Жената трябва да се опита да не подценява проблема. Чудесно е, ако слушателят е човек, който може да слуша с цялото си сърце, да потръпва и усеща болката, пронизваща душата му. Излекуването от тайната отчасти изисква да бъде разкрита така, че да трогне другите. По този начин жената започва да се възстановява от срама, като получава подкрепата и грижите, липсвали ѝ по време на първоначалната травма.

Сред малки, доверени групи пациентки аз поставям този въпрос, като ги моля да донесат снимки на майките, лелите, сестрите, партньорите, бабите си и други важни за тях жени. Подреждаме всички снимки една до друга. Някои са смачкани, други са повредени от вода или кафе, трети са били скъсани на две и после пак залепени, четвърти са увити в целофан. На гърба на много от тях има красиви надписи със старомоден почерк: „Ах, малката!“, „С вечна любов“, „Ние с Джо в Атлантик Сити“, „Тук сме с моята страхотна съквартирантка“ или „Това са момичетата от фабриката“.

Предлагам на всяка жена да започне с думите: „Това са жените от рода ми“ или „Това са жените, които съм наследила“. Те се вглеждат в тези фотографии на своите сродници и приятели и с дълбоко възмущение започват да разказват историите и тайните на всяка, както са им известни: голямата радост, тежката рана, суровото прежеждане, върховният триумф в живота на всяка жена. Често просто не можем да продължим по-нататък, защото много сълзи повдигат много лодки от сухия пристан и за известно време всички ние отплаваме заедно^[2].

Ценното тук е окончателното изчистване на петното веднъж завинаги. Широко разпространената забрана за изпирането на семейните „кирливи ризи“ пред външни хора носи в себе си ирония, защото обикновено те никога не се перат и в самото семейство. Семейните „кирливи ризи“ просто лежат заключени в най-тъмния ъгъл на мазето. Запазването им в тайна е пагубно. Всъщност това означава, че жената не получава подкрепа от околните да се справи с проблемите, които ѝ причиняват болка.

Много от личните тайни истории на жените са от онзи вид, който семейството и приятелите не са в състояние да обсъждат. Те не им вярват или се опитват да ги заобикалят и наистина имат разбираема причина да го правят. Ако ги дискутират, ако ги осветят, ако работят върху тях, ще трябва да споделят мъката на жената. Няма да могат да запазят самообладание. Няма да има „Хмм, ами...“ и после мълчание. Няма да има „По-добре да се занимаваме с друго, за да не мислим за тези неща“. Ако се наложи да споделят мъката от смъртта на златокосата жена, партньорът, семейството или обществото ще трябва да заемат мястото си в траурната процесия. Всички ще трябва да плачат на гроба. Никой няма да може да избяга и на тях ще им бъде много тежко.

Когато мислят за тайния си позор повече от другите членове на семейството си или обществото, жените съзнателно страдат^[3]. Психологическата функция на семейството — да овладява — не бива да изпълняват. Но дивата природа изисква средата да се пречиства от дразнителни и заплахи и потискащите проблеми да се свеждат до минимум. Затова обикновено е въпрос на време жената да събере смелост от костите на душата си, да си откъсне златна тръстика и да изпълни тайната със силния си глас.

Проучванията на архетипните съвети, екстраполирани от десетки приказки като „Синята брада“, „Господин Лисан“, „Женихът крадец“, „Мери Кълхейн“^[4] и други, показват какво трябва да правим с позорните тайни. В тях героинята по един или друг начин отказва да продължи да пази тайната и затова накрая се освобождава и води пълноценен живот.

Вижте каквото можете да видите. Кажете го на някого. Никога не е късно. Ако смятате, че не можете да го изречете на глас, напишете го. Изберете човек, на когото инстинктивно имате доверие. Много по-добре е кутията с червеи, от чието отваряне се боите, да бъде откритата, отколкото да гнои във вас. Ако предпочитате, потърсете терапевт, който умее да работи с тайни. Той ще е човекът, който ще прояви съчувствие към вас, без да бръщолеви за добро и зло, който знае разликата между вина и угризение, който познава природата на скръбта и възкресяването на духа.

Каквато и да е тайната, ние разбираме, че тя вече е част от действията ни до края на живота ни. Изкуплението понякога лекува откритата рана. Но въпреки това остава белег. С промените на времето там пак ще ви заболява. Такава е природата на истинската скръб.

Години наред класическата психология от всички школи погрешно смяташе, че скръбта е процес, който преживявате еднократно, за предпочитане в продължение на едногодишен период, и после приключвате с него, а на онези, които не могат или не желаят да го направят в предписания срок, им има нещо. Но днес ние знаем онова, което хората инстинктивно са усещали от векове: някои рани никога не могат да се преживеят, например загубата на дете.

В своето проучване^[5] на стари дневници д-р Пол С. Роузенблат установява, че хората могат да се възстановят от най-тежка душевна скръб през първите една-две години след трагедията в зависимост от поддържащите системи на индивида и т.н. Но после човек продължава да преживява периоди на активна скръб. Въпреки че с времето епизодите стават все по-редки и по-кратки, всеки от тях е приблизително също толкова интензивен, колкото първия случай.

Тази информация ни помага да разберем, че продължителната скръб е нормална. Когато тайната остава скрита, скръбта продължава до края на живота. Пазенето на тайни пречи на естествената самолечителна хигиена на психето и духа. Това е още една причина да

разкриваме тайните си. Разкриването на тайните и скръбта ни възбуждат от зоната на смъртта. Те ни позволяват да оставим зад себе си пагубния култ към тайните. Можем да скърбим и да сме целите облени в сълзи и това е по-добре, отколкото да се срамуваме. Можем да станем по-мъдри, по-осъзнати и изпълнени с нов живот.

Дивата жена ще ни люлее, докато скърбим. Тя е инстинктивната Същност. Тя може да понесе нашите писъци, нашия вой, нашето желание да умрем, без да умираме. Тя ще намаже наранените места с най-целебния мехлем. Тя утешително ще ни шепне в ухото. Тя ще изпитва нашата болка. И ще я изтърпи. Няма да избяга. Макар че ще останат белези, при това много, трябва да запомним, че със способността си да поглъща натиска, белегът е по-здрав от кожата.

[1] Експериментът на Асоциацията на психоаналитиците от школата на Юнг също доказва това. Според този опит смущаващият материал оказва влияние не само върху чуването на дадена дума, която катализира отрицателни асоциации, но и чрез споменаването на още няколко „нервни“ думи. — Б.а. ↑

[2] Понякога следват снимките и съдбите на бащи, братя, съпрузи, чичовци, дядовци (а също и на синове, и дъщери), но основната работа е с по-старите жени от рода. — Б.а. ↑

[3] Те играят ролята на изкупителна жертва, без да притежават нейната сила и да получат съответната полза, т.е. благодарност и почит от страна на обществото. — Б.а. ↑

[4] „Мери Кълхейн и мъртвецът“ — това е една от най-хубавите приказки на разказвачките, две изключително талантиливи и романтични жени от Северна Каролина, Барбара Фрийман и Кони Риган-Блейк. — Б.а. ↑

[5] Paul C. Rosenblatt, Bitter, Bitter Tears: *Nineteenth-Century Diarists and Twentieth Century Grief Theories*. (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983). Книгата ми препоръча Джудит Савидж. — Б.а.

↑

ПАЛТОТО НА ИЗКУПЛЕНИЕТО

Понякога в работата си с жени ги уча да правят палто на изкуплението от плат или друг материал. Това е палто, на което са закачени и защити всички обиди, които жената е изтърпяла през живота си, всички травми, рани и белези. Това е нейният разказ за преживяванията ѝ като изкупителна жертва. Понякога за ушиването на такова палто са нужни само ден-два, друг път месеци. Това е изключително полезно за подробното разкриване на всички рани и удари в женския живот.

Отначало правех палто на изкуплението сама. Скоро то стана толкова тежко, че имах нужда от хор от музи, за да носят шлейфа. Планът ми беше да направя това палто на изкуплението и след като събера целия този психически боклук в един психически обект, да разсея част от старите си травми, като изгоря палтото. Но знаете ли, аз го закачих в коридора и всеки път, когато минавам покрай него, вместо да се чувствам зле, се чувствам добре. Открих, че се възхищавам на *ovarios* на жената, която може да носи такова палто и въпреки това твърдо да продължава напред, да пее, твори и да размахва опашка.

Това се отнасяше и за жените, с които работех. Те никога не искаха да изгарят палтата си. Искяха да ги запазят завинаги, колкото по-гадни и кървави, толкова по-добре. Понякога ние ги наричаме също „бойни палта“, защото са доказателство за издръжливостта, провалите и победите на жените и техните сродници.

Друга ценна идея е жените да отчитат възрастта си не по годините, а по бойните белези. „На колко си години?“, понякога ме питат хората. „На седемнайсет бойни белега“, отвърщам аз. Обикновено те не потръпват, а весело започват да броят собствените си белези.

Също както индианците лакота отбелязват с пиктограми върху животински кожи събитията през зимата, също както ацтеките, маите и египтяните са имали кодекси, документиращи великите събития, войните и триумфите, жените имат своите палта на изкуплението, своите бойни палта. Чудя се какво ще си мислят нашите правнучки и

праправнучки за живота ни, документиран по този начин. Надявам се, че всичко ще трябва да им се обясни.

Не се заблуждавайте, защото сте го заслужили с всички тежки избори през живота си. Ако ви попитат за вашата националност, етническа принадлежност или род, загадъчно се усмихнете. И отговорете: „Кланът на белязаните“.

14.

**LA SELVA SUBTERRÁNEA: ПОСВЕЩАВАНЕ
В ПОДЗЕМНАТА ГОРА**

БЕЗРЪКАТА ДЕВОЙКА

Ако историята е семе, ние сме нейната почва. Самото изслушване на историята ни позволява да я преживеем така, като че ли сме героинята, която накрая или търпи загуби, или побеждава. Ако сме чули приказка за вълчица, известно време ние опознаваме света като вълчици. Ако сме чули приказка за гълъбица, най-после намерила своите малки, известно време зад покритите ни с пух гърди нещо потрепва. Ако историята е за измъкването на свещения бисер изпод лапите на деветия дракон, ние се чувстваме изтощени и удовлетворени. Самото изслушване на приказката запечатва у нас съвсем реално познание.

Последователите на Юнг наричат това „*participation mystique*“, термин, измислен от антрополога Леви-Брюл^[1] и означаващ връзка, в която „човек не може да се разграничи от обекта, който вижда“. Последователите на Фройд го наричат „проективна идентификация“. Антрополозите понякога го наричат „сродна магия“. Всички тези термини означават способност на ума за известно време да се дистанцира от егото и да се слива с друга реалност, тоест друг начин на разбиране. За лечителите от моя род това означава да преживяваш и усвояваш идеи чрез молитвено или необичайно състояние на ума и да отнасяш придобитото при тези обстоятелства прозрение и познание обратно в реалния свят^[2].

„Безръката девойка“ е забележителна приказка, изпод пластовете, на която се подават пръстите на краката на старите нощни религии. Приказката се предава по такъв начин, че слушателите участват в изпитанието на героинята, защото тя се разказва дълго и още по-дълго се осмисля. Обикновено я разказвам в продължение на седем вечери, а понякога, в зависимост от слушателите, на седем седмици и съвсем рядко — на седем месеца, като отделям по една вечер, седмица или месец за всеки епизод. Имам основателна причина за това.

Историята ни разкрива свят, който лежи дълбоко под корените на дърветата. От тази перспектива ние виждаме, че „Безръката девойка“

предлага материал за целия жизнен процес у жените. Тя се занимава с повечето от ключовите пътувания към женското психе. За разлика от другите приказки вече разгледани тук, в които се разказва за конкретна задача или конкретно познание, отнемачи няколко дни или седмици, „Безръката девойка“ обхваща многогодишно пътуване — пътуването на целия женски живот. Ето защо тази история е особена и за да я разберете, трябва да седнете с музата си и да я прочетете част по част в продължение на голям период от време.

„Безръката девойка“ се отнася за женското посвещаване в подземната гора чрез обряда на издръжливостта. На пръв поглед думата *издръжливост* означава „продължаване без прекъсване“ и макар че това е част от задачите на приказката, тази дума също означава „закаляване“, „укрепване“, което е основният смисъл на приказката и съзидателна особеност на дългия женски психичен живот. Ние не просто продължаваме. Издръжливост означава да постигнем нещо важно.

Цялата природа учи на издръжливост. Възглавничките на лапичките на новородените вълчета са меки като глина. Втвърдяват се едва след дълго скитане по пътеките, по които ги водят техните родители. Тогава те могат, без да се наранят, да тичат по остър чакъл, пареща коприва, даже по натрошено стъкло.

Виждала съм вълчици да хвърлят своите малки в ледена вода, да тичат, докато вълчето закуцука и вече не успява да ги следва. Те закаляват сладкия малък дух, вдъхват му сила и гъвкавост. В митовите издръжливостта е един от обредите на Великата дива майка — архетипът на Дивата жена. Неин вечен ритуал е да прави децата си силни. Тя ни калява, прави ни могъщи и издръжливи.

И къде се усвоява това познание, къде се придобиват тези атрибути? В *la selva subterranea* — подземния свят на женското познание. Това е див свят, който живее под нашия, под света, възприеман от егото. Докато сме там, ние получаваме инстинктивен език и познание. От тази гледна точка ние разбираме онова, което не може лесно да се разбере от горния свят.

Девойката в приказката претърпява няколко преображения. Когато завършва един етап, тя се гмурва в следващия. Всеки един от тези алхимични етапи се състои от *nigredo* — загуба, *rubedo* — жертва, и *albedo* — настъпването на светлина. Царят и неговата майка също са

подложени на такова преображение. Всичко това символизира посвещаването на жената във възраждането на дивото.

„Безръката девойка“ се разказва в различни части на света под имената „Сребърните ръце“, „Безръката невеста“ и „Овощната градина“. Фолклористите регистрират над сто варианта на приказката. Ядрото на литературната версия, която ви предлагам тук, получих от леля си Магдалена, една от великите фермерки от моята младост. Други варианти са разпространени в Източна и Централна Европа. Но честно казано, дълбокото женско преживяване, заложено в тази история, може да се открие навсякъде, където има копнеж по Дивата майка.

Леля Магдалена имаше един лукав разказвачески навик. Тя изненадваше слушателите си, като започваше с думите: „Това се случи преди десет години“, и продължаваше с приказка от Средните векове, гъмжаща от рицари, замъци и всичко останало. Или казваше: „Имало едно време, всъщност миналата седмица...“, и продължаваше с приказка за времето, когато хората са ходели голи.

Ето я съвременната и древната „Безръка девойка“.

Имало едно време, всъщност само преди няколко дни, един мъж, който мелел житото на селяните. Мелничарят преживявал тежки времена и не му останало нищо друго, освен големия мелничен камък в бараката и високата цъфтяща ябълка зад нея.

Един ден, докато носел среброустата си брадва в гората, за да насече дърва, иззад един дънер излязъл странен старец.

— Няма нужда да се измъчваш да сечеш дърва — казал той. — Ще те обсия с богатства, ако ми дадеш онова, което е зад мелницата ти.

„Какво друго има зад мелницата ми, освен цъфтящата ябълка?“, зачудил се мелничарят и приел сделката, предложена от стареца.

— След три години ще дойда да взема онова, което е мое — изкискал се непознатият и изчезнал между дърветата.

На връщане мелничарят срещнал на пътеката жена си. Тя тичала от дома им с развяваща се престилка и разрошена коса.

— Мъжо, мъжо, на стената вкъщи се появи по-хубав часовник, селските ни столове се превърнаха в тапицирани с кадифе, шкафът се

напълни с дивеч, куфарите и сандъците ни преливат. Моля те, кажи ми как се случи това? — И в този момент на пръстите ѝ проблеснали златни пръстени и на главата ѝ се появила златна коронка.

— О — възкликнал мелничарят и плахо погледнал простия си жакет, който станал копринен. Пред очите му дървените налъми, които били толкова изтъркани, че ходел наклонен назад, също се превърнали в скъпи обувки. — Хм, това е от непознатия — ахнал той. — В гората срещнах един странен човек с тъмно палто и той ми обеща несметно богатство, ако му дам онова, което е зад мелницата. Можем да си посадим друга ябълка, жено.

— О, мъжо! — простенала жената и на лицето ѝ се изписало ужасено изражение. — Мъжът с черното палто е бил дяволът и онова, което е зад мелницата, е дървото, да, но дъщеря ни също е там и мете двора с върбова метла.

Родителите се затътрили вкъщи, като леели горчиви сълзи по скъпите си дрехи. През следващите три години дъщеря им останала неомъжена и имала нрав като първите сладки пролетни ябълки. В деня, в който дяволът щял да дойде, за да я отведе, тя се изкъпала, облякла бяла рокля и застанала в нарисуван с тебешир кръг. Когато дяволът се появил, невидима сила го отблъснала назад.

— Тя повече не трябва да се къпе, иначе не мога да се приближа до нея — извикал той.

Родителите и момичето били ужасени. Минали няколко седмици и дъщерята не се къпала, докато косата ѝ се сплъстила, ноктите ѝ станали като черни полумесеци, кожата ѝ посивяла, а дрехите ѝ потъмнели и се вкоравили от мръсотия.

Когато девойката заприличала на звяр, дяволът отново се появил. Но момичето отчаяно заплакало. Сълзите потекли през пръстите ѝ и надолу по ръцете. И били толкова много, че мръсната ѝ кожа светнала чисто бяла. Дяволът се разярил.

— Отсечете ѝ ръцете, иначе не мога да се приближа до нея.

Бащата се ужасил.

— Искаш да отсека ръцете на собственото си дете?

— Тук всичко ще умре — изревал дяволът — ти, жена ти и всички ниви, докдето ти стига погледът.

Бащата толкова се уплашил, че се подчинил и като помолил дъщеря си за прошка, започнал да точи среброустата си брадва.

— Аз съм твоя дъщеря, направи каквото трябва — примирено отвърнало момичето.

И той го направил. Накрая никой не можел да каже кой извикал от мъка по-високо — дъщерята или бащата. С това приключил предишният живот на момичето.

Когато дяволът отново дошъл, дъщерята била плакала толкова много, че чукачетата на ръцете ѝ пак били чисти и когато се опитал да я хване, той бил отхвърлен назад. Проклинайки с думи, които разпалвали малки пожари в гората, дяволът изчезнал завинаги, защото бил изгубил всякакви права над нея.

Бащата и майката се били състарили сякаш със сто години. Като истински горски обитатели, те продължавали да се крепят, колкото могат. Старият баща предложил на дъщеря си да я настани в замък с чудна красота и да я издържа до живот, ала тя решила, че повече ѝ прилича да стане просякиня и да зависи от добротата на чужди хора. Момичето увило чукачетата си в чист бинт и призори напуснало стария си живот.

Девојката дълго вървяла. По пладне потта от челото ѝ потекла по мръсното ѝ лице. Вятърът разрошил косите ѝ и я превърнал в щъркелово гнездо. Посред нощ тя стигнала до една царска овощна градина, в която луната огрявала всички плодове.

Момичето не могло да влезе, защото градината била оградена с ров с вода. Тя се свлякла на колене, толкова била изгладняла. Появил се призракен дух в бяло, разбил един от шлюзовете и изпразнил рова.

Девојката навлязла сред крушите и някак разбрала, че всеки от съвършените плодове е преброен и номериран и че те също са охранявани. Въпреки това един клон със скърцане се навел надолу и тя достигнала прекрасната круша на върха му. Допряла устни до златната ѝ кожа и я изяла, застанала на лунната светлина, с ръце, увити в бинтове, с чорлава коса. В този си вид безръката девојка приличала на луда.

Градинарят видял всичко, но познал магията на духа, който пазел девојката, и не се намесил. След като изяло крушата, момичето напуснало градината и преспало в гората.

На другата сутрин царят дошъл да преброи крушите си. Той открил, че една липсва и дълго я търсил, ала не открил изчезналия плод.

— Снощи два духа изпразниха рова — обяснил му градинарят — влязоха в градината и единият, който беше без ръце, изяде крушата, защото тя сама му се предложи.

Царят отвърнал, че на другата нощ сам ще остане да пази. По здрач той дошъл с градинаря си и своя магьосник, който можел да разговаря с духове. Тримата седнали под едно дърво и зачакали. В полунощ девойката се появила от гората, облечена в мръсни дрипи, с чорлава коса, омазано лице и ръце без длани. Духът в бяло се носел до нея.

Те влезли в градината по същия начин като преди. Едно дърво отново грациозно се навело, така че девойката да може да изяде крушата на върха му.

Магьосникът се приближил, но не прекалено, и попитал:

— Ти от този свят ли си или не?

И момичето отвърнало:

— Преди бях от света и все пак не съм от този свят.

— Тя човек ли е или дух? — попитал магьосника си царят. Магьосникът му отговорил, че е и двете. Сърцето на царя се разтуптяло и той се втурнал към девойката. — Няма да те изоставя — казал ѝ той. — От днес нататък аз ще се грижа за теб. — В замъка си владетелят ѝ направил сребърни длани и ги закрепил за ръцете ѝ. И се оженил за нея.

След време трябвало да заmine на война в далечно царство и той помолил майка си да се грижи за младата царица, защото я обичал с цялото си сърце.

— Ако ми роди дете, веднага ми прати известие.

Младата царица родила красиво бебе и царската майка пратила вестносец да предаде на царя добрата новина. Ала по пътя пратеникът се уморил, все повече му се доспивало и когато стигнал до една река, заспал на брега ѝ. Дяволът излязъл от гората и подменил писмото с друго, в което пишело, че царицата е родила полудете-полукуче.

Царят се ужасил, но пратил заповед да се грижат за родилката в този тежък момент. Момъкът, който носел писмото, стигнал до реката и тъй като се почувствал натежал, сякаш бил преял, скоро заспал на брега. Дяволът отново се появил от гората и подменил заповедта с друга, в която пишело: „Убийте царицата и детето“.

Старата майка била потресена от волята на сина си и пратила вестоносец да я потвърди. Вестоносците продължили да тичат между царския лагер и двореца, но всеки от тях заспивал край реката и дяволът подменял писмата с все по-жестоки. Последното гласяло: „Запазете езика и очите на царицата, за да докажете, че сте я убили“.

Царската майка не можела да убие милата млада царица. Вместо това тя пожертвала сърна, извадила езика и очите ѝ и ги скрила. После помогнала на снаха си да завърже бебето за гърдите си, забулила я и ѝ казала да бяга, за да си спаси живота. Двете се разплакали и се целунали за сбогом.

Младата царица дълго се скитала, докато стигнала до най-голямата, най-дивата гора, която била виждала. Тя се запровирала през нея, търсела пътека. По залез-слънце духът в бяло, същият като преди, се появил и я завел в бедна странноприемница, собственост на мили горски обитатели. Друго момиче в бяла рокля въвело царицата вътре, поело детето и се обърнало към нея като към царица.

— Как ме позна? — попитала девойката.

— Ние горяните знаем тези неща, царице. Сега си почини.

Царицата останала в странноприемницата седем години и била щастлива с детето си. Ръцете ѝ постепенно пораснали, отначало като мънички бебешки длани, розови като бисер, после като длани на малко момиче и накрая като женски ръце.

През това време царят се завърнал от война и старата му майка го посрещнала със сълзи на очи.

— Защо ме накара да убия две невинни създания? — Тя му показала очите и езика.

Когато чул ужасната история, царят неутешимо заплакал. Майка му видяла мъката му и му казала, че очите и езикът са от сърна и че е пратила царицата и детето в гората.

Царят се заклел да не яде, да не пие и да обиколи света, додето небето е синьо, но да ги намери. Търсил седем години. Ръцете му почернели, брадата му станала кафява като мъх, очите му били зачервени. През това време не слагал нищо в уста, но някаква сила му вдъхвала живот.

Накрая стигнал до горската странноприемница. Жената в бяло го поканила вътре и той веднага си легнал, толкова бил уморен. Тя покрила лицето му с воал и царят заспал. Когато задишал с дъха на

дълбокия сън, воалът постепенно се смъкнал на пода. Той се събудил и видял пред себе си красива жена и прелестно дете.

— Аз съм твоята жена, а това е твоето дете. — Царят бил готов да ѝ повярва, ала видял, че девойката има ръце. — Мъките и моята любов ме дариха с нови длани — казала тя. И жената в бяло донесла сребърните ръце от сандъка, в който ги пазела. Царят се изправил и прегърнал царицата и сина си. Този ден в гората всички били радостни и щастливи.

Духовете и обитателите на странноприемницата си устроили чудесен празник. После царят, царицата и детето се завърнали при старата майка, повторно се венчали и имали още много деца, които разказали тази история на стотици други, а те я разказали на стотици други, също както вие сте от стотиците, на които я разказвам аз.

[1] Люсиен Леви Брюл (1857–1939) — френски философ, антрополог, психолог и етнолог. — Б.пр. ↑

[2] Концепцията на Юнг за *participation mystique* се основава на антропологическите възгледи от края на XIX и началото на XX век, когато повечето специалисти не са разбирали различните видове поведение в туземните племена като универсални за всяка човешка култура, независимо от расата или националния произход. — Б.а. ↑

ПЪРВИЯТ ЕТАП — СЛЯПОТО СКЛЮЧВАНЕ НА СДЕЛКАТА

В първия етап от приказката лековерният и алчен мелничар сключва злощастна сделка с дявола. Той иска да забогатее, но със закъснение осъзнава, че цената ще е много висока. Героят смята, че разменя ябълка за богатство, ала вместо това открива, че дава дъщеря си на дявола.

В архетипната психология ние приемаме всички елементи на приказките за описания на аспекти от психето на една жена. Ето защо според тази приказка като жени ние трябва да се запитаем: „Каква злощастна сделка сключва всяка жена?“.

Макар че всеки ден може да отговаряме по различен начин, има един отговор, който се отнася за живота на всеки един. Въпреки че не искаме да го признаем, най-лошата сделка в живота ни е, когато постоянно заменяме своето дълбоко житейско познание за друго, далеч по-несигурно, когато се отказваме от своите зъби и нокти, от своето осезание и обоняние, когато предаваме дивата си природа заради обещаното богатство, което обаче се оказва илюзия. Също като бащата в приказката, ние правим тази сделка, без да съзнаваме скръбта, болката и объркването, които ни носи тя.

Може и да придобиваме житейски опит и въпреки това почти всяка жена, ако получи дори най-малък шанс, отначало прави грешен избор. Сключването на такава ужасна сделка е изключителен парадокс. Въпреки че може да се разглежда като патологично самоунищожителен акт, грешният избор много по-често се превръща в преломно събитие, което дава огромна възможност за възвръщане на силата на инстинктивната природа. В този смисъл, макар че има загуба и тъга, също като раждането и смъртта, лошата сделка представлява извънредно полезен „скок от скалата“, планиран от Същността, за да привлече жената дълбоко в своята дивост.

Посвещаването започва със злощастната сделка, сключена от жената много отдавна, когато още се е намирала в състояние на психологическа просъница. Като избира онова, което ѝ прилича на богатство, тя предава властта над някоя, а често и над всички части от своя страстен, творчески и инстинктивен живот. Тази женска психична

дрямка е състояние, подобно на сомнамбулизъм. Ние ходим и разговаряме насън. Обичаме и работим, ала изборът ни показва истината за нашето състояние — сластолюбивите, любопитните, добрите и възпламеняващите страни на нашата природа не са съвсем будни.

Такова е състоянието на дъщерята в приказката. Тя е прелестно, невинно създание. И все пак може вечно да мете двора зад мелницата — напред-назад, напред-назад — и никога да не развие своето познание. Нейната метаморфоза няма метаболизъм.

Приказката започва с неволното, но ужасно предателство на младата женственост, на невинността^[1]. Може да се каже, че бащата, символизиращ онази функция на психето, която би трябвало да ни напътства във външния свят, всъщност е абсолютно невеж и за външния, и за вътрешния свят. Когато бащинската функция на психето не притежава познание за проблемите на душата, ние лесно биваме предавани. Бащата не разбира едно от най-фундаменталните неща, които посредничат между света на душата и света на материята — че много възможности, които ни се разкриват, не са такива, каквито изглеждат на пръв поглед.

Никоя от нас не иска да бъде посветена в този вид познание, въпреки че рано или късно всички минаваме през този етап. Затова много приказки — „Красавицата и Звярът“, „Синята брада“, „Рейнард Лисицата“ — започват с това как бащата излага на опасност дъщеря си^[2]. Ала въпреки че бащата неволно сключва пагубна сделка, защото не знае нищо за тъмната страна на света или подсъзнанието, ужасният момент бележи драматично начало за женското психе, начало на осъзнаване и придобиване на познание.

Никое разумно същество на този свят не може вечно да остане невинно. За да се развиваме, нашата инстинктивна природа ни кара да осъзнаем факта, че нещата не са такива, каквито ни се струват на пръв поглед. Дивата творческа функция ни носи информация за многобройните състояния на съществуването, възприятието и познанието. Това са начините, по които ни говори Дивата жена. Загубата и предателството са първите колебливи стъпки в продължителен посветителен процес, който ни отвежда в *la selva subterranea* — подземната гора. Там, понякога за пръв път в живота си,

ние имаме възможност да престанем да се блъскаме в стените, които сами издигаме, и да се научим да минаваме през тях.

Въпреки че съвременното общество често не обръща внимание на загубата на женската невинност, в подземната гора жената, преживяла смъртта на невинността си, се разглежда като особена, отчасти защото е била наранена, но в много по-голяма степен, защото е продължила напред, защото полага усилия да разбере, да повдигне пластовете на своите възприятия и защиты, за да види какво се крие под тях. В онзи свят загубата на невинността ѝ се третира като обичай на преход^[3]. Тя получава аплодисменти за това, че вече вижда по-ясно. Получава почести и по-висок статус за това, че е издържала и продължава да учи.

Сключването на лоша сделка не е симптоматично само за психологията на младите жени, но и за жените на всякаква възраст, които не са били посветени или чиято инициация в тази посока не е завършила. По какъв начин всяка жена се забърква в такава сделка? Приказката започва със символа на мелницата и мелничаря. Също като тях психето е мелница на идеи — то смила концепциите и ги превръща в храна. То поема суровината под формата на идеи, чувства, мисли и възприятия и ги смила по начин, който ги прави използвани за нас.

Тази психическа способност често се нарича „обработка“. Когато обработваме, ние преглеждаме цялата суровина в психето, всичко научено, чуто, мечтано и усещано през определен период от време. Като ги смиламе на парченца, ние се питаме: „Как да ги използвам най-добре?“. Ние използваме тези обработени идеи и енергии, за да изпълняваме своите най-съкровени задачи и да осигуряваме средства за различните си творчески усилия. По този начин жената остава силна и жизнена.

Но в приказката мелницата не работи. Мелничарят на психето е останал без работа. Това означава, че цялата ежедневно приемана от нас суровина остава необработена и от зърната на познанието, които брулят лицата ни от този и от подземния свят, не се извлича нищо полезно. Щом мелничарят^[4] няма работа, психето е престанало да се храни по този жизненоважен начин.

Смилането на зърното е свързано с творческия импулс. Творческият живот на женското психе поради някаква причина е в застой. Жената, която се чувства така, усеща, че вече не кипи от идеи,

че в нея не пламти находчивост, че не смила нещата, за да открие същността им. Нейната мелница е спряла.

Изглежда, че има естествена дрямка, която обзема хората в определени моменти от живота им. Въз основа на опита от отглеждането на собствените ми деца и от работата ми с група талантиливи деца в период от няколко години аз стигнах до заключението, че сънят обзема децата около единадесетгодишна възраст. Тогава те започват натрапчиво да се сравняват с другите. В това време очите им се замъгляват и макар че постоянно са в движение, често направо умират от студ. Те не реагират на онова, което става дълбоко в душите им, и сънят постепенно покрива тяхната интелигентна, отзивчива природа.

Да си представим, че през този период ни се предлага нещо за нищо. Някак сме се излъгали да повярваме, че ако останем заспали, ще спечелим нещо. Жените знаят какво означава това.

Когато се откаже от своите инстинкти, посочващи й подходящия момент да каже „да“ или „не“, когато предаде своята проникателност, интуиция и други диви способности, жената се озовава в положение, обещаващо злато, но в крайна сметка носещо мъка. Някои жени изоставят своето изкуство заради брак по сметка, отказват се от мечтата на живота си, за да са „прекалено добри“ съпруги и дъщери, или от своето истинско призвание, за да водят привидно по-приемлив, удовлетворяващ и особено по-разумен живот.

По този и по други начини ние изгубваме своите инстинкти. Вместо животът да ни дава възможност за просветление, ние се покриваме с нещо като тъмно було. Външната ни способност да проникваме в природата на нещата и нашето вътрешно зрение спят и когато дяволът почука на вратата, ние ставаме като сомнамбули и му отваряме.

Дяволът символизира тъмната сила в психето, хищника, чиято истинска същност не е разпозната в приказката. Този дявол е архетипен крадец, който поглъща светлината. Теоретично, ако получи светлина, тоест живот с възможност за обич и творчество, дяволът ще престане да е дявол.

Дяволът присъства в тази приказка, защото го е привлякла прелестната светлина на момичето. Тя не е просто каква да е светлина, а светлината на девствена душа, която се намира в сомнамбулично

състояние. О, каква апетитна мръвка! Светлината на девойката сияе с поразителна красота, но героинята не съзнава своята стойност. Такава светлина, била тя сиянието на творческия живот на жената, нейната дива душа, нейната физическа красота, нейната интелигентност или щедрост, винаги привлича хищника. Такава неосъзната и незащитена светлина винаги е обект на атаки.

Веднъж работих с една жена, която другите — съпруг, деца, майка, баща и непознати — безмилостно използваша. Тя беше на четиридесет години и вътрешното ѝ развитие все още се намираше в състоянието на прехода сделка/предателство. Със своята красота, с топлия си приветлив глас, с милото си поведение тя не само привличаше хора, отнемащи въгленчетата ѝ, но около душевния ѝ огън се беше събрала толкова голяма тълпа, че ѝ пречеше да се грее на собствената си топлина.

Нейната лоша сделка се изразяваше в това, че никога не беше казала „не“, за да може да получи пълноценна обич. Хищникът на нейното психе ѝ беше предложил златото на любовта, ако се откаже от инстинктите си, които я съветваха: „Стига“. Тя напълно осъзна какво си е причинявала, когато сънува, че пълзи на четири крака в навалица и се опитва да мине през гора от крака, за да стигне до златна корона, захвърлена от някого в ъгъла.

Инстинктивният пласт на нейното психе ѝ сочеше, че е изгубила властта над собствения си живот и че се налага да пълзи на четири крака, за да си я върне. За да вземе короната си, тази жена трябваше да преосмисли своето време, всеотдайност и отношение към другите.

Цъфтящата ябълка в приказката символизира един прекрасен женски аспект, онази страна от нашата природа, чиито корени са дълбоко в света на Дивата майка и извличат от него хранителни вещества. Дървото е архетипен символ на индивидуализацията. То се смята за безсмъртно, защото семената му ще продължат да живеят, защото кореновата му система подслонява и съживява, защото е дом на цяла хранителна верига от форми на живот. Също като жената, дървото има свои сезони и фази на растеж, то има своята зима, има своята пролет.

Фермерите в ябълковите градини на Север наричат своите кобили и кучки „момиче“, а своите плодни дървета — „госпожо“. Овощните дървета са младите голи жени на пролетта. От всички неща,

които най-много свързваме с пролетта, ароматът на цъфналите плодни дървета стои пред полуделите червеношийки, подскачащи в страничния двор, както и пред новата реколта, полюшваща се като пламъчета зелен огън над черната пръст.

Има една поговорка за ябълките: „Млад през пролетта, горчив плод, от другата страна сладък като мед“. Това означава, че ябълката има двойствена природа. През късна пролет тя е прелестна, кръгла и сякаш грее като изгрев. Ала още е рано да я ядем. Една хапка от нея кара всичките ни нерви да се изправят на нокти. Но по-късно узрява и се изпълва със сладък сок.

Ябълковото дърво и девойката са взаимозаменяеми символи на женствената Същност, а плодът е символ на подхранването и съзряването на нашето познание за тази Същност. Ако познанието ни за собствената ни душа е незряло, ние не можем да се храним от него. Също като с ябълките, то се нуждае от време, за да узрее, корените трябва да проникнат надълбоко в земята и трябва да мине поне един, а понякога и няколко сезона. Ако девствената душа не бъде подложена на изпитание, в живота ни не може да се случи нищо. Но ако корените ни проникнат в подземния свят, ние можем да съзреем и да нахраним душата, Същността и психето.

Цъфтящата ябълка е метафора на плодородието, да. Но тя още повече представлява дълбоко чувственият творчески импулс и узряването на идеите. Всичко това е работа на *las curanderas* — жените корен, които живеят дълбоко в скалите и *montañas* — планините на подсъзнанието. Те проникват в дълбокото подсъзнание и ни носят неговото познание. Ние го обработваме и в резултат се раждат силен огън, остри инстинкти, ние се развиваме и растем и във вътрешния, и във външния свят.

Тук дървото символизира изобилието на дивата и свободна природа в женското психе, но психето все още не съзнава нейната ценност. Може да се каже, че цялото психе спи за огромните възможности в женската природа. Когато говорим за женския живот във връзка със символа на дървото, ние имаме предвид цъфтящата женска енергия, която ни принадлежи и която идва при нас на цикли, равномерно си отива и пак се завръща като психична пролет след психична зима. Без възраждането на този цъфтящ импулс в живота ни, надеждата е дълбоко заровена и земята на нашите умове и сърца

остава в неподвижно състояние. Цъфтящата ябълка е нашият вътрешен живот.

Подценяването на младата стихийна женственост е опустошително — в случая, думите на бащата „Можем да си посадим друга ябълка“. Психето не разпознава собствената си богиня създателка в нейното възплъщение на цъфтящо дърво. Младата същност е разменена, без да е осъзната ценността ѝ, нито нейната роля като пратеник — корен на Дивата майка. И все пак тази неосъзнатост води до началото на посвещаването в издръжливост.

Безработният мелничар е започнал да сече дърва. Да сечеш дърва е тежка работа, нали? Свързана е с много мъкнене и влачене. Но това символизира огромните психични ресурси, способността да осигуряваме енергия, да развиваме идеите си, да осъществяваме мечтата си, каквато и да е тя. Затова може да се каже, че когато мелничарят започва да сече дърва, психето се заема с изключително трудната задача да си осигури светлина и топлина.

Ала бедното его винаги търси лесния начин. Когато дяволът предлага да го облекчи от тежката работа в замяна на светлината на дълбоката женственост, невежият мелничар се съгласява. По този начин ние сами подписваме съдбата си. Дълбоко в ледените кътчета на ума си ние знаем, че няма такова нещо като лесно преображение. Ясно ни е, че по един или друг начин трябва да изгорим, да седнем в пепелта на онази личност, каквато сме смятали, че сме, и да продължим оттам нататък.

Но една друга, по-безжизнена страна от нашата природа се надява да не е така, надява се да избегне тежката работа, за да може отново да потъне в сън. Когато се появи хищникът, ние вече сме готови за него и с облекчение си въобразяваме, че може да има и по-лесен начин.

Когато бягаме от сеченето на дърва, ще бъдат отсечени ръцете на психето... защото без психична работа, повяхват психичните ръце. Но копнежът за сделка, за да се заобиколи тежката работа е толкова човешки и толкова широко разпространен, че едва ли ще се намери човек, който да не се е поддавал. Този избор се среща толкова често, че ако трябва да дадем примери за жени (или мъже), които са искали да избегнат сеченето на дърва и да водят по-спокоен живот и така са

изгубили ръцете си — тоест властта над собствения си живот — ами, ще ни трябва доста време.

Например, ако жената се омъжи по финансови съображения и прекъсне творческия си живот. Жената има едни сексуални предпочитания, но се насилва да приеме други. Жената иска да постигне нещо голямо, но остава вкъщи и вместо това брой кламери. Жената е запазила същността си, но дава своите ръце, крака и очи на всеки срещнат любовник. Жената кипи от творческа енергия и кани вампирските си приятели да пият от нея. Жената изпитва необходимост да продължи напред в живота си, но нещо в нея казва: „Не, по-безопасно е да останеш в плен“. Това е неволната сделка с дявола: „Аз ще ти дам това, ако ти ми дадеш онова“.

И дървото на психето, което трябва да цъфти, изгубва своите цветове и енергия, продадено е, принудено е да се откаже от потенциала си, без да разбира сделката, която е сключило. Цялата драма почти винаги започва и се установява в стабилна позиция извън женското съзнание.

И все пак трябва да подчертая, че оттам започва всичко. Бащата в приказката представлява гледната точка на външния свят, колективния идеал, който прави жените повехнали, вместо диви. Въпреки това не е срамно, ако сте се отказали от цъфтящите си клони. Да, вие сте страдали, платили сте цената, несъмнено. И може да сте го правили години наред, дори десетилетия. Но има надежда.

Майката в приказката съобщава на психето какво се е случило. Тя казва: „Събуди се! Виж какво направи!“^[5]. И всички се събуждат толкова бързо, че изпитват болка^[5]. Ала има изход, защото нерешителната психическа майка, онази, която някога е помагала на притъпяващата чувствата функция, току-що се е събудила за ужасния смисъл на сделката. Сега жената осъзнава болката и може да направи нещо. Може да я използва за урок, за да извлече сила от нея, да стане знаеща жена. След дълго време ще има още повече възможности. Изгубеното може да се възстанови. Може да се върне на мястото му в психето. Ще видите.

[1] Този анализ в никакъв случай не показва, че нанесената на индивида вреда е приемлива, защото в крайна сметка му носи сили. — Б.а. ↑

[2] За буквалния инцест, извършен от бащата, и нанесената на детето травма вж. E. Bass, L. Thornton, J. Brister (eds.) *I Never Told Anyone: Writings by Women Survivors of Child Abuse*. (New York: Harper & Row, 1983); B. Cohen, E. Giller, W. Lynn (eds.) *Multiple Personality Disorder from the Inside Out* (Baltimore: Sidran Press, 1991). — Б.а. ↑

[3] Предполага се, че в повечето случаи жестоката загуба на невинност идва от света извън семейството. Това е постепенен процес, който преживява почти всеки и който кулминира с мъчително пробуждане за идеята, че не всичко на света е безопасно или красиво.

В психологията на развитието този процес се представя като осъзнаване, че човек не е „център на Вселената“. По отношение на духа обаче това в много по-голяма степен е пробуждане и осъзнаване на разликите между божествената и човешката природа. Майката и бащата не бива да бързат детето им да изгуби невинността си. Това ще стане естествено. Родителите трябва да му помагат и да го напътстват, ако могат, но главно да съберат парчетата и отново да го изправят на крака. — Б.а. ↑

[4] В приказките символът на мелничаря се възприема и в негативна, и в позитивна светлина. Понякога той е скъперник, друг път е щедър. — Б.а. ↑

[5] Постепенното събуждане, т.е. бавното сваляне на защитните средства, е по-безболезнено от внезапното. В психоанализата обаче, макар че отначало е по-мъчително, работата понякога се извършва по-бързо. И все пак — всекиму своето. — Б.а. ↑

ВТОРИЯТ ЕТАП — ОСАКАТЯВАНЕТО

Във втория етап от приказката родителите се прибират у дома, като обливат със сълзи скъпите си дрехи. След три години дяволът идва за дъщеря им. Девојката се е изкъпала и е облякла бяла рокля. Тя застава в тебеширен кръг, който е очертала около себе си. Когато дяволът протяга ръце, за да я хване, невидима сила го отблъсква назад. Той ѝ заповядва да не се къпе. Тя деволуира в животинско състояние. Но сълзите ѝ потичат по дланите ѝ и дяволът отново не може да я докосне. Той заповядва на бащата да отсече ръцете ѝ, за да не може да ги измие със сълзи. С това свършва предишният ѝ живот. Но сълзите на девојката пък потичат по чукачетата на ръцете ѝ и дяволът най-после се отказва.

Дъщерята се справя изключително добре с оглед на обстоятелствата. И все пак, когато преминем през този етап, ние с ужас осъзнаваме какво са сторили с нас, как сме се оставили на волята на хищника и на уплашения баща и сме изгубили ръцете си.

След това духът реагира, като отива там, където отиваме ние, прави това, което правим ние, но е безчувствен. Когато осъзнаваме какво ни е сполетяло, ние се вцепеняваме. Ужасени сме и не искаме да изпълним сделката. Мислим, че вътрешните ни родителски структури винаги трябва да са нащрек и да пазят цъфтящото психе. Сега виждаме какво става, когато те спят.

От сключването на сделката до завръщането на дявола изтичат три години. Те представляват времето, през което жената няма ясно съзнание за факта, че ще бъде пожертвана. Тя е цената за лошата сделка. В митологичните представи тригодишният период е време на натрупване на инерция, като трите години зима, предшестващи *Рагнарьок* — Здрача на боговете в скандинавската митология. В такива митове след три години настъпва гибел и после от развалините се ражда нов мирен свят^[1].

Трите години символизируют времето, през което жената се чуди какво ще се случи с нея, пита се дали наистина ще се сбъднат най-ужасните ѝ страхове — да бъде отнесена от смъртоносна сила. В

приказките числото три има същия смисъл. Първият опит е неуспешен. Вторият също. Третият... О, сега ще се случи нещо.

Съвсем скоро енергията най-после ще се раздвижи, ще се вдигне достатъчно силен душевен вятър, за да позволи на психическия кораб да потегли. Лао-дзъ^[2] казва: „От едното излизат две и от двете — три. И от трите излизат десет хиляди“. Щом стигнем до „тройната“ сила на нещо, тоест до момента на преображението, атомите подскочат и там, където преди е имало само изнемога, сега има движение.

Оставането без съпруг в продължение на три години може да се разбира като инкубационно състояние на психето, в което всяка друга връзка би била прекалено разсейваща. Задачата на тези три години е да съберем колкото може повече сили, да използваме всичките си психични способности, да се осъзнаем колкото може в по-голяма степен. Това означава да се дистанцираме от своето страдание и да видим неговия смисъл, действие и модел, да проучим други, преживели същото състояние, и да повторим онова, което ни изглежда разумно.

Този вид наблюдение и решение на проблема изисква жената да остане сама и това е нормално, защото, както ще установим по-нататък в приказката, задачата на девойката е да намери жениха в подземния, а не в горния свят. Жените се подготвят за посветителното пътуване в продължение на голям период от време, понякога години, докато внезапно скачат или най-често ги блъскат в реката и попадат в бързеите. Понякога грациозно скачат от скалата... но рядко.

Този период понякога се характеризира с пълна отпадналост. Жените често казват, че настроението им е такова, защото не могат да установят какво точно искат, независимо дали се отнася за работа, любовник, време, или творчество. Трудно им е да се съсредоточат. Трудно им е да са продуктивни. Нервността е типична за този етап от духовното развитие. Единствено нужното време ще ни отведе до ръба, от който трябва да паднем, да скочим или да се хвърлим.

В този момент от приказката виждаме фрагмент от старите нощни религии. Младата жена се изкъпва, облича се в бяло, очертава тебеширен кръг около себе си. Това е древен ритуал на богинята: изкъпването (пречиштането), обличането на бялата рокля (дрехата за спускането в света на мъртвите) и очертаването на магичен защитен кръг (свещената мисъл). Девойката прави всичко това в състояние,

подобно на транс, като че ли получава напътствия от далечното минало.

Когато очакваме края си, настъпва кризисен момент, който ни кара, също като девойката, да наострим уши към далечен глас, идващ от времето на дедите, глас, който ни напътства как да останем силни и да поддържаме простотата и чистотата на духа. Веднъж в собственото си отчаяние сънувах глас, който ми каза: „Докосни слънцето“. Оттогава всеки ден, където и да ида, аз допирам гърба, стъпалото или дланта си към слънчевите зайчета на стената, пода или вратата. Те действат като турбини за духа ми. Не мога да обясня в какъв смисъл, просто усещам, че е така.

Ако се вслушваме в гласовете от сънищата, образите, историите, особено онези от собствения ни живот, и в своето изкуство, в онези, които са си отишли преди нас, и в своите близки, ние ще достигнем нещо, което е ритуал, личен психологически обред, подкрепящ ни в този етап от процеса^[3].

Ядрото на тази приказка идва от времето, когато богините решили косата на смъртни жени и ги обичали. В този смисъл ние разбираме, че приказното пътуване притегля жената към древното минало, към нейните предшественички в подземния свят. Това е задачата, завръщането през мъглите на времето при *La Que Sabe*, която ни очаква. Тя ни носи познание от отвъдното, което е от огромно значение за нашия дух и за нас във външния свят.

В старите религии пречиштането и подготовката за смъртта правят човек неуязвим, недостъпен за злото. Обграждането със закрилата на Дивата майка — тебеширеният кръг на молитвата, извисената мисъл или загриженост за резултат, благоприятен за душата — ни позволява да продължим психологическото си пътуване, без да се отклоняваме от курса си, без дяволската сила на психето да отнеме жизнеността ни.

Вече сме облечени, защитени и очакваме съдбата си. Но девойката заплаква и сълзите потичат по дланите ѝ. Отначало, когато психето плаче подсъзнателно, ние не го чуваме, само ни обзема усещане за безпомощност. Девойката продължава да плаче. Сълзите ѝ са развитие на онова, което я закриля, което пречиства нанесената ѝ рана.

К. С. Люис^[4] пише, че дори само една детска сълза може да излекува всяка рана. В митовите сълзите стопяват леда на сърцето. В „Каменното дете“^[5], приказка, която съставих въз основа на песен, изпята ми преди години от любимата ми инуитска *madrina*^[6] Мери Уукалат, горещите сълзи на едно момче разцепват студения камък и освобождават дух хранител. В приказката „Мери Кълхейн“ демонът, пленил Мери, не може да влезе в къща, в която са пролетели искрени сълзи. Той ги нарича „светена вода“. Сълзите в човешката история са постигали следното: призовавали са духовете да помогнат на някого, отблъсквали са онези, които заглушават и обвързват простата душа, и са лекували раните от лошите човешки сделки.

В живота има моменти, когато жената безутешно се облива в сълзи, въпреки че получава обич и подкрепа от близките си. Нещо в този плач отблъсква хищника, държи на разстояние нездравото желание или придобивки, които ще я погубят. Сълзите са лек за дупките в психето, през които изтича енергията. Проблемът е сериозен, но не и с фатален край, нашата светлина не е открадната, защото сълзите ни карат да се осъзнаем. Когато плачем, не можем отново да потънем в дрямка. След това сънят е само отдих за физическото тяло.

Понякога жената казва: „Писна ми да плача, уморих се, искам да спра“. Но всъщност плаче душата ѝ и сълзите са нейната закрила. Затова тя трябва да продължи, докогато е нужно. Някои жени се удивляват на всичката тази вода, която извира от телата им. Това няма да трае вечно, а само докато душата приключи с мъдрите напътствия.

Дяволът се опитва да се приближи до дъщерята, но не успява, защото тя се е изкъпала и плаче. Той признава, че е безсилен пред тази светена вода и ѝ заповядва повече да не се къпе. Ала вместо да я направи уязвима, това има обратния ефект^[7]. Тя заприличва на животно, получава способностите на криещата се в нея дива природа и това също я закриля. На този етап външният вид на жената може да не е обект на интерес или този интерес да има други измерения. Може да е облечена в дрипи. Докато обмисля положението си, всичко останало трябва да отстъпи на заден план.

„Е — казва дяволът — ако те лиша от твоя цивилизован пласт, може би ще успея завинаги да открадна живота ти.“ Хищникът иска да я унизи, да я отслаби със своите забрани. Дяволът си мисли, че ако

девойката не се къпе и стане мръсна, ще успее да я лиши от същността ѝ. Но се случва тъкмо обратното, защото Дивата жена обича и закриля мръсната жена, калната жена^[8]. Очевидно хищникът не разбира, че забраните му само я приближават към нейната могъща дива природа.

Дяволът не може да проникне до нейната дива същност. Чистотата отблъсква безсмислената или деструктивна енергия. Съчетанието с чистите ѝ сълзи не допуска злото, което иска нейната гибел, за да може самото то да живее по-пълноценно.

След това дяволът заповядва на бащата да осакати дъщеря си, като ѝ отсече ръцете. Ако бащата не се подчини, демонът заплашва да убие цялото психе: „Тук всичко ще умре — ти, жена ти и всички ниви, докъдето ти стига погледът“. Целта на злото е девойката да изгуби ръцете си, тоест психическата си способност да държи, да хваща, да помага на себе си и на другите.

Бащинският елемент на психето е незрял, не може да осъзнае силата си срещу този хищник и затова отсича ръцете на дъщеря си. Той умолява дявола да я пощади, ала цената — унищожаването на цялата творческа сила на психето — е прекалено висока. Девойката се покорява на светотатството и е извършено кръвно жертвоприношение, което в древни времена е символизирано окончателно спускане в подземния свят.

С изгубването на ръцете си жената прониква в *la selva subterranea*, подземната посветителна гора. Ако това беше старогръцка трагедия, трагичният хор щеше да заплаче, защото въпреки че този акт носи на героинята огромна сила, женската невинност е била убита и никога повече няма да се завърне в същия вид.

Среброустата брадва идва от друг археологически пласт на древната дива женственост, в който среброто е цветът на духовния свят и Луната. Среброустата брадва е наречена така, защото в стари времена я правели от почернена стомана и точели острието ѝ с точило, докато придобие сребрист цвят. В минойската религия с брадвата на богинята се бележел ритуалният път на посвещаването и местата, определени като свещени. От две стари хърватски разказвачки знам, че в древните женски религии с малка ритуална брадва отсичали пъпната връв на новороденото и така освобождавали детето от подземния свят, за да може да живее в нашия^[9].

Среброто на брадвата е свързано със сребърните ръце, които впоследствие ще получи девойката. Това е момент на преход, защото представлява идеята, че отнемането на физическите ръце може да е ритуално. Сред древните женски лечителски обреди в Източна и Северна Европа била разпространена концепцията за кастрене на фиданките с брадва, за да растат по-здрави^[10]. В древността живите дървета били дълбоко почитани. Ценели ги, защото символизирали смъртта и прераждането и заради животворните продукти, които давали на хората, като дърва за огрев и готвене, материал за бебешки люлки, бастуни и къщи, лек за треска и места за криене от врага. Дървото всъщност е велика дива майка.

В древната женска религия такава брадва принадлежи на богинята, не на бащата. Тази последователност в приказката загатва, че брадвата е собственост на бащата в резултат на смесване на старата и новата религия, като старата определено е забравена. И все пак, независимо от мъглите на времето и/или пластове, покриващи тези древни идеи за женското посвещаване, чрез анализа на такава приказка можем да извлечем от хаоса каквото ни трябва, можем да възстановим картата, която показва спускането в подземния свят и обратния път.

Можем да приемем отнемането на физическите ръце по почти същия начин, по който са разбирали символа древните. В Азия с небесната брадва човек се е „отсичал“ от безпросветната си същност. Този мотив за отсичането като инициация е основен за нашата приказка. Ако се налага да се разделим с ръцете на егото, за да възвърнем дивата си природа, своите женски сетива, тогава те трябва да си идат, за да ни откъснат от съблазънта на безсмислените неща около нас, които не ни позволяват да се развиваме. Ако за известно време се налага да се откажем от ръцете, така да бъде.

Бащата замахва със среброустата си брадва и въпреки че изпитва ужасно разкаяние, по-мил му е собственият живот, както и животът на цялото психе (макар някои разказвачки от моето семейство ясно да подчертаваха, че най-много се бои да изгуби собствения си живот). Ако разбираме бащата като организиращ принцип, нещо като владетел на външното или земното психе, ние виждаме, че привидната същност на жената, нейното ежедневно, управляващо его — същност, не иска да умре.

Това е напълно разбираемо. При спускането в подземния свят винаги е така. Посвещаването привлича част от нас, сякаш е нещо прекрасно, тъмно и тръпчиво. В същото време ни отблъсква и ние пресичаме психични улици, магистрали и дори континенти, за да го избегнем. Но тук виждаме, че цъфтящото дърво трябва да изтърпи това отсичане. Единственият начин да понесем тази мисъл е в обещанието, че някой ни очаква някъде на отвъдната страна на психето, иска да ни помогне, да ни изцери. И това е така. Един велик Някой чака да ни възроди, да ни преобрази и да превърже наранените ни крайници.

Във фермите, в които израснах, наричаха гръмотевичните бури и градушките „посичащи бури“ и „бури косачи“ като Мрачния косач, защото посичаха всичко живо наоколо: добитък и понякога хора, но най-често растителни култури и плодни дървета. След силна буря цели семейства се измъкваха от избите си и се навеждаха над земята, за да видят от каква помощ се нуждае реколтата, цветята, дърветата. Най-малките деца събираха пръснатите клони, окичени с листа и плодове. По-големите повдигаха все още живите, но приведени растения и ги завързваха за дървени колчета. Възрастните отсичаха и заравяха всичко онова, което беше безвъзвратно унищожено.

Подобно любящо семейство очаква девойката в подземния свят. Чрез метафората на отсечените ръце ние виждаме, че с тях ще се случи нещо. В подземния свят, когато нещо не е способно да живее, то се отсича и се използва по друг начин.

Жената от приказката нито е стара, нито е болна и все пак трябва да бъде преобразена, защото вече не може да е същата като преди. И в отвъдното я очакват сили, за да ѝ помогнат да се излекува.

Като отсича ръцете ѝ, бащата задълбочава спускането в отвъдния свят, ускорява *disolutio* — тежката загуба на най-скъпите ценности, което означава всичко, загубата на перспектива, на хоризонт, загубата на фундаментални вярвания. И за това има основателна причина. Идеята в традиционните обреди по целия свят определено е да се постигне объркване на обикновения ум, така че посвещаваните лесно да бъдат проникнати от мистичното^[11].

С отсичането на ръцете се подчертава значението на останалата част от психично тяло и ние знаем, че глупавият властващ баща на психето няма да живее още дълго, защото осакатената жена ще свърши

своята работа — със или без неговата помощ и закрила. И колкото и ужасно да изглежда отначало, в новия си вид тялото ѝ ще ѝ помогне.

В това спускане в отвъдното ние изгубваме психичните си длани — онези части от тялото, които са като две малки човешки същества. В древни времена пръстите били оприличавани на крака и ръце, а китката — на глава. Тези същества могат да танцуват, могат да пеят. Веднъж танцувах фламенко под акомпанимента на великия китарист Рене Ередия. Във фламенкото дланите говорят, издават звуци, които означават: „По-бързо, о, прекрасни, извисете се, бъдете по-дълбоки, о, почувствайте ме, усетете музиката, почувствайте това и това“. Дланите са като самостоятелни създания.

Ако проучите сцените с Христовите ясли от Средиземноморието, ще видите, че ръцете на пастирите и влъхвите, Мария и Йосиф обикновено са протегнати с длани към божественото дете, сякаш то е светлина, която може да се приеме през кожата. В Мексико това се отнася и за статуите на великата богиня Гуадалупе, която ни облива с лечебната си светлина, показвайки дланите си. Силата на дланите е известна. В Кайента, в резервата на племето дине (навахо) има една колиба, до вратата, на която много отдавна е била отпечатана червена длан. Тя означава: „Тук сме в безопасност“.

Като жени ние докосваме много хора. Дланта ни е нещо като сензор. Независимо дали прегръщаме, потупваме, или докосваме някого по рамото, ние получаваме представа за него. Ако по какъвто и да е начин сме свързани с *La Que Sabe*, ние усещаме с дланите си какво изпитва другият човек. При някои информацията идва под формата на образи, а понякога дори и думи, описващи емоционалното състояние на другите. Може да се каже, че в дланите има нещо като радар.

Дланите не са само приемници, но и предаватели. Когато се ръкуваме, ние можем да пращаме послания и често неволно го правим с натиск, сила, продължителност и температура на кожата. Допирът до хората, които съзнателно или неволно ни мислят злото, сякаш пробива дупки в психичната ни душа — тяло. В другата психологическа крайност, дланите утешават, успокояват, облекчават болка и лекуват. Това е женско познание, предавано от майка на дъщеря през вековете^[12].

Хищникът на психето знае всичко за дълбоката загадка на дланите. В много части на света изключително патологична проява на

нечовечност е отвличането на невинен човек и отсичането на дланите му, осакатяване на човешката усещаща, виждаща и лекуваща функция. Убиецът е безчувствен, затова също не иска да е жертва на чуждо чувство. Тъкмо такава е намерението на дявола, защото неизкупеният аспект на психето е безчувствен и безумната му завист го кара да иска да лиши от чувства и другите. Темата на много приказки е убийство на жена чрез посичане. Ала този дявол е повече от убиец, той е осакатител. Той настоява за осакатяване, а не за декоративно или обикновено посветително белязване.

Когато казваме, че ръцете на жената са отсечени, ние имаме предвид, че тя е откъсната от непосредственото самолечение и е абсолютно безпомощна да направи каквото и да е друго, освен да тръгне по древния път. Ето защо е добре да продължим да плачем през този етап. Това е проста и могъща защита срещу демон, толкова пагубен, че не сме в състояние изцяло да проумеем неговите мотиви.

В приказките има един лайтмотив, наречен „хвърленият предмет“. Преследваната героиня сваля от косата си вълшебен гребен, хвърля го зад себе си и от него израства гора, толкова гъста, че не можеш да провреш вила между дърветата. Или героинята изважда шишенце с вода и излива съдържанието му зад себе си. Капките се превръщат в река, която забавя преследвача.

Младата жена в приказката плаче и сълзите ѝ се стичат по чукачетата на ръцете ѝ. В резултат дяволът е отблъснат от нещо като силово поле около нея. Той не може да я хване. Тук сълзите са „хвърленият предмет“, водната стена, възпираща демона не защото водата го е „разтопила“, а защото в чистотата на искрените сълзи има нещо, което побеждава силата на дявола. Същото е и когато плачем безутешно, когато на хоризонта няма нищо друго, освен тъмни облаци и най-мрачни перспективи и все пак сълзите не позволяват безсмислено да изгорим и да се превърнем в пепел^[13].

Дъщерята трябва да скърби. Удивена съм колко малко плачат днес жените. Обзема ме страх, когато срамът или закърнялостта отнемат такава естествена функция. За да сте цъфтящи дървета, ви трябва влага, иначе ще се пречупите. Плачът е полезен, плачът е нормален. Той не решава проблема, но помага на процеса да продължи. С предишния живот на девойката е свършено, свършено е с досегашното ѝ разбиране за живота и тя се спуска на друго ниво в

подземния свят. И ние продължаваме по нейните стъпки, въпреки че сме уязвими и лишени от закрилата на егото като дърво с обелена кожа. И все пак сме силни, защото сме се научили да отблъскваме дявола.

В този момент ние виждаме, че каквото и да правим, плановете на егото се изплъзват от ръцете ни. Ще настъпи промяна в живота ни, голяма промяна, колкото и добри намерения да има онзи дребен владетел егото. Съдбата ни започва да направлява нашия живот — не мелницата, не метенето, не сънят. Старият ни живот е останал в миналото. Ние копнеем да останем сами, да ни оставят на мира. Вече не можем да разчитаме на бащината доминантна култура, за пръв път сме започнали да опознаваме истинския си живот. И продължаваме напред.

През този период се разтърсва из основи всичко, което ценим. Юнг ни напомня за термина, използван от Хераклит^[14], *енантиодромия*, което означава „обратен поток“. Но този обратен поток може да е нещо повече от връщане в личното подсъзнание, той може да е желано завръщане към действени древни ценности, към дълбоко пазени идеи^[15]. Ако приемем този етап от посвещаването в издръжливост като стъпка назад, той също трябва да се разбира като стъпка десет левги надолу и назад в царството на Дивата жена.

Всичко това кара дявола да обърне гръб и да си отиде. В този смисъл, когато усеща, че е изгубила допира си с реалността, обичайната си връзка със света, жената все още е силна с чистотата на душата си, с упоритостта на скръбта си и това отблъсква злото, опитващо се да я погуби.

Психичното тяло е изгубило ръцете си, да. Но останалата част от психето ще компенсира загубата. Ние все още имаме крака, които знаят пътя, душа — разум, която вижда надалеч, гърди и корем, които усещат, точно като екзотичната и загадъчна богиня Баубо, представляваща дълбоката инстинктивна природа на жените... и която също няма ръце.

С това безплотно и тайнствено тяло ние продължаваме напред. Готвим се да пристъпим към спускането на следващото ниво на подземния свят.

[1] В други приказки тези три години са кулминация на напрегната борба и могат да се разбират като саможертва, водеща до раждането на нов живот. — Б.а. ↑

[2] Лао-дзъ, древен философ и поет. Вж. *Tao Te Ching* (London: The Buddhist Society, 1948). Книгата е публикувана в много преводи. — Б.а. ↑

[3] За различните хора има различни методи. Някои външно са много активни, например танцът, други са активни по различен начин, например танцът на молитвата, танцът на интелекта, танцът на поезията. — Б.а. ↑

[4] Клайв Стейпълс Люис (1898–1963) — английски писател. — Б.пр. ↑

[5] C. P. Estes. *Warming of the Stone Child: Myths and Stories of the Abandoned and Unmothered Child*, Audiotape (Boulder, Colorado: Sounds True, 1989). — Б.а. ↑

[6] Момиче, девица (старогр.) — името, с което атиняните назовавали Персефона, дъщерята на Деметра и Зевс. — Б.пр. ↑

[7] Характерно е, че жените и мъжете в сериозен психичен преход често не се интересуват много от нещата във външния свят, защото мислят, сънуват и работят на толкова дълбоки равнища, че светът на материята просто изчезва. Изглежда, че душата не се вълнува много от земни въпроси, освен ако в тях няма някакво тайнство. — Б.а. ↑

[8] Струва ми се извънредно странно, че Ку Клуks Клан нарича цветнокожите „кални хора“. Древният смисъл на думата „кал“ е изключително позитивен. Според много истории за сътворението човекът и светът са били създадени от кал и други земни вещества. — Б.а. ↑

[9] Лабрисът, брадвата и разтворените устни на вулвата имат сходна форма. — Б.а. ↑

[10] Двойната брадва на богинята е много древен символ, който днес се използва в различни женски групи като символ на завръщането към силата на женствеността. Освен това членовете на моята изследователска и учебна група „*Las Mujeres*“ въз основа на различни източници смятат, че устните на вулвата и двойната брадва са аналогични символи от древни времена, представляващи душата. — Б.а. ↑

[11] Мистичното е двустранното познание за земните и духовните въпроси, т.е. интелектуалното и личното преживяване на духа и психето. Прагматичният мистицизъм търси цялата истина, а не само една нейна страна и после преценява каква позиция да заеме, как да реагира. — Б.а. ↑

[12] В старите приказки се загатва, че това е и чувство, и познание, предавано от родителите на децата, независимо от пола. — Б.а. ↑

[13] Както вече видяхме, сълзите са полифункционални — те са и закрила, и творение. — Б.а. ↑

[14] Хераклик (ок. 540-ок. 470 пр.Хр.) — старогръцки философ. — Б.пр. ↑

[15] Голяма част от женската култура наистина е погребана през вековете и ние имаме съвсем бегла представа какво се крие отдолу. Жените трябва да имат право да търсят корените си, без да ги спират още преди да са поставили археологическата квадратна мрежа. Идеята е да водим пълноценен живот според собствените си инстинктивни митове. — Б.а. ↑

ТРЕТИЯТ ЕТАП — СКИТАНЕТО

В третия етап от приказката бащата предлага на дъщеря си несметни богатства, но тя решава да се остави в ръцете на съдбата. Призори девойката напуска предишния си живот.

Тя отново се връща в полуживотинско състояние. Изгладняла, късно през нощта девойката стига до овощната градина, крушите, в която са преброени^[1]. Духът пресушава рова около градината и пред очите на смаяния градинар младата жена изяжда крушата, която сама ѝ се предлага.

Инициацията е процес, чрез който ние излизаме от състоянието си на естествена склонност да останем неосъзнати и решаваме, че каквото и да ни струва, страдания, усилия, издръжливост, ще се стремим към съзнателен съюз с вътрешния разум, с дивата Същност. Майката и бащата в приказката се опитват да върнат девойката обратно в неосъзнато състояние: „О, остани при нас, ти си наранена, но ние можем да ти помогнем да забравиш“. Дали, след като е победила дявола, героинята, така да се каже, ще приеме да почива на лаврите си? Дали ще се оттегли, безръка, наранена в дълбините на психето, където за нея ще се грижат през остатъка от живота ѝ?

Не, тя няма да се затвори завинаги в тъмна стая като красавица с обезобразено от киселина лице. Тя ще се облече, психически ще се погрижи за раните си, колкото може, и ще се спусне по поредното каменно стълбище още по-дълбоко в психето. Старата доминантна част от психето ѝ предлага завинаги да я скрие в безопасност, но нейната инстинктивна природа отказва, защото чувства, че въпреки всичко трябва да се стреми да живее напълно будна.

Раните на девойката са увити в бели бинтове. Бялото е цветът на света на мъртвите и на алхимическото *albedo* — възраждане на душата. Този цвят е вестител на цикъла на спускане в подземния свят и завръщане. Девойката става скитница и това само по себе си е възраждане за нов живот и смърт на стария. Да скиташ, е много добър избор.

Жените на този етап често започват да се чувстват едновременно отчаяни и категорични в решението си да продължат това вътрешно

пътуване. И го правят, като заменят един живот с друг или един етап от живота с друг, а понякога дори един любовник със самите себе си. Преходът от юношество към младост, от омъжена към неомъжена жена, от средна възраст към старост, отпращането на път наранена, но със собствена нова ценностна система — това е смърт и възраждане. Откъсването от някаква връзка или напускането на родния дом, изоставянето на остарелите ценности, превръщането в самостоятелна личност, а понякога навлизането дълбоко в дивата пустош само защото трябва, всичко това е богатството на посвещаването.

И ето че ние потегляме, озоваваме се в друг свят, под друго небе, с непозната земя под краката си. И все пак сме уязвими, защото нямаме опора, нямаме познание — защото нямаме ръце.

Майката и бащата — колективните и егоистични аспекти на психето — вече не притежават предишната си власт. Те са наказани с кръвта, пролята заради безразсъдното им пренебрежение. Въпреки че предлагат на дъщеря си да се грижат за нея, те са безпомощни да направляват живота ѝ, защото съдбата я тегли да живее като скитница. В този смисъл майката и бащата умират. Нейните нови родители са вятърът и пътят.

Архетипът на скитницата се „рои“, тоест води до появата на друг: този на самотната вълчица, или аутсайдера. Тя е извън привидно щастливите семейства в селата, извън топлатата стая, такъв е новият ѝ живот^[2]. Това се превръща в жива метафора за пътуващите жени. Ние започваме да се чувстваме някак извън карнавала на живота, който се вихри около нас. Докато се спускаме все по-надълбоко в подземния свят, звуците на латерната сякаш се отдалечават, викачите, амбулантните търговци, целият пъстър цирк на външния живот затрептява и се разсипва на прах.

Тук на пътя отново се появява старата нощна религия. Докато древният мит за отвличането на Персефона от Хадес е великолепно драма, далеч по-стари истории от матрицентричните религии, като например тези за Ищар и Инана, сочат към определена връзка като „копнеж за любов“ между девойката и царя в подземния свят.

В тези древни версии няма нужда девойката да бъде отвличана от някой тъмен бог. Тя знае, че трябва да отиде, знае, че това е част от божествен обред. Макар че може да се страхува, тя още от самото начало иска да се срещне със своя цар, своя жених в подземния свят.

Като осъществява спускането си по свой собствен начин, тя се преобразява, придобива дълбоко познание и отново се изкачва във външния свят.

И класическият мит за Персефона, и ядрото на приказката „Безръката девойка“ са фрагментарни драми, произлизащи от други, по-последователни, представени в по-древните религии. В някоя точка във времето копнежът на героинята да открие своя подземен любим в по-късните митове се е превърнал в похот и отвличане.

Във времето на великите матриархати е било ясно, че жената сама ще се спусне в подземния свят, водена от силите на дълбоката женственост. Придобиването на това познание чрез лично преживяване се е смятало за част от нейното обучение и за най-висше постижение. Природата на това спускане е архетипното ядро и на приказката „Безръката девойка“, и на мита за Деметра и Персефона.

Повторно изпаднала в полуживотинско състояние, девойката започва своите скитания. Това е правилният вид спускане — от типа „Нещата от външния свят не ме интересуват особено“. И както виждаме, въпреки всичко нейната красота продължава да сияе. Идеята за мръсното тяло също идва от древен ритуал, който кулминира с изкъпване и обличане на нови дрехи, символ на началото на нова или възобновена връзка със Същността.

Ние виждаме, че безръката девойка е преживяла едно цяло спускане и преображение — събуждането. В някои алхимични трактати се описват три етапа, необходими за преображението: *nigredo* — черно или етап на тъмното разтваряне, *rubedo* — червено или етап на жертвоприношението, и *albedo* — бяло или етап на възкръсването. Сделката с дявола е *nigredo*, отсичането на ръцете на девойката е *rubedo* — жертвоприношението, и напускането на дома с ръце, увити с бял бинт, а *albedo* — новият живот. И началото на скитането е завръщане към *nigredo*. Но старата същност вече я няма и могъщата скитница е дълбоката същност, голата същност^[3].

Сега девойката не е само измъчена, но и гладна. Тя коленичи пред овощната градина като че ли е олтар. И наистина е така — олтарът на дивите подземни богове. Когато се спускаме към първичната природа, изчезват старите автоматични начини на хранене. Нещата от външния свят, които сме използвали за храна, изгубват вкуса си. Някогашните цели вече не ни вълнуват. Някогашните успехи

вече не представляват интерес. Накъдето и да погледнем в горния свят, за нас няма храна. Ето защо едно от най-чистите чудеса на психето е, че когато сме толкова беззащитни, идва помощ, при това тъкмо навреме.

При уязвимата девойка идва пратеник на душата — духът в бяло. Този дух вдига преградите към храната. Той изпразва рова, като разбива шлюза. Ровът има скрито значение. Според древните гърци река Стикс разделя света на мъртвите от света на живите. Нейните води са пълни със спомени за отдавна отминали дела. Мъртвите могат да четат тези спомени и да ги поддържат в ред, защото имат по-висше зрение, придобито след смъртта на тленното тяло.

Но за живите реката е смъртоносна. Ако не са придружени от дух водач, те ще потънат на друго ниво на подземния свят, което е като мъгла, и там вечно ще се скитат. Данте е имал своя Вергилий, *Коатликуе* е имала жива змия, придружаваща я в огнения свят, а безръката девойка има духа в бяло. Жената първо избягва от спящата майка и алчния невеж баща и после се оставя в ръцете на дивата душа.

Духът водач в приказката придружава безръката девойка до подземното царство на дърветата, царската овощна градина. Това също е реминисценция от старата религия. В древните обреди младите посвещавани винаги се придружават от духове водачи. Гръцките митове изобилстват със сведения за млади жени, придружавани от жени вълчици, жени лъвове или други фигури, играещи ролята на посветители. Дори в съвременни религии, които са в хармония с природата, като например тези на дине (навахо), тайнствените *йейбечеи* са стихии в животинска форма, присъстващи в посветителните и лечителските обреди.

Тук е въплътена психичната идея, че също като човешкото подсъзнание подземният свят е пълен с многобройни необикновени и непреодолими предизвикателни особености, образи, архетипи, съблазни, опасности, съкровища, страдания и изпитания. За индивидуализационното пътуване е важно жената да има здрав духовен разум или да използва помощта на водач, за да не попадне в капана на илюзиите на подсъзнанието. Както виждаме в приказката, по-добре е да следваме собствения си глад и да продължим оттам нататък.

Също като Персефона и богините Живот/Смърт/Живот преди нея девойката намира пътя към земята, в която има вълшебни градини и я очаква цар. Сега старата религия все по-ярко засилва в приказката. Според гръцките митове^[4] над входа на подземния свят има две преплетени дървета, а Елисейските полета, където почиват добродетелните, представляват... познайте какво! Да, овощни градини.

Елисейските полета се описват като място на вечен ден, където душите могат да избират да се преродят на земята, когато пожелаят. Това е копие на горния свят. Тук има и трудни неща, но техният смисъл и поуката, която носят, са различни. В горния свят всичко се тълкува в светлината на печалбата и загубата. В подземния или отвъдния свят всичко се тълкува в светлината на загадките на истинското зрение, истинското действие и превръщането в личност с огромна вътрешна сила и познание.

Действието в приказката се съсредоточава върху плодното дърво, което в древни времена е било наричано Дърво на живота, Дърво на познанието, Дърво на живота и смъртта. За разлика от дърветата с иглички или листа, плодното дърво дава храна — и не само храна, защото дървото съхранява водата си в плода. Водата, първичната течност на растежа, се извлича от корените, които хранят дървото по капилярен път — мрежа от милиарди невидими клетки.

Поради тази причина се смята, че плодът има душа, жизнена сила, която се развива от и съдържа известна част от водата, въздуха, почвата, храната и семето, и отгоре на всичко има божествен вкус. Жените, които се хранят с плода, водата и семето на работата в подземните гори, получават адекватна психологическа сила — тяхното психе се опложда и продължава да съзрява.

Подобно на майка, предлагаща гърдата си на своето бебе, дървото в приказката се навежда и поднася своя плод на девойката. Този майчински сок е сокът на възраждането. Крушата нахранва героинята, но по-важното е, че подсъзнанието, неговият плод се навежда да я нахрани. В този смисъл подсъзнанието я дарява с целувка по устните. Дава ѝ вкуса на Същността, дъха и храната на собствения ѝ див бог, диво причастие.

Поздравът на Елисавета^[5] към Дева Мария в Новия завет навярно е реминисценция от това древно познание у жените. „... Благословен е плодът на твоята утроба!“^[6], казва тя. В по-старите

нощни религии току-що посветената и оплодена от познание жена е приветствана в света на живите с благословия от своите ближни.

Забележителното в приказката е, че в най-мрачните времена женското подсъзнание, утробното подсъзнание, Природата храни женската душа. Жените твърдят, че по време на своето спускане в подземния свят, когато са в най-тъмния мрак, ги докосва връх на крило и те се чувстват просветлени. Усещат притока на душевна храна, от сухата пръст бликва благословена вода. Откъде? Не знаят. Изворът не премахва страданието, а по-скоро ги храни. Той е манната в пустинята. Той е водата от камъните. Той е кислородът от разрежения въздух. Той утолява глада, за да можем да продължим. И това е най-важното... да продължим. Да продължим към своята съдба.

Приказката възражда спомена за едно много старо обещание: че спускането ще ни храни, въпреки мрака, макар да ни се струва, че сме се изгубили. Дори наред с незнанието, невидждането, „сляпото скитане“ има Нещо, непреодолимо присъстващо Някой, който крачи с нас. Ние тръгваме наляво и той тръгва наляво. Ние тръгваме надясно, той ни следва по петите, окуражава ни, проправя ни път.

Сега сме в друго *nigredo* на скитане. Ние не знаем какво ще стане с нас и все пак в това окаяно състояние стигаме до Дървото на живота. Да изядеш плод от Дървото на живота в света на мъртвите е древна метафора за оплождане. Вярвало се е, че в света на мъртвите душата може да се въплъти в плод или нещо за ядене, така че бъдещата ѝ майка да го изяде и скритата в плода душа да започне възраждането си в нейната плът. Затова тук, почти по средата на пътуването, като изяждаме крушата ние получаваме тялото на Дивата майка, ние ядем онова, в което ще се превърнем^[7].

[1] Числата притежават огромна мощ. Много учени от Питагор до кабалистите са се опитвали да вникнат в математическата загадка. Номерираните круши навярно носят мистичен, а може би и музикален смисъл. — Б.а. ↑

[2] В много отношения безръката девойка, момичето със златната коса и кибритопродавачката се изправят пред аналогичния проблем на аутсайдера. Приказката за безръката девойка обхваща по-пълнен психологически цикъл. — Б.а. ↑

[3] Може би се питате колко „същности“, т.е. центрове на съзнание, има в психето. Много са, като обикновено един е доминантен. Също като пуеблосите в Ню Мексико, психето винаги е поне на три етажа — старата срутила се част, частта, в която живеете, и частта, която се строи в момента. Нещо такова.

Според теорията на Юнг Същност с главно „С“ означава огромната сила на душата. Същност с малко „с“ е по-ограничимата личност, която представяваме. — Б.а. ↑

[4] Едни от най-пълните „писмени“ документи за старите обреди са тези на древните гърци. Макар че повечето древни култури са имали подробни описания на обреди, ритуални закони и исторически събития, както и няколко начина за предаването им — скулптура, литература, картини, устна традиция, архитектура и т.н., безброй завоевания с различни мотиви и цели са унищожили повечето, ако не и всички. (Покоряването на една култура изисква избиването на свещената класа: творците и всичките им творби, свещениците, лечителите, ораторите, историците и пазителите на историите, певците, танцьорите и поетите... Всички онези, които притежават способността да докосват душата и духа на хората.) Костите на много унищожени култури обаче все още са съхранени в кивота на историите и са пренесени през вековете чак до наши дни. — Б.а. ↑

[5] Елисавета е стара и също е бременна с Йоан. Това е изключително мистичен преход, в който съпругът ѝ е лишен от дар слово. — Б.а. ↑

[6] Кръстница (исп.). Вж. „Послеслов. Историите като лекарство“. — Б.пр. ↑

[7] Понякога до тези етапи се достига не толкова заради хронологична възраст, колкото заради потребностите и вътрешния часовник на психето и духа. — Б.а. ↑

ЧЕТВЪРТИЯТ ЕТАП — НАМИРАНЕТО НА ЛЮБОВ В ПОДЗЕМНИЯ СВЯТ

На другата сутрин царят идва да преброи крушите си. Една липсва и градинарят разказва какво е видял. „Снощи два духа изпразниха рова, влязоха в градината и единият, който беше без ръце, изяде крушата, защото тя сама му се предложи.“

Тази нощ царят остава да пази заедно с градинаря и своя магьосник, който може да разговаря с духове. В полунощ девойката излиза от гората, облечена в мръсни дрипи, с чорлава коса, омазано в сажди лице, без длани и следвана от духа.

Друго дърво грациозно се накланя и тя изяжда крушата на върха му. Магьосникът се приближава, но не прекалено много и пита: „Ти от този свят ли си или не?“. „Преди бях от света и все пак не съм от този свят“, отвърща момичето.

„Тя човек ли е или дух?“, пита царят магьосника си. Магьосникът му отговаря, че е и двете. Царят се втурва към девойката и заявява своята вяност и любов: „Няма да те изоставя. От днес нататък аз ще се грижа за теб“. Те се оженват и той ѝ прави ръце от сребро.

Царят е носещо мъдрост създание в подземното психе. Той не е просто кой да е стар цар, а един от главните пазители на женското подсъзнание. Грижи се за екологията на растящата душа — неговата (и на майка му) овощна градина е богата с дърветата на живота и смъртта. Той е от семейството на дивите богове. Също като девойката царят е способен на огромна издръжливост. И също като девойката на него му предстои друго спускане. Но за това — по-нататък.

В известен смисъл може да се каже, че той следва девойката. Психето винаги подсигурява собствения си процес. Това означава, че ако се скитате, има и друг — поне един, а често и повече — който е опитен и чака да потропате на вратата, да почукате на камък, да изядете круша или просто да се появите, за да съобщи за пристигането ви в подземния свят. Това любящо присъствие чака и наблюдава скитницата. Жените винаги го съзнават. Те го наричат мъждукаща светлинка, проникновение, предчувствие или присъствие.

Градинарят, царят и магьосникът са три зрели персонификации на архетипното мъжко начало. Те съответстват на светата троица на женствеността, персонифицирана от девойката, майката и старицата. В тази приказка древната тройка богини или трите богини в едно са представени по следния начин: девойката е безръката жена, майката и старицата едновременно царската майка, която се появява по-късно. Особеното в приказката — нейният „съвременен“ аспект, се изразява в това, че образът на дявола представлява фигура, която в древните женски посветителни обреди обикновено се е изобразявала от старицата в нейната двойствена природа като носеща и отнемаща живот. В тази приказка дяволът само отнема живот.

В мъглите на времето обаче в такъв вид истории старицата е играла ролята на посветителка, която поставя препятствия пред невинната млада героиня, за да може да се осъществи пътуването от света на живите към света на мъртвите. От психична гледна точка това отговаря на концепциите в психологията на Юнг, теологията и старите нощни религии: Същността, или както я наричаме ние Дивата жена, посява опасности и предизвикателства в психето, за да накара жената в отчаянието си отново да се върне към истинската си природа и да потърси отговори и сили, да се съедини с великата дива Същност и, доколкото е възможно, да действа заедно с нея.

В известен смисъл това „изкривяване“ в приказката изопачава нашата информация за древните процеси на завръщането на жената в подземния свят. Но всъщност заместването на старицата с дявол е поразително важно за нас днес, защото, за да открием древните пътища на подсъзнанието, ние често трябва да отблъскваме дявола във формата на културни, семейни или интрапсихични предписания, които обезценяват душевния живот на дивата женственост. В този смисъл приказката действа двустранно — и като оставя достатъчно следи от древния ритуал, за да можем да го реконструираме, и като ни показва опитите на естествения хищник да ни откъсне от нашите изконни способности, да не ни позволи да работим върху душата си.

Това са основните преобразяващи сили, които в този момент присъстват в градината, приблизително в реда на тяхната поява: девойката, духът в бяло, градинарят, царят, магьосникът, майката/старица и дяволът. Традиционно те представляват следните интрапсихични сили.

ДЕВОЙКАТА

Както вече видяхме, девойката представлява искреното и доскоро спящо психе. Но под нейната крехка външност се крие героинята воин. Тя притежава издръжливостта на самотната вълчица. Тя е способна да изтърпи мръсотията, предателството, нараняването, самотата и изгнанието на посвещаваната. Тя е способна да проникне в подземния свят и да се завърне обогатена в горния свят. Макар че по време на спускането си може би няма да може да ги формулира, тя следва напътствията на старата дива майка, Дивата жена.

ДУХЪТ В БЯЛО

В приказките и легендите духът в бяло е водач, който притежава вродено познание, който осветява пътя на спускащата се в подземния свят жена. При някои *mesemondok* този дух се е смятал за част от стар и безценен бог, който все още се въплъщава във всеки човек. Белите му одежди го свързват с безброй богини Живот/Смърт/Живот от различни култури, също носещи този цвят — *La Llorona*, Берхта, Хел и т.н. Това загатва, че духът в бяло е помощник на майката/старицата, която в архетипната психология също е богиня Живот/Смърт/Живот.

ГРАДИНАРЯТ

Градинарят е култиватор на душата, възраждащ пазител на семето, почвата и корена. Той е сходен с Кокопели при хопите — гърбав Дух, който всяка пролет идва в селата и опложда земята и жените. Функцията на градинаря е възраждането. Психето на жената трябва постоянно да сее, подготвя и жъне нова енергия, за да заменя старата и изхабената. Това е естествена ентропия или износване на психичните части. Това е нормално, така действа психето, но човек трябва винаги да има запас от енергия. Такава е ролята на градинаря в психичната работа. Той следи за необходимостта от промяна и попълване. Тече постоянен интрапсихичен процес на живот и смърт, замяна на идеи, образи и енергия.

ЦАРЯТ

Царят^[1] представлява съкровищница на познание в подземния свят. Той носи способността да пренася вътрешно познание и да го въвежда в действие, без да мърмори или да се извинява. Царят е синът на царицата майка/старица. Също като нея и вероятно следвайки нейния пример, той участва в механизмите на жизненоважния психичен процес: провалът, смъртта и завръщането на съзнанието. Понататък в приказката, когато търси изгубената си царица, той ще преживее нещо като смърт и тя ще го преобрази от цивилизован в див цар. Ще намери жена си и така ще се прероди. От психична гледна точка това означава, че с придобиването на ново познание, старите разбирания на психето ще починат. Те ще се заменят с нови или обновени виждания за почти всичко в живота на жената. В този смисъл царят представлява възраждането на господстващите нагласи и закони в женското психе.

МАГЪОСНИКЪТ

Магьосникът^[2], когото царят взима със себе си, за да тълкува видяното, представлява директната магия на женската сила. Неща като опомняне в последния момент, свръхестествено зрение и слух, способност за поставяне на мястото на другите — хора или животни — са свойства на инстинктивната женственост. Магьосникът също ги притежава и традиционно помага за запазването и използването им във външния свят. Макар че магьосникът може да е от двата пола, тук той е могъща мъжка фигура, сходна с юначния брат в приказките, който толкова силно обича сестра си, че е готов на всичко, за да ѝ помогне. Магьосникът винаги има потенциал за преминаване между двата свята. В сънищата и приказките той се явява като мъж, жена, животно или минерал, също и като старица, неговият женски аналог. В съзнателния живот магьосникът помага на жената във всеки един момент да се превръща, в каквото пожелае и да се представя, като каквато пожелае.

ЦАРИЦАТА МАЙКА/СТАРИЦА

Царицата майка/старица в приказката е майка на царя. Тази фигура представлява много неща, сред които плодородие, способност за разкриване на номерата на хищника, способност за смекчаване на

проклятията. Тя е онази черна пръст, съдържаща люспи слюда, черни разклонени корени и целия живот, превърнал се в уханен хумус. Думата „плодородие“ напомня за семена, яйца, същества, идеи. Плодовитостта е основната материя, в която се полагат, подготвят, затоплят, развиват в зародиш и съхраняват семената. Ето защо старата майка често е наричана със своите най-древни имена — Майката Земя и Майката пръст, защото тя е плодородната почва, от която се раждат идеите.

ДЯВОЛЪТ

В тази приказка двойствената природа на женската душа, която едновременно измъчва и лекува героинята, е заменена с една-единствена фигура, тази на дявола. Както вече отбелязахме, тази фигура представлява естественият хищник на женското психе, *contra naturam* — противоположен аспект, който възпира развитието на психето и се опитва да убие цялата душа. Именно тази сила трябва да бъде победена и овладяна. Фигурата на дявола не е идентична с един друг естествен източник на страдания и съблазни, който също действа в женското психе — силата, която наричам „алтер-душа“. Алтер-душата е противодействаща и позитивна. Тя често се явява в женските сънища, приказките и митовете като способна да променя външния си вид старица, която тласка жената към спускане в подземния свят, в идеалния случай завършващо с възвръщането на най-дълбоките женски способности.

И така, в тази подземна овощна градина са се събрали могъщи части на психето — и мъжки, и женски. Те образуват *coniunctio*. Това е алхимичен термин и означава по-висше преобразяващо съчетаване на различни субстанции. Когато се слоят, тези противоположности водят до определени интрапсихични процеси. Те действат като кремъци, които удряме един в друг, за да запалим огън. Душевната енергия, проникновението и познанието са резултат именно от сливането и натиска на различни елементи, обитаващи едно и също психично пространство.

Присъствието на нещо като *coniunctio* в тази приказка загатва за начало на неразвит цикъл Живот/Смърт/Живот. Когато виждаме това

рядко и ценно съчетание, ние знаем, че ще настъпи духовна смърт, че предстои духовен брак, че ще се роди нов живот. Тези фактори предопределят резултата. *Coniunctio* не е нещо, което се дава и взима. То е следствие от извършването на тежка работа.

И ето че облечени в мръсни дрипи, ние вървим по път, по който никога не сме минавали, и знакът на дивата природа все по-силно сияе в нас. Може да се каже, че това *coniunctio* е решимостта сериозно да променим старата си същност. Щом сме тук в овощната градина и присъстват тези ясно установими психични аспекти, връщане назад няма — ние продължаваме напред.

Какво още може да се каже за крушите? Те са там за изгладнелите по време на дългото подземно пътуване. Традиционно няколко плода символизират женската утроба, най-често круши, ябълки, смокини и праскови, макар че всяко нещо, което има външни и вътрешни форми, и семе в средата си, и може да се развие в живо създание, например яйце, би могло да символизира възпроизводствената способност на женското начало. От архетипна гледна точка тук крушите представляват раждане на нов живот, семе на нова същност.

В много митове и приказки плодните дървета са под властта на Великата майка, старата Дива майка, а царят и неговите поданици са нейни слуги. Крушите в градината са преброени, защото в този преобразяващ процес се полагат грижи за всички неща. Това не е случаен елемент. Всичко се документира и наблюдава. Старата Дива майка знае с какво количество преобразяваща субстанция разполага. Царят идва да преброи крушите, не защото изпитва ревниви собственически чувства, а за да провери дали в подземния свят е пристигнал някой, който трябва да започне своята инициация. Душевият свят винаги очаква скитницата.

Навелата се, за да нахрани девойката, круша, е като камбана, биеща в подземната градина, призоваваща източниците и силите — царя, магьосника, градинаря, а вече и старата майка. Всички те се втурват да посрещнат, подкрепят и помогнат на новопосвещаваната.

Святи фигури от цялата човешка история ни уверяват, че по преобразяващия път вече има „място за нас“. И съдбата ни привлича там чрез нашата интуиция. Всички ние все някога се озоваваме в царската градина. Това е съвсем нормално и естествено.

В този епизод трите мъжки атрибута на женското психе — градинарят, царят и магьосникът — са наблюдатели и помощници в подземното пътуване, където нищо не е такова, каквото изглежда отначало. Щом научава, че е настъпила промяна на реда в градината, царският аспект на женското подземно психе идва с магьосника на психето, който разбира въпросите на човешкия и духовния свят, който се задълбочава в разликите между психичното и подсъзнателното.

И така те виждат, че духът отново пресушава рова. Както вече споменахме, този ров носи символично значение, сходно с това на Стикс, страшната река, разделяща света на живите от света на мъртвите. Тя не е опасна за мъртвите, а само за живите. Пазете се от чувството на облекчение и успех, което може да съблазни хората, да ги накара да повярват, че духовното постижение или завършването на духовен цикъл е точката, в която човек може да спре и завинаги да почива на лаврите си. Ровът е място за отдих на мъртвите, завършек на живота, но живата жена не може да остане дълго край него, иначе ще изпадне в летаргия посред циклите на душетворчество^[3].

Чрез символа на кръглата река, рова, приказката ни предупреждава, че тази вода не е каква да е, а от определен вид. Това е гранична вода, много напомняща на кръга, който девойката очертава около себе си, за да задържи дявола на разстояние. Когато пресича кръг, човек навлиза в друго състояние на съществуване, друго състояние на съзнание или неосъзнатост.

Тук девойката минава през състоянието на неосъзнатост, запазено за мъртвите. Тя не пие от водата, нито навлиза в нея, а само в сухото ѝ корито. Тъй като в спускането си трябва да премине през света на мъртвите, понякога жената се обърква и смята, че завинаги трябва да умре. Ала това не е така. Задачата ѝ е да премине през света на мъртвите като живо същество, защото така се постига осъзнаването.

Ето защо ровът е изключително важен символ и фактът, че духът в приказката го пресушава ни помага да разберем какво трябва да направим в собственото си пътуване. Ние не бива да се отпуснем и щастливо да заспим след онова, което сме постигнали дотук. Не бива и да се хвърлим в реката в безумен опит да ускорим процеса. Има смърт с малко „с“, има и Смърт с главно „С“. В циклите Живот/Смърт/Живот психето се стреми към *la muerte por un instante* — временна смърт, а не *La Muerte Eterna* — Вечна смърт.

Магьосникът се приближава, но не прекалено, до духа и младата жена. „Ти от този свят ли си или не?“ — пита той. И девойката, облечена в мръсните одежди на диво създание, лишено от его и придружено от сияещ бял дух, отвръща, че е в света на мъртвите, макар да е жива. „Преди бях от света и все пак не съм от този свят.“ Когато царят пита: „Тя човек ли е или дух?“, магьосникът отговаря, че е и човек, и дух.

Загадъчният отговор на девойката показва, че тя принадлежи към света на живите и все пак пристъпва към ритъма Живот/Смърт/Живот и поради това е човешко същество в състояние на спускане в подземния свят, и в същото време сянка на предишната си същност. Тя може да живее в горния свят, но преображението се извършва в подземния и героинята е способна да живее и в двата, също като *La Que Sabe* — Онази, която знае. Целта на всичко това е тя да научи да прочисти пътя си към истинската дива същност.

За да проникнем в смисъла на приказката, ето няколко въпроса, които ще ни помогнат да започнем изясняването на собственото си пътуване в подземния свят. Въпросите са съставени така, че отговорите да могат да са и индивидуални, и колективни. Задаването им изтъква сияйна мрежа — жените я хвърлят в колективния си разум и я изтеглят, пълна с блещукащи и инертни, задушили се и все още дишащи форми на вътрешен живот, върху които да работят.

С отговора на един въпрос се появяват други и за да научим повече, ние отговаряме и на тях. Ето някои от въпросите. Как едновременно и ежедневно можем да живеем в горния и долния свят? Какво трябва да направим, за да се спуснем сами в подземния свят? Какви житейски обстоятелства помагат на жените при спускането? Имаме ли избор дали да се спуснем? Каква спонтанна помощ сме получили от инстинктивната природа?

Когато са в това състояние на „двойно гражданство“, жените (или мъжете) понякога грешно си мислят, че трябва да напуснат света, ежедневния живот с неговите досадни задачи и задължения. Това обаче не е най-добрият начин, защото в такива моменти външният свят е единственото въже, завързано за глезена на жената, която се скита, работи, виси надолу с главата в подземния свят. Това е извънредно важен момент, в който земното трябва да играе своята роля в упражняването на натиск и поддържането на равновесие.

И така, ние продължаваме пътя си, като се питаме (честно казано, всъщност си мърморим под нос): „От този свят ли съм или от другия?“. И си отговаряме: „И от двата“. И постоянно си го напомняме. Жената в такъв процес трябва да е и от двата свята. Именно това скитане ни помага да призовем всичките си съпротивителни сили, цялата си самоувереност, да преодолеем и последното възражение, което ни дойде наум, защото пътят е уморителен. Но тази особена умора ни кара да изоставим страховете и амбициите на егото и просто да следим какво става. В резултат разбирането ни за времето, прекарано в подземните гори, ще е дълбоко и цялостно.

В приказката втората круша свежда клоните си, за да нахрани девойката и тъй като царят е син на старата Дива майка, а тази градина е нейна, младата жена всъщност вкухва плода на тайните на живота и смъртта. Тъй като плодът е основен образ на циклите на цъфтеж, растеж, съзряване и смърт, изяждането му задейства у посвещаваната психичен часовник или брояч, който познава природата Живот/Смърт/Живот и показва кога е време нещо да умре, за да се роди друго.

По какъв начин намираме тази круша? Ние се потапяме в загадките на женствеността, циклите на земята, насекомите, животните, птиците, дърветата, цветята, сезоните, реките и техните водни равнища, избуяващата и оредяваща животинска козина, циклите на мрак и светлина в нашите индивидуализационни процеси, циклите ни на потребност от сексуалност, религиозност, изкачване и спускане.

Изяждането на крушата означава да удовлетворим своя дълбок творчески глад за писане, рисуване, извайване, тъкане, да кажем своята дума, да създадем идеи и творби, каквито светът никога не е виждал. За психето е изключително важно да въплъщаваме в съвременния си живот древните женски модели и принципи на вътрешна чувствителност.

Това е истинската природа на психичното дърво: то расте, ражда, изчерпва се, оставя семената си, обича ни. Такава е загадката Живот/Смърт/Живот. Това е древен и неизменен ритъм, който съществува отпреди водата, отпреди светлината. Когато усвоим тези цикли и техните символични изображения — круша, дърво или периоди и възрасти от женския живот — ние можем да разчитаме, че те безкрайно ще се повтарят в неизменен ред и начин. Принципът е

следният: във всяка смърт има безполезност, която става полезна, щом открием пътя си през нея. Познанието само ни се разкрива, когато се отправим на път. Нашата задача е да тълкуваме този цикъл Живот/Смърт/Живот, да го изживяваме с мъдрост, да вием като побесняло куче, когато не успяваме, и да продължаваме напред, защото там е любящото подземно семейство на психето, което ще ни приеме и помогне.

Царят помага на девойката да живее по-пълноценно в подземния свят. И това е добре, защото понякога по време на спускането жената се чувства като нещастно чудовище, случайно избягало от лабораторията на лудия доктор. От своя страна обаче фигурите в подземния свят ни виждат като благословен живот, борещ се за своето оцеляване. Ние сме силният пламък, който се блъска в тъмното стъкло, за да го пукне и да се освободи. И всички подкрепящи ни сили в подземния ни дом се втурват на помощ.

В стари времена историите за женското спускане в подземния свят разкривали, че неговата цел била жената да се омъжи за царя (в някои обичаи нямало цар и жената се омъжвала за съответния образ на Дивата жена в подземния свят). В „Безръката девойка“ виждаме такава реминисценция, когато царят от пръв поглед се влюбва в героинята — не въпреки че е безръка, дива и в полуживотинско състояние, а именно заради това. Дори и да се скитаме мръсни, окаяни, полуслепи и безръки, една велика сила от Същността може да ни обича и да ни приеме в сърцето си.

Жените в това състояние често изпитват огромно вълнение — по същия начин се чувстват, когато срещнат партньора на мечтите си. Това е странен, парадоксален момент, защото ние едновременно сме над и под земята. Скитаме се и все пак сме обичани. Бедни сме и все пак сме сити. Психологията на Юнг нарича това състояние „напрежение на противоположностите“: нещо от единия полюс на психето се рои и създава нова територия. В психологията на Фройд се използва терминът „бифуркация“ — същинското предразположение или нагласа на психето се разделя в две крайности — черно и бяло, добро и зло. Разказвачките от моята култура наричат това състояние *pacio dos vesas* — „дважди родена“. Това е моментът на второто раждане, когато душата получава две семейства — едно във физическия и друго в невидимия свят.

Царят казва, че вечно ще обича и ще се грижи за девойката. Сега психето е по-осъзнато — сключва се изключително интересен брак между живия цар на света на мъртвите и безръката жена от света на живите. Бракът между две такива несъответстващи си страни поставя на изпитание най-прекрасната любов между двама души, нали? И все пак този брак е аналогичен на всички онези бракове в приказките, при които се свързват два енергични, но противоположни живота. Пепеляшка и принцът, жената и мечката, младото момиче и луната, тюленовата жена и рибарят, пустинната девойка и койтоот. Душата придобива познанието на всяка същност. Това означава да си дважди родена.

В приказните бракове, също като онези в горния свят, великата любов и съюзът между противоположни същности може да продължи вечно или само докато бъде завършен урокът. В алхимията бракът на противоположности означава, че скоро ще настъпи смърт и раждане и ние ще се убедим в това по-нататък в приказката.

Царят поръчва за девойката призрачни ръце, които ще ѝ помагат в подземния свят. През този етап жената намира опора, придобива опит в пътуването. Да намериш опора в подземния свят означава да преминеш от придобиване на познание към призоваване, насочване и утеха на подземните сили, но също и да отблъскваш нежеланите аспекти като сънливост и т.н. Ако символът на ръката в горния свят носи сетивен радар по отношение на другите, символичната ръка в подземния свят може да вижда в мрака и бъдещето.

Идеята за замяната на изгубени части от тялото с такива от сребро, злато или дърво има много дълга история. В приказките от Европа и полярните райони златарството е изкуството на *хомункулусите*, таласъмите, духовете и елфите, които преведени на езика на психологията са стихийни аспекти на духа, които живеят дълбоко в психето и търсят в него ценни идеи. Тези създания са малки психопомпи, тоест пратеници, които пътуват между душевната сила и човешките същества. Предметите от благородни метали от паметивека се свързват с тези усърдни, често доста свадливи същества. Това е поредният пример за действащото в наша полза психе, въпреки че ние не присъстваме постоянно на всички работни места.

Подобно на всички духовни неща сребърните ръце носят своя история и загадка. Много митове и приказки разказват за произхода на

тези вълшебни протези, за това кой ги е изваял, отлял, донесъл, охладил и полирал. В класическа Елада среброто е един от благородните метали в ковачницата на Хефест. Също като девойката бог Хефест бил осакатен по време на драма, свързана с неговите родители. Най-вероятно Хефест и царят от приказката са взаимозаменяеми фигури.

Хефест и девойката със сребърните ръце са архетипни брат и сестра — родителите и на двамата не осъзнават тяхната стойност. Когато Хефест се родил, баща му Зевс поискал да го изоставят и майка му Хера се съгласила, поне докато детето порасне. После го върнала на Олимп. Той станал ковач с удивителни способности. Между Зевс и Хера възникнал спор, тъй като върховният бог бил завистлив. Хефест застанал на страната на майка си и Зевс го хвърлил от планината, като счупил краката му.

Вече осакатеният Хефест отказал да се предаде и умре. Той запалил в ковачницата си най-буйния огън на света и си направил крака от сребро и злато. После продължил да прави всевъзможни вълшебни неща и станал бог на любовта и мистичното възрождение. Може да се каже, че той е покровител на всички осакатени, откъснати, разделени неща и хора. Хефест се отнася с особена обич към сакатите по рождение и към онези, чиито сърца или мечти са разбити.

Неслучайно през вековете се е смятало, че еднооките, хромите, сакатите и изобщо физически различните хора притежават особено познание. Техният недъг или особеност още отрано ги принуждава да проникнат в части на психето, обикновено запазени за старците. И над тях бди онзи любящ творец на психето Хефест. Той дори направил дванадесет девойки с крайници от сребро и злато, които можели да ходят и да говорят. Според легендата божественият ковач се влюбил в една от тях и помолил боговете да я направят човек, но това вече е друга история.

Получаването на сребърни ръце означава надаряване със способностите на духовни ръце — целебното докосване, зрение в мрака, придобиване на могъщо познание чрез физическа сетивност. Те носят цялата психическа *medica*, с която помагат, лекуват и подкрепят. На този етап девойката е надарена с докосването на наранената лечителка. Тези психически ръце ѝ позволяват по-добре да вниква в

загадките на подземния свят, но тя ги запазва и като дарове, когато свърши работата си и отново се изкачи.

За тази част от спускането е типично, че се случват тайнствени, странни и лечебни явления, които идват извън егото и са резултат от получаването на духовните ръце, тоест мистичната целебна сила. Едно време такива тайнствени способности притежавали стариците в селата. Но те не се придобиват с първия бял косъм, а се натрупват с дълги години работа и издръжливост. Тъкмо към това се стремим и ние.

Може да се каже, че сребърните ръце представляват коронясването на девойката в нова роля. Тя е увенчана не с корона, а със сребърни длани. Това е коронясването ѝ като царица на подземния свят. Спомнете си, че в гръцката митология Персефона не само е дъщеря на майка си, но и владетелка на света на мъртвите.

В по-малко известни митове тя изтърпява различни мъчения, например три дни висяла на Световното дърво, за да изкупи душите, които не били закалени с достатъчно собствени страдания. Реминисценции от този женски *Христос* се откриват и в „Безръката девойка“. Паралелът се потвърждава от факта, че Елисейските полета, където живеела Персефона, означават „ябълкова земя“; *alisier* е предгалска дума за ябълка. Същото е значението на замъка на крал Артур — *Авалон*. Безръката девойка е пряко свързана с цъфтящото ябълково дърво.

Това е древна криптология. Когато се научим да я четем, ние виждаме, че Персефона от ябълковата земя, безръката девойка и цъфтящото ябълково дърво са една и съща фигура, пътуваща към дивата страна. Всичко това ни показва, че приказките и митовете са ни оставили ясна карта за познанието и практиките на миналото и за живота ни в настоящето.

След изпълнението на четвъртата задача на безръката девойка може да се каже, че спускането ѝ в подземния свят е завършило, защото тя става царица на живота и смъртта. Тя е Лунната жена, която знае какво се случва нощем. Дори самото Слънце трябва да се претърколи през нейния подземен свят, за да се възроди за новия ден. Но това все още не е развързката. Ние сме едва по средата на преображението, на място, където ни обичат, но въпреки това трябва бавно да се хвърлим в поредната бездна. И така, да продължим.

[1] Архетипният символ на царя е проучен в Robert L. Moore, Douglas Gillette в *King, Warrior, Magician, Lover* (San Francisco: Harper, 1990). — Б.а. ↑

[2] Символите на градинаря, царя, магьосника и пр. принадлежат и на жените, и на мъжете. Те не са специфични за различните полове, а понякога се разбират и прилагат различно от всеки пол. — Б.а. ↑

[3] За пръв път чух израза „душетворчество“ от Джеймс Хилман, който е нещо като ходещо устройство за идеи. — Б.а. ↑

ПЕТИЯТ ЕТАП — ИЗМЪЧВАНЕТО НА ДУШАТА

Царят отива на война в далечно царство, моли майка си да се грижи за младата царица и да му прати вест, ако жена му роди. Младата царица ражда прелестно бебе и царицата майка праща щастливата новина. Но вестоносецът заспива край реката и дяволът подменя писмото с друго, гласящо: „Царицата роди полудетеполукуче“.

Царят е ужасен, но заповядва да се грижат за съпругата му в този тежък момент. Пратеникът отново заспива на брега и дяволът пак подменя писмото с друго: „Убийте царицата и детето“. Потресена, старата майка иска потвърждение и между царския лагер и двореца започват да тичат куриери. Подменените от дявола писма стават все по-страшни. Последното гласи: „Запазете езика и очите на царицата, за да докажете, че сте я убили“.

Царската майка отказва да убие милата млада царица. Вместо това тя жертва сърна, запазва езика и очите ѝ и ги скрива. Тя помага на снаха си да привърже детето на гърдите си, забулва я и ѝ казва да бяга, за да си спаси живота. Жените се разплакват и се целуват за сбогом.

Също като Синята брада, Язон от мита за Златното руно, идалгото от *La Llorona* и други приказни и митологични съпрузи/любовници, царят се оженва и заминава. Защо тези митологични съпрузи винаги отпрашват толкова скоро след брачната нощ? Причината е различна във всяка приказка, но основният психологически факт е един и същ: царската енергия на психето се отдръпва, за да може жената да направи следващата стъпка в процеса — изпитанието на новопридобитата психична позиция. В този случай царят не я изоставя, защото майка му се грижи за нея в негово отсъствие.

Следващата стъпка е формирането на връзката на девойката със старата Дива майка и раждането. На изпитание е поставена любовта между девойката и царя и обичта между девойката и старата майка. Едната е свързана с любовта между противоположностите, другата — с любовта на дълбоката женска същност.

Заминаването на царя е универсален лайтмотив в приказките. Когато чувстваме не оттегляне на подкрепата, а отслабване на близостта на тази подкрепа, ние можем да сме сигурни, че ще започне период на изпитание. До завръщането на любимия от нас се изисква да разчитаме единствено на спомена. Тогава нашите кошмари, особено най-страшните, са единствената любов, която за известно време ще имаме.

Ето някои сънища, които най-много подкрепят жените през този следващ етап.

Една нежна и одухотворена жена на средна възраст сънувала, че вижда в земята устни, доближава ухото си до тях и те ѝ шепнат, а после неочаквано я целуват по бузата.

Друга жена, занимаваща се с тежък труд, сънувала измамно прост сън — че цяла нощ спала съвършено спокойно. Когато се събудила, тя се чувствала напълно отпочинала, всичките ѝ мускули и нерви били отпуснати.

Трета жена сънувала, че ѝ правят операция на сърцето и че операционната зала няма покрив, така че усещала как слънчевите лъчи докосват сърцето ѝ.

Такива сънища са преживяване на дивата женска природа и на Онази, която осветява всичко. Емоционално, а често и физически дълбоки, тези състояния са като хранителен склад. Можем да черпим от тях, когато изпитваме духовен глад.

Когато царят се отправя на някакво приключение, неговият психичен принос за спускането продължава чрез любовта и спомена. Девойката разбира, че царският принцип на подземния свят я обича и няма да я напусне, както ѝ е обещал, преди да се оженят. В този момент жената често е „изпълнена със себе си“. Тя е бременна, с други думи пълна със зараждаща се идея за това какъв може да стане животът ѝ, ако продължи своята работа. Както ще се убедим, това е вълшебен, но и изпълнен с препятствия момент, защото представлява цикъл от спускания.

Именно поради раждането на нов живот жената сякаш отново се олюлява на ръба и скача право в бездната. Ала този път любовта на вътрешния мъжки принцип и на старата Дива Същност ще ѝ помагат както никога досега.

Съюзът на царя и царицата на подземния свят ражда дете. Детето, създадено в подземния свят, е вълшебно и притежава целия потенциал, свързан с отвъдното, като остър слух и сетивност, но тук то е в своя *anlage* — в етапа на „онова, което ще стане“. Именно в този момент жените имат поразителни идеи, които някой може да нарече „грандиозни“, резултат от придобиването на нови, младежки очи и очаквания. При съвсем младите това може да са нови интереси и приятели. За по-възрастните жени това може да означава цяло трагикомично осенение за развод, повторно събиране и възвръщане към щастливия живот.

Бебето дух праща уседнали жени да изкачват Алпите на четиридесет и пет годишна възраст. Бебето дух кара жената да зареже лъскането на подове и да постъпи в университет. Именно бебето дух кара жените, които си губят времето с нещо спокойно и безопасно, да поемат по открития път.

Раждането е психичен еквивалент на завръщането към себе си, към нераздвоеното психе. Преди това раждане на нов живот в подземния свят жената най-вероятно си мисли, че всички елементи от нейната личност са като смесица от скитници, които влизат и излизат от живота ѝ. С подземното раждане тя разбира, че всичко, което се докосва до нея, става част от нея. Понякога тази диференциация на всички психични аспекти се постига трудно, особено когато наклонностите и импулсите в нас ни се струват отблъскващи. Предизвикването на любящите ни аспекти е достойно за героинята на всяка приказка.

Понякога се страхуваме, че идентифицирането с повече от една същност в психето означава психоза. Макар да е вярно, че хората с психични разстройства също се преживяват като много личности, психично здравият човек поддържа всичките си вътрешни същности в рационален порядък. Когато ги използва за свое добро, жената се развива и процъфтява. За повечето жени раждането и отглеждането на вътрешни същности е творческа работа, начин за придобиване на познание, а не причина за безпокойство.

Безръката девойка очаква дете — нова малка дива същност. Бременното тяло прави каквото си иска и каквото намери за добре. Жената през този етап на психичния процес може да навлезе в нова *енантиодромия* — психичното състояние, в което всички предишни

ценности се обезценяват и може да се заменят с нови, крайни копнежи към странни и необичайни гледки и преживявания.

Например за някои жени бракът преди е бил цел в живота. Но в състояние на *енантиодромия* те искат да се освободят: бракът е нещо лошо, бракът е глупост, бракът е досада. Заменете думата *брак* с думите *любовник, работа, тяло, изкуство, живот и избор* и ще видите точното психично състояние в този момент.

И после идват копнежите. Хопа! Жената може да копнее да е близо до вода или да лежи по очи на земята, да вдишва това диво ухание. Може би има нужда да тича срещу вятъра. Може би има нужда да посади нещо, да изкорени нещо, да изтръгва или засажда в пръстта. Може би има нужда да меси и пече, потънала до лакти в тесто.

Може би има нужда да се отпрати сред хълмовете, да скача от скала на скала. Може би има нужда да е навън в звездна нощ, когато звездите са като пудра, поръсена по черен мраморен под. Може би ѝ се струва, че ще умре, ако не танцува гола в гръмотевична буря, ако не седи в пълно мълчание, ако не се прибере вкъщи омазана с мастило, боя или сълзи.

Ражда се нова същност. Нашият вътрешен живот, такъв, какъвто го познаваме, ще се промени. Макар това да не означава, че трябва да изхвърлим позитивните аспекти на живота си, по време на спускането горният свят и неговите идеали избледняват и за известно време ние ще сме неспокойни и неудовлетворени, защото удовлетворението е в процеса на раждане във вътрешната реалност.

Онова, за което изпитваме глад, никога не можем да получим от партньор, работа, пари, нови придобивки. Ние изпитваме глад за нещо от другия свят, свят, който поддържа живота ни като жени. И това дете Същност, което очакваме, се ражда тъкмо по такъв начин — с чакане. След време детето ще се развие и ще се роди. В повечето случаи женските кошмари предвещават раждането — жените буквално сънуват бебе, нов дом, нов живот.

Сега царската майка и младата царица остават сами. Царската майка е... познайте кой? Старата *La Que Sabe*. Тя знае всичко. Царицата майка представлява и майката от типа на Деметра, и старицата от типа на Хеката^[1] в женското подсъзнание^[2].

Тази женска алхимия на девойката, майката и *la curandera*, старицата лечителка се отразява във връзката между безръката девойка

и царската майка. Те са психични еквиваленти. Въпреки че в тази приказка образът на царската майка е малко непълен, също като девойката в началото с нейната бяла рокля и тебеширен кръг, както ще видим, старата майка също познава древните си обреди.

Когато детето Същност се ражда, старата майка праща вестносец при царя. Той изглежда съвсем нормален, но когато приближава реката заспива и на сцената излиза дяволът. Това ни показва, че през следващия етап в подземния свят психето отново ще се изправи пред предизвикателство.

Според гръцките митове в подземния свят тече река на име Лета и пиенето от нейната вода носи забравя за всички изречени и извършени неща. От психологическа гледна точка това означава да заспиш за истинския си живот. Пратеникът, който трябва да осъществи връзката между двата главни елемента на новото психе, не може да устои срещу деструктивно съблазняващата сила в психето. Свързващата функция на психето заспива и забравя.

И познайте кой винаги дебне наоколо? Ами старият съблазнител на девойки, гладният дявол. Думата *дявол* в приказката показва, че ядрото е покрито с по-късни религиозни пластове. Пратеникът, реката и сънят, който носи забравя, разкриват, че старата религия е точно под следващия пласт.

Това е архетипният модел на спускане от началото на времето и ние също следваме тази вечна система. Ние също сме преживели ужасни изпитания. Усещали сме ледения дъх на смъртта. Минавали сме през мрачни гори, през заслепяваща мъгла. Ние сме психични герои и гърдите ни са окичени с медали. Ние заслужаваме отдих, защото сме преживели много. И затова лягаме. До прекрасна река. Свещеният процес не е забравен, просто... просто... ами, искаме да си починем, само за мъничко, нали разбирате, само ще затворим очи за миг...

И преди да се усетим, дяволът подменя писмото, изразяващо любов и ликуване, с друго, изразяващо отвращение. Той представлява психичното зло, което ни измъчва с думите: „Възвърна ли си предишната невинност и наивност, след като вече си обичана? След като си родила? Мислиш ли, че изпитанието е свършило, глупава жено?“.

И тъй като сме на брега на Лета, ние продължаваме да спим. Това е грешката, която допускат всички жени — неведнъж, а многократно. Ние забравяме да помним за дявола. Триумфалното писмо „Царицата роди прекрасно дете“ е подменено с ужасното „Царицата роди полудете-полукуче“. В друг вариант на приказката писмото е още по-подробно: „Царицата роди полудете-полукуче, защото се е сношавала със зверовете в гората“.

Образът на полукучето в приказката не е случаен, а всъщност е фрагмент от древните женски религии в Европа и Азия. По онова време хората почитали триглава богиня. Триглавите богини са представени в различни системи от Хеката, Баба Яга, Майка Холе, Берхта, Артемида и други. Всяка от тях приличала или имала тясна връзка с това животно.

В по-древните религии тези и други могъщи и диви женски божества носели традицията на женските инициации и учили жените на всички етапи от женския живот, от младост до майчинство и старост. Раждането на полукуче е изопачена реминисценция от древните диви богини, чиито инстинктивни природи се смятали за свещени. По-новата религия се опитала да промени свещения смисъл на триглавите богини като твърдяла, че свещените се съвкупявали с животни и окуражавали вярващите да правят същото.

И тогава архетипът на Дивата жена бил погребан много надълбоко под земята и дивото в жените започнало не само да вехне, но и за него се говорело шепнешком и по тайни места. В много случаи жените, които обичали старата Дива майка, трябвало внимателно да пазят живота си. Накрая познанието оцеляло единствено в приказките, фолклора, състоянията на транс и кошмарите. И слава на Богинята за това.

Докато в „Синята брада“ научихме за естествения хищник, който убива женските идеи, чувства и действия, тук в „Безръката девойка“ ние се занимаваме с далеч по-тънък, но безкрайно по-силен аспект на хищника, с който трябва да се срещнем в психето си и все по-често във външния свят.

„Безръката девойка“ ни показва, че хищникът притежава способността да изкривява човешките възприятия и жизненоважни понятия, които са ни нужни, за да развием моралното си достойнство, проникателността си и отговорното си поведение в своя живот и света.

В „Синята брада“ хищникът не позволява на никого да живее. В „Безръката девойка“ дяволът допуска живот, но се опитва да предотврати възстановяването на връзката на жената с дълбокото познание на инстинктивната природа, което съдържа автоматично верни възприятия и действия.

Затова подмяната на писмото от дявола в приказката в известен смисъл може да се смята за действително историческо събитие, особено важно за съвременните жени в процес на спускане в подземния свят. Много аспекти на културата (т.е. колективната и доминантна система от разбирания на група от хора, живеещи достатъчно близо, за да си влияят помежду си) все още действат като дявола по отношение на психичната дейност, личния живот и психичните процеси на жените. Като откъсва това и замъглява онова, като заключава едно и отваря друго, „дяволът“ в културата и интрапсихичният хищник обрича поколения жени на страх и скитачества, без ни най-малка представа за причината, нито за собствената си загуба на дивата природа, която може да им разкрие всичко.

Макар да е вярно, че хищникът подушва плячката, която по един или друг начин е гладна и самотна душа или е била осакатена, приказките ни показват, че го привличат и осъзнатостта, преображението и новопостигнатата свобода.

На културно равнище можем да дадем много примери за начина, по който хищникът оформя идеи и чувства, за да открадне женската светлина. Един от най-поразителните случаи на загуба на естествено възприятие се наблюдава в поколения от жени^[3], чиито майки са нарушили традицията на подготовка и приветстване на своите дъщери в най-фундаменталния и физически аспект на женствеността — менструацията. В нашата и много други култури дяволът подменя писмото, така че първата кръв и всички следващи цикли се обгръщат с унижение. Това кара милиони млади жени да губят своето чудотворно тяло и да се страхуват, че умират, че са болни или че Господ ги наказва. Културата и индивидите в културата са приели изопаченото писмо на дявола, без да го проверят и са го предали на получателя, превръщайки този женски период на изострена чувствителност и емоционална, и сексуална, в период на срам и самонаказание.

Както виждаме в приказката, когато хищникът напада една култура, независимо дали е психе, или общество, различните аспекти или индивиди на тази култура трябва да използват острата си проникателност, да четат между редовете, да се борят за своето, за да не бъдат пометени от лъжливите, но вълнуващи твърдения на хищника.

Когато има прекалено много хищници и недостатъчно дива душа, икономическите, социалните, емоционалните и религиозните структури на културата постепенно започват да изопачават най-дълбоките източници и в духа, и във външния свят. Естествените цикли придобиват неестествена форма, разкъсват се поради неправилно използване или умират по друг начин. Стойността на дивото и проникновено се обезценява, правят се тъмни спекулации за опасността, идваща от инстинктивната природа.

Ала колкото и дяволът да лъже и да се опитва да променя прекрасните послания за истинския живот на жената, царската майка вижда какво става и отказва да пожертва своята дъщеря. От съвременна гледна точка тя няма да запуши устата на дъщеря си, няма да ѝ забрани да говори истината, няма да я окуражи да се преструва. Тази дива майка от подземния свят рискува, за да продължи да следва най-мъдрия път. Тя надхитрява хищника, вместо да влезе в заговор с него. Тя не се предава. Знае кое е пълноценно, знае какво ще помогне на жената да процъфти, познава хищника, когато го види, знае как да го победи. Дори когато е подложена на натиск от най-изопачени културни или психични послания, дори когато хищникът вилнее в културата или в личното психе, ние можем пак да чуем нейните истински диви напътствия и да ги последваме.

Ето какво научават жените, когато се спуснат достатъчно надълбоко в дивата и инстинктивна природа, когато се заемат с психична инициация и развитие на съзнанието. Те получават неограничени възможности чрез развитието на непокътнато зрение, слух, съществуване и действие. Жените се научават да търсят хищника, вместо да се опитват да го прогонят, да не му обръщат внимание или да са мили с него. Те научават триковете и начините, по които разсъждава той. Научават се да четат между редовете в манипулативните послания, забрани, очаквания или обичаи. И тогава, независимо дали хищникът произхожда от собствената им психична

среда, от външната култура или от двете, ние сме готови да го посрещнем и да сторим нужното.

Дяволът в приказката символизира всичко, което покварява разбирането за дълбоките женски процеси. Знаете ли, няма нужда от Торкемада^[4], за да измъчва женската душа. Може да я измъчват с добри намерения по нови, но неестествени начини, които ограбват дивата природа и душетворческата функция. Жената не бива да живее като че ли се е родила през 1000 г. пр.Хр. Въпреки това древното познание е универсално, вечно и безсмъртно — то ще е също толкова важно и след пет хиляди години. Това е архетипно познание, което е безвременно. Ала не бива да забравяте, че хищникът също е вечен.

В съвсем друг смисъл онзи, който подменя писмата, тъй като е вродена негативна сила в психето и света, естествено се противопоставя на новото дете Същност. И все пак, колкото и да е парадоксално, тъй като трябва да го победим или балансираме, самата битка ни носи огромна сила. В личната си психична работа ние постоянно получаваме подменени послания от дявола — „Аз съм добра, аз не съм толкова добра. Моята работа е проникновена, моята работа е глупава. Аз постигам успех, аз не стигам доникъде. Аз съм смела, аз съм страхлива. Аз съм мъдра, аз трябва да се срамувам от себе си“. Те са меко казано объркващи.

И така, царската майка жертва сърна вместо младата царица. В психето, също като в културата като цяло, има един странен психичен феномен. Дяволът се появява не само когато хората са гладни и обезправени, но понякога и когато се е случило нещо прекрасно, в този случай раждането на красивото бебе. Светлината винаги привлича хищника, а каква по-сияйна светлина от новия живот?

Ала в психето има и други коварни сили, които също се опитват да унижат или опетнят новото. Психичен факт е, че в процеса на опознаване на подземния свят, когато се е родило нещо красиво, се появява и нещо подло, макар и само временно, нещо завистливо и надменно. Новото дете ще бъде наречено долно и грозно, ще бъде прокълнато от един или повече упорити противници. Раждането на новото води до появата на комплекси, негативни майка и баща и други негативни създания, които в най-добрия случай се опитват да критикуват новия ред и в най-лошия — да обезсърчат жената и новото дете, идея, живот или мечта.

Това е все старата история за древните бащи Кронос, Уран и Зевс, които винаги се опитват да изядат или прогонят децата си от някакъв тъмен страх, че те ще заемат трона им. В психологията на Юнг тази деструктивна сила се нарича „комплекс“, организирана система от чувства и идеи в психето, която е подсъзнателна на егото и следователно повече или по-малко може да ни овладее. В психоанализата лекарството е осъзнаване на собствените слабости и способности, за да не позволим на комплекса да действа самостоятелно.

В психологията на Фройд тази деструктивна сила произтича от ид — тъмна, неопределена и безкрайна психична територия, където, пръснати като отпадъци и ослепели от липсата на светлина, живеят всички забравени, потиснати и отблъскващи идеи, желания и действия. В тази психоаналитична среда решението е да си спомним основните мисли и желания, да ги осъзнаем, опишем, назовем и каталогизираме, за да ги лишим от силата им.

Според някои приказки от Исландия тази вълшебна деструктивна сила в психето е понякога *Брак* — леденият човек. Има една древна история, в която е извършено съвършеното убийство. *Брак* (Ледения човек) убива жена, която не отвърща на любовта му. Той я убива с ледена шушулка с форма на кама. Също като мъжа шушулката се стопява от слънцето и не остава оръжие, за да обвинят убиеца. От него също не остава нищо.

Тъмната фигура на ледения човек от света на митовете има същия тайнствен вид като комплексите в човешкото психе и същия начин на действие като дявола в приказката за безръката девойка. Ето защо видът на дявола е дезориентиращ за посвещаваната. Също като ледения човек той се появява от нищото, свършва пагубната си работа и после изчезва, безследно се стопява.

Тази история обаче ни дава една чудесна податка: ако чувствате, че сте изгубили мисията си, жизнеността, ако сте объркани, потърсете дявола, хищника на душата в собственото ви психе. Ако не можете да го видите, чуete или хванете на местопрестъплението, приеemте, че го е извършил и най-главното, останете будни, колкото и да сте уморени, колкото и да ви се спи, колкото и да ви се иска да затворите очи за истинската си работа.

Всъщност, когато жената има „комплекс на дявола“, се наблюдава тъкмо това. Тя се справя добре, гледа си работата и изведнъж — хоп! Дяволът се появява и тя изгубва енергията си, започва да куца, кашля и накрая се препъва. Комплексът на демона използва гласа на егото, атакува творчеството, идеите и мечтите. В приказката той се явява като обезценяване на женските преживявания в горния и долния свят, опитва се да разруши естествения *conjunctio* на рационалното и тайнственото. Дяволът лъже и казва, че престоят на жената в подземния свят е довел до раждането на изрод, докато всъщност тя ражда прелестно дете.

Когато различни светци пишат, че са се борили, за да запазят вярата в своя Бог, че по цяла нощ са отбивали атаките на дявола, който изгарял ушите им с думи, целящи да разколебаят решимостта им, изтръгвал очите от орбитите им с ужасни призрци и изобщо влачел душите им по натрошено стъкло, те говорят за точно това явление — появата на дявола. Тази психична засада цели да отслаби вашата вяра не само в самите вас, но и в самата грижлива и деликатна работа, която вършите в подсъзнанието.

Нужна е огромна вяра, за да продължим в този момент, но трябва и ние го правим. Царят, царицата и царската майка, всички елементи на психето теглят в една посока, в нашата посока, затова ние трябва да упорстваме заедно с тях. Работата вече наближава заключителната си фаза. Ще е загуба на време и още по-мъчително, ако я изоставим точно сега.

Царят на нашето психе е издръжлив. Той няма да се предаде при първия удар. Няма да се разтрепери от омраза и мъст, както се надява дяволът. Царят, който толкова много обича жена си, е поразен от подмененото писмо, но праща заповед да се грижат за царицата и тяхното дете. Това е изпитанието на нашата вътрешна увереност... могат ли две сили да останат свързани, въпреки че едната е представена като мерзка и отвратителна? Може ли едната да остане до другата въпреки всичко? Може ли съюзът да устои, дори когато са хвърлени семената на съмнението? Дотук отговорът е да. Изпитанието на брака между дивия подземен свят и земното психе успешно е издържано.

По обратния път до замъка пратеникът отново заспива край реката и дяволът подменя писмото с „Убийте царицата“. Тук хищникът

се надява, че психето ще се поляризира и ще се самоубие, ще отхвърли цял един свой аспект — новосъбуденият, аспектът на знаещата жена.

Царската майка е ужасена и двамата с царя разменят много писма, с които се опитват да изяснят предишните. Накрая дяволът подменя поредното с „Убийте царицата и за доказателство запазете езика и очите ѝ“.

Девојката вече е останала без земна опора, без ръце, защото дяволът е заповядал да ѝ ги отсекаат. Сега той иска да я лиши от способността да говори истината и от истинско зрение. Това е ужасяващо и в същото време ни кара дълбоко да се замислим. Защото тъкмо това поведение е измъчвало жените от паметивека. Дяволът иска девојката да се подчини на следните догми: „Не виждай живота какъвто е. Не разбирай циклите на живот и смърт. Не осъществявай стремежите си. Не говори за всички диви неща“.

Старата Дива майка, персонифицирана от царската майка, е гневна на заповедите на дявола и отвръща: „Искаш прекалено много. Аз не мога и няма да го допусна“. И в резултат на духовното си преживяване по време на това посвещаване в издръжливост психето започва да действа по-гъвкаво.

Старата Дива майка би могла да събере полите си, да оседлае коня си и да препусне надалеч, за да намери сина си и да види какво го е обзело, че иска да убие своята прекрасна царица и първородния си син, ала не го прави. Вместо това по изпитания от вековете начин тя праща младата посвещавана на поредното символично инициационно място — гората. В някои обичаи мястото на посвещаване е било пещера или подножието на планина, но в подземния свят, в света на истинската символика, то най-често е гора.

Разбирате какво означава това: изпращането на девојката на поредното инициационно място щеше да е естественият ход на събитията дори дяволът да не беше подменил писмата. В спускането има няколко места на посвещаване, като всяко дава своите уроци и утехи. Може да се каже, че дяволът умишлено ни подтиква да изпитаме потребност да се отправим към следващото.

Запомнете, по време на определен период след раждането жената се мисли като същество от подземния свят. Тя се е докоснала до него, проникнала е в тайнството на живота и смъртта, болката и радостта

след родилните мъки^[5]. Ето защо тя „не е тук“, а все още е „там“. Трябва ѝ време да се върне.

Девојката е като родилка. Тя се надига от подземната родилна маса, на която е родила нови идеи, нов светоглед. Сега тя е забулена, бебето е привързано към гърдите ѝ и героинята се отправя на път. Във варианта на „Безръката богиня“ от братя Грим новороденото дете е момче и се казва Скръб. Но в религията на Богинята духовното дете, родено от съюза с царя на подземния свят, се казва Радост.

Старата Дива майка дава на девојката двойна благословия: тя привързва бебето към гърдите ѝ, така че то да се храни каквото и да се случи. И после, в традицията на старите култове на Богинята, тя забулва младата царица с воал, основното облекло на Богинята по време на свещенопоклонничество, за да не я разпознаят или отклонят от намерението ѝ. Много старогръцки скулптури и барелефи показват, че посвещаваната в елевзинските обреди се забулва преди следващата стъпка в инициацията.

Какво означава символът на воала? Той отбелязва разликата между криенето и маскирането. Този символ е свързан с уединението, криенето на тайнствената природа на жената. Той е свързан със съхраняването на ероса и загадката на дивата природа.

Забулването на нещо подсилва неговото действие. Това е известно на жените нашир и дълж. Баба ми използваше един израз: „да забулиш купата“. Това означаваше да покриеш с бяла кърпа омесеното тесто, за да втаса. Булото на хляба и булото на психето изпълняват една и съща роля. В душата на жената, която се спуска в подземния свят, има силна подкваса. В нея тече интензивен ферментационен процес. Забулването подсилва мистичното проникновение. Иззад воала всички хора приличат на мъгляви създания, всички събития, всички предмети са обагрени като от зора или като в сън.

През 60-те години жените се забулваха с косите си. Те ги оставяха много дълги и ги носеха като завеси, като начин да крият лицата си — като че ли светът беше прекалено открит, прекалено гол, като че ли косата им можеше да предпази нежната им същност. В Средния изток има един танц с воали и разбира се, съвременните мюсюлманки също се забулват. Източноевропейската забрадка и *trajes*, носени в Централна и Южна Америка също са своего рода воал. Воали носят жените в Източна Индия и Африка.

Докато се оглеждах из света, ми стана малко мъчно за съвременните жени, които не носят воали. Защото да си свободна жена и да носиш воал, когато пожелаеш, означава да притежаваш силата на Загадъчната жена. Да видиш такава жена забулена, е изключително изживяване.

Веднъж видях нещо, с което завинаги попаднах в плен на воала. Братовчедка ми Ева се готвеше за нощната си сватба. Аз бях на около осем години и седях на нейния куфар с малко накривено венче на главата. Една от гривните на глезена ми се беше смъкнала в обувката ми. Тя първо облече дългата си бяла сатенена рокля с четиридесет облечени в сатен копченца на гърба, после си сложи дълги бели сатенени ръкавици с по десет облечени в сатен копченца. И накрая спусна дългия до пода воал над прелестното си лице и рамене. Леля Терез разпери воала. Чичо Себестиен спря на прага поразен, защото Ева вече не беше смъртна жена. Тя беше богиня. Зад воала очите ѝ изглеждаха сребристи, косата ѝ някак искреше, устните ѝ бяха като алено цвете. Тя беше самата себе си, сдържана и могъща и някак извън нашия обсег.

Някои казват, че воалът е химен. Други, че воалът е илюзия. И никой не греши. Но има още нещо. Макар че воалът се използва, за да крие красотата от похотта на други, той също е атрибут на *femme fatale*. Носенето на определен вид воал в определен момент с определен любовник и определен поглед е все едно да отделяш силен еротимин. В женската психология воалът е символ на способността на жената да възприема каквото присъствие или същност пожелае.

В забулената жена има някаква поразителна тайнственост. Тя внушава такова благоговение, че всички по пътя ѝ се заковат на място, така се изпълват с почит към нея, че трябва да я оставят сама. Девойката в приказката е забулена, следователно е недосегаема. Никой няма да посмее да повдигне воала ѝ без нейно разрешение. След всички попълзновения на дявола тя отново е в безопасност. Жените също претърпяват такова преображение. Когато са в забулено състояние, разумните хора не нарушават тяхната психична територия.

След всички фалшиви послания в психето и дори бидейки в изгнание, ние сме закриляни от някаква висша самота, която произхожда от връзката ни със старата Дива майка. Ние отново сме на пътя, но въпреки това не ни заплашва нищо. Воалът е нашият белег, че

принадлежим на Дивата жена. Ние сме нейни и макар да не сме недосегаеми, по някакъв начин не сме изцяло потопени в земния живот.

Развлеченията на горния свят не ни заслепяват. Ние се скитаме, за да открием мястото, родината на подсъзнанието. Също както за цъфтящите плодни дървета се казва, че носят воал, ние и девойката сме разцъфнали ябълки в движение, търсещи гората, към която принадлежим.

Убиването на сърната някога е било възраждащ обред, изпълняван от старица като царската майка, защото тя познава циклите на живота и смъртта. В жертвоприношението на сърната отново се отразява старата религия. Жертвоприношението на сърна е древен обред, целящ да освободи нейната нежна и в същото време кипяща енергия.

Също като жените по време на спускане в подземния свят това свещено животно издържа на най-студените зими. Еленът се е смятал за изключително способен да намира храна, да ражда и да живее с присъщите цикли на природата. Участниците в такъв ритуал най-вероятно са принадлежали на клан и жертвоприношението е целяло посвещаваните да опознаят смъртта и да приемат качествата на самото диво животно.

Тук отново се срещаме с жертвоприношението — двойно *rubedo* — всъщност кръвно жертвоприношение. Първо е принасянето в жертва на сърната, свещеното животно на Дивата жена. В древните обреди несанкционираното убиване на сърна е обида на старата Дива майка. Убиването на животни е опасно нещо, защото под формата на диви създания се крият различни добри и полезни същества. Смятало се е, че несанкционираното убиване заплашва деликатното природно равновесие и води до възмездие с митични мащаби.

Но по-важното е, че се принася в жертва животно майка, сърна, която представлява женското познание. След това, като изяжда плътта и носи кожата му и за да покаже принадлежността си към клана, човек *се превръща* в това животно. Този свещен ритуал датира от незапомнени времена. Запазването на очите, ушите, муцуната, рогата и различни вътрешности цели човек да придобие неговата сила, символизирана от различните му способности — остро зрение, слух, бързина, издръжливост, глас, с който призовава своите, и т.н.

Второто *rubedo* започва, когато девойката е откъсната и от добрата стара майка, и от царя. Това е период, в който сме предизвикани да помним, да упорстваме в духовното си развитие, въпреки че сме отделени от силите, подкрепяли ни в миналото. Не можем завинаги да останем във вълшебството на съвършения съюз. Това не е пътят на повечето от нас. Нашата задача е да се откъснем от тези вълнуващи сили и в същото време да останем в съзнателна връзка с тях.

Факт е, че може да ни омае някой особено прекрасен аспект на психичния съюз и да се опитаме завинаги да останем там, сучейки от свещената му гръд. Това не означава, че подкрепата е деструктивна. Тъкмо обратното, подкрепата е абсолютно необходима по време на пътуването, при това в значителни размери. Всъщност, ако не разполага с достатъчно подкрепа, посвещаваната ще изгуби енергия, ще изпадне в депресия и ще отпадне. Но ако останем на любимото си място в психето, място на вечна красота и възторг, индивидуализацията извънредно ще се забави. Голата истина е, че свещените сили, които откриваме в собственото си психе, някой ден трябва да бъдат изоставени, поне временно, за да пристъпим към следващия етап от процеса.

Също като в приказката, когато двете жени със сълзи на очи се сбогуват, ние трябва да се сбогуваме с вътрешните сили, оказали ни безценна помощ. И после, понесли новото си дете Същност притиснато към гърдите и сърцето ни, ние отново излизаме на пътя. Девойката се отправя към великата гора с пълната вяра, че оттам ще излезе нещо чудесно, нещо душетворческо.

[1] Старицата от трите богини на елините. — Б.а. ↑

[2] В „*Теогонията*“ на Хезиод (411–52) се казва, че Персефона и старицата Хеката предпочитат своята компания пред тази на всички останали. — Б.а. ↑

[3] В своето проучване на менопаузата Жан Шинода Болен отбелязва, че по-възрастните жени запазват енергията на менструалната кръв в телата си и раждат вътрешна мъдрост, вместо външни деца. Jean Shinoda Bolen, *The Wise Woman Archetype: Menopause As Initiation* (Boulder, Colorado: Sounds True, 1991). — Б.а. ↑

[4] Главен инквизитор в Испания, патологично жесток човек, законният сериен убиец на онова време. — Б.а. ↑

[5] По този ритуален начин старите лечителки в католическото семейство посвещаваха новите майки. — Б.а. ↑

ШЕСТИЯТ ЕТАП — ЦАРСТВОТО НА ДИВАТА ЖЕНА

Младата царица стига до най-голямата, най-дивата гора, която някога е виждала. Там няма пътеки. Тя трябва сама да си проправя път. По залез-слънце същият бял дух, който по-рано ѝ е помогнал с рова, я насочва към бедна странноприемница, собственост на мили горски обитатели. Облечена в бяло жена я кани да влезе и я приветства по име. Когато младата царица пита откъде я познава, жената отвръща: „Ние горяните знаем тези неща, царице“.

Царицата остава в горската странноприемница седем години и е щастлива с детето си. Ръцете ѝ постепенно порастват, отначало като мънички бебешки длани, после като длани на малко момиче и накрая като женски ръце.

Макар че е описан съвсем накратко, този епизод от приказката е най-дългият и като време, и от гледна точка на изпълнение на задачата. Девойката отново се е скитала и е намерила дом, така да се каже, за седем години — отделена е от съпруга си, наистина, ала иначе преживява обогатяване и възраждане.

Нейното състояние отново предизвиква състраданието на дух в бяло — вече нейният дух водач — и той я отвежда в горския дом. Такава е безкрайно милостивата природа на дълбокото психе по време на женското пътуване. Винаги се намира помощник. Духът, който я води и подслонява, е старата Дива майка и като такава е инстинктивното психе — то винаги знае какво предстои.

Тази голяма дива гора е архетипната свещена посветителна територия. Тя е като *Левка*, дивата гора от гръцката митология, която расте в подземния свят, пълна със свещени дървета и животни — и диви, и питомни. Тук безръката девойка намира покой за седем години. Тъй като е в гора и е символизирана от цъфтящото ябълково дърво, това най-сетне е нейният роден дом, мястото, където буйната ѝ цъфтяща душа възвръща своите корени.

А коя е жената, която я посреща в горския хан? Също като облечения в сияйно бяло дух тя е аспект на старата тройна богиня и ако бяха запазени абсолютно всички етапи от оригиналната приказка, в странноприемницата щеше да има и добра/свирепа старица, играеща

една или друга роля. Но този момент от историята се е изгубил като ръкопис, от който са били откъснати няколко страници. Липсващият елемент навярно първоначално е бил „приглушен“ по време на една от онези бури, които бушували между последователите на старата и новата религия. Останалото обаче е достатъчно ясно. Водата на приказката не е само дълбока, но и бистра.

Ние виждаме две жени, които в течение на седемгодишен период постепенно се опознават. Духът в бяло е като Баба Яга в приказката за Василиса, която представлява старата Дива майка. Също както вещицата казва на героинята, макар че никога не я е виждала „А, да, знам и теб, и семейството ти“, този женски дух, пазител на хана в подземния свят, вече познава младата царица, защото също е Онази, която знае всичко.

В приказката отново следва значително прекъсване. Точните задачи през тези седем години не са споменати, казва се само, че са преминали спокойно и възвращащо. Макар да може да се каже, че историята прекъсва, защото познанията на старата природна религия традиционно са били пазени в тайна и затова не могат да се разкрият в приказката, много по-вероятно е имало още седем аспекта, задачи или епизоди, по един за всяка година, прекарана в гората на познанието. Но в психето нищо не се губи, нали?

Можем да си припомним и да възстановим всичко, случило се през тези седем години, от малките късчета, които откриваме в други източници за женската инициация. Посвещаването на жената е архетип и въпреки че архетипът има много варианти, ядрото му остава неизменно. Ето какво знаем за посвещаването от анализа на други приказки и митове.

Девојката остава в гората в продължение на седем години, защото това е един сезон от женския живот. Числото седем е свързано с лунните цикли и носи значение на свещено време: седем дни на сътворението, седем дни в една седмица и т.н. Но много по-важно от тези мистични значения е следното: Женският живот е разделен на фази от по седем години. Всеки седемгодишен период е свързан с определени преживявания и познание. Тези фази могат да се разбират конкретно като периоди от възрастовото развитие на личността, но по-скоро са етапи на духовно развитие, които не съответстват непременно на женската хронологическа възраст, макар понякога да е така.

Животът на жената от паметивека е бил разделян на фази, повечето от които са свързани с променящите се сили на тялото ѝ. Това разделяне на женския физически, духовен, емоционален и творчески живот е полезно, за да можем да предвиждаме и да се подготвяме за предстоящото. А то е във владенията на инстинктивната Дива жена. Тя винаги знае. И все пак, също както древните диви инициационни обреди са се изгубили, по-старите жени вече не напътстват по-младите за тези типично женски периоди.

Емпиричното наблюдение на женските копнежи, промени и развитие отново хвърля светлина върху старите модели или фази на вътрешен живот. Макар че можем да назовем тези етапи с конкретни имена, всички те са цикли на завършване, стареене, умиране и нов живот. Седемте години, които девойката прекарва в гората, ѝ разкриват подробностите и драмите, свързани с тези фази. Това са седемгодишни цикли, обхващащи целия женски живот. Всеки от тях има свои обреди и задачи. От нас зависи да ги изпълним със съдържание.

Предлагам ви следното само като метафори за психична дълбочина. Възрастите и етапите от женския живот се характеризират със задачи, които трябва да изпълним, и с нагласа, които трябва да възприемем. Например, ако според следната схема, доживеем достатъчна възраст, за да навлезем в психичното пространство, във фазата на мъглявите същества, мястото, където всяка мисъл е нова като утро и стара като началото на времето, ние ще възприемем нови нагласи, нов начин на виждане и ще открием и изпълним задачите на съзнанието от тази гледна точка.

Следните метафори са фрагментарни. Но на основата на достатъчно мащабни метафори ние можем да изградим от онова, което е известно и което усещаме за древното познание, ново прозрение за самите себе си, едновременно тайнствено и валидно за настоящето. Тези метафори донякъде се базират на емпиричен опит и наблюдение, на психологията на развитието и на явления от митовите за сътворението, които съдържат много древни следи от човешка психология.

Тези фази не трябва непременно да се обвързват с хронологическа възраст, защото някои осемдесетгодишни жени все още са в етапа на младежкото съзряване, докато други на четиридесет са в психичния свят на мъглявите същества, а трети на двадесет носят

бойните белези на старици. Възрастите не са в строго определен ред, а просто се отнасят към женското съзнание и развитието на душевния живот. Всяка възраст представлява промяна в нагласите, задачите и ценностите.

0–7 възраст на тялото и сънуване/социализация, но и на запазване на въображението

7–14 възраст на отделяне, но все още и на свързване на разум и въображение

14–21 възраст на ново тяло/младежка женственост/развитие на защитна чувствителност

21–28 възраст на нов свят/нов живот/опознаване на световите

28–35 възраст на майката/грижи за другите и себе си

35–42 възраст на търсенето/грижи за себе си/търсене на себе си

42–49 възраст на ранна старост/откриване на далечно убежище/окуражаване на другите

49–56 възраст на подземния свят/научаване на думите и обредите

56–63 възраст на избор/избиране на света и предстоящата работа

63–70 възраст на превръщане в пазителка/преосмисляне на всичко научено

70–77 възраст на подмладяване/нова старост

77–84 възраст на мъглявите същества/откриване на голямото в малкото

84–91 възраст на тъкане с алена нишка/разбиране на тъканта на живота

91–98 възраст на възнасянето/по-малко за казване, повече за съществуване

98–105 възраст на пневмата, дъха

105+ възраст на безвремието

За много жени първата половина от тези фази на женското познание, да речем до около четирийсетгодишна възраст, очевидно е преход от инстинктивното усещане на бебето към телесното опознаване на вътрешната майка. Но през втората половина тялото става почти изключително средство за вътрешно усещане и жените са все по-опитни.

Когато жената преминава през тези цикли, защитните ѝ пластове стават все по-прозрачни, докато накрая през тях засиява самата душа. Колкото повече остаряваме, толкова повече усещаме и виждаме движението на душата в тялото психе.

Седем е числото на инициацията. В архетипната психология това число се споменава изключително често. Едно от указанията, което според мен е най-полезно за определяне на стоящите пред жената задачи и на нейното настоящо местонахождение в подземната гора, произхожда от древните атрибути, приписвани на седемте сетива. Вярвало се е, че всеки човек притежава тези символични атрибути, че те представляват инициация в душата чрез метафорите и реалните системи на тялото.

Например според древното учение на лечителите в предколумбово Мексико сетивата представляват аспекти на душата или „вътрешно свещено тяло“ и върху тях трябва да се работи, те трябва да се развиват. Макар че тази работа е прекалено дълга, за да я излагаме тук, ще отбележим само, че има седем сетива и следователно седем задачи: душевност, чувства, реч, вкус, зрение, слух и обоняние^[1]. Казват, че всяко сетиво е под влиянието на небесна енергия.

А сега да се върнем на земята. Когато жените, работещи в група, говорят за тези неща, те могат да ги опишат и анализират с помощта на следните метафори от същия ритуал, за да проникнат в загадката на сетивата: огънят одухотворява, земята предизвиква чувства, водата дава реч, въздухът дава вкус, мъглата дава зрение, цветята дават слух, южният вятър дава обоняние.

От едва забележимите следи, останали от древния посветителен обред в тази част на приказката, главно от израза „седем години“, имам силното чувство, че етапите на женския живот и въпроси като тези за седемте сетива и други цикли и събития, традиционно обхващащи седем години, са били използвани в работата на древните посвещавани. Кратинана, стара швабска разказвачка от моето огромно семейство, ми разказа един приказан фрагмент, който изключително ме интригува. Според нея много отдавна жените отивали за няколко години на някакво място в планината, също както мъжете отивали да служат в кралската армия.

През този период от престоя на девойката в гората се случва ново чудо. Ръцете ѝ започват да растат на етапи. Първо са мънички като бебешки длани. Това може да означава, че разбирането ѝ за всичко, което се е случило, отначало е имитативно като поведението на бебето. Когато ръцете ѝ стават детски, тя развива конкретно, но не абсолютно разбиране за всички неща. Когато най-после дланите ѝ стават женски, тя е придобила по-дълбоко разбиране за абстрактния, метафоричен, свещен път, който е изминала.

Като упражняваме дълбоко инстинктивното познание за всички неща, които научаваме през живота си, ние възвръщаме ръцете си, ръцете на женствеността. Понякога е удивително да наблюдаваме как навлизаме в някой психичен етап от своята индивидуализация, несръчно имитирайки поведението, което искаме да усъвършенстваме. Но постепенно придобиваме специфичен духовен израз и уникални изяви.

Понякога използвам друга литературна версия на тази приказка. Младата царица отива при кладенеца. Когато се навежда да извади вода, детето ѝ пада вътре. Тя започва да плаче и се появява дух, който я пита защо не спаси детето си. „Защото нямам длани!“, извиква девойката. „Опитай“, казва духът и когато тя протяга ръце надолу, дланите ѝ израстват и детето е спасено.

Това също е въздействаща метафора на идеята за спасяването на детето Същност, душата Същност от потъване в подсъзнанието, от забравата за това кои сме и каква е задачата ни. Именно в този момент от живота си можем с лекота да отхвърлим дори най-очарователните хора, най-примамливите идеи, най-съблазнителната музика, ако те не подкрепят съюза ни с дивото.

В този вариант девойката е изпълнила задачата и когато изпитва нужда от ръцете си, за да усеща и пази успеха си, те отново порастват. Дланите се възраждат чрез страха от загубата на детето Същност. Възраждането на властта на жената над живота ѝ понякога води до временно прекъсване на психичната ѝ работа, защото тя може да не е напълно уверена в новопридобитите си способности. Може да се наложи да ги изпита за известно време, за да осъзнае докъде се простират възможностите ѝ.

Често трябва да преобразуваме идеи от типа „веднъж без сили (ръце), завинаги без сили“. След всичките си загуби и страдания ние

откриваме, че ако протегнем ръце, ще бъдем възнаградени със спасяването на детето, което ни е най-скъпо на света. Ето как се чувства жената, след като най-после си е възвърнала живота. Тя има длани, с които отново да „вижда“ и да извайва живота. През цялото време е получавала помощ от интрапсихични сили и е съзряла. Сега вече тя наистина е „в своята Същност“.

И ето че стигаме почти до края на огромната територия в тази дълга история. Тъй като това е проникване в загадката/усвояването на издръжливостта, нека продължим с последния етап от подземното пътуване.

[1] Ecclus XVII, 5. — Б.а. ↑

СЕДМИЯТ ЕТАП — ДИВИТЕ НЕВЕСТА И ЖЕНИХ

Царят се завръща и двамата с майка му разбират, че дяволът е подменял писмата им. Царят полага пречистваща клетва — да не яде, да не пие и да обиколи света чак дотам, докъдето небето е синьо, за да намери девойката и детето. Той ги търси седем години. Ръцете му почерняват, брадата му става кафява като мъх, очите му се зачервяват. През това време не слага нищо в уста, но някаква сила му вдъхва живот.

Накрая стига до горската странноприемница. Там го покриват с воал, той заспива и когато се събужда, пред него стоят красива жена и прекрасно дете. „Аз съм твоята жена, а това е твоето дете“ — казва младата царица. Царят е готов да ѝ повярва, но вижда, че девойката има ръце. „Мъките и моята любов ми дадоха нови длани“ — пояснява тя. И жената дух в бяло донася сребърните ръце от сандъка, в който ги пазела. Следва духовен празник. Царят, царицата и детето се завръщат при царската майка и отново се венчават.

В края на приказката жената, която се е спуснала в подземния свят, споява четири духовни сили: царския анимус, детето Същност, старата Дива майка и посветената девойка. Тя многократно се е пречистила. Стремешът на егото ѝ за спокоен живот вече не е водещ. Сега психето се управлява от тези четири сили.

Именно страданията и скитанията на царя довеждат до повторното събиране и новата сватба. Защо, след като е цар на подземния свят и той трябва да скита? Нали е владетел? Ами, честно казано, царят също има психична работа, та даже и архетипните царе. В тази приказка е заложена древната и изключително тайнствена идея, че когато се промени една сила на психето, другите също трябва да претърпят промяна. Тук девойката вече не е жената, за която той се е оженил, вече не е крехката скитаща душа. Сега тя е посветена, притежава женското познание за всички неща. Сега тя носи мъдростта на историите и съветите на старата Дива майка. Тя има ръце.

И царят трябва да страда, за да се развие. В известен смисъл този цар остава в подземния свят, но като символ на анимуса той представлява приспособяването на жената към колективен живот —

царят носи господстващите идеи, които тя е научила по време на пътуването си до горния свят, външното общество. Освен това той все още не е минал по нейния път, а трябва да го направи, за да отнесе нейната същност и познание в горния свят.

След като старата Дива майка му съобщава, че е бил измамен от дявола, чрез скитането и намирането на любимите си същества самият той претърпява преображение, също като девойката преди него. Царят не е изгубил ръцете си, но е изгубил своята царица и детето си. Ето защо анимусът следва път, аналогичен на този на девойката.

Това повторение реорганизира женското съществуване в горния свят. Преориентирането на анимуса по този начин е равносилно на неговото посвещаване и интегриране в личната работа на жената. Това може би е причината в иначе женските мистерии в Елевзин да се посвещават и мъже — те са изпълнявали задачите и са изтърпявали страданията на женското познание, за да намерят своите психични царици и деца. Анимусът започва собствената си седемгодишна инициация. По този начин наученото от жената ще се отрази не само във вътрешната ѝ душа, но ще има и външна изява.

Царят също навлиза в гората на посвещаването и тук пак имаме чувството, че липсват още седем епизода — седемте етапа от инициацията на анимуса. Но отново разполагаме с фрагменти, които да екстраполираме, разполагаме и с нужните средства. Една от податките е това, че царят не яде в продължение на седем години и все пак не умира. Отказът от храна е свързан с преодоляването на нашите желания и апетити, достигането до по-дълбок смисъл, който стои зад всичко. Посвещаването на царя е свързано със задълбочаването на познанието за сексуалните^[1] и други апетити, за ценностите и равновесието на циклите, които подхранват човешката надежда и щастие.

Освен това, тъй като той е анимус, търсенето му също е свързано с откриването на напълно посветената женственост в психето и запазването ѝ като негова главна цел, каквото и друго да се изпречи на пътя му. Трето, царят е посветен в дивата същност, като се превръща в животно за седем години и не се къпе през това време, за да повдигне свръхцивилизованите пластове. Този анимус извършва истинската работа по подготовката за проявяването на душата Същност на новопосветената жена в ежедневието.

Моментът от приказката, в който жената в бяло покрива лицето на спящия цар с воал, най-вероятно също е фрагмент от старите мистерии. Една великолепна гръцка скулптура показва точно такава сцена: посвещаван мъж, забулен и със сведена глава, сякаш почива, чака или спи^[2]. Тук виждаме, че анимусът не може да действа под нейните равнища на познание, иначе тя отново ще се разкъса между вътрешните си чувства и външното си поведение. Ето защо анимусът също трябва да се скита сред природата, сред собствената си мъжка природа, в гората.

Нищо чудно, че и девойката, и царят трябва да пребродят психичните земи, в които текат тези процеси. Те могат да се опознаят единствено сред дивата природа, единствено плътно до кожата на Дивата жена. Посвещаваната по този начин жена обикновено открива, че нейната подземна любов към дивата природа се проявява в живота ѝ на горния свят. Около нея се носи психичният мирис на горски огън. Тук тя започва да действа въз основа на наученото *там*.

Едно от най-удивителните неща в тази дълга инициация е, че жената, претърпяваща този процес, продължава нормалния си живот на горния свят. Тя обича партньорите си, ражда бебета, отглежда деца, носи дърва, рисува, преде, бори се за едно или друго, погребва мъртвите, изпълнява всичките си ежедневни задачи едновременно с това дълбоко, далечно пътуване.

В този момент жената често се разкъсва в две посоки, защото я обзема желание да прецапа гората, сякаш е река, да заплува в зеленината, да се покатери на върха на някоя скала и да седне там с лице срещу вятъра. Стрелките на вътрешния часовник показват час, в който жената внезапно изпитва необходимост от небе, което да нарече свое, дърво, чийто ствол да прегърне, скала, до която да притисне буза. И все пак тя трябва да живее и в горния свят.

За нейна чест, въпреки че много пъти ѝ се иска, тя не подкарва колата си към залеза. Поне не завинаги. Защото именно този външен живот упражнява нужния натиск и я кара да се отправи на подземно пътуване. През този период е по-добре да останете в света, отколкото да го напуснете, защото неговото напрежение насочва живота ви дълбоко навътре, което не може да се постигне по друг начин.

Ние виждаме анимуса в процеса на собственото му преобразяване. Той се готви да стане равностоен партньор на

девойката и детето Същност. Те най-после се събират и се завръщат при старата майка, мъдрата майка, майката, която понася всичко, която помага със своята мъдрост... и всички са заедно и се обичат.

Опитът на демоничното да победи душата окончателно се проваля. Душевната издръжливост завършва с успех изпитанието. Жената преминава през този цикъл веднъж на всеки седем години: първия път съвсем леко, поне веднъж — много тежко, а след това по паметен или възраждащ начин. Нека сега най-после си починем и да прегледаме тази буйна панорама на женското посвещаване и неговите задачи. След като сме преминали цикъла, можем да избираме една или всички задачи, за да възраждаме живота си по всяко време и поради всякакви причини. Ето някои:

- да напуснем старите родители на психето, да се спуснем в психичния подземен свят, където ще зависим от добрата воля на всеки срещнат по пътя
- да превържем раните, нанесени ни поради лошата сделка, която сме сключили по някое време през живота си
- да се скитаме психично гладни и да се доверим на природата да ни храни
- да намерим Дивата майка и нейната подкрепа
- да установим връзка с подслоняващия анимус на подземния свят
- да разговаряме с психопомпа (магьосника)
- да видим древните градини (енергийни форми) на женствеността
- да се оплодим и родим духовното дете Същност
- да изтърпим неразбирането и постоянно да ни откъсват от любовта
- да потънем в сажди, кал и мръсотия
- да останем в земята на горяните в продължение на седем години, докато детето достигне възрастта на разума
- да чакаме
- да възродим вътрешното зрение, познание и излекуване на ръцете
- да продължим напред, въпреки че сме изгубили всичко друго, освен духовното дете
- да повторим и овладеем своето детство, младост и зрялост

- да преобразим анимуса като дива сила, да го обичаме и той нас
- да консумираме дивия брак в присъствието на старата Дива майка и новото дете Същност.

Фактът, че и безръката девойка, и царят изтърпяват мъките на едно и също седемгодишно посвещаване, е общата територия между женското и мъжкото начало. Това е доказателство на идеята, че вместо противопоставяне, между тези две сили може да има дълбока любов, особено ако се корени в търсенето на собствената същност.

„Безръката девойка“ е истинска история за нас като реални жени. Тя не се разказва за част от живота ни, а за всички негови фази. Основната ѝ поука е, че задачата на жената е редовно да навлиза в подземната гора. Нашето психе и душа са специално създадени така, че да можем да бродим из тези психични земи, да спираме тук-там, да се вслушваме в гласа на старата Дива майка, да се храним с плодовете на духа и да се събираме с всичко, което обичаме.

Времето, прекарано с Дивата жена, отначало е тежко. Да възстановим наранения инстинкт, да преодолеем наивността и с времето да опознаем най-дълбоките аспекти на психето и душата, да се придържаме към наученото, да не се извъръщаме, да защитаваме позициите си... всичко това изисква всеотдайност и мистична издръжливост. Когато излизаме от подземния свят след поредно пътуване там, външно може да изглеждаме непроменени, но вътрешно сме възвърнали огромна и женствена дивост. На повърхността пак сме дружелюбни, но под кожата си вече не сме питомни.

[1] Например някои съвременни мъже са изгубили усещането си за приливите и отливите на сексуалните цикли. Някои не чувстват нищо, други прегряват. — Б.а. ↑

[2] В някои варианти на приказката воалът е наречен кърпичка и не я събаря пневмата, дъхът, а момченцето си играе, като я вдига и слага върху лицето на баща си. — Б.а. ↑

15.

СЯНКАТА: SANTO HONDO — ДЪЛБОКАТА ПЕСЕН

Да се движиш като сянка, означава да имаш толкова леко докосване, толкова лека походка, че да вървиш свободно през гората и да наблюдаваш, без да те забелязват. Вълчицата следи като сянка всеки, който минава през територията ѝ. Това е нейният начин да събира информация.

Вълците се движат съвсем тихо. Звукът, който издават, е като на *los ángeles tímidos* — плахите ангели. Първо изостават назад и проследяват създаването, което е събудило интереса им. После внезапно се появяват пред него и надзъртат с едното си златисто око иззад дървото. Вълчицата рязко се обръща и изчезва като петно от бяла козина и извита опашка само за да продължи да следи непознатия. Това е да се движиш като сянка.

Дивата жена от години следи като сянка човешките жени. От време на време я зърваме, после пак става невидима. И все пак тя толкова пъти се появява в живота ни и в толкова много различни форми, че се чувстваме заобиколени от нейните образи и импулси. Тя идва при нас в сънищата или историите — особено историите от собствения ни живот — защото иска да види кои сме и дали сме готови да се присъединим към нея. Ако погледнем към сенките, които хвърля Дивата жена, ще видим, че те не са на двукрак човек, а на нещо свободно и диво.

Ние сме създадени като постоянни обитатели, а не като туристи в нейната територия, защото произлизаме от тази земя — тя е наша родина и наследство. Дивата сила на нашата душа психе основателно ни следва като сянка. Има една средновековна поговорка, че ако се спускаш в подземния свят и те преследва велика сила, и ако тази велика сила успее да ти открадне сянката, ти също ще станеш също толкова велика сила.

Великата и добра дива сила на нашето психе иска да постави лапа на раменете ни и по този начин да покаже, че сме нейни. Щом Дивата жена открадне сенките ни, ние отново принадлежим на себе си, ние сме в родната си среда, в своя роден дом.

Повечето жени не се страхуват от това, всъщност копнеят за завръщане. Ако точно в този момент успеят да открият леговището на Дивата жена, те ще се хвърлят вътре и весело ще скочат в скута ѝ. Трябва само да потеглят в правилната посока, която винаги е надолу, към себе си, към вътрешния ни живот, надолу през този тунел до леговището.

Ние започваме търсенето на дивото като момичета или зрели жени, защото някакво страстно усилие усещаме, че дивото и хранително присъствие е наблизо. Може би сме открили следите ѝ по белия сняг в някой сън. Или психически сме забелязали тук-там наклонени вейки, камъчета, обърнати с влажната страна нагоре... и сме разбрали, че оттук е минало нещо благословено. Ние долавяме в психето си познатия дъх отдалече, усещаме, че земята трепери, и вътрешно разбираме, че в нас се е раздвижило нещо могъщо, някаква дива свобода.

И не можем да се извърнем от нея. Ние я следваме, все повече се научаваме да тичаме като сенки и да наблюдаваме всички неща, навлезли в нашата психична територия. Започваме да следим Дивата жена и тя на свой ред също нежно ни следи. Тя, вие и ние се опитваме да ѝ отговорим, още преди да сме си спомнили нейния език, още преди точно да знаем с кого разговаряме. И тя ни чака и ни насърчава. Това е чудото на дивата и инстинктивна природа. Без да знаем, ние разбираме. Без да гледаме, ние виждаме, че чудотворната и любяща сила съществува извън границите на егото.

Като дете Опал Уайтли написал тези думи за съюза с дивото:

*Днес, по залез заведох момичето,
което не вижда,
навътре в гората,
където са мракът и сенките.*

*Поведох я към сянката, която идваше към нас.
Тя докосна страните ѝ с кадифените си пръсти.
И момичето вече също харесва сенките.
И страхът ѝ изчезна.*

Жените могат да си възвърнат нещата, които от векове са изгубили, като следват собствените си сенки. И посветете свещ на Гуадалупе за онези изгубени и откраднати съкровища, които все още хвърлят сенки в сънищата и бляновете ни, в старите приказки, поезията и във всеки вдъхновен момент. Жените по света — вашата майка, моята майка, вие и аз, вашата сестра, вашата приятелка, нашите дъщери, всички женски племена, които все още не се познават, всички ние сънуваме изгубеното и онова, което трябва да се появи от подсъзнанието. Всички сънуваме едни и същи сънища. Ние никога не сме без карта. Никога не сме една без друга. Ние се срещаме чрез сънищата си.

Сънищата са компенсаторни, те са огледало в дълбокото подсъзнание, което най-често отразява какво е изгубено и какво още е нужно за възстановяване и равновесие. Чрез сънищата подсъзнанието постоянно създава образи, даващи ни уроци. Ето защо, също като изчезнал легендарен континент, дивата страна на сънищата се надига от нашите спящи тела, за да ни закриля. Това е континентът на нашето познание. Това е земята на нашата Същност.

А ето какво сънуваме. Сънуваме архетипа на Дивата жена, сънуваме връщането си при нея. И всеки ден се раждаме и прераждаме от този сън, черпим от енергията му. Ние се раждаме и прераждаме нощ след нощ от същия този див сън и денем се завръщаме с кални от влажната пръст стъпала, с коса, ухаеща на океан, гора или огън.

Именно от тази земя обличаме дневните си дрехи, продължаваме дневния си живот. Ние пътуваме от това диво място, за да застанем пред компютъра, пред готварската печка, пред прозореца, пред учителя, книгата, клиента. Ние вдъхваме дивото в работата си, в своите решения и творчество, в работата на ръцете и сърцата си, в своята политика, духовност, планове, домашен живот, образование, промишленост, външни отношения, свободи, права и задължения.

Дивата женственост не е само подкрепяна във всички светове — тя *подкрепя* всички светове.

Нека си признаем. Ние жените създаваме своя родина, всяка със свое парче пръст, взето от сънищата, от дневната ни работа. И бавно разпръскваме тази пръст на все по-големи кръгове. Един ден това ще се превърне във възродената земя. *Munda de la Madre*, психичната майчина земя, родината, съществуваща едновременно с всички други светове. Този свят е изграден от нашия живот, от нашите сълзи, от нашия смях, от нашите кости. Струва си да го създадем, струва си да живеем в него, защото е светът на естествено дивото.

Жените не могат да не призовават Дивата жена. И тя идва. Ако трябва да има промяна, ние сме нейни носители. Ние носим *La Que Sabe*, Онази, която знае. Ако трябва да има вътрешна промяна, всяка жена трябва да я извърши. Ако трябва да има световна промяна, ние жените имаме свои начини да помогнем за нейното постигане. Дивата жена ни шепне думите и начините и ние я слушаме. Тя тича, после спира и изчаква да види дали я следваме. Тя има да ни покаже нещо, всъщност много неща.

Използвайте любовта и инстинктите си, за да знаете кога да ръмжите, скачате, удряте, убивате, отстъпвате или изчаквате. За да живеете колкото може по-близо до тайнственото диво, вие имате нужда от повече свобода, повече творчески живот, повече усамотение, повече женска компания, повече естествен живот, повече огън, повече дух, повече нови думи и идеи. Повече досег с дивата женственост. И особено повече *canto hondo* — много по-дълбока песен.

Вие трябва да разтърсите козината си, да обходите старите пътища, да си върнете инстинктивното познание. Всички можем да бъдем приети в древния клан на белязаните и гордо да носим бойните белези на своето време, да пишем тайни по стените, да отказваме да се срамуваме. Нека не изгаряме в гнева си. По-добре да черпим сили от него. И главно, нека сме хитри и да използваме женската си мъдрост.

Трябва да имаме предвид, че най-хубавото не може и не бива да се крие. Медитация, образование, тълкуване на сънища, цялото Божие познание няма никаква стойност, ако човек го пази само за себе си или за избрани. Затова излезте навън, излезте, където и да сте! Оставете дълбоки следи, защото можете. Бъдете старицата на люлеещия се стол, която люлее идеята, докато я подмлади. Бъдете смелата и търпелива

жена в „Лунният мечок“. Не се разсейвайте като горите кибритени клечки и фантазии като малката кибритопродавачка.

Търпете, докато откриете своите като грозното патенце. Почистете творческата река, за да може *La Llorona* да намери децата си. Също като безръката девойка оставете издръжливото сърце да ви води през гората. Също като *La Loba* събирайте костите на изгубените ценности и ги съживявайте с песен. Прощавайте колкото можете повече, забравяйте малко и творете много. Онова, което правите днес, влияе на вашите потомки в бъдеще. Така дъщерите на вашите дъщери ще ви запомнят и по-важно, ще вървят по вашия път.

Начините и средствата да живеете с инстинктивната природа са много и отговорите на най-дълбоките ви въпроси се менят, както се мените вие и светът, затова не може да се каже: „Направете това и това, точно в този ред и всичко ще е чудесно“. Но през живота си съм се чудила как вълците живеят в такава хармония. Затова ви предлагам още сега да започнете, с която и да е точка от следния списък. Онези, които се борят, може би ще е най-добре да започнат с последната.

ОБЩИ ПРАВИЛА ЗА ЖИВОТ НА ВЪЛЧИЦИТЕ

1. Яж.
2. Почивай.
3. Междувременно скитай.
4. Бъди вярна.
5. Обичай децата.
6. Спори на лунна светлина.
7. Наостри уши.
8. Грижи се за костите.
9. Прави любов.
10. Вий често.

16.

ВЪЛЧАТА МИГЛА

„Ако не отидеш в гората, никога няма да се случи нищо и животът ти изобщо няма да започне.“

— Не отивай в гората, не отивай — казаха те.

— Защо? Защо довечера да не отида в гората? — попита тя.

— Там живее един голям вълк, който яде хора като теб. Не отивай в гората, не отивай. Предупреждаваме те.

Естествено, тя отишла. Въпреки всичко отишла в гората и разбира се, срещнала вълка, точно както я предупредили.

— Нали ти казахме! — възкликнали те.

— Това е моят живот, а не приказка, тъпаци такива — отвърнала тя. — Трябва да отида в гората, трябва да срещна вълка, иначе животът ми изобщо няма да започне.

Само че вълкът, който срещнала, бил попаднал в капан.

— Помогни ми, о, помогни ми! Аууууу, аууууу, аууууу! — викал вълкът. — Помогни ми, о, помогни ми и аз ще те възнаградя. — Защото така правят вълците в такива приказки.

— Откъде да знам, че няма да ме изядеш? — попитала тя. Нейната работа била да задава въпроси. — Откъде да знам, че няма да ме убиеш и да ме оставиш тук?

— Грешен въпрос — казал вълкът. — Просто ще трябва да се довериш на думата ми. — И отново започнал да плаче и да вие.

— Оуууу! Аууууу! Аууууу!

*Има само един въпрос,
който хубавата девойка
си струва да зададе:
Оуууу... Аууууу! Оууууу?*

— Е, добре, Вълко, ще рискувам. Добре, ето! — И тя отворила капана, вълкът издърпал лапата си и тя я превързала с билки и треви.

— О, благодаря ти, мила девойко, благодаря ти — въздъхнал вълкът. И тъй като била чела прекалено много неверни приказки, девойката извикала:

— Хайде, давай, изяж ме и да свършваме с това.

Но не, не се случило така. Вълкът поставил лапа на ръката ѝ.

— Аз съм вълк от друго време и място — казал той. После откъснал мигла от окоето си и ѝ я дал. — Използвай я и бъди мъдра. Отсега нататък ще знаеш кое е добро и кое не толкова — просто погледни през моите очи и ще виждаш съвсем ясно.

*За това, че ми позволи да живея,
аз ти предлагам да живееш
както никога досега.
Запомни, има само един въпрос,
който хубавата девойка
си струва да зададе:
Оуууу... Аууууу! Оууууу?*

*И тя се върнала в селото си,
щастлива, че е жива.
И този път те казвали:
„Просто стой тук и бъди моя невеста“,
„Направи каквото ти казвам“
или „Говори каквото аз искам да говориш
и остани безпросветна
като деня, в който дойде“.
Тя повдигнала вълчата мигла,
погледнала през нея
и разбрала техните помисли,
както никога досега не била виждала.
И следващия път,
когато месарят теглел месото,
тя погледнала през вълчата мигла
и видяла, че той тегли и палеца си.*

Погледнала своя ухажор,
който казвал „Аз съм точно за теб“,
и видяла, че не струва нищо.
И този път, и следващите,
й били спестени
не всички,
но много
беди.

Нещо повече, с новото си зрение тя не само виждала лукавството и жестокостта, но сърцето й започнало да расте, защото поглеждала всеки човек и наново го претегляла чрез дарбата от вълка, когото спасила.

И видяла истински добрите,
и отишла при тях,
там открила своя жених
и останала през всички дни от живота си,
и видяла смелите,
и отишла при тях,
познала верните,
и отишла при тях,
видяла объркването под гнева,
и побързала да го утеши,
видяла обич в очите на плахите,
и протегнала ръце към тях,
видяла страдание в срамежливите,
и потърсила смеха им,
видяла нужда в човека без думи,
и говорила вместо него,
видяла вяра дълбоко в жената,
която твърдяла, че е без вяра,
и разпалила вярата ѝ с огън от своята.
Тя видяла всички неща
със своята вълча мигла,
всички истини

*и всички лъжи,
всички неща, противни на живота,
всички неща, видими само
през очите на онова,
което претегля сърцето със сърце,
а не само с разум.*

Върви в гората, върви. Ако не отидеш в гората, никога няма да се случи нищо и животът ти изобщо няма да започне.

*Върви в гората,
върви.
Върви в гората,
върви.
Върви в гората,
върви.*

Откъс от „Вълчата мигла“, стихотворение в проза от К. П. Естес.
(*Rowing Songs for the Night Sea Journey, Contemporary Chants, 1970.*)

ПОСЛЕСЛОВ

ИСТОРИИТЕ КАТО ЛЕКАРСТВО

Тук ще ви изложа *духа* на приказката в моите семейни етнически традиции, в които се коренят моето разказваческо изкуство и поезията ми, както и малко за начина ми на използване на *las palabras* — думите, и *los cuentos* — историите, за да помогна на живота на душата. За мен *historias que son medicina* — историите са лекарство.

... Винаги, когато се разказва приказка, настъпва нощ. Където и да е домът, колкото и да е часът, какъвто и да е сезонът, разказването на приказки създава звездно небе и бяла луна, които изпълзят иззад стрехите и надвисват над главите на слушателите. Понякога в края на приказката стаята се изпълва с лъчите на изгряващото слънце, друг път остава звездно късче или парченце облак от бурно небе. Каквото и да е останало, то е предостатъчно, за да работим с него, да го използваме за душетворчество.

[1]

Моята работа в хумуса на историите не идва само от образованието ми като психоаналитичка, а в също толкова голяма степен от дългия ми живот като дете на дълбоко етническо и нелитературно семейно наследство. Макар че не можеха да четат и пишат или го правеха неумело, моите роднини бяха мъдри по начини, които често са изгубени за съвременната култура.

В детските ми години имаше времена, когато приказките, шегите, песните и танците се демонстрираха на масата по време на храна, сватба или помен, но основната част от наследството ми е получена по време на тежка работа, на изпълнение на задачи, изискващи концентрация.

За мен историите — във всякакъв смисъл — цъфтят само на основата на усилена работа, интелектуална, духовна, семейна, физическа и пълноценна. Те никога не идват лесно. Тяхната същност не може да се роди и поддържа в комфортни условия, не може да придобие дълбочина в ентузиазирани, но неангажирани умове, нито да живее в плитка среда. Историите не могат да се „изучават“. Те се научават чрез възприемане, чрез живот в близост до онези, които ги знаят, преживяват и разказват — и повече чрез ежедневните житейски задачи, отколкото чрез очевидно церемониални моменти.

Лечебните истории не съществуват във вакуум. Не могат да съществуват откъснати от духовния си източник. В историите има някаква цялост, която идва от истинския живот в тях.

В най-старите традиции на моето семейство, които се простират много назад в миналото, както казват моите *abuelitas*, „толкова поколения, колкото поколения има“, времето за историите, избраните приказки, точните думи, използвани в разказа, интонациите, началата и краищата, развиването на повествованието и особено *намерението* зад всяка от тях най-често се диктуват повече от изострена вътрешна чувствителност, отколкото от външни фактори или „възможности“.

Някои традиции определят конкретно време за разказване на истории. Сред моите приятели от няколко индиански племена пуебло историите за Койота се разказват през зимата. Моите *comadres* и роднини в Южно Мексико разказват за „Великия вятър от изток“ само през пролетта. В семейството на моите осиновители някои приказки от тяхното източноевропейско наследство се разказват само през есента след жътва. В родното ми семейство моите истории *El día de los muertos* традиционно започваха в началото на зимата и продължаваха до завръщането на пролетта.

В древните лечителски обреди на *curanderismo* и *mesemondok* всяка подробност много грижливо се претегляше от гледна точка на традицията: кога да разкажеш история, коя история и на кого, за колко време и в каква форма, с какви думи и при какви условия. Ние внимателно преценявахме времето, мястото, здравословното състояние на слушателя, вътрешния и външния му живот и още няколко важни фактора, за да установим точно необходимото лекарство. Зад нашите древни ритуали се крие свят дух и ние разказваме истории, когато го изисква договорът ни с него, а не обратното^[2].

Използвайки историите като лекарство в психоанализата и други лечебни изкуства, ние сме грижливо подготвени да знаем какво и кога да правим, но най-вече *какво да не правим*. Може би това повече от всичко друго разграничава развлекателните (самостоятелна и също полезна форма) от лечебните истории.

Макар че моята култура свързва древния с модерния свят, в корените ѝ лежи вечно разказваческо наследство — всеки разказвач предава своите истории и познанието за лекарството в тях на един или повече *las semillas* — „семена“. „Семената“ са хора, „които притежават дарбата още от раждането си“. Те са бъдещите пазители на историите, на които се надяват възрастните. Онези, които са проявили талант, лесно се познават. Неколцина възрастни ги посвещават, помагат им и ги пазят, докато се учат.

С много трудности, лишения и неудобства тези щастливци започват тежката и дългогодишна работа, която ще ги научи да носят традицията с всичките ѝ приготовления, благословии, проникновения, етика и позиции, съставляващи лечебното познание, според неговите, а не техните изисквания, според неговите инициации, според неговите предписания и форми.

Тези форми и периоди в „обучението“ не могат да се променят или осъвременяват. Не могат да се изучат за няколко почивни дни или няколко години. Те основателно изискват много време и работата не трябва да се тривиализира и променя, с нея не бива да се злоупотребява, както често се случва, когато попадне в лоши ръце, когато се използва с лоши мотиви или когато добрите намерения са съчетани с невежество^[3]. От това не може да излезе нищо добро.

Броят на избраните „семена“ е загадъчен процес, неподлежащ на точна дефиниция, освен за онези, които добре го познават, защото не се основава на твърдо установени правила, нито на въображение, а на дълговечна междуличностна връзка. Възрастните избират младите, един избира друг, понякога те идват при нас, но по-често просто се натъкваме едни на други и се разпознаваме, сякаш сме близки от цяла вечност. Желанието да си такъв не е равносилно на това да си такъв.

Обикновено онези от семейството, които притежават тази дарба, се избират още в детството. Възрастните разказвачи постоянно търсят

някой, който е „*sin piel*“ — без кожа, човек с дълбоки чувства, който вижда и главните принципи на живота, и по-дребните детайли. И аз, вече в петото си десетилетие, търся също като тях — търся хора, стигнали до определени дълбоки познания, след като са прекарали целия си живот във внимателно вслушване.

Обучението на *curanderas, cantadoras y cuentistas* е много сходно, защото в моята култура се смята, че историите са написани като *un tatuaje del destino* — лека татуировка върху кожата на онзи, който ги е преживял.

Вярва се, че лечителската дарба произхожда от четенето на този блед надпис върху душата и развитието на нейното съдържание. Като част от лечебна дисциплина, обхващаща пет дяла, историите се смятат за съдба на онзи, който носи такъв надпис. Не всички го носят, но бъдещето на избраните е написано „на челото им“. Те се наричат „*Las unicas*“, единствени по рода си^[4].

Един от първите въпроси, които задаваме, щом срещнем разказвач/лечител, е: „*Quienes son tus familiares? Quienes son tus padres?*“ — Кои са твоите роднини? С други думи, от какъв род на лечители произхождаш? Това не означава къде сте учили. Това не означава какви курсове сте изкарали, къде сте работили. Това буквално означава от какъв духовен род произхождате. Както винаги, ние търсим нужната възраст, по-скоро мъдрост, отколкото интелектуални способности, религиозност, която е въплътена в ежедневието, нежност и позиции, присъщи на човека, притежаващ познание от онзи Източник, от който произлиза лечението^[5].

В традицията на *cantadora/cuentista* има родители, прародители и понякога *madrinas y padrinos*, кръстници в една история — хората, които са ви научили на тази история и нейното значение за вас, които са ви я подарили (майката или бащата на историята), както и човекът, който ги е научил на нея (*abuelo o abuela*, дядото или бабата на историята). Така и трябва да е.

Много важно е да получим изрично разрешение да разказваме чужда история, както и да съобщаваме източника ѝ, защото така запазваме генеалогичната пъпна връв — в единия ѝ край сме ние, в другия е животворната плацента. Да искаш разрешение^[6], да не присвояваш чужда работа, е въпрос на добри обноски, знак на уважение към другите, защото техният живот и тяхната работа са

вградени в онова, което ни дават. Историите не са просто истории. По своята най-истинска същност те са нечий живот. Именно тайнството на живота, фактът, че ако човек лично е преживял тази история, тя се превръща в лекарство.

Кръстниците са хората, които ни дават благословията си наред със самата история. Понякога е нужно много време да обясним произхода на историята, за да можем да я започнем както трябва. Посочването на нейната майка, баба и т.н. не е безкрайно и досадно предисловие — самото то е „подправено“ с интересни кратки истории. Така по-дългата история, която следва, е второто блюдо, също като чудесен пир.

Разказването на всички автентични истории във всички известни ми лечителски традиции започва с анализ на психичното им съдържание — и колективен, и личен. Процесът изисква много време и енергия — и интелектуална, и духовна, и в никакъв случай не е безсмислено упражнение. Той струва много и трае дълго. Макар че има *intercambiamos cuentos* — размяна на истории, при която двама души си разменят приказки като дарове, те трябва или да са кръвни роднини, или да са много близки.

Въпреки че някои използват историите само за забавление и че особено телевизията често използва сюжети, описващи смъртта на живота, по своята най-древна същност приказките са лечителско изкуство. И най-добри лечители са онези, които откриват всички части на приказката дълбоко в себе си... които дълго са били духовни „ученици“, дълго са усъвършенствали своето умение. Такива хора веднага се познават само по тяхното присъствие.

При работата с истории ние боравим с архетипна енергия, която метафорично може да се опише като електричество. Тази електрична енергия може да одухотворява и просветлява, но на неподходящо място, в неподходящо време и количество, използвана от неподходящ или неподготвен разказвач, от човек, който може би знае какво да прави, ала *не знае* какво да не прави^[7], също като лекарствата, тя няма да постигне желанния ефект или ще окаже вредно въздействие. Понякога „събирачите на истории“ не съзнават какво искат, когато

молят за приказка от такъв мащаб или се опитват да я използват без благословия.

Архетипът ни променя. Архетипът ни вдъхва пълноценност и издръжливост — ако в разказвача няма промяна, значи изискванията не са били спазени, не е била установена истинска връзка с архетипа, не е имало предаване, а само реторичен превод на егоистично себевъзвеличаване. Разказването на истории е голяма и мащабна отговорност. Точното дефиниране на параметрите ѝ ще запълни няколко тома, ако трябваше да опиша лечебните процеси в тяхната цялост, използвайки историята като един от многобройните компоненти. Но в ограниченото пространство, с което разполагам тук, ще ви разкрия само най-важното: хората трябва да са напълно подготвени за историите, които носят и разказват.

При най-добрите разказвачи лечители, които познавам, а аз имам щастието да познавам много, *техните истории израстват от самия им живот*, както дървото израства от корените. Те се развиват *от историите*, историите ги правят такива, каквито са. Можем да открием разликата. Ние виждаме кога някой с лека ръка е създал историята и кога историята го е създала, както изисква традицията.

Понякога непознати искат от мен някоя от историите, които съм анализираща, оформила и носила през годините. Като пазителка на тези истории, поверени ми на основата на задължителни и строго спазвани обещания, аз не ги разграничавам от другите думи и обичаи, които ги заобикалят, особено развитите и пазените в корените на *семејството*. Този избор не зависи от някакъв ясно определен план, а от науката за душата. Връзките и родството са всичко.

Моделът майстор — чирак създава нужната атмосфера, за да съм в състояние да помагам на своите ученици да открият и развият историите, които ще ги приемат, които ще засияят чрез тях истински, а не като евтини накити. Има начини и начини. Има няколко лесни начина, но не са ми известни такива, които да са пълноценни. Истинските са далеч по-мъчителни и трудни.

Човек усвоява лечителското изкуство и целебността на историите в зависимост от това каква част от себе си е готов да *пожертва* и да вложи в тях, като използвам думата „жертва“ във всеки

нюанс от нейния смисъл. Жертвата не е страдание, което избираме сами, нито е „подходящо страдание“, при което резултатът се контролира от нас. Жертвата не е жестока борба, нито дори голямо неудобство. Това означава да преминем през ад, който не сме създали сами, и да се завърнем от него смирени, съсредоточени и всеотдайни. Ни повече, ни по-малко.

В моето семейство има една поговорка: пазителят на историите изисква дължимото от вас, т.е. принуждава ви да водите определен живот, кара ви да учите дълги години и това учение не е безгрижно, както намери за удобно егото, а се основава на точни принципи и изисквания.

В семейните традиции на работата с историите, в традициите на *mesemondok* и *cuentistas*, които изучих и използвам от дете, има нещо, наречено „*La invitada*“ — „гостенката“, т.е. свободният стол, който по един или друг начин присъства във всяко разказване. Понякога по време на приказка душата на един или повече слушатели идва и сядат там, защото изпитва потребност. Макар че може да имам внимателно обмислен материал за цяла вечер, аз променям плана си, за да помогна, излекувам или поиграя с усещането за духа, седнал на свободния стол. „Гостенката“ говори за нуждите на всички.

Аз съветвам хората сами да проникват дълбоко в историите от своя живот и го изисквам от учениците си, особено приказките от собственото им наследство, защото ако човек винаги се обръща към приказките на Братя Грим, след смъртта на своите родители винаги ще изгуби наследството си. Винаги съм поддържала хората, които съхраняват приказките на своя народ. Разбира се, именно старците са скелетът на лечителските и духовните структури навсякъде по света.

Обърнете се към своя род, към своя живот. Неслучайно този съвет се отнася и за великите лечители, и за великите писатели. Вгледайте се в *реалността*, която самите вие преживявате. Историите, които ще откриете там, никога не могат да дойдат от книгите. Те идват само от разказите на очевидци.

Сериозното проникване в историите от живота ви, живота на семейството ви и съвременния свят означава, че ви очакват трудности и изпитания. Ще разберете, че сте на прав път, ако сте преживели

ожулените кокалчета на пръстите на ръцете, съня на студена земя, при това не еднократно, а непрекъснато, опипването в мрака, обикалянето в кръгове през нощта, смразяващите откровения и страшните приключения по пътя. Това си струва цената. Ако искате да носите тайнството, ако искате да носите истинското лекарство, трябва да пролеете малко, а често и много кръв за всяка история, за всеки аспект от живота си.

Надявам се, че ще позволите на историите на вашия живот — да ви се случват и че ще работите с тях, със своя живот, не с живота на някой друг, ще ги поливате със своята кръв, сълзи и смях, докато разцъфтят, докато разцъфтите самите вие. Това е работата. Единствената работа^[8].

[1] Откъс от стихотворението „Пред портите на града на Бога — разказвач“. С. Р. Estes, *Rowing Songs for the Night Sea Journey, Contemporary Chants*, 1989. — Б.а. ↑

[2] Архетипът, т.е. необяснимата сила на живота, е многозначителен. Ще омаловажим смисъла му, ако го наречем „могъщ“. Овладяването на лечителските дисциплини изисква учител, който знае пътя и начините, който ги е преживял и продължава да ги изживява. — Б.а. ↑

[3] Баба ми Катерин казваше, че най-невежа не е онази, която не знае, а „която не знае, че не знае“. А жената, която е в още по-тежко състояние и е по-опасна за другите, е „онази, която знае, че не знае и това не я интересува“. — Б.а. ↑

[4] *La unica que vivio las historias* — онази, която е преживяла историите. — Б.а. ↑

[5] Като католичка, посветена на Нея от *La Sociedad de Guadalupe* още като малко момиче, цялата ми усилена работа произлиза от вярата в Сина на *La Diosa* и на Неговата Майка, *Nuestra Secorat Guadalupe* у Блажената Майка с всичките ѝ свети имена и лица — най-дивата от дивите, най-силната от силните. — Б.а. ↑

[6] Често има и юридически последствия. — Б.а. ↑

[7] Това е основният закон на лечителството. Ако не можете да помогнете, не вредете. За да не вредите, трябва да знаете какво да не правите. — Б.а. ↑

[8] „Съвършената работа трябва да следва не силуета на работника, а на Господ.“ От стихотворението „*La Diosa de la Clarista, un manifesto pequesco*“, 1971, С. Р. Estes от *Rowing Songs for the Night Sea Journey, Contemporary Chants*, 1989. — Б.а. ↑

ПРИЛОЖЕНИЕ

В ОТГОВОР...

В отговор на читателите, които питат за различни аспекти от моята работа и живот, ние разширихме някои части от тази книга, добавихме някои анекдоти, разяснения и бележки, продължихме послеслова и за пръв път публикувахме едно стихотворение в проза, което беше част от оригиналния ръкопис. Всичко това беше извършено внимателно и без да нарушаваме ритъма на работата.

ТРИ ГОДИНИ ПО-КЪСНО...

Много читатели ни писаха, за да изразят признателността си, да споделят новини от своите читателски групи, които са разглеждали „Бягащата с вълци“, да ни пратят благословията си и да ни попитат за бъдещи трудове. Те внимателно са прочели тази книга и често повече от веднъж^[1].

Като цяло, останах малко удивена, че макар и разкрити само в подтекста на книгата, духовните корени на моят труд са били очевидни за много читатели. Изказвам най-сърдечна благодарност за благословията на читателите, техните мили думи, дълбоки проникновения, огромна щедрост, красиви, ръчно изработени подаръци и подкрепа за моята работа, моето семейство и близки, и за самата мен. Всички тези жестове са ми изключително скъпи.

МНОГО ОТДАВНА, АЛА НЕ ТОЛКОВА ДАЛЕЧ...

Тук ще се опитам да задоволя интереса на някои от читателите.

Мнозина са ме питали как съм започнала да пиша „Бягащата с вълци“. „Писането започна много преди да започне самото писане.“^[2] Всичко започна с раждането ми в необикновени и романтични семейни структури, които *El destino*^[3] ми беше приготвила. Започна с десетилетия на изпълване с поразителна красота, с наблюдения за

изгубени надежди в културни, обществени и други видове бури. Започна в резултат на любов и живот, едновременно сурови и скъпи. „Писането започна много преди да започне самото писане, уверявам ви.“

Действителното писане започна през 1971 година след „поклонение“ от пустинята до моя роден дом, където поисках и получих благословията на роднините ми да напиша специален труд, изграден въз основа на песенния език на нашите духовни корени. Тогава всички си дадохме различни обещания и аз ги спазих до последното... Най-важното бе: „Не забравяй нас и онова, за което сме изстрадали“^[4].

„Бягащата с вълци“ е първата от петте части на поредица, обхващаща сто приказки за вътрешния живот, чието написване ми отне малко над двайсет години. По същество с нея се опитвам да „депатологизирам“ пълноценната инстинктивна природа и да покажа нейните същностни психични връзки със света на природата. Основната идея, заложена в целия ми труд, е, че всички човешки същества се раждат надарени.

ЗА ЕЗИКА...

Книгата съзнателно е написана едновременно на научния език на психоанализата и на езика на лечителските традиции, които отразяват моя етнически произход — емигранти от долната работническа класа, *католици*. Ритъмът на тази книга е наследството на моето детство, създадено от мен, *una poeta* — поетеса.

Тъй като става въпрос и за психологически, и за духовен труд, различни книжарници поставят „Бягащата с вълци“ в различни отдели: психология, поезия, феминистични проучвания, религиозни проучвания. Някои твърдят, че книгата не подлежи на категоризиране или че представлява нова категория. Не знам дали е така, но се надявам, че е колкото произведение на изкуството, толкова и психологическо изследване на духа.

БЕЛЕЖКА НА ЧИТАТЕЛЯ...

„Бягащата с вълци“ цели да помогне в съзнателната индивидуализация. Тази книга се стреми да предизвика размисъл.

Всяка от частите ѝ има самостоятелен характер.

Деветдесет и девет процента от писмата, които получавам, показват, че читателите често четат книгата на любимите си същества: майка на дъщеря, внучка на баба, любима на любим и в седмични или месечни читателски групи. Тъй като тя не може да се прочете за седмица или месец, книгата трябва да се изучава. Тя подканя всеки читател да преосмисли живота си и отново да се обърне към нея от гледна точка на постоянния си процес на съзряване.

Не бързайте да я прочетете. „Бягащата с вълци“ е писана бавно, в продължение на дълъг период от време. Аз пишех, прекъсвах и я обмислях^[5], продължавах да пиша, пак прекъсвах и обмислях. Повечето хора четат тази книга така, както е написана. Прочетете малко, прекъснете, обмислете прочетеното и после продължете^[6].

ЗАПОМНЕТЕ...

В най-стария смисъл на думата „психология“ означава наука за душата. Макар че през XIX век е постигнат значителен напредък, изследването на човешката природа в цялото ѝ разнообразие далеч не е завършило. Психологията не е на стотина години. Тя е на хиляди години. Днес почитаме имената на много велики мъже и жени, допринесли за развитието на психологическото познание. Но психологията не започва с тях. Тя започва с всеки, който чуе глас, посилен от своя, и се почувства длъжен да открие източника му.

Някои казват, че моята работа представлява „нова област“. При цялото ми уважение, трябва да отбележа, че по своята същност възложената ми работа има много древна традиция. Тя не може да се категоризира като нещо ново. Хиляди хора от всяко поколение по целия свят, главно възрастни и често „неуки“, но в много отношения безкрайно мъдри, са следили за спазването на нейните точни и сложни изисквания. Тя винаги е била жива и процъфтяваща, защото те са били живи и процъфтяващи и са я поддържали в установените форми^[7].

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ...

Въпросът за индивидуалното съзряване е личен. Той не може да се „назубри“. Процесът при всеки индивид е уникален и не може да се изрази в предписание от рода на: „Направете тези десет лесни стъпки

и всичко ще е наред“. Този вид работа не е лесен и не е за всеки. Ако търсите лечител, психоаналитик или психотерапевт, те трябва да се занимават с дисциплина, която има солидни предшественици. Посъветвайте се с приятели, роднини и колеги, на които вярвате. Учителят, когото изберете, трябва да е сериозно обучен, да владее и методиката, и етиката на своята наука^[8].

ЖИВОТ СЕГА...

Обикновено, когато пиша и работя, аз съм в подземния свят, но продължавам да живея както преди. Аз съм изключително интровертна и в същото време напълно отдадена на живота във външния свят. Продължавам работата си като психоаналитичка, поетеса и писателка и се грижа за голямото си семейство. Продължавам да говоря по социални въпроси, да рисувам, композирам, превеждам, преподавам и обучавам млади психоаналитици. Преподавам литература, психология, митопоетика, медитативен живот и други предмети в различни университети като гостуващ професор^[9].

Понякога хората ме питат кое е най-паметното за мен събитие през последните няколко години. Определено има много такива, но онова, което изпълни сърцето ми, беше радостта на родителите ми от публикуването на първото издание на тази книга. За тях това беше първата книга, написана от един от техните. Конкретна сцена: когато за пръв път видях книгата, моят осемдесет и четири годишен баща извика на заваления си английски: „Книга, книга, истинска книга!“. И затанцува танц от своята стара родина.

РАБОТАТА...

Като *cantadora* (пазителка на старите предания и жена, етнически произхождаща от две различни култури, за мен е трудно да не съзнавам, че хората са много различни в културно, психологическо и в друго отношение. Поради тази причина смятам за неправилно, който и да е начин да се обявява за *единствен*. Настоящият труд е принос към известното и необходимото в истинската психология на жените — на *всички* жени, независимо от *начина на живот*, който водят.

Моите наблюдения и опит от тези двайсетина години на работа с жени и мъже ме наведоха на идеята, че каквото и да е неговото състояние и положение в живота, човек има психологическа и духовна сила, за да продължи напред — постепенно и въпреки силните бури, които от време на време се разразяват в живота на всекиго.

Силата не идва, след като човек се изкачи по стълбата или в планината, нито *след като* „успее“ — каквото и да означава този „успех“. Намирането на вътрешна сила е жизненоважно за процеса на осъществяване на стремежите — *особено преди и по време*, както и след това. Убедена съм, че същностната сила произтича от връзката с природата на душата.

Във всеки момент става нещо, което разтърсва духа и душата, като се опитва да унищожи целта ни или ни кара да забравим важните въпроси, отнасящи се не само до намиране на прагматично решение на конкретна ситуация, но и до това къде е душата в този проблем. Човек напредва в живота, намира опора, поправя несправедливостите и не отстъпва пред трудностите чрез силата на духа.

Тази сила — било с думи, молитва, медитация или по друг начин — идва от някакво тайнство, величие, намиращо се в центъра на психето и в същото време по-голямо от него. Това тайнство е напълно достъпно, за него трябва да се полагат грижи. Независимо от многобройните му названия, неговото съществуване е необратим психичен факт.

Трудност и богатство, ето какво открива съзрелият човек в същността на нещата и това проличава и вътрешно, и външно, по човека, който се стреми към него. Съществува очевидна разлика между дълбокия живот и онзи, който се основава на фантасмагорни вярвания. Макар че от време на време може да се обръщаме към мястото, от което идваме, за да правим сравнения и преценки, в това пътуване към „истинския“ дом ние не се обръщаме само за да се обръщаме.

[1] Според мен и според мнозина други разбирането на много книги започва в предварителното четене. — Б.а. ↑

[2] Откъс от „Бележки преди стихотворенията“, 1967, С. Р. Estes. La Pasionaria, Collected Poems. Forthcoming. — Б.а. ↑

[3] Съдбата (исп.). — Б.пр. ↑

[4] В моето семейство да страдаш, не означава да си жертва, а да проявяваш смелост пред лицето на опасността. Даже да не е в състояние изцяло да овладее ситуацията или съдбата, човек трябва да даде всичко от себе си. Тук използвам думата „страдание“ в този смисъл. — Б.а. ↑

[5] Писатели, които имат деца, често питат: „Къде? Кога пишеш?“. Късно нощем, преди изгрев, по време на следобедна дрямка, в автобуса, по пътя за църква, по време на месата, след работно време, преди работно време, навсякъде, винаги и за каквото мога. — Б.а. ↑

[6] Предупреждение. Тъй като вниманието към въпросите на индивидуализацията може да предизвика дълбок размисъл и емоции, човек не бива просто да стане акумулатор на идеи и преживявания, но и да отделя достатъчно време, за да използва новопридобитото познание в ежедневието. — Б.а. ↑

[7] Вж. „Послеслов: историите като лекарство“. — Б.а. ↑

[8] Някои депресии, мании и други психични разстройства са органични по природа, което означава, че се дължат на дефект в една от физическите системи на тялото. Органичните проблеми трябва да се преценяват от лекар. — Б.а. ↑

[9] Младите хора, които срещам в университети, семинари и колежи, копнеят да обичат този свят, да се учат, да преподават, да творят и да помагат. Тъй като те са бъдещето, то определено крие безценни съкровища. — Б.а. ↑

Издание:

Автор: Клариса Пинкола Естес

Заглавие: Бягащата с вълци

Преводач: Крум Бъчваров

Година на превод: 2001

Език, от който е преведено: английски

Издател: ИК „Бард“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2010

Националност: американска

Редактор: Саша Попова

Художник: Megachrom

Коректор: Марияна Василева

ISBN: 954-585-212-7

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1270>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.